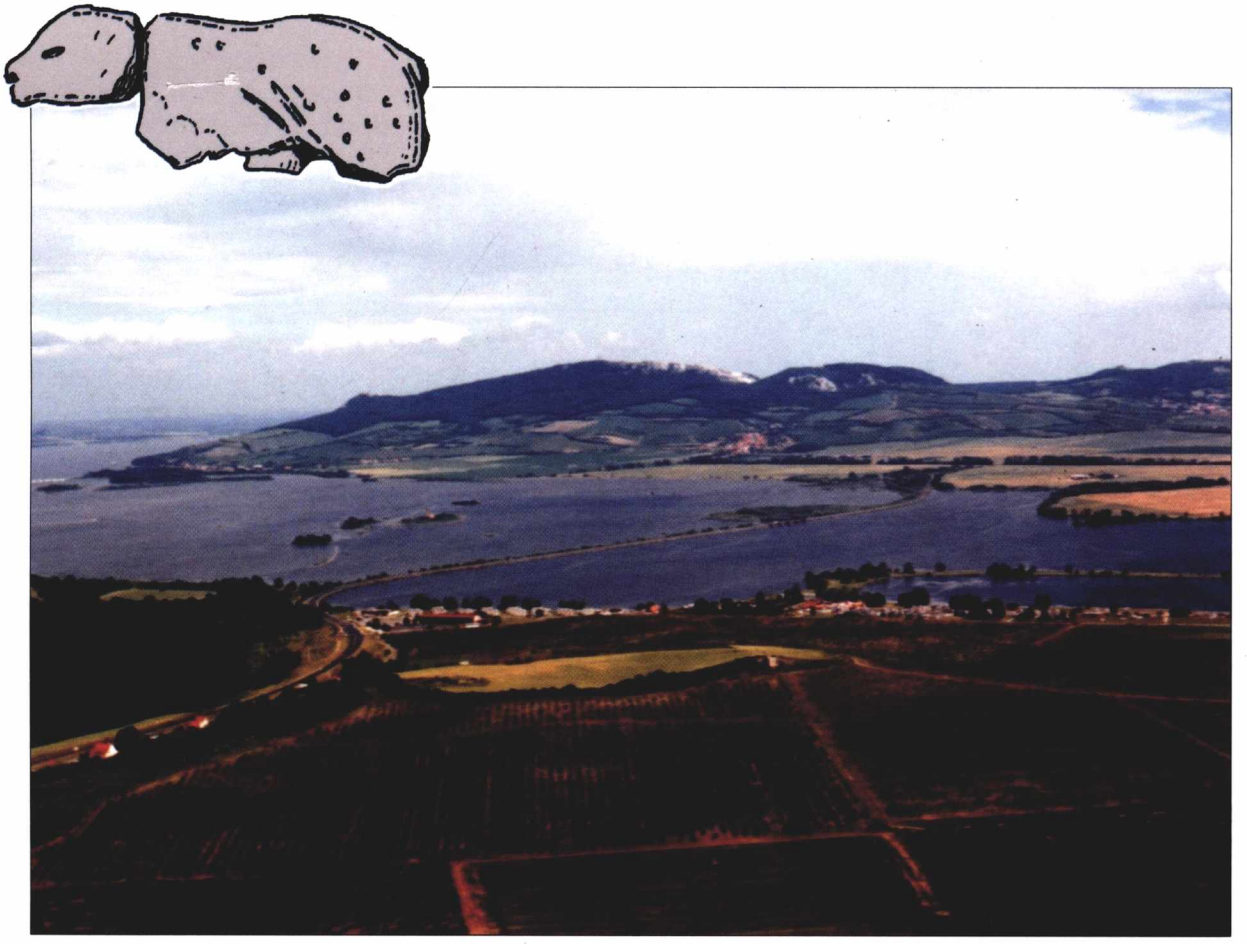
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

43

AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
KNIHOVNA
105

BRNO 2002

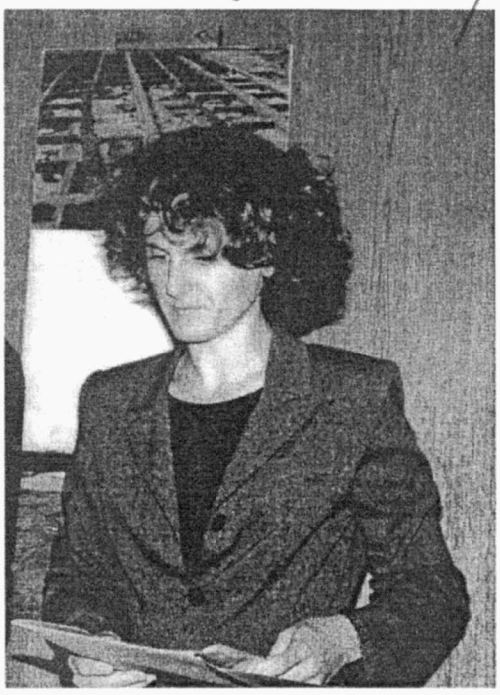
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
43

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-36-2

BRNO 2002

PD 1520/43.2002.

AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY KNIHOVNA PRAHA

KNIHOVNA AV ČR
PD 1520
43 (2002)
1591/04

01591/04

Vzpomínka na Jitku Vrbovou

(29.11.1969 – 20.12.2001)

Na samém konci roku 2001 tragicky zahynula ve svých 32 letech Mgr. Jitka Vrbová-Dvorská, PhD., vědecká pracovnice Archeologického ústavu AV ČR Brno. Tato smutná zpráva nás zastihla zcela nechápající, neboť kdo by pomyslel, že mladý život nabitý energií a činorodostí může skončit tak náhle a nevratně a s ním i všechny plány, vyhlídky, přání. Těžko se smiřujeme s touto ztrátou, ač jsme zdaleka nebyli těmi Jitce nejbližšími blízkými. Musíme si chtě nechtě přiznat, že nám chybí její racionální, někdy až nekompromisní duch, který nás nutil zbavit se všech formálních zbytečností a směřovat k tomu podstatnému – plnému životu a intenzivní práci. Těžko nahradíme Jitku v její odborné specializaci, těžko budeme hledat přírodovědce s takovým pochopením pro archeologii a její problémy.

Jitka stačila za své šestileté působení v brněnském Archeologickém ústavu odvést neocenitelnou práci. Vedle své dosavadní specializace na studium keramiky pomocí přírodovědných metod v krátké době zvládla metodiku dalšího oboru – dendrochronologie a na jejím poli během dvou let uskutečnila to, co se přes několik pokusů nepodařilo za předchozích 30 let: vybudovat standardní dubovou křivku pro Českou republiku a získat první exaktní data pro Mikulčice, Pražský hrad a další významné raně středověké lokality. Jistě, měla k tomu díky „nivnímu" projektu a možnostem školení v zahraničních laboratořích ty nejlepší podmínky, avšak ne každému by dendrochronologové v evropských laboratořích poskytli své standardy – výsledky mnohaleté práce – a nabídli úzkou spolupráci. Jitce ano, a nebylo to určitě náhodou.

Přes náhlý odchod Jitka zanechala za sebou do jisté míry ukončenou práci: výzkum keramiky uzavřela disertací, jednu etapu dendrochronologie v podstatě završila vybudováním standardní dubové křivky, navíc stačila vychovat své první žáky v oboru dendrochronologie; v počínající fázi zůstalo pouze studium subfosilních kmenů z aluviálních sedimentů. Jitčin osud by tak mohl být pro nás badatele zatížené mnohaletými nedodělky výzvou. Často jsme s Jitkou diskutovali o tom, zda výsledky naší práce jsou již zralé zveřejnění, zda naše závěry nejsou předčasné; sám jsem nabádal k opatrnosti a pomalejšímu tempu. Dnes musím dát Jitce za pravdu: osud odměřuje neúprosně každému z nás chvíle života a nikdo „neví dne ani hodiny". Ne každý by v takové situaci obstál jako ona.

Jitka žije dále v našich vzpomínkách a srdcích. Pokud dokážeme navázat na její odborné dílo a dále je rozvíjet, bude žít i v naší práci.

Bibliografii Mgr. Jitky Vrbové, PhD., lze najít v Archeologických rozhledech 2002/2.

Lumír Poláček

OBSAH:
STUDIE A KRÁTKÉ ČLÁNKY

Z. Nerudová	**Čepelová technologie na počátku mladého paleolitu** **The Early Upper Paleolithic Blade Technology**	15
M. Vaškových	**Nálezy keramiky želiezovské skupiny na jihovýchodní Moravě** **Funde der Keramik von Želiezovce-typus in Südostmähren**	31
L. Galuška	**Deset let archeologických výzkumů Moravského zemského muzea v oblasti Starého Města (1992-2001)** **Ten Years of the Archaeological Excavations of the Moravian Museum in the Territory of Staré Město (1991-2001)**	51
P. Holub, P. Kováčik, D. Merta, M. Peška, R. Procházka, D. Zapletalová, A. Zůbek	**Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2001** **Vorläufige Ergebnisse Archäologischer Rettungsgrabungen im Jahr 2001**	71
B. F. Klíma	**Výsledky 16. Výzkumné sezóny a jednání velké archeologické komise na velkomoravském výšinném hradišti sv. Hypolita ve Znojmě** **Die Ergebnisse der sechzehnten Grabungssaison und die Tagung der großen archäologischen Kommission auf dem Burgwall Pöltenberg in Znojmo**	115

PŘEHLED VÝZKUMŮ NA MORAVĚ A VE SLEZSKU V ROCE 2001

PALEOLIT

BRNO (k. ú. Žebětín, okr. Brno- město)	M. Kuča	125
ČERNOTÍN (okr. Přerov)	P. Kostrhun, P. Neruda	125
HOLŠTEJN (okr. Blansko)	J. Doležel	130
JEMNICE (okr. Třebíč)	M. Vokáč, S. Houzar	131
JEZEŘANY-MARŠOVICE (k. ú. Maršovice, okr. Znojmo)	P. Neruda, Z. Nerudová	131
MIKULOV (okr. Břeclav)	O. Šedo	132
MLADEČ (okr. Olomouc)	J. A. Svoboda	133
MOKRÁ-HORÁKOV (k. ú. Horákov, okr. Brno-venkov)	P. Škrdla	135
MOKRÁ-HORÁKOV (k. ú. Mokrá u Brna, okr. Brno-venkov)	P. Škrdla	135
NEDAKONICE (okr. Uherské Hradiště)	D. Menoušková	136

PAVLOV (okr. Břeclav)	J. A. Svoboda	136
PAVLOV (okr. Břeclav)	O. Šedo	136
POPŮVKY (okr. Brno-venkov)	M. Kuča	137
POPŮVKY (okr. Třebíč)	M. Vokáč	137
PRACE (okr. Brno- venkov)	M. Simandl, P. Škrdla	138
PROSENICE (okr. Přerov)	Z. Schenk	140
PŘEROV (k. ú. Popovice, okr. Přerov)	Z. Schenk	142
PŘEROV (k. ú. Předmostí, okr. Přerov)	A. Drechsler, J. A. Svoboda	142
PŘESTAVLKY (okr. Přerov)	A. Drechsler, J. A. Svoboda, Z. Schenk	142
RADSLAVICE (okr. Vyškov)	T. Zeman	143
RUDICE (okr. Blansko)	M. Vokáč	143
SKLENÉ NAD OSLAVOU (okr. Žďár nad Sázavou)	M. Vokáč, M. Moník	143
SLAVICE (okr. Třebíč)	P. Škrdla	144
SVITÁVKA (okr. Blansko)	J. A. Svoboda	144
TVAROŽNÁ (okr. Brno-venkov)	P. Škrdla, P. Kos	144
UHERSKÉ HRADIŠTĚ (k. ú. Jarošov u Uherského Hradiště, okr. Uherské Hradiště)	P. Škrdla	147
VEDROVICE (okr. Znojmo)	P. Neruda, Z. Nerudová	149
VEVERSKÁ BÍTÝŠKA (okr. Brno- venkov)	M. Kuča, K. Smíšek, P. Žákovský	150

NEOLIT

BEŇOV (okr. Přerov)	Z. Schenk	153
BLUČINA (okr. Brno-venkov)	F. Floder, M. Salaš	153
BOHUŠICE (okr. Třebíč)	M. Kuča, M. Vokáč	153
BRNO (k. ú. Horní Heršpice, okr. Brno-město)	M. Geisler	153
BRNO (k. ú. Komín, okr. Brno-město)	M. Kuča, M. Vokáč	154
BRNO (k. ú. Žebětín, okr. Brno-město)	M. Kuča	154
BROD NAD DYJÍ (okr. Břeclav)	D. Jelínková, L. Šebela	154
ČUČICE (okr. Brno-venkov)	M. Kuča, M. Vokáč	155
DĚTKOVICE (okr. Prostějov)	M. Šmíd	155
DRNOVICE (okr. Vyškov)	M. Šmíd	155
DUKOVANY (okr. Třebíč)	M. Kuča	155
HAVŘICE (okr. Uherské Hradiště)	M. Bálek	155
HLUK (okr. Uherské Hradiště)	Z. Schenk	156
HRUŠOVANY NAD JEVIŠOVKOU (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	156
HVOZDEC (okr. Brno-venkov)	M. Vokáč, M. Kuča	156
JEZEŘANY - MARŠOVICE (k. ú. Jezeřany, okr. Znojmo)	M. Kuča, M. Vokáč, K. Smíšek	156
LHOTICE (okr. Třebíč)	M. Kuča, M. Vokáč	156

LOŠTICE (okr. Šumperk)	H. Dehnerová, P. Hejhal	157
KLENTNICE (okr. Břeclav)	M. Kuča	157
MAŠOVICE (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	157
MENHARTICE (okr. Třebíč)	M. Vokáč, S. Houzar	161
MOKRÁ - HORÁKOV (k. ú. Mokrá u Brna, okr. Brno-venkov)	L. Šebela, P. Škrdla, M. Hložek	161
MORAVSKÝ KRUMLOV (okr. Znojmo)	M. Bálek	162
OLOMOUC (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc)	M. Kalábek, A. Tajer, V. Prečanová	163
OLŠANY (okr. Prostějov)	M. Šmíd	163
OŘECHOV (k. ú. Ořechovičky, okr. Brno-venkov)	M. Kuča, P. Žákovský, K. Smíšek, P. Vysloužil	164
OSTROVAČICE (okr. Brno-venkov)	M. Vokáč, M. Kuča	164
PETROVICE (okr. Znojmo)	M. Bálek	164
POLEŠOVICE (okr. Uherské Hradiště)	M. Lečbych	164
POPŮVKY (okr. Brno-venkov)	M. Bálek	165
POPŮVKY (okr. Brno-venkov)	A. Matějíčková	168
POPŮVKY (okr. Brno-venkov)	M. Kuča	169
PRÁČE (okr. Znojmo)	T. Berkovec	169
PROSENICE (okr. Přerov)	Z. Schenk	170
PROSTĚJOV (k. ú. Čechůvky, okr. Prostějov)	M. Šmíd	170
PROSTĚJOV (k. ú. Držovice, okr. Prostějov)	M. Šmíd	171
PŘEROV (k. ú. Dluhonice, okr. Přerov)	Z. Schenk, M. Vokáč, P. Musilová, K. Musilová	172
PŘEROV (k. ú. Předmostí, okr. Přerov)	Z. Schenk, J. Křížková	172
RADSLAVICE (okr. Vyškov)	T. Zeman	172
ROSICE (okr. Brno-venkov)	M. Kuča	172
ROZDROJOVICE (okr. Brno-venkov)	M. Kuča, P. Žákovský, K. Smíšek	173
ROZDROJOVICE (okr. Brno-venkov)	M. Kuča, P. Žákovský	173
SKLENÉ NAD OSLAVOU (okr. Žďár nad Sázavou)	M. Vokáč	173
SLUŽÍN (okr. Prostějov)	M. Šmíd	173
STAROVIČKY (okr. Břeclav)	M. Geisler	174
TROUBSKO (okr. Brno-venkov)	M. Geisler	174
URČICE (okr. Prostějov)	M. Šmíd	174
VELEŠOVICE (okr. Vyškov)	P. Kos, A. Matějíčková	175
VEVERSKÁ BITÝŠKA (okr. Brno-venkov)	M. Kuča, M. Vokáč	175
VEVERSKÉ KNÍNICE (okr. Brno-venkov)	M. Kuča	175
ZNOJMO (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	175
ŽELATOVICE (okr. Přerov)	A. Tajer	176

ENEOLIT

BRNO (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město)	A. Matějíčková	179
ČERNÍN (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	179
DIVÁKY (okr. Břeclav)	J. Unger	179
HOLUBICE (okr. Vyškov)	P. Kos, A. Matějíčková	179
KETKOVICE (okr. Brno-venkov)	M. Vokáč, E. Čermáková	179
KOSTELEC NA HANÉ (okr. Prostějov)	M. Šmíd	181
MAŠOVICE (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	182
OLOMOUC (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc)	M. Kalábek, A. Tajer, V. Prečanová	184
OŘECHOV (k. ú. Ořechovičky, okr. Brno-venkov)	M.Kuča, P. Žákovský, K. Smíšek, P. Vysloužil	184
POLEŠOVICE (okr. Uherské Hradiště)	M. Lečbych	184
PROSTĚJOV (k. ú. Čechůvky, okr. Prostějov)	M. Šmíd	184
PROSTĚJOV (k. ú. Držovice, okr. Prostějov)	M. Šmíd	185
PŘESTAVLKY (okr. Přerov)	A. Drechsler	185
PTENÍ (k. ú. Ptenský Dvorek, okr. Prostějov)	M. Šmíd	186
REŠICE (okr. Znojmo)	M. Vokáč	186
URČICE (okr. Prostějov)	M. Šmíd	187
VÁVROVICE (okr. Opava)	M. Zezulová, O. Šedo	187
VEVČICE (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	188

DOBA BRONZOVÁ

BLUČINA (okr. Brno-venkov)	F. Floder, M. Salaš	191
BOROTICE (okr. Znojmo)	S. Stuchlík	192
BRNO (k. ú. Horní Heršpice, okr. Brno-město)	M. Geisler	192
BRNO (k. ú. Královo Pole, okr. Brno-město)	M. Geisler	192
BROD NAD DYJÍ (okr. Břeclav)	D. Jelínková, L. Šebela	193
ČEJKOVICE (okr. Hodonín)	J. Škojec, M. Mazuch	193
DRNOVICE (okr. Vyškov)	M. Šmíd	193
HAVŘICE (okr. Uherské Hradiště)	M. Bálek	194
HOLUBICE (okr. Vyškov)	P. Kos, A. Matějíčková	194
HORNÍ MOŠTĚNICE (okr. Přerov)	Z. Schenk	194
HRÁDEK (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	195
HRUŠOVANY NAD JEVIŠOVKOU (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	196
HUSTOPEČE (okr. Břeclav)	M. Geisler	197
KŘÍDLŮVKY (okr. Znojmo)	M. Vokáč	197
LESONICE (okr. Znojmo)	M. Bálek	198
LOŠTICE (okr. Šumperk)	H. Dehnerová, P. Hejhal	198
NEDAKONICE (okr. Uherské Hradiště)	D. Menoušková	198

OLBRAMOVICE (okr. Znojmo)	M. Vokáč, M. Kuča	199
OLOMOUC (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc)	M. Kalábek, A. Tajer, V. Prečanová	199
OLŠANY (okr. Prostějov)	M. Šmíd	203
OPAVA (okr. Opava)	M. Zezula	203
OSTOPOVICE (okr. Brno-venkov)	M. Lečbych	204
POLEŠOVICE (okr. Uherské Hradiště)	M. Lečbych	204
PROSTĚJOV (k. ú. Čechůvky, okr. Prostějov)	M. Šmíd	204
PŘEROV (okr. Přerov)	J. Kohoutek	204
STĚBOŘICE (okr. Opava)	M. Zezulová	204
SVATOBOŘICE-MISTŘÍN (okr. Hodonín)	M. Hložek	205
ÚNANOV (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	205
VELKÉ HOŠTICE (okr. Opava)	J. Juchelka	205
VIZOVICE (okr. Zlín)	J. Langová, J. Kohoutek	205
VRBOVEC (okr. Znojmo)	T. Berkovec, J. Šmerda	206
ZNOJMO (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	206
ZNOJMO (okr. Znojmo)	T. Berkovec, J. Šmerda	208
ŽATČANY (okr. Brno-venkov)	M. Čižmář	208
ŽDÁNICE (okr. Hodonín)	M. Hložek	208
ŽELATOVICE (okr. Přerov)	A. Tajer	208

DOBA ŽELEZNÁ

BEŇOV (okr. Přerov)	Z. Schenk	213
BLANSKO (okr. Blansko)	J. Doležel, B. Komoróczy	213
BLATEC (okr. Olomouc)	A. Tajer	217
BRNO (k. ú. Dvorska, okr. Brno-město)	T. Berkovec, A. Matějíčková	218
BRNO (k. ú. Horní Heršpice, okr. Brno-město)	A. Matějíčková	219
DOBRČICE (okr. Přerov)	Z. Schenk	219
DYJÁKOVICE (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	219
HAVŘICE (okr. Uherské Hradiště)	M. Bálek	220
HOLUBICE (okr. Vyškov)	P. Kos, A. Matějíčková	220
CHARVÁTY (okr. Olomouc)	A. Tajer	221
JAROSLSLAVICE (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	221
MACKOVICE (okr. Znojmo)	M. Vokáč	222
MAŠOVICE (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	222
MIROSLAV (okr. Znojmo)	D. Jelínková	222
MODRÁ (okr. Uherské Hradiště)	M. Vaškových	223
OPAVA (okr. Opava)	M. Kiecoň	223
OŘECHOV (k. ú. Ořechovičky, okr. Brno-venkov)	M. Kuča, P. Žákovský, K. Smíšek, P. Vysloužil	223

PASOHLÁVKY (okr. Břeclav) J. Jílek 224
POLEŠOVICE (okr. Uherské Hradiště) M. Lečbych 224
PROSENICE (okr. Přerov) Z. Schenk 225
PROSTĚJOV (k. ú. Čechůvky, okr. Prostějov) M. Šmíd 225
PULKOV (okr. Třebíč) M. Vokáč 226
SLAVKOV U BRNA (okr. Vyškov) M. Geisler 227
STAŘÍČ (okr. Frýdek-Místek) P. Stabrava 227
STŘELICE (okr. Brno-venkov) T. Berkovec 229
TVRDONICE (okr. Břeclav) P. Čáp 229
VELEŠOVICE (okr. Vyškov) P. Kos, A. Matějíčková 229
VRATĚNÍN (okr. Znojmo) M. Vokáč 230
VYŠKOV (okr. Vyškov) M. Geisler 230
ŽATČANY (okr. Brno-venkov) M. Čižmář 230

DOBA ŘÍMSKÁ A STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ

BRNO (k. ú. Horní Heršpice, okr. Brno-město) M. Geisler 235
BROD NAD DYJÍ (okr. Břeclav) D. Jelínková, L. Šebela 235
HAVŘICE (okr. Uherské Hradiště) M. Bálek 235
MACKOVICE (okr. Znojmo) M. Vokáč 235
MAŠOVICE (okr. Znojmo) Z. Čižmář 235
MIROSLAV (okr. Znojmo) D. Jelínková 236
MUŠOV (k. ú. Pasohlávky, okr. Břeclav) B. Komoróczy 237
OLOMOUC (k. ú. Neředín, okr. Olomouc) J. Peška, F. Šrámek 237
OLOMOUC (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc) M. Kalábek, V. Prečanová 241
PASOHLÁVKY (okr. Břeclav) J. Jílek 242
PŘEROV (k. ú. Kozlovice, okr. Přerov) Z. Schenk 243
ŠLAPANICE (okr. Brno-venkov) A. Matějíčková 243
VÁVROVICE (okr. Opava) M. Zezulová, O. Šedo 243
VYŠKOV (okr. Vyškov) T. Berkovec 245

STŘEDOVĚK A NOVOVĚK

BEŇOV (okr. Přerov) Z. Schenk 249
BRANNÁ (okr. Šumperk) R. Zatloukal, P. Hejhal 249
BRNO (k. ú. Dvorska, okr. Brno-město) T. Berkovec, A. Matějíčková 250
BRNO (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město) P. Kos, A. Matějíčková 250
BUČOVICE (okr. Vyškov) P. Borský, R. Stránská, P. Vitula 252
DIVÁKY (okr. Břeclav) J. Unger 254
DLOUHÁ LHOTA (okr. Blansko) T. Berkovec 254
DRNOVICE (okr. Vyškov) T. Zeman 255

HLUČÍN (okr. Opava)	H. Teryngerová	255
HLUK (okr. Uherské Hradiště)	Z. Schenk	256
HORNÍ MOŠTĚNICE (okr. Přerov)	Z. Schenk	256
HRÁDEK (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	256
HRUŠOVANY NAD JEVIŠOVKOU (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	258
IVANČICE (okr. Brno-venkov)	M. Geisler	259
KARVINÁ (k. ú. Fryštát, okr. Karviná)	M. Zezula	259
KOPŘIVNÁ (okr. Šumperk)	V. Goš	260
KRNOV (okr. Bruntál)	M. Kiecoň	261
KRNOV (okr. Bruntál)	M. Zezula	261
KŘIŽANOVICE (okr. Vyškov)	P. Kos, A. Matějíčková	262
KŘTINY (okr. Blansko)	T. Berkovec	265
KUŘIM (okr. Brno-venkov)	M. Bálek	265
LEŠANY (okr. Prostějov)	P. Fojtík	266
LIPNÍK NAD BEČVOU (okr. Přerov)	K. Faltýnek, P. Šlézar	267
LITOVEL (okr. Olomouc)	K. Faltýnek	267
LOŠTICE (okr. Šumperk)	H. Dehnerová, P. Hejhal	270
LUKOVANY (okr. Brno-venkov)	M. Vokáč, M. Kuča	270
MODŘICE (okr. Brno-venkov)	R. Procházka	271
MOKRÁ-HORÁKOV (k. ú. Mokrá u Brna, okr. Brno-venkov)	P. Kos	274
MORAVSKÝ KRUMLOV (k. ú. Rokytná, okr. Znojmo)	Z. Čižmář	275
NEDAKONICE (okr. Uherské Hradiště)	D. Menoušková	276
NĚMČIČKY (okr. Znojmo)	T. Berkovec	277
OLOMOUC (okr. Olomouc)	P. Šlézar, P. Faltýnek	277
OLOMOUC (okr. Olomouc)	H. Dehnerová, P. Michna	277
OLOMOUC (okr. Olomouc)	R. Zatloukal, P. Hejhal, V. Tomka	278
OLOMOUC (okr. Olomouc)	H. Dehnerová	280
OLOMOUC (okr. Olomouc)	R. Zatloukal	280
OLOMOUC (okr. Olomouc)	J. Peška, J. Vrána	283
OLOMOUC (okr. Olomouc)	M. Kalábek, A. Tajer, V. Prečanová	285
OLŠANY (okr. Prostějov)	M. Šmíd	285
OPAVA (okr. Opava)	J. Juchelka	285
OPAVA (okr. Opava)	M. Kiecoň	286
OPAVA (okr. Opava)	M. Zezula, D. Prix	286
OPAVA (okr. Opava)	M. Zezula	288
PASOHLÁVKY (okr. Břeclav)	J. Jílek	289
PLAVEČ (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	290
PLAVEČ (okr. Znojmo)	T. Berkovec	290
POPICE (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	290

PŘEDKLÁŠTEŘÍ U TIŠNOVA (okr. Brno-venkov)	J. Unger	291
PŘEROV (okr. Přerov)	J. Kohoutek	291
PŘEROV (okr. Přerov)	V. Martínek, Z. Schenk	292
PŘESTAVLKY (okr. Přerov)	Z. Schenk	292
RAJHRAD (okr. Brno-venkov)	J. Unger, P. Kos	292
ROSICE (okr. Brno-venkov)	M. Bálek	294
SLAVKOV U BRNA (okr. Vyškov)	T. Zeman	294
STARÁ VES NAD ONDŘEJNICÍ (okr. Frýdek-Místek)	P. Stabrava	294
ŠTERNBERK (okr. Olomouc)	K. Faltýnek, P. Šlézar	295
ŠTERNBERK (okr. Olomouc)	K. Faltýnek	296
UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště)	D. Menoušková	296
ÚJEZDEC (okr. Přerov)	Z. Schenk	296
ÚNANOV (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	296
VACENOVICE (okr. Hodonín)	M. Hložek	297
VALAŠSKÉ KLOBOUKY (okr. Zlín)	J. Kohoutek, R. Vrla	297
VÁVROVICE (okr. Opava)	M. Zezulová, O. Šedo	297
VELATICE (okr. Brno-venkov)	T. Berkovec	298
VELKÉ BÍLOVICE (okr. Břeclav)	P. Čáp	298
VELKÉ HOŠTICE (okr. Opava)	J. Juchelka	299
VIZOVICE (okr. Zlín)	J. Kohoutek	299
VYŠKOV (okr. Vyškov)	T. Berkovec	299
VYŠKOV (okr. Vyškov)	P. Kos	300
ZELENÁ HORA (okr. Vyškov)	T. Zeman	301
ZLÍN (k. ú. Malenovice u Zlína, okr. Zlín)	J. Kohoutek	301
ZNOJMO (okr. Znojmo)	Z. Čižmář	301
ZNOJMO (okr. Znojmo)	J. Unger, P. Kos	306
ZNOJMO (okr. Znojmo)	T. Berkovec, J. Šmerda	308

SPECIÁLNÍ METODY

M. Bálek	**Výsledky leteckého snímkování na Moravě v roce 2001**	313
V. Hašek, J. Petera	**Geofyzikální prospekce a ověřovací sondáž podzemní chodby v Přepychách, okr. Rychnov nad Kněžnou**	317
J. Vrbová-Dvorská, J. Janál, J. Škojec	**Zpráva o odběru vzorků ze subfosilních kmenů pro dendrochronologickou analýzu v povodí řeky Moravy**	323
M. Kostelníková	**Laténské nánožníky s textilní výplní z Miroslavi (okr. Znojmo) a Mušova (okr. Břeclav)**	325

ZPRÁVY O ČINNOSTI

J. Doležel	**Z práce Archeologického ústavu Akademie věd ČR Brno v roce 2001**	329

J. A. Svoboda	**Paleolitické a mezolitické osídlení krasu Projekt Grantové agentury AV ČR A9001901/98 1999 - 2001, souhrnná zpráva**	331
J. A. Svoboda	**Last Foragers of Northern Bohemia Grant project of the National Geographic Society No 6330-98 1999 - 2001, Final report**	334
L. Poláček	**Sídelní aglomerace velkomoravských mocenských center v proměnách údolní nivy. Zpráva o výsledcích grantu Grantové agentury ČR č. 404/96/K089**	341

STUDIE A KRÁTKÉ ČLÁNKY

ČEPELOVÁ TECHNOLOGIE NA POČÁTKU MLADÉHO PALEOLITU

THE EARLY UPPER PALEOLITHIC BLADE TECHNOLOGY

Zdeňka Nerudová, MzM Brno

Úvod

Za obecný znak mladého paleolitu je – mimo další jevy – pokládána přítomnost čepelí, těžených z mladopaleolitických prizmatických jader. Podle definice je čepelí označován takový polotovar, který má paralelní hrany s podélnou osou předmětu, jeho délka činí minimálně dvojnásobek jeho šířky a má pravidelný trojúhelníkovitý nebo lichoběžníkovitý průřez. Čepele jsou získávány pravidelným odbíjením z připravených čepelových jader, výjimečně a spíše náhodně z úštěpových jader, levalloiské čepele pak z levalloiských jader. Obvykle jsou spojovány s mladým paleolitem, ale jejich široký výskyt (kvantitativní a kvalitativní ?) je doložen vlastně až v aurignacienu, resp. v gravettienu (pavlovienu). Navzdory tomuto tvrzení jsou ojedinělé čepele známy již ze závěru starého paleolitu a jsou doloženy i středopaleolitické čepelové industrie (Révillion 1993). Tento fakt ale nic nemění na skutečnosti, že k rozšíření a standardizaci čepelových polotovarů dochází až v mladém paleolitu.

Standardizace výroby čepelových produktů a jejich kvantitativní a kvalitativní nárůst šly ruku v ruce se spoustou dalších jevů, které jsou spjaty s rozvinutým mladým paleolitem: zmnožení lidské populace, rozsáhlejší a dlouhodobější sídliště, vznik umění ...

Metodologie zpracování

Předkládaný článek je zaměřen na problematiku čepelovitosti některých mladopaleolitických souborů, konkrétně szeletienských a bohunicienských industrií. Studováno bylo celkem 14 kolekcí štípané industrie z oblasti střední, jižní a západní Moravy, u nich byla sledována míra a charakter zastoupení čepelových polotovarů. Získané výsledky byly převedeny do několika výsledných grafů s cílem vzájemného porovnání jednotlivých souborů. Z analýzy byly předem vyloučeny čepelky, které se vyskytovaly pouze v Želešicích I, kde podle mínění autorky představují aurignacienskou intruzi (srov. Hladíková 2000), a nebyly ani analyzovány v materiálu z Brna-Bohunic, přestože v něm byly také relativně hojně zastoupeny [1]. Autorka se potýkala s problémem, nakolik zahrnout do rozborů zlomky čepelí; nakonec se rozhodla i tyto problematické kusy analyzovat s vědomím jejich neúplné vypovídací schopnosti.

Pozornost byla věnována následujícím znakům: sousměrnosti či protisměrnosti předcházejících negativů na dorzální ploše čepelí (obr. 5), typu průřezu čepelí (trojúhelníkový, lichoběžníkovitý, nepravidelný: obr. 7), typům patek (kortikální, hladké nepreparované, ploché jednoduše preparované, lomené, lineární, bodové, fasetované: obr.6) a druhu použitého otloukače (tvrdý, měkký: obr. 8).

K výpočtům uváděných hodnot byla použita následující kritéria:

procento čepelí v industrii **Ilam** je počítáno z celkového množství kusů industrie (bez odpadu, šupin, jader a zlomků)

procento čepelí využitých na nástroje **Ilam. outils** z celkového počtu nástrojů

procento nástrojů vyrobených na čepelích z celkového počtu kusů čepelí **Ilam. total** [2]

index **Ilam. Iam** označuje průměrnou hodnotu čepelovitosti kolekce. Toto číslo představuje aritmetický průměr tří předcházejících indexů (tab. 3). S pomocí indexu Ilam. Iam byl v závěru práce vymodelován vývojový diagram studovaných souborů (tab. 4).

K těmto analýzám byly použity následující soubory: Jezeřany I, Želešice I, Trboušany I, Podolí I, Ořechov I, Ořechov II, Drysice III, Ondratice IV, Drysice V, Vedrovice V, Líšeň-Čtvrtě, Mohelno-Boleniska (coll. MzM), Bohunice-Kejbaly, Stránská skála III.

Teoretické modely: východisko

Vybrané szeletienské a bohunicienské stanice reprezentují kolekce na rozdílném stupni vývoje s předpokládanou rozdílnou chronologickou pozicí. Již dříve byl vytvořen jeden z modelů, který představuje nejen zde sledované lokality, na srovnávacím základě klastrové analýzy (Weber: in Valoch et al. 1993, Abb. 40). V něm jsou seskupeny stanice z časového údobí od středního (micoquienu) až do počátku mladého (szeletienu a bohunicienu) paleolitu z hlediska příbuznosti studovaných znaků. Podle jiného vývojového diagramu (podle metody „minimalbaumes") jsou autorkou sledované lokality seřazeny následovně:

Vedrovice V

Jezeřany I

Mohelno

Ořechov I a II

Stránská skála

Podolí, Líšeň, Želešice

Bohunice, Ondratice IV

Drysice III, V (Weber in: Valoch et al. 1993, Abb. 39).

Výsledky tohoto modelu budou konfrontovány s modelem, který pro členění lokalit využívá míry čepelovitosti industrie (Ilam.lam). Tento předpoklad vychází z obecně přijímaného názoru, že v počátku mladého paleolitu dochází k nárůstu využívání čepelí.

Rozbor materiálu

Časově náročná, ale ne nepodstatná byla analýza jednotlivých čepelí z hlediska výše popsaných znaků. Výsledky jsou numericky zpracovány v tab. 2 a jednotlivě pak rozvedeny v grafech na obr. 5-9. Od těchto analýz jsme si slibovali, že se nám podaří charakterizovat typ „szeletienské a bohunicienské čepele" a způsob její těžby. Jak se posléze ukázalo, něco jako „vůdčí typ" čepele z hlediska typu patky, použitého otloukače, průřezu či průběhu předcházejících negativů neexistuje ani v bohunicienu, ani v szeletienu.

Za zajímavější část analýzy považujeme výpočet zastoupení čepelemi v jednotlivých kolekcích, který je pak následovně porovnán s jejich využitím v tabulce 1 a 3.

Na začátku jsme předpokládali, že zastoupení čepelí Ilam bude velmi nízké pro tzv. archaické szeletienské soubory a o něco vyšší pro vyspělé szeletienské soubory. Také jsme předpokládali, na základě zavedených definic bohunicienu, že Ilam zde bude mít pro všechny soubory podobné hodnoty, které ale budou zároveň vyšší než v szeletienu. Musíme konstatovat, že tento předpoklad nebyl správný a nebyl potvrzen.

Nejnižší zastoupení čepelí v industrii vykazují Vedrovice V (3,38 %), Drysice V (6,48 %) a Želešice I (6,69 %) (tab. I; totéž obr. 9, kde byly hodnoty pro větší přehlednost uspořádány vzestupně). Jen o málo vyšší zastoupení je v Trboušanech I (6,98 %) a v Mohelnu (7,84 %). Naopak velmi vysoké, procentuální zastoupení je v Drysicích III (42,32 %) a v Ořechově II (24,92 %). Ostatní stanice mají čepele zastoupeny v rozmezí 10-24 %, a to shodně stanice szeletienské i bohunicienské (tabulka I). Z bohunicienských stanic má nejnižší zastoupení Mohelno a Stránská skála III-I (11,34 %), nejvyšší Podolí I. Je zajímavé, že typické bohunicienské stanice a szeletienské stanice s levalloiskou metodou mají podobné procentuální zastoupení čepelí (Ořechov I – Stránská skála; Ořechov II – Podolí I).

Porovnáme-li index Ilam.total, tedy procento čepelí využitých na nástroje z celkového počtu čepelí, zjistíme následující:

Nejméně jsou čepele využívány v klasických ateliérových stanicích Stránská skála, Bohunice a dále pak v Jezeřanech I; nejvíce jsou využity v Drysicích III a V (nad 50 %). Procento celkového využití čepelí je značně variabilní jak pro szeletienské, tak pro bohunicienské soubory. Index se v rámci bohunicienských stanic pohybuje v rozmezí 8,27 – 29,34 %, když pro szeletienské soubory se tentýž index nachází v intervalu 11,94-58,5 %.

Zatímco bohunicienské stanice (s výjimkou Mohelna ?) jsou poměrně homogenní v rámci určitého procentuálního rozmezí (obr. 9), szeletienské kolekce jsou značně nejednotné. Na počátku práce jsme předpokládali, že archaičtější soubory, tedy Jezeřany I, Trboušany I a Vedrovice V, budou mít podobné procento využití čepelí, což se nepotvrdilo, nicméně v diagramu vytvořeném na základě Ilam.lam jsou si tyto tři soubory nejblíže.

Výsledné procentuální zastoupení v Drysicích III a V koresponduje s jejich umístěním ve vývojovém diagramu, mimo to z grafu jednoznačně vyplývá nejvyšší využití čepelových polotovarů (Ilam.outils) v Drysicích V, jaké nemá obdoby na žádné z ostatních lokalit. Naopak nejnižší využití oproti celkovému množství čepelí je patrné na souboru z Mohelna, kde je proti 7,84 % všech čepelí retušováno jen 5,15 % (tab. 3). Obdobná „sestupná" tendence je patrná například i na materiálu z Podolí I, v němž je z 23, 95 % všech čepelí retušováno na nástroje „jen" 22,35 % (tab. I; obr. 9).

Jde o zajímavý jev, kdy u poloviny sledovaných souborů index Ilam.outils vzhledem k Ilam vzrůstá, kdežto u druhé části přesně naopak klesá (tento poměr je přesně 50 %/50 %). Nezáleží na typu ani charakteru dotyčného souboru: Ilam.outis je nižší než Ilam v Jezeřanech I, Ořechově II, Drysicích III, Ondraticích IV, Mohelnu, Podolí a v Bohunicích. Jde tedy o sbírané i kopané lokality szeletienské i bohunicienské příslušnosti, z různých regionů a s rozdílnými vazbami na surovinové zdroje.

Dalším paradoxem je skutečnost, kdy Ilam.total klesá v případě Podolí I, Stránské skály a Bohunic. Znamená to, že jen na těchto třech studovaných stanicích nejsou čepele výhradním polotovarem na retušované nástroje. Ač lze namítnout, že v případě Bohunic a Stránské skály se jedná o ateliéry, kde se to dá předpokládat, je zde namístě otázka, jak vysvětlíme, proč tomu tak je u Podolí I. Kromě toho zde dochází i k jevu naprosto opačnému, kdy jsou čepelové polotovary využívány více než 50 % (Drysice III a V; tab. 3), což je hodnota, která je v daném kontextu naprosto neočekávaná.

Tab. 1. Zastoupení čepelí. Blade frequency.

lokalita	celkem ks	%*	ks	ks	ret.nástroje na čepelích		počet analyzovaných kusů		negativy	
	industrie/čepelí	čepelí	lame a crete	lame débordant	celkem /na čepelích	% na čepelích	ks	%	uni-	bi-
Jezeřany I	663/67	10,10	11	2	165/8	4,84	25	37,31	17	8
Ořechov I	9295/1076	11,57	126	11	1492/384	25,74	302	28,06	143	159
Ořechov II	1200/299	24,92	21	2	544/105	19,30	59	19,73	31	28
Drysice III **	241/102	42,32	11	1	183/57	31,14	27	26,47	12	15
Ondratice IV **	231/39	16,88	8	0	82/11	13,40	39	100	29	10
Drysice V **	2529/164	6,48	19	0	268/96	35,82	164	100	92	72
Trboušany I	3207/224 (?)	6,98	38 (?)	0	429/46	10,72	39	-	33	6
Vedrovice V	4082/138	3,38	23	5	238/22	9,24	138	100	84	54
Mohelno, coll.MzM	357/28	7,84	4	3	233/12	5,15	28	100	18	10
Podolí I	833/206	24,73	18	2	170/38	22,35	98	47,57	60	38
Líšeň-Čtvrtě	1855/277	14,93	20	8	1354/221	16,32	277	100	217	63
Bohunice-Kejbaly	3673/754	20,52	50	38	561/92	16,39	754	100	480	287
Stránská skála III	9695/1100	11,34	131	40	422/91	21,56	732	66,54	472	260
Želešice I	1928/129	6,69	17	5	476/49	10,29	129	100	92	36
Maloměřice-Borky II	748/210	28,07	18	2	307/84	27,36	210	100	155	55

* procento je počítáno z celkového počtu industrie (bez odpadu, šupin, jader a zlomků) ** nejsou započítány křemence

Tab. 2. Charakter čepelí. Blade character.

lokalita	typ průřezu čepele			typy patek								otloukač			zdroj
	1	2	3	C	Lg	Lp	D	Ln	P	F	N	T	M	N	
Jezeřany I	11	9	3	0	1	3	0	4	2	0	15	8	4	13	Nerudová 1996
Ořechov I	123	136	40	22	21	29	43	11	41	18	116	129	60	114	Nerudová 2000
Ořechov II	25	28	7	3	1	9	13	0	2	27	31	24	4	31	Nerudová 1995
Drysice III **	15	9	3	0	1	6	2	0	0	1	17	7	1	19	Nerudová 1995
Ondratice IV **	10	24	5	3	2	6	2	0	2	0	24	8	5	26	Nerudová 2000
Drysice V **	49	78	4	6	5	18	10	0	18	10	96	36	30	98	Nerudová 2000
Trboušany I	20	11	6	7	0	4	3	2	4	0	19	20	2	17	Hladíková 2000
Vedrovice V	16	87	7	17	9	23	17	1	20	5	46	80	11	48	Nerudová 2000
Mohelno, coll.MzM	6	17	5	5	0	2	2	3	5	1	10	15	6	7	Oliva 1986
Podolí I	49	44	5	5	6	12	9	9	6	15	47	59	10	29	Nerudová 2001
Líšeň-Čtvrtě	107	147	25	14	10	20	23	18	17	17	158	96	22	159	Nerudová 2001
Bohunice-Kejbaly	302	381	71	37	48	101	97	50	85	118	279	425	98	273	Nerudová 2001
Stránská skála III	nesl.	nesl.	nesl.	126	178	160	125	28	106	149	438	638	54	396	Valoch et al. 2000
Želešice I	83	37	9	0	1	0	8	19	13	0	88	4	38	87	coll. MzM
Maloměřice-Borky II	102	92	16	6	7	19	22	18	10	0	119	19	78	114	coll. MzM

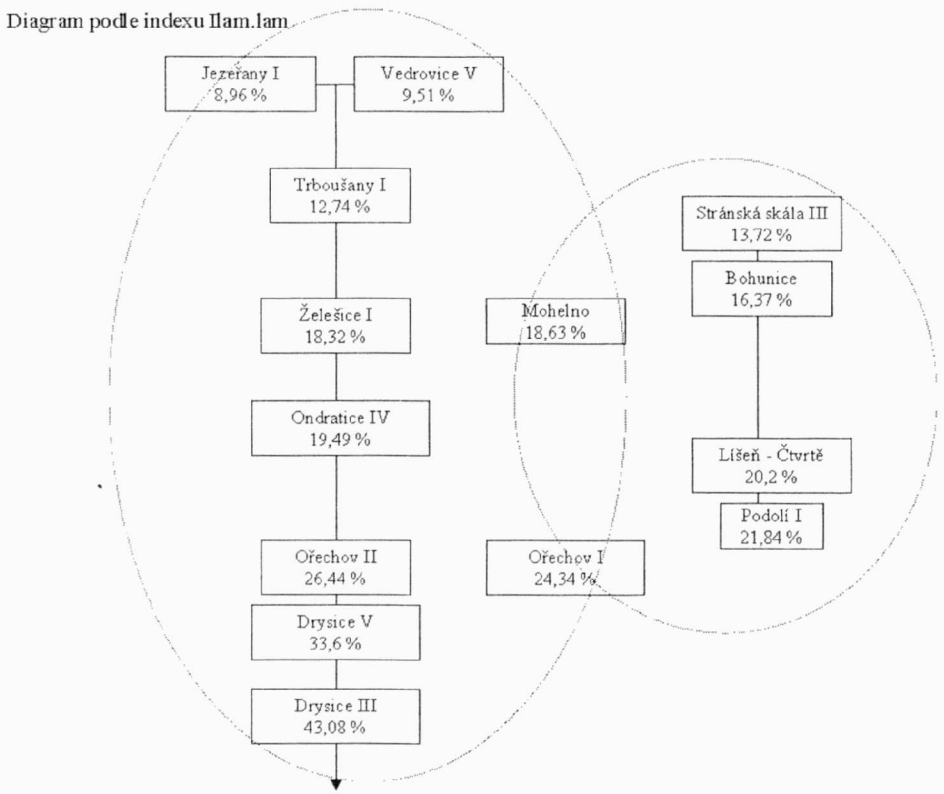
Tab. 3. Indexy čepelí. Blade indexes

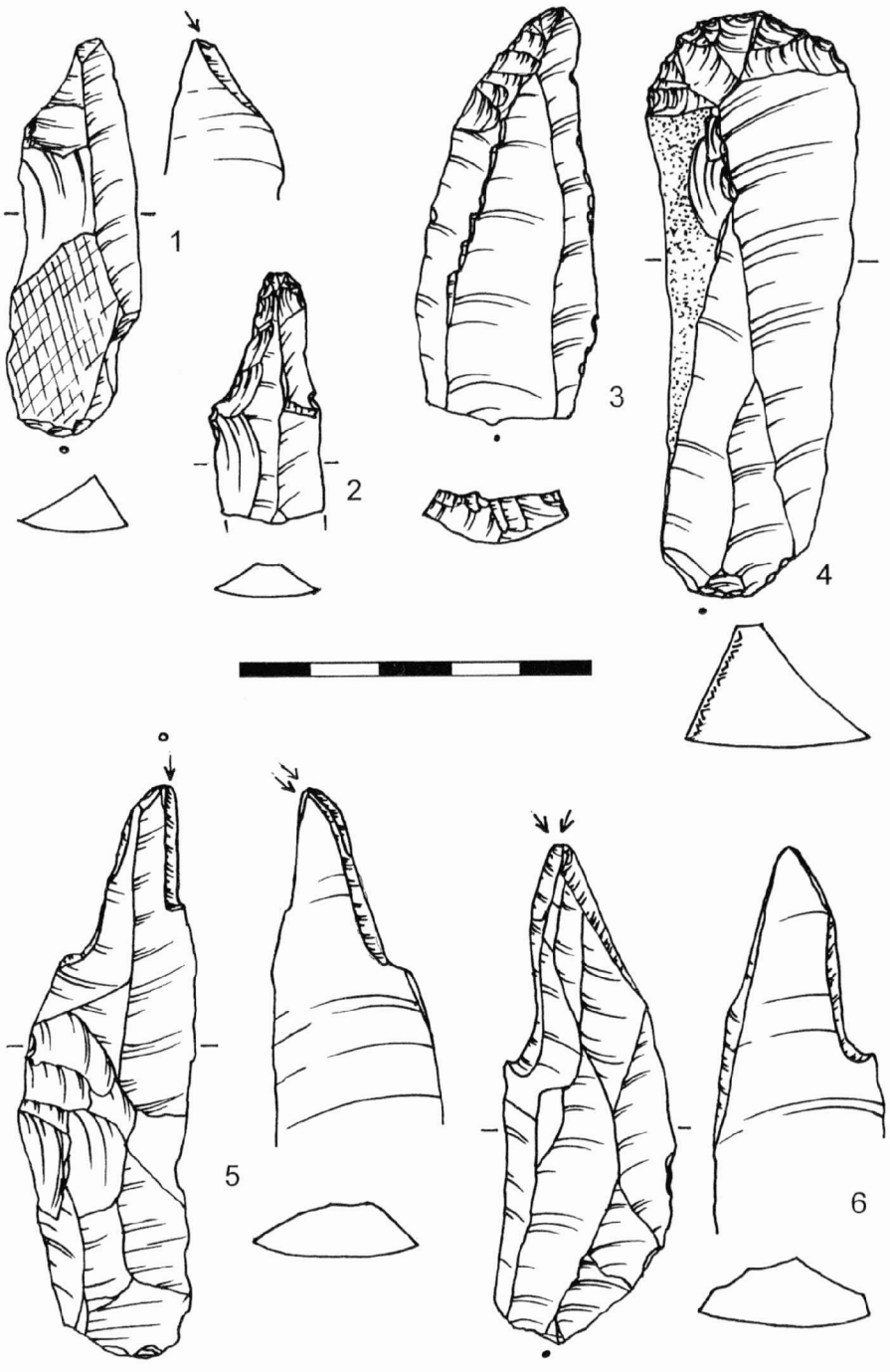
Ilam.outils % nást. na čep. v nástr.
Ilam.total % nást.na čep. z čep. celk.
Ilam.lam % průměrná hodnota čepelovitosti kolekce

	Ilam	Ilam.outils	Ilam.total	celkem	Ilam.lam
Jezeřany I	10,1	4,84	11,94	26,88	8,96
Ořechov I	11,57	25,74	35,7	73,01	24,34
Ořechov II	24,92	19,3	35,1	79,32	26,44
Drysice III	42,32	31,14	55,8	129,26	43,08
Ondratice IV	16,88	13,4	28,2	58,48	19,49
Drysice V	6,48	35,82	58,5	100,8	33,6
Trboušany I	6,98	10,72	20,53	38,23	12,74
Vedrovice V	3,38	9,24	15,9	28,52	9,51
Mohelno	7,84	5,15	42,89	55,88	18,63
Podolí I	24,73	22,35	18,44	65,52	21,84
Líšeň-Čtvrtě	14,93	16,32	29,34	60,59	20,2
Bohunice-Kejbaly	20,52	16,39	12,2	49,11	16,37
Stránská skála III	11,34	21,56	8,27	41,17	13,72
Želešice I	6,69	10,29	37,98	54,96	18,32

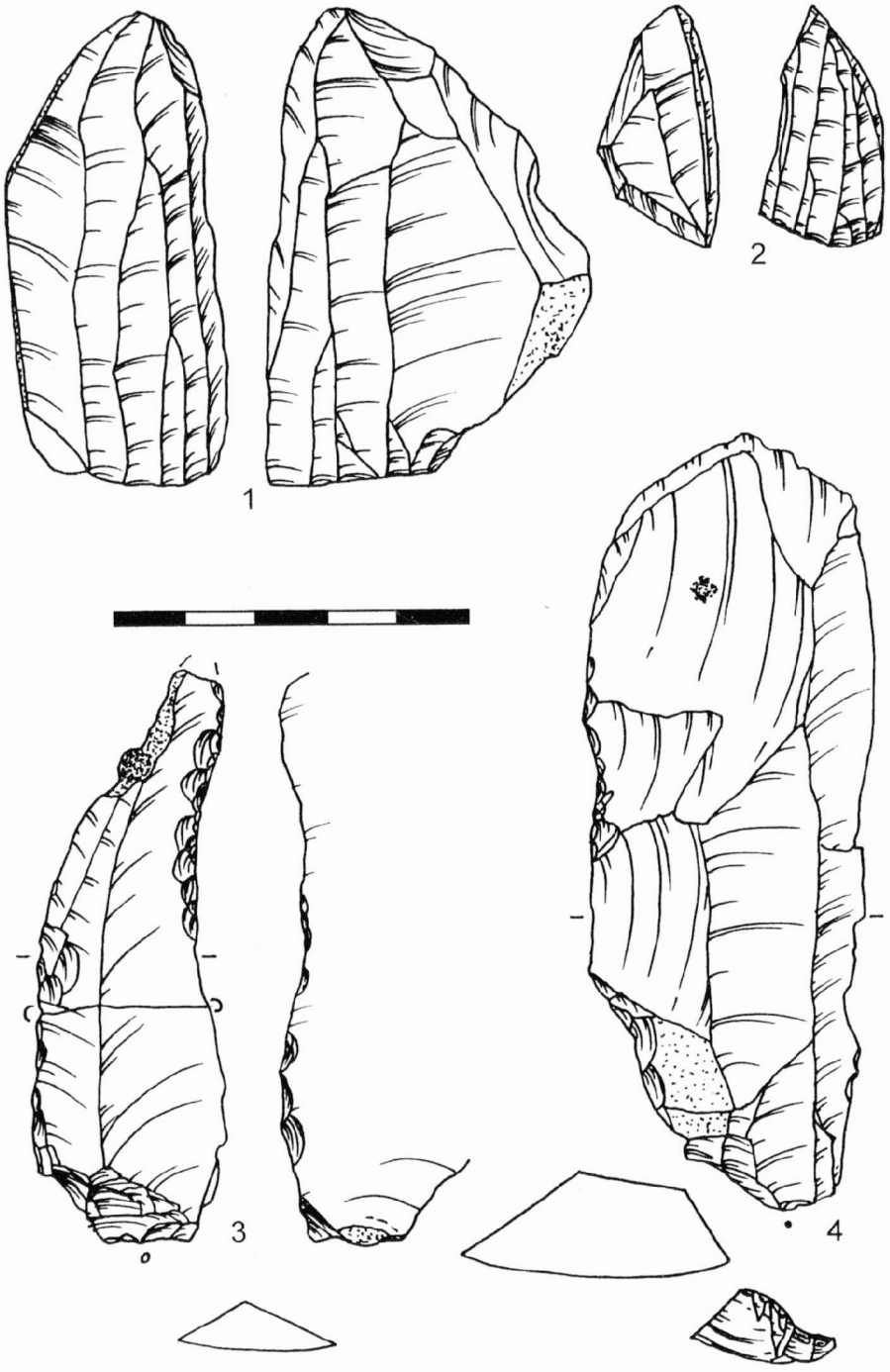
Pro bohunicien je průměrná hodnota čepelovitosti 18,15 %, resp.19,18 %, připojíme-li i hodnoty z Oř I.
Pro szeletien je průměrná hodnota čepelovitosti 21,83 %, resp. 21, 52%, nepočítáme-li Oř I.

Tab. 4. Diagram podle indexu Ilam.lam. The diagram according to indexes Ilam.lam

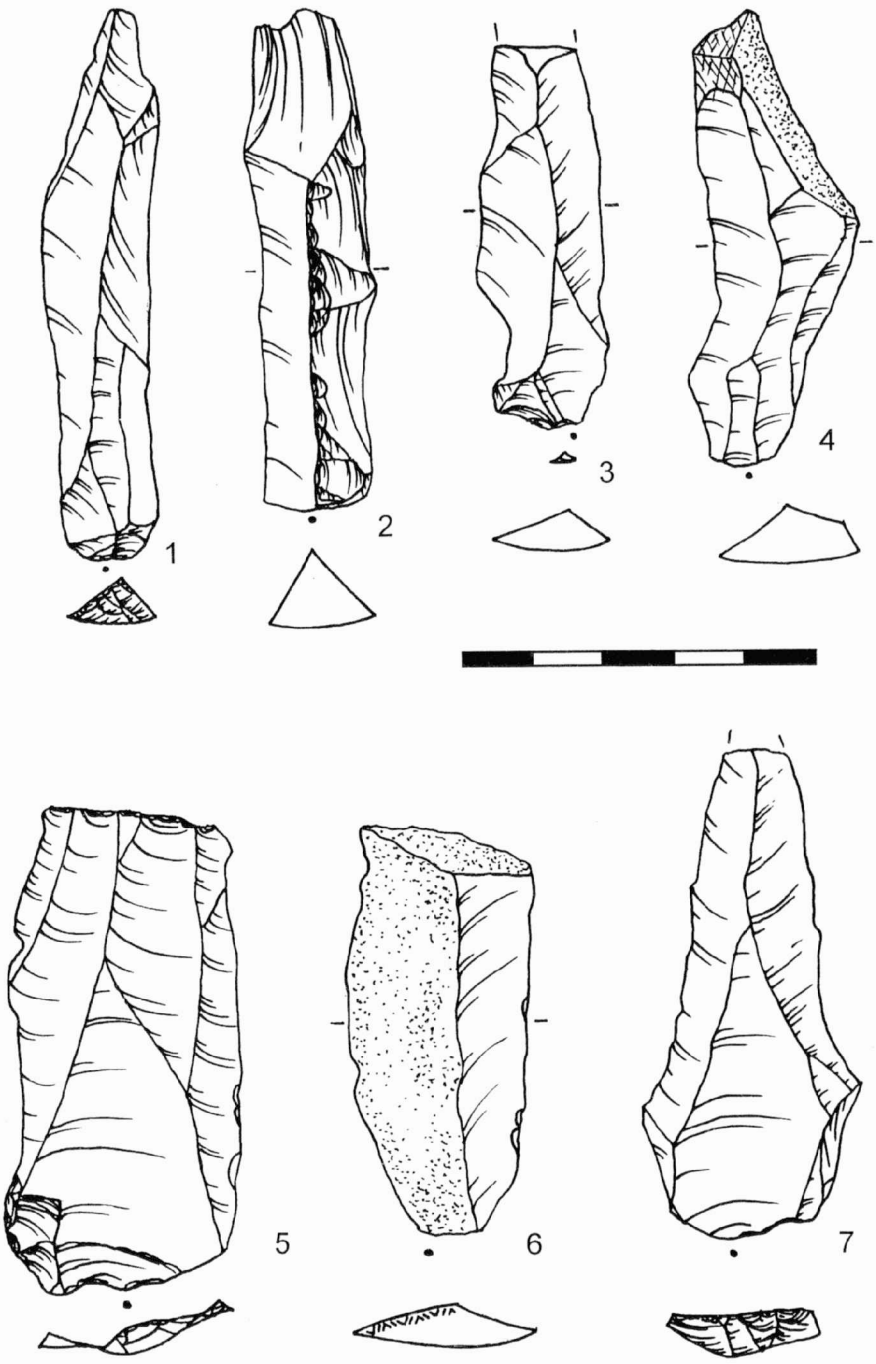

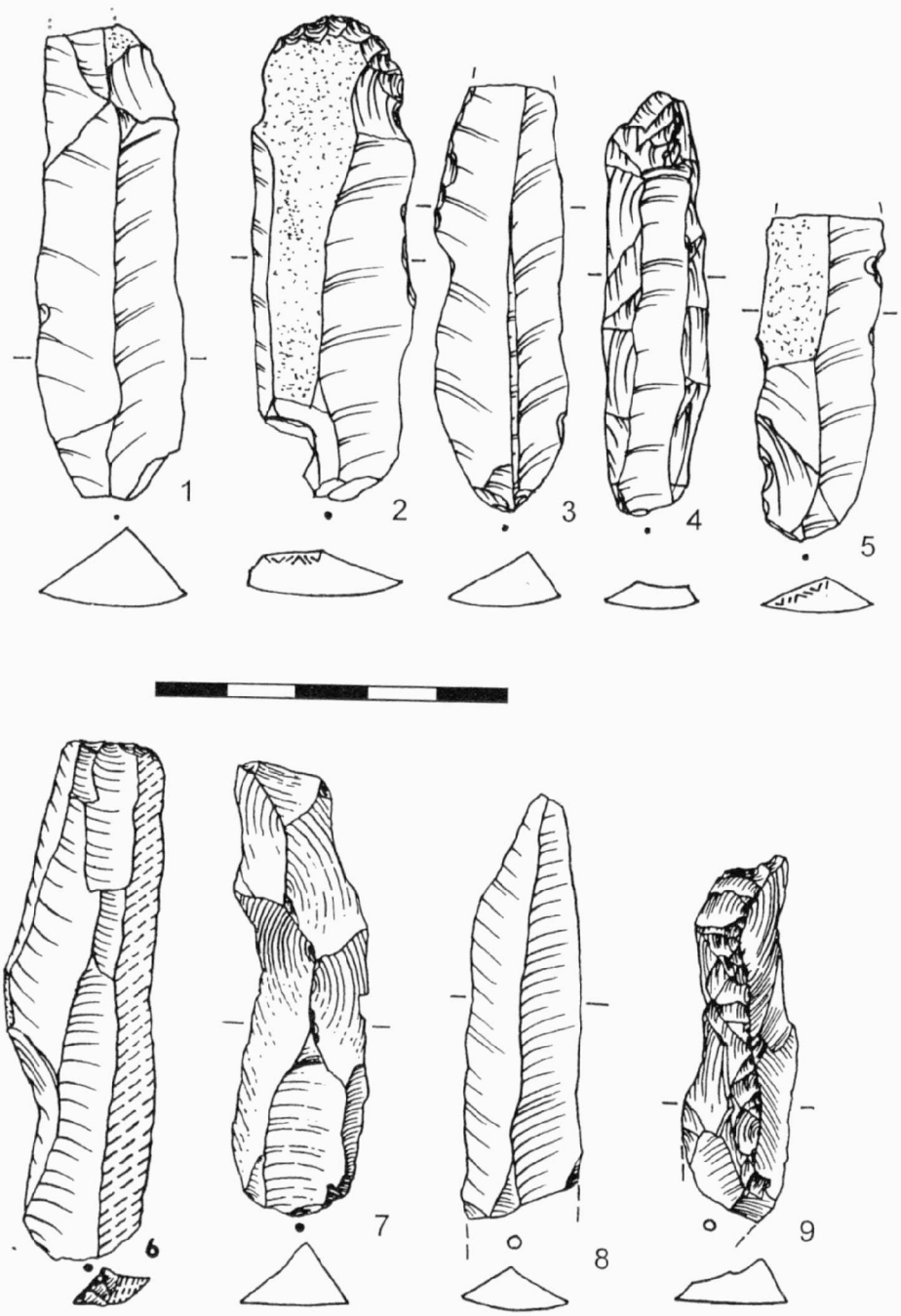
Obr. 1. Bohunice – Kejbaly

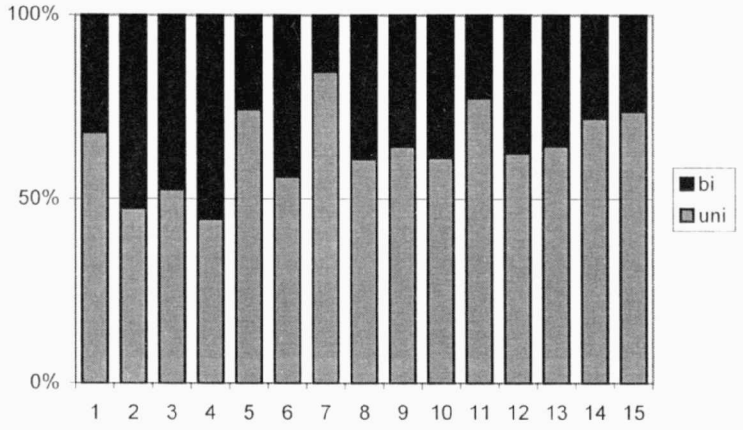
Obr. 2. 1: Trboušany I, 2: Želešice I, 3-4: Bohunice – Kejbaly

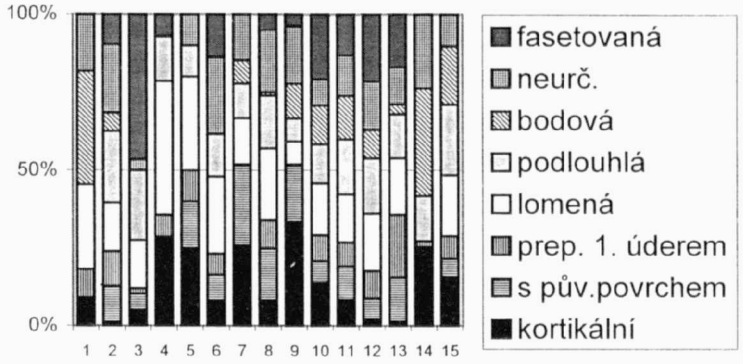
Obr. 3. 1: Trboušany I, 2: Želešice I, 3,5-6: Líšeň – Črvrtě, 4: Podolí I

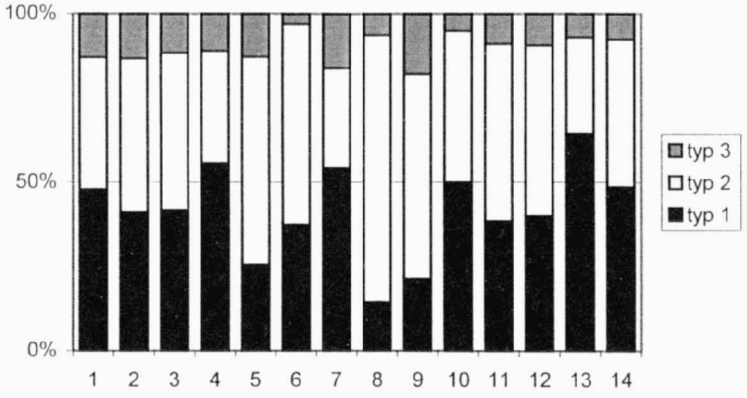
Obr. 4. 1-2: Drysice V, 3-5: Maloměřice – Borky II, 6-9: Stránská skála III

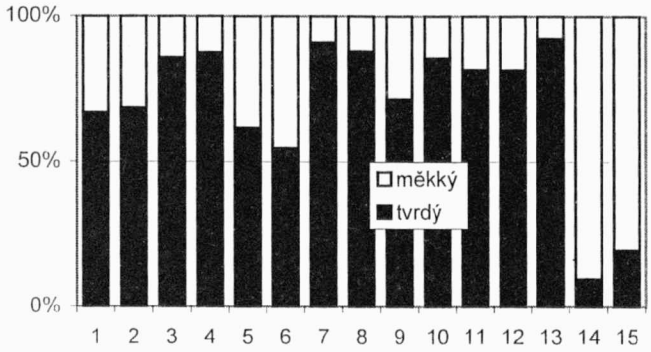
Obr. 5. Poměr proti- a soulehlých negativů. Čísla 1-15 odpovídají soupisu lokalit v tab. 1.
The proportion of uni- and bidirectional dorsal scar patterns.

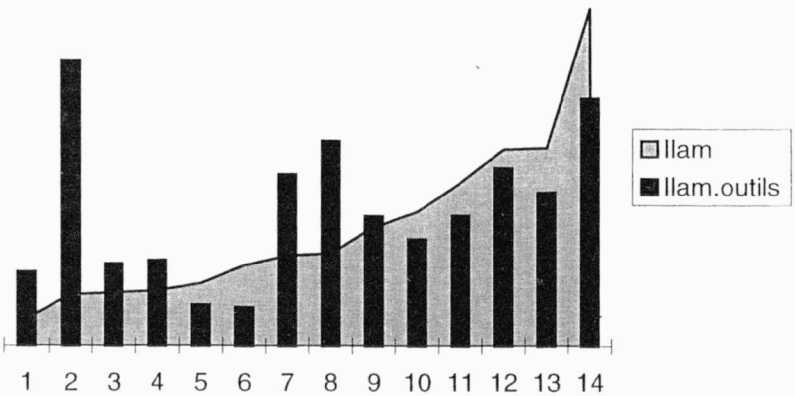
Obr. 6. Typy patek čepelí. Čísla 1-15 odpovídají soupisu lokalit v tab. 1.
The proportion of blade striking paltforms.

Obr. 7. Poměr typů průřezů čepelí. Čísla 1-15 odpovídají soupisu lokalit v tab. 1.
The proportion of blade cross sections.

Obr. 8. Použité otloukače. Čísla 1-15 odpovídají soupisu lokalit v tab. 1.
The proportion of soft and hard hammerstones.

Obr. 9. Využití čepelí. Čísla 1-15 odpovídají soupisu lokalit v tab. 1.
The proportion of blade utilization.

Poměr typů průřezů čepelí je ilustrován obrázkem 7. V něm je zobrazen podíl jednotlivých typů průřezů čepelí na studovaných lokalitách. Mírně převládá lichoběžníkovitý tvar průřezu (typ 1) nad trojúhelníkovitým (typ 2), zatímco nepravidelný tvar je zastoupen jen minimálně (typ 3). Trojúhelníkovitý průřez dominuje v Jezeřanech I Drysicích III; Trboušanech I, Podolí I a Želešicích I. Bohužel se nepodařilo prokázat, že by určitý typ průřezu čepele korespondoval s konkrétním způsobem těžby jádra. Jen velmi zjednodušeně můžeme konstatovat, že trojúhelníkovitý typ průřezu je spojován častěji s používáním tvrdého otloukače bez hrany těžní podstavy jádra, oproti lichoběžníkovitému průřezu, který je spíše výsledkem aplikací měkkého otloukače a abraze těžní podstavy. Tento typ průřezu je charakteristický spíše pro delší a tenčí čepele.

V našem konkrétním případě (obr. 8) nejsme schopni rozhodnout, zda mírná převaha lichoběžníkovitého typu průřezu znamená v tomto případě vyspělejší technologii těžby nebo zda šlo o neuvědomělé střídání obou technologií.

V následujícím grafu jsou zobrazeny jednotlivé typy patek čepelí. Rozlišováno bylo celkem sedm typů patek: kortikální, ploché nepreparované, ploché preparované jedním úderem, lomené, podlouhlé-lineární, bodové a fasetované; neurčitelné, které jsou zobrazeny v tab. 1, nebyly do tohoto grafu zahrnuty. S výjimkou tří szeletienských stanic Jezeřany I, Želešice I a Drysice III jsou na všech ostatních lokalitách doloženy patky s kůrou. Zastoupeny jsou rovnoměrně mezi szeletienskými i bohunicienskými soubory. Relativně málo se vyskytují ploché nepreparované patky, nejvíce jsou zastoupeny patky preparované jedním úderem. Tento stav koresponduje s již popsanými způsoby přípravy jader, kdy zejména szeletienská jádra jsou velmi minimálně preparovaná, jejich podstava bývá často buď přirozená, nebo preparovaná jedním

úderem (Nerudová 1996; 1999; 2000; 2001). Je zřejmé, že tento způsob přípravy a těžby jader není možné soustavně dávat do souvislosti s kvalitou a charakterem používané suroviny. Tímto způsobem je charakterizována celá szeletienská a pravděpodobně i bohunicienská technologie na Moravě, ovšem s výjimkou levalloiského způsobu sbíjení. Zatímco lomená patka je různě zastoupená na většině lokalit, v Jezeřanech I tento typ patky zcela chybí a je velmi výrazně nahrazen typem lineární patky (obr. 6). Podobné procentuální zastoupení lineárních patek je patrné i v Želešicích I. Typ bodové patky chybí pouze v Drysicích III a patka fasetovaná, která reprezentuje levalloiské polotovary, zároveň odráží přítomnost, resp. absenci levalloiské debitáže v konkrétním souboru.

Popsaný stav, který je charakterizován pestrou směsicí různých typů patek bez zjevné dominance konkrétního typu, svědčí mj. o určité technologické neuspořádanosti či neukázněnosti, co se týče přípravy těžních podstav jader.

Dalším sledovaným technologickým rysem byla orientace negativů na dorzální ploše čepelí (obr. 5). S výjimkou Ořechova I a Drysic III naprosto jednoznačně převládají souběžné negativy nad protiběžnými [3]. Tento graf současně naznačuje poměr mezi jednopodstavovým a dvoupodstavovým způsobem sbíjení čepelí. Poměr těchto dvou typů sbíjení je zhruba vyrovnaný jak u szeletienských, tak u bohnicienských souborů.

Souhrn

Z výše popsaných grafů vyplývá několik následujících konstatování: procentuální výskyt čepelí v industriích na počátku mladého paleolitu na Moravě je relativně nízký, přičemž u většiny analyzovaných kolekcí obvykle nepřesahuje 25 % veškerého počtu industrie. Nejnižší zastoupení (Ilam) je obvyklé nejen u nejstarších szeletienských souborů (např. Vedrovice V, Trboušany I), ale ojediněle i ve vyspělých industriích (Želešice I, Drysice V); v průběhu vývoje szeletienu se postupně tento index zvyšuje na rozdíl od bohunicienu, v jehož kolekcích se Ilam pohybuje v rozmezí 11-29 %, pokud nebudeme brát v potaz Mohelno.

Podíl čepelí na retušovaných nástrojích Ilam.outils se pohybuje v rozmezí od necelých 5 % do téměř 36 % pro szeletienské stanice; bohunicien je opět charakterizován určitým procentuálním rozmezím (16-22 %). Z retušovaných typů na čepelích jsou v tomto období nejčastější škrabadla, retušované levalloiské hroty, méně rydla (obr. 1-4). Různé čepelové hroty jsou méně časté, podobně jako K. Valochem uváděné typy retušovaných čepelí (typ 33 až 41; Valoch 1973), které jsou spíše zřídkavé. Na většinu typů, s výjimkou škrabadel, jsou zjevně preferovány úštěpy, což působí dojmem, jako by nositelé těchto kultur neměli pro čepelové polotovary praktické využití, neboť u nich panovaly silné, v podstatě ještě středopaleolitické vazby na úštěpovou debitáž. Dokonce ani v bohunicienu, ač je definován jako leptolitická industrie (Svoboda-Škrdla 1995), není ona fixace na čepele tak výrazná. V tomto případě bylo očekáváno, že se bude lišit zastoupení čepelí v szeletienu ve prospěch bohunicienu a že se bude na tu či onu stranu lišit i jejich využití na nástroje. Naopak došlo k situaci, kdy se výsledky prolínají a nelze na jejich základě definovat rozdíly v charakteru čepelové technologie v té či oné kultuře. Pouze je zjevné, že pro szeletien dosahují hodnoty většího rozptylu než pro bohunicien.

Dalším jevem, který by snad mohl osvětlit způsob těžby jader, je výskyt čepelí z hrany a boku jádra. Přehled vodicích čepelí, který je rovněž uveden v tabulce 1, sice dokumentuje existenci prováděných preparací vodících hran, které dokonce početně převládají nad boky jader, ale jejich počet rozhodně neodpovídá množství jader v jednotlivých souborech. Například z Ořechova I je doložena jen každá třetí vodící čepel, ze Stránské skály III každá druhá a z Jezeřan I každá dvacátá (Nerudová 1996, ab. 2; Nerudová 1999, Tab. 2; Valoch – Nerudová – Neruda 2000, Tab. 7).

Čepele mají v szeletienských a bohunicienských souborech spíše nízké zastoupení (pro bohunicien činí průměrná hodnota čepelovitosti 18,15 %, pro szeletien 21,83 %; viz tab. 3) a jejich využitelnost na nástroje je velmi individuální, v závislosti na konkrétní lokalitě. Při přípravě čepelových jader je občasně používána technika vodící čepele a čepele z boku jádra, i když nezřídka jsou jádra těžena bez jakékoliv přípravy, jen za použití vhodného tvaru suroviny. Převažují sousměrné negativy jako doklady převahy jednopodstavových jader, která jsou zřejmě na těžbu čepelí jednodušší. Nelze u nich ovšem dobře kontrolovat správnou konvexitu distální části jádra. V průřezech čepelí převládá lichoběžníkovitý tvar nad trojúhelníkovitým, což ale neodráží určitý způsob těžby jader. Z přehledů typů patek vyplývá, že čepele jsou často těženy bez přípravy těžní podstavy jádra (množství kortikálních talonů a talonů s původním povrchem). Nejčastější jsou pak hladké patky, dokládající preparaci podstavy jádra jedním úderem. Z otloukačů převládá jednoznačné používání tvrdého nad měkkým, s výjimkou Želešic I, které jsou pravděpodobně kontaminovány aurignacienem.

Na základě průměrné čepelovitosti Ilam.lam byl ze všech analyzovaných souborů sestaven diagram (tab. 4). Lokality jsou na něm seřazeny vzestupně podle nárůstu indexu, separátně pro bohunicien i szeletien, diskutabilní lokality (Mohelno a Ořechov I) jsou s otazníkem připojeny k oběma kulturám. Jistou pikantností v tomto grafu je, že

Ořechov I by při přičlenění k bohunicienu představoval jeho „nejvyspělejší" industrii.

Srovnání s dalšími industriemi

Brno-Maloměřice, poloha Borky II, je malá aurignacienská stanice, z níž pochází několik stovek kusů štípané industrie, které zpracoval a publikoval K. Valoch (1964). Stejným způsobem, jak bylo popsáno výše, byla pro srovnání analyzována tato aurignacienská kolekce, v níž převládají nástroje, odpad a technologická debitáž není téměř zastoupena a jádra jsou jen ojedinělá.

Ze všech sledovaných souborů vykazují Borky II nejvyšší zastoupení čepelí Ilam, a to necelými 27 % (tab. 1). Tomuto číslu se přibližují pouze Drysice III a kupodivu také Podolí I. V kolekci z Maloměřic-Borek II, jež čítá 786 ks, představují nástroje významnou složku, celých 39,05 %. Z nich u 27,36 % byly jako polotovar použity čepele. U vysokého počtu čepelí bylo pro jejich odbití identifikováno užití měkkého otloukače. Naopak případů, kde byl užit tvrdý otloukač, je výrazně méně, a vyjadřují spíše pochyby, zda šlo o měkký otloukač [4]. Nebyla determinována žádná fasetovaná patka; ostatní typy jsou zastoupeny poměrně rovnoměrně, z nich ale nejvíce patky diedrické, lineární a preparované. Mezi negativy převládají sousměrné nad protisměrnými, stejně jako lehce dominuje trojúhelníkovitý typ průřezu nad lichoběžníkovitým.

Ačkoliv nemůžeme v podobných intencích provést srovnání s ostatními aurignacienskými soubory, můžeme alespoň porovnat poměr zastoupení čepelových polotovarů v nástrojích. Z dvaceti aurignacienských stanic, u nichž byl index nástrojů na čepelových polotovarech (IOlam)[5] sledován (Oliva 1987), je patrné, že s výjimkou lokality Diváky, která je v tomto znaku značně podprůměrná (pouhých 17,68 %), dosahují hodnoty IOlam až 74 % (Tvarožná I), obvykle však mezi 50-65 % (např. Klobouky I, Kohoutovice I, Brodek I-Hůrky, Určice-Golštýn, Nová Dědina I a II a další; Oliva 1987, Tab. 1). Tentýž index nebyl u Maloměřic-Borek II M. Olivou sledován, nicméně jeho hodnota je podle autorčiných výsledků podprůměrná (28,07 %).

Díky skutečnosti, že podobné analýzy byly učiněny i pro lokality moravského gravettienu (Oliva 1998a,b; Oliva-Neruda 1999), můžeme tak vzájemně porovnat ekonomii a technologii čepelí v širším časovém úseku. Pro srovnání nám jsou k dispozici statisticky zpracované gravettienské soubory z oblasti celé Moravy, z nichž můžeme k porovnání s našimi studovanými soubory použít index množství čepelí v industrii Ilam. Ačkoliv se hodnota Ilam pro gravettienské soubory pohybuje ve značném rozpětí – nejnižší zastoupení čepelí vykazují Milovice I – sever s necelými 17 % a nejvyšší podíl mají Dolní Věstonice II/2+3 a Pavlov Ib 1952 se 62,8 a 64 % (Oliva 1998a, Tab. I). Ačkoliv naprostá většina gravettienských kolekcí vykazuje hodnoty od 20 do 30 % (např. Napajedla I, Boršice I, Mladeč II, Petřkovice I, DVI/skládka), přesto jsou to hodnoty, kterých soubory ze starší fáze mladého paleolitu ani zdaleka nedosahují (srov. tab. 1).

Co se týče indexu Ilam.outils, jsou rozdíly mezi využitím čepelí ve srovnání s časným mladým paleolitem ještě propastnější: přestože je v Napajedlích I Ilam 21,7 %, resp. 25,77 % podle odlišného způsobu výpočtu autorky, celých 69,45 % těchto čepelí je retušováno na nástroje. V případě Boršic I je procento čepelí na lokalitě 24,2 % (dle odlišného způsobu výpočtu autorky 28 %), z toho retušovaných 75,11 %. Podobná čísla vycházejí i pro Petřkovice I: celkem je zastoupeno 28,42% čepelí, z toho jich je na nástroje retušováno 76,73 % (Oliva 1998b; Oliva-Neruda 1999).

Čepele tedy na samém počátku mladého paleolitu zjevně nedominují a patrně ani nesehrávají významnější roli v ekonomii štípané industrie. Tento status quo je výrazně odlišný od období vyvinutého mladého paleolitu – gravettienu, ve kterém sice čepele v jednotlivých souborech také nijak výrazně nedominují, ale je zřejmý jejich vysoký kvantitativní nárůst ve prospěch retušovaných nástrojů ve srovnání s předcházejícími obdobími a zároveň je patrné jakési jejich ustálené (vyšší) procento zastoupení v debitáži.

Závěr

Z jeskyně Temnata v Bulharsku pochází z vrstvy VI, trench TD-II tzv. „přechodová industrie", která je obdobou našeho bohunicienu. Reprezentována je skupinou levalloiských a diskoidních jader na straně jedné a mladopaleolitickými čepelovými jádry na straně druhé a tomu ekvivalentní skladbou debitáže a nástrojů (Drobniewicz-Ginter-Kazior-Kozłowski 2000).

Čepele v tomto inventáři představují 18,5 % z celkového počtu industrie, z nichž kompletní je necelá jedna třetina (114 ks). Téměř 50 % čepelí má trojúhelníkovitý průřez a 41,9 % jej má trapézoidní. Pouze jedno procento čepelí má celkovou kůru, 21,7 % jich je s částečnou kůrou. Z typů patek převládá hladká, preparované patky jsou zastoupeny 20,7 %. Patky nepreparované – 12,2 %, lineární či bodové 11,7 % a fasetované 10,4 %. Velmi sporadicky se vyskytují patky lomené – 4,1 % (Drobniewicz-Ginter-Kazior-Kozłowski 2000, 262 sq.).

Zastoupení čepelí je v jeskyni Temnata jen o málo vyšší, jejich využitelnost na nástroje (která činí minimálně 18,62 %)[6] je prakticky táž, jako

v některých bohunicienských, resp. szeletienských souborech (srov. tab. 1).

Industrie z jeskyně Temnata je technologicky srovnatelná s ostatními soubory tzv. „přechodových industrií" (např. Stránská skála IIIa, Boker Tachtit vr. 4, Korolevo II vr. II a dalšími), které se v jednotlivých oblastech, zhruba ve stejném okamžiku, lokálně vyvíjejí: na Blízkém východě do moustersko-levalloiských industrií levantinského typu, na Východním Balkáně do moustersko-levalloiských industrií typu Samulitsa a v údolí Dněstru a Prutu do industrií typu Molodova (Drobniewicz-Ginter-Kazior-Kozłowski 2000, 277). V daném vývojovém kontextu je ale bohunicien bezprizorní.

Přestože se v literatuře běžně argumentuje o přechodu k mladopaleolitickému způsobu těžby na základě čepelovitosti levalloiských industrií (popisují se jako levallois-leptolitické), prozatím se nezdá, že by se někdo hlouběji zabýval smyslem těchto definic. Ač se tedy stále přejímají údaje o čepelovitosti „přechodových" kultur, na jejichž základě jsou postaveny definice tzv. volumetrických operačních schémat, ukazuje se, že jsou tyto definice zřejmě nepodložené.

Levalloiské soubory, potažmo EUP komplex jako celek, mohou být mnohem méně čepelové než soubory nelevalloiské, a oba jsou méně čepelové než soubory aurignacienské, resp. gravettienské, resp. magdalénienské (?). Je pravděpodobné, že k obdobným výsledkům bychom dospěli, i pokud bychom provedli obdobné srovnání v euroasijském kontextu. Přítomnost čepelí, bipolárně sbíjených levalloiských jader a hřebenových čepelí nemusí reprezentovat mladopaleolitické tendence v rámci dané industrie, ale mohou představovat výsledek ovlivněný soužitím s jinými, vyspělejšími, plně mladopaleolitickými kulturami. Ovšem k tomuto tvrzení nás opravňuje jedině ta skutečnost, že u nás neznáme nositele ani bohunicienu, ani szeletienu a s úplnou jistotou ani aurignacienu.

Na základě experimentálního štípání je zjevné, že s přípravou dvoupodstavových jader je sice spojena „větší práce", ale jejich těžba není náročná na udržování podélné konvexity jádra; takto získané čepele nemají zcela pravidelné hrany, jsou kratší a v podélné ose nejsou prohnuté. Jakákoliv chyba vzniklá při těžbě jader se snadno opravuje z protilehlé podstavy. Produkty jsou těženy buď z téměř neupravených podstav jader (hladké, lineární a lomené patky), nebo jsou naopak těženy z pečlivě připravených, fasetovaných podstav preparované patky). V obou případech jde o extrémy: minimální nebo maximální příprava těžní podstavy. Dvoupodstavová jádra, i když jsou čepelová a nelevalloiská, stále v podvědomí evokují levalloiskou bipolární metodu sbíjení s pečlivou preparací jádra. Jednopodstavová čepelová jádra, ač se jejich těžba může jevit jako snazší, jsou náročnější na technickou zručnost štípače. Produkty získané jejich těžbou jsou pravidelné, dlouhé, štíhlé čepele, prohnuté v podélné ose. Případné reparace jsou řešené náročným postupem. První popsaný způsob těžby jader se projevuje v bohunicienu a szeletienu mj. i častou těžbou na ploše jádra, mnohem méně na hraně (častěji kombinací obou způsobů), zatímco v aurignacienu jsou jádra téměř výlučně těžena na jejich užší hranu.

Jednou z nabízených hypotéz vývoje mladopaleolitické čepelové technologie může být postupné opouštění levalloiské metody (u vyspělých szeletienských kolekcí např. Drysice III, V, Želešice I), současná těžba z úštěpových a čepelových jader, za pozvolného přechodu k jádrům čepelovým, třeba i pod vlivem postupujícího aurignacienu. Bohunicienská technologie s málo progresivní těžbou čepelí z dvoupodstavových levalloiských jader v kontextu vyspělého szeletienu nenalézá technologické východisko z levalloiských konvecí a samovolně vymizí.

Ještě v počátečních fázích aurignacienu koresponduje podíl (Ilam) a charakter čepelí v industrii s čepelemi szeletienskými a bohunicienskými. Napříč těmito kulturami je patrný nárůst jak počtu čepelí v jednotlivých kolekcích (Ilam.lam), tak jejich využití na výrobu retušovaných nástrojů (Ilam.outils). Technologické parametry nezaznamenaly jejich časovou, resp. kulturní změnu, snad s výjimkou používaných otloukačů.

Poznámky:

1. Tyto pravidelné čepelky by mohly nejspíše souviset s výrobou škrabadel, a to nejspíše vysokých; taková ale nejsou v souboru z Bohunic přítomna.
2. Někteří mohou oprávněně namítnout, že jde o hodnotu, která bude značně ovlivněna eventuálním dílenským charakterem dané kolekce, kdy může být hodnota indexu malá i při vysoké čepelovitosti.
3. Vodicí čepele byly brány jako produkty s negativy souběžnými. V případě, že všechny předcházející negativy na ploše předmětu byly shodně odbíjeny z protilehlé (terminální) části, byly tyto také brány jako protiběžné.
4. Tento aspekt ale může do určité míry souviset také s používanou surovinou, kdy mohl být tvrdý otloukač preferován zejména na rohovce typu Krumlovský les a Stránská skála, a i s levalloiskou technologií, pro niž je užití tvrdého otloukače podmínkou.
5. IOLam nástroje na čepelových polotovarech (Oliva 1987, tab. 1).

6. Autoři uvádějí celkem 204 ks nástrojů, z toho výslovně 38 ks retušovaných čepelí. Mladopaleolitických typů vykazují 93 ks. Ibid. 265; 270.

Příspěvek vznikl za podpory grantu MK ČR č.RK99PO30MG016.

Literatura

Drobniewicz, B. – Ginter, B. – Kazior, B. – Kozłowski, J. K. 2000: „Transitional" industry from layer VI, trench TD-II. In: B. Ginter et al. (Eds.), 243-316.

Ginter, B. – Kozłowski, J. K. – Guadelli, J.-L.-Laville, H. 2000: Temnata Cave. Excavation in Karlukovo Karst Area, Bulgaria. 2.1. Jagellonian University, Krakow.

Hladíková, L. 2000: Szeletien na jižní Moravě. Rkp. dipl. práce, FF MU Brno.

Kozłowski, J. K. 2000: The problem of Cultural Continuity between the Middle and the Upper Palaeolithic in Central and Eastern Europe. In: O. Bar-Yosef and D. Pilbeam (Eds.): The Geography of Neandertals and Modern Humans in Europe and the Greater Mediterranean. 77-105. Harvard University.

Nerudová, Z. 1995: Levalloiské tradice v počátcích mladého paleolitu na Moravě. Rkp. neublik. dipl. práce, FF MU Brno.

Nerudová, Z. 1996: Szeletienská kolekce z Jezeřan I a její vztah k micoquienu. AMM Sci. soc. LXXXI, 13-36. Brno.

Nerudová, Z. 1999: Ořechov I a II. K problému existence levalloiského konceptu v szeletienu. Pravěk NŘ 9, 19-40. Brno.

Nerudová, Z. 2000: Ondratický szeletien: poloha Drysice III, V a Ondratice IV. Pravěk NŘ 10, 1-25.

Nerudová, Z. 2001: Le Bohunicien – plusieurs schèmas d´opératoire? Comparaison de la technologie du Bohunicien avec celle du Szélétien. Préhistoire et approche expérimentale. Préhistoire, 363-373. Montagnac.

Oliva, M. 1987: Aurignacien na Moravě. Studie Muzea Kroměřížska. Kroměříž.

Oliva, M. 1998a: K ekonomii surovin štípané industrie moravského gravettienu. SP FF MU M3, 9-32.

Oliva, M. 1998b: Gravettien východní Moravy. AMM Sci. soc. 83, 3-65.

Oliva, M. – Neruda, P. 1999: Gravettien severní Moravy a českého Slezska. AMM Sci. soc. 84, 43-115.

Révillion, S. 1993: Question typologique a propos des industries laminaires du Paléolithique moyen récent de Seclin (Nord) et de Saint-Germain-des-Vaux/Port-Racine (Manche): lames Levallois ou lames non Levallois ? BSPF Tome 90, n° 4, 269-273.

Svoboda, J. – Škrdla, P. 1995: Bohunician Technology. In: H. L. Dibble and O. Bar-Yosef (Eds.): The definition and interpretation of Levallois technology. Prehistory Press, Philadelphia, 432-438.

Valoch, K. 1962: Archaické industrie mladého paleolitu z okolí Brna. AMMsc. soc. 47, 5-34.

Valoch, K. 1964: Borky II, eine Freilandsiedlung des Aurignacien in Brno-Maloměřice. AMM Sci. soc. 49, 5-48.

Valoch, K. 1973: Neslovice, eine bedeutende Oberflächenfundstelle des Szeletiens in Mähren. AMM Sci. soc. 58, 5-76.

Valoch, K. et al. 1993: Vedrovice V, eine Siedlung des Szeletien in Südmähren. Quartär, Band 43/44, 7-93.

Valoch, K.-Neruda, P.-Nerudová, Z. 2000: Stránská skála III – Ateliers des Bohunicien. PA XCI, 5-113. Praha.

Summary:

The aim of this study is focused on analysis of blades that are usually considered as a symbol of the Upper Paleolithic. However, their first – though sporadic – presence has been recorded at the end of the Lower Paleolithic and Middle Paleolithic blade technologies are known as well. In spite of a common argumentation for the transition to Upper Paleolithic core reduction on basis of the presence of Levallois reduction strategy (so-called Levallois-leptolithic industry) in literature, it does not seem that someone would deal with the sense of the definitions for the present.

Basing on the detailed analysis of a good deal of Szeletian and Bohunician collections and their comparison with Aurignacian and Gravettian ones, the author has drawn following conclusions:

1. The frequency of blades within lithic collections of the Early Upper Paleolithic in Moravia is relatively low. It does not exceed 25 % of the total number of stone pieces of analyzed collections. The lowest frequency (**Ilam**) is typical not only for early Szeletian collections (e.g. Vedrovice V, Trboušany I) but isolated finds

are also known from developed assemblages (Želešice I, Drysice V). Ilam rises during the evolution of Szeletian in contrast to Bohunician whose index fluctuates between 11 and 29 %.

2. The proportion of retouched blades in all blades (**Ilam.outils**) fluctuates between all of 5 % to almost 36 % for Szeletian sites. Bohunician is characterized again with the percentual interval (16-22 %). The most frequent types of retouched blades during Bohunician and Szeletian are endscrapers and retouched Levallois points followed by burins (Fig. 1-4). Various blade points are fewer frequent as well as types of retouched blades mentioned by Valoch (1973: type 33-41), which are rather rare. For the production of majority of tools – except endscrapers – flakes were preferred.

3. During the preparation of blade cores the crest blade technology and the technology based on removal of a blade from the lateral edges of core – *lame débordant* was occasionally used, though cores were often exploited without any preparation taking advantage of the shape of raw material. The parallel scarn pattern, which is predominant, witnesses the dominance of unidirectional cores that are probably more appropriate for the production of blades. However, it is not possible to examine the convexity of the distal part of cores. Trapezoidal cross section of blades prevails over the triangular one. This fact, however, does not correspond with a particular kind of core exploitation. Character of striking platforms suggest that blades were exploited without preparation of the core surface (abundance of striking platforms with cortex or natural surface). The most frequent are flat striking platforms witnessing the preparation of the core striking platform by detaching one piece. Excepting the site Želešice I, usage of hard hammerstones considerably prevailed over the usage of soft ones among hammerstones/or pressure flaker.

4. On basis of **Ilam.lam** of all collections that were analyzed Table 4 was prepared. The localities are ranked according to the index in ascending order, separately for Bohunician and Szeletian. Moot localities – Mohelno and Oře-chov I – were appended with interrogation points to both cultures. Average value of **Ilam.lam** for Bohunician is 18.15 % and for Szeletian 21.83 %.

5. It is evident that blades did not dominate the Early Upper Paleolithic. Likely, they did not even represent an important part of raw material economy. This status quo of Early Upper Paleolithic collections is completely different to Gravettian ones where neither dominate blades in particular collections but there is a distinct quantitative growth of retouched pieces.

6. During the first period of Aurignacian **Ilam** as well as a character of blades within the industry still correspond to Szeletian and Bohunician blades. The rise of the number of blades within particular collections (**Ilam.lam**) as well as utilization of blades for the production of retouched pieces is evident among these cultures. Excepting the utilized hammerstones, technological criterions do not reflect temporal or cultural change of the character of blades. Resuklts of the analysis of mentioned collections has not revealed a variation of **Ilam** and a character of blades within EUP complex. The more distinct technological variance appeared during consecutive periods.

Levallois collections – or EUP complex in general – may include much fewer blades than non-Levallois collections. oth types of collections include much fewer blades than Aurignacian and Gravettian collections. It is likely that similar comparison within whole Euroasia would yield similar results. The presence of blades, bidirectional levallois cores, and crested blades does not need to represent Upper Paleolithic trend within an industry but it might reflect a coexistence with other more advanced, and fully developed Upper Paleolithic cultures. One of the possible hypothesis of Upper Paleolithic blade technology evolution may bears on a gradual abandonment of the Levallois technique (advanced Szeletian collections such as Drysice III, V, and Želešice I), flaking and blade core reduction, and the increasing dominance of blade core reduction, possibly under influence of Aurignacian expansion. Bohunician technology that shows little degree of exploitation of blades from bidirectional levallois cores, did not succeed to find a technological way out from Levallois conventions in the context of advanced Szeletian and it spontaneously vanished.

NÁLEZY ŽELIEZOVSKÉ SKUPINY NA JIHOVÝCHODNÍ MORAVĚ

FUNDE DER KERAMIK VON ŽELIEZOVCE-TYPUS IN SÜDOSTMÄHREN

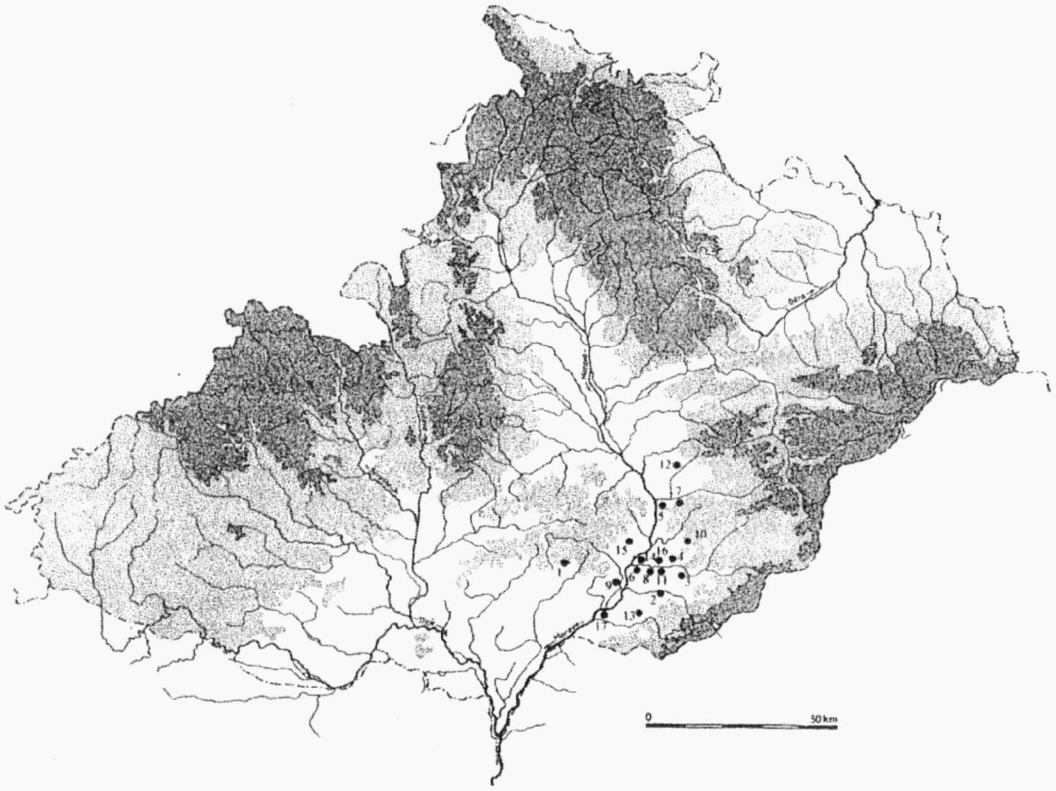
Miroslav Vaškových, SM Uherské Hradiště

Na úvod bych chtěl uvést, že cílem tohoto příspěvku není zveřejnění veškerého dostupného archeologického materiálu železovské keramiky na sledovaném území ani její podrobné zpracování a periodizace, tak jako tomu bylo učiněno pro Slovensko (Pavúk 1969). Tato situace je dána především stavem výzkumu a poznání kultury s lineární keramikou (dále jen LnK) a železovské skupiny, který není adekvátní ke zkoumaným lokalitám na Slovensku. Pokusil jsem se spíše o charakterizování nálezů železovské keramiky ve zdejším mladolineárním prostředí.

Území jihovýchodní Moravy, jak je chápáno v této práci, je vymezeno na severu Napajedelskou průrvou, kterou končí Dolnomoravský úval, tvořenou na západě Vnějšími Západními Karpaty (Chřiby, Kyjovská pahorkatina) a Západními Karpaty (Vizovická vrchovina) na východě. Jihovýchodní okraj je vymezen předhůřím Bílých Karpat, na jihu není region nijak výrazněji geograficky vymezen; pomyslnou hranici jsem zvolil přibližně v prostoru Strážnice, v místech, kde je Dolnomoravský úval rozšířen na dvojnásobnou šířku. Z hlediska správního tak zaujímá část současného Zlínského a část Brněnského kraje, dřívější okresy Zlín, Uherské Hradiště a část okresu Hodonín. Od severu k jihu protéká regionem řeka Morava, do které z významnějších vodotečí ústí na levobřeží (od severu) Dřevnice, Olšava, Okluka a Velička, na pravobřeží se jedná spíše o menší vodoteče z území Chřibů, např. Salaška a Dlouhá řeka.

Historie neolitických výzkumů v regionu

Počátky archeologického bádání jsou v oblasti středního Pomoraví a jihovýchodní Moravy vůbec spojeny od 60. let 19. století s úsilím prvních průkopníků z řad inteligence i prostých lidí, kteří stáli nejen u kolébky regionální archeologie, ale i u počátků regionálního muzejnictví. Archeologické badatele lze rozdělit na dvě skupiny. Nejstarší z nich je možné spojovat s otázkou centra Velké Moravy, jako například František Přikryl, Julius Jeronym Christin, František Myklík, Moritz Trapp, Martin Kříž, Jan Nevěřil, Antonín Zelnitius aj., kteří v souvislosti s výzkumem Starého Města a jeho okolí odkryli i několik významných pravěkých nalezišť. Tak například výše zmíněný F. Myklík prozkoumal na Velehradě „zbytky proutěných chat snad ohněm kdysi zničených" (Myklík 1890, 87), ze kterých pocházel i keramický materiál železovské skupiny (op. cit., 86). Jinou skupinu regionálních badatelů představovali ti, kteří se soustředili na výzkum regionu, ve kterém působili. V okolí Polešovic a Nedakonic prováděl výzkumy P. František Koželuha, v okolí Huštěnovic P. Jakub Hudeček (Hudeček 1935; 1936), Josef Kočiš v okolí Uherského Ostrohu, v okolí Uherského Hradiště Karel Hanák (Hanák 1934; 1935; 1937; 1939) a Antoš Horsák (Horsák 1940; 1941; 1942). Na Uherskobrodsku, Kyjovsku a Veselsku prováděl výzkumy Jan Kučera, který jako první na přelomu 19. a 20. století zkoumal neolitická sídliště ve Veletinách, Hradčovicích, Havřicích a Uherském Brodě (např. Kučera 1902; 1908; 1910). Jeho blízkými spolupracovníky byli František Rajchl a Ferdinand Prager. Od počátku 30. let 20. století v regionu jihovýchodní Moravy působil Vilém Hrubý, který kromě výzkumů z období Velké Moravy realizoval i řadu pravěkých výzkumů a v rámci nich i neolitických sídlišť, například Spytihněv, Staré Město, Míkovice, Kunovice, Nedakonice, Ostrožská Nová Ves aj. (Hrubý 1939, 1940, 1941, 1948, 1982). Spolu s výše uvedenými badateli publikovali své výsledky výzkumů především na stránkách Sborníku Velehradského. Od počátku 40. let zkoumal v regionu Jan Pavelčík (Pavelčík Jan 1941; 1942; 1953; 1956) ve Veletinách, Bánově, Uherském Brodě a na jeho práci navázal Jiří Pavelčík, který uskutečnil několik větších výzkumných akcí v Bánově, Uherském Brodě, Těšově, Havřicích, Drslavicích, Hradčovicích, Pašovicích aj. (např. Pavelčík Jiří 1960a; 1960b; 1965; 1970-1971; 1974; 1980; 1993). V rámci výzkumů Slováckého muzea prováděl výzkumy neolitických lokalit i Robert Snášil, z jehož výzkumu v Ostrožské Nové Vsi z roku 1984 pochází mimo jiné i železovská keramika. Z Uherskohradišťska pocházejí poslední nálezy železovské skupiny z Hradčovic (Vaškových 1999, 190-191), další nálezy kultury s LnK pocházejí z výzkumů Martina Geislera a Jiřího Kohoutka v Havřicích a Uherském Brodě (Geisler – Kohoutek 1998; 2001). Z posledních let máme významné neolitické nálezy ze Zlínska (Malenovice, Racková; Kohoutek – Langová 2000, 105).

Mapa 1. Mapka s vyznačením sídlišť kultury s LnK s přítomností želiezovské keramiky na jihovýchodní Moravě.
Die Landkarte mit der Bezeichnung der Siedlungen der LBK-Kultur mit der Anwesenheit der Želiezovce –Keramik in dem Region Südostmähren.

Naleziště s přítomností želiezovské keramiky na jihovýchodní Moravě

Nálezy želiezovské keramiky na jihovýchodní Moravě známe poměrně dlouho. Jak už bylo uvedeno výše, první nálezy této skupiny v regionu – z Velehradu „Rákoše", i když tehdy ještě nebyla definována, publikoval F. Myklík (1890). Z ostatních nálezů želiezovské keramiky byly publikovány pouze některé a nebyla tak známa jejich podoba. Z větší části se jedná o nálezy pocházející ze 30. – 50. let 20. století, ke kterým se většinou ani nedochovaly bližší nálezové údaje. Další nálezy želiezovského charakteru z regionu byly publikovány až na konci 50. let minulého století Č. Staňou (1960, 27-28), i když autor výzkumu je zařadil do období kultury s LnK. Nálezy želiezovské keramiky spolu s fragmentem bukovohorské keramiky, konkrétně z Veletin, publikoval S. Vencl (1961, tab. 24, 25). Zpracováním kultury s lineární keramikou a želiezovskými nálezy se zabývala dále V. Vráblíková (1968) ve své diplomové práci. Jako poslední byly publikovány některé nálezy autorem tohoto článku (1999, obr. 3, 4; Vaškových – Pavelčík Jiří 2000, obr. 2:4,5,7,8,10, 11).

V současnosti jsou nálezy želiezovské keramiky (ať už ojedinělé, nebo více kusů) známy z území jihovýchodní Moravy celkem ze 17 lokalit s kulturou s mladší LnK. Nálezy pocházejí jak z povrchových sběrů, tak i z archeologických výzkumů a počet sídlišť kultury s LnK s výskytem želiezovské keramiky je na tak malé území početný. Nálezy jsou vždy v doprovodu kultury s mladší LnK (II. stupně) a vzhledem k tomu, že v regionu je doloženo přes 72 sídlišť (jak výzkumem, tak i intenzivním sběrem) kultury s LnK II. stupně, tvoří podíl sídlišť s přítomností želiezovské keramiky (17 nalezišť) přibližně 24 %. Z celkového rozložení lokalit (mapa 1) je zřejmé, že jejich největší koncentrace je přímo v Poolšaví a ve středním Pomoraví, v podstatě při komunikační ose podél řeky Moravy, Olšavy a v přilehlých údolích podél menších říček. Jedná se o poměrně souvislou síť lokalit. Nejvíce jsou nálezy želiezovské keramiky doloženy z území mezi Uherským Hradištěm a Uherským Brodem (Uherské Hradiště, Kunovice, Míkovice, Podolí, Veletiny, Hradčovice, Havřice).

Soupis nalezišť s výskytem želiezovské keramiky na jihovýchodní Moravě (číslo naleziště souhlasí s číslem na mapě – mapa 1):

1. **Bohuslavice** – „U Tvrze", polykulturní sídliště bylo objeveno už roku 1885, kdy zde byly narušeny početné jámy kultury s LnK (Červinka 1933, 10). Lokalita je v současnosti sledována intenzivními povrchovými sběry posluchačem archeologie FF MU v Brně M. Hložkem. Z nálezů uložených v jeho soukromé sbírce pochází větší množství želiezovské keramiky (I. i II. stupně) a materiálu mladší LnK, ale i nálezy šáreckého typu (za možnost shlédnutí materiálu děkuji M. Hložkovi). Z hlediska zastoupení želiezovské keramiky se jedná zřejmě o nejbohatší naleziště na Moravě, materiál ovšem pochází z povrchových sběrů.

2. **Dolní Němčí** – „Kráčinky", lokalita zaujímá levobřežní terasu říčky Okluka a byla známa už I. L. Červinkovi (1908, 57). Polykulturní sídliště (paleolit, LnK, lužická kultura) objevil roku 1932 A. Zelnitius. Z povrchových sběrů V. Hrubého z roku 1943 pochází z nálezů keramického materiálu kultury s LnK (inv. č. SF 3710-3711, 4049-4059, 9236, 13541-13544) i střep se želiezovskou výzdobou (obr. 6 : 6), Slovácké muzeum UH, inv. č. SF 8710; ve školní sbírce na ZŠ v Dolním Němčí se nacházejí další dva zlomky želiezovské keramiky (obr. 4:5,9), které pocházejí také z povrchových sběrů, neinventováno. Poslední povrchový průzkum zde provedl J. Pavelčík (1995).

3. **Havřice** – „Nad Stavem", lokalita se nachází na levobřežní terase řeky Olšavy. Polykulturní lokalitu (neolit, doba bronzová, římské období) objevil už roku 1900 J. Kučera (1910, 54), další sběry zde prováděl roku 1941 Jan Pavelčík, roku 1968 zde provedl Svatopluk Krauze výkop narušených objektů. Z jeho výzkumu pocházejí keramické nálezy mladší LnK (inv. č. 249/1-12/68) (Pavelčík 1960a, 162; 1965a, 27; 1970). V roce 1987 při výkopu plynovodního potrubí prozkoumal J. Pavelčík další, blíže neurčené sídlištní objekty kultury s LnK, ze kterých pocházejí i nálezy keramiky želiezovské skupiny (obr. 2:3,5). Uloženo v muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě, př. č. 1-39/87.

4. **Hradčovice** – „Újezdy", lokalita se nachází na pravobřežní terase řeky Olšavy, v místech křížení silnice z Hradčovic do Veletin s místní železniční tratí. Sídliště objevil už roku 1902 J. Kučera (1902, 83), který provedl i první výkop s nálezy kultury s lineární keramikou. V roce 1939 při stavbě rodinných domů zde byly narušeny objekty vesměs z období kultury s lineární keramikou (Hrubý 1940, 26), z téhož roku pochází i nález jediné želiezovské nádoby, kterou se podařilo celou rekonstruovat (obr. 3:8, inv. č. SF 15048, Slovácké muzeum Uh. Hradiště). Ve výzkumech zde pokračoval dále v letech 1954-1955 Jan Pavelčík a v letech 1959-1964 Jiří Pavelčík (1960b, 29; 1965b, 26), kterým se podařilo prozkoumat mimo jiné i celkem 14 jam z různých období kultury s LnK (např. inv. č. 678, 729, 731-732, 736, 738; uloženo v Muzeu J. A. Komenského v Uh. Brodě) a želiezovské skupiny (obr. 3:1-7,9). Materiál je uložen i ve Slováckém muzeu v Uh. Hradišti, inv. č. SF 7732, 7733, 7743, 7754, 7752, 7755, 7756, 7761, 7768, 7774. Poslední nálezy kultury s LnK a želiezovské skupiny pocházejí z roku 1998, kdy zde byly při stavbě rodinných domků opět narušeny blíže neurčitelné objekty obsahující keramický materiál z období kultury s LnK a želiezovské skupiny (obr. 6:3,4), inv. č. A 243318-243348, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.

5. **Kvítkovice** – při stavbě silnice v letech 1934-1935 zde byly narušeny mimo jiné i blíže neurčené objekty kultury s lineární keramikou, které obsahovaly i střepy keramiky želiezovské skupiny (obr. 7:1,2), inv. č. SF 7145, SF 7147, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.

6. **Kunovice** – z výkopu v trati „Nová čtvrť" v roce 1936 získal K. Hanák (1937, 34) při výzkumu pohřebiště lidu kultury zvoncovitých pohárů i materiál z jam kultury s LnK (inv. č. SF 2616, 4504-4515, 4523-4525, 4646) i keramický fragment se želiezovskou výzdobou (obr. 6:2), inv. č. SF 13586, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.

7. **Malenovice** – „Mezicestí", lokalita je situována nad terasou levého břehu řeky Dřevnice. Při záchranném výzkumu vyvolaném budováním horkovodu (Kohoutek J. – Langová J. 2000) se podařilo na polykulturním sídlišti doložit ve dvou objektech s mladší LnK (obj. 524 a 525) i nálezy tří kusů želiezovské keramiky. Za informaci a shlédnutí materiálu děkuji J. Langové.

8. **Míkovice** – „Na Drahách", v roce 1941 zde V. Hrubý a A. Horsák (1942, 70) prozkoumali mimo jiné i objekt kultury s LnK s nálezy keramiky a broušené industrie (inv. č. SF 6384-6387, 9217-9222), pochází odtud i nálezy želiezovské keramiky (obr. 4:6,8; 7:3), inv. č. SF 13546, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.

9. **Ostrožská Nová Ves** – „Padělky", polykulturní sídliště objevil už v roce 1890 F. Myklík, roku 1941 zde A. Horsák (1941, 90) odhalil blíže neurčené objekty, ze kterých pocházejí i nálezy kultury s LnK (inv. č. SF 8023, 8034, 9126, Slovácké muzeum Uh. Hradiště). V roce 1984 prozkoumal R. Snášil objekty narušené

rýhou pro vodovodní potrubí. Na polykulturní lokalitě se mu podařilo prozkoumat i jámu, která obsahovala zlomky keramiky mladší LnK a železovskou keramiku (obr. 7:6), př. č. 10/84, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.

10. **Pašovice** – „Záhumní", lokalita se nachází na jižních svazích Vizovických vrchů, jihovýchodně od obce. První sběry zde prováděl už I. L. Červinka (1908, 99) a po něm V. Hrubý. Roku 1994 při výkopu sklepa v domě č. 216 byly narušeny čtyři kotlovité jámy kultury s LnK a železovskou skupinou, jejichž materiál byl částečně smíchán (obr. č. 5), inv. č. A 233521-233581, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.

11. **Podolí** – „Druhé díly" a „Výpusta", z roku 1939 pochází z výkopu V. Hrubého kromě nálezů kultury s LnK (inv. č. SF 55-57, 380, 388, 8186-8190, 9151-9161) i jeden střep se železovskou výzdobou (obr. 7:7), inv. č. SF 13550, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.

12. **Racková** – z trati „Skalka" pochází ze sídliště s kulturou s LnK i blíže neurčený počet zlomků železovské keramiky (Langová 1995, 103). Poloha této lokality (severní část Zlínska) se nachází mimo vymezenou oblast, přesto však byla zařazena do tohoto seznamu z důvodu stejné kulturní příslušnosti.

13. **Tasov** – „Pod Radošovem", z roku 1942 pocházejí ze sběrů J. Nekardy na sídlišti kultury s LnK dva střepy železovské skupiny (obr. 6:1,5, inv. č. SF 4647, 4649), Slovácké muzeum Uh. Hradiště.

14. **Uherské Hradiště** – „Beščeně", z roku 1933 z výzkumu K. Hanáka, z jámy kultury s LnK (inv. č. SF 2398, 2421, 8041-8043, 8060-8076, 13518-13519, 13531) pocházejí i nálezy železovské skupiny (obr. 4:2; 7:4,5,8), inv. č. SF 13520-13524, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.

15. **Velehrad** – „Dolní Rákoš", kromě výše uvedeného výzkumu F. Myklíka (1890) zde prováděl výzkum roku 1935 i A. Zelnitius, z blíže neurčených jam kultury s LnK (inv. č. SF 4155-4157, 9237-9242) pochází i nález železovské keramiky (obr. 4:1), inv. č. SF 15381, Slovácké muzeum Uh. Hradiště.

16. **Veletiny** – „Losky", lokalita se nachází na pravobřežní terase nad údolím řeky Olšavy. Neolitické sídliště zde objevil už roku 1900 J. Kučera, který zde provedl i menší výzkum. Další výzkum realizoval v roce 1953 Jan Pavelčík (1953). Podařilo se mu zde prozkoumat z období kultury s LnK tři na sebe vzájemně navazující jámy, které obsahovaly množství keramického materiálu kultury s LnK (obr. 1) a železovské skupiny (Vencl 1961, tab. 24:7,9; 25 : 15-17) a zlomek keramiky bukovohorské kultury (týž, tab. 24:8), např. inv. č. 1, 4-12, 15-21, 27-35, 116, 157-161, 1179-1/68, 1179-22/68, uloženo v Muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě.

17. **Veselí nad Moravou** – v trati „Náklí" prozkoumal v roce 1959 Č. Staňa blíže neurčené jámy kultury s LnK, ze kterých pochází i keramický materiál železovské skupiny (Staňa 1960, Tab. 3). Uloženo v muzeu ve Veselí nad Moravou, inv. č. 1199-1/59 – 1199-4/59, 1199-6/59 – 1199-10/59).

Zhodnocení keramického materiálu

I když je vypovídací hodnota většiny keramického materiálu železovské skupiny snížena jeho nálezovými okolnostmi (z větší části se jedná o starší výzkumy bez bližších nálezových okolností a o povrchový sběr), přesto však je možné jej na základě charakteristického výzdobného stylu a analogií zařadit alespoň rámcově do periodizace železovské skupiny.

Periodizaci železovské skupiny na Slovensku stanovil J. Pavúk (1969), další zpracování lineární a železovské keramiky pak provedl týž autor na základě zhodnocení sídliště ve Štúrově (Pavúk 1994). Na Moravě se chronologickým postavením železovské keramiky zabýval R. Tichý (1974), částečně ve své studii o moravské malované keramice a v rámci Pravěkých dějin Moravy i V. Podborský (1970, 251-252; týž 1993, 95-100). Nejnovější shrnutí nálezů železovské skupiny z Moravy a její postavení v rámci vývoje kultury s LnK podal Z. Čižmář (1998, 120-124).

Keramický materiál železovské skupiny v regionu jihovýchodní Moravy lze rozdělit do dvou stupňů (I. a II.) podle třídění J. Pavúka (1969). Keramika se svou charakteristickou výzdobou pásů při linii, přesekávaných podélnými záseky, se zde prosazuje již ve starší fázi. Prozatím máme málo dokladů zastoupení nejstaršího výzdobného železovského stylu, kdy se jednotlivé čočkovité důlky na liniích pod sebou těsně dotýkají, jako například ve Veletinách (obr. 1:3; Vencl 1961, Tab. 24:4) a Hradčovicích (obr. 3:7), jak to vidíme například z území Moravy na keramice z Dětkovic a Určic (Čižmář 1998, obr. 9:13; 11:4), Opavy-Jaktaře (Pavelčík 1994, Ryc. 2:3,7), ze Slovenska na materiálu z Bajče (Pavúk 1969, Abb. 12:2,6,9) nebo Štúrova (týž 1994, Taf. 39:12,14,15,17 atd.), ale i na keramice publikované i z území Polska, např. z Rzeszowa (Kadrow 1990, Ryc. 7:r-s; Ryc 8:y,z) nebo Rakouska z Asparn an der Zaya (Lenneis 1995, Abb. 15:2).

Do I. stupně železovské keramiky je možné zařadit především keramický materiál z Velehradu, publikovaný F. Myklíkem (1890, Tab. III.: 25-27), Veselí nad Moravou (Staňa 1960, Tab. 3), Kunovic

(obr. 6:2), Dolního Němčí (obr. 6:6) a Uherského Hradiště (obr. 7:4,5). Ve všech případech se ještě nejedná o klasický podlouhlý železovský zásek, dvojité linie jsou přerušeny spíše kratšími oválnými záseky (Pavúk 1994, Abb. 55:30), jak je můžeme vidět například na keramice datované do I. stupně železovské skupiny ve Štúrově (Pavúk 1969, Abb. 16:1,4), na fragmentu z Kuřimi (Čižmář 1998, obr. 11:12) nebo z Mikulova – Turoldu (Koštuřík – Stuchlíková 1982, obr. 2:2).

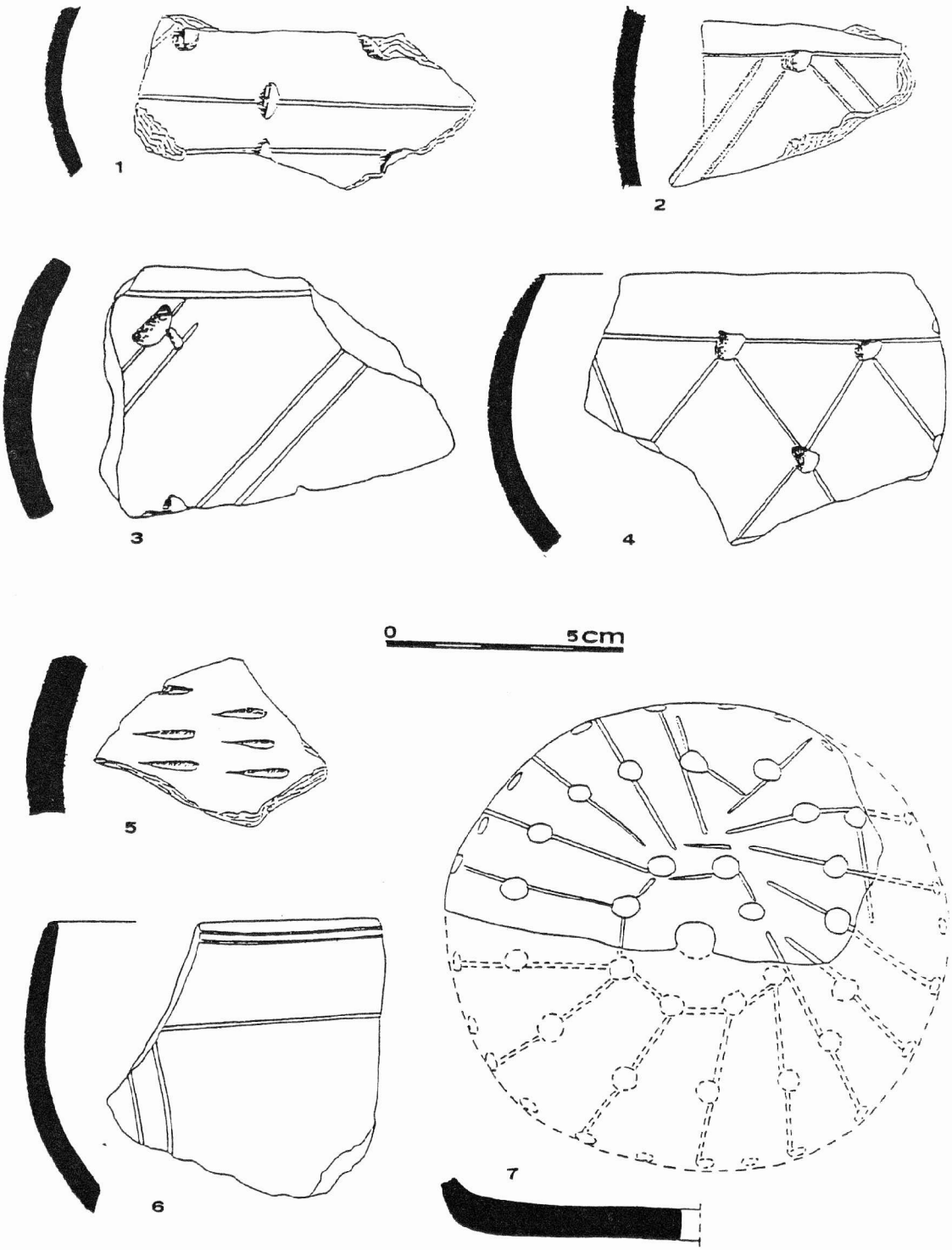
II. stupeň železovské keramiky je reprezentován nálezy z více sídlišť. Jedná se o nálezy s výzdobou provedenou přerušením dvojitých linií úzkým dlouhým zásekem (Pavúk 1994, Abb. 55:33) na materiálu z Veletin (Vencl 1961, tab. 24:9; tab. 25:17), Havřic (obr. 2:3; Vaškových – Pavelčík 2000, obr. 2:10), Hradčovic obr. 3:3,8), Míkovic, Dolního Němčí (obr. 4:8,9) a Pašovic (obr. 5:4). Dále se ve výzdobě objevuje čočkovitý zásek přes dvojité linie (Pavúk 1994, Abb. 55:31) – Hradčovice (obr. 3:4,9), Pašovice (obr. 5:2,7), Kvítkovice (obr. 7:1), úzký zásek (Pavúk 1994, Abb. 55:32) na materiálu z Uherského Hradiště, Dolního Němčí a Míkovic (obr. 4:2,5,6), Pašovic (obr. 5:3,5), Hradčovic a Tasova (obr. 6:3, 4, 5), Míkovic a Podolí (obr. 7:3,7) a na zlomku keramiky z Veletin (Vencl 1961, tab. 24:7). Za nejmladší z hlediska chronologie železovské keramiky považuji nálezy z Tasova obr. 6:1), z Ostrožské Nové Vsi (obr. 7:6) a z Malenovic (za shlédnutí materiálu děkuji J. Langové) zdobené tzv. T-zásekem přes dvojité linie (Pavúk 1994, Abb. 55:43), charakteristickým pro stupeň IIb železovské skupiny (Pavúk, op. cit. 149).

III. stupeň železovské keramiky s charakteristickou dekompozicí ornamentiky prozatím nelze prokazatelně z území jihovýchodní Moravy doložit, i když aplikace samostatných vrypů mimo rytou linii jako jeden z výrazných ornamentačních znaků nejmladšího vývoje III. stupně železovské skupiny (Cheben 2000, 45) lze pozorovat například na fragmentech z Hradčovic (obr. 3:1) a Pašovic (obr. 5:7). V Pašovicích se navíc objevuje na jednom kusu výzdoba (dvojitá linie spíše drobných záseků než vpichů pod okrajem), kterou nelze prokazatelně zařadit ani do výzdobného motivu železovské skupiny, šáreckého stupně nebo vypíchané keramiky. Jedná se však vysloveně o ojedinělé zlomky s aplikací mladoželiezovské výzdoby a otázka přítomnosti železovské keramiky III. stupně je spíše hypotézou.

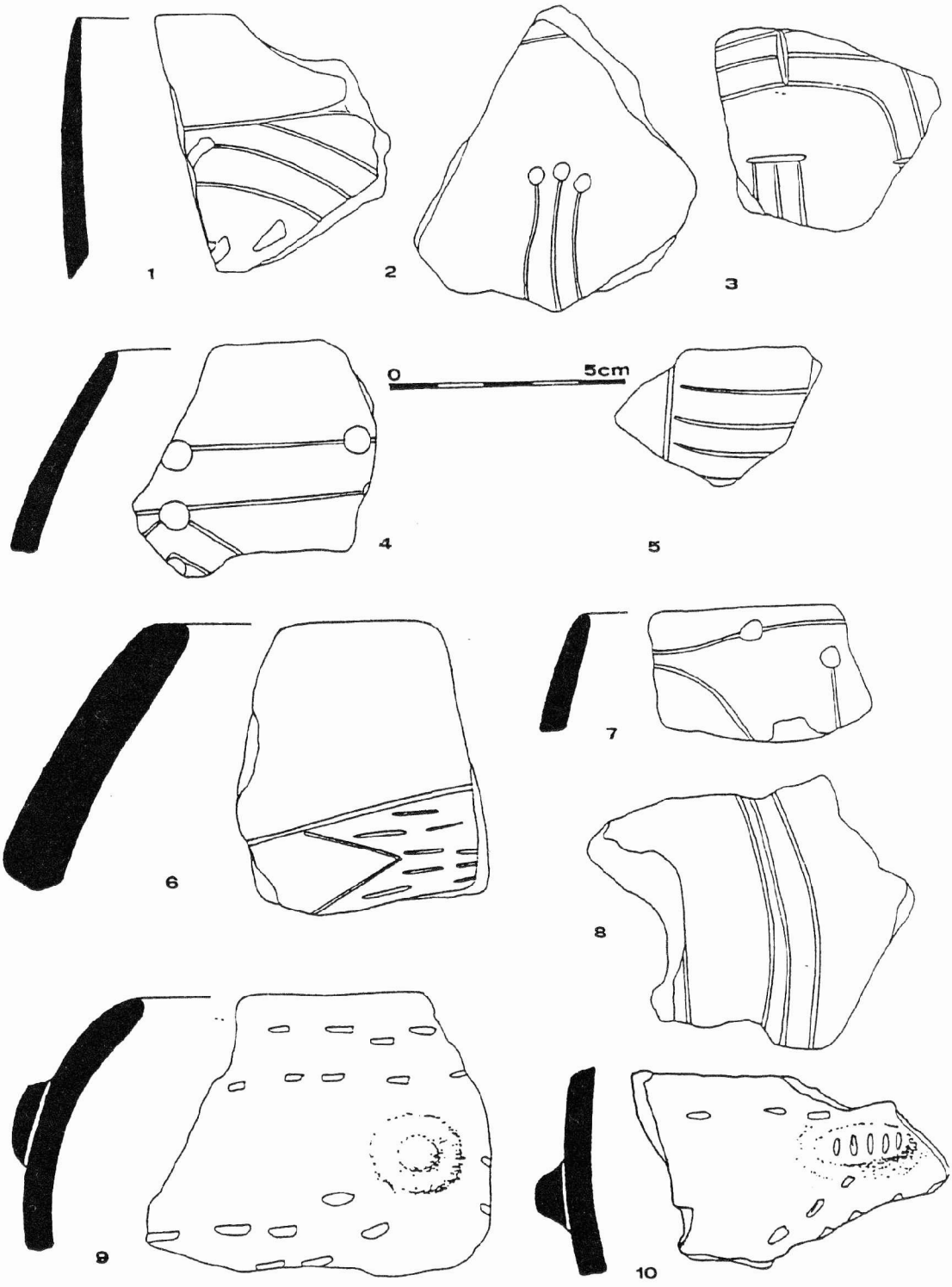
Všechny výše uvedené nálezy, ať už z objektů, nebo ze systematických povrchových sběrů, jsou v doprovodu keramiky kultury s LnK II. stupně. Nejpočetněji byl mladolineární materiál, navíc s rytými liniemi a notami vyplněnými smolnou pastou, jako doprovodná složka železovské keramiky zastoupen v objektech ve Veletinách a v Hradčovicích (Vencl 1961, tab. 24, tab. 25; obr. 1; 2). Obecně lze konstatovat, že pro nálezy železovské keramiky z území jihovýchodní Moravy je charakteristická výzdoba oběžných, šikmých, obloukovitých i lomených dvojitých i trojitých linií přerušovaných příčným zásekem na zlomcích převážně z tenkostěnných polokulovitých nádob. Provedením výzdoby se nálezy zařazené do II. stupně železovské skupiny na jihovýchodní Moravě blíží nálezům z Mikulova – Turoldu (Koštuřík – Stuchlíková 1982, obr. 2:1,13; 3:1,3; 5:14, za možnost práce s materiálem děkuji O. Šedovi) z Přáslavic – Kocourovce (Horáková – Kalábek – Peška 1997, T. 1:1; T. 5:3; T. 7:6,9; T. 10:2), Bořitova (Čižmář 1998, obr. 7:9), z území Slovenska zřejmě nálezům z Milanoviec (Pavúk 1969, Abb. 18), avšak na rozdíl od obou jmenovaných souborů se mně ve sledovaném regionu nepodařilo doložit jako výzdobný prvek rytou vlnovku, na keramice chybí i malování. Myslím si však, že materiál z území Moravy vůbec působí na rozdíl od nálezů ze Slovenska z hlediska výzdoby jednodušším provedením. Z ostatních území, kde jsou rozšířeny nálezy železovské skupiny, lze analogicky přiřadit také nálezy z území Polska, například ze Strachowa (Kulczycka-Leciejewiczowa 1997, Ryc. 16:7; 47:6), Złoty (Kulczycka-Leciejewiczowa 1979, Ryc. 21:6), Rzeszowa (Kadrow 1990, Ryc. 9:k-n, p; Ryc. 14:d, i), z území Rakouska například s nálezy publikovanými E. Lenneis z Burgenlandu z Enzersdorfu, Grosshöfleinu nebo Eisenstadtu (1979, Tafel 1).

Závěrečné zhodnocení

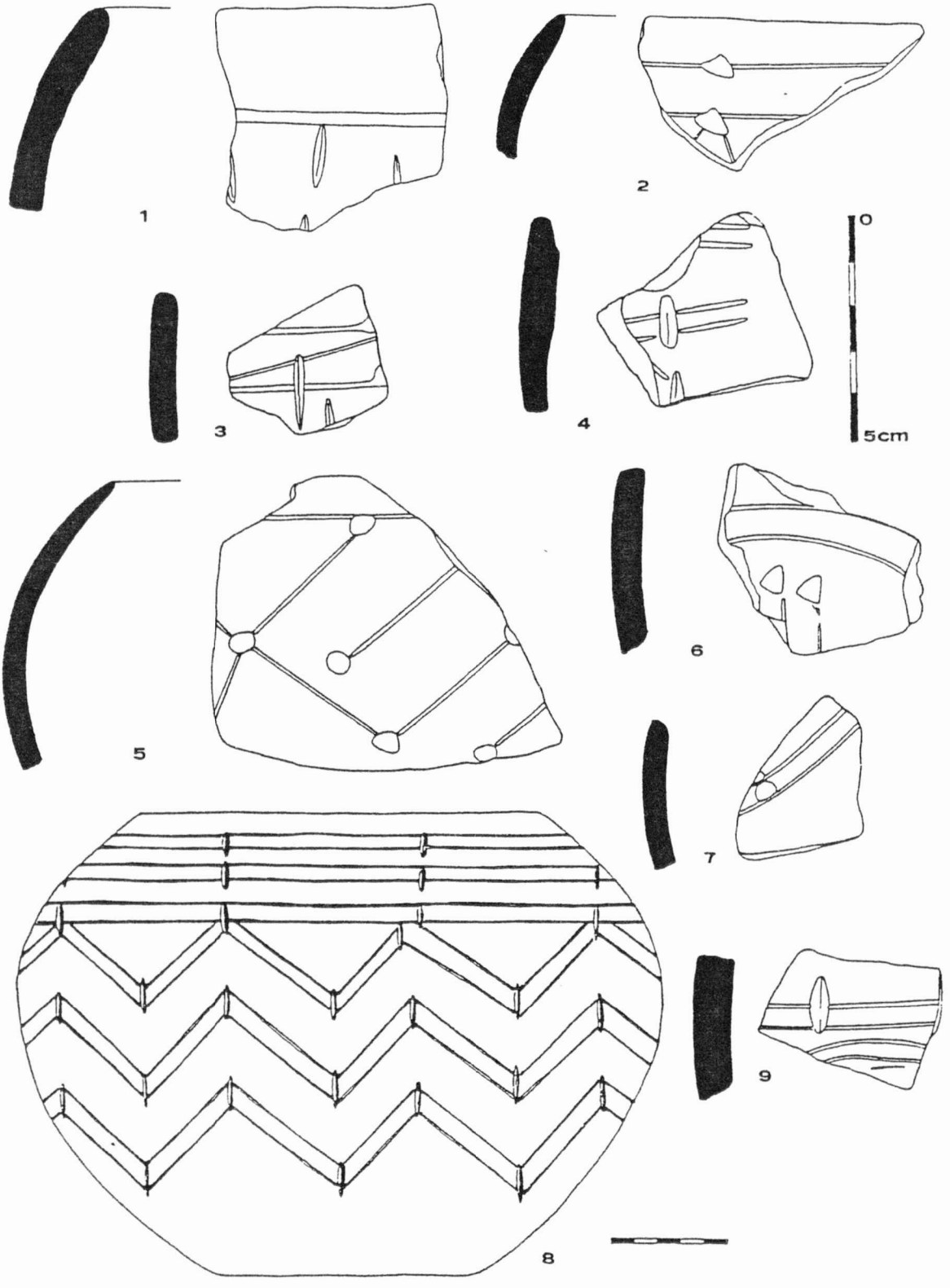
Železovská skupina vyrostla na bázi kultury s mladší lineární keramikou a na jihozápadním Slovensku, v Karpatské kotlině a pravděpodobně i v jižním Polsku vystřídala kulturu s mladší LnK (Pavúk – Šiška 1971, 330). Z území jihovýchodní Moravy máme doloženy nálezy železovské keramiky celkem na 17 sídlištích s kulturou s mladší LnK. Jedná se převážně o nálezy z povrchových sběrů, ale i o nálezy z kulturních vrstev a objektů (Velehrad, Veletiny, Hradčovice, Malenovice). Nálezy patřící do I. stupně železovské skupiny máme doloženy celkem z 6 lokalit (Velehrad, Veselí nad Moravou, Dolní Němčí, Uherské Hradiště, Kunovice, Bohuslavice), keramika zařazená do II. stupně železovské skupiny je početnější a známe ji z 11 lokalit (Havřice, Hradčovice, Veletiny, Míkovice, Podolí, Malenovice, Dolní Němčí, Pašovice, Velehrad, Ostrožská Nová Ves, Bohuslavice). Na zbylém území Moravy je tento stav spíše obrácený, více je doloženo celků z I. fáze železovské skupiny (Čižmář 1998, 124). Nálezy železovské keramiky ve sledovaném regionu byly vždy objeveny v doprovodu keramického materiálu kultury s LnK II. stupně.

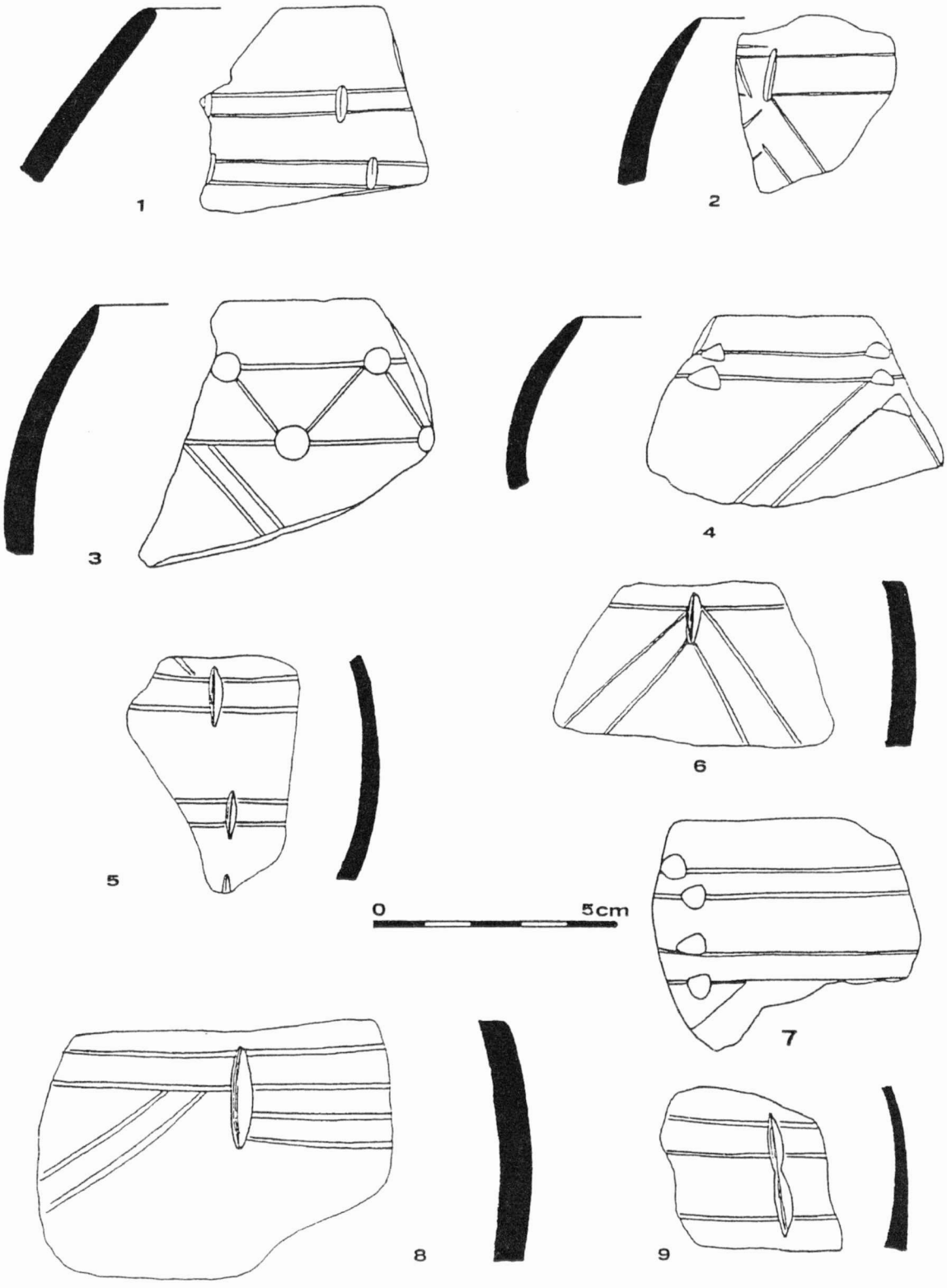
Obr. 1. Výběr keramiky kultury s LnK z objektů s přítomností želiezovské keramiky z Veletin „Losek" (obr. 1-7: kresby M. Poláka).
Auswahl aus der Keramik der LnK-Kultur aus den Objekten, in denen auch Želiezovce-Keramik war, von Veletiny „Losek" Abb. 1-7: Zeichnungen M. Polák).

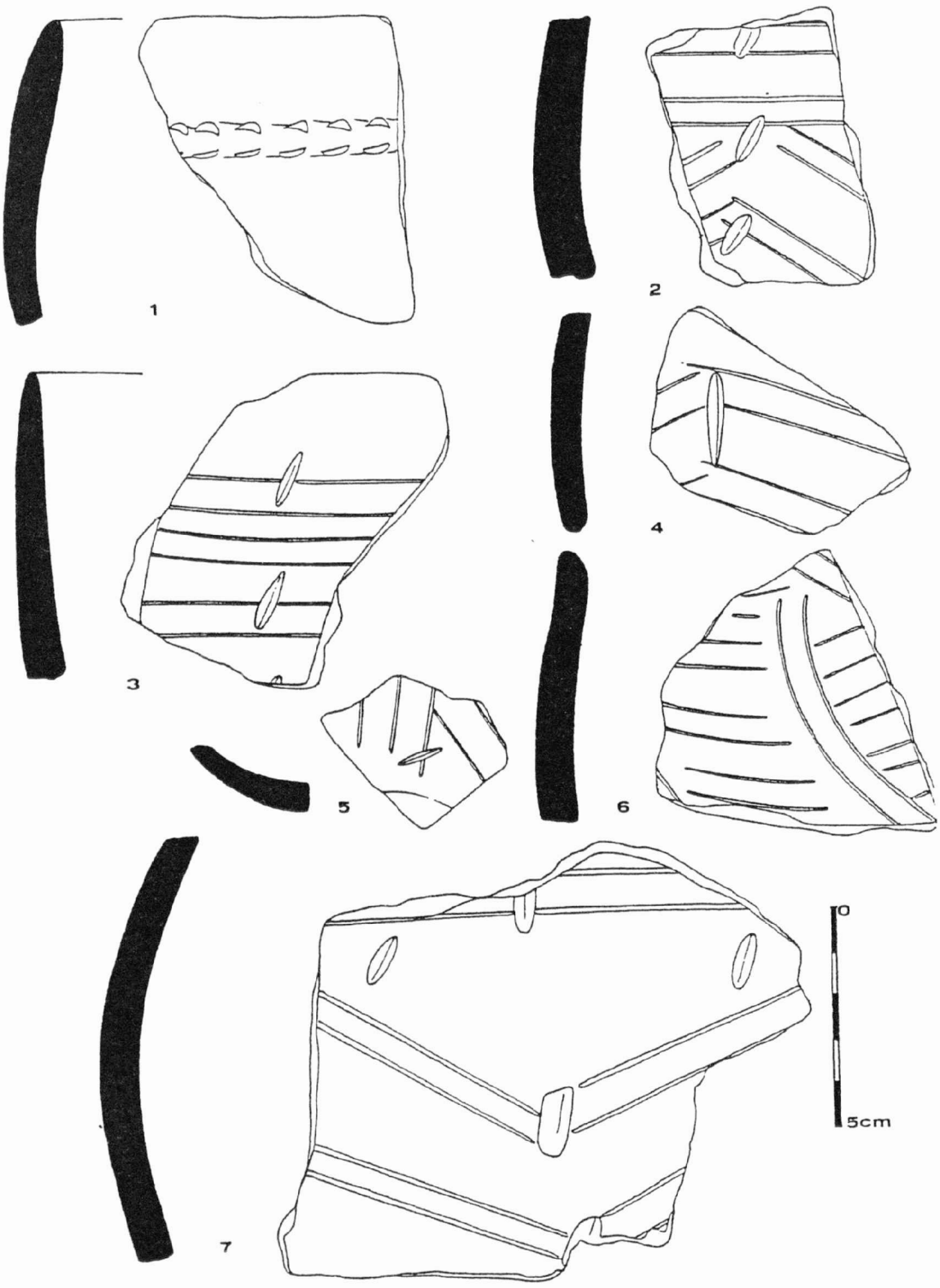
Obr. 2. Výběr keramiky kultury s LnK (1,2, 4, 6-10) a želiezovské skupiny (3,5) z objektů z Havřic „Nad Stavem" z roku 1987.
Auswahl aus der Keramik der LnK Kultur (1, 2, 4, 6-10) und der Keramik der Želiezovce-Gruppe (3,5) aus den Objekten von Havřice – „Nad Stavem" aus dem Jahr 1987.

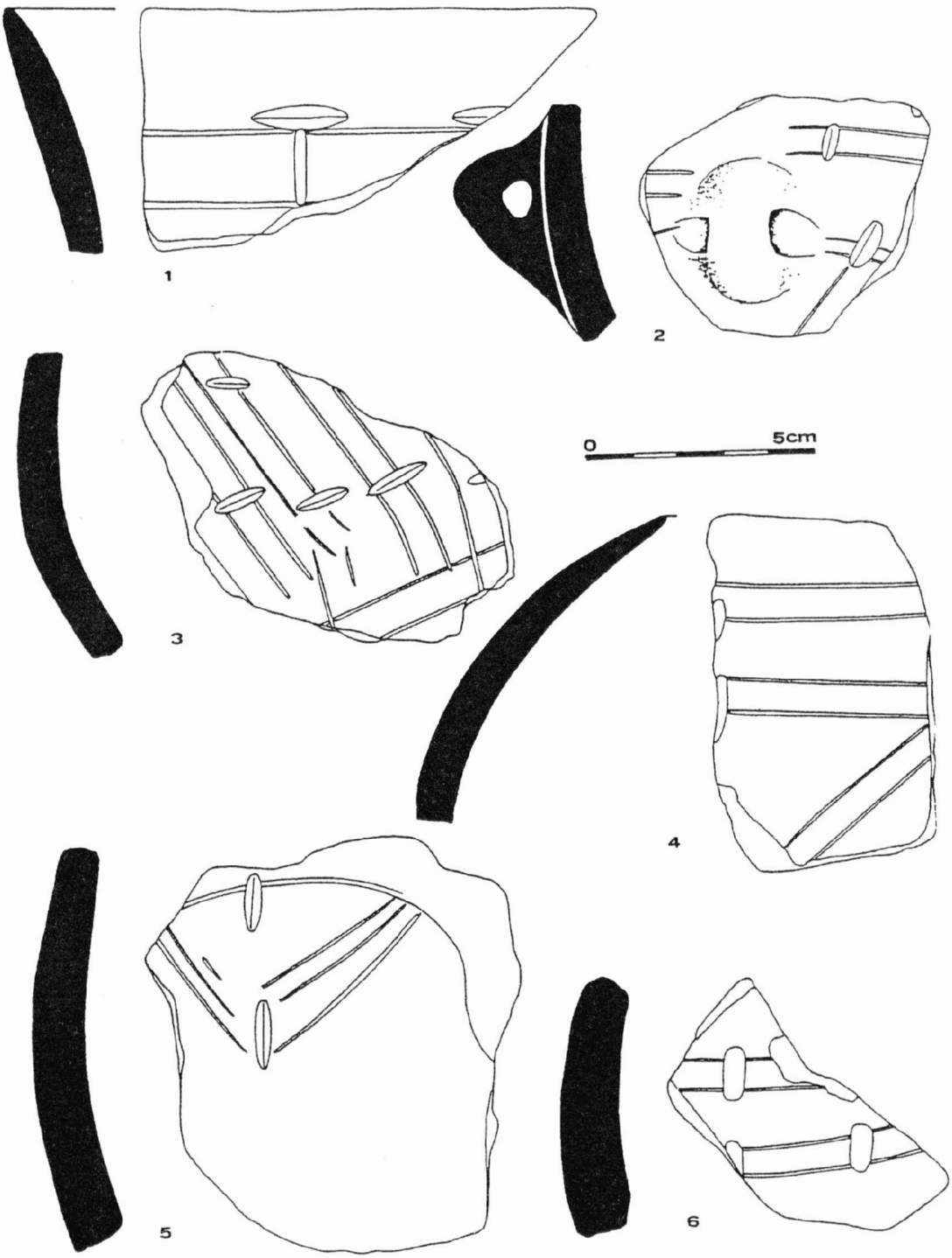
Obr. 3. Výběr keramiky kultury s LnK (2, 5, 6, 7) a železovské keramiky (1, 3, 4, 8, 9) z Hradčovic „Újezdů".
Auswahl aus der Keramik der LnK-Kultur (2, 5, 6, 7) und der Železovce-Keramik (1, 3, 4, 8, 9) von Hradčovice „Újezdy".

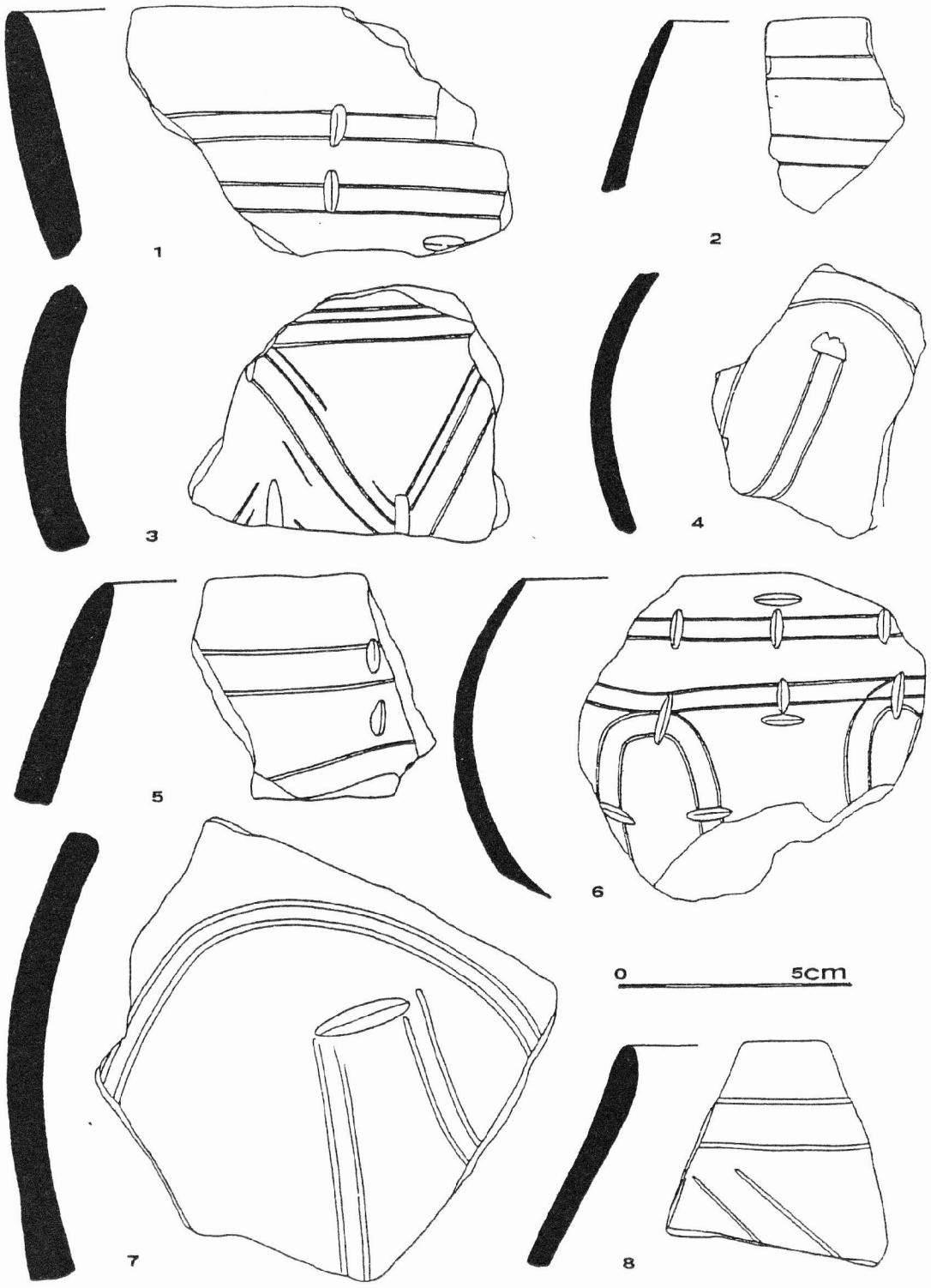
Obr. 4. Výběr keramiky kultury s LnK (3, 4, 7) a želiezovské skupiny (1, 2, 5, 6, 8, 9) ze starších výzkumů: 1, 4 Velehrad; 2, 3, 7 Uherské Hradiště; 5, 9 Dolní Němčí; 6, 8 Míkovice.
Auswahl aus der Keramik der LnK-Kultur (3, 4, 7) und der Keramik der Želiezovce-Gruppe (1, 2, 5, 6, 8, 9) – aus den früheren Erforschungen: 1, 4 von Velehrad, 2, 3, 7 von Uherské Hradiště, 5, 9 von Dolní Němčí, 6, 8 von Míkovice.

Obr. 5. Výběr keramiky želiezovské skupiny z objektů č. 1-4 (1-4, 6, 7) z roku 1994 a z povrchového sběru (5) z Pašovic „Záhumní".
Auswahl aus der Keramik der Želiezovce-Gruppe aus den Objekten Nr. 1-4 (1-4, 6, 7) aus dem Jahr 1994 und aus der Oberflächeauflesung (5) von Pašovice „Záhumní".

Obr. 6. Výběr keramiky želiezovské skupiny pocházející z kulturních vrstev (1, 5, 6) a z blíže neurčených objektů (2, 3, 4): 1,5 Tasov; 2 Kunovice; 3,4 Hradčovice; 6 Dolní Němčí.
Auswahl aus der Keramik der Želiezovce-Gruppe, die aus kulturellen Schichten (1, 5, 6) und von nicht bestimmten Objekten (2, 3, 4) stammt: 1,5 von Tasov, 2 von Kunovice, 3, 4 von Hračovice, 6 von Dolní Němčí.

Obr. 7. Výběr keramiky želiezovské skupiny ze starších (1-5, 7, 8) i novějších výzkumů: 1, 2 Kvítkovice; 3 Míkovice; 4, 5, 8 Uherské Hradiště; 6 Ostrožská Nová Ves; 7 Podolí.
Auswahl aus der Keramik der Želiezovce-Gruppe, die von den früheren (1-5, 7, 8) und zeitgenossischen Erforschungen stammt: 1,2 von Kvítkovice, 3 von Míkovice, 4, 5, 8 von Uherské Hradiště, 6 von Ostrožská Nová Ves, 7 von Podolí.

Soubory se společným výskytem mladolineární a železovské keramiky máme doloženy jak z území Moravy (srov. Čižmář 1998, 124), tak i z území Rakouska, například z lokalit Schwechat (Ruttkay 1971, 37, Grube 6), Pulkau (Trnka 1980, Abb. 5: Grube 69 b; Abb. 10: Grube 155J) nebo Taborac bei Draßburg (Lenneis 1979, Tafel 2: Grube 4, Grube 5). Podobnost nálezů železovské keramiky z Moravy s nálezy v Rakousku (celkem 23 nalezišť se železovskými nálezy, Lenneis 1983, 451) je nejen v poměrně malém počtu výskytu (2-3 zlomky na jámu, Lenneis 1979, 105; na Moravě je však podíl železovské keramiky přece jen o něco větší), ale i v tom, že z Rakouska, na rozdíl od nálezů ze Slovenska a Polska, neznáme žádná samostatná železovská sídliště. Keramika železovské skupiny se zde vyskytuje společně s keramikou kultury s LnK, a to nejen v objektech, ale i v kulturní vrstvě (Ruttkay 1971, 37). Veškerá železovská keramika z východního Rakouska (stejně tak nálezy bukovohorské keramiky známé i z území jihovýchodní Moravy z Veletin a Kunovic, Vaškových – Pavelčík 2000, obr. 2:1,2; Vencl 1961, tab. 24:8) je interpretována jako import, doklad obchodu s obsidiánem (Lenneis 1979, 107-108; 1983, 451; Trnka 1980, 106). Jiná je situace na území Polska v regionu horní Visly, kde byl zřejmě vliv železovské skupiny silnější. Jsou zde doloženy nejen objekty se smíšenou náplní, ale i objekty bez přítomnosti keramiky kultury s LnK i samostatná sídliště železovské skupiny, např. (Kobylany, Wojciechow, Pavúk 1963, 284; Złota, Pavúk 1969, 354).

Domnívám se, že přítomnost železovských nálezů na jihovýchodní Moravě je výsledkem vzájemných kontaktů a ovlivnění s územím jihozápadního Slovenska a ve zdejším prostředí, v Pomoraví, s patrnou koncentrací železovských nálezů, se jedná o cizí složku. V souladu se Z. Čižmářem vylučuji interpretaci přítomnosti železovské keramiky na Moravě jako importy (Čižmář 1998, 124). Oblast středního Pomoraví je obecně hodnocena jako významná naddunajská křižovatka kulturních a etnických proudů (Hrubý 1965, 28). Právě zde na jednu z nejstarších evropských cest, „cestu jantarovou", navazovaly další více méně důležité cesty vedoucí z Pomoraví do Povážií přes karpatské průsmyky. Podle J. Skutila (1940, 50) byla podle nálezů paleolitické radiolaritové industrie – po obou stranách Bílých Karpat – cesta podél řeky Olšavy známá již v aurignacienu. Mohla být využívána i v období neolitu a právě odtud mohl železovský typ se svou charakteristickou výzdobou proniknout na území jihovýchodní Moravy a částečně tak ovlivnit i vývoj ve zdejším mladolineárním prostředí. Železovská keramika se zde objevuje už od nejstaršího (I.) stupně, zastoupen je, a to početněji, i II. stupeň železovské keramiky. Souvislejší zásah železovského typu na Moravě předpokládal už J. Pavúk (1963, 284) – na základě výzkumu v Kunově, na západní straně Malých Karpat, kde se podařilo objevit početné nálezy železovské keramiky v Kunově na rozdíl od nalezišť z území Moravy v objektech převládaly nad nálezy keramiky kultury s LnK (Pavúk 1963, 284). Kunov a Skalice tvoří na Slovensku západní hranici rozšíření železovského typu (Pavúk 1969, Abb. 57), odkud mohl proniknout na území jihovýchodní Moravy. Další možností mohl být již uvedený průnik z Povážií s nejsevernějšími nálezy železovské keramiky z Čachtic (op. cit.), případně podél pravého břehu Dunaje přes východní Rakousko a dále podél řeky Moravy (Pavúk 1963, 285). Podél řeky Moravy se mohl železovský typ rozšířit i do jižního Polska, tak jak máme v období eneolitu doloženy v opačném směru importy malické keramiky ze Slezska až na východní Moravu do Těšova (Koštuřík 1996, 113). Právě keramické nálezy malické skupiny z Těšova pokládal P. Koštuřík za doklad čilých kontaktů, které probíhaly ze slezského území až na východní Moravu (op. cit). Bezprostřední kontakt regionu horní Visly se železovským prostředím předpokládá A. Kulczycka-Leciejewiczowa (1979, 63) spíše přes karpatské průsmyky Dukelský a Lupkovský.

I když to není možné prozatím doložit výzkumem, případně uzavřenými nálezovými celky, a jedná se tak spíše o pracovní hypotézu, domnívám se, že vzhledem k současnému stavu pramenné základny (viz výše uvedený soupis nalezišť) došlo na území jihovýchodní Moravy k intenzivnějšímu zásahu nebo kulturnímu vlivu železovské skupiny do místního prostředí mladší lineární keramiky (II. stupeň). Keramika železovské skupiny se zde mohla v omezené míře i nějaký čas rozvíjet (I. i II. stupeň železovské skupiny), a proto nelze vyloučit ani její lokální vývoj v moravském prostředí. Na jihovýchodní Moravě se neprosadil šárecký typ (později ani kultura s vypíchanou keramikou), a kultura s lineární keramikou si tudíž mohla zachovat určitá specifika, která se projevují ve výzdobném stylu.

Prameny a literatura:

Červinka, I., L. 1908: Moravské starožitnosti. Kojetín na Hané.

Červinka, I., L. 1933: Na našem Slovácku. Vlastivědný sborník Kyjovska-Ždánska pro školy a rodiny. Kyjovsko a Ždánsko v pravěku, svazek I., Hodonín.

Čižmář, Z. 1998: Nástin relativní chronologie lineární keramiky na Moravě (Poznámky k vývoji výzdobného stylu), ČMM, Acta mus. Moraviae, Sci. soc. LXXXIII, 105-139.

Geisler, M. – Kohoutek, J. 1998: Výzkum pravěkého sídliště na katastru Havřic u Uherského Brodu, Slovácko XL, 85-98.

Geisler, M. – Kohoutek, J. 2001: Předběžná zpráva o výzkumu pravěkého sídliště a pohřebiště na katastru Uherského Brodu v poloze U Bajovského mlýna, Slovácko XLII, 103-113.

Hanák, K. 1934: Rákoš u Velehradu, Sb. Velehradský č. 5, 28-31.

Hanák, K. 1935: Výsledky dalších nálezů a výkopů, Sb. Velehradský č. 6, 36-37.

Hanák, K. 1937: Nové archeologické nálezy a výkopy, Sb. Velehradský č. 8, 34-37.

Hanák, K. 1938: Pravěké nálezy a výkopy 1938, Sb. Velehradský č. 11, 3-9.

Horáková, J. – Kalábek, M. – Peška, J. 1997: Osada lidu s lineární keramikou v Přáslavicích-Kocourovci. Archeologiae regionalis Fontes I, Olomouc.

Horsák, A. 1940: Výkopy v Kunovicích, Derfli, Míkovicích, Ostrožské Nové Vsi a Hradčovicích, Sb. Velehradský č. 11, 86-94.

Horsák, A. 1941: Výkopy v Kunovicích, Derfli, Míkovicích, Ostrožské Nové Vsi a Starém Městě, Sb. Velehradský č. 12, 88-92.

Horsák, A. 1942: Výkopy v Kunovicích, Derfli, Míkovicích, Polešovicích, Tučapech a v Boršicích u Buchlovic, Sb. Velehradský č. 13, 70-71.

Hrubý, V. 1939: Nálezy ze Spytihněvi, Sb. Velehradský č. 10, 17-20.

Hrubý, V. 1940: Poznámky, Sb. Velehradský č. 11, 26.

Hrubý, V. 1941: Archeologie okresu Uherský Brod, rkp., Archeologický ústav AV ČR v Brně.

Hrubý, V. 1948: Z pravěku středního Pomoraví, Vlastivědný sborník okresu hradišťského II, 3-45.

Hrubý, V. 1982: Nejstarší dějiny středního Pomoraví. In: Vlastivěda moravská, Uherskohradišťsko, Brno-Uherské Hradiště, 83-167.

Hudeček, J. 1935: Výkop v Huštěnovicích, Sb. Velehradský č. 6, 37-44.

Hudeček, J. 1936: Výkop v Huštěnovicích, Sb. Velehradský č. 7, 7-11.

Cheben, I. 2000: Keramika šáreckého typu z Bajču, SPFFBU M 4, 41-46.

Kadrow, S. 1990: Osada neolityczna na stan. nr. 16 w Rzeszowie na osiedlu Piastów, Sprawozdania Archeologiczne, t. XLI, 9-76.

Kohoutek, J. – Langová, J. 2000: Zlín (k. ú. Malenovice u Zlína, okr. Zlín), Přehledy výzkumů 1999, 105.

Koštuřík, P. – Stuchlíková, J. 1982: Neolitické a eneolitické nálezy z jeskyně Turold u Mikulova, okr. Břeclav, SPFFBU E 27, 75-89.

Koštuřík, P. 1996: Vlivy malické skupiny v českém Slezsku a na Moravě. In: Kozłowski J. ed.: Kultura Malicka, Kraków.

Kučera, J. 1902: Zprávy o předhistorických nálezech z okolí Uherského Brodu. ČVMSO XIX, 83-98.

Kučera, J. 1908: O nejstarších kovových nástrojích a zbraních z okolí Uherského Brodu, Pravěk, 211-215.

Kučera, J. 1910: O kamenných nástrojích z okolí Uherského Brodu, ČVMSO XXVII, 54-63.

Kulczycka-Leciejewiczowa, A. 1979: Pierwsze społeczeństwa rolnicze na ziemiach Polskich kultury kręgu naddunajskiego. In: Hensl, W. – Wiślanski, T., red.: Prahistoria ziem Polskich, tom II, Neolit, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 19-164.

Kulczycka-Leciejewiczowa, A. 1997: Strachów, Osiedla neolitycznych rolników na Śląsku. Wrocław.

Langová, J. 1995: Pravěké osídlení Zlínska. In: Zlínsko, Vlastivěda moravská, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 91-130.

Lenneis, E. 1979: Zum Charakter der Zseliz Funde aus Österreich, MAGW, LIX, BAND, 102-112.

Lenneis, E. 1983: „Typus Zseliz" oder „Zselizer ware"- das ist die Frage, Arch. Korrespondenzblatt 13, 451-452.

Lenneis, E. 1995: Altneolithikum: Die Bandkeramik. In: Lenneis, E. – Neugebauer-Maresch, Ch. – Ruttkay, E.: Jungsteinzeit im Osten Österreichs, St. Pölten-Wien, 11-56.

Myklík, F. 1890: Z čeho můžeme souditi, že stojíme na půdě starého Velehradu, ČVMSO VII, 81-87.

Pavelčík, Jan 1941: Nové archeologické nálezy v okresu uherskobrodském I., rkp., Archeologický ústav AVČR v Brně.

Pavelčík, Jan 1942: Odjatá, Náklady 2, Uherský Brod, rkp., Archeologický ústav AV ČR v Brně.

Pavelčík, Jan 1953: Veletiny, rkp., Archeologický ústav AV ČR v Brně.

Pavelčík, Jan 1956: Přehled nejvýznamnějších archeologických lokalit gottwaldovského kraje I., Gottwaldov.

Pavelčík, Jiří 1960a: Osada lidu se slezskou keramikou u Havřic, Přehledy výzkumů 1959, 162.

Pavelčík, Jiří 1960b: Volutové sídliště v Hradčovicích, Přehledy výzkumů 1959, 29.

Pavelčík, Jiří 1965a: Sídliště s keramikou želiezovského typu v Havřicích, Přehledy výzkumů 1964, 27.

Pavelčík, Jiří 1965b: Volutové sídliště Hradčovice-Újezdy, Přehledy výzkumů 1964, 26.

Pavelčík, Jiří 1970: Sídliště u Havřic, Přehledy výzkumů 1968, 37.

Pavelčík, Jiří 1970-1971: Sídelní objekty u Těšova, Sb. ČSSA č. 4, 21-33.

Pavelčík, Jiří 1974: Eneolitická sídliště Uherský Brod-Kyčkov a Havřice-cihelna, Studie AÚV II/5, Praha.

Pavelčík, Jiří 1980: K problematice závěrečné fáze staršího eneolitu na východní Moravě. AR XXX-4, 554-551.

Pavelčík, Jiří 1993: Předběžná zpráva o přírodních zdrojích a zpracování radiolaritu v Bílých Karpatech, Východoslovenský pravek, Košice, 67-74.

Pavelčík, Jiří 1994: Osady na Kostelním kopcu w Opavě-Jaktaři i ich miejsce w badaniach nad problematyką neolitu i eneolitu Górnego Śląska. Przegląd Archeologiczny Vol. 42, 5-34.

Pavelčík, Jiří 1995: Dolní Němčí, nál. zpr. č. 794/95, Archeologický ústav AVČR v Brně.

Pavúk, J. 1963: Nové nálezy volútovej a želiezovskej keramiky v Kunove, AR XV, 277-286, 301-303.

Pavúk, J. 1969: Chronologie der Želiezovce-Gruppe, SlA XVIII-2, 269-367.

Pavúk, J. 1994: Štúrovo. Ein Siedlungsplatz der Kultur mit Linearkeramik und der Želiezovce-Gruppe. Nitra.

Pavúk, J. – Šiška, S. 1971: Neolitické a eneolitické osídlenie Slovenska, SlA XIX-2, 319-364.

Staňa, Č. 1960: Volutové jámy ve Veselí nad Moravou, Přehled výzkumů 1959, 27-28.

Podborský, V. 1970: Současný stav výzkumu kultury s moravskou malovanou keramikou, SlA XVIII-2, 235-310.

Podborský, V. 1993: Šárecký stupeň lineární keramiky a pronikání želiezovských vlivů na Moravu. In: Podborský et al., Pravěké dějiny Moravy, Vlastivěda moravská, Země a lid, nová řada, svazek 3, Brno.

Ruttkay, E. 1971: Neolitische und bronzezeitliche Siedlungsreste in Schwechat, p. b. Wien-Umgebung. NÖ. Archaeologia Austriaca, Heft 50, 21-63.

Skutil, J. 1940: Paleolitické objekty z Hradišťska a přilehlého Pomoraví, Sb. Velehradský 4. 11, 50-69.

Tichý, R. 1974: Příspěvek k chronologii želiezovské skupiny, SlA XXII, 33-37.

Trnka, G. 1980: Siedlungsreste der jüngeren Linearbandkeramik aus Pulkau, p. b. Hollabrun, Niederösterreich, Archaeologia Austriaca, Band 64, 53-110.

Vaškových, M. 1999: Hradčovice (okr. Uherské Hradiště), Přehledy výzkumů 1997-1998, 190-191.

Vaškových, M. – Pavelčík, J. 2000: Poznámky k vývoji neolitu a eneolitu na jihovýchodní Moravě, SPFFMU M 4 1999, 167-177.

Vencl, S. 1961: Studie o šáreckém typu, Sb. NM Praha, Hist. XV, č. 3, Praha.

Vráblíková, V. 1968: Kultúra s volútovou keramikou medzi riekou Moravou a Váhom, I-III, rkp. diplomové práce, Filozofická fakulta MU v Brně.

Zusammenfassung

Einleitend möchte ich darauf hinweisen, dass mein Beitrag nicht anstrebt, sämtliche vorhandene archäologische Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus aus dem untersuchten Gebiet zu veröffentlichen oder diese detailliert zu beschreiben und zu datieren, etwa so wie es für die Slowakei zustande gebracht wurde (Pavúk 1969). Diese Tatsache ist vor allem durch den heutigen Forschungsstand sowie bisherige Erkenntnisse der Kultur mit Linearkeramik (Linienbandkeramik) samt der Želiezovce-Gruppe bedingt, die den Verhältnissen in den untersuchten slowakischen Lokalitäten nicht adäquat ist. Eher habe ich versucht, die hiesigen Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus als Bestandteil der jungen Linearkeramik zu charakterisieren.

Die Grenzen des Gebiets von Südostmähren sind nach der Auffassung der vorliegenden Arbeit durch folgende geographische Streifen gebildet:

durch den Napajedla-Durchbruch als Abschluss des Untermarchbeckens im Norden, durch den äußeren Gebirgszug der Westkarpaten (Chřiby, Kyjovská pahorkatina) im Westen und durch die Westkarpaten (Vizovická vrchovina) im Osten. Den südöstlichen Rand bildet das Weißkarpatenvorland, wobei die südliche Grenze der Region geographisch nicht ausgeprägt ist (als imaginäre Grenze habe ich ungefähr den Raum bei Strážnice gedacht, wo das Untermarchbecken seine doppelte Breite erreicht. Hinsichtlich der Verwaltungsbezirke nimmt das archäologisch abgegrenzte Gebiet einen Teil der gegenwärtigen Bezirke Zlín und Brno, frühere Bezirke Zlín, Uherské Hradiště und einen Teil des Bezirks Hodonín ein. Vom Norden zum Süden durchschneidet diese Region der Fluß March – mit ihren wichtigeren linken Nebenflüssen (vom Norden) Dřevnice, Olšava, Okluka und Velička, die rechten Nebenflüsse der March sind eher kleinere, im Gebirge Chřiby entsprungene Flüsse, z. B. Salaška und Dlouhá řeka.

Fundstellen der Keramik vom Želiezovce-Typus in Südostmähren

Die Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus in Südostmähren waren seit einer ziemlich langen Zeit bekannt. Die ersten Keramik-Funde der Želiezovce-Gruppe (obwohl diese Gruppe damals noch nicht definiert wurde) innerhalb der gegebenen Region, die aus Velehrad „Rákoš" stammen, veröffentlichte F. Myklík (1890). Von sonstigen Funden der Keramik vom Želiezovce-Typus wurden nur einige veröffentlicht, sodass ihre Gestalt unbekannt blieb. Zum größten Teil handelt es sich um Funde aus den 30.-50. Jahren des 20. Jahrhunderts, bei denen meistens keine näheren Fundumstände erhalten geblieben sind. Weitere Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus aus diesem Gebiet vom Forschungsleiter jedoch der Periode der Kultur mit Linearkeramik zugeordnet wurden erst Ende der fünfziger Jahre vorigen Jahrhunderts von Č. Staňa (1960, 27-28) veröffentlicht. Die Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus samt einem Fragment der Bükkerkeramik (aus Veletiny) wurden von S. Vencl (1961, Taf. 24, 25) veröffentlicht. Mit der Auswertung von Funden der Linearkeramik und der Keramik vom Želiezovce-Typus befasste sich auch V. Vráblíková in ihrer Diplomarbeit (1968). Zuletzt wurden etliche Funde vom Verfasser dieses Beitrags (1999, Abb. 3,4; Vaškových M. – Pavelčík J. 2000, Abb. 2:4,5,7,8,10,11) veröffentlicht.

Zur Zeit sind Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus (vereinzelt oder mehrere Stücke beisammen) aus 17 südostmährischen Lokalitäten mit jüngerer linearkeramischen Kultur bekannt. Die Funde wurden sowohl bei Oberflächenbesichtigungen als auch bei archäologischen Forschungen gesammelt. Die Anzahl der Siedlungen mit Linearkeramikkultur, wo die Keramik vom Želiezovce-Typus auftritt, ist für ein so kleines Gebiet ziemlich hoch. Die entsprechenden Funde kommen immer gemeinsam mit der Kultur der jüngeren Linearkeramik (II. Stufe) vor. Innerhalb der untersuchten Region sind über 72 Siedlungen der Kultur mit Linearkeramik der II. Stufe (gesammelt durch Forschungen und intensive Oberflächenbesichtigungen) belegt, sodass der Anteil der Siedlungen mit Keramik vom Želiezovce-Typus (17 Fundorte) bei rund 24 % liegt. Aus der geographischen Lage einzelner Lokalitäten ist zu ersehen, dass die meisten direkt im Olšava-Tal und im mittleren Marchtal konzentriert sind. Es handelt sich um ein zusammenhängendes Netz von Lokalitäten, die sich eigentlich auf der Kommunikationsachse entlang der Flüsse March und Olšava und in anliegenden Tälern mit kleineren Flüssen befinden. Die häufigsten Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus sind aus dem Gebiet zwischen Uherské Hradiště und Uherský Brod (Uherské Hradiště, Kunovice, Míkovice, Podolí, Veletiny, Hradčovice, Havřice) belegt.

Auswertung des keramischen Materials

Auch wenn die Aussagekraft der meisten keramischen Funde der Želiezovce-Gruppe durch bestehende Fundumstände vermindert ist (größteneils handelt es sich nämlich um ältere Untersuchungen, deren nähere Fundverhältnisse nicht vorhanden sind, um bloße Oberflächenfunde), können diese anhand charakteristischer Verzierung und analogischer Vergleichungen (so weit wie möglich) wenigstens in den Rahmenbereich der Želiezovce-Gruppe eingeordnet werden. Die Periodisierung der Želiezovce-Gruppe für die Slowakei hat J. Pavúk (1969) festgelegt, weitere Auswertung der Linearkeramik sowohl der Keramik vom Želiezovce-Typus am Beispiel der Siedlung Štúrovo (Pavúk 1994) hat derselbe Autor durchgeführt. Mit der chronologischen Einteilung der Keramik vom Želiezovce-Typus in Mähren befasste sich R. Tichý (1974) und zum Teil auch V. Podborský in seiner Studie über die bemalte mährische Keramik und im Rahmen seines Werkes Pravěké dějiny Moravy (Urzeitliche Geschichte Mährens) (1970, 251-252; Ders. 1993, 95-100). Die neueste Zusammenfassung der Funde der Želiezovce-Gruppe in Mähren und deren Position innerhalb der Entwicklung der Kultur mit Linearkeramik präsentierte Z. Čižmář (1998, 120-124).

Das keramische Material der Želiezovce-Gruppe aus Südostmähren ist laut der Klassifikation von J. Pavúk (1969) in zwei Stufen (I., II.) eingegliedert. Die mit Linienbändern und entlangführenden Kerben verzierte Želiezovce-Keramik setzte sich bereits in der älteren Phase durch. Vorläufig

gibt es wenige Belege für den älteren Želiezovce-Typus, wo die Verzierung so angeordnet ist, dass einzelne linsenförmige Grübchen in den untereinanderlaufenden Bändern knapp anliegen, so wie es an Beispielen aus Veletiny (Abb. 1:3; Vencl 1961, Taf. 24:4), Hradčovice (Abb. 3:7), Dětkovice und Určice (Čižmář 1998, Abb. 9:13, 11:4), Opava-Jaktaře (Pavelčík 1994, Abb. 2:3, 7) aus der Slowakei – Lokalität Bajče (Pavúk 1969, Abb. 12:2,6, 9) und Lokalität Štúrovo (Ders. 1994, Taf. 39:12,14,15,17 u. s. w.) oder auch an Beispielen aus Polen – Rzeszow (Kadrow 1990, Abb. 7:r-s; Abb. 8:y,z) aus Österreich – Lokalität Asparn an der Zaya (Lenneis 1995, Abb. 15:2) zu sehen ist.

In die erste Stufe der Keramik vom Želiezovce-Typus gehören vor allem die Keramik-Funde aus Velehrad (veröffentlicht von F. Myklík, 1890, Taf. III:25-27), aus Veselí nad Moravou (Staňa, 1960, Taf. 3), aus Kunovice (Abb. 6:2), aus Dolní Němčí (Abb. 6:6) und Uherské Hradiště (Abb. 7:4, 5). In allen genannten Fällen handelt es sich nicht um klassische längliche Kerben vom Želiezovce-Typus, sondern eher um kurze, ovale Kerben, durch die die Doppellinien unterbrochen sind (Pavúk 1994, Abb. 55:30), wie es auch die Funde der in die erste Stufe der Želiezovce-Gruppe datierten Keramik aus Štúrovo (Pavúk, 1969, Abb. 16:1,4) und eines Fragments aus Kuřim (Čižmář 1998, Abb. 11:12) oder aus Mikulov-Turold (Koštuřík-Stuchlíková 1982, Abb. 2 : 2) zeigen.

Die II. Stufe der Keramik vom Želiezovce-Typus ist durch Funde aus mehreren Siedlungen vertreten, wobei verschiedene Verzierungen vorhanden sind: - durch schmale lange Kerben unterbrochene Doppellinien (Pavúk 194, Abb. 55:33) an Funden aus Veletiny Vencl 1961, Taf. 24:9; Taf. 25:17), Havřice (Abb. 2:3; Vaškových – Pavelčík 2000, Abb. 2:10), Hradčovice (Abb. 3:1,3,8), Míkovice und Dolní Němčí (Abb. 4:8, 9) und aus Pašovice (Abb. 5:4); - linsenförmige, durch Doppellinien geführte Kerben (Pavúk 1994, Abb. 55:31) an Funden aus Hradčovice (Abb. 3:4,9), Pašovice (Abb. 5:2,7), Kvítkovice (Abb. 7:1); - schmale Kerben (Pavúk 1994, Abb. 55:32) an Funden aus Uherské Hradiště, Dolní Němčí und Míkovice (Abb. 4:2,5,6), Pašovice (Abb. 5:3,5), Hradčovice und Tasov (Abb. 6:3,4,5), Míkovice und Podolí (Abb. 7:3,7), Veletiny (Fragment) (Vencl 1961, Taf. 24:7) ist. Als jüngste (aus der Sicht der Želiezovce-Chronologie) sind die aus Tasov (Abb 6:1), Ostrožská Nová Ves (Abb. 7:6) und aus Malenovice (mein Dank für die Besichtigungsmöglichkeit gilt Frau J. Langová) stammenden Keramik-Funde mit dem sogenannten T-Einschnitt in der Doppellinie (Pavúk 1994, Abb. 53:43) zu nennen, die somit ein typisches Beispiel der Stufe IIb der Keramik vom Želiezovce-Typus darstelen (Pavúk, 149).

Die III. Stufe der Keramik vom Želiezovce-Typus mit einer charakteristischen Dekomposition von Ornamentik (Pavúk 1979, 56) ist im Gebiet von Südostmähren vorläufig nicht nachzuweisen, auch wenn z. B. die Fragmente aus Hradčovice (Abb. 3:1) und Pašovice (Abb. 5:7) Applikationen von einzelnen Kerben außerhalb der Ritzlinie als eines der deutlichen ornamentalen Zeichen der jüngsten Phase der II. Stufe der Keramik vom Želiezovce-Typus aufweisen (Cheben 2000, 45). An einem Fundstück aus Pašovice kommt noch ein weiteres Zierelement hinzu (eine aus geringen Kerben oder eher Stichen gebildete Doppellinie unterhalb des Gefäßgrates), das keiner Gruppe angehört (weder dem Šárka- oder Želiezovce-Typus, noch der Stichbandkeramik). Es handelt sich jedoch um vereinzelte Bruchstücke, bei denen die Verzierung der junglinearen Keramik vom Želiezovce-Typus verwendet wurde, wobei das vermutliche Vorkommen der jungen Keramik vom Želiezovce-Typus der III. Stufe eher als Hypothese zu bezeichnen ist.

Alle obengenannten Funde (egal ob sie aus Objekten oder durch systematische Oberflächenbesichtigungen gewonnen wurden) werden mit der Linearkeramik der II. Stufe begleitet. Die junglineare, zudem noch mit geritzten Linien und pechverzierten Notenköpfen versehene keramische Ware ist als Begleiterscheinung der Keramik vom Želiezovce-Typus in den Objekten aus Veletiny und Hradčovice am häufigsten vertreten (Vencl 1961, Taf. 24, 25; Abb. 1; 2). Im allgemeinen kann festgestellt werden, dass die Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus im Gebiet von Südostmähren mit umlaufenden, schrägen, bogen- oder spitzbogenförmigen quergeschnittenen zwei- oder dreifachen Linien gekennzeichnet sind; gefunden wurden Bruchstücke mit derartigen Verzierungen an überwiegend dünnwändigen halbkugelförmigen Gefäßen. Die Verzierung der in die II. Stufe der Želiezovce-Gruppe eingeordneten Funde aus Südostmähren ist den Funden aus Mikulov-Turold (Koštuřík – Stuchlíková 1982, Abb. 2:1,13; 3:1,3; 5:14; mein Dank gilt Herrn O. Šeda, der mir ermöglichte mit dem entsprechenden Material zu arbeiten), aus Přáslavice-Kocourovec (Horáková – Kalábek – Peška 1997, Taf. 1:1; Taf. 5:3; Taf. 7:6,9; Taf. 10:2), aus Bořitov (Čižmář 1998, Abb. 7:9) und aus Milanovce in der Slowakei (Pavúk 1969, Abb. 18) ähnlich. Im Unterschied zu beiden genannten Komplexen konnte ich innerhalb der geforschten Region keine geritzten Wellenlinien als Verzierung und keine Bemalung bei den Keramik-Funden nachweisen. Meiner Meinung nach scheint die Verzierung der Funde aus Mähren schlichter gewesen zu sein als bei gleichartigen Funden aus der Slowakei. Es besteht eine Analogie zu Funden aus anderen Gebieten mit Funden der Želiezovce-Gruppe; vergleichbar sind Funde aus Polen – z. B. aus Strachów (Kulczycka – Leciejewicyowa 1997, Abb. 16:7; 47:6), aus Zlota (Kulczcka – Lecie-

jewicyowa 1979, Abb. 21:6), aus Rzeszow (Kadrow 1990, Abb. 9:k-n,p; Abb. 14:d,i) und aus Österreich z. B. von E. Lenneis veröffentlichte Funde aus burgenländischen Lokalitäten Enzensdorf, Grosshöflein, Eisenstadt (1979, Tafel 1).

Schlussäußerung

Die Želiezovce-Gruppe gestaltete sich auf der Basis der Kultur mit jüngerer Linearkeramik, wobei sie in der Südwestslowakei, im Karpatenbecken, vermutlich auch in Südpolen die jüngere Linearkeramik als Nachfolgekultur ablöste (Pavúk – Šiška 1971, 330). Im Rahmen Südostmährens sind die Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus in insgesamt 17 Siedlungen mit Kultur der jüngeren Linearkeramik belegt. Die Mehrzahl der Funde wurde bei Oberflächenbesichtigungen gesammelt, aber es gibt auch solche, die in Kulturschichten und Objekten entdeckt wurden (Velehrad, Veletiny, Hradčovice, Malenovice). Die der I. Stufe der Keramik vom Želiezovce-Typus angehörigen Funde stammen aus 6 Lokalitäten (Velehrad, Veselí nad Moravou, Dolní Němčí, Uherské Hradiště, Kunovice, Bohuslavice), zahlreicher ist die Keramik der II. Stufe der Želiezovce-Gruppe aus 11 Lokalitäten (Havřice, Hradčovice, Veletiny, Míkovice, Podolí, Malenovice, Dolní Němčí, Pašovice, Velehrad, Ostrožská Nová Ves, Bohuslavice). Auf dem sonstigen mährischen Gebiet ist die Situation eher umgekehrt, d. h. belegt sind mehrere Fundkomplexe aus der I. Phase der Želiezovce-Gruppe (Čižmář 1998, 124). Die Keramik vom Želiezovce-Typus wurde in der untersuchten Region immer in Begleitung von Linearkeramik der II. Stufe gefunden.

Das gemeinsame Vorkommen der jungen Linearkeramik und der Keramik vom Želiezovce-Typus belegen die Funde nicht nur aus Mähren (vgl. Čižmář 1998, 124), sondern auch aus Österreich – z. B. Schwechat (Ruttkay 1971, 37, Grube 6), Pulkau (Trnka 1980, Abb. 5: Grube 69b; Abb. 10: Grube 155J), Taborac bei Draßburg (Lenneis 1979, Tafel 2: Grube 4, Grube 5). Die Ähnlichkeit der mährischen und österreichischen Funde (insgesamt 23 Fundstellen der Keramik vom Želiezovce-Typus, Lenneis 1983, 451) der Keramik vom Želiezovce-Typus ist nicht nur in einer relativ geringen Fundzahl (2-3 Bruchstücke pro Grube) zu sehen, sondern auch in der Tatsache, dass in Österreich (im Unterschied zu Polen und zur Slowakei) keine selbständigen Siedlungen mit Keramik vom Želiezovce-Typus bekannt sind. Auch hier kommt die Keramik vom Želiezovce-Typus gemeinsam mit der Linearkeramik vor, sowohl in Objekten, als auch in Kulturschichten (Ruttkay 1971, 37). Sämtliche Keramik vom Želiezovce-Typus aus Ostrussland sowie die gefundene Bükkerkeramik (bekannt auch aus Veletiny und Kunovice in Südostmähren, Vaškových – Pavelčík 2000, Abb. 2 : 1, 2; Vencl 1961, Taf. 24 : 8) wird als Importware und Beweis für Obsidian-Handel interpretiert (Lenneis 1979, 107-108; 1983, 451; Trnka 1980, 106). Anders entwickelte sich die Geschichte in Polen – in der Region der oberen Weichsel (Visla), wo der Einfluss der Želiezovce-Gruppe stärker gewesen sein dürfte. In diesem Gebiet wurden neben Objekten mit gemischten Funden auch Objekte ohne begleitende Linearkeramik entdeckt, belegt sind selbständige Siedlungen der Želiezovce-Gruppe, z. B. Kobylany, Wojciechow (Pavúk 1963, 284; Zlota, Pavúk 1969, 354).

Ich vermute, dass die Anwesenheit der Želiezovce-Kultur in Südostmähren als Ergebnis der Kontakte mit der Südwestslowakei und der gegenseitigen Einflüsse anzusehen ist, dagegen im Marchgebiet mit deutlicher Konzentration der Keramik-Funde vom Želiezovce-Typus stellen diese ein fremdes Element dar. In Übereinstimmung mit Z. Čižmář schließe ich die Interpretation aus, die Keramik vom Želiezovce-Typus in Mähren sei als Importware zu erklären (Čižmář 1998, 124). Das mittlere Marchgebiet wird allgemein als eine bedeutende, oberhalb der Donau befindliche Kreuzung von kulturellen und ethnischen Strömungen anerkannt (Hrubý 1965, 28). Gerade hier schlossen sich an einen der ältesten europäischen Wege – den „Bernsteinweg" weitere wichtige Wege an, die über Karpatenpässe aus dem March- ins Waaggebiet führten. Nach J. Skutil (1940, 50) sei der Weg entlang des Flusses Olšava bereits im Aurignacien bekannt gewesen; dies vermutete er aufgrund der paläolithischen Funde der Radiolarit-Industrie an beiden Seiten der Weißkarpaten. Dieser Weg kann auch im Neolith benutzt worden sein, indem die charakteristisch verzierte Keramik vom Želiezovce-Typus bis nach Südostmähren gelangte und zum Teil auch die Entwicklung der hiesigen junglinearen Keramik beeinflusste. Vertreten ist die Keramik vom Želiezovce-Typus der ältesten (I.) Stufe sowie (häufiger) der II. Stufe.

Aufgrund der Forschung in Kunov (gelegen an der Westseite der Weißkarpaten), woher zahlreiche Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus stammen (im Unterschied zu sonstigen mährischen Lokalitäten stärker vertreten als Linearkeramik-Funde), setzte auch J. Pavúk (1963, 284) eine größere Kontinuität der Želiezovce-Kultur voraus. Die Lage von Kunov samt Fundstellen in Skalice scheint jedoch die Westgrenze der Verbreitung der Keramik vom Želiezovce-Typus gegenüber der Slowakei zu markieren (Pavúk 1969, Abb. 57). Hierdurch kann die Keramik vom Želiezovce-Typus nach Südostmähren gelangt sein. Weitere Möglichkeiten waren vermutlich der Weg aus dem Waaggebiet (die nördlichsten Funde der Keramik vom Želiezovce-Typus aus Čachtice) und vielleicht entlang des rechten Donauufers über Ostösterreich

und weiter der March entlang (Pavúk 1963, 285). Durch den Weg entlang der March kann die Keramik vom Želiezovce-Typus auch nach Südpolen gebracht worden sein ähnlich wie Importe der Keramik vom Malice-Typus aus der äneolithischen Zeit in die gegenseitige Richtung bis nach Ostmähren – Lokalität Těšov (Koštuřík 1996,113) führten. Gerade die Funde der Keramik vom Malice-Typus hielt P. Koštuřík für einen Beweis der regen Kontakte zwischen dem schlesischen Gebiet und Ostmähren (Koštuřík 1996, 113). Einen unmittelbaren Kontakt der Region des oberen Flussgebiets der Weichsel mit der Želiezovce-Kultur auf dem Weg durch Karpatenässe Dukelský und Lupkovský vermutet A. Kulczycka-Leciejewiczowa (1979, 63).

Obwohl meine Meinung vorläufig noch nicht mit einer Untersuchung, bzw. geschlossenem Fundbestand zu belegen ist, sodass es sich eher um eine Arbeitshypothese handelt, vermute ich (mit Rücksicht auf den gegenwärtigen Zustand der Quellenbasis), dass sich bei der Keramik vom Želiezovce-Typus im Gebiet von Südostmähren eine intensivere Einwirkung oder ein kultureller Einfluss auf lokale Verhältnisse der jüngeren Linearkeramik (II. Stufe) bemerkbar macht. Die Keramik vom Želiezovce-Typus (I. und auch II. Stufe) kann sich hier einigermaßen für eine gewisse Zeit entwickelt haben. Deshalb ist ihre Entwicklung im mährischen Bereich auch nicht ausgeschlossen. In Südostmähren setzten sich der Šárka-Typus und später die Stichbandkeramik nicht durch. Somit konnte die Kultur mit Linearkeramik ihre bestimmten Spezifika behalten, die in einem typischen Zierstil zutage treten.

Deset let archeologických výzkumů Moravského zemského muzea v oblasti Starého Města (1992-2001)

Ten Years of the Archaeological Excavations of the Moravian Museum in the Territory of Staré Město (1992-2001)

Luděk Galuška, MZM Brno

V 90. letech 20. století doznala podoba katastru Starého Města, a to jak v zastavěné, tak i nezastavěné části, výrazných změn. Stalo se tak proto, že: 1. Staré Město se po dohodě vyčlenilo ze svazku města Uherské Hradiště, osamostatnilo se a následně samo získalo statut města. 2. Staré Město, zejména jeho východní historická část, bylo výrazně poničeno povodní ze začátku července roku 1997, v důsledku které bylo zdemolováno více než 80 rodinných domů. Tyto skutečnosti samozřejmě vyvolaly zvýšený rozvoj bytové a investiční výstavby (průmyslové zóny), realizaci nových a opravu starých komunikací a tvorbu nových rozsáhlejších, moderních inženýrských a telekomunikačních sítí. Přičteme-li k tomu snahu některých městských radních i občanů vybudovat v archeologicky exponované poloze Dvorek, východně od Památníku Velké Moravy, centrální městské náměstí a tamtéž postavit nový římskokatolický kostel, což je zase přání místní náboženské obce, pak je zřejmá výrazná potřeba místní archeologické činnosti. Tu na území Starého Města od roku 1949 v převaze provádí pracoviště slovanské archeologie AÚ MZM Brno, byť v minulosti zde svůj díl práce odvedli i archeologové Slováckého muzea Uherské Hradiště. Z charakteru stavebních aktivit na katastru Starého Města je zřejmé, že ve sledovaných deseti letech mezi roky 1992 a 2001 byly Moravským zemským muzeem Brno na této lokalitě prováděny převážně jen záchranné archeologické výzkumy (jejich poloha a vročení viz obr. 1 a 2).

Předkládaný přehled volně navazuje na zprávy o výzkumech z let 1990 a 1993 (Galuška 1990B, 59-60, 1993B, 73-74, 1993C, 71-73), z nichž některým se už dostalo odborného vyhodnocení (Galuška 1997, 73-83). Z hlediska celkové orientace je v přehledu jako podkladu použito členění dle konfigurace terénu, tj. severní ostrožna, jižní ostrožna a niva (tj. osídlení na dunách, popř. na štěrko-písčitých vyvýšeninách v rámci nivy). V odborné literatuře se někdy v souvislosti s ostrožnami objevuje označení jako „východní a „západní", jindy „severní" a „jižní". Aktuálně se kloním ke sjednocení názvosloví, a to na „severní" (východní) a „jižní" (západní). Dále je v přehledu bráno v potaz místní historické pojmenování poloh a nalezišť (např. Špitálky, Na Valách), jež je ovšem v některých případech, např. pokud chybí starší název, nebo je naleziště příliš rozsáhlé (Nový svět), doplněno o nové termíny a upřesněno o aktuální názvy ulic či tratí (např. Zahrady, nebo ul. V. Hrubého, Konstantinova apod.). Objevené hroby jsou číslovány jednak v rámci roku, avšak za pomlčkou je uváděno i číslo v rámci průběžného pořadí v návaznosti na označení hrobů v pracích V. Hrubého (1955A, 1965, tedy např. 3/92-1810). Sídlištní objekty jsou řazeny prozatím jen v rámci roku (např. I/92). V souvislosti s příkopy a opevněními je opět převzato číslování a charakteristika V. Hrubého (1965, např. příkop č. I), v některých případech je však aktuálně doplněno nebo jinak upřesněno o nové poznatky.

Jednotlivé akce jsou v přehledu řazeny chronologicky, po létech. Uvedeny jsou ty výzkumy, při nichž byly odkryty objekty a předměty archeologické povahy a nebo alespoň svými výsledky výrazněji přispěly k poznání charakteru historické krajiny, či geologie a pedologie Starého Města. Desítky průzkumů základových rýh rodinných domků a jiných výkopů různých novostaveb v rámci města a jeho katastru, jejichž zahloubení nedosáhlo úrovně vrstev s archeologickými nálezy, resp. je tyto zásahy neohrozily zničením, popř. byly realizovány v recentních novodobých vrstvách, v přehledu uvedeny nejsou. Přehled naopak obsahuje odkryvy na některých lokalitách mimo katastr Starého Města, jež jsou však tradičně v zájmu archeologů Moravského zemského muzea. Týká se to hlavně slovanského hradiska na hoře sv. Klimenta u Osvětiman a blízkého okolí staroslovanského kostela na katastru obce Modrá u Velehradu.

1992

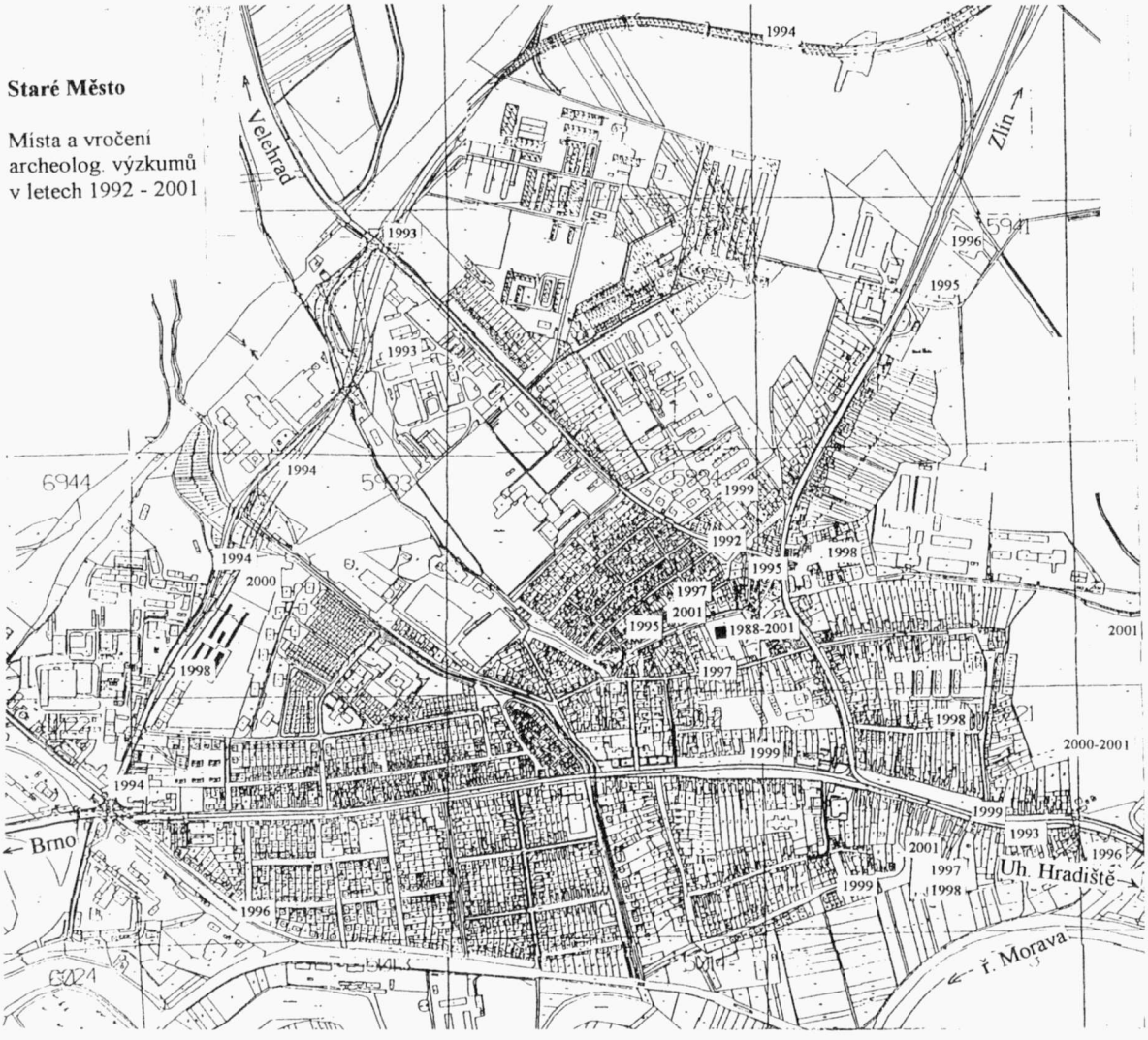
Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, poloha Dvorek, parcela č. 139 a 138, sonda 6/92, 16 x 10,5 m (168 m^2), předstihový záchranný výzkum

Výzkum byl realizován asi 100 m východně od Národní kulturní památky (NKP)-Památníku Velké Moravy (VM). Na ploše sondy bylo metodou postupného snižování úrovně terénu v jílovito-písčitém podloží na úrovni – 145 až 155 cm zachyceno celkem 5 sídlištních velkomoravských objektů (I-V/92). Dva z nich byly opatřeny velkými pecemi (II/92 a III/92), do výplně dalšího objektu (V/92) byl zahlouben jediný zde nalezený kostrový hrob 3/92-1810. Všechny objekty se nacházely v JZ polovině sondy. Zde byla také zachycena asi 30 cm mocná velkomoravská sídlištní vrstva, která plynule

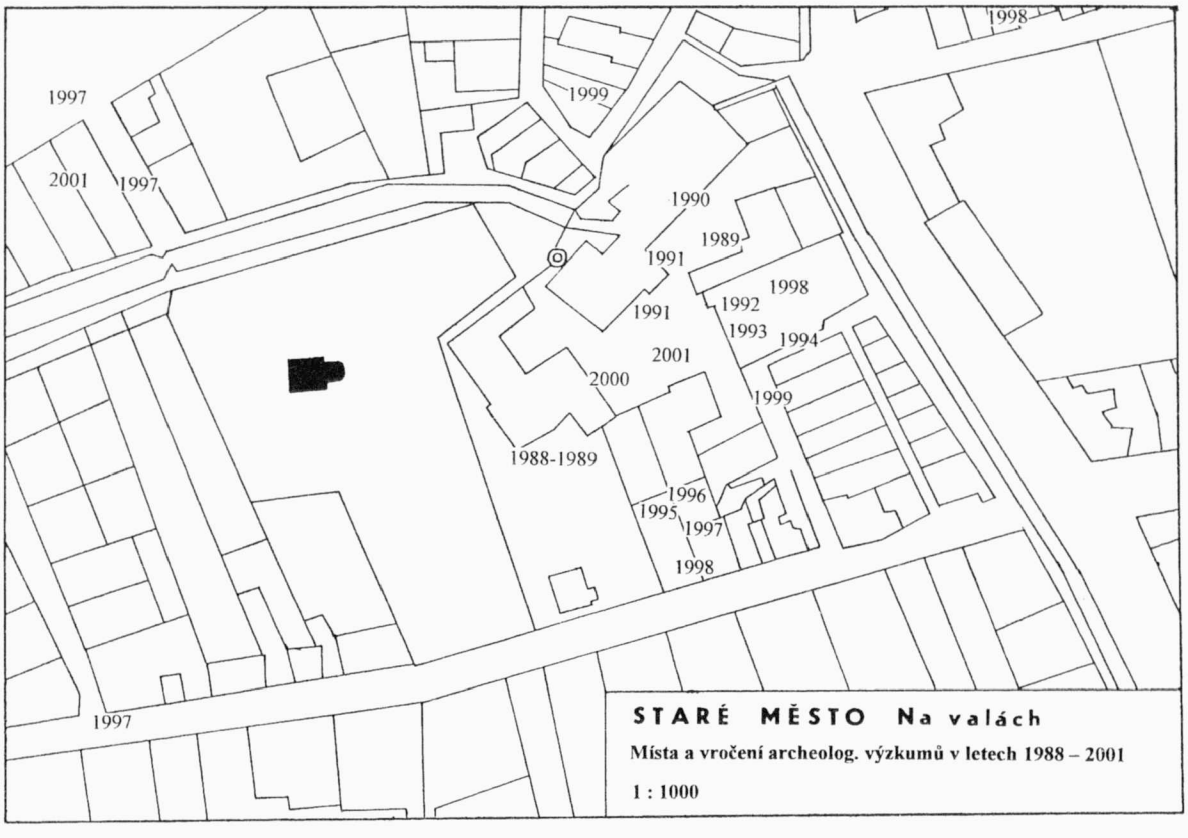
přecházela ve vrstvu středověkou (13.-14. stol.). V SV části sondy se podloží výrazně svažovalo, změnilo se ve štěrk, v němž ležely předměty archeologické povahy (keramika, kosti, železné klíče, sekerovité hřivny apod.), ale scházela zde kulturní vrstva. V JV části sondy se v podélné ose ve směru JZ-SV táhl příkop. Na jeho svahu se v pásu, ve více méně pravidelných odstupech, nacházely stopy po kůlech. V dolní části obsahuje příkop vrstvy a materiál z doby předvelkomoravské, resp. starší velkomoravské (2. pol. 8. - 1. pol. 9. stol.), nad nimi je výrazná sídlištní vrstva z mladšího velkomoravského období (2. pol. 9. stol.). V této sídlištní velkomoravské vrstvě příkopu byl např. nalezen olověný křížek s oboustranným vyobrazením Ukřižovaného (Galuška 2000, 91, Galuška – Vaškových 2002, 29). Příkop lze ztotožnit s příkopem č. II v pojetí V. Hrubého (1965, 270-274). V JV stěně sondy 6/92 byly zachyceny dva pásy cihlovo-kamenných základů portálového vzhledu zasahující oboustranně (tj. na JZ i SV) mimo rámec zkoumané plochy. Ve vzdálenosti cca 8 m SZ se táhly jejich pandanty. Vzhledem ke stratigrafii uvedených základů patří tyto do období pozdního středověku až novověku a souvisejí s nějakou rozměrnou stavbou, která se však neobjevuje na žádném historickém vyobrazení Starého Města.

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Nový svět, ul. Velehradská (mezi ul. U Sklépka a ul. Alšova), č. p. 1349, záchranný výzkum

Výzkum byl realizován asi 175 m severně od NKP-Památníku VM, na severní straně ulice, při výkopu pro plynové vedení. Ve vzniklé rýze byly zachyceny a následně prozkoumány dva kostrové hroby 1/92-1808 a 2/92-1809, oba bez nálezů, oba z větší části zničeny výkopem.

Obr. 1. Staré Město. Místa a vročení hlavních archeologických výzkumů v letech 1992 až 2001.
Staré Město. Places and dates of main archaeological excavations in the years 1992-2001.

Obr. 2. Staré Město. Naleziště Na Valách – jihovýchodní část. Místa a vročení archeologických výzkumů v letech 1988 až 2001.
Staré Město. Finding spot Na Valách – south-eastern part. Places and dates of archaeological excavations in the years 1988-2001.

1993

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, poloha Dvorek, parcely č. 142 a 143, sonda 7/93, 16 x 8,5 m (90,1 m^2), předstihový záchranný výzkum

Výzkum byl realizován asi 100 m východně od NKP-Památníku VM, přičemž jeho plocha – sonda 7/93 od SZ bezprostředně navazuje na sondu 6/92. V jílovito-písčitém podloží na úrovni – 150 až 155 cm bylo objeveno pět velkomoravských sídlištních objektů (I-V/93). Jeden z nich byl opatřen pecí (II/93), druhý pak otevřeným ohništěm (IV/93). Všechny se nacházely v JZ polovině sondy. Tamtéž byla také zachycena část zahloubení patřící k jižní polovině příkopu č. II., jehož druhá, severní polovina byla zkoumána v sondě 6/92. Sídlištní velkomoravská kulturní vrstva byla v této JZ polovině sondy 30 až 40 cm mocná, nad ní se nacházela vrstva středověká ze 13. – 14. století. V opačné SV polovině sondy se podloží svažovalo, měnilo se ve štěrk a také zde scházela sídlištní velkomoravská kulturní vrstva. Na celé ploše sondy 7/93 bylo objeveno několik až 1 m vysokých, do podloží zahloubených spodních částí mohutných dubových kůlů. Jejich konce byly tupé a spočívaly v jámách vykládaných deskami. Byly realizovány do velkomoravské sídlištní vrstvy, takže jsou mladší než 9. století. V SZ stěně sondy se táhly dva pásy cihlovo-kamenných portálových základů, jejichž opačné strany byly součástí JV stěny sondy 6/92; byly zdokumentovány v roce 1992.

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Padělky u Mlýna, plocha v areálu Školního statku-drůbežárny, parcela č. 2561, 2 sondy 1,5 x 10 m, (30 m^2), záchranný výzkum v místech vnějšího opevnění.

Výzkum byl realizován na SZ okraji města při stavbě tzv. malého silničního obchvatu komunikace I/55. V jeho rámci byly provedeny dva řezy v místech předpokládaného průběhu vnějšího opevnění Starého Města, a to nedaleko od míst zkoumaných V. Hrubým v roce 1955 (Hrubý 1965, 222). V řezech byl zachycen asi 2 m široký žlab se stopami po kůlech v jeho dně, výplň obsahovala drobné kameny. To odpovídá třetímu úseku vnějšího opevnění v pojetí V. Hrubého, které měla tvořit palisáda o třech řadách kůlů, zapuštěná do nehlubokého žlabu.

Staré Město, niva, naleziště Na Dědině, ul. Hradišťská, mezi domy č. p. 1132 (Dřevovýroba) a č. p. 317 (Květinářství) na jižní straně ulice a domy č. p. 81 (Kamenictví) až č. p. 74 (nároží ul. Hřbitovní), záchranný výzkum

Výzkum probíhal S až SV od NKP-kostela sv. Michala, při realizaci výkopu pro vedení plynu. Po celé ploše výkopu byla v úrovni - 50 až - 80 cm zaznamenávána sídlištní středohradištní vrstva obsahující především keramický materiál a zvířecí kosti. Místy se v její bázi objevily prohlubně, pro něž byla typická tmavší mazlavá výplň. Zřejmě se jednalo o zahloubené části sídlištních objektů z doby Velké Moravy. Hroby zjištěny nebyly. Nad středohradištní kulturní vrstvou se nacházela vrstva pozdněhradištní až vrcholně středověká. Podobná situace byla zaznamenána i v blízké ul. Moravní, kolmé na ul. Hradišťskou. Je zřejmé, že se jednalo o stopy po osídlení duny, na níž se mimo jiné nachází i kostel sv. Michala a blízká profánní velkomoravská architektura palácového typu (Galuška 1990, 121-136).

Uherské Hradiště-Sady, současný kostel Panny Marie, vně kněžiště na jeho JV straně, sonda 1,5 x 3,0 m, zjišťovací archeologický výzkum

Výzkum vyvolal podnět faráře J. Zíbala, přesvědčeného, že pomocí virgulí objevil pod základy současného sadského kostela základy velkomoravské stavby a také hrob arcibiskupa Metoděje. Výzkum byl vyžádán Arcibiskupstvím olomouckým, jeho investorem byla Theologická fakulta Palackého univerzity Olomouc. Odkryv byl po všech stránkách negativní, jen na úrovni – 175 cm byl odkryt hrob malého dítěte se závěsným medailonem ze Křtin z 2. poloviny 19. století. Tento hrob byl pozůstatkem pohřebiště, jež bylo z těsné blízkosti stávajícího kostela přemístěno do vzdálenějších míst hřbitova. Stopy po destrukci starší stavby ani po hrobu Metoděje zjištěny nebyly. Místo výzkumu není totožné s NKP-Uherské Hradiště-Sady v poloze Špitálky.

1994

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, poloha Dvorek, parcela č. 143 a dále plocha mezi ní a parcelou č. 144, sonda 8/94, 5 x 12 m (60 m^2), předstihový záchranný výzkum

Plocha sondy 8/94 od SZ bezprostředně navazuje na sondu 7/93, leží asi 110 m východně od NKP-Památníku VM. V jejím rámci byla zachycena výrazná příkopovitá sníženina s několika vrstvami se středohradištními nálezy. Orientace této sníženiny, resp. příkopu, byla JZ-SV, takže je téměř shodná jako u příkopu č. II., přičemž oba jsou od sebe vzdáleny přibližně 7 m. Je proto velmi pravděpodobné, že na ploše sondy 8/94 byl zachycen a zkoumán příkop č. I. ve smyslu řazení příkopů v tzv. Osadě I Na Valách podle V. Hrubého (1965, 274-275, 285).

Staré Město, mezi ostrožnami, poloha Rybníky-Padělky u Mlýna (Širůch), parcela č. 2414, nyní pod státní silnicí I/55, 2 sondy 1,5 x 5 m (15 m^2) záchranný výzkum

Výzkum zde, na SZ okraji Starého Města, v inundačním terénu potoka Salaška, byl vyvolán výstavbou tzv. malého silničního obchvatu komunikace I/55. Předcházel mu výzkum geofyzikálními měřícími metodami za vedení V. Haška, prováděný pracovníky fy Geodrill, který zjistil nepříliš výrazné anomálie. Následný archeologický výzkum odkryl především vrstvy středověkých a recentních navážek, které v nižších partiích přecházely v mocné vrstvy šedozelených jílů, pozůstatků stojící vody. To souvisí se skutečností, že v těchto místech byly v období středověku založeny dva rybníky a ještě před tím se toto území nacházelo v inundaci potoka Salaška. Kulturní vrstvy ani jiné objekty či předměty archeologické povahy zachyceny nebyly, což je v souladu se staršími pozorováními (Hrubý 1965, 88).

Staré Město, jižní ostrožna, naleziště Kopánky, poloha Na Čtvrtkách, plocha mezi parcelou č. 2378/1 a vjezdem na Pilu, parcely č. 383, 441, 445 a další, nyní pod státní silnicí, 6 sond 2 x 10 m, záchranný výzkum v místech vnějšího opevnění

Výzkum byl realizován na západním okraji Starého Města při stavbě tzv. malého silničního obchvatu komunikace I/55. Na ploše svažující se SV směrem k potoku Salaška bylo na délce 100 m položeno celkem 5 sond-řezů a začištěn jeden výrazný profil vzniklý odbagrováním zeminy těsně nad potokem. Ve všech bylo zachyceno a prozkoumáno výrazné příkopovité zahloubení široké 6 až 7 m a hluboké 2 až 2,5 m. Ve třech řezech se podél jeho vnitřního okraje nacházely plytké stopy po kůlech. V dolní zánikové vrstvě příkopu bylo nalezeno jen několik keramických zlomků středohradištní produkce, v horní pak novověké nálezy včetně cihel, recentních železz a keramiky. Obě vrstvy od sebe oddělovala nevýrazná spálená vrstva se zbytky uhlíků. Je zřejmé, že výzkum zde odkryl další část vnějšího opevnění – pokračování tzv. Christinova valu, opevnění skořepinové konstrukce s valem a předsunutým příkopem (Hrubý 1965, 215-220). Tento val zde však měl poněkud jiný charakter, než jak je doposud popisováno. Týká se to především šířky jeho příkopu, která je oproti dosud uváděné více než dvojnásobná (Galuška 1998, 345-346). Nelze přitom vyloučit, že to mohlo nějak souviset s celkovou konfigurací terénu. Ten se v těchto místech ostře svažoval do údolí potoka Salaška.

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Špílov, poloha U Remízku, nyní pod státní silnicí I/55, sonda 4,5 x 20 m (100 m^2), záchranný výzkum

Výzkum byl realizován na severním okraji Starého Města při stavbě tzv. malého silničního obchvatu komunikace I/55, asi 70 m západně od křovinatého remízku. Při průzkumu plochy budoucí silnice byla po odebrání ornice v podloží zjištěna a následně prozkoumána čtyři nevýrazná zahloubení - spodní části sídlištních objektů. Keramický materiál v nich objevený lze začlenit do lužické fáze lužických popelnicových polí doby bronzové a datovat přibližně do 12. – 11. stol. př. n. l. (dle sdělení M. Salaše). Objekty ani nálezy jiných historických období při realizaci silnice zjištěny nebyly.

1995

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, poloha Dvorek, parcely č. 141/1, 155/1, 154, 153/2, 152/2, sonda 9/95, 25 x 5 m (125 m^2), záchranný předstihový výzkum mezi halou a ul. Jezuitskou

Sonda byla orientována ve směru SSZ-JJV, cca 65 m JV od NKP-Památníku VM. Metodou postupného odkryvu byly zjištěny vrstvy recentní, pozdně až vrcholně středověké včetně povodňových a pod nimi místy až 35 cm mocná sídlištní vrstva středohradištní. Tato vrstva plynule, bez jakéhokoliv barevného či strukturálního odlišení přecházela ve vrstvu s nálezy ze 13. století, pokud ovšem nebyla zasažena mladšími objekty. Osídlení 11. a 12. století zjištěno nebylo. Kromě vrstvy lze do období Velké Moravy začlenit ještě spodní části pěti sídlištních objektů (I-V/95), příkop (č. I) a pět kostrových hrobů (I/95-1811 až 5/95-1815). Mezi objekty byla rozpoznána obilnice s ústím překrytým žernovem (IV/95) a dvě jámy s pecemi a se stopami po kovolitectví v podobě úlomků tyglíků a keramiky s nataveninami neželezných kovů (III/95 a V/95). Příkop v severní části sondy, táhnoucí se ve směru SV-JZ, představuje pokračování příkopu odkrývaného námi v roce 1993 a je zároveň Hrubého příkopem č. I, známým i ze zahrady Rudého domu (dnes restaurace U Nováků) a jižní části bývalé Schilderovy zahrady (dnes součást areálu Památníku Velké Moravy). Poloha hrobu I/95-1811 jasně signalizuje, že ten byl realizován v době, kdy ještě zcela nebyla slehlá výplň už nefunkčního příkopu. Na opačné straně sondy se nacházející hrob staré ženy 3/95-1813 byl hrobem vampýra a zřejmě ležel na samém JV okraji kostelního pohřebiště. Výraznější nálezy nebyly v hrobech objeveny. Povelkomoravskému období lze přiřadit především kamenný základ, jenž byl zahlouben do výplně příkopu č. I a zkoumán v SZ rohu sondy. Jeho prozkoumaná délka činila 3 m, nicméně je zřejmé, že pokračoval oboustranně, tj. k jihu i severu, mimo plochu sondy 9/95, tedy rovnoběžně s její delší západní stranou. Pravděpodobně současné se základem byly dvě řady výrazných stop po vsazovaných kůlech (B/A, B, C/A, B, D/A, B) táhnoucí se v délce 13,5 m v podélné ose sondou, stejně jako dva příčné, mírně skosené kamenné základy vytvářející na severní a jižní straně uzávěry. Délka stavby s kůly tak činila 18 m. Vzhledem ke stratigrafické situaci v SZ rohu sondy lze předpokládanou kamennou stavbu začlenit do doby mezi zánik Velké Moravy a 13. století. Mimo její rámec byla odkryta podstatná část středověké zemnice (obj. VI/96) a části recentních sklepení.

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Nový svět, nároží ulic Mojmírovy a Konstantinovy, parcela č. 591, záchranný výzkum při stavbě rodinného domku (Galova).

Výzkum byl realizován asi 200 m západně od NKP-Památníku VM. Po odkryvu stavební suti bylo na ploše 5 x 7 m zachyceno už jen štěrkopískové podloží, ve kterém se jevily nepříliš zřetelné kůlové jámy, přičemž stejně tak patrná byla i dna dvou nevelkých sídlištních objektů. Jejich výplň obsahovala několik částí středohradištní keramiky a nečetné kosti zvířat. Je zřejmé, že objekty byly z větší části zničeny už při strhávání ornice v době před výstavbou nejstarších domků.

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, nároží ul. Velkomoravské a Velehradské, parcela č. 130/15, záchranný výzkum při stavbě rodinného domku (Křiva)

Výzkum byl realizován asi 150 m SSV od NKP-Památníku VM, a to formou čtyř paralelních řezů o rozměrech 1,5 x 10 – 12 m. Bezprostředně po odkryvu stavební suti se objevilo jílovito-písčité podloží a v něm výrazné stopy po silných kůlech a spodní části plytkých sídlištních objektů. Jejich výplň obsahovala typickou středohradištní keramiku. Ornice, resp. horní partie sídlištních objektů, popř. vrstev, byly zřejmě strženy před výstavbou nejstarších domků.

Staré Město, niva, poloha Špílov, průmyslová zóna, parcela č. 2533, záchranný výzkum při výstavě areálu firmy AGAMA

Výzkum byl realizován formou dvou paralelních sond o rozměrech 1,0 x 10 m východně od staré výpadové silnice I/55 ve směru na Zlín. Předměty či objekty archeologické povahy nebyly zjištěny. Po stránce geologické byly pod ornicí zachyceny šedé až šedomodré jílovité vrstvy naznačující někdejší silně podmáčené prostředí těchto míst, která už leží v nivě řeky Moravy, ovšem v těsné blízkosti konce severní ostrožny.

1996

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, poloha Dvorek, parcely č. 141/1, 155/1, 155/2, 154, 153/2, 153/3, sonda 10/96, 15 x 5 m (75 m^2), záchranný předstihový výzkum mezi halou a ul. Jezuitskou

Sonda byla orientována ve směru SSZ-JJV, rovnoběžně se sondou 9/95, východně od ní, asi 70 m JV od NKP-Památníku VM. V nadloží byly opět zjištěny recentní navážky, dále vrstvy pozdně až vrcholně středověké a povodňové a také 15 až 35 cm mocná velkomoravská sídlištní vrstva ležící bezprostředně na jílovito-písčitém podloží. Osídlení z 11. a 12. století nebylo objeveno. Zřejmě nejstarší stopu po osídlení těchto míst představovala plytká jáma s částmi dvou nádob patřících pravděpodobně kultuře s moravskou malovanou keramikou (VI/96). Osídlení náležející střední době hradištní představují kromě uvedené kulturní vrstvy ještě spodní části 6 sídlištních objektů (I/96-V/96 a VII/96) a výrazný příkop. V jeho případě jde o pokračování příkopu č. I v pojetí V. Hrubého, námi odkrývaného např. v r. 1994. Na jeho výplni byl realizován objekt I/96. Jiný sídlištní objekt II/96 byl naopak porušen kostrovým pohřbem 2/96-1817. Jako významná se dále jeví situace, kdy do výplně polozahloubeného obydlí s velkou pecí umístěnou mimo její rámec (V/96) byl zahlouben hrob 4/96-1819, přičemž i samotná pec byla ještě porušena rozměrnou hruškovitou obilnicí (IV/96). Všechny subjekty patří do středohradištního období. Pravděpodobně do jeho mladší fáze patří i všechny na ploše sondy 10/96 odkryté kostrové hroby I/96-1816 až 6/96-1821. Výraznější nálezy ovšem neobsahovaly. Povelkomoravskému období lze přičlenit především mohutný kamenný základ táhnoucí se v podélné ose ve směru SSZ-JJV podél západní stěny sondy 10/96 a oboustranně pokračující mimo její rámec. S velkou pravděpodobností jde o pandant k základu zkoumanému v sondě 9/95 patřícímu do období ohraničeného zánikem Velké Moravy a 13. stoletím. Oba základy byly od sebe vzdáleny 7 m, což zároveň představuje i šířku značně rozměrné stavby. Dále se na ploše sondy už v rámci středověké kulturní vrstvy objevily dva 10,5 m, resp. 12 m dlouhé žlaby provázené hlubokými jámami se vsazovanými dubovými kůly, jež narušily jak starší sídlištní velkomoravské objekty, tak i kostrové hroby.

Staré Město, jižní ostrožna, naleziště Na Špitálkách, ul. Na Vyhlídce, parcela č. 1164, záchranný výzkum při dostavbě rodinného domku, resp. keramické dílny

Výzkum byl realizován v JZ části Starého Města, asi 150 m VSV od NKP-Špitálky, základů velkomoravského kostela. V základové rýze přístavby došlo v písčitém podloží k odkryvu jednoho kostrového hrobu 7/96-1822. Ačkoliv u něj nebyly objeveny žádné datovatelné nálezy, lze jej s velkou pravděpodobností přičlenit k období Velké Moravy, stejně jako tomu bylo v případě hrobů a sídlištních objektů už dříve objevených v blízkém okolí (Hrubý 1965, 67).

Staré Město, niva, naleziště Špilov, průmyslová zóna, parcela č. 6065/14, záchranný výzkum při výstavbě autosalonu VENTURINI

Výzkum byl realizován formou tří paralelních sond o rozměrech 1,5 x 10 m východně od staré výpadové silnice I/55 ve směru od Starého Města na Zlín. Žádné nálezy archeologické povahy nebyly zjištěny. Podle geologického a palinologického rozboru provedeného P. Havlíčkem a V. Jankovskou zde existovalo silně podmáčené prostředí s doklady existence stojaté vody. Nelze dokonce vyloučit ani možnost, že až v těchto místech v hluboké minulosti meandrovala řeka Morava. Podobně jako v případě sousedního pozemku firmy AGAMA nebyla ani plocha v místech autosalonu vhodná k zakládání sídel trvalejšího rázu.

1997

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, poloha Dvorek, parcely č. 153/2, 153/3 a 152/1, sonda 11/97, 10 x 5 m, (50 m^2), záchranný předstihový výzkum mezi halou a ul. Jezuitskou

Sonda byla realizována v těsné návaznosti na sondu 10/96, přibližně 90 m JV od NKP-Památníku VM. Celá plocha sondy byla výrazně dotčena hlubokými zásahy i sídlištními objekty (I a II/97) z období vrcholného a pozdního středověku, jež do značné míry porušily jak vrstvu, tak i případné objekty z doby Velké Moravy. Zachovaly se po nich jen keramické nálezy v druhotném uložení. Kostrové hroby ani stopy po nich zde nebyly zachyceny. Zmíněné středověké objekty náležející 13. a 14. století lze charakterizovat jako keramické dílny, neboť se v nich našly dvě rozměrné pece, které provázela rozsáhlá střepoviště. Také v sondě 11/97 bylo odkryto pokračování mohutného kamenného základu, který sem zasahoval ze severněji se nacházející plochy sondy 10/96. Celý průběh výzkumu velmi negativně zasáhla povodeň ze začátku července, v důsledku které byla plocha sondy až do konce září zaplavena.

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, ul. V. Hrubého, Na Hradbách, Jezuitská, záchranný archeologický výzkum při budování telefonní sítě SPT Telecom

První fáze výzkumu byla realizována asi 50-70 m SZ od NKP-Památníku VM, kde výkopy

vedené po obou stranách ulic V. Hrubého a Na Hradbách porušily a z větší části zničily pět kostrových hrobů (ač písemně a s předstihem upozorněna na velmi pravděpodobný výskyt archeologických nálezů, neoznámila provádějící organizace zahájení výkopových prací). V ul. V. Hrubého šlo o hrob I/97-1823, k němuž se s velkou pravděpodobností váže nález pásových nožních pout, dále hrob 3/97-1825 a 4/97-1826, v ul. Na Hradbách pak hroby 2/97-1824 a 5/97-1827. Pro všechny bylo charakteristické jejich velmi plytké zahloubení vůči okolnímu terénu (20-45 cm). Mezi nálezy se objevila stříbrná náušnice, součásti lýtkových řemínků a nože.

Druhá fáze byla realizována JZ až JV od Památníku VM v ul. Jezuitská, kde po jejích obou stranách byly na úrovni – 140 cm porušeny až 40 cm mocné středohradištní sídlištní vrstvy a nad nimi se nacházející vrstvy středověké. Na střetu ul. Jezuitské a A. Zelnitia výkop pro telefonní vedení zachytil v hloubce – 145 až – 250 cm zánikové vrstvy jednoho z příkopů (I. nebo II.?) směřujícího do těchto míst z VSV se rozkládajících poloh Dvorek a Rudý dům. Existence pokračování velkomoravského kostelního pohřebiště zde nebyla zaznamenána.

Staré Město, niva, naleziště Na Dědině, poloha Hřbitov, průzkum zdiva kostela sv. Michala (NKP), parcela č. 353 a karneru-kaple sv. Jana Křtitele, parcela č. 352

Průzkum byl realizován v JV části Starého Města a vyplynul ze snahy města Staré Město odvlhčit obě památkově chráněné stavby. V důsledku toho došlo k částečnému odstranění omítek a u karneru-kaple i k výkopu obvodové rýhy hluboké 100 cm. Práce však byly v důsledku povodní v červenci 1997 přerušeny, neboť sklepení karneru-kaple bylo zaplaveno. Kostel sv. Michala bezprostředně zaplaven nebyl, ale v důsledku působení spodní vody byla narušena jeho statika. Naše práce se proto v případě kostela sv. Michala omezily na průzkum zdiva, při kterém byly zdokumentovány polohy cihel římské provenience a také jeho celkový charakter. V souvislosti s karnerem-kaplí byla vedena sonda do báze jejího sklepení, při kterém bylo zachyceno jen písčité podloží, dále dokumentováno zdivo, a to jak v nadzemní části, tak i základové. Při průzkumu interiéru byly pod okny a v nárožích objeveny červenou barvou realizované části konsekračních křížů, jež se nacházely na původní (nejstarší) vrstvě bíle malované omítky. Další práce byly realizovány v roce 1998 v souvislosti s celkovou rekonstrukcí obou staveb.

Modrá u Velehradu, naleziště Na Dílech (U Božího syna), parcely č. 645/2 a 646, záchranný archeologický výzkum před stavbou rodinného domku

Výzkum byl realizován asi 60 m západně od základů NKP-Modrá u Velehradu, velkomoravský kostel. Metodou plošného odkryvu byly uskutečněny dvě na sebe navazující sondy, orientované ve směru S-J, každá o rozměrech 3 x 10 m. V severní části A bylo na úrovni - 65 cm odkryto ústí hruškovité obilní jámy, která byla hluboká 205 cm. Její výplň obsahovala zvířecí kosti, kameny a keramické zlomky středohradištního stáří. V jižní části B byly zachyceny výrazné stopy pravěkého osídlení patřící zejména do starší doby železné a snad i do období laténského. V nálezech se objevila mj. i celá mísa s vlešťovanou výzdobou a části tzv. braubašských mís.

Modrá u Velehradu, naleziště Na Dílech (U Božího syna), parcela č. 641/2, záchranný archeologický výzkum před stavbou hypotetické podoby nadzemní části kostela sv. Jana

Výzkum byl realizován asi 15 m SV od základů kostela NKP Modrá u Velehradu, velkomoravský kostel, v místech budoucí novostavby a měl charakter plošného odkryvu. Ani při odstraňování drnu, ani při následném snižování úrovně až do úrovně – 70 cm nebyl zjištěn žádný předmět či objekt archeologické povahy, pouze sterilní hlína.

1998

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, poloha Dvorek, parcely č. 152/1 a 152/2, sonda 12A/98, 12 x 6 m (72 m^2), záchranný předstihový výzkum mezi halou a ul. Jezuitskou

Sonda 12A/98 byla realizována s cílem plynulého navázání na sondy 9/95 a 11/97, a to ve směru od JV, takže byla orientována ve směru Z-V a nacházela se těsně u silnice v ul. Jezuitská, asi 100 m JV od NKP-Památníku VM. V nadloží se opakoval profil s recentními navážkami, vrstvami pozdně a vrcholně středověkými a situací do značné míry narušenou novodobými cihlovými zdmi. Nad jílovito-písčitým podložím byla zachycena cca 30 cm mocná velkomoravská sídlištní vrstva. V podloží bylo prozkoumáno 7 sídlištních středohradištních objektů (I, II, IV, IX, XII-XIV/98) a 8 objektů středověkých (III, V-VIII, X, XI, XV/98), místy v superpozicích nebo se vzájemně porušujících. V jednom z nejstarších objektů (XIII/98) byly zjištěny stopy po kovolitectví v podobě natavenin neželezných kovů na keramice a tyglících a také lité bronzové kování avarsko-slovanského stylu datovatelné do 8. století. Objekt č. III/98 byl vlastně spodní částí hrnčířské pece i s předpecní jámou. V peci, na vyvýšeném středovém roštu, se zachovala značná část vsázky v podobě více než deseti hrnců v poloze dnem vzhůru, celkový počet keramických zlomků pak přesáhl číslo 3000 kusů. Toto pracoviště hrnčíře lze datovat na přelom 13. a 14. století (Galuška v tisku) Výrazné stopy po výrobě

středověké keramiky pocházejí i z objektu VI/98. Středem sondy 12A/98 procházelo pokračování kamenného základu (viz r. 1996 a 1997), který byl však v JJV stěně sondy ukončen příčnou kamennou zdí. Tento podélný základ měl zde ovšem v porovnání s jeho částí odkrývanou v sondě II/97 poněkud jiný vzhled, neboť místy, zejména však v horních partiích, se v něm objevovaly už i cihly. Nelze proto vyloučit, že se jednalo o pozdější přístavbu, tedy o jeho mladší fázi. SV část sondy 12A/98 byla značně porušena pozdně středověkými a recentními zásahy (cihlovými a cihlovo-kamennými základy, sklepy, odpadními jámami), takže případný velkomoravský horizont zde byl s velkou pravděpodobností zničen.

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, poloha Dvorek, parcely č. 138, 143 a plocha mezi nimi a ul. Velehradskou, sonda 12B/98, 18 x 12,5 (225 m^2), záchranný předstihový výzkum, obr. 3:2,3

Záchranný výzkum vyvolaný plánovanou výstavbou nového kostela sv. Ducha byl realizován asi 120 m východně od NKP-Památníku VM, v bezprostřední návaznosti na sondu 6/92. Postupným odebíráním mocného souvrství začínajícího 17. stoletím a končícího dobou Velké Moravy bylo na úrovni – 240 cm dosaženo jílovitého podloží. Jeho úroveň se svažovala ve směru od západu k východu. Zatímco v západní polovině sondy ještě nad podložím existovaly hlinitopísčité vrstvy se středohradištními nálezy, ve východní polovině sondy až na úroveň podloží ležely jen šedočerné vrstvy s nálezy z období středověku. Přibližně od západu k východu také procházelo sondou 12B/98 příkopovité zahloubení, jež se ve východní polovině stávalo stále plytším a užším. Jeho výplň tvořil výhradně středohradištní keramický materiál a ojediněle drobné železné předměty. S velkou pravděpodobností jde o příkop II. V. Hrubého, který byl námi zkoumán také v sondě 6/92 a jehož pokračování se předpokládá také v zahradě Rudého domu. Ve střední části sondy 12B/98 se tento příkop křížil s jiným, na něj kolmým, také značně plytkým příkopem vedoucím přibližně od SSZ k JJV. Ten byl vyplněn výhradně vrstvami se středověkým materiálem, je tedy mladší. Asi 1 až 1,5 m západně od jeho okraje byla v podloží zachycena řada kůlových jam, realizovaných do vrstev se středohradištním materiálem. Je zřejmé, že tyto kůly se středověkým příkopem nějak souvisely (lávka?). V západní třetině sondy 12B/98 byl odkryt 10 m dlouhý cihlovokamenný základ široký 1,1 m, táhnoucí se přibližně ve směru SSZ-JJV. Odkryta byla i jeho nároží a části na něj kolmých základů směřující na ZJZ, kde na ploše sondy 6/92 navázaly na základy portálového vzhledu, už dříve tam odkryté.

Staré Město, niva, naleziště Na Dědině, poloha Hřbitov, parcela č. 353, záchranný výzkum v interiéru kostela sv. Michala (NKP)

Po propadu podlahy a utržení chóru kostela sv. Michala v důsledku povodní v r. 1997 byl odkryt celý jeho interiér s cílem zpevnit novou kostelní podlahu železobetonovou deskou. Archeologický výzkum se omezil na severní část kněžiště (sonda 1), kde se nacházel blok původní zeminy s celým profilem a maltovou podlahou a na revizní odkryv základu předrománské rotundy probíhající pod rozhraním kněžiště a lodi sálového kostela (sondy 2, 3, 4). Výběr míst byl určen na základě skutečnosti, že převážná část interiéru kostela byla už v r. 1962 prozkoumána V. Hrubým (1967, 47-74). V sondě 1, v místě Hrubým ponechaného kontrolního bloku, byla objevena litá maltová podlaha na kamenném štětu smíchaném s úlomky římských cihel a pod ní souvrství 6 vrstev s nálezy z doby bronzové a středohradištní. V místě narušení lité podlahy byl odkryt kostrový hrob, původně uložený v dřevěné deskové rakvi, označený v návaznosti na číselnou řadu hrobů u kostela sv. Michala jako 82. V sondách 2-4 byl odkryt kamenný základ rotundy a místy až 5 vrstev nadzemního zdiva. Na vnitřní straně zdiva se objevily útržky jedné až dvou vrstev omítkových malt. Zatímco základy rotundy obsahovaly jen kamennou stavební surovinu, římské cihly byly součástí až mladší sálové stavby ze 13. století. Piliře vítězného oblouku tohoto kostela stály bezprostředně na zdivu starší rotundy. Část základu rotundy (sonda 3) a vnější strany stěny kněžiště stávajícího kostela sv. Michala se dvěma římskými cihlami byla ve spolupráci Památkového ústavu Brno a Městského úřadu ve Starém Městě upravena a ponechána k veřejné prezentaci.

Staré Město, niva, ul. Klukova č. p. 830, parcela č. 44/1 a 2753, dříve zahrada, dnes zděný objekt, záchranný výzkum při stavbě květinářství

Při ohledávání základových rýh novostavby, asi 220 m severně od NKP-kostela sv. Michala, byla v hloubce 105 cm zachycena a prozkoumána část topeniště kruhové pece o průměru cca 120 cm. Čelušeň se odkrýt nepodařilo, avšak prozkoumán byl sopouch vyúsťující asi 20 cm vně propáleného obvodu pece. Objev provázely nepočetné nálezy keramických zlomků středohradištní produkce, takže jej lze datovat do 9. století.

Staré Město, niva, Luční čtvrť a ul. Luční, budování technických liniových staveb ve čtvrti téměř úplně zničené v důsledku povodní v r. 1997

Na rozhraní Luční čtvrti a ul. Luční, asi 200 m VSV od NKP Památníku VM, byl při bagrování zdokumentován výrazný profil zasahující do hloubky 3,5 m. V jeho rámci byly rozpoznány stopy po

výrazné vodoteči vyplněné jílovitými naplaveninami modrošedé barvy, které překryly vrstvy převážně novověkých navážek včetně stavebních destrukcí. Je pravděpodobné, že jde o přirozenou vodoteč, jež souvisela s opevněním středověkého Veligradu a která byla také využita při stavbě vodního mlýna v poloze Dvorek.

Staré Město, niva, Luční čtvrť, poloha Za Lužů, archeologické průzkumy při stavbě nových tzv. povodňových rodinných domů

Luční čtvrť byla původně tvořena volným prostranstvím s centrální parcelou č. 71, okolo které byla soustředěna stará zástavba. Ta byla z větší části zničena povodní v r. 1997. Nová zástavba rodinných domků původní členění už nerespektuje, naopak zde postupně vzniká křižující se uliční systém. Námi ohledávány a následně prozkoumávány v tomto roce byly např. novostavby na parcelách č. 71/19, 71/26, 6234 a 6235, 71/12 a 6221 a další. Zatímco na východněji položených parcelách v rámci Luční čtvrti odhalil průzkum profilů existenci dlouhodobě stojící vody a její víceméně jednorázové zasypání demoličním a komunálním odpadem, východněji položené parcely měly od úrovně – 0,7 až – 1,0 m jílovito-písčité podloží. Nad ním se nacházely recentní vrstvy a navážky. Je pravděpodobné, že tu příliš dobré podmínky pro zakládání sídel trvalejšího rázu asi neexistovaly, neboť se zde zřejmě nacházel podmáčený terén.

1999

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Stodůlky, Alšova ul., staveb. parcely č. 3142/7 a 5212, záchranný archeologický výzkum při stavbě rodinného domu (Kejř)

Výzkum byl realizován asi 270 m severně od NKP-Památníku VM. Při ohledávání a začišťování základových rýh rodinného domu byly rozpoznány zásypy dvou hrobových jam a následně odkryt jeden téměř celý hrob 1/99-1828 s nožem a druhý z větší části zničený hrob 2/99-1829 bez nálezů.

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Stodůlky, Alšova ul., parcela č. 2350-bytový dům, záchranný archeologický výzkum při stavbě domu v r. 1985

Výzkum proběhl už v roce 1985, a to asi 290 m severně od NKP-Památníku VM. Při ohledávání hlubokých základových rýh bytového domu byly v písčitém podloží zajištěny víceméně dochované zbytky tří kostrových hrobů. Ve dvou případech šlo jen o části dlouhých kostí, zbývající skelet byl téměř kompletní. Provázely je drobné nálezy z období Velké Moravy. Protože nedošlo k jejich bezprostřednímu evidování, byly tyto hroby zpětně označeny jako 1/85-1830 až 3/85-1832.

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, poloha Dvorek, plocha bývalé uličky na parcele č. 4546/5, sonda 13/99, 5 x 21 m (105 m^2) záchranný předstihový výzkum, obr. 3:1, obr. 4:2

Sonda 13/99 byla realizována v těsné návaznosti na sondy 7/93 (od S) a 8/94 (od V), asi 100 m východně od NKP-Památníku VM. Postupným snižováním úrovně byly odstraněny recentní navážky, vrstvy z období novověku a pozdního středověku, tři povodňové vrstvy a vrstva vrcholně středověká. Tato vrstva byla na své bázi v některých místech oddělena vrstvičkou cihlovo-kamenné destrukce od sídlištní vrstvy velkomoravské. Horní část středohradištní sídlištní vrstvy obsahovala typologicky mladší keramickou produkci. Do této vrstvy byl vsazen dubový kůl, jehož datace byla stanovena na základě dendrochronologické analýzy provedené J. Dvorskou na pracovišti v Mikulčicích k roku 975. Jde o první dendrodatum pořízené v rámci Starého Města. V severní části sondy 13/99 byl prozkoumán profil příkopu zasahujícího sem ze sondy 8/94 a dále pokračujícího na plochu sondy 9/95. Šlo o předvelkomoravský a velkomoravský příkop č. II. Na jeho výplni byly zachyceny čtyři sídlištní objekty I – IV/99 středohradištního stáří, byl do něj zahlouben dřevěný dubový kůl, druhý v pořadí v rámci sondy. Jižně od hrany příkopu č. II téměř vymizela středohradištní sídlištní vrstva, podloží se z tvrdého žlutého písku změnilo na šedobéžový jíl. Do něj byly vhloubeny hrobové jámy hrobů 3/99-1833, 8/99-1838 a 9/99-1839. V případě posledního se jednalo o dětský dvojhrob na márách, jenž obsahoval skleněné gombíky. Je pravděpodobné, že šlo o okrajové hroby kostelního pohřebiště Na Valách ve VJV směru. Nejjižnější část sondy 13/99 vyplňoval obdélníkovitý polozahloubený sídlištní objekt V/99 s velkým množstvím zejména keramických nálezů a zvířecích kostí datovatelný do středohradištního období.

Staré Město, niva, náměstí Hrdinů, stavební parcely č. 179/1 (Pavlica) a 178/2 (Chlachula), záchranný výzkum při stavbě rodinných domků, obr. 5:2

Výzkum byl realizován asi 250 m JJV od NKP-Památníku VM. Při kopání sklepních prostor na východněji položené parcele 178/2 byly zjištěny silné vrstvy z období vrcholného středověku až novověku, včetně tří až čtyř vrstviček povodňových náplav. Zachyceno bylo i zahloubené středověké obydlí provázené hnojištěm, jež na úrovni – 140 až – 150 cm výrazně porušilo středohradištní sídlištní objekt. Na parcele 179/1, v její západní polovině, u samé stěny sousedního domu, byly v základové rýze zachyceny zbytky porušeného kostrového hrobu. Následně byly prozkoumány ještě další čtyři

více či méně narušené hroby z období Velké Moravy provázené nálezy včetně náušnic, vědérka a nožíků. V průběžném pořadí šlo o hroby 4/99-1834 až 7/99-1837 a 10/99-1940, jež snad jsou součástí nějakého menšího dosud neznámého pohřebiště, které zřejmě pokračuje pod zástavbu směrem na západ.

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, nároží ul. Altéře, stavební parcela č. 134/1 a 134/2, záchranný výzkum před stavbou rodinného domku (dříve Kupčo, dnes Pochylý)

Výzkum měl formu plošného odkryvu a byl realizován 60 až 70 m SV od NKP-Památníku VM. Ve zjišťovací sondě byla zachycena hrana výrazného příkopovitého zahloubení táhnoucího se přibližně ve směru Z–V. Jeho spodní vrstvy, tvořené střídajícím se pískem, štěrkem a jílem, obsahovaly ojedinělé zlomky středohradištní keramiky a části lidských kostí, včetně úlomků lebek. Nad nimi se nacházející hnědé až šedé hlíny zase obsahovaly kosti zvířat a nepočetnou středověkou keramiku. Části lidských skeletů pocházejí zřejmě z kostelního pohřebiště porušeného výkopem mlýnského náhonu (?) nebo příkopu souvisejícího s opevněním středověkého Veligradu (?), popř. sem mohly být dotransportovány i vodou tamní přirozené vodoteče (?). Průběh vzpomenutého opevnění je dodnes sledovatelný v zahradách domů severní části Svatovítské ulice, průběh předmětné vodoteče je zachycen např. ještě na katastrální mapě z r. 1827. Také my jsme jej objevili v jižní části Luční čtvrtě v roce 1998.

Staré Město, niva, naleziště Na Dědině, ul. Hradišťská, stavební parcela č. 6/1 a na ploše před ní záchranný výzkum při technických výkopech před domem (Pala), SVS od kostela sv. Michala

Výzkum byl realizován asi 120 m SV od NKP – kostela sv. Michala. Při průzkumu tří technických rýh vedených ve směru S-J, tj. kolmo na hlavní silnici, byla na úrovni – 20 až – 40 cm zachycena výrazná až 40 cm mocná středohradištní kulturní vrstva. Charakterizovala ji sytě černá barva a mazlavá konzistence, nálezově pak především typický keramický materiál. Do podloží z ní asi na třech místech zasahovaly nehluboké jámy, zřejmě spodní části sídlištních objektů.

Staré Město, niva, Za Hřbitovem, ul. Sées, průzkumy novostaveb, jižní okraj Starého Města západně od kostela sv. Michala

Průzkumy probíhaly a vlastně probíhají ZJZ od NKP-kostela sv. Michala průběžně dodnes. Ulice Sées začala být budována od poloviny 90. let 20. století po obou stranách někdejšího mlýnského náhonu, který je zde v současnosti sveden do potrubí. Při průzkumech novostaveb na jižní straně ulice, zejména po začištění výkopů pro sklepy bylo po celé její délce zaznamenáváno příkopovité, na průřezu vanovité zahloubení, vyplněné tmavě šedou hlínou, v níž se objevily keramické zlomky středohradištního i vrcholně středověkého stáří. Toto zahloubení se táhne ve směru VSV-ZJZ směrem od hřbitova ke vtoku potoka Salaška do slepého ramene řeky Moravy v místech železničního přejezdu. Je pravděpodobné, že jde o vodoteč označovanou ve středověkých pramenech jako Vláka. Zdá se být také zřejmé, že k jejímu využívání mohlo docházet už přinejmenším od 9. století, a to jako přirozeného opevnění, popř. i jako protipovodňové ochrany. Průběh vodoteče byl archeologicky zachycen např. na parcelách č. 2584, 2870, 2556 či 2572.

2000

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Kopánky, poloha Na Čtvrtkách, parcela č. 340/272, záchranný výzkum na staveništi Ústavu sociální péče pro dospělé, obr. 4 : 1

Výzkum byl realizován na západním okraji Starého Města, na svažitém terénu nad potokem Salaška, západně od silnice I/55, nedaleko od průběhu tzv. vnějšího velkomoravského opevnění Starého Města. Ačkoliv byl na značné ploše staveniště skryt povrch až na úroveň tvrdého písčitého podloží a místy i výrazně níže, nedošlo k objevu žádného objektu archeologické povahy. Zachycena však byla úroveň původního povrchu svahu. Ten se z návrší Kopánky, tedy na severní straně jižní ostrožny, svažoval k Salašce výrazně prudčeji, než je tomu dnes.

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, poloha Dvorek-mlýn, parcela č. 137, sonda 14/00, 21 x 15 m (315 m^2), záchranný výzkum před výstavbou kostela sv. Ducha, na prostranství bývalého mlýna, obr. 4 : 3, obr. 6 : 3

Sonda 14/00 byla realizována asi 60 m východně od NKP-Památníku VM, v těsné blízkosti východního ramena křížového barokního sklepa, na ploše někdejšího mlýna. Volně přitom navazovala na sondy 1/88 a 2/89 (Galuška 1997, 3-83). Po odebrání recentních vrstev bagrem bylo postupně preparováno souvrství z období středověku a následně pak i výrazná sídlištní vrstva středohradištní. Přitom byl zaznamenán značný sklon úrovně této vrstvy a následně i jílovito-písčitého podloží ve směru od SZ k JV, resp. od západu k východu. Právě v nejníže se nacházející jižní části sondy 14/00 byl odkryt příkop č. II táhnoucí se ve směru ZJZ-VSV. Asi 1 m od jeho severního okraje se paralelně táhl palisádový žlab. Výplň příkopu č. II i palisádového žlabu překrývala sídlištní vrstva z 9.

století. Do této vrstvy byly zahlubovány hrobové jámy, do nichž byly ukládány pohřby vybavené předměty z mladšího až pozdního velkomoravského horizontu, zejména pak náušnicemi, gombíky a korály, dále ostruhami a noži. Šlo o hroby 1/00-1841 až 39/00-1888. Nechyběly mezi nimi ani takové, jež jsou označovány jako hroby vampýrů. V jednom z nich se poprvé ve sledované desetileté éře výzkumů objevila keramická nádoba. Sídlištní vrstva z 9. století překryla i výplně tří sídlištních objektů s otopnými zařízeními (I-III/00), přičemž do nich byly ještě zahloubeny některé z pozdně velkomoravských kostrových hrobů. Jeden sídlištní objekt (IV/00) a jeden kostrový hrob (14/00-1863) byly zahloubeny i do příkopu č. II. Právě tento hrob patřil v rámci zkoumané plochy k nejstarším, protože byl realizován do spodní zánikové vrstvy příkopu a teprve potom se na jeho zásypu vytvořila mladší velkomoravská zániková vrstva (obr. 4 : 3). Teprve do ní pak byla uložena převážná většina ostatních pohřbů. Ze stratigrafických pozorování je zřejmé, že nejstaršími subjekty v sondě 14/00 jsou příkop s palisádou a tři sídlištní objekty. Chronologicky pak následuje 40 až 50 cm mocná sídlištní vrstva a nakonec, časově poslední, od kostela sem postupně zasahující mladší až nejmladší hroby rozsáhlého pohřebiště Na Valách. Období středověké je zastoupeno především sídlištní vrstvou ze 13. až 15. století a cihlovo-kamenným základem táhnoucím se od J k S s mírnou odchylkou k západu. Jde o součást rozsáhlé stavby zkoumané námi na plochách sond z let 1992, 1993 a 1998.

Staré Město, niva, poloha Zahrady (Louky), parcela č. 6068, geosondážní a archeologický průzkum plochy areálu obchodního centra INTERSPAR

Průzkum byl realizován na ploše cca 200 x 150 m nacházející se mezi východním okrajem Starého Města a novou komunikací ve směru od Uh. Hradiště na Zlín, západně od plavebního (Baťova) kanálu. Celkem bylo uskutečněno 310 ražených a vrtaných sond zasahujících do úrovně – 150 cm s cílem zachytit podloží, resp. stopy po osídlení. Protože k tomu nedošlo – zachyceny byly jen recentní navážky a říční náplavy – bylo od plošného odkryvu upuštěno. Případné níže položené objekty archeologické povahy se už nacházely mimo ohrožení stavbou obchodního centra a také pod úrovní spodní vody, tudíž je zkoumat nebylo nutné a ani možné.

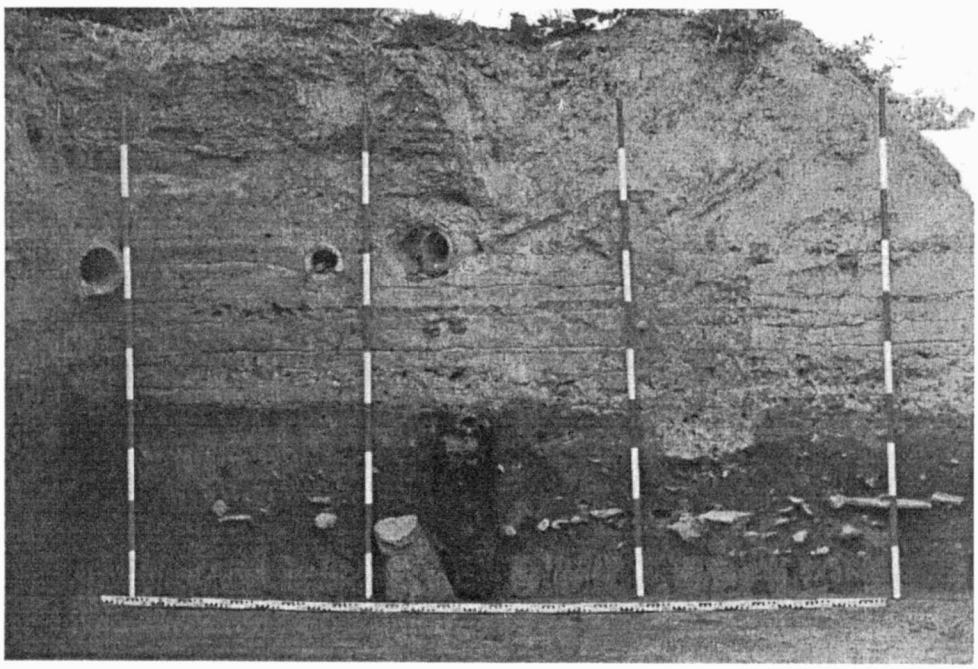
2001

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, nároží ul. V. Hrubého a Na Hradbách, parcely č. 560 a 567, 14 x 16 m (224 m^2), záchranný archeologický výzkum před novostavbou rodinného domku (Budař)

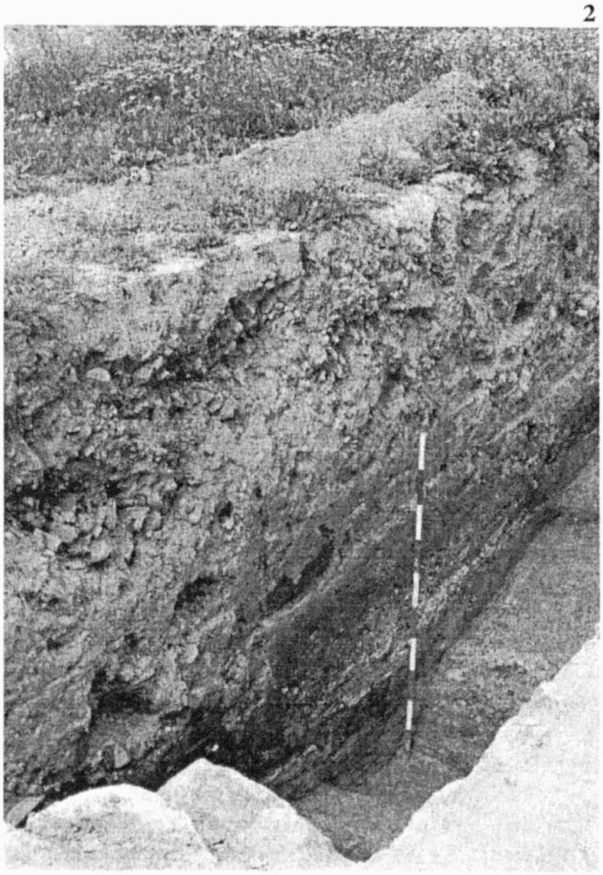
Záchranný výzkum byl realizován asi 50 m SZ od NKP-Památníku VM v těsné blízkosti plochy zkoumané ve 30. letech 20. století A. Zelnitiem a námi na podzim roku 1997. Měl charakter plošného odkryvu. Jílovito-štěrkopískové podloží i se stopami po některých narušených kostrových hrobech se objevilo bezprostředně po odklizení staré domové demolice. Následně bylo na zkoumané ploše, v relativně malé hloubce, prozkoumáno 44 kostrových hrobů (1/01-1889 až 44/01-1932). Kosterný materiál se dochoval ve velmi špatném stavu, vyzvednout – i pracovníky ústavu Anthropos MZM Brno – se podařilo většinou jen neúplné dlouhé kosti a rozdrcené lebky. Mezi nálezy se objevily nože, bronzové náušnice, skleněné gombíky, skleněné korály náhrdelníků, jeden hrob bojovníka s ostruhami, sekerou a nožem. Je zřejmé, že pohřebiště pokračuje jak západním, tak zřejmě i severním a východním směrem, přičemž se jedná o část kostelní nekropole Na Valách.

Staré Město, severní ostrožna, naleziště Na Valách, poloha Dvorek-mlýn, parcela č. 141, sonda 15/01, 16 x 13 m (208 m^2), záchranný výzkum před výstavbou kostela sv. Ducha na prostranství bývalého mlýna, obr. 5 : 1, obr. 6 : 1, 2

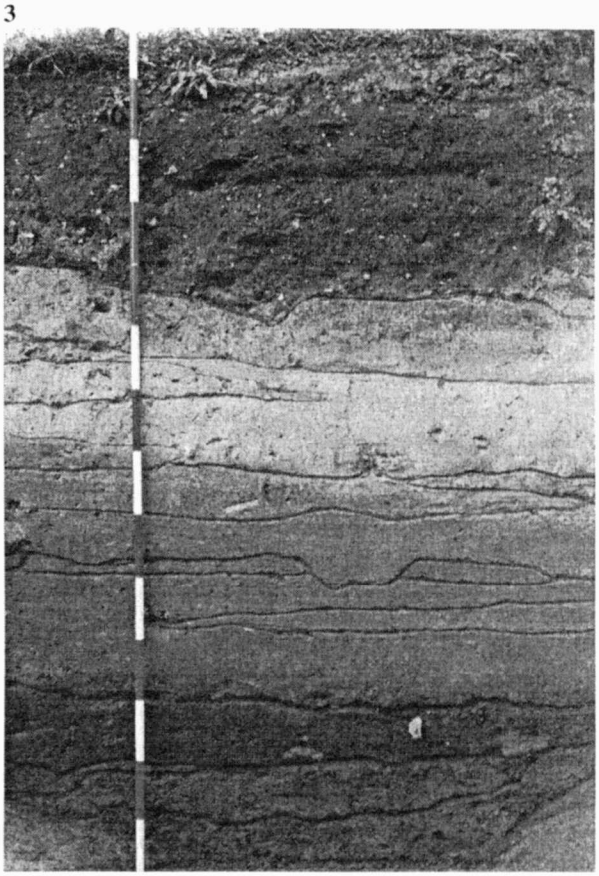
Sonda 15/01 byla realizována v bezprostřední návaznosti na sondu 14/00 (východně od ní), asi 80 m východně od NKP-Památníku VM. Plocha sondy byla do značné míry poškozena hlubokými zásahy realizovanými při různých přestavbách a dostavbách mlýna. Proto se nad úrovní podloží ze sídlištní vrstvy z 9. století dochovaly jen útržky, což lze ostatně konstatovat i o vrstvě z období vrcholného středověku. Je však zřejmé, že sklon podloží od SZ k JV už nebyl tak výrazný, jak tomu bylo v sondě 14/00. V jižní části sondy 15/01 byla odkryta severní polovina příkopu č. II., který sem zasahuje od východu, resp. západu. Palisádový žlab, který na ploše sondy 14/00 příkop č. II provázel, se v sondě 15/01 od jeho hrany odklonil a stočil se severním směrem. Žlab tedy příkop dále nesledoval. Na jednom místě byl průběh žlabu porušen kostrovým hrobem 45/01-1933. Na výplni příkopu, obsahující např. obě části velkého žernovu, sekerovité hřivny, množství keramiky atd., byly zjištěny dva sídlištní objekty s otopnými zařízeními (VI/01 a VII/01), jež lze interpretovat jako obydlí z doby Velké Moravy. Další současné objekty (I/01 až V/01), včetně obydlí, se nacházely mimo příkop. Vedle hrobu 45/01-1933 se v rámci sondy 15/01 našel už jen jeden velkomoravský kostrový hrob 46/01-1934. K období vrcholného až pozdního středověku lze přičlenit sídlištní objekty VIII/01 a IX/01 a dále části cihlovo-kamenných portálových základů, včetně příčného základu, zjištěného už na hraně sondy 14/01. Zřejmě jde o základy jedné a téže stavby, jejíž další části byly zkoumány v sondách 6/92, 7/93 a 12B/98.

1

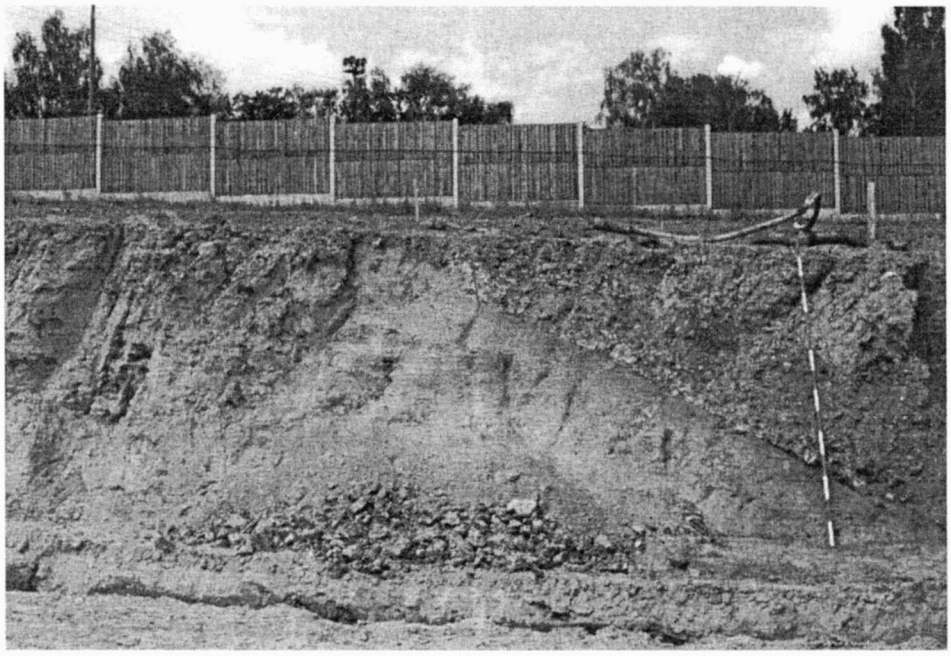
2

3

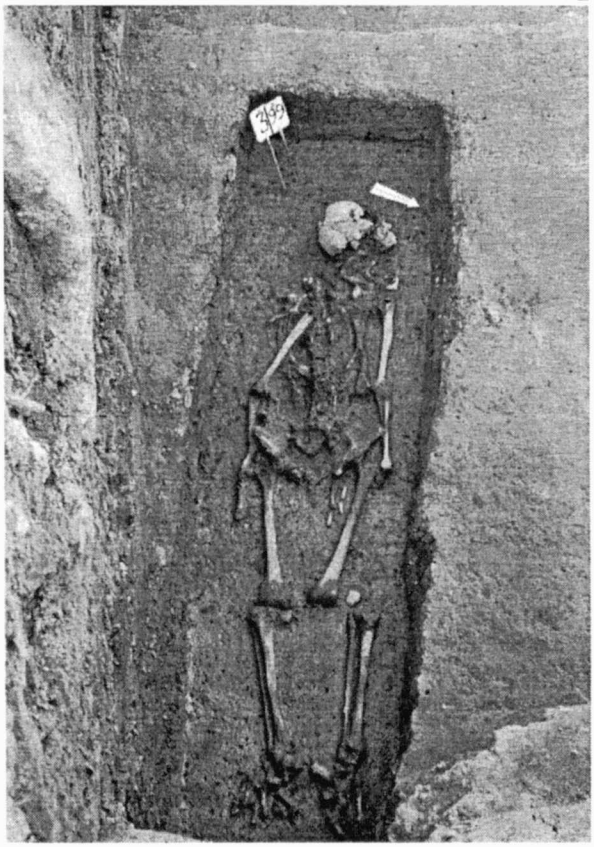
Obr. 3. Staré Město, poloha Dvorek. 1 – severní stěna-profil sondy 13/99 – ve spodní části velkomoravská kulturní vrstva s dubovým kůlem datovaným k roku 975, 2 – západní profil sondy 12B/98 s částí výplně příkopu č. II, 3 – vrstvy od současnosti až po 13. století nad vodotečí v sondě 12B/98. Foto autor.

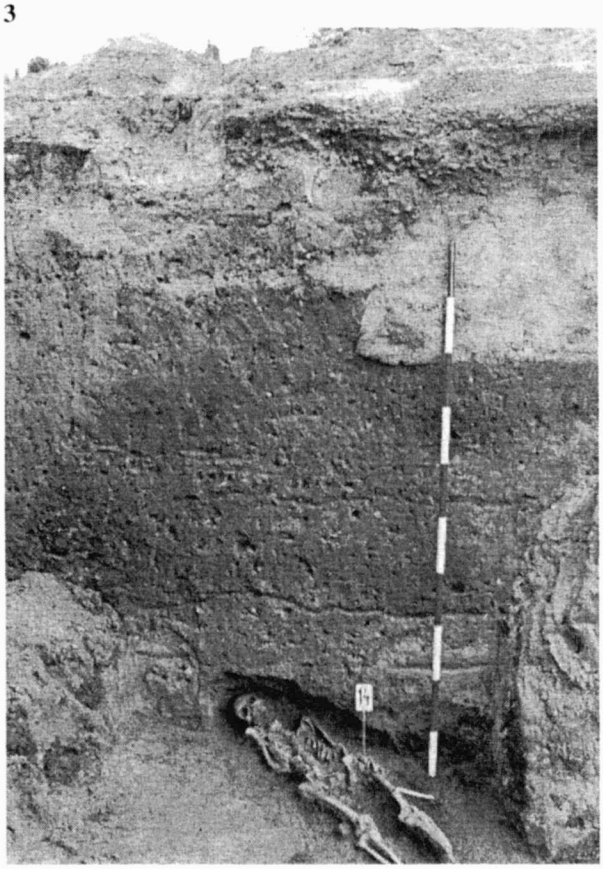
Staré Město, Dvorek site. 1 – northern wall – profile of the test-pit 13/99 – Great Moravian cultural layer and an oak stake dated to the year 975 are in the bottom part, 2 – western profile of the test-pit 12B/98 with a part of filling of the ditch No. II, 3 – layers from present to the 13th century above an extinct water stream in the test-pit 12B/98. Photograph taken by the author.

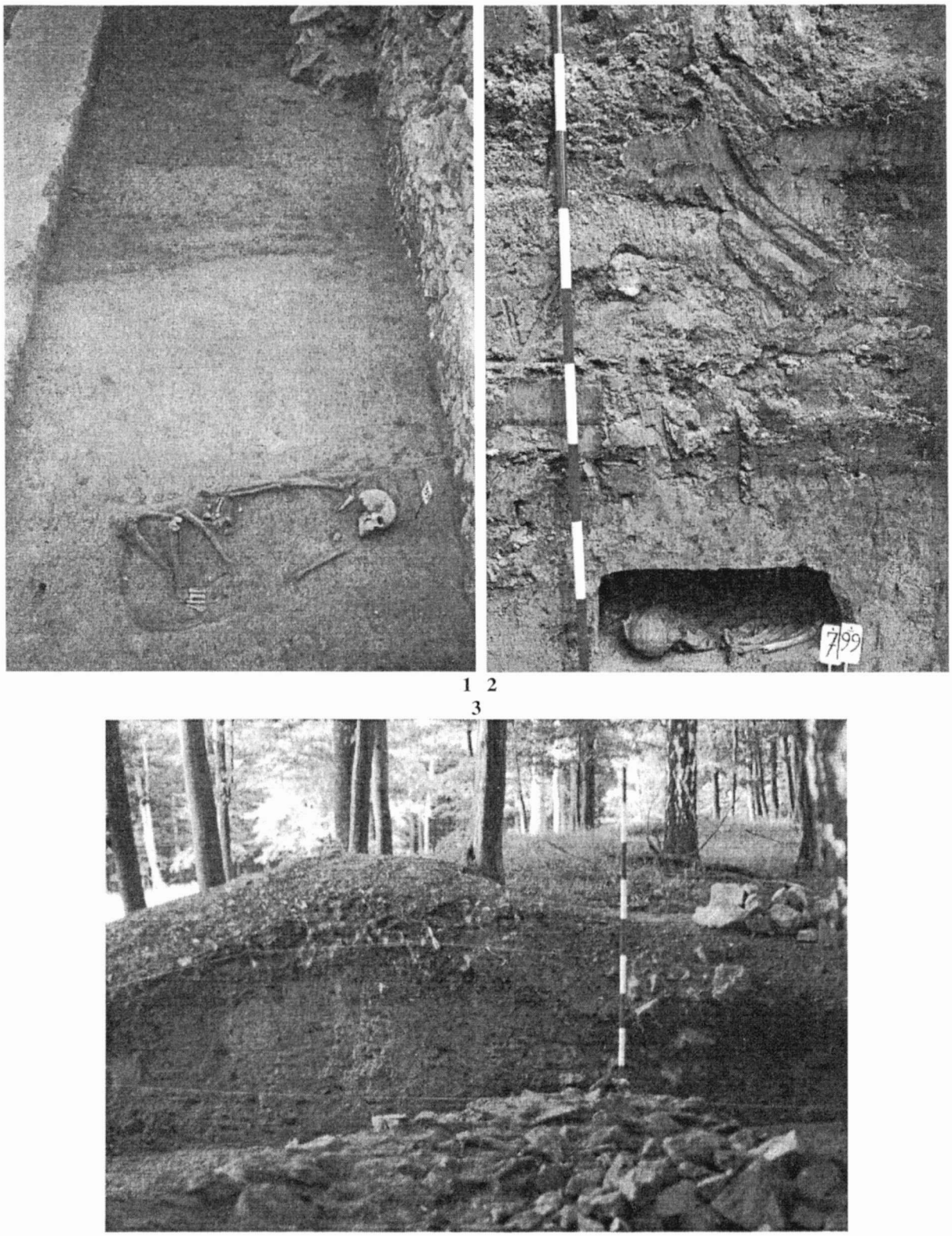
1

2 3

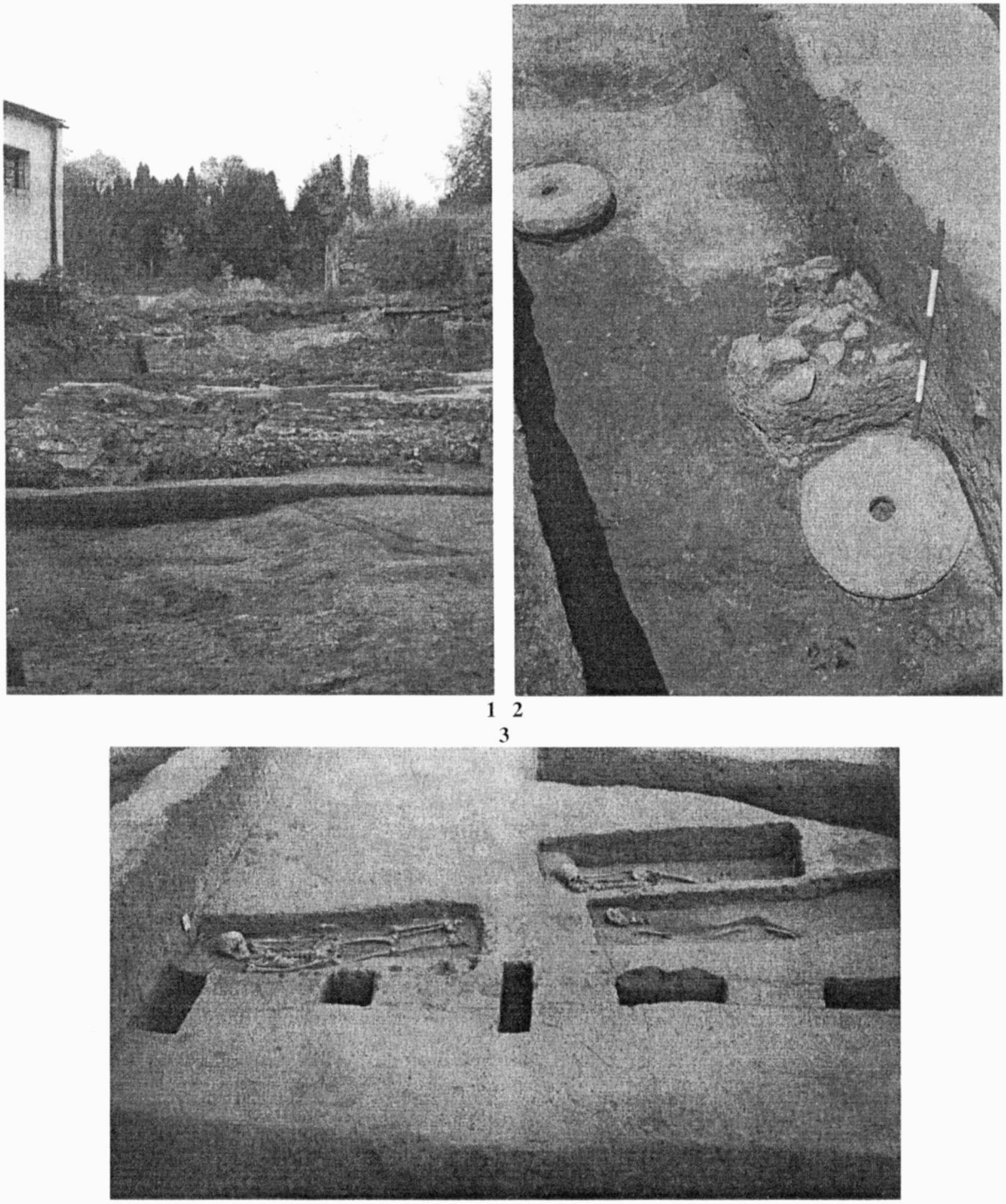

Obr. 4. Staré Město. 1 – poloha Kopánky, původní sklon terénu na svahu jižně od potoka Salaška, výzkum v r. 2000, 2 – poloha Dvorek, hrob 3/99 v sondě 13/99, 3 – poloha Dvorek, nálezová situace hrobu 14/00 v sondě 14/00. Foto autor.
Staré Město. 1 – Kopánky site, original slant of the terrain on a slope south of the Salaška stream, excavation in the year 2000, 2 – Dvorek site, grave 3/99 in the test-pit 13//99, 3 – Dvorek site, finding situation of the grave 14/00 in the test-pit 14/00. Photograph taken by the author.

Obr. 5. Staré Město. 1 – poloha Dvorek, hrob 39/00, v pozadí zásyp příkopu č. II a palisádového žlabu, 2 – niva, nám. Hrdinů, parcela č. 179/1, nálezová situace hr. 7/99, 3 – Osvětimany, hradisko sv. Klimenta, řez vnitřním valem v r. 2001. Foto autor.
Staré Město. 1 – Dvorek site, grave 39/00, in the background filling of the ditch No. II and of a groove after stakes of palisade, 2 – flood plain, nám. Hrdinů, plot No. 179/1, finding situation of the grave 7/99, 3 - Osvětimany, ringwall of St. Climent, test-pit through the inner rampart in the year 2001. Photograph taken by the author.

Obr. 6. Staré Město, poloha Dvorek-mlýn. 1 – v popředí část sondy 15/01 s příkopem č. II a palisádovým žlabem, dále cihlovo-kamenný základ velké stavby, za ním plocha sondy 14/00, v pozadí vchod do barokního sklepa, 2 – řez příkopem č. II s oběma částmi velkého žernovu, 3 – jižní část sondy 14/00, v popředí severní hrana příkopu č. II, dále řezy palisádovým žlabem, 3 kostrové hroby a část sídlištního objektu. Foto autor.

Staré Město, Dvorek-mlýn site. 1 – in front a part of the test-pit 15/01 with a ditch No. II and a groove after stakes of palisade, brick-stone basement of a big building, behind it an area of the test-pit 14/00, in the background an entrance into a baroque cellar, 2 – test-pit through a ditch No. II with both parts of a big grinder, 3 – southern part of the test-pit 14/00, in front the northern edge of the ditch No. II, test-pits through a groove after stakes of palisade, three skeleton burials and part of a settlement feature. Photograph taken by the author.

Staré Město, niva, poloha Zahrady (Louky), parcela č. 6068, záchranný výzkum v místech výměníkové stanice silniční komunikace ve směru od Uherského Hradiště na Zlín.

Výzkum byl realizován na samém východním okraji Starého Města, asi 100 m SV od obchodního centra INTERSPAR. Při výkopu jámy pro konstrukci výměníkové stanice byl odkryt 5 m vysoký profil, z něhož byla patrná zdejší dlouhodobá přítomnost klidné, stojaté vody. Na úrovni – 2 m byla odkryta dřevěná konstrukce z podélných, strojově opracovaných dubových trámů, zapažená vertikálními kůly. Byla zachycena v délce 5,5 m, avšak východním směrem pokračovala mimo plochu výkopu. Kolmo na tuto konstrukci, tedy od severu k jihu, vedla jiná konstrukce z desek, mající charakter koryta. Na základě dendrochronologické metody provedené Mgr. J. Dvorskou na pracovišti v Mikulčicích bylo stanoveno stáří obou konstrukcí na druhou polovinu 15. století (trámy) a na první polovinu 16. století (desky). Je pravděpodobné, že obě tvořily součást hrází rybníků, uváděných v těchto místech pro dané období i v písemných pramenech.

Staré Město, niva, naleziště Na Dědině, poloha Hřbitov, parcely č. 218 a 219/2, tři sondy 5 x 10 m (150 m^2), záchranný předstihový výzkum při rozšiřování hřbitova

Výzkum byl realizován 40 až 50 m ZSZ od kostela NKP-kostela sv. Michala, v místech, která bezprostředně navazují na plochy zkoumané v 80. letech 20. století V. Hrubým a L. Galuškou (1989, 121-136) a souvisejí mj. s velkomoravskou profánní architekturou. Po odbagrování horních vrstev ornice a navážky byla odkryta vrstva ze 13. – 14. století, která zasahovala téměř až na jílovité podloží. V podloží, nacházejícím se na úrovni –130 cm, tedy níže než u kostela sv. Michala, byly zachyceny stopy po kůlech a nevýrazné jámy s několika atypickými úlomky keramiky zřejmě středohradištního stáří. Dále byla objevena spodní část chlebové pece, jež byla součástí sídlištního objektu. I jeho výplň obsahovala jak nepříliš výrazný středohradištní keramický materiál, tak i keramiku ze 13. století. Nelze vyloučit, že na výše uvedených parcelách došlo k zachycení okraje vyvýšené duny, intenzivně osídlené v době Velké Moravy i ve středověku. O několik desítek metrů dále na západ se intenzivní středohradištní osídlení totiž opět nacházelo (Galuška 1993A, 72-73).

Osvětimany, hradisko na hoře sv. Klimenta, záchranný archeologický výzkum, obr. 5 : 3.

Výzkum měl charakter řezu valovým opevněním o délce 12 a šířce 2 m a byl realizován v místech amatérského narušení valu, jižně od nárvší se základy kostela. Bylo zjištěno, že samotné těleso valu sestávalo z kamenů a hlinitopísčité výplně. Obranný příkop před valem zjištěn nebyl. Naopak za valem se příkop táhl, přičemž je pravděpodobné, že jeho vznik souvisel s realizací samotného tělesa valu. Mohl plnit i druhotnou funkci související se zachytáváním vody stékající po svahu dolů, která by jinak mohla negativně-erozně působit na stabilitu hradby. Na rozdíl od výzkumu v roce 1989 (Galuška 1993B, 73-74), kdy byly vykopány jasné doklady existence vnitřního opevnění v době Velké Moravy, nebyl v roce 2001 získán žádný jasně datovatelný materiál archeologické povahy.

Modrá u Velehradu, naleziště Na Dílech (U Božího syna), parcely č. 645/2 a 646, 10 x 10 m (100 m^2), zjišťovací archeologický výzkum.

Výzkum prováděný společně se Slováckým muzeem Uherské Hradiště byl veden asi 20 m jižně od NKP-základů kostela z 9. století a měl charakter plošného odkryvu. Cílem bylo případné zachycení pokračování kostelního pohřebiště v místech navazujících svou plochou na starší odkryvy V. Hrubého (Hrubý – Hochmanová – Pavelčík 1955, 42-126). Povrch sondy byl postupně snižován až na úroveň – 60 cm, kde bylo dosaženo podloží. Po celou dobu výzkumu ani v samotném podloží nebyly zachyceny žádné stopy po kostrových hrobech. Je proto pravděpodobné, že kostelní pohřebiště jižním směrem, tedy po svahu dolů dále, než zachycuje plán ve výše uvedené práci, nepokračovalo.

Závěr

Přehled o sledovaném desetiletém období pracovníků slovanské archeologie Moravského zemského muzea Brno v oblasti Starého Města obsahuje celkem 44 větších i menších záchranných archeologických výzkumů. Nejvýznamnější z nich jsou spojeny s polohou Dvorek, někdy též zvanou Na Dvorku, v centrální části Starého Města (obr. 1, východně od černého čtverečku). Tato poloha je součástí naleziště Na Valách a rozkládá se východně od Památníku Velké Moravy (obr. 2). Obnovený předstihový záchranný výzkum tam probíhá od roku 1988 vlastně doposud a volně navazuje na významné objevy A. Zelnitia a V. Hrubého realizované ve 20. až 50. letech 20. století (Zelnitius 1931, 1932, Hrubý 1955A, 1955B). Je přitom zajímavé, že V. Hrubý už na těchto místech, negativně značně dotčených rozsáhlým mlýnem a vesnickou zástavbou, nějaké významné nálezy nepředpokládal. Přesto se zde (včetně parcel č. 560 a 567 SZ od NKP - Památníku VM) jen v letech 1992 až 2001 podařilo prozkoumat plochu o rozloze 1658 m^2. V jejím rámci bylo odkryto 44 sídlištních objektů, 105 kostrových hrobů, dva příkopy a sídlištní vrstvy, to vše z 8. až 10. století. Dále byly na této

ploše odkryty kamenné základy stavby z doby mezi 10. a 13. stoletím a z téže doby pak ještě dubové kůly patřící nějaké dosud ještě blíže neidentifikované stavbě dřevěné. Výrazné byly také stopy po osídlení z období vrcholného středověku, tedy ze 13. až 15. století, z nich pak zejména vrstvy i objekty související s produkcí keramiky. Za pozornost stojí také cihlovo-kamenné základy portálového charakteru postupně odkrývané na ploše několika sond. V 17. a 18. století na nich stála velmi rozsáhlá stavba, která zřejmě nějak souvisela s blízkým jezuitským mlýnem. Výrazné poznatky byly získány jak z hlediska vertikální stratigrafie polohy Dvorek, tak i z hlediska stratigrafie horizontální. Týkají se např. rozsahu slovanského kostelního pohřebiště, popř. jeho rozhraní se sídlištěm v určitých obdobích 8. až 10. století. Výzkumy zde budou pokračovat i v následujících letech, čímž by díky nim mělo postupně dojít ke komplexnímu prozkoumání všech míst mezi NKP-Památníkem Velké Moravy, východně se táhnoucí ul. Velkomoravskou a jihovýchodně vedoucí ul. Jezuitskou.

Z dalších zkoumaných nalezišť Starého Města byly zajímavé výsledky získány např. v poloze Na Dědině ve východní části Starého Města. Týkají se především kostela sv. Michala, kaplekarneru sv. Jana Křtitele a plochy hřbitova, nicméně opomenout nelze ani objevy v blízké ul. Hradišťské. Všechny významně doplňují naše vědomosti o vývoji a rozsahu tamního slovanského i středověkého osídlení, které se rozkládalo na terénní vyvýšenině v rámci moravní nivy. Svůj díl poznání historie Starého Města přinesly i plošně nevelké, popř. nálezově ne tak významné záchranné odkryvy na náměstí Hrdinů, na Špitálkách, Nad Haltýři, Špílově nebo na Kopánkách a Padělkách. Svou hodnotu mají zejména ty poslední, při nichž byl sledován průběh a charakter vnějšího opevnění v místech tzv. Christinova valu a žlabu se třemi řadami kůlů. Zapomenout nelze ani na výzkumy „mimostaroměstské", prováděné zejména na katastru obce Modrá u Velehradu a na hradisku sv. Klimenta u Osvětiman. Naopak poněkud za očekáváním nálezově zůstávají výzkumy vedené při stavbách v rámci tzv. průmyslových zón v severní a východní části katastru Starého Města. Archeologických objevů je na nich totiž prozatím spíše poskrovnu. Je to ovšem vysvětlitelné tím, že tato místa už leží mimo areál hlavního velkomoravského, resp. slovanského osídlení a také se rozprostírají na výrazných recentních a naplavených vrstvách. Případné pod nimi se nacházející objekty archeologické povahy jsou tak pod úrovní spodní vody a tím i mimo rámec ohrožení stavbou. Z toho plyne, že jejich výzkum není nezbytně nutný, nehledě už vůbec k technické a finanční náročnosti takovéhoto odkryvu.

Jeden výsledek bádání se však v těchto místech, tedy na severním až východním okraji Starého Města, přesto ukázal jako zásadní. Jde o poznatek, že se v rámci tamní nivy nacházelo silně podmáčené, místy snad dokonce až bažinaté prostředí, v době vrcholného a pozdního středověku nakonec přeměněné na rybníky. Stojí za zmínku, že v roce 1997, v počáteční fázi povodní, kdy ostatní plochy Starého Města i Uherského Hradiště byly ještě na suchu, tato část staroměstského katastru už byla zaplavena. Nelze také přehlédnout, že na rozhraní svahu severní ostrožny a právě tohoto podmáčeného terénu vyznívá vnější velkomoravské opevnění Starého Města (jeho pokračování v nivě nebylo doposud objeveno). Snad je to vysvětlitelné tím, že v kombinaci s těžko schůdným prostředím nivy dostačovala zde lehká forma opevnění, např. jen palisáda, po níž stopy v dlouhodobě zemědělsky obdělávaném terénu mohly být buďto už zničeny, nebo leží pod náplavami a navážkami, na výzkumem doposud nedotčených místech.

Závěrem si dovoluji vyslovit konstatování, že archeologické výzkumy vedené v letech 1992 – 2001 v oblasti Starého Města byly úspěšné. Bylo při nich získáno značné množství archeologických nálezů a zdokumentováno mnoho nálezových situací. Poznatky z nich plynoucí po svém vyhodnocení jistě doplní naše dosavadní vědomosti o této významné archeologické lokalitě nejen Moravy, ale i střední Evropy.

Literatura

Galuška, L. 1990A: Předběžné hodnocení výzkumu profánní kamenné architektury ve Starém Městě „Na Dědině". In: Staroměstská výročí, s. 121-136. Brno, Uherské Hradiště.

Galuška, L. 1990B: Staré Město – archeologické výzkumy v roce 1987 (okr. Uherské Hradiště), PV za r. 1987, s. 59-60.

Galuška, L. 1993A: Archeologické výzkumy ve Starém Městě u Uherského Hradiště v roce 1989 (okr. Uherské Hradiště), PV za r. 1989, s. 72-73.

Galuška,L. 1993B: Archeologický výzkum na slovanském hradišti sv. Klimenta u Osvětiman v roce 1989 (okr. Uherské Hradiště), PV za r. 1989, s. 73-74.

Galuška, L. 1993C: Archäologische Untersuchungen in Staré Město bei Uh. Hradiště in den Jahren 1990-1991 (Bez. Uherské Hradiště), PV za r. 1991, s. 71-73, Taf. 13.

Galuška, L. 1997: K problematice předvelkomoravského opevnění Starého Města. In: Z pravěku do středověku. Sborník k 70. narozeninám Vladimíra Nekudy, s. 73-83. Brno.

Galuška, L. 1998: Die großmährische Siedlungsagglomeration Staré Město-Uherské Hradiště und ihre Befestigungen. In: J. Henning und A. T. Ruttkay (Hrsg.): Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa, s. 341-348. Bonn.

Galuška, L. 2000: Nejstarší dějiny Starého Města. In: Kolektiv autorů: Staré Město v proměnách staletí, s. 29-117. Staré Město.

Galuška, L. 2001: Staroměstsko-uherskohradišťská aglomerace – vývoj osídlení a přírodní podmínky v 6. – 10. století. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (red.): Velká Morava mezi východem a západem, s. 123-137. Brno.

Galuška, L. v tisku: Zaniklá hrnčířská pec středověkého Veligradu-Starého Města – důsledek vpádu Matouše Čáka Trenčanského na Moravu v r. 1315? Archeologia Historica 28/03.

Galuška, L. – Vaškových, M. 2002: Památník Velké Moravy. Uherské Hradiště.

Hochmanová-Vávrová, V. 1962: Velkomoravské pohřebiště ve Starém Městě „Na Valách". Výzkum v letech 1957-1959, ČMM-VS 47, s. 201-270.

Hrubý, V. 1955A: Staré Město, Velkomoravské pohřebiště „Na Valách". Praha.

Hrubý, V. 1955B: Základy kostela na staroslovanském pohřebišti ve Starém Městě „Na Valách", PA 46, s. 265-305.

Hrubý, V. 1965: Staré Město. Velkomoravský Velehrad. Praha.

Hrubý, V. 1967: Kostel sv. Michala ve Starém Městě, ČMM-VS 52, s. 47-74.

Hrubý, V. – Hochmanová, V. – Pavelčík, J. 1955: Kostel a pohřebiště z doby velkomoravské na Modré u Velehradu; ČMM-VS 40, s. 42-126.

Zelnitius, A. 1931: Slovanská pohřebiště ve Starém Městě u Uh. Hradiště, Sborník velehradský NŘ 2, s. 15-25.

Zelnitius, A. 1932: Pokračování výkopu pohřebiště „Na Valách" ve Starém Městě, Sborník velehradský NŘ 3, s. 45-54.

Summary:

In the 90-ties of the 20th century the land register of Staré Město (the Zlín region) remarkable changed both in the built-up area and the area without buildings. This change was caused by two main reasons:

1. Staré Město was separated from the Uherské Hradiště town and it itself gained the statute of a town,
2. Staré Město was badly damaged by the floods in the beginning of July 1997, during which more than 80 houses were destroyed.

Consequently development of building houses, investment, building new throughfare and repairing the old one, creating modern engineering and telecommunication network started. In addition to the mentioned the councilmen decided to build a central town square on the territory east of the Memorial of Great Moravia. The territory is quite important from the archaeological point of view as it has not been excavated so far. A new Roman-Catholic church will be built on the territory, too. Before all the mentioned building activities there was realised an archaeological research which was in the main a rescue research. It was provided by the Slavonic department of the Archaeological institution of the Moravian museum Brno.

In this summary, done according to the chronology, there are to be found excavations which uncovered features and objects of archaeological character or during which knowledge about the appearance of the historic countryside, and also about geology and pedology of Staré Město, was gained. Altogether there were 44 investigating activities provided, either of a bigger or smaller extent. Some excavations were also realised out of the territory of Staré Město, e.g. on the ringwall of St. Climent near the Osvětimany village in the Chřiby mountains, and also on the territory of the Modrá near Velehrad village which is not far from the basement of a Great Moravian church. The summary reassumes Reports on excavations which were issued in the years 1990 and 1993 (Galuška 1990, 59-60, 1993B, 73-74, 1993C, 71-73). Some of those excavations have already been professionally evaluated (Galuška 1997, 73-83).

The most important excavations were provided, during the whole period, in places called Dvorek (or Na Dvorku) in the central part of Staré Město (picture 1 : black square). This place lies in the south-eastern part of the well-known archaeological find spot Na Valách, on the east of the Memorial of Great Moravia (picture 2). A renewed archaeological excavation has been being provided there since the year 1988. It follows up, as far as the area is concerned, excavations provided by A. Zelnitius (e.g. 1932, 45-54) and V. Hrubý (Hrubý 1955A, 1955B, 265-305, Hochmanová-Vavrová 1962, 201-270) from the 1920-ies up to the 1950-ies. In the period from 1992 to 2001 there were 1658 sq ms of area investigated in the Dvorek site (including investigation of the plots No. 560 and 567 in the year 2001). On that area there were 44 settlement features, 105 skeleton burials, 2 fortifi-

cating ditches, and settlement layers, all of them from the second half of the 8th up to the first half of the 10th centuries. There were also stone basements of a building from the period between the 10th up to the 13th centuries uncovered, and oak stakes standing apart which belonged to a wooden construction, undetermined so far. With the help of dendrochronological method which was used in Mikulčice (J. Dvorská) we were able to determine the age of one of the stakes – it was used in the year 975. The medieval period from the 13th up to the 15th centuries is represented especially by a thick settlement layer and features with clear evidence of pottery production. Significant knowledge was also gained from the spheres of horizontal and vertical stratigraphies, e.g. in connection with the extent of a Great Moravian church burial ground and a settlement, or their displacement in the 8th up to 10th centuries. Excavations in Staré Město in the Dvorek location will continue in the successive years.

Other interesting results came out off excavations provided in the Na Dědině location, especially in the cemetery area in the eastern part of Staré Město. They are connected mainly with St. Michael´s church (Hrubý, 1967, 47-74), which was damaged during the floods in the year 1997. In its interior there were reuncovered stone basements and a part of mortar floor of the early medieval rotunda. The masonry of the church, especially its parts with Roman bricks, was also put into documentation. The near-by chapel-carner of St. John the Baptist was investigated, too, primarily from the historic construction point of view. Further uncoveries in this part of the town specified mainly the extent of the Slavonic and medieval settlements in the surrounding of the church and a manorial estate (Galuška, 1990A, 121-136), which was located on a significant elevation in the Morava river flood plain. From the other excavations we can mention e.g. discoveries in places called Kopánky and Padělky, in the western up to the north-western part of Staré Město. The character and location of the outer Great Moravian fortification were being investigated (Galauška 1996, 341-348). Among the most interesting activities out of the area of Staré Město belong an excavation of the inner fortification of the Great Moravian ringwall located on the hill of St. Climent near Osvětimany in the Chřiby Mountains as well as excavations in the surroundings of a basement of a church from the 9th century in the Modrá near Velehrad village. A hypothesis that the fortification of the ringwall had a woodenclay construction and a frontal stone wall was confirmed. In the proximity of the church in Modrá, on the contrary, we did not find any traces after activities in the 9th century. However, some 60 ms to the west we discovered a hole for storing grain from the period of Great Moravia.

Interesting knowledge, even if not precisely of an archaeological character, was gained during the realisation of the so-called industrial zone in the western and eastern boundary of Staré Město. These places were situated out of the area of the main Slavonic settlement in the 9th century. Due to the demonstration of the research this situation was caused by the wet Morava river flood plain, which was unsuitable for permanent settlement. These places were also flooded as the first ones during the floods in 1997. It is remarkable that directly on the boundary-line between this area and a slope of the northern piece of projecting headland there is the end of the fortification from the Great Moravian period. In the wet flood plain there has no continuation of the fortification been discovered so far. It may be explained by a hypothesis that only a light type of fortification, e.g. a palisade, was enough there, and remains after it can have been destroyed. However, it is also possible that it waits under a layer of river alluviums and present day embankment to be discovered.

Concluding I am pleased to admit that the archaeological excavations realised in the years 1992-2001 in the territory of Staré Město were successful. A large quantity of archaeological finds was obtained and many finding situations were put into documentary. However, only a preliminary evaluation has been done so far (Galuška 2000, 29-117, 2001, 123-137). After a complex evaluation the gained results will significantly complete our knowledge about one of the most important archaeological sites not only in the Czech Republic but in whole Europe.

Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2001

Vorläufige Ergebnisse Archäologischer Rettungsgrabungen im Jahr 2001

Petr Holub, Peter Kováčik, David Merta, Marek Peška, Rudolf Procházka, Dana Zapletalová, Antonín Zůbek

Archaia Brno o.p.s.

Na úvod považujeme za nutné poznamenat, že cílem tohoto příspěvku je – obdobně jako v uplynulých dvou letech – souhrnně informovat o výsledcích záchranných archeologických výzkumů prováděných společností ARCHAIA v historickém centru města Brna a v prostoru jeho historických předměstí. Perspektivy, koncepce a metodika systematického archeologického výzkumu centra Brna se nezměnila (Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2001, 35-36).

Záchranné archeologické výzkumy v Brně v roce 2001

Výzkumy prováděné v roce 2001, případně zahájené ještě v roce 2000 (dlouhodobější v roce 1999), lze rozdělit do pěti skupin: 1) plošné výzkumy; 2) výzkumy realizované v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí"; 3) menší terénní výzkumy a dokumentace inženýrských sítí; 4) dokumentace reliktů stojících historických staveb, ke kterým nutno přiřadit průzkum probíhající v rámci grantu MK Středověký měšťanský dům v Brně; 5) zpracování a vyhodnocení již ukončených terénních částí výzkumů.

Ad 1) Plošné výzkumy

V roce 2001 uskutečnila společnost ARCHAIA tři větší plošné výzkumy. Prvním byl výzkum v prostoru parcel domů Josefská č. 7 a 9 [A64/200110], druhou větší akcí byl výzkum hospodářského dvora a zázemí kartuziánského kláštera v Králově Poli [A145/2001], třetí pak výzkum plochy předcházející hloubení kolektoru v ulici Spálené [A174/2001].

Ad 2) Sondy dokumentované v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí"

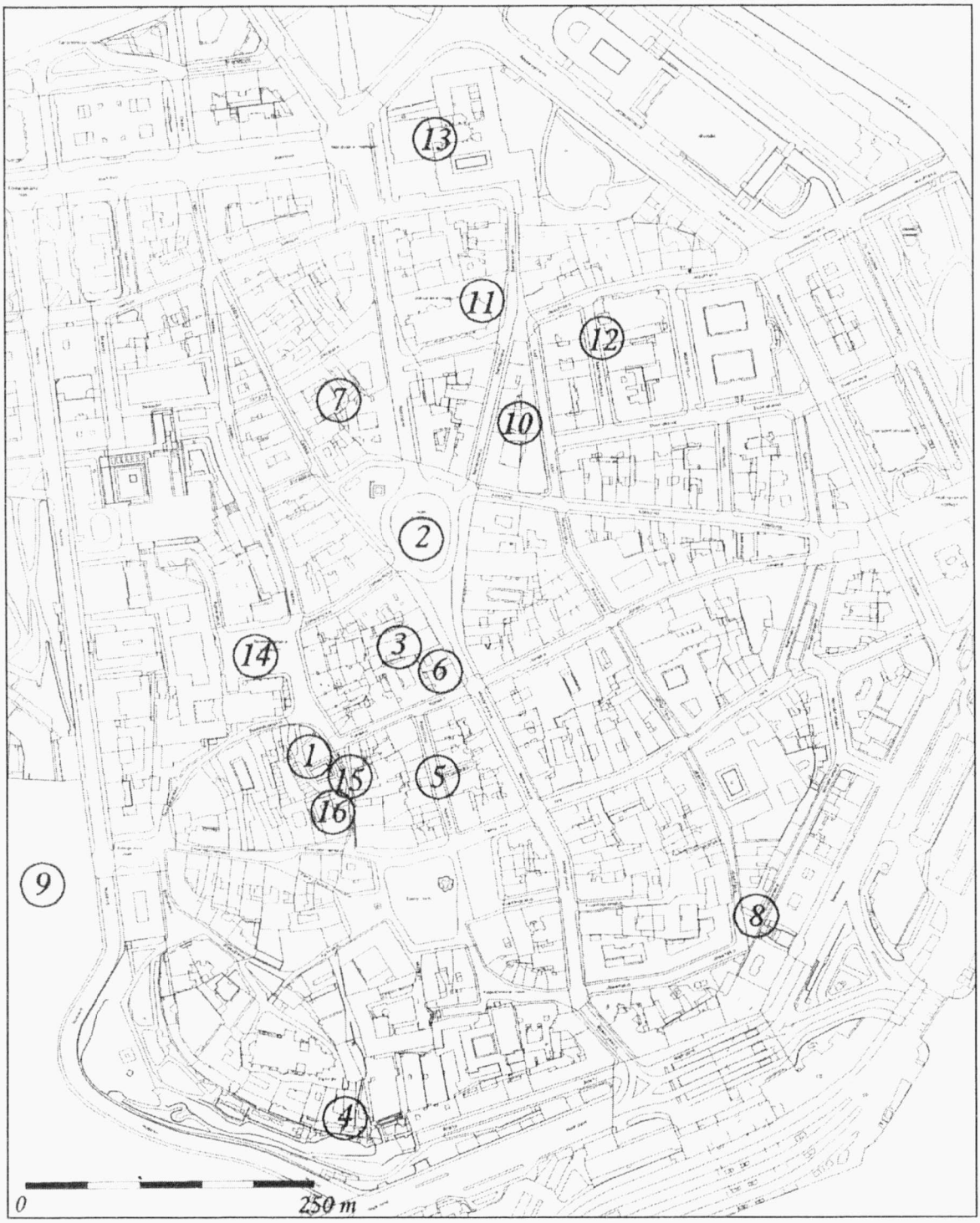
V rámci projektu „Sanace brněnského podzemí", o kterém jsme podrobněji informovali v roce 2000 (Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2000, 36), bylo v roce 2000 realizováno 8 domovních bloků (Blok 50 [A99/27], blok 20 [A99/67], blok 32 [A56/2001], blok 33 [A156/2001], blok 34 [A123/2001], blok 41 [A55/2001], blok 62b [A82/2001], blok 89b [A88/2001]). Blok 20 a 50 byly zahájeny již v roce 1999. Výzkum bloků 32, 33, 34, 62b a 89b byl včetně zpracování ukončen v roce 2001. U bloků 20, 32, 33, 34 a 50 byla ukončena terénní část, v roce 2002 bude dokončeno zpracování terénní dokumentace. Výzkum bloku 41 (Jakubské náměstí) dosud probíhá. Z koncepce tohoto projektu poněkud vybočoval plošný odkryv plochy situované při severní straně lodi kostela sv. Jakuba [A55/2001] realizovaný v rámci bloku 41. Důvodem tohoto plošně rozsáhlejšího výzkumu bylo získání informací o stavu a rozsahu archeologických situací v prostoru Jakubského náměstí před zamýšlenou rekonstrukcí povrchu vozovky a rehabilitace náměstí samotného. V rámci sanace podzemí byla provedena i dokumentace sondy na ulici Radnické [akce A16/2001].

Ad 3) Výzkumy menšího rozsahu

Stejně jako v minulých letech prováděla Archaia řadu rozsahem menších záchranných výzkumů. Byla to dokumentace archeologických situací v prostoru dvora domu Panská č. 2-4 [A37/2001], dokumentace výkopů stavební jámy domu Údolní č. 8 [A46/2001], dohled nad výkopy trasy kabelu TKR na Starém Brně [A67/2001], výzkum při hloubení stavební jámy Měnírny MHD na ulici Údolní [A83/2001], dohled nad hloubením výkopů pro Divadlo Radost [A173/2001], dokumentace výtahové šachty pro budovu Českého rozhlasu v Brně na ulici Beethovenově č. 4 [A195/2001] a dohled nad zemními pracemi při rekonstrukci ulic Orlí, Bašty [A191/2001].

Ad 4) Dokumentace reliktů stojících historických staveb

Tato skupina terénních akcí se proti předcházejícím rokům podstatně rozrostla díky grantu MKČR PK01P04OPP006: Středověký měšťanský dům v Brně, v rámci kterého jsou postupně sledovány a dokumentovány všechny středověké prostory v centru města. Mimo grant byly v rámci archeologických výzkumů dokumentovány domy Petrov č. 3 [A13/2001], Mečová č. 4 [A102/2001], Mečová č. 8 [A56/2001] a Dominikánská č. 9 – Dům pánů z Kunštátu [A102/2001].

Obr. 1. Plán historického středu Brna s vyznačením jednotlivých akcí. 1 – Obchodní galerie Velký špalíček, 2 – blok 48 náměstí svobody, 3 – náměstí svobody 17 - Dům pánů z Lipé, 4 – Petrov 3, 5 – sonda ulice Radnická, 6 – Panská 2-4, 7 – blok 32, 8 – Josefská 7-9, 9 – blok 62a, 10 – blok 34, 11 – blok 41, 12 – Beethovenova 2, 13 – blok 50, 14 – blok 20, 15 – Mečová 4, 16 – Mečová 8.
Plan des historischen Stadtkerns von Brno (Brünn) mit eingetragenen Aktionen. 8.

Ad 5) Zpracování a vyhodnocení již ukončených terénních částí výzkumů

V roce 2001 bylo dokončeno zpracování plošných výzkumů, které proběhly v roce 2000: Obchodní galerie Velký Špalíček [A10/2000], Dům pánů z Lipé [A173/2000] a Blok 48 [A135/2000].

Předběžné výsledky jednotlivých výzkumů (akce jsou řazeny podle kódu):

Blok 50 – Moravské náměstí, parc. č. 3, 800, 801/1 [akce A99/27]

V souvislosti s „projektem stavebně-historického vývoje a zpřístupnění sklepů v uličním bloku 50" se uskutečnil od letních měsíců 1999 až do podzimu 2001 záchranný archeologický výzkum. Sledovaná plocha výzkumu se nachází při jižním okraji Moravského náměstí a v ulici Běhounská.

Archeologické výzkumy, které doposud v tomto prostoru proběhly, byly převážně drobnějšího charakteru. V roce 1991 byl proveden výzkum hrobky přiléhající z jižní strany k presbytáři kostela sv. Tomáše a byl sledován výkop sondy v rajském dvoře (Himmelová – Kundera – Procházka – Unger 1993, 85 - 88). Roku 1999 se uskutečnil dohled nad výkopovými pracemi pro dešťovou kanalizaci ve dvoře nové kvadratury (Katastrální úřad města Brna) (Merta 1999). Ve stejném roce proběhlo i otevření hrobky markraběte Jošta (Dočkalová 1999, 285 – 287). V srpnu 2000 se uskutečnil výzkum v nepodsklepené části domu na Moravském náměstí č.2, tedy v prostoru bývalého parkánu naproti areálu kláštera (Merta – Kováčik - Peška – Procházka – Sadílek, 2001, 92 – 93).

K nejvýznačnějším stavbám nacházejícím se na jižním okraji sledované lokality patřila Běhounská brána. Stávala v místě, kde se sbíhají ulice Běhounská s Kozí. Podle rejstříku městské čtvrti Běhounské z roku 1348 stálo v období předcházející výstavbě kláštera před městskou zdí v sousedství Běhounské brány 6 domků (Vičar 1965, 263).

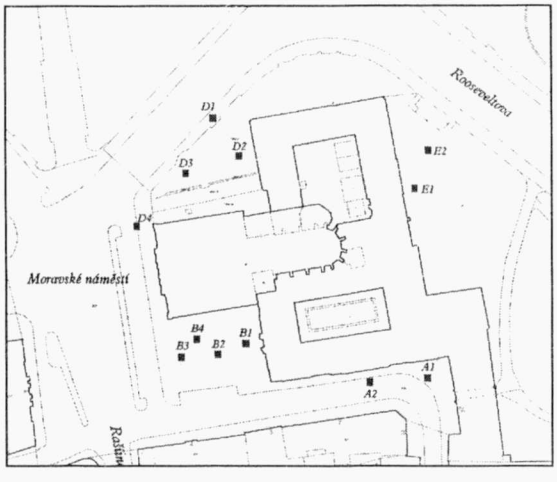
Dne 2. února 1350 ohlásil markrabě Jan Jindřich úmysl založit augustiniánský klášter. Jeho zřízení povolil 18. července 1356 papež Inocenc VI. a konečně 26. prosince 1356 Jan Jindřich vystavil zakládací listinu kláštera (Hálová – Jahodová 1947, 52, Dřímal 1969, 48, 75-76, Mezník 1999, 381).

Areál kláštera leží na mírném, k východu skloněném svahu, který směřuje k vodoteči Ponávky. Výškopisně se zkoumaný prostor nachází asi ve 219,5 m n.m. Geologické podloží tvoří žlutá kvartérní sprašová návěj a na ni nasedající holocenní půdní typ místy až 0,30 m silný, tvořený černohnědou humózní hlínou, tzv. černozemí.

Celkem bylo položeno 13 průzkumných šachtic (sond), některé z nich pak byly doplněny účelově směrovanými štolami (průrazy). Tři sondy byly položeny v ulici Běhounské (A1, A2 a A3), dvě v parku východně nové prelatury (E1 a E2), tři severně lodi kostela v parčíku při silnici (D1, D2 a D3). Další sonda byla umístěna při severozápadním rohu lodi kostela (C1). Poslední tři pak byly položeny na parkovišti před kostelem (B1, B2, B3 a B4).

První sondy východně prelatury potvrdily informace ze starších archeologických výzkumů uvnitř kláštera. Celá stavba byla vybudována na mohutném souvrství vytvořeném odpadními vrstvami ukládanými zde od počátku města až do založení kláštera, který na nich byl vystavěn.

V podstatě nejzajímavější zjištění přinesla šachtice B3, která v hloubce 3,7 m pod dnešní úrovní komunikace zachytila podlahu zahloubeného suterénu. Sklep byl patrně zahlouben z úrovně černozemního půdního typu a jeho zahloubení dosahovalo cca 3 m od tehdejšího terénu. Jednalo se pravděpodobně o relikt dřevohliněného domu, který byl součástí předměstí. Stavba zanikla v průběhu 2. poloviny 13. až počátku 14. století zřejmě požárem, což dokládá zuhelnatělá dřevěná podlaha (s.j. 180 - 181). Časový horizont zániku datují ojedinělé nálezy keramiky.

Obr. 2 Blok 50 (A99/27), lokalizace jednotlivých sond.
Hausblock 50 (A99/27), Lokalisation der einzelnen Schurfschächte.

Jižněji položená z dvojice sond v parku východně před klášterem (E1) zachytila v hloubce 2,75 m pod povrchem parku destrukci kamenné stavby (s.j. 103). Destrukce zdiva byla zahloubena do souvrství uloženém na půdním typu. Charakter destrukce a nálezy ze souvisejícího zásypu pod ní umožňuje stavbu rámcově zasadit do druhé polo-

viny 13. století. Aktivitu lze interpretovat jako pozůstatek některého ze středověkých domů, který je v těchto místech uváděn před výstavbou klášterního areálu (viz výše).

Při hloubení průzkumné štoly ze šachtice A2 (pod základové zdivo dnešní velké kvadratury) bylo ve vzdálenosti cca 15,0 m od jihozápadního rohu jižní kvadratury (dnes budova Moravské galerie) odkryto a dokumentováno základové cihlové zdivo. Zeď procházela pod dnešní ulicí ve vzdálenosti 1,2 m od základů stojící stavby. Jednalo se o základový pas a na něm polskou vazbou vystavěnou cihlovou zeď. Ze severní strany byl prostor mezi oběma zdmi vyplněn odpadními vrstvami, které byly keramickým materiálem datovány do 16. /17. století. Vrstva snad dokládá zkázu, případně poškození klášterních budov v době švédského obléhání.

Nejstarší opevnění se podařilo zachytit na několika místech. Při pracích doprovázejících průzkum vodovodní štoly (sonda A2, viz dále) na ulici Běhounské byla odkryta část základového zdiva (s.j. 924) městského opevnění, které bylo pravděpodobně součástí fortifikace Běhounské brány. Z orientace zdiva vůči ose „velké kazematy" a zároveň z průběhu městského příkopu lze předpokládat, že se jednalo o relikt základového zdiva bašty nebo případně jiného předsunutého opevnění Běhounské brány. Hlavní hradební zeď nebo část vlastní Běhounské brány zachycena nebyla. Zdivo opevnění tohoto nejstaršího rozpoznaného horizontu bylo kamenné, jako stavební materiál posloužily metabazity spojované výrazně oranžovou maltou. Zdivo bylo zachyceno v úrovni základů, pro značnou hloubku ho nebylo možno datovat stratigraficky. Mimo mladší zdi vodovodní štoly bylo v této úrovni již pouze sprašové podloží. Dle analogií z prostoru historického jádra lze předpokládat, že parkán byl vystavěn někdy v samotném závěru 13. století.

Z mladší fortifikace, prameny uváděné k roku 1486, byl jednou ze severně od lodi kostela položených sond (D1) odhalen fragment základů mohutné kamenné hradební zdi. Jednalo se o relikt základů a nad ním zplanýrovanou stavební suť pocházející z této zdi (s.j 909). O něco severněji položená sonda (D3) zachytila v hloubce 4,8 až 5,0 m pod dnešním povrchem parčíku úroveň dna příkopu náležejícího této stavební fázi. Dno příkopu bylo zcela rovné, zastavilo se těsně nad povrchem neogenního jílu, který byl pravděpodobně využit ke svodu dešťové vody. Odpadní vrstvy nasedající na dno vypovídají o tom, že v příkopu nepanoval vodní režim, nebyl tedy s velkou pravděpodobností využíván jako vodní.

Z mohutného barokního opevnění byly severozápadně nové kvadratury částečně odkryty (rozrážkou ze šachtice D1) dva na sebe navazující sklepy obdélného půdorysu, patřící komplexu kasemat svatotomášského bastionu vnitřní linie městského opevnění. Oba sklepy značně protáhlého obdélného půdorysu byly vyzděny z cihel a zaklenuty valenou klenbou. Jak doložila stratigrafická situace, sklepy, respektive kasematy byly stavěny zároveň se svatotomášským bastionem. Sklepní prostory byly pouze částečně zahloubeny do sprašového podloží, následně byly v rámci tělesa bastionu dosypány hlínou a vrstvami planýrek. Navazující část tohoto podzemního komplexu byla zničena výstavbou nové kvadratury ve 30. letech 18. století. V té době bylo do jižnějšího sklepa druhotně vloženo schodiště, které nahradilo původní vstup ze sklepů zničených novostavbou.

Obdobná situace byla zachycena v rozrážce ze šachtice E2, kde se podařilo odkrýt část obvodových zdí sklepa, který se nacházel při jižní stěně svatotomášského bastionu. Po zániku této kasematy, někdy na přelomu 18./19. století byla do něj vložena štola kanálu (tato stavební aktivita byla patrně přímou příčinou zániku kasemat).

Výše zmíněné zastavění příkopu v prostoru mezi klášterem a městem roku 1732 dokládá mohutný dvoupatrový komplex sklepů zkoumaný a dokumentovaný z šachtice A2. Sklepy se nacházejí při jižním okraji Moravského náměstí. Vyklizená prostora sklepa dosahuje délky 80,0 m, šířky 2,4 m a totožné výšky. Spodní podlaží, nacházející se pod úrovní dna středověkého městského příkopu, bylo vybudováno jako kanalizační stoka svádějící vodu tzv. městského potoka. Do ní ústily i jednotlivé větve městské barokní kanalizace. Horní podlaží bylo zřejmě zamýšleno a klášterem i využíváno jako skladovací prostor pro potraviny k deponování vína a piva. Jižní stěna horního sklepa se opírá o vyzdění středověkého příkopu. V pravidelných intervalech cca 10,0 m byly ve východní části horního sklepa ponechány niky, respektive segmentem vyzděné otvory, jejichž význam není zcela jasný. Dovolily nicméně nahlédnout do zásypu sklepa, z něhož pochází keramika závěru 17. století. Sklep prošel stavebním vývojem, jehož nejvýraznější horizonty se podařilo výzkumem rozlišit. Nejstarší úsek sklepů se nacházel ve východní části. Jedná se o relikt dlouhý cca 6,0 m, jenž byl s největší pravděpodobností primární součástí renesančního mostu při Dřevěné bráně a překračoval ještě plně funkční městský příkop. Z jihozápadního rohu vybíhal do příkopu šikmý cihlový pilíř založený na kamenném soklu. K této prostoře byl jednorázově dostavěn zbývající úsek sklepa. Jeho západní část byla v období II. světové války sanována betonovým potěrem. Jedná se o relikt v celkové délce asi 15,0 m, který byl takto upraven pravděpodobně na protiletecký kryt. Západní čelo bylo zazděno zdivem obdobného charakteru jako stěny sklepa. Nicméně průraz vedený v těchto místech kolmo na osu sklepa severním směrem prokázal, že sklep

ústil do otevřeného prostoru klášterní zahrady v městském příkopu.

Východní konec sklepa byl ohraničen mladší průchozí štolou městského vodovodu. Štola byla vyklizena v délce 90,0 m severovýchodním směrem k Ponávce. Na opačnou stranu směřuje takřka na jih, pod ulicí Běhounskou směrem k náměstí Svobody. Jedná se o vodovodní štolu přivádějící vodu z Kociánky (Královo Pole) podél vodoteče Ponávky až do prostoru dnešní ulice Milady Horákové a odtud pak pod průchodem v bývalé budově refektáře, prostorem pod bývalou Dřevěnou branou do města na Dolní trh do Merkurovy kašny. Zajímavým technickým dílem je komín čisticí šachty vodovodu, který ústil do koruny barokní fortifikace jižně svatotomášského bastionu. Dnes se nachází v centrálním prostoru parčíku mezi areálem bývalého kláštera a ulicí Rooseveltovou. Štola prochází pod terénem v hloubce cca 4,2 m. Je zaklenuta valenou cihlovou klenbou spočívající na cihlových stěnách, její dno bylo vyzděno z cihel (s.j. 904). Ve vzdálenosti cca 15,0 m od hranice chodníku s parkem procházela 2,0 m mocným kamenným zdivem, interpretovaným jako základové zdivo skarpy barokní fortifikace.

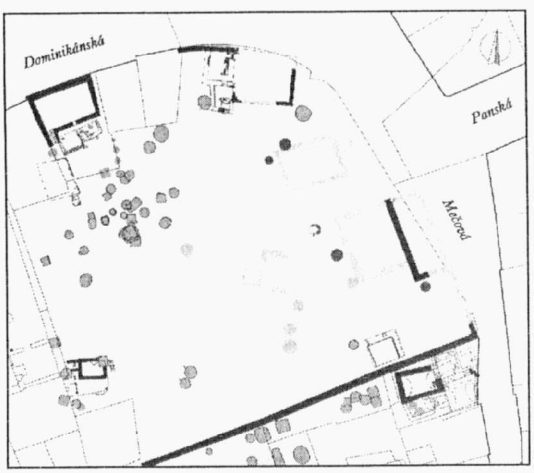
Sondy umístěné jihozápadně kostela sv. Tomáše (B1, B2, B3 a B4) nezachytily v těchto místech předpokládaný půdní typ. Mohutné zásypy nasvědčující tomu, že zde proběhly prozatím nepostižitelné stavební aktivity. Západně, ve vzdálenosti 17,0 m od průčelí kostela, zasáhl výkop při havárii vodovodního řadu patu mírně šikmé cihlové plenty, náležící opevnění kláštera vystavěného v období před švédským obležením Brna.

Z několika bodů zachycené úrovně černozemního horizontu lze v hrubých rysech rekonstruovat reliéf předlokačního terénu. Úroveň povrchu podloží se oproti dnešku v podstatě nezměnila v prostoru před západním průčelím kostela a parkoviště před Moravskou galerií. Zde došlo k nepatrnému navýšení, které se víceméně týká jen vybudování vozovky, zde nárůst představuje něco kolem 0,5 m. Stejná situace je i na severní straně kostela, tady je pouze částečně rozplanýrován barokní svatotomášský bastion. Terén se zde tedy i v minulosti velice mírně skláněl k severu. V areálu kláštera se dosud půdní typ nepodařilo zachytit. V prostoru východně konventu byl odkryt půdní typ v hloubce asi 4,0 m. Výzkum v domě Moravské náměstí 2 dosáhl černozemního horizontu v necelých 2,0 m. Získané hodnoty dokládají, že se tu terén mírně svažoval do prostoru ulice Kobližné. Z konfigurace terénu vyplývá, že klášter byl postaven na nevýrazném, severně městských hradeb se rozkládajícím ostrohu. Nevýrazný terénní zlom, doposud nedokumentovaný, se nachází někde na úrovni presbytáře kostela sv. Tomáše.

Mečová 2, Dominikánská 1, 3, 5, 7 – Obchodní galerie Velký špalíček, parc.č. 454/1, 454/2, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474 a 475 [akce A10/2000]

Samotný výzkum se uskutečnil v roce 2000, krátká úvodní zpráva byla publikována v PV 42 (Merta – Kováčik – Peška – Procházka – Sadílek 2001, 85 – 87).

Z hlediska historické topografie se v tomto prostoru nejméně od poloviny 13. století nacházela měšťanská zástavba. Ocenění městiště k roku 1365 na 1,4 groše za m^2 zařazuje parcelu spíše k dražším pozemkům ve městě (Vičar 1965, 275). Lze předpokládat, že díky svému umístění v bezprostřední blízkosti Dominikánského kláštera domy i později ve středověku a dále v novověku patřily k dražším a výstavnějším. Areál zkoumané plochy v minulosti prošel řadou masivních přestaveb, jak již v období středověku a novověku, tak hlavně v období nejmladším (baroko, klasicismus), kdy byl srovnán přirozený svažitý terén pro potřeby zástavby. V neposlední řadě je třeba zmínit události spojené s koncem druhé světové války, kdy došlo k vybombardování domů Mečová 2 a Dominikánské náměstí 12. Zároveň byla bombami poškozena i další okolní zástavba, konkrétně dvorní trakt Starobrněnské č. 8 a Dominikánské č. 9 (Hlaváč 1988, 113-118; Merta 2001a, 58-63). V rámci následných stavebních, respektive asanačních aktivit byla mimo ruiny domů odstraněna i převážná část doposud zachovaných kulturních souvrství. Zkoumány tedy byly většinou pouze zahloubené objekty a relikty základových zdí.

Obr. 3. Obchodní galerie Velký špalíček (A10/00), situační plán zkoumané plochy.
Geschaftsgalerie Velký špalíček (A10/00), Situationsplan der Grabungsfläche.

Geomorfologicky se lokalita nachází na mírném, k východu skloněném svahu směřujícím k vodoteči Ponávky. Geologické podloží tvoří půdní černozemní horizont (s.j. 101), který nasedá na kvartérní sprašové návěje (s.j. 100) a sprašové hlíny. Pod těmito hlínami se nachází mocná štěrková a písková terasa patrně z období miocénu. Nejvyšší nadmořská výška zkoumané plochy dosahuje přibližně 228,2 m. n.m.

Nynější ulice Dominikánská a náměstí téhož jména, kde se nacházejí zkoumané parcely, doznaly během své existence změn jak v číslování parcel, tak i v pojmenování ulic. Ulice Dominikánská se v 19. století nazývala ulicí Zadní Brněnskou, o století dříve Dolní Brněnskou, od 15. století slula Proti sv. Michalu a do té doby, počínaje stoletím 13., jmenovala se Brněnská (ulice byly dvě téhož jména, stejně se jmenovala i nynější Starobrněnská). Dominikánské náměstí, do roku 1989 Družby národů, se kromě několika let během 2. sv. války nazývalo Dominikánské od roku 1867 (kdy proběhlo v Brně přečíslování i přejmenování). Dříve, již od 14. století, neslo název Rybný trh či Starý rybný trh (Flodrová 1997, 56 - 57). Nynější Dominikánská ulice č. 1, 3, 5, a 7 nesly od roku 1806 čísla 352, 351, 350 a 349, v roce 1779 pak měly čísla 247, 246, 245 a 244 a do roku 1744 nesly označení 10, 9, 8 a 7/ II. Náležely totiž do druhé městské čtvrtě, která se ve středověku nazývala čtvrť Veselá. Kromě toho mívaly domy i svá domovní znamení.

Od poloviny 14. století jsou doloženi v těchto místech následující majitelé městišť a domů. Některé z parcel byly v minulosti rozděleny nebo naopak spojeny, takže majitele nelze vždy spolehlivě přiřadit. Na místě Dominikánské č. 1 a 3, ve středověku jediného domu rozděleného až v období renesance, je uváděn od roku 1343 Milota de Domo Theutonica (Německá Húzová), od roku 1355 pak Konrád Boller či Woller a roku 1365 jeho ovdovělá manželka a sirotci po Petrovi Landskronerovi a jeho ženě Evě, dceři Konráda Wollera. Na parcele nynější Dominikánské č. 5 sídlili od roku 1343 Persla, její manžel Jindřich Albus, od roku 1352 Henslinus pekař, řečený Chobolczpek, poté je v roce 1359 uváděn Nislín. V místě Dominikánské č. 7 bydlel od roku 1343 Ditlinus Cocretel či Gogretel, r. 1354 vdova po něm a od roku 1355 Baltrám Gogretel. V roce 1365 z obou parcel, své i Nislínovy (č. 5 i 7), platil berni Pavel Šmelclínův. R. 1367 ještě stále zmiňují prameny v č. 1 a 3 vdovu po Wollerovi a v č. 5 a 7 Petra Smelclínova. R. 1387 je uváděn v č. 3 mistr Zebold, v č. 5 Mikuláš zlatník a v č. 7 Mikuláš Reinhartův, který koupil roku 1369 dům vedle Viléma z Bolehradic (č. 9) od Petra Smelclína. Roku 1432 sídlí v č. 1 a 3 Václav krejčí, v č. 5 Osvald zlatník a v č. 7 Jakub Plancinsgut, 1471 je v č. 1 a 3 Sigismund řemenář, v č. 5 malíř Štěpán a v č. 7 pak Šimko řezník, 1487 v č. 1 a 3 bydlí zlatník Mikuláš. Roku 1504 je jmenován v ulici Dominikánské č. 7 zlatník Petr, 1504 zlatník Jan Pollak a 1510 Jan Vousáč, od něhož dům koupil Jan Tafferner. Od roku 1537 je v č. 1 a 3 Wolf Pešek či Pešik, v č. 5 František Gesinger či Zelinger a v č. 7 Valentinus Aigner. V roce 1538 koupil půl domu od Wolfa Pešika Jan Permann a ten byl i s parcelou rozdělen, takže v č. 1 bydlí Hans Permann a v č. 3 dále Wolf Pešik. 1567 koupil dům č. 1 od Permanna Vít Zuelehner, 1571 koupil dům místo svého syna Pangraz Pessl, od něj Jan Beran a od něj Asman Hanusch roku 1574. V č. 3 se postupně vystřídali majitelé: roku 1582 koupil dům Antonín Pariss, 1596 od něj Hanns Purlfinger a v roce 1600 byl již majitelem Ruprecht Nonhart, jemuž dům prodali poručníci Purlfingerovi. V č. 5 byl vlastníkem roku 1583 Jakub starší Wojska a v č. 7 až do roku 1585 Jakub Schoedrer a poté Václav, od něhož dům koupil Heinrich Hertmann. Na začátku sedmnáctého století jsou v pramenech uváděni následující vlastníci: č. 7 vdova Uršula Hertmannová a pak její syn Jáchym, od něhož koupil dům roku 1616 Petr Lucze, v č. 5 zdědil dům po Jakubovi starším Vojskovi Petr Vojska, od něhož dostala dům jeho žena Kateřina z Náchoda, která jej obratem prodala Janu Baptistovi Mutinovi mladšímu roku 1611. V č. 3 jsou uváděni Lorenz Neumann a Elisabeth, kteří dům prodali roku 1601 Andreasi Khustenbergerovi, který jej 1608 prodal Konrádu Andreasi Ettingerovi. Č 1 spoluvlastnil s Hanuschem od roku 1586 Florian Wachinger, od nich dům koupil 1588 Lorenz Handl Nadler či Hennex a pak přešel zřejmě na Hanse Handla Nadlera. R. 1617 byli spoluvlastníky domu Paul Schwab, Kateřina Reichlin a Konrád Prethor, jimiž byl roku 1618 dům prodán Johannu Conzetovi. V č. 7 je dále roku 1620 uváděn Jakob Teltsch, 1639 Johann Hoffar, 1656 Heinrich Formanek a od roku 1670 Lorenc Valerian Alexandrowsky, ingrosista u úřadu Desk zemských. V č. 5 je jmenován od roku 1628 Martin Corvin a od roku 1633 Alexandr Carvinus, poté zakoupil dům 1637 Balczer Hännig, 1650 Bartoloměj Pessolt či Peussl a od 1654 pekař Georg Berger. V č. 3 je majitelem Hanns Starczer, od roku 1633 Andreas Lederer, od 1659 Georg Dörfler, od 1694 Andreas Langschwert, hodinář, a od roku 1696 Franz Haan. V č. 1 je roku 1635 vlastníkem Georg Wecker, 1650 Hanns Endtlich, 1664 George Khindl a od roku 1686 Georg Voyt kloboučník. Po Lorentzi Alexandrowskem zdědila roku 1708 dům č. 7 jeho pozůstalá manželka a prodala jej lékaři Ludwigu Christianovi, po němž jej získala ovdovělá Anna Marie Christianin asi roku 1728 a prodala jej krejčímu Heinrichovi Maassovi, který tento dům držel až do roku 1744, o čtyři roky později je majitelkou č. 7 vdova Elisabeth Maassin, roku 1755 zde bydlí Anton Karl Valenta a ještě v 70. letech koupil dům Johann von Welzenstein, jehož rodina dům vlastnila až do roku 1721 a snad i o něco déle, kdy byl vlastníkem Franz

rytíř von Welzenstein, zemský rada. R. 1741 držel již dům obchodník Franz A. Zuisch. V roce 1828 měl ve 2. patře domu zřízenu ordinaci lékař Flesh. V 90. letech byly majitelkami domu č.7 Emma Schuldes a Emma Ripka von Rechthofen. V č. 5 po dlouhém vlastnění rodinou Georga Bergera je snad 1718 vlastníkem Leopold Eettinger, jistě však 1725 držel dům Karl Hawliczek a jeho dědicové a pozůstalí až do roku 1753, kdy byl majitelem Josef Georg Frank. R. 1777 již zde sídlí vdova Johanna Frankin a 1779 i její syn, a to alespoň až do roku 1785. V devadesátých letech je v domě uváděn magistrátní registrátor a kancelista Josef Frank. Na počátku 19. století zde sídlil Johann Tessel, a to až do roku 1833, poté snad Ferdinand Lamprecht, 1834 Kateřina a Josef Dufkovi, 1844 Petr a Barbara Ceynar, 1862 obchodní agent Franz Christ, 1867 Hugo Bretschka a roku 1892 Alois Enders. V č. 3 je majitelem od konce 17. století lékárník Ignatius Schwartz a jeho pozůstalí, od roku asi 1716 krejčí Johann Tach či Taget, poté Anna Maria Tochin a Johanna Tachin či Tochin, 1740 byl již majitelem Martin Ignaz Widlak a až do roku 1773 jeho dědicové. Potom získal dům č. 3 Fridrich Schmid, jeho ovdovělá manželka Anna prodala jejich dům na počátku 90. let ševci Jakubovi Uhlovi, jeho ovdovělá manželka Franziska se znovu provdala za Karla Lettla, obchodníka kůžemi, který se stal majitelem domu. R. 1815 měl již dům nového majitele, Josefa Bratranka, hospodářského ředitele panství Lippitz, r. 1819 zde sídlil Josef Balzar, mistr v továrně v Kounicích, 1833 zde bydlel Franz Balzar, 1851 Emil Balzar a 1853 Eernestina Balzar. Dům č. 1 vlastnil od konce 17. století Hans Georg Ludl, 1723 vdova Sophia Ludlin, která se znovu vdala za Johanna Michala Zintilina, který dům držel roku 1725, poté je r. 1741 opět uvedena Sophia Zintilinin, 1746 vlastnili dům společně pozůstalí po Sofii: Victoria, Barbara a Margaretha Zintilinin a Theresia Ludlin, kteří prodali dům sklářskému mistrovi Casparu Stanzelovi roku 1748, r. 1770 byl již majitelem hodinář Johann Stanzl, r. 1803 Dominik Stanzel a 1815 Jenovéfa Stanzlin. Roku 1892 zde byl hostinec U Lípy a dům byl v rukou Josefa Pleskače (Urbánková 2001).

Záchranný archeologický výzkum se uskutečnil ve dvou etapách. V únoru až květnu 2000 proběhl plošný odkryv prostoru dvorních traktů Dominikánské č. 5 a 7, nedozkoumané plochy z let 1990 – 1991 a části dvorku náležícího domu Mečová č. 4. Po několikaměsíční přestávce na něj v září a listopadu navázal odkryv v interiéru domu Dominikánská 5.

Vzhledem ke krátkému termínu, v rámci kterého měl být výzkum realizován, nemohl být terénní odkryv proveden v celé ploše kontinuálně. Postup, který investor i stavba akceptovaly (statika, stavební harmonogram apod.), bylo postupné zkoumání asi desítky ucelenějších ploch, jejichž rozloha se pohybovala řádově v desítkách m^2. Řada archeologických situací, zvláště odpadních jímek, byla tedy zkoumána ve dvou a více fázích, což vedlo ke zničení množství nálezů a situací. Již na počátku výzkumu (v západní části dvora) bylo zřejmé, že archeologické situace se soustředí při západním okraji zkoumané plochy (při Domě pánů z Kunštátu), v ostatní ploše pak na jednotlivé zahloubené objekty. Střední část plochy byla zničena při planýrování terénu, které bylo provedeno v rámci odstranění sutin po vybombardovaném domě Mečová č. 2 a Dominikánské náměstí č. 12. Situace, které se nacházely v bezprostřední blízkosti budované pilotové stěny, tedy po obvodě zkoumané plochy, byly ze statických důvodů dokumentovány jen zběžně, většinou na profilech.

Již v průběhu archeologického výzkumu se podařilo rozlišit několik výrazných sídlištních, respektive stavebních horizontů:

Horizont I

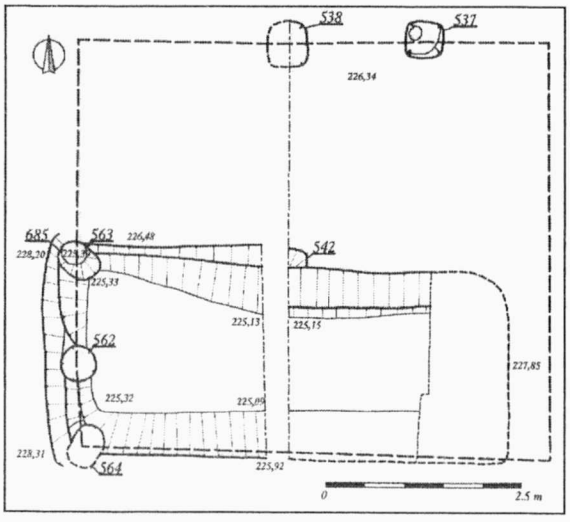
Nejstarší zachycenou antropogenní aktivitu představuje pohřbený horizont půdního typu v nadmořské výšce 224,00 až 223,00 m. n.m. Na půdním typu byly nalezeny stopy lidské činnosti doložené několika artefakty a stopami po ohništi. Tuto fázi výzkumu uskutečnil Ústav Anthropos MZM. V současnosti je vyhodnocena pouze geologická situace (Valoch – Smolíková. – Karásek 2001, 14 – 19).

Horizont II

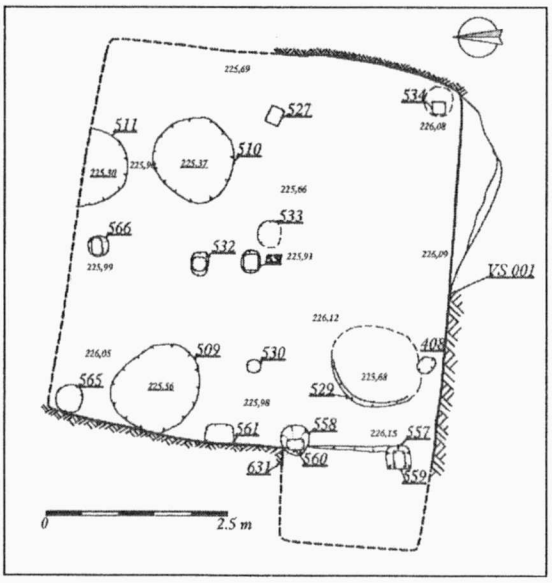
Další aktivitu představuje ojedinělá sídlištní jáma kruhového půdorysu, která byla zachycena při úpravě terénu pro pilotovou stěnu při ulici Mečové. Dle poměrně hojného keramického celku, který byl získán z její výplně, lze objekt přiřadit kultuře velatické.

Horizont III/I

Následný časový hiát ukončila až stavební aktivita reprezentovaná reliktem zahloubené stavby, která se nacházela za uličním traktem domu Dominikánská č. 5. Pravoúhlý, zahloubený prostor o obdélném půdoryse délky stran 2,2 x 2,6 m, zapuštěný 2,8 m do podloží. Objekt měl rovné dno, na kterém byla zachycena laminární nášlapová vrstva. Pro narušení okolního terénu mladšími stavebními aktivitami se nepodařilo zachytit stopy dalších vertikálních konstrukcí, které by bylo sklípku možno přiřadit. Ze zásypu objektu byl vyzvednut keramický celek datovaný k počátku 13. století. Lze předpokládat, že se jednalo o sklep blíže neidentifikované dřevěné či dřevohliněné stavby.

Obr.4. Dominikánská 7, Obchodní galerie Velký špalíček (A10/00), půdorys sklepa s.j 524.
Dominikánská Str. 7 – „Geschäftsgalerie Velký špalíček"(A10/00), Grundriss des Erdkellers Nr. 524.

Obr.5 Dominikánská 7, Obchodní galerie Velký špalíček (A10/00), půdorys sklepa dřevohlíněného domu (?) VS 001.

Dominikánská Str. 7 – „Geschäftsgalerie Velký špalíček"(A10/00), Grundriss des Erdkellers Nr. 001.

Horizont III/II

Další časový horizont reprezentuje ojedinělý sklep dřevohlíněného domu (s.j. 524). Stavba byla odkryta v hloubce parcely domu Dominikánská č. 7. Jednalo se o obdélný výkop se zaoblenými rohy o délce stran 5,8 m x 2,7 m, zapuštěný 2,8 m do sprašového podloží z úrovně černozemního půdního typu. Stavba byla orientována ve směru Z – V. Při kratší, západní stěně byly zachyceny tři kruhové sloupové jámy. Dvě byly situovány v rozích, třetí uprostřed stěny. Jejich rozteč činila 1,1, respektive 1,4 m, průměr se pohyboval v rozmezí 0,32 až 0,41 m. Mimo tuto součást vertikální stavební konstrukce, nesoucí pravděpodobně podlahu, nebyly ve výkopu zjištěny další relikty stavebních prvků. Severní stěna byla ve své západní části rozčleněna na dva stupně. Ke stavbě pravděpodobně příslušela dvojice sloupových jam nacházejících se ve vzdálenosti 2,9 m od severní stěny sklepa. Jejich rozteč činila 1,2 m, průměr 0,4 m. Hypoteticky lze rekonstruovat půdorysné řešení nadzemní části domu, který by tak dosahoval rozměrů 6,0 x nejméně 6,0 m.

Stavba byla záměrně zavezena odpadem, ze kterého pochází keramický materiál datovaný do první poloviny 13. století. Jedná se o jeden z nejstarších dokladů stavební činnosti, respektive domů z předlokačního období města.

Bezprostředně po zániku tohoto domu následuje:

Horizont III/III - dřevohlíněné domy (polovina 13. století)

Tento stavební horizont, v současnosti zastoupený 51 známými objekty v prostoru celého historického jádra města Brna, tedy i nejbližšího okolí zkoumané lokality, reprezentují čtyři, respektive pět staveb. Horizont je poměrně přesně datován na základě srovnání s ostatními známými objekty, kdy se ve dvou případech stavby podařilo díky dochování dřevěných konstrukčních prvků dendrochronologicky datovat do roku 1236 až 37 (Kobližná č. 4) a k roku 1241 (Dům pánů z Lipé; Dvorská – Merta – Peška 2002, 31-39). Dva suterény těchto dřevohlíněných domů se nacházely v hloubce parcely dvora Dominikánská č. 7, další dva pak za uličním traktem domu Dominikánská č. 5 a relikt pátého při ulici Mečová zřejmě náležel k parcele domu Mečová č. 4 (Zůbek 2000).

S problematikou dřevohlíněných staveb nepochybně souvisí nálezový celek druhotně uložených dřevěných stavebních prvků, které pocházejí z výplně odpadní jímky s. j. 592. Ze všech prvků byly odebrány vzorky, které byly předány k dendrochronologické analýze. Zpracováno bylo 26 vzorků jedlových a dubových dřev. Rozpětí dendrochronologického vročení, kdy nejstarší vzorek náleží k roku 1228 a nejmladší 1295 u jedlí a 1274 až 1285 u dubů, nevypovídá o výstavbě těchto staveb, zcela jistě však dokládá dobu jejich existence (Merta – Peška– Zůbek v tisku).

Dominikánská č. 7, VS001

Zkoumán byl takřka celý zachycený relikt objektu plošně. Jednalo se o rozsáhlý výkop, který byl při exkavaci a dokumentaci rozdělen na dvě části: hlavní (mohutnější) výkop vlastního sklepa a vedlejší, v podstatě jen v řezu zachycený výkop vstupní šíje. Severní stěna výkopu je vzdálena přibližně 40 m od stávající uliční čáry Dominikánské ulice a cca 47 m od stávající uliční čáry Starobrněnské ulice. Na základě nálezové situace byly rozlišeny tři stavební, respektive reparační fáze objektu:

1.FÁZE, ke které byl přiřazen vlastní prvotní výkop, jehož základem se stal přibližně čtverec o rozměrech cca 5,4 x 5,4 m. Maximální dokumentovaná hloubka objektu dosahuje 1,46 m. V jižní stěně výkopu lze uvažovat o výklenku. Ze severní stěny se dochoval pouze nepatrný segment. Jako celek byla zkoumána západní stěna, ve svém průběhu přímá a svislá s ostrým přechodem do plochého dna. Výkop vstupní šíje existoval již v první fázi objektu.

2. - 3. FÁZE: V této fázi pravděpodobně došlo k "obednění" stěn objektu. Zachovanými pozůstatky vertikálních stavebních prvků jsou kůlové/sloupové jámy. Jednalo se o trámy obdélného či čtvercového průřezu 0,24 x 0,18 m; 0,22 x 0,125 m a 0,16 x 0,16 m. Tři byly situovány v rozích výkopu, čtvrtý „ve středu" západní stěny, pátý pak opět u západní stěny, ve vzdálenosti 1,4 m od prvku umístěného v jihozápadním rohu výkopu. Trámy se zároveň podílely na řešení konstrukce vyústění vstupní šíje do prostoru vlastního sklepa. Její výkop je ve své delší ose velice pravděpodobně kolmý na západní stěnu sklepa. Vlastní šířka dosahuje hodnoty 1,8 m. Jižní stěna je přímá, svislá až strmě šikmá, s ostrým přechodem do dna. Severní stěna je konvexní s až nepostřehnutelným přechodem do dna. Dno je stupňovité. Jeho nejníže položená část je zároveň povrchem prvního schodu směřujícího ze sklepa. Zajímavým poznatkem je, že ve výplních objektu byly nalezeny dva poměrně velké relikty stavebních článků (pravděpodobně žeber) z krinoidového vápence.

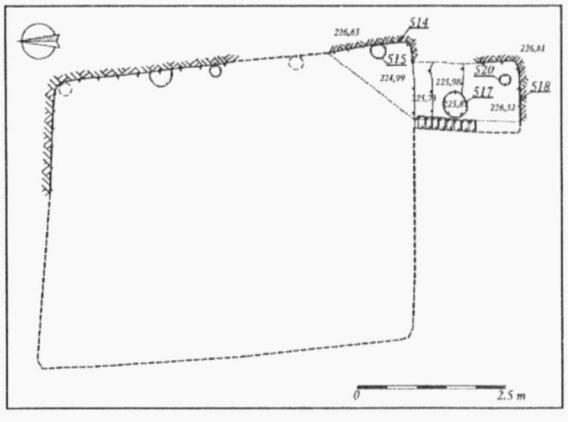
Materiál z výplní objektu a tím i zánik stavby byl datován do závěru 13. století.

Dominikánská č. 5, VS003

Sklep je v hloubce parcely, vzdálen cca 15m od stávající uliční čáry Dominikánské ulice.

Zachycený relikt byl zkoumán plošně. Jedná se o poměrně rozsáhlý výkop, který byl při exkavaci a dokumentaci rozdělen na dvě části: prostor sklepa a vedlejší výkop, který byl interpretován jako vstupní šíje. Ze sklepa byly zachyceny segmenty východní a jižní stěny, tvořící pravoúhlé nároží. Ve směru S-J byl výkop delší než 1,4 m, ve směru Z-V delší než 1,3 m. Maximální dokumentovaná hloubka dosáhla 2,4 m. Výkop vstupní šíje má nepravidelný tvar. Maximální rozměr ve směru S-J je 1,9 m, ve směru Z-V 2,06 m. Stěny jsou přímé, svislé nebo prudce či šikmo strmé s ostrým přechodem do dna. Dno je schodovitě stupňovité. Na dně sklepa, u jeho východní stěny, byla dokumentována sloupová jamka kruhového půdorysu o průměru cca 0,3 m a totožné hloubce. Při západní stěně vstupní šíje byly dokumentovány relikty zdí, které byly interpretovány jako vyzdění vstupu. Dřevěnou konstrukci v rámci vstupní šíje dokládají dvě sloupové jamky kruhových půdorysů. První o průměru 0,44 m a hloubce 0,08 m, druhá o průměru 0,18 m a hloubce 0,45 m.

Materiál z výplní objektu byl datován do druhé poloviny 13. století, kdy lze uvažovat i o zániku stavby.

Obr. 6. Dominikánská 5, Obchodní galerie Velký špalíček (A10/00), půdorys sklepa dřevohliněného domu VS 003.
Dominikánská Str. 5 – „Geschäftsgalerie Velký špalíček"(A10/00), Grundriss des Erdkellers Nr. 003.

Dominikánská č. 7, VS010

Zkoumán byl v podstatě celý zachycený relikt objektu plošně. Jedná se o rozsáhlý výkop pravděpodobně obdélného nebo čtvercového půdorysu. Objekt je situován v hloubce parcely, vzdálený 35 m od stávající uliční čáry Dominikánské ulice. Maximální dokumentovaný rozměr ve směru Z - V činí 5,7 m, ve směru S - J byla délka větší než 6 m. Maximální zachycenou hloubku představuje hodnota cca 2 m. Lze říci že výkop byl ve vertikálním směru dvojúrovňový. Dno v jižní polovině je oproti severní části sníženo o 1,6 m. Jižní stěna a stěna v úrovni rozhraní severní a jižní poloviny jsou ve svém průběhu přímé, konvexní i konkávní, stupňovité a strmě šikmé. Západní stěna zachovaná v jižní části má spíše přímý charakter takřka beze sklonu. Východní přímá svislá stěna byla sledována

jen v řezu. Severní stěna, zachovaná jen v reliktu, je přímá až strmě šikmá. Přechody stěn do dna jsou převážně ostré. Dno je v obou částech výkopu ploché. V severní části objektu byla doložena 0,01 m silná „podlaha" vzniklá ušlapáním. Sloupovou konstrukci dokládají výkopy sloupových jam. Lze usuzovat, že sloupy byly kruhového průřezu o průměru 0,22 až 0,30 m.

Objekt byl následně částečně zanesen kontexty, interpretovanými jako splachy. Situace sloupových jam svědčí o tom, že v době zanášení těmito splachy sloupy ještě stály.

Zánik objektu byl na základě získaného keramického materiálu z odpovídajících zásypových vrstev datován do 13. století.

Mečová č.4, VS021

Objekt byl zachycen převážně řezem, plošně byl zkoumán jen zčásti. Jednalo se opět o rozsáhlý výkop. Ze suterénu byla zachycena západní stěna vzdálená 13 m od stávající uliční čáry ulice Mečové. Ve směru S - J byl delší než 4,1 m, ve směru Z - V delší než 1,4 m. Maximální hloubka dosahovala 3,96 m. Ze zachovalého reliktu je patrné, že ve vertikálním směru byl výkop dvojúrovňový. Ploché dno ve východní části bylo oproti západní sníženo o cca 2,67 m. Segmenty stěn jsou přímé, svislé, místy podhloubené. Do dna přecházejí ostře nebo pozvolně. V západní části byla na dně objevena sloupová jamka oválného půdorysu (0,3 x 0,24 m) hluboká 0,1 m. Dále byla dokumentována 0,06 m silná vrstvička tmavé šedohnědé prachové jílovité hlíny obsahující nahodilé uhlíky, skvrnky spraše a mazanicový prachu, interpretovaná jako podlaha. Na ni dosedá až 0,7 m silná vrstva žluté prachové hlíny s četnými skvrnami mazanicového prachu a popela, zlomky mazanice, uhlíky a nahodilými kamínky a kameny. Ta byla překryta 0,5 m mocnou červenohnědou vrstvou prachové hlíny a mazanicového prachu s uhlíky, kamínky a četnými zlomky mazanice. Na ní ležela 0,18 m silná vrstva žluté prachové hlíny s uhlíky a četnými zlomky mazanice. Snížený prostor v západní části pak byl vyplněn šedou prachovou hlínou se skvrnkami mazanicového prachu, spraše a zeleného jílu, zlomky mazanicového prachu, kamínky a kameny a četnými uhlíky.

Stavba zanikla požárem v závěru 13. století, jak dokládá keramický materiál získaný ze zásypu.

Mečová č. 2, VS142

Objekt byl zkoumán v podstatě jen v řezu orientovaném ve směru Z-V. Zachycený relikt byl vzdálen cca 12,5m od uliční čáry Mečové. Pravděpodobně se jednalo o poměrně rozsáhlý výkop. Ve směru Z - V i S - J byl delší než 1 m. Hloubka dosahovala více než 1,2 m. Zachycená část východní stěny je přímá a svislá. Dna nebylo dosaženo. Dokumentovanou výplň reprezentuje hnědošedá prachová hlína s 30% příměsí skvrnek žluté prachové hlíny s uhlíky, drobnými zlomky mazanice, keramiky a kostí. Horní část stěny nesla stopy propálení.

Soubor nálezů z výplně výkopu byl datován do 13. století. Dům velmi pravděpodobně zanikl následkem požáru.

Další, časově návazné období stavebních aktivit zastupuje

Horizont IV/1 – kamenná jádra domů (před 1300)

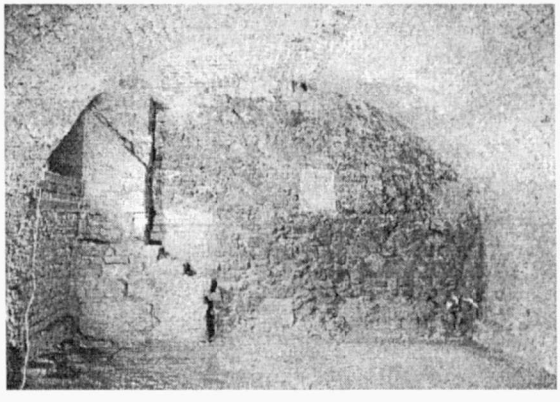
Tento stavební horizont doložený množstvím staveb obdobného charakteru je, jak ukazují záchranné archeologické výzkumy z období posledního desetiletí, doložen v podstatě na každé historické parcele (Merta 2001b, 41 - 61). Nebylo proto překvapením, že několik staveb bylo rozpoznáno i na této lokalitě. Dva půdorysy kamenných jader byly částečně odkryty již předchozím výzkumem z let 1990-91, ale informace o jejich rozvržení byly zásadně doplněny předmětným výzkumem. Nově přibyl nález kamenného sklípku v hloubi parcely domu Dominikánská č. 7 a identifikované kamenné jádro pod uličním traktem Dominikánské č. 5. Obzvlášť stavba na Dominikánské č. 5 přinesla množství doposud neznámých informací díky zkoumání jižně přilehlé plochy původního dvorku, kdy byla v Brně poprvé odkryta celá vstupní šíje a okno do sklepa. Podařilo se zde zachytit i s domem současnou komunikační úroveň dvora. Kamenné jádro na Dominikánské č. 7 celkem jednoznačně dokládá bezprostřední návaznost na dřevohliněnou architekturu svým umístěním do zaniklého sklepa dřevohliněného domu (Merta – Peška 2001, 113; Merta 2001b, 51 – 52; Procházka 2000, 63).

Dominikánská 5, parcela č. 574

Suterén se nachází při uliční čáře. Je obdélného půdorysu o vnitřních stranách délky 11,3 x 7,3 m, jeho podlaha se nedochovala. Nicméně podle základové spáry lze předpokládat, že suterén byl zahlouben 2,9 m do terénu. Jako stavební materiál byly použity metabazity spojované šedou maltou. V jihovýchodním rohu se podařilo odkrýt vstupní šíji směřující ze sklepa do dvora. Vstupní šíje byla ve zdivu zaklenuta segmentem z maloformátových cihel (22 x 11 x 4,5-5 cm).

V první fázi byla poměrně strmá a úzká rampa pravděpodobně nezastřešená; v neznámo jak dlouhém časovém horizontu, ale zcela jistě ještě v období vrcholného středověku byla částečně zaklenuta valenou klenbou z týchž cihel. Vstupní šíje svou funkci ztratila někdy v první polovině 16.

století zároveň se zástavbou dvora, kdy byla využita k uskladnění kuchyňského odpadu. Přibližně ve středu jižní, do dvora obrácené stěny, byl prolomen světlík, jehož strmý bankál směřoval těsně nad komunikační úroveň dvora. Široký a nízký otvor okénka (0,6 x 0,25 m) byl zaklenut segmentem z maloformátových cihel. Ve východní stěně sklepní prostory byla ve výšce 1,5 m nad podlahou vyzděna odkládací nika s lomenou stříškou, lze předpokládat, že do tohoto prostoru směřovala dnes již neidentifikovatelná vstupní šíje z ulice. Původně plochostropá prostora byla v renesanci opatřena valenou klenbou. Vstupní šíje a světlík směřující do dvora byly definitivně zničeny při rekonstrukci domu v rámci výstavby Obchodní galerie Velký špalíček.

Obr. 7. Dominikánská 5, Obchodní galerie Velký špalíček (A10/00), sklep kamenného jádra.
Dominikánská Str. 5 – Geschäftsgalerie Velký špalíček (A10/00), Keller des steinernen Hauskerns.

Dominikánská č. 7, parcela č. 575

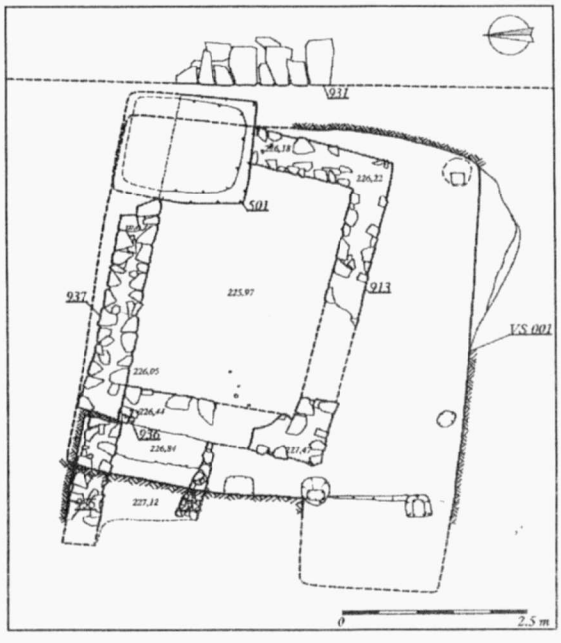
Suterén byl odhalen v zadní části parcely, prakticky při jejím závěru, ve vzdálenosti 42 m od ulice. Stavba byla zapuštěna do výkopu staršího, shořelého suterénu dřevohliněného domu. Obdélná prostora o rozměrech 4,2 x 3,6 m byla orientována přibližně ve směru V – Z. Při severozápadním rohu z něho vybíhala vstupní šíje směřující k parcelní zdi Dominikánské č. 9. Subtilní zdivo dosahovalo mocnosti kolem 0,5 m, bylo zbudováno převážně z metabazitů doplněných slepenci Old Red zděných na oranžovou maltu. Ostění vstupní šíje bylo vyzděno z maloformátových cihel. Ve vstupní šíji se dochovalo pět stupňů původního schodiště vyzděného ze smíšeného zdiva.

Z požárové vrstvy nacházející se nad udusanou podlahou, pochází nálezový soubor keramiky datovaný do závěru 13. století.

Pro úplnost připojujeme stručný popis kamenných jader z parcely Mečová č. 2, parcela č. 471. Rozsáhlý archeologický výzkum v letech 1990 – 1991 předcházející plánované výstavbě hotelu Baron Trenck obsáhl dvě středověké parcely. Výzkumem bylo odkryto několik sklepů, dva z nich náležely zkoumanému horizontu. V rámci výzkumu v roce 2000 byl zkoumán pás terénu při ulici Mečová, který nebyl předchozím výzkumem dotčen. Podařilo se tak doplnit některé informace vztahující se k těmto sklepům. Kamenná jádra byla označena jako dům I a II.

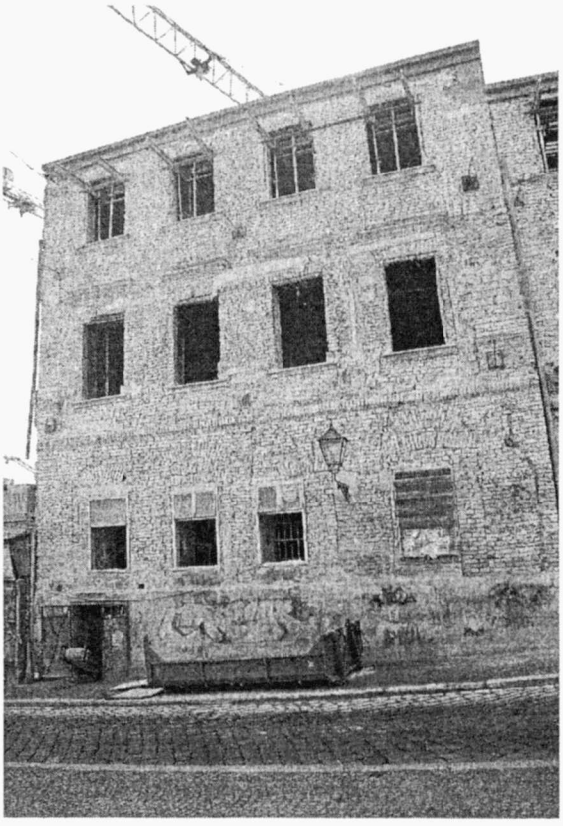
Mečová č. 2, parcela 471, dům I

Část zdiva označovaného ve starší literatuře jako východní zeď suterénu I (Procházka – Himmelová 1995, 233-245) zcela nepochybně patří starší stavební fázi kamenného jádra. Zeď tvořila západní, do dvora orientovanou stěnu stavby. Její půdorys doplnil výzkum na počátku roku 2000, kdy byla dokumentována část zdiva při ulici a navazující jižní stěna. Podařilo se tak získat rozměry domu a vyjasnit některé další skutečnosti. Suterén byl obdélného půdorysu, delší stranou orientovanou do ulice. Zapuštění suterénu lze odvodit od základové spáry, která se nacházela v hloubce 2,5 m proti zachycenému půdnímu typu přiléhajícímu ke stavbě ze severní strany. Zdi byly převážně ze slepence Old Red spojovaného oranžovou maltou.

Obr.8. Dominikánská 7, Obchodní galerie Velký špalíček (A10/00), půdorys sklepa kamenného jádra v superpozici ke sklepu VS 001.
Dominikánská Str. 7 – Geschäftsgalerie Velký špalíček (A10/00), Grundriss des Steinkernkellers über dem älteren Erdkeller.

AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY KNIHOVNA PRAHA

Obr. 9. Dominikánská 5, Obchodní galerie Velký špalíček (A10/00), průčelí domu. Dominikánská Str. 5 – Geschäftsgalerie Velký špalíček (A10/00), Fassademauer.

Asi 2,1 m od severovýchodního rohu se podařilo zachytit relikt vstupu do přízemní části domu vyzděného z maloformátových cihel. Z jihovýchodní části domu vybíhala zeď stejného charakteru směřující jižním směrem k Mečové č. 4. Půdorysné rozvržení přízemní části domu se podařilo rekonstruovat na základě informací získaných z probíhajícího výzkumu domu Mečová č. 4. Z nastíněné situace vyplývá, že stavba byla podsklepena přibližně z jedné poloviny.

Stavba, respektive suterén a části zdiva přízemí byly postupně zakomponovány do organismu domu, který zanikl až v důsledku bombardování roku 1944.

Mečová č. 2 (původně Dominikánské náměstí 13), parcela 471, dům II

Převážná část půdorysu suterénu stavby byla odkryta výzkumem v roce 1991, západní zeď pak byla dokumentována v roce 2000. Jedná se opět o skoro čtvercovou dispozici orientovanou kratší stranou k uliční čáře. Úroveň podlahy se nepodařilo identifikovat. Na celkové zahloubení suterénu lze usuzovat ze základové spáry, která se nacházela o 2,3 m níž než dokumentovaný povrch půdního typu. Vstupní šíje ani další architektonické prvky nebyly identifikovány. Z metabazitů a slepenců Old Red vystavěné kamenné zdi dosahovaly mocnosti 0,9 m. Za pojivo sloužila oranžová vápenná malta. Ve zdivu se ve fragmentech vyskytovaly i maloformátové cihly. Severozápadní roh domu byl spojen parcelní zdí stejné konstrukce s Dominikánskou č. 1. Oba domy, respektive jejich relikty přeživší v mladších stavebních fázích byly značně poničeny v důsledku bombardování v roce 1944 (Merta 2001a, 58-63), definitivně pak zanikly při těžbě stavební jámy pro Obchodní galerii Velký špalíček.

Horizont IV/II (vrcholná gotika)

V období vrcholné gotiky došlo k výstavbě domu na parcele dnešní Dominikánské 1-3. Stavba obdélné dispozice, delší stranou orientovaná do ulice, byla v celém půdoryse podsklepena. Sklep byl v polovině předělen cihlovým pasem. Prostora byla stejně jako přízemí a patra plochostropá.

Přibližně ve stejném časovém horizontu byl přestavěn i dům Dominikánská č. 5. Ze stavby se dochovala uliční zeď do výše prvního patra, v přízemí pak část východní i západní zdi. Zdivo bylo zbudováno z metabazitů. V uliční frontě byly dokumentovány relikty okenních otvorů. V západní zdi přízemí byly prolomeny dvě odkládací niky se stříškou.

Z průběhu zdiva uliční fronty lze předpokládat, že v době výstavby domu byla Dominikánská č. 5 a 7 jednou parcelou.

Horizont IV/III (pozdní gotika)

Do tohoto časového horizontu lze zařadit několik odpadních jímek. Velmi významné jsou především nálezové soubory z jímek za Dominikánskou č. 5, odkud pochází větší množství technické keramiky – tyglíků, které jsou v současné době podrobovány odborné expertize. Keramické soubory tyto objekty datují do 15. století.

Horizont V (pozdní gotika-renesance)

V období po roce 1500 byl vystavěn dům Dominikánská č. 7. Jedná se o jednorázovou výstavbu domu, který se zachoval v poměrně nezměněné podobě až do roku 2000. Dům o uličním traktu, k němuž bylo připojeno krátké západní dvorní křídlo, byl v celém půdorysu podsklepen. Původně plochostropý suterén byl vystavěn z kamene za použití cihel (28 x 12 x 8-8,5 cm) k vyzdění architektonických detailů. Plochostropé řešení dokládá použití vynášecích pasů v konstrukci obou sklepů. Uprostřed uličního traktu, orientována do ulice, byla prolomena vstupní šíje zaklenutá

segmentem z tvarovek. Ze sklepa západního křídla vycházela při parcelní zdi domu Dominikánská č. 9 vstupní šíje orientovaná do dvora. Prostory obou sklepů byly v baroku sklenuty valenou klenbou z cihel. V přízemí se z první stavební fáze domu dochovala uliční zeď. Vnitřní prostory byly dispozičně změněny ještě v období renesance. Situace se opakovala v patře s tím rozdílem, že zatímco přízemí bylo rekonstruováno, v patře byly zachovány dispozice místností v uličním traktu a zbytek byl řešen nově.

Stavbu domu datuje stratigrafický vztah k odpadní jímce na sousední parcele Dominikánská č. 5, porušené východní zdí domu. Z její výplně pochází reprezentativní soubor keramiky datovaný do samého počátku 16. století.

Obr. 10. Dominikánská 1, 3, 5, 7, 5, Obchodní galerie Velký špalíček (A10/00), aquamanile ze zásypu jímky, kolem 1300. Dominikánská Str. 5 – Geschäftsgalerie Velký špalíček (A10/00), Aquamanillie aus der Verfüllung der Kloake, um 1300.

Horizont VI (renesance)

Následující mladší stavební horizont zastupuje především dostavba dvorní části domu Dominikánská č. 5, datovaná stratigraficky do první poloviny 16. století. Původní vrcholně středověký dům získal nové rozvržení půdorysu čtverce, podsklepena zůstala pouze stará, přiuliční část domu. Odkryté kamenné základové zdivo bylo založeno na vynášecích cihlových pasech rozepřených do kamenných pilířů. Další přestavba postihla zmiňovaný dům někdy v období renesance, kdy byla změněna dispozice stavby. Dům byl předělen středovou chodbičkou na dva přibližně stejně velké trakty. Základové zdivo chodby bylo doloženo mimo jiné i výzkumem přilehlého dvora.

V renesanci byl vystavěn i sklep domu Dominikánská č. 3, který byl zničen při hloubení stavební jámy. Sklep postavený důlním způsobem vybíhal z dnes dochovaného podsklepeného uličního traktu do prostoru dvora. Chodbovitý sklep byl v mladším období (s největší pravděpodobností v klasicismu) propojen s podsklepenou stavbou dvorního traktu domu Dominikánská č. 1. Tento trakt byl stržen již dříve, než došlo k archeologickému výzkumu.

Paralelně s parcelní zdí domu Mečová č. 4 byl ve vzdálenosti 1,0 m odkryt nevelký sklep obdélného půdorysu, orientovaný S –J. Byl postaven ze smíšeného zdiva, dovnitř opatřeného cihlovou plentou. Sklep byl zaklenut valenou cihlovou klenbou. Vnitřní prostor dosahoval rozměrů 3,8 x více než 3,6 m, zdi o mocnosti 1,1 m byly zapuštěny do sprašového podloží. Stavba náležela komplexu tzv. Staré mincovny (Procházka – Himmelová 1995, 233 - 245). Časové zařazení sklepa nebylo přesvědčivě doloženo.

Horizont VII (baroko)

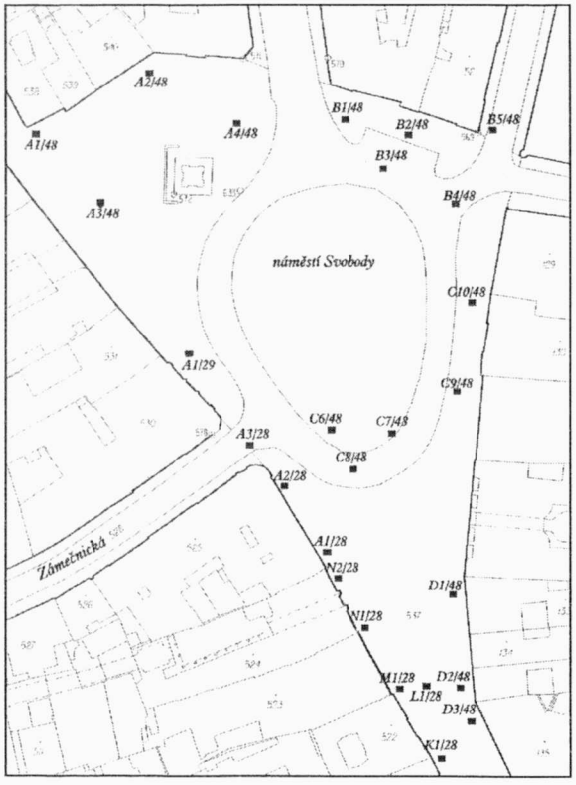
Období tohoto historického období bylo zastoupeno pouze lokálně nálezy hmotné kultury, které pocházejí z nemnoha dochovaných útržků odpadních planýrek v prostoru dvora za domem Dominikánská č. 3.

Horizont VIII (klasicismus)

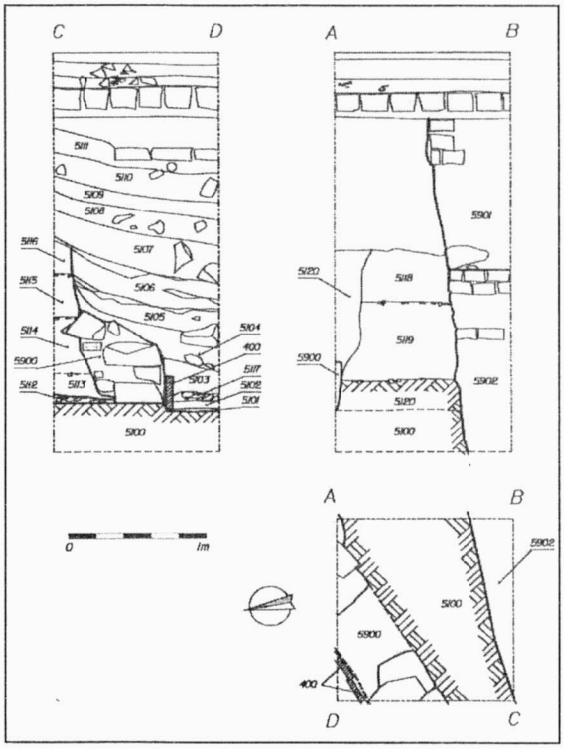
Klasicismus reprezentují základy dvorního traktu domu Dominikánská č. 7, který byl situován po celé délce zástavby východního křídla Domu pánů z Lipé. Stejně tak sem patří základové zdivo a úpravy v okolí kašny za domem Dominikánská č. 5.

Horizont IX (zánik historické zástavby ve 20. století)

Zánikový horizont zástavby zkoumaných parcel reprezentují nálezy ze zásypů (závalů) sklepů bývalého domu na Dominikánském náměstí č. 12. Dokládají událost, ke které došlo 20. 11. 1944, kdy byl dům omylem zasažen při americkém náletu na zbrojní průmyslové podniky v blízkém okolí Brna. Z nálezů lze zmínit především nástěnné hodiny jejichž ručičky se zastavily na čase 12:10 hod.

Obr. 11. Blok 48 (A135/2000), lokalizace jednotlivých sond.
Hausblock 50 (A135/2000), Lage der einzelnen Schurfschächte.

Obr. 12. Blok 48 (A135/2000), sonda B4.
Hausblock 50 (A135/2000), Schurfschacht B4.

Nejpočetnějšími archeologickými aktivitami z období středověku byly odpadní jímky a nejrůznější jámy druhotně zasypané kuchyňským a jiným odpadem. Z těchto jímek, popřípadě jam pochází většina nálezů keramiky, skla, železných a jiných předmětů. Celkem bylo zkoumáno 51 jímek (původně suchých záchodů) čtvercového nebo kruhového tvaru, případně s pozůstatky dřevěného bednění, jejichž hloubka v řadě případů dosahovala více než 7 m. Většina nálezů pochází ze 13. století, což je pravděpodobně zapříčiněno změnou v nakládání s odpady, která se projevuje od 14. století. Další příčinou však může být i situování odpadů a odpadních jímek ve 14. a 15. století na jiné místo v parcele. Skromnější odhalení byla učiněna také z období pozdního středověku (15. stol.), renesance (16. stol.) a raného baroka (17. stol.). Větší bohatství a rozmanitost předmětů v období renesance nám dokumentují především nálezy zlomků skleněných nádob (v několika případech i pozlacených) a množství keramiky. Celkem bylo prozkoumáno 55 jímek (Merta – Kováčik – Peška – Procházka – Sadílek 2001, 87).

Blok 48 – náměstí Svobody, parc. č. 537 [akce A135/2000]

V rámci projektu „Sanace brněnského podzemí" byl v měsících červnu až říjnu 2000 uskutečněn archeologický výzkum v prostoru vozovky náměstí Svobody (blok 48), spočívající v dokumentaci a sledování 15 sond (Peška 2001). Z hlediska historické topografie se v tomto prostoru od založení města (první polovina 13. století) nacházelo náměstí dříve zvané Dolní trh (Flodrová 1997, 163).

Původní ráz náměstí byl ve srovnání s dneškem poněkud intimnější. Komunikace ústící na tržiště vycházely z jeho koutů a byly podstatně užší než dnes. Dlouhé domovní fronty honosných domů a paláců byly přerušeny pouze ve dvou místech úzkými uličkami. V severní frontě to byla ulička vedoucí ke kostelu sv. Jakuba a ke hřbitovu, který se tehdy nacházel kolem kostela. Říkalo se jí „ulička mrtvých", ale jmenovala se Hřbitovní, později Kostelní a její šířka byla pouze 3,5 metru. Západní fronta domů byla rozdělena uličkou Zámečnickou stejné šířky (Hálová-Jahodová 1975, 83, 87, 139; Flodrová 1997, 163; Svoboda 2001, 136). I když si tedy náměstí v zásadě podrželo svůj původní tvar, přesto zde počátkem 20. století byly učiněny určité urbanistické změny vedoucí k jeho rozšíření. Pod dlažbou se v současnosti nacházejí základy středověkých domů v již zmíněných roz-

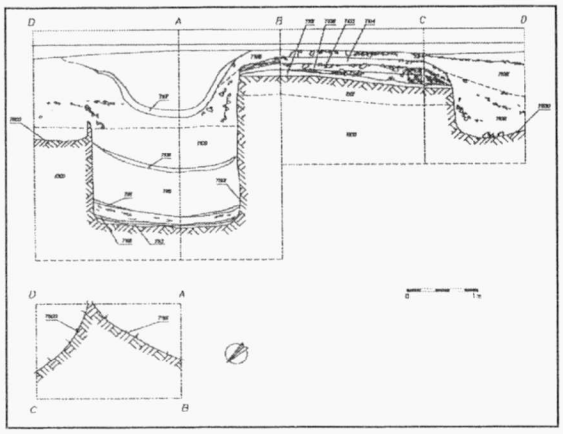
šířených ulicích Rašínova a Zámečnická, ale i v ústí Běhounské. O několik metrů severněji byla posunuta uliční fronta mezi dnešní Rašínovou a Běhounskou. Nejmarkantnější změnou je však posunutí zástavby, mezi domem náměstí Svobody 9 a ústím ulice Janská, východním směrem. Jedná se o prostor v historických pramenech zvaný „Lugek", v ústí náměstí Svobody. Cílem tohoto urbanistického zásahu z počátku 20. století bylo podstatné rozšíření ústí náměstí do nově zbudované Ferdinandovi třídy (dnešní Masarykova ulice).

Spolu se sondami byl uprostřed náměstí během léta 2000 realizován i výzkum základů kostela sv. Mikuláše zbouraného v 70. letech 19. století (Kováčik – Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2001, 93-99; Merta – Peška – Sadílek - Urbánková 2001, 107 – 132; Merta - Peška 2002, 33-42). Vedle tohoto výzkumu zde proběhla i řada dalších drobných i větších archeologických akcí, např.: prostor domu a před domem náměstí Svobody 8 (Kováčik – Merta – Peška 2002, 36 - 43; Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2000, 50-51), náměstí Svobody 9 (Procházka 1995), náměstí Svobody 17 – Dům pánů z Lipé (Kováčik – Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2001, 93; Peška - Zapletalová 2001), sondy v rámci bloků 28 a 29 (Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2000, 38; Kováčik 2001).

Náměstí se nachází na mírném, k východu skloněném svahu směřujícím k vodoteči Ponávky. Geologická situace v prostoru náměstí, s důrazem na nejmladší období – kvartér, byla nejnověji zhodnocena Mgr. Lenkou Kvítkovou. V celkem 18 dokumentovaných sondách zachytila několik hlavních typů sedimentů, z nichž vyčlenila několik horizontů, které označila jako Z1 až Z6. Horizont Z6 tvoří antropogenní sedimenty pocházející zhruba ze 13. století. Horizont Z5 tvoří černohnědý, slabě zelený, jemně hrudkovitý, pórovitý sediment s typickým zápachem bahenních sedimentů. Tento sediment vznikal jako svrchní vrstva nějaké menší bažinky (sapropel), ale mnohem pravděpodobněji byla takto zachycena pouliční stoka. Tento horizont byl odhalen pouze v sondě B4 a dosahoval max. mocnosti 0,15 m. Z prvních výsledků palynologie, kterou zpracovává dr. N. Doláková, je zřejmé, že okolní prostředí bylo spíše vlhčího rázu. Byly zde nalezeny ostřice, houby, olše a řasy cirkulisporites. Horizont Z4 je tvořen rezavohnědými až černohnědými sedimenty. Je slabě zapáchající. Rezavé zabarvení vzniklo z velmi vlhkého anoxického prostředí. Dr. N. Doláková zde nalezla řasy cirkulisporites, které opět indikují nějaké velmi vlhké prostředí. Tento horizont je v severní části náměstí víceméně průběžný a maximální hodnoty 2,4 m dosáhl v sondě A3. Horizont Z3 tvoří světle hnědý, velmi vlhký, velmi slabě vápnitý sediment s menšími rezavými skvrnkami. Nejpravděpodobněji se jedná alespoň místy o oglejenou spraš ovlivněnou nadložím. Další horizonty Z2 a Z1 dokumentují starší geologický vývoj lokality v kvartéru a terciéru. Prozatím je z těchto nových výsledků zřejmé, že v severní části náměstí dovolovalo podloží existenci větší prohlubně, kde vznikaly sedimenty ovlivněné velmi vlhkým prostředím. Tyto sedimenty kopírují a vyplňují povrch podložních spraší. Pravděpodobně se jedná o prostředí nějaké mokřiny nebo o zaplavované boční koryto nějakého toku. Každopádně tímto prostředím musela být ovlivněna velká část prostoru náměstí (Kvítková 2001, 8-10). Na základě archeologických nálezů odkrytých sondami na náměstí Svobody si v současnosti můžeme utvořit představu o rozsahu a charakteru archeologických situací, které se zde skrývají pod dlažbou. Z období středověku jsou v celém prostoru náměstí zachovány archeologické situace v téměř nenarušené podobě, což je pro území historického jádra Brna výjimečné. Obdobná situace je v současnosti dokumentována pouze na Dominikánském náměstí, Zelném trhu, Jakubském náměstí a tzv. Římském náměstí - na ulici Františkánské. Tato skutečnost je zapříčiněna zejména malou stavební aktivitou na náměstí v období novověku.

Rozsah archeologických situací je v jednotlivých částech náměstí různý, což souvisí zejména s vývojem historického terénu. Zatímco v jižní části náměstí je původní historický terén těsně pod dlažbou (sonda D1 s.j. 155 – 1m; C8 s.j. 1001 – 0,3 m), v severní části náměstí je místy až ve 3 metrech (sonda A1 s.j. 215 – 3 m; A2 s.j. 1119 – 2,5 m; B4 s.j. 5120 – 2,7 m atd.). Tento rozdíl je způsoben již výše zmíněnou terénní depresí, která procházela severní částí náměstí západovýchodním směrem. Patrně se jedná o pozůstatek mokřiny, která byla ještě do 14. století odvodněna regulovanou stokou (sonda B4), jejíž průběh zde můžeme očekávat. U sondy B4 se zastavíme podrobněji. Nejstaršími dokumentovanými aktivitami v této sondě byly kulturní a komunikační vrstvy (s.j. 5112 až 5115) vytvořené na zvodnělém půdním typu (s.j. 5120). Tyto vrstvy narušilo smíšené zdivo (s.j. 5900) spojované žlutou hrubou vápennou maltou, z vnitřní strany pak byla vložena dubová deska dendrochronologicky datovaná k roku 1255 (s.j. 400). Konstrukce pokračovala severovýchodním a jihozápadním směrem mimo sondu. S obdobím existence této konstrukce souvisí kulturní (náplavové ?) písčité jílovité hlíny s oblázky (s.j. 5101, 5102 a 5117). Zásypy stratigraficky nad vrstvou 5103 pocházejí z období po ukončení funkce zdiva a podle ojedinělých zlomků keramiky je lze datovat do 14. století. Přestože byl sondou zachycen pouze fragment konstrukce, domníváme se, že situaci lze interpretovat jako vyzdívku jižní stěny městské stoky. Nasvědčovala by tomu mimo jiné orientace zdiva, zvodnělý terén, náplavové vrstvy, ale i umístění konstrukce právě v této části náměstí. S jistotou však může tuto teorii potvrdit pouze další archeologický výzkum. Nejmladší středověkou

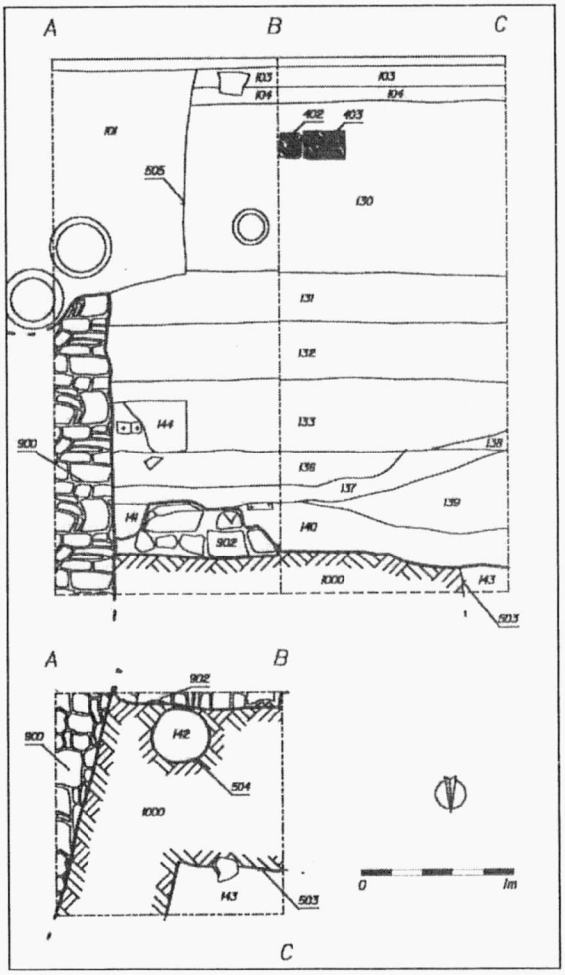
vrstvou dokumentovanou v sondě je zřejmě zásyp 5109 nebo 5110. Celé středověké souvrství bylo v průběhu 17. století narušeno výstavbou Merkurovy kašny, jejíž základ (s.j. 5901) se podařilo zachytit v jižní části sondy (Dvorská – Merta – Peška 2001, 31-39).

Obr. 13. Blok 48 (A135/2000), sonda C7. Hausblock 48 (A135/2000), Schurfschacht C7.

Protože se archeologické situace v celé ploše náměstí bez výjimky nacházejí již 0,5 m pod povrchem, mocnost archeologických vrstev dosahuje v jeho severní části až 2,5 m. Jedná se o mocné souvrství tvořené štěrkovými úpravami terénu, kulturními vrstvami a zahloubenými jámami časově náležící převážně 13. století (sondy A1, A2, A3, A4, B1, B2). Ve střední části náměstí se dokládají základy kostela sv. Mikuláše z konce 13. století, zahloubené do mocného středověkého kulturního souvrství a narušující nejstarší výrobní aktivity z počátku 13. století (Merta – Peška – Sadílek - Urbánková 2001, 107 - 132). V jižní části se nalézá neznámá historická zástavba ze 13. století (sondy D2, D3, C8) a zahloubené jámy související s odpadními aktivitami ve středověku (sondy C7, C9). V sondě D2 byl např. dokumentován rozsáhlý zasypaný středověký objekt, který pokračoval mimo sondu. Situaci můžeme interpretovat jako zaniklý dřevohliněný suterén domu ze 13. století (zásypy 123, 122, 125, 126, 121, 113-120).

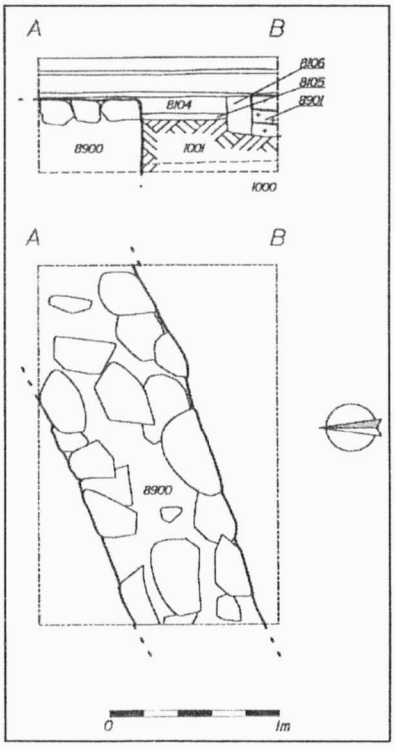
Zajímavým poznatkem je skutečnost, že zjišťovacími sondami byla odhalena i neznámá zástavba ze 13. století (sondy C8 a D3). Sondou C8 bylo zachyceno – v úrovni cca 0,75 m pod vozovkou – základové zdivo (s.j. 8901) probíhající ve směru severovýchod - jihozápad. Charakter zdiva spojovaného žlutou hrubozrnnou vápennou maltou nasvědčuje, že období výstavby náleží do 13. případně 14. století. Poněvadž není na žádném historickém plánu zachycena v tomto prostoru jakákoli zástavba, jedná se o zcela neznámý objekt, jehož rozsah a funkci může objasnit pouze další archeologický výzkum.

Obr. 14. Blok 48 (A135/2000), sonda D3. Hausblock 48 (A135/2000), Schurfschacht D3.

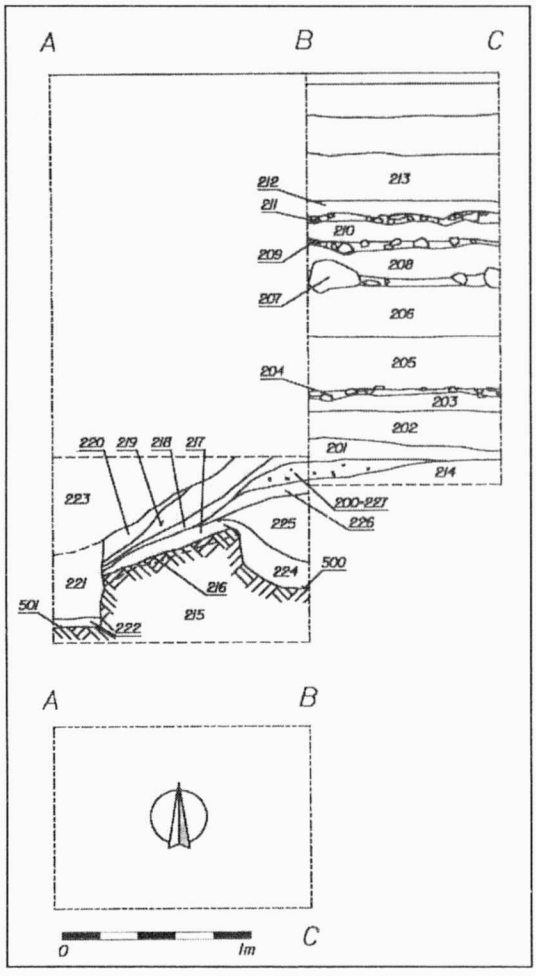
V sondě D3 byla asi 1, 6 m pod dlažbou odkryta koruna neznámého zdiva probíhajícího severojižním směrem (s.j. 900). Oranžovožlutá hrubá malta a celkový charakter zdiva svědčí o jeho středověkém původu. Celou situaci lze interpretovat jako východní stěnu plochostropého sklepa, jehož prostor pokračoval dále západním, severním a jižním směrem. Zlomky keramiky ze zásypu (s.j. 131 – 140) datují zánik sklepa nejpozději do 1. poloviny 14. století. Při podlaze byl odhalen i základ zdiva (příčky ?) pokračující dále západním směrem a sloupová jáma, jež mohla souviset s konstrukcí trámového stropu (s.j. 504). Kamennému sklepu předcházel zřejmě dřevohliněný suterén, jehož jihovýchodní roh byl nalezen pod podlahou v severozápadním rohu sondy (s.j. 503 a 147). Písemné prameny nám velice mlhavě podávají první informace o zástavbě ve městě v polovině 14. století, veduty a rytiny dokonce až v 17. století. Je tedy zřejmé, že původní zástavba náměstí byla poněkud odlišná od současných představ vycházejících z plánu stabilního katastru z roku 1825. Zvláště

situace odhalené v sondách D2 a D3 otevřely otázku vyměření náměstí ve 13. století. Protože zachycená zástavba v obou sondách zanikla nejpozději v 1. polovině 14. století, mohli bychom uvažovat o změně půdorysu a celkovém rozšíření náměstí právě v tomto období. V jižní části dnešního náměstí lze tedy očekávat i nálezy dalších staveb. Protože se jedná o zcela novou skutečnost zachycenou pouze archeologickými prameny, může ji objasnit pouze další terénní výzkum.

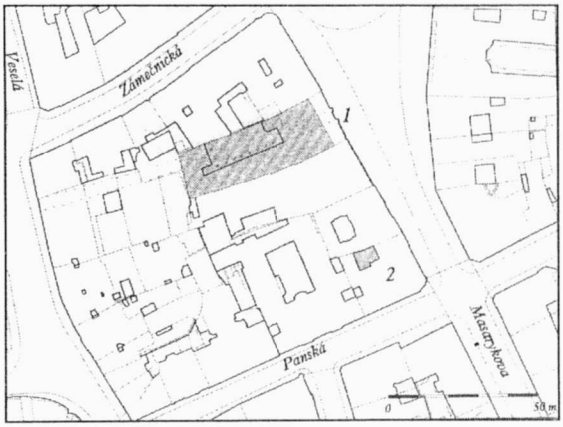

Obr. 15. Blok 48 (A135/2000), sonda C8. Hausblock 48 (A135/2000), Schurfschacht C8.

Na rozdíl od situací ze sond D2 a D3 můžeme konfrontovat s historickými prameny alespoň nález zdiva ze sondy C8. Pokud přijmeme hypotézu, že se vzhledem k charakteru zdiva jedná o stavbu svým charakterem blízkou kostelu sv. Mikuláše, mohla by se nám k tomuto objektu vztahovat historická zpráva z roku 1353. V tomto roce prodal "Ješek neboli Jan, tehdy rektor kaple sv. Mikuláše, domek ke kapli náležející, neboť ten se mu zdál maličký a příliš skromný a jako kaplanka nevhodný". Ve své historické topografii O. Vičar tuto kaplanku umisťuje do uliční fronty mezi Zámečnickou ulici a tzv. Lugek, přičemž při své rekonstrukci vychází mimo jiné z veduty H. J. Beyera – H. J. Zeisera z roku 1645, na které není kromě kostela žádná stavba v náměstí zakreslena. Na základě skutečností, že má toto městiště výrazně nižší ocenění než sousední domy a že v pramenech je dům uváděn jako "příliš skromný", lze soudit, že se jedná o omyl a berní zápisy k roku 1348 se vztahují k nalezenému nepodsklepenému domku v náměstí (Vičar 1965; 275, 281; Merta – Peška – Sadílek - Urbánková 2001, 107 - 132).

Obr. 16. Blok 48 (A135/2000), sonda D3. Häuserblock 48 (A135/2000), Schurfschacht D3.

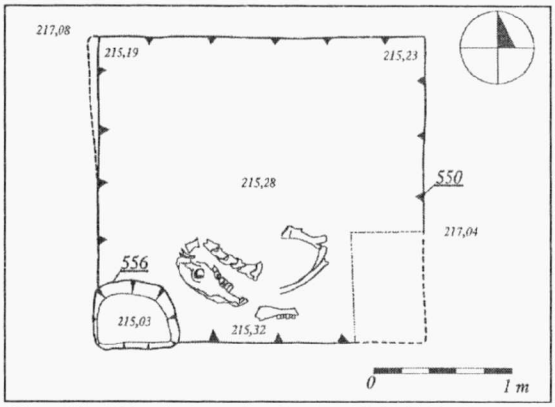
Obr. 17. Náměstí svobody 17 (A191/2000), zkoumaná plocha v rámci parcely ; 1, 2 – výzkum dvorku Panská 2-4 (A37/2001). Svoboda-Platz 17; Grabungsfläche; 1, 2 – Grabungsfläche Panská 2-4 (A37/2001).

Náměstí svobody 17 – Dům pánů z Lipé [akce A191/2000]

V souvislosti s rekonstrukcí a dostavbou sklepů domu náměstí Svobody 17 byl uskutečněn v měsících září 2000 až červnu 2001 záchranný archeologický výzkum (Peška – Zapletalová 2001).

Sledovaná plocha výzkumu se nachází v jihozápadní frontě náměstí, v bloku tvořeném ulicemi Pánskou a Zámečnickou. Levý sousední dům č. 16 byl vystavěn na vybombardované parcele po druhé světové válce. Při novostavbě definitivně zanikla historická zástavba, jejíž půdorys je znám pouze ze zaměření starého domu z roku 1942. Z hlediska historické topografie se v tomto prostoru již od 13. století nacházela měšťanská zástavba. Ocenění městiště k roku 1365 na 1,4 groše za m^2 zařazuje parcelu spíše k těm dražším pozemkům ve městě (Vičar 1965, 275). Lze předpokládat, že díky svému umístění na hlavním náměstí dům i později ve středověku a novověku patřil k těm dražším a výstavnějším.

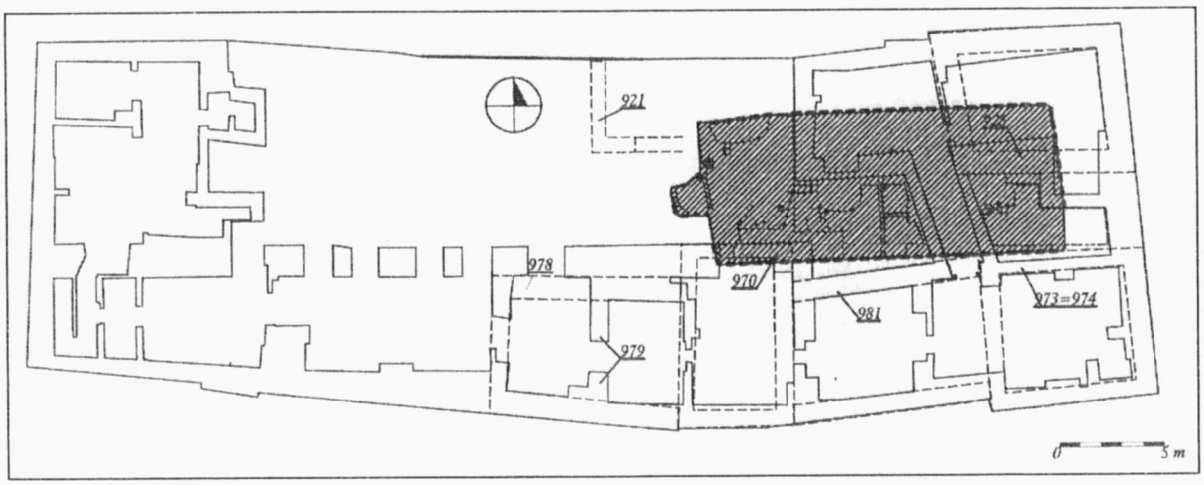
Na konci 19. století se dům č.17 na náměstí Svobody nazýval podle známých majitelů domu "Komarek – Haus" nebo "Souches – Haus". Od počátku 20. století se ujalo dosud běžné, avšak mylné pojmenování Dům pánů z Lipé, i když byl na konci 19. století určen jako stavebník velkolepého renesančního paláce brněnský patricij Kryštof Schwanz. Nejstarší historii zástavby domu lze podle útržkovitých písemných pramenů doložit v letech 1343 – 1365. Podle Vičarovy rekonstrukce středověké zástavby historického města zaujímá parcela domu č. 17 dvě gotická městiště (na rekonstrukci č. 106 a 107), která v roce 1343 vlastnili šenkýř Václav (Wenceslaus Propinas) a kožešník a později obchodník Heinrich Fuchs (Heinricus Vuchs pellifex). V polovině 14. století Fuchs scelil obě parcely v jeden majetek, který mezi léty 1354 – 1355 prodal Eberhardovi, jehož vdova jej vlastnila ještě v roce 1365 (Vičar 1965, 281; 1966, 255). V letech 1387 – 1389 parcelu vlastnil Moriz Steiger. V 15. století se v držení domu z doložených majitelů vystřídali kožešník Johannes Hackl, Václav Hackl, Johannes Adelfinger. Souvislá řada vlastníků je doložena od počátku 16. století. Tu nám z anonymity vystupuje až rytíř Matyáš Munka z Ivančic, kterému dům patřil od roku 1531. Původem český měšťan z Ivančic byl nobilitován roku 1523. Jeho bratr Jan (+ 1540) se po studiích ve Vídni stal prvním českým městským písařem a autorem Pamětí starých brněnských Jana Munky z Ivančic. V roce 1564 vlastnil dům Čeněk z Lipé. Někdy před rokem 1589 získal dům Kryštof Schwanz výměnou za dům U Červeného vola na nároží Kobližné a náměstí Svobody. Tento Kryštof Schwanz se stal stavitelem paláce, který v poněkud pozměněné podobě známe dodnes. Stavbu realizoval italský stavitel Antonio Gabri a sochař Giogio Gialdi. Po řadě jiných majitelů jej koupil roku 1646 za 6000 zl. polní maršál Raduit de Souches (onen známý velitel obrany města před Švédy za třicetileté války) i se zahradou za městskou brankou a užíval jej až do své smrti v roce 1683. Po něm jej zdědil mladší syn Karel hrabě Souches. V roce 1744 bylo v paláci 18 pokojů, čtyři kvelby, tři kuchyně a dvě stáje pro osmnáct koní. Dům platil daň z deseti komínů. Od roku 1818 do roku 1853 patřil svobodnému pánovi Josefu Edlerovi von Hayek, po němž dědila jeho manželka Amalie. Hayek v roce 1826 nabídl v soutěži s majitelem domu čp. 70 prostory k pronájmu provinční komisi pro regulaci pozemkové daně, mapovacímu ředitelství a katastrální inspekci. Katastrální úřad zde sídlil ještě v roce 1856. V levém krámu přízemí byla od roku 1831 zřízena kavárna zvaná Höfferovská. Dalším dlouholetým držitelem domu byl v letech 1880 až 1895 obchodník s koloniálním zbožím Franz Komarek, který v roce 1882 v neorenesančním duchu upravil fasádu. Brňané si tehdy připomínali 250. výročí vítězství nad Švédy v roce 1645, a oslavili tak památku svého hrdiny Raduita de Souches. V roce 1913 koupila dům společnost Ústřední svaz českých hospodářských společenstev v markrabství moravském v Brně (blíže k dějinám domu: Borský – Černoušková, 2000, s. 40 – 57). V současnosti je objekt ve vlastnictví stavební firmy UNISTAV, a.s.

Obr. 18. Náměstí svobody 17 (A191/2000), sklípek s.j. 550.
Svoboda Platz 17 (A191/2000), Erdkeller N. 550.

V minulosti byla v blízkosti domu prováděna řada archeologických výzkumů, např. sondáž celého domovního bloku 28, nebo nejnověji výzkum kostela sv. Mikuláše a sondáž na náměstí Svobody (Merta – Peška – Procházka – Sadílek, 2000, 38; Kováčik - Merta – Peška – Procházka – Sadílek, 2001, 87, 93-99).

Parcela domu se nachází na mírném, k východu skloněném svahu směřujícím k vodoteči Ponávky. Geologické podloží je zde tvořeno půdním černozemním horizontem (s.j. 101), který nasedal na kvartérní sprašové návěje (s.j. 100) a sprašové hlíny.

Obr. 19. Náměstí svobody 17 (A191/2000), šrafovaně vyznačen dřevohliněný suterén SSJ 2.
Svoboda Platz 17 (A191/2000); Erdkeller N. 2 (schraffiert).

Na úvod je nutno zdůraznit, že výzkum byl zahájen až po provedení pilotáže při sloupech renesanční arkády, kterou byla zničena řada cenných situací. Vlastní terénní výzkum plochy o rozloze 290 m^2 proběhl ve třech etapách. První etapou bylo snižování úrovně dvora o cca 4 m v říjnu až prosinci 2000 (cca 250 m^2). V rámci druhé etapy v lednu 2001 byl proveden výzkum západní části průjezdu a v rámci třetí etapy v květnu a červnu 2001 byla prozkoumána i východní část průjezdu (dohromady cca 40 m^2). V průběhu přestavby sklepních prostor, během první poloviny roku 2001, byly průběžně dokumentovány i fragmenty vybouraných gotických a renesančních zdí.

Vzhledem k velice krátkému termínu, v rámci kterého měl být výzkum dvorku (první etapa) realizován, nemohl být terénní odkryv proveden po celé ploše od úrovně dvorku. Jediný postup, který investor i stavba akceptovaly, bylo snížení terénu ve dvou etapách cca po dvou metrech a archeologický výzkum v malých úsecích v průběhu těžby. Řada archeologických situací (zvláště odpadních jímek) byla tedy zkoumána ve dvou fázích, což přispělo ke zničení množství nálezů a situací. Vlastní těžba stavební jámy a s ní související archeologický výzkum byly provedeny v pěti úsecích ve směru od západní k východní stěně dvora. Již na počátku výzkumu (v západní části dvora) bylo zřejmé, že archeologické situace se soustředí zvláště při severní stěně parcely. Střední část dvora byla z větší části zničena parovodem a inženýrskými sítěmi, které probíhaly průjezdem a dále napříč celým prostranstvím od východu k západu. Jižní část dvorku byla značně narušena pilotáží, která byla provedena při jednotlivých sloupech arkády a v rámci níž byly odtěženy i veškeré archeologické situace při povrchu. V nižších úrovních pod arkádami bylo již dokumentováno pouze spražové podloží.

V rámci druhé etapy byla prozkoumána západní část průjezdu. Samotný odkryv byl zahájen v mrazivých zimních měsících, a navíc až po odtěžení horního souvrství. Bylo tedy možno preparovat pouze požárové destrukce a podlahy suterénu SSJ 2.

Pro výzkum východní části průjezdu (třetí etapa) byla zvolena pro archeologii zcela nevhodná metoda – těžby tzv. důlním způsobem, z proražené východní stěny spojovací chodby sklepa 01.04. Po proražení otvoru byla zničena část podlahy suterénu SSJ 2, horní souvrství bylo odtěženo dělníky. V rámci vlastního výzkumu byla tedy provedena pouze preparace části požárové destrukce a podlahy suterénu SSJ 2.

Všechny odpadní jímky, které pokračovaly pod základovou spáru, nebyly dozkoumány. Soubor odebraných dřevěných vzorků byl zpracován a odatován dr. J. Vrbovou – Dvorskou (Dvorská – Merta – Peška 2001, 31-39).

Vzhledem k průběhu výzkumu, ale i úrovni povrchu půdního typu (lokačního terénu), cca ve výšce dnešní dlažby, nebyla ve dvoře zachycena až na jedinou výjimku kulturní souvrství. Navíc byla řada archeologických situací již v minulosti porušena, popřípadě zcela zničena četnými recentními úpravami a výstavbou novodobých inženýrských sítí. Většinu dokumentovaných archeologických aktivit tedy reprezentují jímky a sídlištní jámy ze 13. až 17. století, které se koncentrovaly zvláště při severní stěně parcely, takže není zcela vyloučeno, že některé původně náležely i sousednímu městišti. Celkem bylo dokumentováno 18 odpadních jímek, z toho 11 kruhových o průměru do cca 2,5 m (500, 503, 511, 530, 537, 538, 539, 540, 554, 547=548, 564=561, 586, 630), 2 zděné (s.j. 505=506=532; 504) a 5 obdélných případně čtvercových (s.j. 514,

525=536, 531, 537, 554). Ve dvou případech byly patrné pozůstatky výdřevy stěn (s.j. 540, 564=561).

Nejstarší osídlení na parcele představují odpadní jímky a sídlištní jámy z 1. třetiny 13. století (s.j. 525=536, 530, 549, 556). Do tohoto období také spadá výstavba malého sklípku (s.j. 550) čtvercového půdorysu o stranách 2,28 x 2,4 m a hloubce 2,16 m, který byl patrně součástí nejstaršího domu na parcele. Do 13., případně i počátku 14. století spadá výstavba i zánik většiny dalších odpadních jam a jímek (Odpadní jámy: s.j. 517, 549, 555, 556, 557; odpadní jímky: s.j. 511, 514, 525=536, 530, 537, 538, 539, 540, 547=548, 554, 564=561, 586, 630). Ze 14., případně 15. století pochází západní stěna nepodsklepeného traktu domu v severní části parcely (zdivo s.j. 921 patrně navazovalo na dům s.j. 975 v čele parcely) a patrně i vnější stěna sklepa ze sousedního (severního) městiště (s.j. 954). Pouze dvě sídlištní jámy a dvě odpadní jímky pocházejí ze 14. a 15. století (odpadní jámy: s.j. 501, 527; odpadní jímky: s.j. 500, 503). Nejmladší archeologické situace spadají někdy do období výstavby Schwanzova paláce a do počátků jeho existence (závěr 16. až 1. pol. 17. století), pomineme-li ovšem recentní úpravy dvorku a inženýrské sítě. Ze závěru 16. století a počátku 17. století pocházejí tři odpadní jímky (s.j. 503, 504, 505=506=532). Z hlediska hmotné kultury náleží zvláštní význam jímce 531, z jejíž výplně byly vyzvednuty malé fragmenty pozlaceného skla a která zanikla ještě před výstavbou západní arkády v roce 1611. V rámci stavby této části arkády byl proražen také malý sklípek ze sklepní místnosti 01.17, jehož základové zdivo mělo za úkol částečně staticky zajišťovat dva ze sloupů. Původní architektonický projekt Schwanzova paláce zahrnoval patrně i výstavbu prvního skutečného zděného záchodu v západní části dvora. Jednalo se o výkop s.j. 504, o rozměrech 3,2 x 3,2 m a hloubce cca 7m, s vyzděnými stěnami 927, 902, 903, 904=912, 905=919, 906, 907. Nadzemní konstrukce nebyla zachycena. „Záchod" však zanikl ještě v průběhu 17. století, což dokládají četné nálezy ze zásypu. Do 17. století nakonec patrně spadá i výstavba kamenné studny (s.j. 951) ve východní části dvora, která byla ovšem pouze ovzorkována.

V podstatě samostatnou stratigrafickou situací byl odkryv pozůstatků dřevohliněného suterénu ve východní části dvorku a v místě průjezdu. Výzkum této části byl realizován velice rychle a v několika úsecích v návaznosti na stavbu, což mělo vliv i na výpovědní hodnotu získaných informací. Zvláště shořelé konstrukce a podlahové úpravy nebyly preparovány a dokumentovány v odpovídající kvalitě.

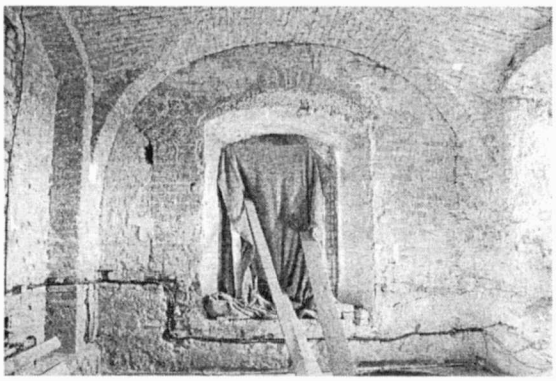
Dřevohliněný suterén SSJ 2 (s.j. 600=601=560=565=568) byl umístěn v přední části parcely, jež byla v pozdějších obdobích z větší části zastavěna. I přes tuto nepříznivou skutečnost se podařilo rekonstruovat jeho celý půdorys. Sklep byl obdélné dispozice o stranách cca 7 m (S-J) a 17,5 m (Z-V), do tehdejšího terénu byl zahlouben 2,2 až 2,5 m. Z předpokládané celkové plochy sklepa (120 m^2), bylo prozkoumáno cca 48 m^2, což je asi 40 %. Vstup byl řešen lichoběžníkovitou šachtou o rozměrech 2,2 m (S-J) a 1,6 m (Z-V), umístěnou přibližně při středu, vně západní stěny. Světlost vstupu činila cca 2 m, ve vnitřních rozích byly vypreparovány pozůstatky dřevěných zárubní vrat se železným kováním. Konstrukce stěn sklepa a vstupu byla řešena vodorovně skládanými prkny zapřenými za svislé kůly. Tato situace byla dokumentována při západní hraně. Ve střední části stavby byl prostor sklepa rozdělen příčkami z prken na kóje. Podlahu tvořil místy až několikacentimetrový vícevrstvý jílovitý nášlap, do kterého byla vyhloubena řada kůlových jamek. Některé ze sloupových a kůlových jam umístěných v podlaze patrně souvisely s konstrukcí stropu a přízemí. Na podlaze byly vypreparovány i pozůstatky železné obruče (ze soudku ?) o průměru 0,25 m a spálené dno dřevěné nádoby o průměru 0,36 m. Protože se pod podlahovým nášlapem nalézaly i starší objekty, lze předpokládat, že se jednalo nejméně o druhou fázi domu. Propálené stěny, zuhelnatělé konstrukce, uhlíkatá vrstva na podlaze a více než půl metru mocná mazanicová destrukce jednoznačně prokazují konečný zánik domu požárem. Nálezy keramiky z destrukce požár časově řadí někdy do třetí čtvrtiny 13. století. Vznik dřevohliněného domu lze zasadit někdy do poloviny 13. století. Vznik stavby lze s určitou tolerancí datovat pomocí absolutních dat získaných dendrochronologickou analýzou zuhelnatělých dřev. Vzorek dřeva 408 (po roce 1243) byl nalezen v původní poloze a jednalo se o fragment rohového opěrného sloupu v severozápadním koutě suterénu. Vzorek 412 (po roce 1260) byl vyzvednut z požárové vrstvy (s.j. 247) a jednalo se o fragment trámu patrně v druhotné poloze, který snad pocházel ze stropní konstrukce suterénu (Dvorská – Merta – Peška 2001, 31-39). V krátkém časovém odstupu byly při jižní stěně zaniklého suterénu postaveny tři kamenné sklepní prostory (s.j.. 970, 981, 973=974), což potvrzují nálezy malty z nejvýše položených vrstev zásypu. Stejnou maltou bylo spojováno i zdivo těchto sklepů, jež částečně narušily i jižní stěnu vyhořelého domu. Deprese vzniklá po suterénu vyhořelého domu byla definitivně zasypána až po vzniku těchto sklepních prostor. Ještě v závěru 13. století byla do prostoru těchto zásypů vyhloubena odpadní jímka, která patrně velice záhy zanikla (s.j. 630). Patrně s rozdělením městiště na dvě parcely někdy mezi léty 1300 až 1343 souvisí výstavba sklepa a domu v severní polovině při čele parcely (s.j. 975). Všechny mladší archeologické situace v prostoru průjezdu byly zničeny již výstavbou Schwanzova paláce a novodobého parovodu.

Prvním překvapivým odhalením, které archeologický výzkum přinesl, byla skutečnost, že původní úroveň terénu z období počátku města se do současnosti téměř nezměnila. Dnešní dlažba je o pouhých 20-30 cm výše než tehdejší povrch dvorku. Nejstaršími nálezy jsou zlomky keramiky z počátku 13. století; pocházejí ze zásypu několika odpadních jímek a sídlištních jam. Do tohoto období spadá i první dřevohliněná stavba, jejíž pozůstatek reprezentuje malý zahloubený sklípek o rozměrech 2,28x2,4 m a hl. 2,16 m. Z písemných pramenů víme, že v první polovině 14. století zaujímala dnešní parcela patrně dvě gotická městiště, která před rokem 1354 kožešník (později obchodník) Jindřich Fuchs scelil v jeden majetek. Protože z tohoto období bylo před stavební rekonstrukcí objektu známo pouze několik fragmentů gotických zdí, které jsou dnes součástí paláce, bylo zajímavé sledovat, zda archeologický výzkum přispěje k objasnění nejstaršího stavebního vývoje.

Výsledky výzkumu zcela předčily očekávání. Při uliční linii ve střední ose městiště byl dokumentován rozlehlý zahloubený sklep se vstupem ze dvora o ploše cca 120 m^2. Z nadzemních konstrukcí domu se nic nezachovalo, na základě zahraničních analogií však můžeme předpokládat až jednopatrovou dřevohliněnou (např. hrázděnou) konstrukci se sedlovou střechou. Podsklepený dům vznikl někdy mezi léty 1243 až 1260 a zanikl požárem již v závěru 13. století. Ze zachycené situace je zcela zřejmé, že se v tomto období jednalo o jedinou parcelu. Původní dřevohliněná konstrukce domu již nebyla obnovena. Na místo ní byly velice záhy vystavěny při jižní hraně městiště tři sklepní prostory, které plošně odpovídaly rozloze vyhořelého domu a respektovaly jeho jižní stěnu (s.j. 970, 981, 973=974). K rozdělení městiště na dvě parcely mohlo dojít; někdy mezi léty 1300 až 1343; dokladem této události může být výstavba sklepa a domu při uliční linii v čele parcely (s.j. 975). Vzhledem ke zničení všech gotických nadzemních konstrukcí při výstavbě Schwanzova paláce můžeme v současnosti pouze spekulovat o spojení severního i jižního domu po opětovném scelení městiště obchodníkem Heinrichem Fuchsem v polovině 14. století. Ještě v průběhu 14. století byl dostavěn nadzemní zadní trakt jižního domu a o něco později jej následoval taktéž nepodsklepený zadní trakt severního domu (jižní trakt - s.j. 978 a severní trakt s.j. 921). V průběhu 15. až 16. století bylo zdivo zadního traktu jižního domu podezděno a tehdejší sklep byl rozšířen o dvě nové prostory (s.j. 979). Výstavba Schwanzova paláce znamenala definitivní zánik gotické podoby domu. Nadzemní konstrukce byly sice zcela zbourány, ale původní sklepy byly částečně začleněny do nové stavby.

Petrov 3, parc. č. 344 [akce A13/2001]

Prováděná akce souvisí s rekonstrukcí objektu č. p. 3 na Petrově. Dosud nebyla ukončena a pokračuje i v roce 2002 (Procházka 2001).

Obr. 20. Petrov 3 (A13/2001), pozdně středověká místnost v suterénu domu.
Petrov 3 (A13/2001), Spätmittelarterlicher Raum im Unergeschoss des Hauses.

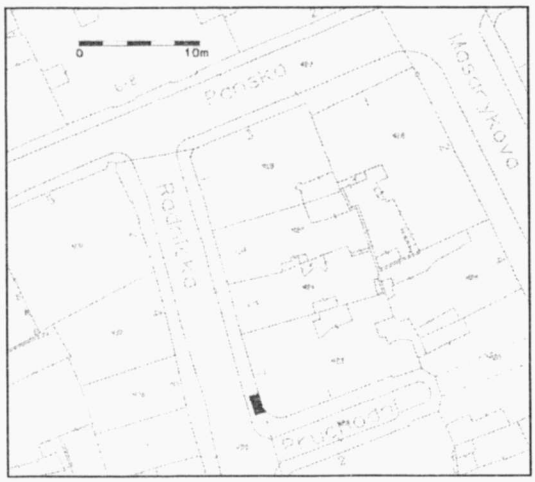
Historie domu nebyla zatím zcela objasněna ani v rámci provedeného SHP (Ambroz 1997; základní údaje Samek 1994, 139). Z dochovaných dokladů vyplývá, že ještě na sklonku 18. stol. byly dům č. 3 a sousední 4 (č.p. 273) odděleny. Na vedutě Bayera a Zeisera z r. 1645/1646 je vedle přestavěné bašty jednotraktový, štítově orientovaný dům, který lze považovat za předchůdce nynějšího č. 3. Na plánech z r. 1784 a 1794 je dům č.o. 3, zde označený jako č. 23, zjevně oddělen od sousedního č. 4 (č. 22). Ovšem již na Pluthově plánu okolí z r. 1824 stejně jako na jiném soudobém zaměření z téhož roku jsou č. o. 3 a 4 spojeny (na posledním jako č. 273), totéž platí pro plán stabilního katastru z r. 1825 (bez označení) a jiný z r. 1842 (zde též jako č. 273; všechny citované plány vyjma stabilního katastru viz u Ambroz 1997, 8 - 13). Každopádně r. 1874 byl z větší severní části východního křídla tohoto domu vyčleněn radikální přestavbou dnešní č.p. 621 jako dům choralistů (dnes parc.č. 344). Zadní část objektu si přinejmenším v suterénu zachovala původní ráz a zůstala spojena s domem č. p. 273.

V souvislosti s postupem rekonstrukčních prací se akce dosud omezila na archeologický dohled při snižování podlah a dokumentaci odkrytých a „zpřístupněných" zdí. Při vybourání jedné ze zazdívek byl získán soubor raněgotických prvků pocházející pravděpodobně ze zbourané starší fáze kostela sv. Petra a Pavla. Vzhledem k tomu, že akce i nadále pokračuje, nebyly získané poznatky dosud souborně vyhodnoceny. Zcela nepochybně však akce ve svých výsledcích přinese cenné informace

ke stavebnímu vývoji jmenovaného domu. Již nyní lze však říci, že dům pochází někdy z období 15. či 16. století.

Radnická, parc. č. 430 [akce A16/2001]

V rámci projektu „Sanace brněnského podzemí" byla v říjnu 2001 provedena dokumentace sondy na ulici Radnické (Zůbek 2002b).

Obr. 21. ulice Radnická (A16/2001), situování zkoumané sondy v rámci zástavby.
Radnická Str. (A16/2001), Lage des Schurfschachtes.

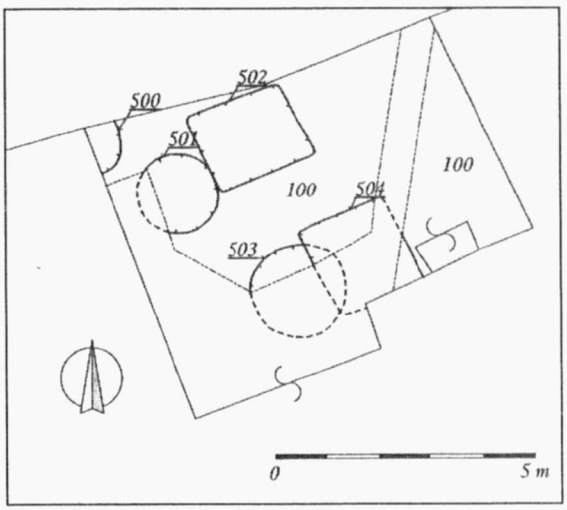
Sledovaná sonda byla umístěna ve vozovce na Radnické ulice při č. 7. Daný prostor byl ve středověku součástí Brněnské čtvrti (Quartale Brunnense). Ulice tehdy nesla název Ostružnická či Ostrožnická (platea Calcariatorum), od roku 1770 Přední Radnická (Vordere Rathausgasse), od 1794 Dolní Radnická (Untere Rathausgasse) a od roku 1867 připadl ulici dnešní název Radnická (Rathausgasse). Ve středověku se jednalo o poměrně „lukrativní" prostor, kde ocenění městišť patřilo k nejvyšším ve městě. (Flodrová 1997, 198, Vičar 1965, 258, 275).

Archeologické situace v sondě byly v podstatě beze zbytku poničeny recentními výkopy a inženýrskými sítěmi. Aktivity z období středověku byly zachyceny pouze na západním profilu. Na přibližně 0,40 m silný půdní typ (s.j 111) nasedalo středověké komunikační souvrství.

Panská 2-6, [akce A37/2001]

V souvislosti s rekonstrukcí objektu Pánská 2-6, náměstí Svobody 14 byl v průběhu měsíce března proveden záchranný archeologický výzkum v prostoru dvorku (Merta – Peška 2001b). Zkoumaný prostor je jedinou plochou se zachovaným archeologickým terénem v rámci objektu domu Pánská 2-6 a proto mu byla věnována zvýšená pozornost. Archeologický terén na zbylé části parcely byl zničen již počátkem 20. století při stavbě sklepů dnešního domu.

Z hlediska historické topografie se zkoumaná plocha nachází v centru historického jádra města na nároží někdejšího Dolního trhu (náměstí Svobody) a ulice Pánské. Zkoumaný prostor se nachází ve dvorní části někdejšího středověkého městiště.

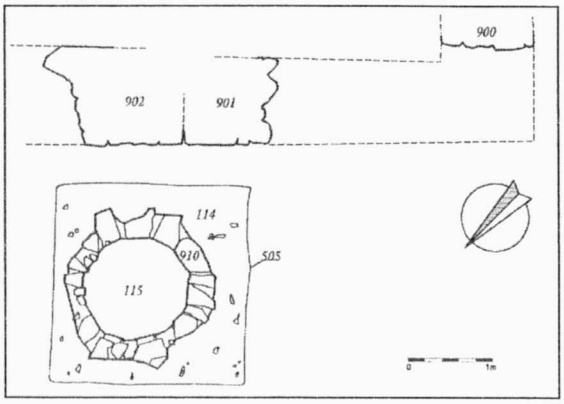

Obr. 22. Panská 2-4 (A37/2001), rozmístění jímek ve dvorku domu.
Panská 2-4 (A37/2001), Lage der einzelnen Kloaken im Haushof.

Terénní výzkum se omezil na začištění plochy dvorku a dokumentaci zjištěných archeologických situací. Po začištění zkoumané plochy se mezi recentními inženýrskými sítěmi podařilo dokumentovat fragmenty pěti odpadních jímek zahloubených do sprašového podloží (horní části jímek byly již v minulosti odtěženy). Až na jednu výjimku všechny pokračovaly hlouběji pod úroveň sníženého povrchu dvorku. Jiné než odpadní aktivity se výzkumem zachytit nepodařilo. Z výplní jímek byly získány menší celky keramiky datované do 13. až 16. století.

Údolní 8, [akce A46/2001]

V souvislosti s rekonstrukcí a dostavbou objektu Údolní 8 byl uskutečněn v březnu 2001 zjišťovací archeologický výzkum předcházející výstavbě nových garáží (Kováčik – Merta 2001). Na zjišťovací výzkum navázal později záchranný archeologický výzkum, který je v současnosti ve fázi zpracování (Holub – Merta 2002).

Obr. 23. Údolní 8 (A46/2001), novověká studna v zahradě domu.
Údolní Str. 8 (A46/2001) - neuzeitlicher Brunnen im Garten des Hauses.

Zjišťovací sondy byly situovány v zahradě předmětné parcely, která ležela vně předpokládaného středověkého jádra, severozápadně od něj. V těchto místech se nacházelo již od období vrcholného středověku předměstí Brna zvané Švábka. Ve 14. až 17 století se nazývalo platea Svevorum, Schwabengasse, v roce 1915 pak Erzherzog Eugenstrasse a v roce 1918 Údolní (Flodrová 1997, 256). Osídlení bylo vázáno na vodoteč (městský potok), který v těchto místech protékal směrem k historickému centru a v novověku po Marešově ulici a dále pak směrem k nám. 28. října, do Ponávky (Dřímal 1968, 81).

Geologické podloží zde představuje spraš a na ní vyvinutý půdní typ. K nejstarším antropogenním aktivitám na lokalitě náleží vrstva 110 obsahující středověký materiál datovatelný do období 13. – 16. století. Vrstvu interpretujeme jako výsledek přírodních splachů, či spíš intenzivní středověké zemědělské činnosti v prostoru před městskými hradbami. Dále zde byla zachycena planýrka 108, dle keramiky pocházející z období kolem přelomu 16./17. století. Novověké stavební aktivity jsou doloženy terénními úpravami (s.j. 101, 102, 104, 105, 106, 107), zdmi a podlahami stávajícího objektu. Zmíněné aktivity probíhaly v baroku, především pak v závěru 19. století, z kterého pochází dnešní zástavba parcely.

Blok 32 [akce A56/2001]

V souvislosti s „projektem stavebně-historického vývoje a zpřístupnění domů v uličním bloku 32" byl uskutečněn v měsících dubnu až červnu 2001 záchranný archeologický výzkum spočívající v dokumentaci 10 vyhloubených sond (Peška 2002b).

Obr. 24. Blok 32 (A56/2001), lokalizace jednotlivých sond.
Häuserblock 32 (A56/2001), Lage der einzelnen Schurfschächte.

Domovní blok 32 je vymezen dnešními ulicemi Jakubská, Česká, Rašínova a náměstím Svobody. Všechny sondy byly položeny v prostoru současné vozovky ulic Česká (dříve Frohlichgazz – Veselá, Rudolfsgasse – Rudolfova), Jakubská (dříve také Beim S. Jakob – U sv. Jakuba, Pfarrgasse - Farní) a Rašínova při hranici domovního bloku 32. Současná zástavba bloku 32 respektuje pouze částečně historickou situaci. Starší středověkou parcelní hranici (resp. uliční frontu) lze vysledovat v prostoru ulice České, v západní části ulice Jakubské a ve frontě domů situovaných do náměstí Svobody. Zcela zásadně byla změněna východní část domovního bloku. Na přelomu 19. a 20. století zde byla starší zástavba zbourána a původní malá ulička rozšířena na úkor zbouraných domů. V minulosti nesla ulička různá jména, která však nicméně vždy přesně vyjadřovala její poslání – Todtegasschen, ulička Mrtvých, též Smrtná, Umrlčí, Hřbitovní, posléze i Kostelní – neboť spojovala dnešní náměstí Svobody se starým městským hřbitovem kolem kostela sv. Jakuba. Nově vzniklá ulice dnes nese název Rašínova (Flodrová 1997, 200).

U východní části domovního bloku se pozastavíme podrobněji, protože několik sanačních sond zachytilo dnes již neexistující historickou zástavbu v tomto prostoru. Pro polovinu 14. století máme v západní části uličky Jakubské známu pouze jednu poměrně velkou parcelu uváděnou jako Obřanský dvorec (Obersezzine). Roku 1465 je již jako vlastník uváděn kartuziánský klášter v Králově poli, který zůstal držitelem domu až do 19. století (Vičar 1965, 263; Borovský 2000, 13-35). Na nároží Jakubského náměstí v sousedství domu královopolské

kartouzky byla vystavěna ještě v průběhu středověku kaple sv. Mořice, zbouraná až v souvislosti s proražením Rašínovy třídy na přelomu 19. a 20. století. Základy kaple odhalily dvě sondy, které zde byly položeny v rámci průzkumu domovního bloku 41 (Jakubské náměstí). V současnosti je archeologický výzkum bloku 41 ve fázi zpracování (Merta – Peška – Zůbek 2001). Prostor do někdejší Hřbitovní ulice zaujímal farní hřbitov, díl přiléhající ke kapli sv. Mořice byl po zrušení hřbitova v roce 1784 prodán kartouzskému dvoru. Podle O. Vičara byla původně v prostoru této části hřbitova i měšťanská zástavba, vykoupená zřejmě ještě ve středověku za účelem rozšíření místa pro pohřbívání. Pro rok 1348 zde O. Vičar uvádí čtyři městiště, patřící Václavu Čechovi (Wanko Boemus), slanaři Konrádovi (Chunczlinus salczkouffel), soustružníku Mikuláši Glaubovi (Nicolaus Glaub calcariator) a jakési Helfterinně. Jsou to městiště v Běhounské čtvrti (Quartale Cursorum) označená Vičarem čísly 25, 26, 10, 11. Nároží Hřbitovní uličky a Dolního trhu (náměstí Svobody) zaujímala v minulosti jediná, poměrně široká parcela, pro rok 1348 je zde uváděn kamenný dům (domus lapidea) jehož majitelem je Engelprecht Moč (Engelprecht Motscho; Vičar 1965, 281). Od roku 1621 byl tento dům v majetku Lichtenštejnů a v literatuře o Brně je známý jako Lichtenštejnský palác (blíže k topografii paláce Pešlová 2002).

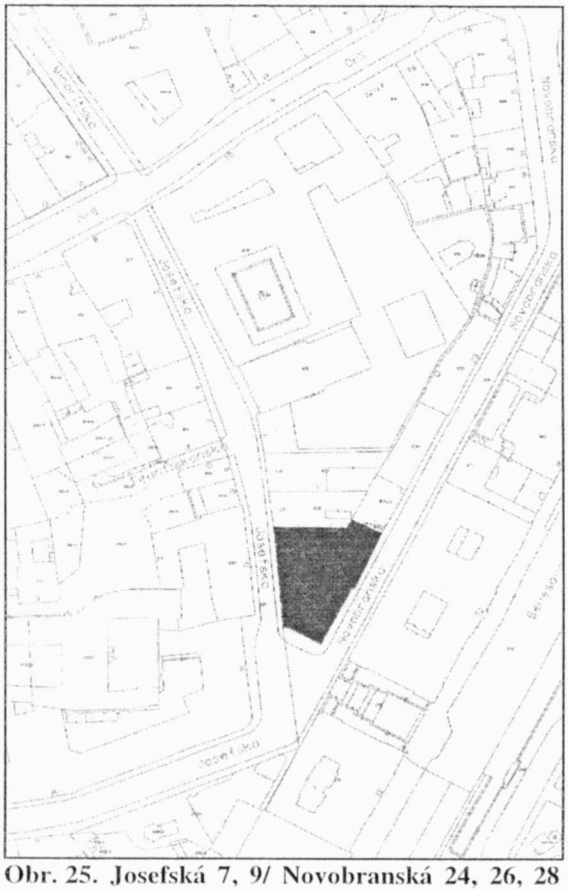
V rámci domovního bloku i v jeho těsné blízkosti proběhla v minulosti již řada archeologických výzkumů. Počátkem 90. let byl proveden plošný výzkum v prostoru parcely Jakubská 4 (Himmelová – Procházka – Kundera – Unger 1993, 85-88). Další výzkum se uskutečnil v letech 1997/1998 v prostoru Rašínovy 4 (dnešní pojišťovna Kooperativa) a zachytil Hřbitovní uličku s částí hřbitova a nároží renesančního lichtenštejnského paláce (Merta 1999a). V uplynulých letech byly sondovány, v rámci průzkumu domovních bloků 31, 33, 42, také vozovky ulic Jakubské, České a Rašínovy (Merta – Kováčik - Peška – Procházka – Sadílek 2001, 77-82). V současnosti probíhá průzkum bloku 41 (Jakubského náměstí), jenž zahrnuje i tři sondy v místech, kde stávala kaple sv Mořice (Borovský 2001, 274 n, Merta – Peška - Zůbek.2001).

Domovní blok se nachází na mírném svahu, který pozvolna klesá jižním směrem k náměstí Svobody. Z hlediska reliéfu lokačního terénu výzkum přinesl řadu upřesňujících výškopisných informací, zvláště z prostoru Rašínovi ulice. I když bylo v sondách B1, A5, A6 dokumentováno pouze sprašové podloží (s.j. 101), lze předpokládat úroveň původního terénu cca 0,5 m pod současným povrchem. Tato část ulice tedy víceméně kopíruje středověký terén. Blíže k náměstí Svobody však původní terén klesá výrazněji, než je tomu dnes, v sondě A1 je půdní typ (s.j. 100) umístěn až v úrovni 1,8 m pod vozovkou. Holocenní půdní typ tvořený černohnědou humózní hlínou tzv. černozemí byl dokumentován také v sondách C1 a C2 cca 0,75 m pod vozovkou.

Nejstarší osídlení zachycené výzkumem reprezentuje zahloubená odpadní jáma z počátku 13. století zachycená sondou A1 v prostoru náměstí Svobody. Jáma (s.j. 502) byla nepravidelně kruhového tvaru a její zahloubení do původního terénu (půdního typu s.j.100) činilo cca 1,7 m. Výplň jámy byla silně zvodnělá a organického původu (s.j. 182, 183). Středověké komunikační úpravy ulice byly dokumentovány v sondách C1 a C2. Situace v sondě C2 naznačuje, že prostor uliční komunikace byl ještě v průběhu 13. století čištěn a rozbahněný povrch ulice odstraněn (pravidelně odstraňován ?).

Z hlediska historické topografie byl učiněn zajímavý objev v sondě B5 umístěné ve vozovce ulice Jakubské. Sonda odhalila východní stěnu gotického sklepa s přilehlým nadzemním průjezdem, reprezentovaným patkou západního ostění vjezdu z ulice (s.j. 900, 901). Pod recentními úpravami terénu, starší dlažbou a inženýrskými sítěmi (s.j. 102, 103, 105, 107, 108, 109) byla v sondě odhalena velice zajímavá archeologická situace. Nejstarší sídlištní aktivitu představuje jáma 500 (výplně 115 až 120). Horní hrana byla zničena zdmi 900, 903, 904 a dolní hranu se podařilo zachytit pouze v řezu. Protože se zásyp nacházel v celém prostoru mezi zdmi 900, 903, 904, lze předpokládat, že dolní hrana probíhala ve směru západ-východ a v západní části byla narušena výstavbou zdi 900. Charakter zásypu nenaznačuje odpadní funkci, ale účelové zasypání poté, co objekt dosloužil (zásyp 120 sestává z půdního typu a je téměř sterilní, na něj nasedá planýrka 119). Vzhledem k plochému dnu a hloubce, ve které se toto dno nachází (cca 1,6 m pod úrovní původního terénu), můžeme usuzovat na zahloubený obytný případně hospodářský objekt (suterén dřevohliněného domu?). Nálezy keramiky zasazují jeho zánik ještě do 1. poloviny 13. století. I když v sondě nemáme dokumentován půdní typ, můžeme nepřímo povrch odhadnout na základě: 1) komunikačních vrstev 111-114, 106; 2) předzákladu zdi 900; 3) úrovně půdního typu známé z okolních sond A3, A4, B1, D2 zkoumaných v rámci bloku 42 (Merta – Kováčik - Peška – Procházka – Sadílek 2001, 77-78) a sondy B6 zatím nepublikovaného bloku 41 (Merta – Peška – Zůbek 2001). Po zániku objektu (2. pol. 13. století ?) bylo vystavěno zdivo 900. Základová spára umístěná cca 2,0 m pod úroveň tehdejšího terénu naznačuje, že se zřejmě jedná o vnější stranu východní stěny kamenného gotického sklepa. V nadzemní části je k východnímu líci přizděna patka portálu s krinoidového vápence (s.j. 901). Zřejmě jde o západní ostění portálu průjezdu, který přiléhal ze západní strany ke gotickému sklepu. K zazdění tohoto prvku bylo užito výrazně odlišné malty (jemné světle

šedé) než té, která byla převážně použita při výstavbě zdi 900 (hrubá oranžová). Malé čočky světle šedé malty se však ojediněle nacházejí i v rámci tohoto litého zdiva, což dokládá, že se jedná o jedinou stavební fázi. Zhruba v úrovni předzákladu zdiva 900 se nachází souvrství (s.j. 106, 112 až 114) štětových úprav průjezdu (?) překrývající starší objekt 500. Na tomto souvrství leží požárová vrstva 115, která může mít souvislost s ohořelým vnějším lícem nadzemního zdiva 900. Zřejmě až v novověku (pozdním středověku ?) byla z gotického sklepa východním směrem proražena nová prostora (s.j. 904=905). Protože úroveň nového sklepa sahala patrně pod základ 900, byla provedena jeho podezdívka (s.j. 905). S podezděním souvisí i zasypaný vyhloubený prostor pod tímto základem (s.j. 501 a 121). V novověku (pozdním středověku) byla zřejmě provedena i zazdívka průjezdu 903. Zdivo 902 snad souvisí s přestavbou průčelí gotického domu do Jakubské ulice, který je od 15. století v držení královopolské kartouzky. Nepochybně se jedná o dům Jana z Hradiště, jenž v 15. století přešel do majetku kartuziánského kláštera v Králově Poli.

Obr. 25. Josefská 7, 9/ Novobranská 24, 26, 28 (A64/2001), zkoumaná plocha vyznačena šrafovaně.
Josefská 7, 9/ Novobranská 24, 26, 28 (A64/2001), Grabungsfläche schraffiert.

Stěna jiného zděného gotického sklepa byla dokumentována také v sondě A2 v prostoru ulice Rašínovy (s.j. 909). V úrovni cca -1,7 m pod současnou vozovkou byla zachycena koruna zdiva neznámého zasypaného sklepa. Nejstarší částí prostory bylo zdivo 909, východní stěna původního gotického jádra pocházejícího nejpozději ze 14. století, zděného převážně ze slepenců Old Red na žlutou hrubou vápennou maltu. Původní podlaha tohoto sklepa se nacházela cca 3,8 m pod současným terénem. Zřejmě v období pozdní gotiky byla k východní stěně 909 přizděna příčka 914 ze smíšeného zdiva obsahující také vysoké gotické cihly a druhotně užité architektonické prvky. Později byl původně plochostropý sklep sklenut (s.j. 922). Zdiva 910 až 913 souvisí již s výstavbou nového (renesančního či barokního ?) sklepního prostoru, do kterého se vstupovalo ze starší sklepní místnosti vymezené zdmi 909 a 914. Konstrukce 910 a 913 tvoří špalety průchodu, kterými byl upraven průraz zdivem 909. Zdiva 911 a 912 tvoří obvodové stěny nové sklepní prostory, která byla v rámci výzkumu podzemí vyklizena pouze částečně. Nálezy ze zásypů dokládají, že sklepní prostory sloužily až do zbourání lichtenštejnského paláce na konci 19. století. Dokumentované gotické zdivo sklepa patrně náleží domu uváděnému ve 14. století jako "domus lapidea", který byl ve vlastnictví Engelprechta Moče a od 17. století patřil Lichtenštejnům. Z lichtenštejnského období pochází mladší dokumentované přestavby a rozšíření tohoto sklepení (s.j. 910 až 914, 922).

Neznámá sklepní prostora byla odhalena také sondou A3 v prostoru vozovky ulice Rašínovy. Pod recentními zásypy inženýrských sítí v úrovni -0,75 m zde bylo odhaleno novověké jihovýchodní nároží sklepa (?), s podlahou v úrovni 1,9 m (s.j. 906=907). Jednalo se o smíšené zdivo, které můžeme dle jeho charakteru datovat do období pozdní gotiky, případně renesance. Zásyp nebyl pečlivě sledován, takže nemáme k dispozici žádný datační materiál.

Další novověká základová zdiva, případně zasypané sklepní prostory byly dokumentovány i v sondách A4 a A6, jejich přesnou interpretaci však můžeme provést, stejně jako u sklepa v sondě A3, pouze za předpokladu podrobného průzkumu archivních fondů.

V sondě B1, v prostoru ulice Rašínovy, byla v úrovni cca 1,0 m odhalena studna (s.j. 919) o průměru 1,45, která byla částečně vystavěna z druhotně použitých gotických architektonických prvků (žeber a kvádrů). Vznik lze tedy zasadit někdy do období pozdní gotiky případně renesance (15. -16. století). Zasypání studny proběhlo již v 1. polovině 17. století, což spolehlivě dokládá soubor keramiky vyzvednutý z výplně 130. Dna studny nebylo dosaženo ani v úrovni 5,0 m pod povrchem současného terénu. Někdy v průběhu 17. - 18.

století byla zaniklá studna částečně narušena výstavbou základového zdiva (s.j. 920), které patrně náleželo východní stěně dvorního traktu domu královopolské kartouzky (s.j. 920).

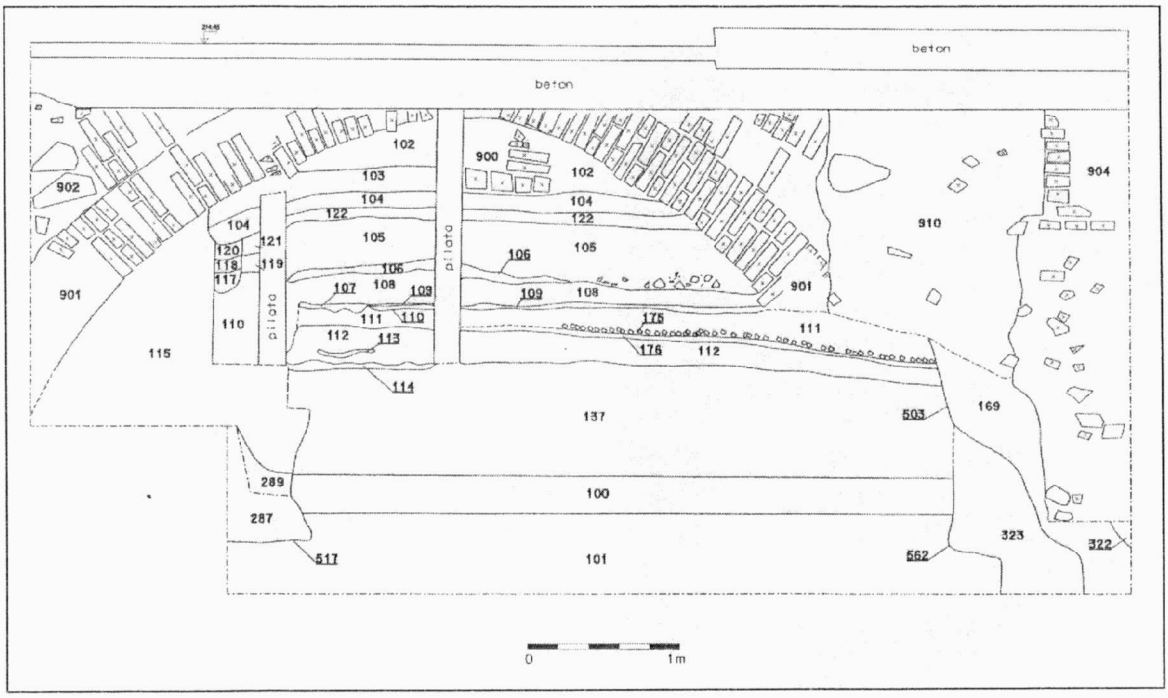
Závěrem můžeme konstatovat, že prostor ulic Jakubská a Rašínova skrývá zachované základy středověkých domů zbouraných na přelomu 19. a 20. století a relativně neporušenou archeologickou situaci. V případě větších stavebních zásahů do současného terénu by měl rozhodně proběhnout plošný archeologický výzkum.

Josefská 7, 9/ Novobranská 24, 26, 28, parc. č. 228, 229, 230, 234/2 [akce A64/2001]

V souvislosti s výstavbou objektu Josefská 7 a 9 se ve dnech 24.7. – 4.9. 2001 uskutečnil záchranný archeologický výzkum (Zůbek 2001c). V části plochy, která byla zemními pracemi zasažena nejvíce, proběhl již dříve archeologický výzkum (kód akce - AU2/90), dosud však nezpracovaný do podoby nálezové zprávy (viz Procházka 2000, 31, 55-57).

Plocha provedeného výzkumu přiléhá ke stávajícímu domu Josefská 5 a je sevřena ulicemi Josefskou a Novobranskou. Daným prostorem probíhala od 13. století městská hradba, která se tu v reliktu zachovala dodnes. Část zkoumané plochy (při Novobranské ulici) se tudíž nacházela mimo hranice vlastního středověkého města (šlo o prostor parkánu). Druhá část (při ulici Josefské) se potom přimykala k jmenované hradbě zevnitř. Tato část náležela ve středověku k Měnínské čtvrti (Quartale Menesense). Středověká parcelní síť a struktura zástavby je konkrétně ve zkoumaném prostoru v podstatě neznámá, historické prameny neposkytly možnost přesnější rekonstrukce. V daném místě prameny jmenují pouze „omnes alii de platea Bohemorum". Šlo o chudší (okrajovou) část města, kde se cena městišť měla pohybovat na spodní hranici (viz Vičar 1965, 242-283). Víme dále, že ulice Josefská se tehdy nazývala Česká (platea Bohemorum) (Flodrová 1997, 102).

Geomorfologicky se lokalita nachází na mírném svahu, který se táhne v podstatě od petrského návrší směrem k vodoteči Ponávky. Stávající nadmořská výška zkoumané plochy byla cca 214,46 (v prostoru navýšení na úroveň zachovalých reliktů středověké hradby) a 211,71 m.n.m. (v prostoru vně hradby při ulici Novobranské).

Obr. 26. Josefská 7, 9/ Novobranská 24, 26, 28 (A64/2001), profil zachycující stratigrafii lokality od doby bronzové po vrcholný středověk.
Josefská 7, 9/ Novobranská 24, 26, 28 (A64/2001), Schichtenfolge des Fundorts von der Bronzezeit bis zum Hochmittelalter.

Konkrétním předmětem terénní části výzkumu byl dohled nad prováděnými zemními a výkopovými pracemi a plošný odkryv archeologických situací v rozsahu plánovaného snižování terénu. Speciálním úkolem byla dokumentace stavbou následně odstraněných částí středověké městské hradby, jejíž relikty se v daném prostoru zachovaly do dnešních dnů. Plocha staveniště byla v konkrétních částech snížena na rozdílnou úroveň, kterou vytyčují nivelety 209,06 a 213,73 m n. m. Archeologické situace byly zasaženy v podstatě jen v prostoru nově budovaného suterénu při Josefská 5 a na něj navazujícího koridoru, který ho spojuje se sklepem pod Josefskou 7, a dále v prostoru při ulici Novobranské. V ostatních částech se snižování odehrálo pouze v rámci recentních aktivit. Pokud některé archeologické situace zasahovaly pod základovou spáru budované stavby, nebyly dále zkoumány.

Archeologický výzkum zachytil geologické podloží. Reprezentovala jej sprašová návěj (s.j. 101), na kterou nasedal půdní typ (s.j. 100). Ten postupně přecházel do sprašového podloží a rovněž jeho horní hranice vůči pravěké vrstvě (s.j. 137) byla dosti nezřetelná. Rozlišitelná průměrná mocnost se však dala stanovit na cca 0,30 m. Dokumentovaná mocnost spraše je větší než 2 m.

Nejstarší zachycenou antropogenní aktivitou na zkoumané ploše byly doklady poměrně intenzivního osídlení z doby bronzové. Zdá se, že bez výjimky náležejí jejím mladším obdobím (tedy cca 1300 až 800 před Kristem). Odkryty byly především jámy pravděpodobně zásobní funkce, rozmanité jámy blíže neznámé funkce (snad ve většině hliníky) a několik sloupových jamek. Byla pozorovatelná jistá časová fázovitost osídlení. Ukazovaly na ni superpozice jednotlivých jam, ale především to, že některé z nich byly zcela jasně po svém zasypání překryty „kulturní" vrstvou (s.j. 137). Její mocnost se pohybovala kolem 0,60 m. Do jejího povrchu pak byly opět zahloubeny jámy z doby bronzové. U většiny jam však nešlo jednoznačně říci, zda byly vrstvou 137 překryty nebo do ní zapuštěny.

Další postižené doklady osídlení daného prostoru pocházely až ze 12. století. Reprezentovaly je dvě jámy neznámé funkce (s.s.j. 27 a 46) a relikt vrstvičky (s.j. 228).

Nepoměrně více pak bylo odkryto situací datovaných do 13. století. Jednalo se většinou o vrstvy, v mnohých případech interpretovatelné jako „kulturní". Díky nim se povrch terénu zvýšil místy až o nejméně 0,70 m. Dále byly zachyceny rozmanité jámy neznámých funkcí, snad odpadní jámy a výkopy sloupových jamek. Vyzdvihnout je potřeba zachycený výsek zahloubeného suterénu dřevohliněného domu (s.s.j. 58), který zanikl požárem, ale především dochované relikty městské hradby (s.s.j. 28). Ta do areálu města nezahrnula celý prostor osídlený ve 13. století. Několik jam totiž bylo nalezeno přímo pod hradbou i na ploše před jejím vnějším lícem.

Ze 14. a 15. století byly zachyceny jen tři jámy neznámé funkce a zahloubená pec na tavení bronzoviny (s.s.j. 43). Zajímavé bylo, že pec (z 15. století) se nacházela vně městské hradby, tedy v prostoru parkánu.

Z mladších období, 16., 17. a 18. století, byly odkryty aktivity navážkové, výkopy neznámých funkcí a za zmínku stojí hlavně dvě odpadní jámy (jímky, s.s.j. 72 a 76).

Z 19. a 20. století byly zachyceny navážky, relikty kanalizace a také zbytky domů, které se přimykaly k vnějšímu líci hradby.

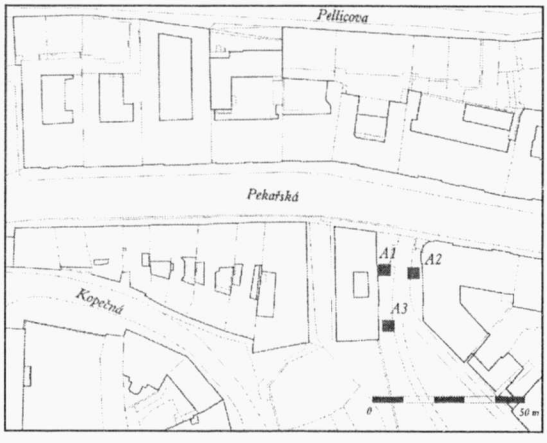
Shrneme-li stručně poznatky získané provedeným archeologickým výzkumem, můžeme říci, že daný prostor byl poprvé sídelně atraktivní až pro lidi z mladších období doby bronzové (cca 1300 až 800 před Kristem). Následně byl osídlen až ve 12. a 13. století a jeho část byla výstavbou hradby zahrnuta do vnitřního areálu středověkého města. V jeho rámci se pak jednalo o okrajovou a spíše chudší část. Přesnou parcelaci prostoru se nepodařilo z písemných pramenů určit. Samotný archeologický výzkum k dané otázce mnoho jasných informací nepřinesl. Zachycen byl pouze jeden relikt zahloubeného suterénu dřevohliněného domu, a to pouze ve výseku, který neumožňoval rekonstruovat jeho rozměry či orientaci. Jediné, co můžeme říci, je to, že zkoumaný výsek byl v nejbližším bodě vzdálen 6,50 m od městské hradby. Lze ovšem předpokládat, že patřičný dům stál hradbě blíž. Svým charakterem pak suterén odpovídá obdobným subjektům, které byly odkryty na různých místech po celém areálu středověkého jádra města. K vývoji ve 14. a 15. století pak archeologický výzkum přinesl relativně jen málo poznatků. Nejzajímavějším se jeví doklad výrobní činnosti v prostoru parkánu. Z období mladších potom byly zkoumány především odpadní jámy.

Blok 62b [akce A82/2001]

V rámci projektu „Sanace brněnského podzemí" byl proveden v květnu 2001 záchranný archeologický výzkum, který spočíval v dokumentaci a částečné preparaci archeologických situací ve třech sondách, které byly položeny ve volném prostranství ulice Pekařské, mezi domy č. 5 a 7 (Peška 2002a).

Výzkum byl situován v prostoru před někdejší Brněnskou branou a z hlediska historické topografie se zde od založení města nacházelo předměstí situované při cestě do osady Staré Brno. Název ulice "Peckyn-Backer-Gasse" vznikl pravdě-

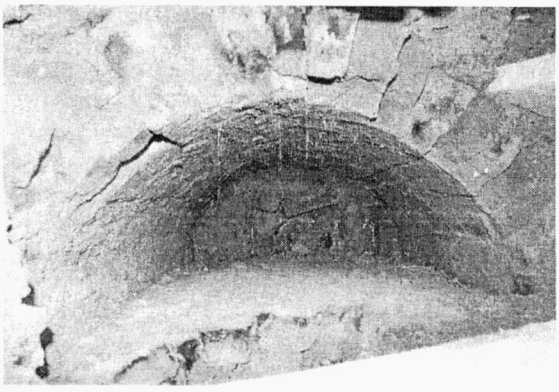
podobně nedorozuměním lidového hanlivého názvu Bekyňská, podle bekyní - mnišek kláštera dominikánek (u Sv. Anny). Námi sledovaná horní část ulice se nazývala "Před brněnskou branou - Ante portam Brunnensem". Od roku 1850 se název Pekařská používá po celé její délce (Flodrová 1997, 178). Horní úsek ulice v různých obdobích nebyl zastavěn, neboť se nacházel v hradebním a příkopovém pásmu. Celé osídlení ulice prakticky zaniklo při dobývání města Švédy v roce 1645, kdy byly všechny domy z obranných důvodů strženy. Souvislá domovní zástavba začíná vytvářet uliční charakter této cesty až počátkem 19. století. Tehdy byla vybudována silnice od Brněnské brány ke Sv. Anně a celé území s Pekařskou ulicí bylo po zboření bran připojeno k městu (Hálová-Jahodová 1971, 60-63; Svoboda 2001, 107).

Obr. 27 Blok 62b (A82/2001), lokalizace zkoumaných sond.
Hausblock 62b (A82/2001), Lage der einzelnen Schurfschächte.

Do námi sledovaného prostoru O. Vičar situuje pro polovinu 14. století předměstské osídlení. Zvláště je to dům Fridlina, který měl dům před branou Brněnskou na nároží u cesty, kudy se sestupovalo ke svrateckému náhonu. Naproti němu byl nárožní dům zvonaře Henzlina, který byl pátý od brány. Prvním, již naproti příkopu, byl dům pergameníka Ruperta, naproti němu nad příkopem stál domek řezníka Gota. Za dalším zastavěním po pravé straně za Henzlinem a kovářem Janem se již sestupovalo do ulice Pekařské (Platea Pistorum – Peckengazz, tj. dnešní střední část Pekařské) a dál ke kostelu Všech svatých, kam se odbočovalo vlevo (Vičar 1966, 234).

Vzhledem k tomu, že v prostoru před někdejší "brněnskou" branou nebyl prozatím prováděn žádný archeologický výzkum a o úrovních původního terénu jsme zpravováni pouze na základě dílčích zpráv ve starší literatuře, je výsledek zjišťovacího výzkumu velice důležitý. Zkoumaný prostor se nachází na poměrně prudkém svahu, který klesá jižním směrem k Mendlovu náměstí. Geologické podloží svahu je tvořeno kvartérní sprašovou návějí, na kterou nasedal dnes již „pohřbený", holocenní půdní typ.

Obr. 28. Blok 62b (A82/2001), potravinářská pec v sondě A3.
Häuserblock 62b (A82/2001), Schurfschacht A3, Backofen um 1600.

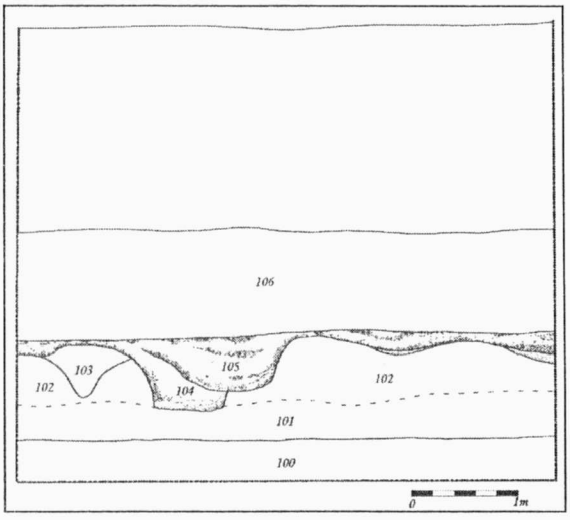
Nejstarší zachycenou aktivitou byl fragment objektu z 1. poloviny 13. století (sonda A2), vázaný na předměstské osídlení kolem cesty vedoucí ke Starému Brnu. Zahloubený objekt (s.j. 500) se nacházel v úrovni 3,5 až 5 m pod současným terénem. Z výkopu byla zachycena pouze část nepravidelné stupňovité severní stěny a dno, zahloubení do původního terénu (půdního typu) bylo více než 1,3 m a délka stěny více než 1,6 m. objektu. Mohlo se jednat o obytný případně hospodářský objekt zasypaný ještě před polovinou 13. století planýrkou obsahující zlomky maloformátových cihel (s.j. 123), pro malý rozsah odkryvu nelze původní funkci přesně interpretovat. V úrovni 4,1 m se v sondě A2 nacházelo sprašové podloží, půdní typ byl odstraněn již v minulosti, a tak lze pouze spekulovat o původním lokačním terénu z období počátku města přibližně v hloubce 3 m pod současným povrchem.

Ve všech třech sondách bylo dokumentováno mocné souvrství z období 16. až 18. století, jež končí asi 1,5 m pod úrovní současného terénu. Souvrství má výrazný sklon (35° až 45°) směrem k jihojihozápadu a byl z něj získán rozsáhlý a cenný soubor keramiky. V úrovni 3 až 3,3 m byly dokumentovány komunikační vrstvy (s.j. 132, 120, 121), které sledují původní povrch v období raného novověku (A2 a A3). Vzhledem k tomu, že se nad zmíněnou komunikační úrovní již žádné další komunikační vrstvy nenalézají, mohla být horní část souvrství vytvořena i jednorázovou terénní úpravou provedenou někdy v 17. případně 18. století. Impulzem pro zánik osídlení a následnou, rozsáhlou mladší terénní úpravu mohlo být dobývání Brna Švédy kdy osídlení při ulici Pekařské takřka zaniklo. Terénní úpravy nad souvrstvím (cca 1,5 m

pod povrchem) patrně souvisí až s výstavbou okolních domů v 19. a 20. století.

V sondách A2 a A3 byly v rámci souvrství ze 16 a 17. století zachyceny i zahloubené jámy hospodářské funkce (s.j. 501 a 502) a cihlová pec sklenutá valenou klenbou, související zřejmě s potravinářskou výrobou (sonda A3). Cihlová pec byla sklenuta valenou klenbou. Vysoké cihly byly spojovány jílem a nesou výrazné stopy opálení, výška klenby topeniště byla přibližně 0,5 m a jeho vnitřní obdélný půdorys měl velikost 1,1 m x 1,8 m. Vzhledem k částečnému narušení pece při těžbě sondy nelze spolehlivě říct, odkud byla pec obsluhována, kanál umístěný v zadní části pece by však poukazoval spíše na prostor severně od sondy. Pec byla vystavěna v zásypech z 1. poloviny 17. století (146, 147, 138 až 143).

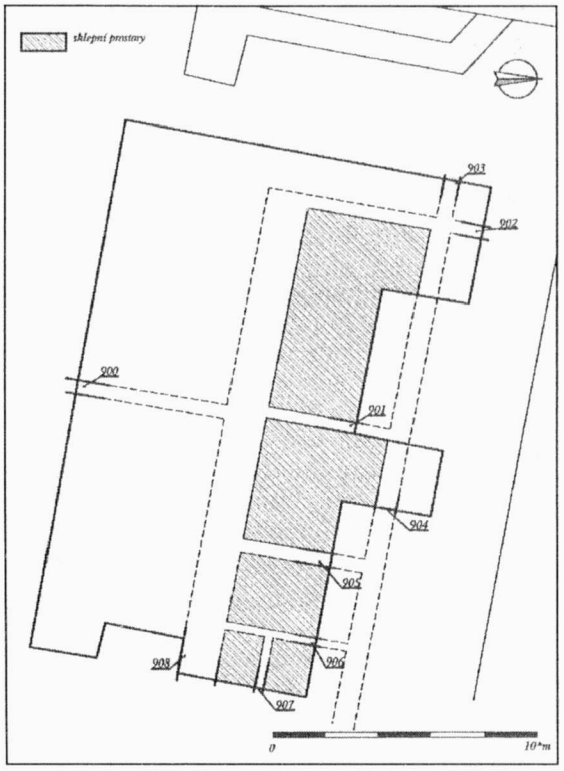
Přestože výzkum přinesl velice cenné poznatky, zvláště o průběhu terénu ve 13. až 17. století, jedná se o značně kusé informace. Jakýkoli stavební zásah v nejbližším okolí bude velice zajímavý a může naše vědomosti o prostoru před brněnskou branou značně rozšířit. Lze totiž předpokládat, že původní archeologické situace ze 13. století jsou zde zakonzervovány pod několikametrovou vrstvou nejrůznějších terénních úprav a hospodářských aktivit.

Obr. 29. Údolní – měnírna (A83/2001), profil zachycující činnost „městského potoka" ve středověku.
Údolní – měnírna (A83/2001), Schnitt durch den (mittelalterlichen) „Stadtbach".

Měnírna – Údolní, parc. 713, 698/1 [akce A83/2001]

V souvislosti s „rekonstrukcí a dostavbou objektu Údolní – měnírna" byl uskutečněn v květnu 2001 zjišťovací záchranný archeologický výzkum (Merta 2002a). Stavba je situována v zahradě předmětné parcely, která ležela vně středověkého jádra, severozápadně od něj. V místech se nacházelo již od středověku předměstí Brna zvaného Švábka. Historická topografie a geomorfologická situace byla už přiblížena v předchozí stati o Údolní 8, která se nachází pouze několik stovek metrů od Měnírny. Terénní výzkum se omezil na sledování průběhu těžby stavební jámy a následnou dokumentaci profilů spojenou se vzorkováním zjištěných archeologických situací.

Obr. 30. Údolní – měnírna (A83/2001), půdorys sklepů domu z konce 19. století.
Údolní Str. – Umformsstation (A83/2001), Grundriss des Hauskellers aus dem 19. Jh.

Podloží představuje spraš, jejíž povrch byl zachycen v rozmezí 3,5 m na severní straně stavební jámy a 3,9 m na straně jižní. Na ně nasedají první splachové horizonty rámcově datované do středověku. Nad nimi, respektive v nich se pak vytvořily mísovité jámy nejasné interpretace obsahující větší množství říčního štěrku. Jednalo se snad o výmoly vzniklé vodní erozí a následně vyplněné zmiňovaným štěrkem, který v podstatě po celé dokumentované ploše tvoří více či méně silný horizont jakési dorovnávky či zpevnění terénu.

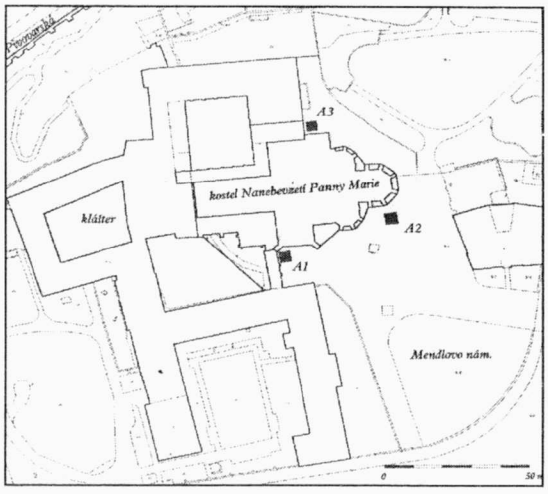
Tento horizont lze interpretovat jako zpevnění povrchu splachových uloženin oderodovaných

v důsledku činnosti „městského" potoka pro potřeby komunikace. Veškerou tuto činnost lze datovat díky nálezu bronzové profilované přezky rámcově do vrcholného středověku (srov. Zůbek 2002a, 123 - 153). Stratigraficky mladší souvrství splachových hlín s.j. 106 bylo pravděpodobně vytvořeno v důsledku erozní činnosti v období novověku. Nejmarkantnější pozůstatky lidské činnosti představují relikty sklepních prostor měšťanského nájemního domu z konce 19. století.

Blok 89b, parc. č. 5/1, 7/1 [akce A88/2001]

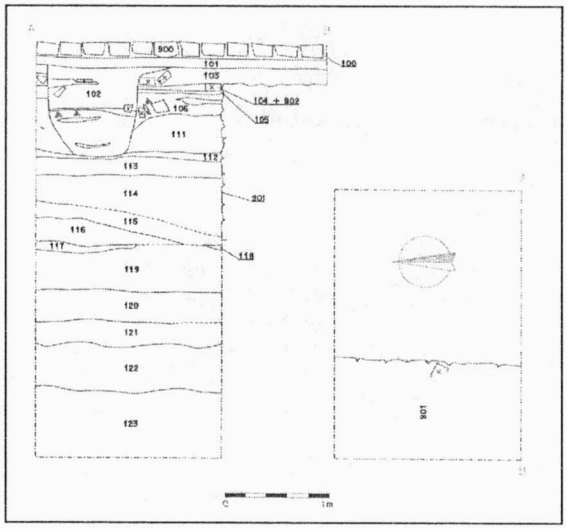
V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí" byl v měsíci květnu 2001 uskutečněn záchranný archeologický výzkum na Mendlově náměstí (Zůbek 2002c). Výzkum spočíval v dokumentaci tří sond (A1, A2, A3) situovaných při kostele Nanebevzetí Panny Marie.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie je součástí Starobrněnského kláštera. Ten pro cisterciačky založila v roce 1323 Eliška Rejčka. Na dané lokalitě proběhly v minulosti již dva archeologické výzkumy (Cejnková 1992, 11-20; Zatloukal 1997, 184). Výzkum Muzea města Brna z přelomu 70. a 80. let 20. století doložil osídlení (rotunda, hroby) již pro období 11. a 12. století. Nález rotundy pak vede část odborné veřejnosti k domněnce, že v oné době byl zkoumaný prostor součástí předhradí brněnského hradu, který by se měl údajně nacházet poněkud jižněji v prostoru ulic Křížové, Václavské a Křídlovické (Kuča 2000, 17). Jednoznačný důkaz o tom však dosud chybí.

Obr. 31. Blok 89b (A88/2001), lokalizace jednotlivých sond.
Hausblock 89b (A88/2001), Lage der einzelnen Schurfschächte.

Geomorfologicky se lokalita nachází v nížině na levobřeží jižně tekoucí řeky Svratky, v podstatě na samém úpatí Žlutého kopce. Položenými sondami nebylo dosaženo geologické podloží, a to ani v hloubce 4 m od stávajícího povrchu. Nejníže zachycené stratigrafické jednotky lze snad interpretovat jako povodňové (náplavové) hlíny. Na ně dosedalo mocné souvrství „kulturních" (snad i náplavových) vrstev, které společně s výkopovými aktivitami neznámé funkce dokládají lidskou činnost a osídlení daného prostoru. Lze ho datovat do 12. a zejména asi do 13. století. Během tohoto období se terén ve zkoumaném prostoru zvedl místy až o 2,5 m. Ve dvou sondách (A1, A3) byla v hloubce 2–2,5 m zaznamenána tenká stavebně destrukčního charakteru s přítomností bílošedé malty a pískovcových kamínků, která se v sondě A3 objevila ještě jednou ve vyšší úrovni. Tyto aktivity se nepodařilo datovat, proto není zcela jisté, zda souvisejí s výstavbou kláštera cisterciaček ve 14. století.

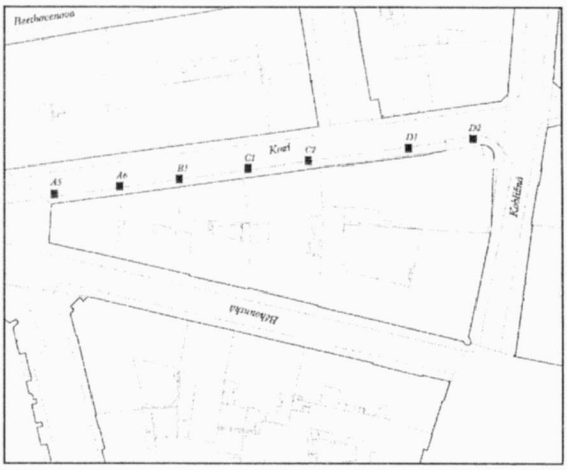
Obr. 32. Blok 89b (A88/2001), středověká stratigrafie v sondě A1.
Häuserblock 89b (A88/2001), Schurfschacht A1, mittelalterliche Stratifizierung.

V sondě A2 byla zachycena již poněkud mocnější vrstva stavebně destrukčního charakteru s dominantním zastoupením žlutobílé malty a kamenů krinoidového vápence. Ta byla datována do 13. století. Nepřímo tedy dokládá existenci zděné architektury v daném prostoru pro jmenované období. V této sondě byla také zaznamenána další vrstvička stavebně destrukčního charakteru, v níž byly výrazně zastoupeny zlomky cihel a cihlový prach. Ležela na vrstvě ze 13. století, a proto není vyloučeno, že tedy souvisí se stavbou kostela Nanebevzetí Panny Marie, postaveného právě hlavně z cihel. K vývoji terénu ve 14. a 15. století se nelze přesněji vyslovit, protože sondy neposkytly dostatek datačního materiálu pro toto období. Je však jisté, že během 16.–18. století byl alespoň v nejbližším okolí jmenovaného kostela navýšen pomocí

navážek až o 0,80 m. Zajímavým objevem byla v sondě A1 více než 0,90 m silná zeď, probíhající sondou přibližně ve směru J – S. Tvořena byla převážně slepenci Old Red a nahodilými zlomky cihel a dlaždic pojených hrubou šedobílou maltou. Zeď nebyla jednoznačně datována a její interpretace zůstává nejasná.

Blok 34 [akce A123/2001]

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí" byl ve druhé polovině roku 2001 v rámci průzkumu domovního bloku 34 proveden záchranný archeologický výzkum (Merta 2002b). Celkem bylo dokumentováno 7 průzkumných sond položených na západní stranu ulice Kozí.

Obr. 33. Blok 34 (A123/2001), lokalizace jednotlivých sond.
Häuserblock 34 (A123/2001), Lage der einzelnen Schurfschächte.

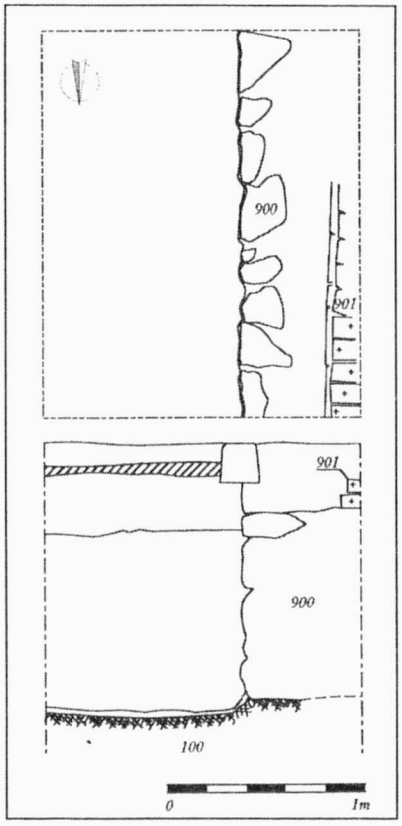
Současný vzhled domovního bloku sevřeného Jakubským náměstím a ulicemi Běhounskou, Kobližnou a Kozí je důsledkem velké asanace probíhající v časovém rozpětí od 60. let 19. století do roku 1915. Ulice Kozí, jež je předmětem našeho zájmu, byla ve středověku nazývaná Platea Gaisgassen, nebo také Caprarum platea. V severní části ústila do Jakubského náměstí ve směru na Běhounskou bránu. V období novověku ulici v podstatě zůstal její středověký název Gaisgasse, Geisgasse, pouze v letech 1911 až 1918 byla přejmenována na Karl – Kandler – Gasse, za Protektorátu pak Geisgasse – Kozí a od roku 1945 nese současný název Kozí (Flodrová 1997, 123). Podle Hálové-Jahodové býval na místě Kozí ulice Kozí trh s několika domky obývanými drobnými řemeslníky a tevešníky (Hálová – Jahodová 1947, 64).

Nejstarší prameny týkající se měšťanské zástavby vztahované k roku 1348 nás zpravují o domu Jiljího (domus Avium) na rohu ulice Běhounské a Kozí a na něj navazující řadě šesti domů na západní straně ulice Kozí. Podle počtu domů, poměru ocenění a z nezměněného rejstříku sledu poplatníků lze předpokládat, že v polovině 14. století byla ulice zastavěna pouze na straně západní. Na městišti pod Kozí 1, původně orientovaném do ulice Kobližné, je uváděn Jakub Swerczer, dům Kozí 3 tvořily pravděpodobně dvě parcely, na jedné je zmiňován slanař Ditlin, na druhé pak vetešník Konrád. Pod Kozí 5 a 7, kde se parcelace změnila zcela, byla tři městiště: perníkář Petr a tesař Schiemer. Dnešní Kozí 9 pak opět vznikla sloučením dvou parcel, na kterých je uváděn Konrád z Ústí, a rohová parcela, na které je uváděn Jiljí, který drží „ptačí dům" (Egidius habet domum Avium; Vičar 1965, 267). Zajímavá zmínka dotýkající se středověké ulice Kozí, je vázána k roku 1365, kdy je v pamětní knize v místech křižovatky s ulicí Kobližnou zmíněn můstek, který je tradičně spojován s předpokládaným „městským potokem". Je to jediný, avšak nepřímý doklad existence potoka v centru Brna (Hálová – Jahodová 1971, 93). Pro následný urbanistický vývoj ulice dosud nejsou podrobně zpracovány archivní prameny. Zástavba zcela jistě procházela vývojem, který umožňují alespoň zčásti postihnout informace získané archeologickým výzkumem. Známe pouze majitele blíže neurčených domů, kteří je zakoupili na sklonku 16. století. Mezi nimi je italský stavitel Jiří Piezzo (1586), stavitel Jan Petr Martinus (1595), stavitel Hans Petrschin (1575), Hans Trapolin (1587) a Antonín Bernard (1594; Hálová – Jahodová 1947, 102). Zánik historické zástavby ulice Kozí pak lze datovat do rozmezí let 1896 až 1916, kdy bylo zbouráno a nově vystavěno 14 domů, jak vyplývá ze zápisů městské rady. Jednalo se konkrétně o domy Kozí 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17 a 19 (Hálová – Jahodová 1971, 103). Z výše uvedeného tedy vyplývá, že v současné době se v ulici Kozí nenachází žádná stavba starší sto dvaceti let.

V nejbližším okolí a prostoru ulice Kobližné již v minulosti proběhlo několik menších archeologických výzkumů. V letech 1986-1987 byla zkoumána menší část nárožní parcely Kozí 1/ Kobližná 3 (Procházka 2000, 60 – 63). V roce 2001 byly položeny tři sondy do míst zaniklé zástavby severní části domovního bloku 34, dnes je tento prostor součástí vozovky Jakubského náměstí. Na přelomu 19. a 20. století bylo náměstí rozšířeno právě na úkor zbouraného nárožního domu sevřeného sbíhajícími se ulicemi Běhounskou a Kozí. Výzkum byl proveden v rámci průzkumu bloku 41, který je v současnosti ve fázi zpracování (Merta – Peška – Zůbek 2001).

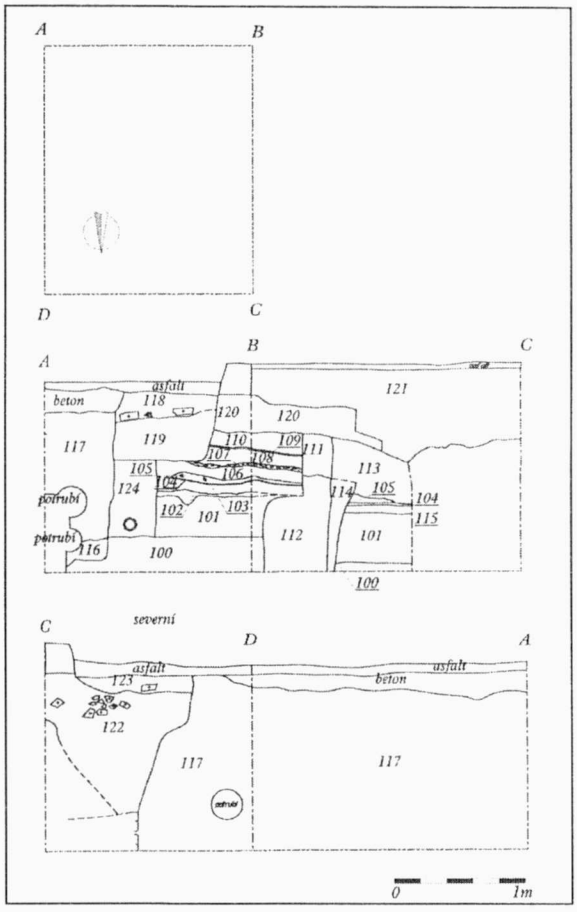
Geomorfologicky se lokalita rozkládá na mírném, k jihovýchodu skloněném svahu. Geologické podloží tvoří žlutá kvartérní sprašová návěj (s.j. 100), na kterou nasedá místy zachovaný až 0,3 m silný holocenní půdní typ (s.j. 101) doku-

mentovaný sondami A6 a B1. Upřesnění reliéfu povrchu ulice, který napovídá mnohé o terénu severně předpokládaného „městského potoka" v ulici Kobližné, bylo velmi důležitým zjištěním učiněným během výzkumu. Dnešní terén ulice klesá ve směru od Jakubského náměstí o 3,0 m ke Kobližné. Povrch půdního typu (lokačního terénu) v prvních desetiletích 13. století se v severní části nachází v hloubce 1,2 m pod úrovní vozovky a na jižním konci ulice byl naopak umístěn výše, než je současný terén (sonda C2). V sondě C2 bylo zachyceno pouze sprašové podloží, a to 0,4 m pod úrovní vozovky, povrch půdního typu tudíž musel být výše než současný terén, vezmeme-li v úvahu jeho průměrnou mocnost ve městě cca 0,5 m. Při srovnání těchto zjištění s geologickou situací v prostoru křižovatky Kobližné a Kozí, kde byl půdní typ v minulosti dokumentován v úrovni 1,3 až 1, 5 m pod vozovkou, lze předpokládat někde při jižním konci Kozí poměrně výrazný terénní zlom, který žádná ze sond nezachytila.

Obr. 34. Blok 34 (A123/2001), středověká parcelní zeď v sondě C2.
Häuserblock 34 (A123/2001), mittelalterliche Steinmauer im Schurfschacht C2.

Dokumentované situace pomohly upřesnit také datace výstavby dotčené měšťanské zástavby na západní straně ulice Kozí. O její podobě se v současnosti lze pouze dohadovat, nemluvě o celkovém urbanistickém vývoji tohoto domovního bloku, z jehož historické zástavby dnes stojí pouze „Palác šlechtičen" v nároží Kobližné a Běhounské ulice. Podařilo se tedy zachytit části zástavby na západní straně ulice tak, jak je známa z plánu stabilního katastru (1825).

Obr. 35. Blok 34 (A123/2001), stratigrafie v sondě C1.
Häuserblock 34 (A123/2001), Schichtenfolge im Schurfschacht C1.

Sonda C1 zachytila pravděpodobně část parcelní zdi patřící k domu Konráda, vetešníka, z poloviny 14. století. Koruna severojižně orientovaného kamenného zdiva (s.j. 901) byla zachycena v hloubce 0,3 m pod úrovní chodníku. Zdivo z mikritových vápenců dosahovalo šířky větší než 0,6 m a jeho základová spára byla umístěna v hloubce 1,3 m.

Sonda D1 zachytila pod povrchem vozovky, při své západní hraně, kamennou základovou zeď (s.j. 904) s nahodilým použitím cihel (o výšce 9 cm). Zeď byla postavena převážně za použití slepence Old Red a nahodile i z krinoidových a říčských vápenců. Zdivo bylo spojováno oranžovou

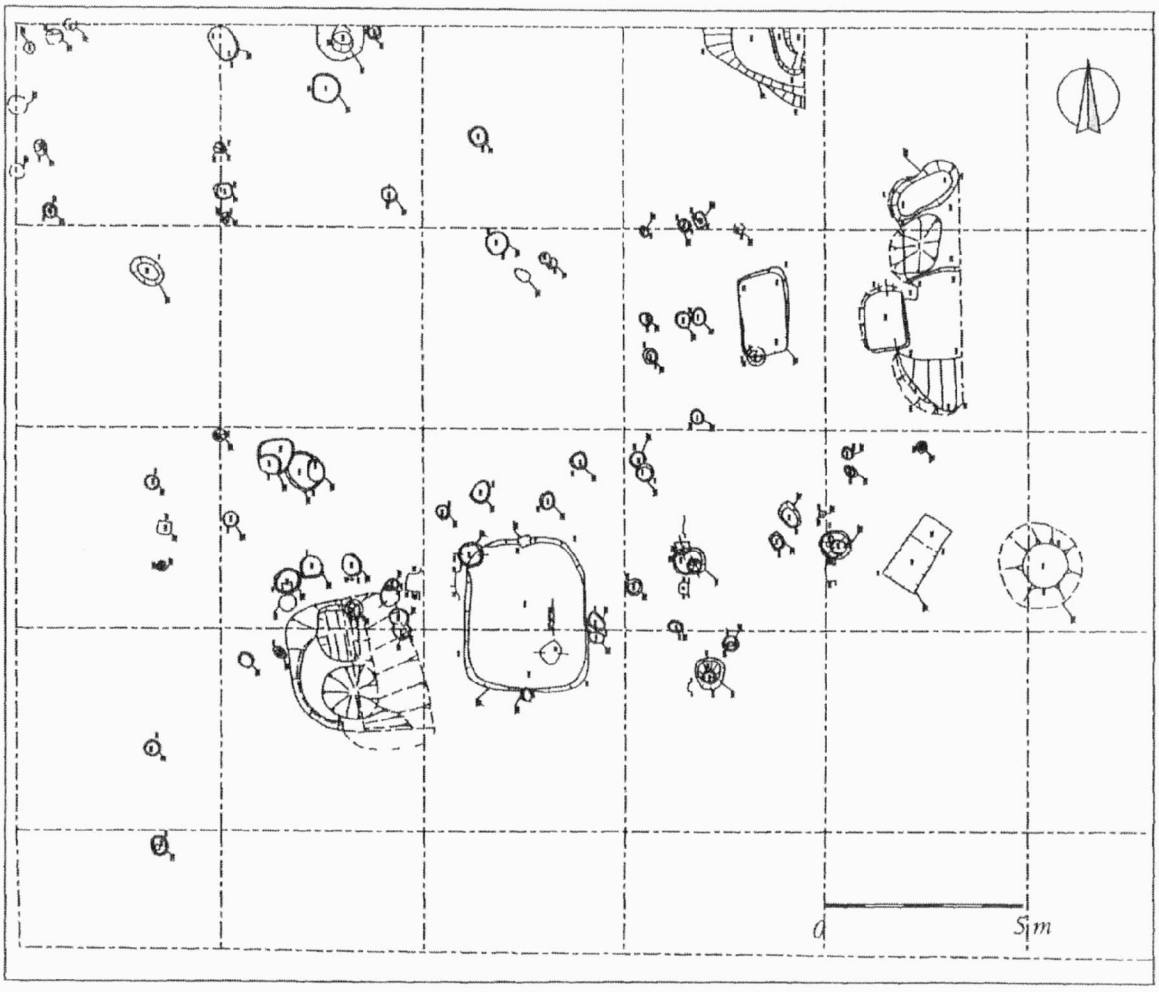
maltou. V severovýchodním koutě sondy ke zmiňované zdi přiléhal na spáru přizděný cihlový vynášecí pas (s.j. 903) směřující do prostoru ulice. V jižní části zdiva pak byl zachycen relikt náběhu valené cihlové klenby (s.j. 902). Obě stavební aktivity lze klást do období novověku (pravděpodobně renesance). Při interpretaci nejstaršího zdiva (s.j. 904) lze hovořit o kamenném jádru (mohlo by se jednat i o ohradní, parcelní zeď), které lze na základě brněnských analogií datovat na přelom 13./14. století. Zeď je možno pokládat za sounáležitost domu Jakuba Swerczera (1348).

Konečně v sondě A5 byly dokumentovány sklepní prostory novověkého, blíže nedatovaného (renesance, baroko ?) domu. Sklepy, osově orientované rovnoběžně s ulicí, byly vystavěny z cihel o formátu 0,3 x 0,14 x 0,06 m spojovaných vápennou maltou. Prostory byly zaklenuty valenou cihlovou klenbou, podlaha byla pravděpodobně hliněná.

Ostatní sondy A6, B1, C2 dokumentovaly pouze středověká komunikační souvrství, která se vytvořila na půdním typu.

Božetěchova ul., areál bývalého kartuziánského kláštera [akce A145/2001]

V souvislosti s výstavbou nového posluchárenského komplexu FEI VUT v areálu zahrady bývalého kartuziánského kláštera v Brně - Králově Poli byl v měsících srpnu až říjnu roku 2001 proveden záchranný archeologický výzkum v prostoru stavební jámy (Holub 2002).

Obr. 36. Božetěchova ul., areál bývalého kartuziánského kláštera (A145/2001), situační plán zkoumané plochy.
Božetěchova Gasse (A145/2001)., Areal der ehemaligen Kartause, Grabungsfläche.

Důležitým počinem pro osídlení těchto míst se 13. 8. 1375 stalo založení kláštera "Cella Trinitatis" moravským markrabětem Janem Jindřichem. Ihned po založení kláštera se začalo s výstavbou konventního chrámu sv. Trojice. Za husitských válek byl klášter zpustošen a r. 1428 byl z něho dokonce veden neúspěšný útok proti Brnu. Roku 1468 pak vtáhl do Brna král Matyáš a jeho vojsko vyplenilo klášter tak, že po celém řádu bylo třeba uspořádat sbírku na jeho obnovu. Další vojenské události se dotkly kláštera za třicetileté války. Roku 1619 obsadila klášter stavovská vojska a zcela jej vyplenila. Švédové pak vydrancovali klášter v září roku 1642 a roku 1645 si toto místo zvolil za hlavní stan generál Torstenson při velkém obléhání Brna. 18.1.1782 navštívila klášter císařská komise a přečetla všem členům rozpouštěcí dekret. Po převzetí kláštera vojenskou správou započaly rozsáhlé stavební úpravy a adaptace, v letech 1871-1887 postihly např. stavební úpravy dvůr bratří a narušily uzavřenost klauzurního dvora tak, jak ji známe dnes (Bukovský 1991, 520-521).

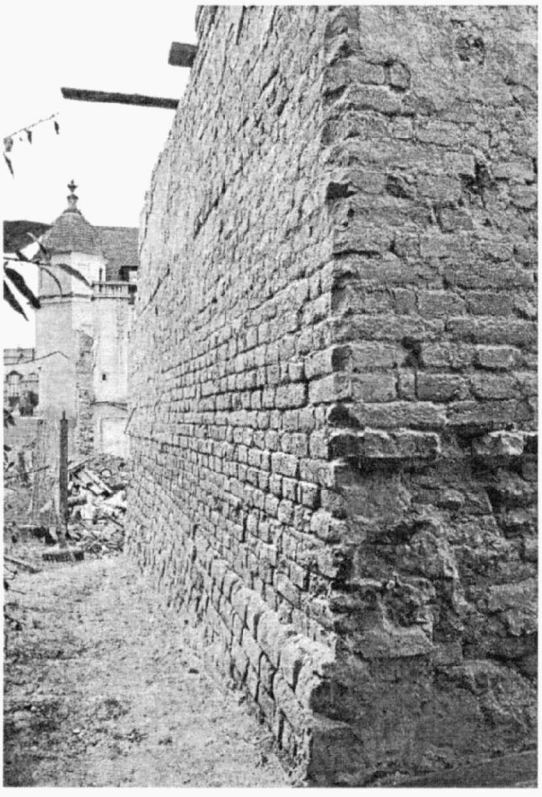
Výzkum byl prováděn v součinnosti s výstavbou areálu, kdy zpočátku byl zaměřen především na dohled nad výkopy inženýrských sítí, které přinesly především základní přehled o charakteru a úrovni podloží. Nad pleistocenními sprašemi (s.j. 100), tvořícími mírný svah směrem k východu (tj. k údolí Ponávky), se zde nacházela různě mocná (0,4 – 1m) vrstva hnědého půdního typu (s.j. 101). Nad tímto půdním typem se nacházelo cca 1,5 m mocné souvrství navážek, vzniklých pravděpodobně po předání objektu k vojenskému užívání na konci 18. století.

Hlavní pozornost výzkumu se obrátila posléze ke stavební jámě budoucích poslucháren, kde jsme zjistili několik fází osídlení. Nejstarší zjištěné kulturní aktivity na této lokalitě patřily kultuře s lineární keramikou. Konkrétně se jednalo o pozůstatky dvou hliníků, datovaných do stupně II. podle R. Tichého (1962). Další fáze osídlení zde náleží mladší fázi kultury s moravskou malovanou keramikou. Tu reprezentuje objekt obdélného půdorysu, zatím neznámé funkce (s.j. 531) a jeden hliník (s.j. 585).

Velice výrazně se na lokalitě projevilo osídlení únětické kultury. Sem můžeme datovat několik sloupových jam o nichž lze tvrdit, že jámy s.j. 545 a 538 náleží jedné stavbě a tvoří nejspíše středovou osu kůlového nadzemního domu. V jejich zásypech se našlo velké množství mazanic, které kromě známek běžné povrchové úpravy (typ 2Ib podle Zůbek 2000, 2001), užití trámů, půlkuláčů a snad i vyplétaných konstrukcí nesou četné otisky listů, které dokládají užití jiných než tradičních biomateriálů (např. plev) přidávaných do hmoty mazanic. Z dalších objektů náleží k ÚK zásobní jáma s podhloubenými stěnami a plochým dnem (s.j. 594).

Jako další se zde projevilo osídlení pozdního laténu. To reprezentuje pozůstatek typické zemnice (s.j. 141), orientované přibližně ve směru S-J, o rozměrech 3x3,7m s kůlovými jámami ve středu kratších stěn (s.j. 595, 596). Zásyp obsahoval větší množství mazanic, kde u dvou kusů můžeme uvažovat o dokladu výzdoby povrchu stěn stavby mělkým žlábkem.

Na samotné ploše výzkumu bylo zachyceno jen málo pozůstatků středověkého osídlení. Jedná se opět především o kůlové jámy a dále o výkop neznámého účelu, snad jímku, datovaný do 15. století. Tato jáma nebyla dále zkoumána, protože se nacházela pod základovou spárou stavby. Z konstrukcí byla zkoumána stavba nacházející se v JV části staveniště, jejíž jižní stěna je budována na základech středověké ohradní zdi (s.j. 900 a 901). Ta je ve své nadzemní části budována z vysokých, pozdněgotických cihel (zde o rozměrech 28x13,5x8,5-9 cm), vázaných nepravou křížovou vazbou. Dále pak byly sledovány části zdiv velkého ambitu, které byly obnaženy v pásu cca 0,5 m od stávajícího povrchu, a kde jsme dokumentovali dnes již nefunkční, většinou zcela zazděné větrací otvory sklepení.

Obr. 37. Božetěchova ul., areál bývalého kartuziánského kláštera (A145/2001), pozdně středověká ohradní zeď markraběcího areálu.
Božetěchova Gasse, Areal der ehemaligen Kartause (A145/2001), spätmittelalterliche Ziegelmauer.

Z renesančního období pak pochází zeď s.j. 913; jedná se snad o základ pilíře lepený pouze hlínou. Dále můžeme do období konce 18. a 19. stol. zařadit tři vápenné jámy (s.j. 500, 600 a 602). Na počátku 20. století pak byl v bývalé zahradě kláštera postaven komplex budov, dnes již asanovaný (Bukovský 1970, tab. VIII).

Celkově lze říci, že výzkum v areálu bývalého kartuziánského kláštera prokázal velice silné pravěké kulturní aktivity na pravém břehu říčky Ponávky, které dokreslují a objasňují tehdejší osídlení Brněnského úvalu. Vzhledem k tomu, že zkoumaná plocha se nacházela v bývalých klášterních zahradách, nejsou zde ve větším množství zaznamenány pozůstatky středověkých činností.

Bratislavská 30 a 32, parc. č. 742 a 745 [akce A173/2001]

V rámci stavby nové budovy Divadla Radost proběhl v září a říjnu 2001 archeologický výzkum v prostoru stavební jámy.

Plocha je položena při jižní linii ulice Bratislavské v prostoru domů č. 30 a 32. Lokalita je situována východně středověkého jádra města Brna. Ve 13. století zde vznikla osada nazývaná Ponava. Pod tímto jménem se uvádí roku 1306. Šlo o ves, která nepodléhala pravomoci městské jurisdikce. V letech 1348 a 1360 se poprvé uvádí pod jménem Cejl (Linea). Jméno pochází z německého Zeile „řada" – osada, jejíž domy jsou postaveny v řadě podél ulice. Jméno i urbanistický charakter svědčí pro jednotný kolonizační (parcelační) počin, který snad vznikl jako pokračování původní Ponavy, kterou lze předpokládat v bezprostřední územní vazbě na potok Ponávku (Kuča 2000, 317, 321).

Geomorfologicky se zkoumaná plocha nachází v podstatě na úpatí mírného svahu, který pozvolna klesá severojižním směrem. Nadmořská výška prostoru se pohybuje přibližně kolem 204 m n. m.

Vzhledem k poměrně nešťastným okolnostem ve vyjednávání podmínek archeologického výzkumu, ten se omezil v podstatě jen na dokumentaci vzniklých profilů a jen velice omezenou plošnou preparaci zachycených situací. Samotné těžbě stavební jámy předcházela demolice stojící zástavby. Stavební jáma o ploše cca 12,5 x 19 m byla z většiny hluboká 3 m, pouze v místech pilotů a základů nosných zdí šla hlouběji.

Zachyceno bylo geologické podloží představované sprašovou návějí (s.j. 144). Na ně dosedal „zkulturněný" půdní horizont, který přerůstal do vlastní „kulturní" vrstvy (s.j. 100). Její mocnost dosahovala v průměru cca 1,40 m. Získaný keramický materiál ji po předběžném vyhodnocení dovoluje klást do mladších období doby bronzové (cca 13. až 8. století před Kristem). Lokálně se u ní dařilo rozeznávat i jisté zvrstvení (s.j. 139, 140, 141, 142 a 143). Že se opravdu jedná o postupně narůstající odpadovou vrstvu, pak dokládá i v jejím rámci objevené ohniště (s.j. 118, 119, 122, 123, 124, 506). Následující lidskou aktivitu ve zkoumaném prostoru představoval výkop jámy neznámé funkce (s.j. 502, výplň s.j. 101), překrytý 0,30 m silnou „kulturní" vrstvou 104. Z té byl získán keramický zlomek, který by mohl danou aktivitu datovat do 13. století. Že na lokalitě bylo přítomno osídlení tohoto období, může pak nepřímo potvrzovat i keramický zlomek ze 13. století, nalezený v stratigrafické jednotce pocházející jinak až ze 16. století. Daný prostor byl osídlen i v následujících obdobích. Získaný archeologický materiál jasně dosvědčuje 15., 16. a 17. století. Za vyzdvižení stojí poznatek, že zde v 16. století existovala zděná stavba (s.j. 900). Z novověku snad pochází také zachycený relikt odpadní jámy s výdřevou (výkop s.j. 510), jež ovšem již neposkytla datační materiál.

Spálená, parc. č. 1059 [akce A174/2001]

V souvislosti s výstavbou kolektoru proběhl v říjnu 2001 v západním úseku ulice Spálené záchranný archeologický výzkum části narušené plochy umístěné přímo v prostoru vozovky (Zůbek 2002b). V uvedených termínech byla z vytyčeného úseku kolektoru (cca 146 m^2) zkoumána formou plošné exkavace pouze dílčí část (2 x 26 m, tj. 52 m^2).

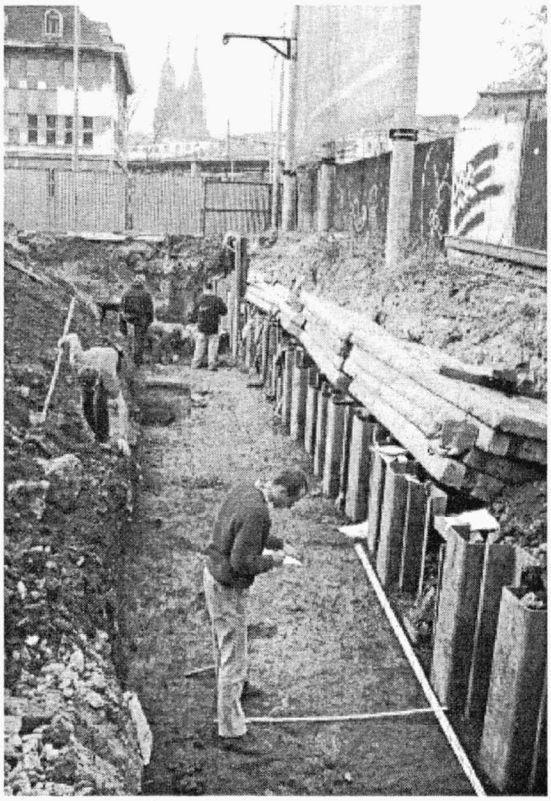
Z hlediska historické topografie byl prostor ve středověku součástí I. předměstské čtvrti nazývané Před Židovskou branou (Extra Judeorum) nebo Sladovnická (Quartale Braseatorum; Kuča 2000, 295). Komunikační osnova daného prostoru má středověký původ. Vlastní vytyčení ulice Spálené však proběhlo až v novověku (KUČA 2000, 461, 462). Původně se jmenovala Tempelgasse (1867) či U Synagogy (1918). Název Spálená pochází až z roku 1946 (Flodrová 1997, 224).

Geomorfologicky se lokalita nachází v nížině na levobřeží jižně tekoucí řeky Svratky a pravobřeží východně se vinoucí vodoteče Ponávky. Nejvyšší nadmořská výška zkoumané plochy je přibližně 202,30 m n. m.

Archeologický výzkum nedosáhl geologického podloží. Nejstarší antropogenní aktivitu představuje s.s.j. 001. Jde o sled tří vrstev, z nichž pochází keramický materiál, který je dovoluje datovat do úseku od pozdní doby bronzové po dobu laténskou. Svým charakterem odpovídají tzv. kulturním vrstvám. Zarážející je tu však jejich celková mocnost, jež přesahuje 1,2 m. Přesný původ těchto aktivit snad objasní až následné pokračování výzkumu na dané lokalitě. Pravěkému období přiná-

leží rovněž následující zachycená aktivita, jáma neznámého tvaru a funkce (s.s.j. 002).

Další osídlení na lokalitě reprezentuje kulturní vrstva 1255, v níž byl evidován keramický materiál datovatelný do období starohradištního až mladohradištního. Dosud není jisté, zda se jedná o kontaminaci či jde o otázku možné délky postupného narůstání dané vrstvy. Můžeme snad ale tvrdit, že daný horizont, reprezentovaný touto kulturní vrstvou vznikl z podstatné části v období starohradištním. Tomuto období asi přináležejí i následující aktivity pozorované právě na povrchu vrstvy 1255 (s.s.j. 004 a 005). Jejich exaktnější interpretaci nebylo lze podat. Vše pak překrývala kulturní vrstva 1244, kterou bychom snad mohli předběžně zařadit do staršího úseku mladohradišního období. Je zajímavé, že právě z této vrstvy pochází zlomek železné ostruhy, která před nakonzervováním připomíná ostruhu s háčky.

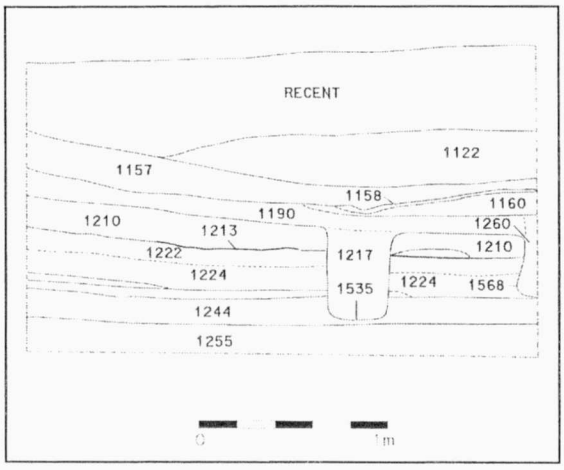
Obr. 38. Spálená (A174/2001) – výzkum kolektoru
Spálená (A174/2001) – Ausgrabung im Kollektorgraben.

Než se na lokalitě začala ukládat další kulturní vrstva 1224, která již celkem jasně přináleží mladohradištnímu období, vzniklo tu několik dalších aktivit. Dataci by mohl upřesnit dosud neurčený zlomek mince vyzvednutý z povrchu vrstvy 1224, z rozhraní s následnou vrstvou 1222. Jde většinou o sledy lokálně vymezených vrstviček či nepočetné drobné kůlové jamky (s.s.j. 007, 008 a 009). Ty lze rovněž zařadit do mladohradištního období. Z tohoto období pochází také další kulturní vrstva 1222. Ta opět překryla starší aktivity (tedy mladší než 1224 = 1256). Ve většině se jednalo o sloupové či kůlové jamky (s.s.j. 011, 012, 013 a 014).

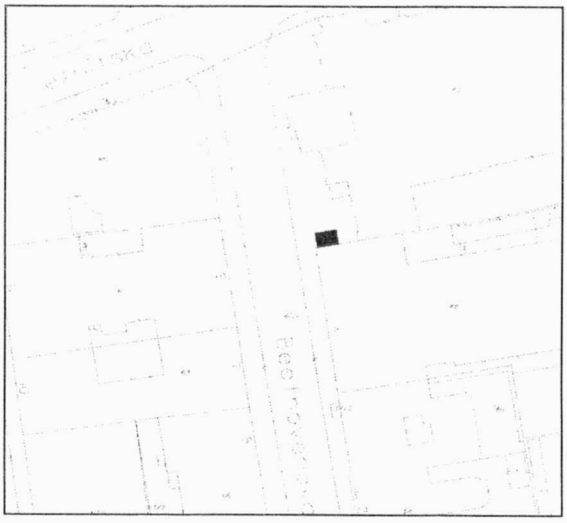
Vrstvou 1222 v podstatě končí onen – dalo by se říci – poněkud jednotvárný vývoj osídlení na zkoumané lokalitě, jehož dominantou byly postupně se ukládající kulturní vrstvy (celkem 4), které byly zachycovány v celé ploše zkoumaného prostoru. Nastupuje totiž zmohutnělé a v dokumentovaných projevech přeci jenom rozmanitější osídlení 13. století (s možnými přesahy do 12. a 14. století). Pro zajímavost lze uvést, že horizont 13. století je tu v podstatě stejně mocný jako celkový horizont osídlení z období starohradištního až mladohradištního (cca 0,6 m). I z tohoto období sice pocházejí vrstvy, které lze charakterizovat jako kulturní, nerozprostíraly se již ovšem po celé zkoumané ploše. Hojně zastoupeným fenoménem jsou tu sloupové jamky a jámy, v neřídké míře ve vzájemných superpozicích. Dále byly zkoumány jámy neznámých funkcí, dílčí vrstvičky, štětové úpravy (s.s.j. 049 a 052) a snad dvě ohniště (s.s.j. 010 a 041). Pravděpodobně byl zachycen i zbytek nějakého výrobního objektu. Tak byla interpretována s.j. 1159 (s.s.j. 022), z níž se podařilo vyzvednout zlomky železné strusky a pozůstatky nějakého železného předmětu, které se před konzervací jeví jako miska na nožkách. Ostatně že se na lokalitě v této době odehrávala nějaká výrobní činnost týkající se železa, dokládají poměrně hojné nálezy jeho strusek i z dalších stratigrafických jednotek. Ve 13. století byla na lokalitě vyhloubena také studna (s.s.j. 060), vyzděná z nasucho kladených kamenů. Jejího dna nebylo dosaženo. Keramický materiál ze svrchních výplní nasvědčuje tomu, že studna byla zasypána někdy ve 14. či snad dokonce až v 15. století.

Až na jednotlivé keramické zlomky nebyly na lokalitě zachyceny pozůstatky osídlení ze 14. a 15. století. Na onen horizont ze 13. století totiž bezprostředně dosedaly aktivity z doby renesanční; navážky a odpadní jáma (jímka) z počátku 17. století (s.s.j. 063), ve které byly nalezeny doklady kosťařské výroby. Dále (přibližně od nivelty 200,50 m n. m.) se už terén navyšoval aktivitami novověkými a recentními (s.s.j. 064).

Co se týká konfigurace terénu na zkoumaném ploše, je nutno podotknout, že ve všech popsaných obdobích existovala v takřka celém zasaženém prostoru plochá vodorovná rovina. Pouze v nejvýchodnějším úseku vrstvy 13. století a pravděpodobně i starších období klesají mírným svahem přibližně k JJV. Není zcela jisté, zda neproklesávají do nějakého výkopu.

Obr. 39. Spálená (A174/2001) – výsek z profilu zachycující raně a vrcholně středověkou stratigrafii lokality.
Spálená (A174/2001) – Ausschnitt aus dem Profil mit der früh- und –hochmittelalterlichen Schichtung.

Obr. 40. Beethovenova 4 (A195/2001) – situování sondy v zástavbě.
Beethovenova 4, (A195/2001) die Lage des Aufzugsschachtes in der Bebaung.

Budeme-li ve stručnosti bilancovat, lze tvrdit, že nejdůležitějším přínosem výzkumu je zjištění v podstatě kontinuálního osídlení lokality od raného do vrcholného středověku, přesněji od 8. do 13. a 14. století. Během tohoto období se zde lidskou aktivitou vytvořilo přibližně 1 až 1,2 m silné souvrství. Pro brněnský prostor jsou zcela unikátní především doklady sídelní aktivity z 8. století. Výzkum tak svými poznatky přinesl zcela nový pohled na vznik města Brna, jehož počátky se dosud hledaly pouze v oblasti Starého Brna při Mendlově náměstí, ulici Václavské a Vídeňské. Území v okolí dnešního obchodního domu Tesco se tedy takřka „přes noc" stalo jednou z nejvýznamnějších archeologických lokalit v brněnské kotlině. Je proto zcela nezbytné věnovat mu po archeologické stránce zvýšenou pozornost a tak upřesnit a rozšířit dílčí poznatky získané při výzkumu v prostoru Spálené ulice.

Beethovenova 4, parc. č. 67 [akce A195/2001]

V souvislosti s výstavbou výtahové šachty pro budovu Beethovenova 4 se dne 29.11. 2001 uskutečnila dokumentace vyhloubeného výkopu (Zůbek 2002e).

Dotčená plocha se nachází v prostoru chodníku při Beethovenově ulici a od severu přiléhá k stávajícímu domu Beethovenova 4. Ve středověku byl daný prostor součástí kláštera augustiniánek Cella Sanctae Mariae, založeného roku 1240. Roku 1578 byl konvent opuštěn a Rudolf II. klášter daroval jezuitům. Stavba jezuitské koleje na troskách kláštera augustiniánek začala před rokem 1593. V letech 1598-1602 byl na místě středověkého kostela, který hrozil zřícením, postaven nový jezuitský kostel Nanebevzetí Panny Marie. První etapa budování největšího církevního komplexu ve městě skončila roku 1631. Dále byl rozšiřován ve 2. polovině 17. století. Roku 1904 došlo v rámci celkové asanace historického města ke zboření celého rozsáhlého areálu (vyjma kostela a portálu koleje), které bylo vůbec největším asanačním zásahem v Brně. Jeho výsledkem bylo i vytvoření zcela nové ulice, ulice Beethovenovy (Kuča 2000, 290).

Akce byla nahlášena až po vyhloubení jmenované výtahové šachty a archeologický výzkum se tedy omezil pouze na dokumentaci stěn výkopu.

Na sprašové podloží nasedal přibližně 0,7 m silný půdní horizont (s.j 109). Z něho pozvolna „vyrůstala" asi 0,14 m mocná vrstva (s.j. 108). Podle jejího charakteru ji lze označit za kulturní. Bohužel však neposkytla žádný datační materiál, proto nelze rozhodnout, zda pochází ze 13. století či dokonce již z pravěkého období. Na ní ležela 0,30 m silná vrstva přenesené spraše, která pravděpodobně představuje již aktivitu (terénní úprava?) 13. století (s.j 107). Na jejím povrchu se uložily dvě tenké vrstvičky (s.j. 106 a 105), za jejichž společný jmenovatel lze prohlásit požár (popel, shořelé dřevo, uhlíky a uhlíkatý prach). Snad by je bylo možné označit za pozůstatky nějaké shořelé dřevěné konstrukce. Je ovšem těžké rozhodnout, zda v poloze in situ či v poloze přemístěné. Následovala 0,02-0,12 m mocná vrstvička (s.j. 104), o níž by se dalo vzhledem k přítomnosti četných zlomků oranžové malty hovořit jako o stavební úrovni nějaké zděné stavby. Její zplanýrovanou destrukci by potom snad mohla představovat vrstvička 102. Mezi jmenovanými však byla přítomna ještě vrst-

vička 103. Z té jako jediné byl získán archeologický materiál, konkrétně ovšem pouze jeden zlomek keramiky, datovatelný rámcově do 13. století. Na s.j. 102 pak dosedala 0,14 m silná navážka (s.j. 101). Bohužel tedy nedatovaná. Tu snad porušuje základové zdivo z vápencových kamenů a zlomků cihel zalitých bílou maltou (s.j. 900). Jeho síla činí 1,4 m a muselo probíhat šachtou ve směru J-S. Snad by se mohlo jednat o základové zdivo asanované vnější stěny západní části kvadratury kláštera. Následovala již jen podkladní vrstva (s.j. 100) pro betonový a asfaltový povrch stávající komunikace.

K vypracování statí o změnách majitelů domů byla autorkou K. Urbánkovou využita rukopisná topografie zpracovaná A. Gödlem, uložená v AMB. Práce vznikla s podporou programového projektu výzkumu a vývoje MKČR č.j. PK01P04OPP006.

Literatura:

Borovský, T. 2000: Domy venkovských klášterů ve středověkém Brně, Brno v minulosti a dnes XIV, s. 13-35.

Borovský, T. 2001: Kaplani, oltářníci a jejich beneficia v kostele sv. Jakuba v Brně, Brno v minulosti a dnes XV, s. 271-312.

Bukovský, J. 1991: Kartuziánská architektura v Čechách a na Moravě, část 2. Kartouzy založené panovnickým rodem Lucemburků na Smíchově a v Králově Poli, Památky a příroda 9, s. 520-534.

Cejnková, D. 1992: Archeologický výzkum ve starobrněnském klášteře, Forum brunense 1992, s. 11-20.

Dočkalová, M. 650th Anniversary of The Luxembourgs rule over Moravia, Czech republic, Anthropological – medical Reserch of Jost of Luxemburg, In: Anthropologic XXX-VII/3, Brno 1999, s. 285 – 287.

Dřímal, J. 1969: Dějiny města Brna, díl 1, Brno.

Dvorská, J. - Merta, D. - Peška, M. 2001: Dendrochronologie v historickém jádru Brna, in: Ve službách archeologie III, Brno, s. 31-39.

Flodrová, M. 1997: Brněnské ulice a vývoj jejich názvů od 13. století po dnešek, Brno.

Hálová – Jahodová, C. 1947: Brno, stavební a umělecký vývoj města, Brno.

Hálová - Jahodová, C. 1971: Brno, dílo přírody, člověka a dějin, Brno.

Himmelová, Z. – Procházka, R. – Kundera, L. – Unger, J. 1993: Záchranné výzkumy v Brně v roce 1991 (okr. Brno-město), Přehled výzkumů 1991, s. 85-88.

Hlaváč, F. 1988: Když padaly bomby na Brno, Brno v minulosti a dnes X, s. 113 – 118.

Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. 2002: Archeologický výzkum – náměstí Svobody 8, in: Zprávy památkového ústavu v Brně, 5-2001, Brno, s. 36 - 43.

Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Sadílek, J. 2001: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2000, Přehled výzkumů 42 (2000), s. 75-108.

Kuča, K. 1996: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl 1. Praha.

Kuča, K. 2000: Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic. Praha – Brno.

Kvítková, L. 2001: Geneze kvartérních sedimentů v prostoru náměstí Svobody v Brně, Geologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku v roce 2000, VIII ročník, s. 8-10.

Merta, D. 1999a: Rašínova ul. č. 4, Přehled výzkumů 40 (1997-1998), s. 301-306.

Merta, D. 1999b: Starobrněnská ul. č. 2-4, 6 a 8, Přehled výzkumů 40 (1997-1998), s. 306 – 309

Merta, D. 2001a: USAAF, archeologie a Brno, Archeologia technica 12, s. 58-63.

Merta, D. 2001b: Nejstarší měšťanská kamenná architektura v Brně, Průzkumy památek – 2/2001, s.41 – 60.

Merta, D. – Peška, M. 2001a: K počátkům zděné profánní architektury v Brně, in: Dějiny staveb 2001, Plzeň, s. 110 - 114.

Merta, D. – Peška, M. 2002: Železářský výrobní areál z počátku 13. století v prostoru náměstí Svobody v Brně, Archeologia technica 13, s. 33-42.

Merta D. – Peška M.: Několik poznámek k architektonickému vývoji bývalého kláštera augustiniánů v Brně a jeho nejbližšího okolí – v tisku.

Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Sadílek, J. 2000: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 1999, Přehled výzkumů 41 (1999), s. 35-61.

Merta, D. – Peška, M. – Sadílek, J. - Urbánková, K. 2001: Kostel sv. Mikuláše na Dolním trhu v Brně, Brno v minulosti a dnes XV, s. 107-132.

Mezník J.: Lucemburská Morava 1310-1423, Praha1999, s. 381.

Peška, M. 1999: Mečová ul. č. 6, Přehled výzkumů 40 (1997-1998), s. 290

Pešlová, L. 2002: Hmotná kultura brněnského měšťana na přelomu 16./17. století, diplomová práce na Ústavu archeologie a muzeologie FF MU v Brně.

Procházka, R. 2000: Zrod středověkého města na příkladu Brna (k otázce odrazu společenské změny v archeologických pramenech), Mediaevalia archaeologica 2, s. 7-158.

Procházka, R. – Himmelová, Z. 1995: Příspěvek k vývoji středověké zástavby tzv. Velkého špalíčku v Brně, Archaeologia historica 20, Brno , s. 233-245.

Samek, B. 1994: Umělecké památky Moravy a Slezska 1 (A-I), Praha.

Svoboda, A. 2001: Brněnské podzemí, Brno.

Tichý, R. 1962: Osídlení s volutovou keramikou na Moravě, Památky archeologické LIII/2, s. 245-305.

Valoch, K. – Smolíková, L. – Karásek, J. 2001: Stratigrafie pleistocenních sedimentů na Dominikánském náměstí v Brně, Geologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku v roce 2000, s. 14-19.

Vičar, O. 1965: Místopis Brna v polovici 14. století (prostor uvnitř městských hradeb). In: Brno v minulosti a dnes VII, Brno, s. 242-283.

Merta, D. – Peška, M. – Zůbek, A. v tisku: Dřevěné stavební prvky z výzkumu Velkého špalíčku v roce 2000, Ve službách archeologie 4.

Vičar, O. 1965: Místopis Brna v polovici 14. stolet (prostor uvnitř městských hradeb) In: Brno v minulosti a dnes VII, Brno, 242 – 283.

Vičar, O. 1966: Místopis Brna v polovici 14. století (předměstí). In: Brno v minulosti a dnes VIII, Brno, s. 226-275.

Zatloukal, R. 1997: Brno (okr. Brno-město), Mendlovo náměstí 1, č. parc. 5/1, Přehled výzkumů 38 (1993-1994), s. 184.

Zatloukal, R. 1998: Starobrněnská ul. č. 10, Přehled výzkumů 39 (1995-1996), s. 386.

Zůbek, A. 2001a: Počátky středověké měšťanské architektury v Brně, diplomová práce na Ústavu archeologie a muzeologie FF MU v Brně.

Zůbek, A. 2002 a: Středověké přezky v brněnských nálezech, Sborník prací Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, řada M7/2002, s. 123-153.

Nálezové zprávy a terénní dokumentace:

Holub, P. 2002: Brno – Královo Pole, Božetěchova ul., výstavba areálu FEI VUT. Nálezová zpráva č.j. 6/02 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Holub, P. – Merta, D. 2002: Údolní 8 – Rekonstrukce a dostavba objektu. Nálezová zpráva č.j. 20/02 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Holub, P. - Merta, D. – Zůbek, A. 2002: Dominikánská 9, Terénní dokumentace z výzkumu v roce 2002 v archivu Archaia Brno o.p.s.

Holub, P. – Zůbek, A. 2002: Brno, Bratislavská 30, 32 (přestavba Divadla Radost). Nálezová zpráva č.j. 7/02 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Kováčik, P. – Merta, D. 2001: Brno – rekonstrukce objektu Údolní 8. Nálezová zpráva č.j. 16/01 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Merta, D. 1997: Brno – Dominikánská 9. Nálezová zpráva č.j. 59/97 uložená v archivu ÚAPP Brno.

Merta, D. Moravské náměstí č. 1, Nálezová zpráva č. j. 18/99, archiv Archaia Brno o.p.s. 1999.

Merta, D. 2002a: Výstavba objektu měnírny DPMB na ulici Údolní v Brně. Nálezová zpráva č.j. 5/02 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s..Merta, D. 2002b: Brno, Blok 34. Nálezová zpráva č.j. 19/02 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Merta, D. – Peška, M. 2001b: Brno, Pánská 2-6. Nálezová zpráva č.j. 22/01 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Merta D. – Peška M. 2002 Sanace brněnského podzemí, blok 50, Nálezová zpráva č.j. 22/01 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Merta, D. – Peška, M. – Zůbek, A. 2001: Brno, blok 41. Terénní dokumentace z archeologického výzkumu.

Merta, D. – Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2001: Obchodní galerie Velký špalíček. Nálezová zpráva č.j. 18/01 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Peška, M. 2001: Brno, blok 48. Nálezová zpráva č.j. 11/01 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Peška, M. 2002a: Brno, Blok 62. Nálezová zpráva č.j. 18/02 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Peška, M. 2002b: Brno, Blok 32. Nálezová zpráva č.j. 25/02 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Peška, M. - Zapletalová, D. 2001: Brno, náměstí Svobody 17, Schwanzův palác - Dům pánů z Lipé. Nálezová zpráva č.j. 48/01 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Procházka, R. 1995: Náměstí Svobody 9 – sonda. Terénní dokumentace uložená pod kódem UB21/95 v archivu Archaia Brno o.p.s.

Procházka R. 1997: Dominikánská č. 9, Dům pánů z Kunštátu, Nálezová zpráva č.j. 16/97 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Procházka, R. 2001: Brno – Petrov 3, rekonstrukce suterénu. Nálezová zpráva č.j. 14/01 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Urbánková, K. 2001: Historická topografie domů Dominikánská 1, 3, 5, 7. Rkp. zpracovaný v rámci nálezové zprávy Obchodní galerie Velký špalíček. Nálezová zpráva č.j. 18/01 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Zůbek, A. 2000: Zpracování a analýza pravěkého souboru mazanicových fragmentů z Malenovic Mezicestí (okr. Zlín), (rukopis seminární práce, uložený na ÚAM FF MU Brno).

Zůbek, A. 2001b: Zpracování a analýza fragmentů vypálené mazanice z archeologického výzkumu Brno-Kobližná 4 (okr. Brno-město) 1998-1999, (rukopis seminární práce, uložený na ÚAM FF MU Brno).

Zůbek, A. 2001c: Brno, Josefská 7, 9 – Novobranská 24, 26, 28. Nálezová zpráva č.j. 25/01 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Zůbek, A. 2002b: Brno, Radnická ulice (sonda při č.p. 7). Nálezová zpráva č.j. 1/02 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Zůbek, A. 2002c: Brno, Mendlovo náměstí, blok 89b. Nálezová zpráva č.j. 3/02 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Zůbek, A. 2002d: Brno, ulice Spálená – kolektor. Nálezová zpráva č.j. 1/02 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Zůbek, A. 2002e: Brno, Beethovenova 4. Nálezová zpráva č.j. 4/02 uložená v archivu Archaia Brno o.p.s.

Ostatní prameny:

Ambroz, M. 1997: Petrov č. 3 a 4, nepublikovaný stavebně-historický průzkum, Brno.

Borský, P. – Černoušková, D. 2000: Dům pánů z Lipé – Schwanzův palác na nám. Svobody č. 17 v Brně, stavebně-historický průzkum, díl I – II, nepublikovaný stavebně-historický průzkum, Brno.

Bukovský, J. 1970: Stavebně-historický průzkum bývalého kartuziánského kláštera v Brně – Králově Poli a jeho výtvarné zhodnocení. Závěrečná zpráva výzkumného úkolu F22/1970, Brno.

Hanák, L. 1986: Brno, historické jádro, stavební vývoj, díl 1, někdejší archiv SÚRPMO v Brně.

Hanák, L. 1981: Sanace podzemí města Brna, stavebně-historický průzkum bloku 18, někdejší archiv SÚRPMO v Brně.

Resumé:

Ähnlich wie in den vergangenen Jahren haben sich die Mitarbeiter der Gesellschaft ARCHAIA entschlossen, über die Ergebnisse der Rettungsausgrabungen ihrer Institution im Stadkern von Brno (Brünn) und im Raum ihrer historischen Vorstädte in einem zusammenfassenden Beitrag zu informieren. Die Perspektiven, Auffassung und Methodik der systematischen archäologischen Forschung der historischen Stadt sind unverändert geblieben.

Straßen Mečová 2, Dominikánská 1, 3, 5, 7 – „Geschäftsgalerie Velký špalíček" [Aktion A10/2000].

Im Zusammenhang mit der Baurealisation der „Geschäftsgalerie Velký špalíček", die mit der Rekonstruktion und Bau der Häuser in der Dominikánská Straße Nr. 1, 3, 5 und 7 verbunden war, fand in dem Zeitraum vom September 2000 bis Juni 2001 auf der Fläche von 3300 m^2 eine archäologische Rettungsgrabung statt. Von der historischen Topographie her hat sich in diesem Raum mindestens seit der Hälfte des 13. Jahrhunderts die Bebauung des städtischen Charakters befunden. Man kann vermuten, daß diese Häuser dank der Lage in der unmittelbaren Nähe des Dominikanerklosters auch später im Mittelalter und weiter in der Neuzeit zu den teueren gehörten. Das Areal der ergrabenen Fläche hat in der Vergangenheit eine Reihe von massiven Umbauten durchgemacht, sowohl in dem Mittelalter und in der Neuzeit das jüngste Zeitalter eingerechnet, wann das natürliche abfallende Gelände für den Bebauungsbedarf ausgeglichen war. Man muss auch den Fakt erwähnen, daß in dem

zweiten Weltkrieg die Häuser in der Mečová Strasse Nr. 2 und in Dominikánské náměstí (Dominikaner Platz) Nr. 12 ausgebombt wurden. Im Rahmen der folgenden Bau- und Sanierungsaktivitäten wurden nicht nur die Ruinen der Häuser weggeräumt, sondern auch ein großer Teil der bisher erhaltenen kulturellen Schichtenfolgen bseitigt. Es wurden meistens die eingetieften Objekte und Überreste der Grundmauer freigelegt.

Im Laufe der archäologischen Grabung wurde eine umfangreiche schriftliche, Photo- und zeichnerische Dokumentation der Baurekonstruktionen und architektonischer Details der rekonstruierten Häuser versammelt. Diese Dokumentation bildet gemeinsam mit den archäologischen Funden den Bestandteil des außergewöhnlich wertvollen Komplexes, wo die Bauentwicklung dieses Areals vom Mittelalter bis in die heutige Tage aufbewahrt bleibt. Besonders im Raum der Bauparzellen Dominikánská Strasse Nr. 5 und 7 ist es ganz gelungen, die gesamte Entwicklung der Bebauung vom Anfang des 13. Jh. bis in die Barockzeit zu belegen. Im Rahmen der Grabung in der Dominikánská Strasse Nr. 7 wurden zwei zeitlich an sich anschließende Kellergeschosse Holz-(Lehm) –Häuser freigelegt. Bei dem jüngeren der Kellergeschosse, der in die Bodenschicht eingetieft war, wurden mindestens zwei Entwicklungsphasen und eine folgende dritte Phase erkannt. Auf seiner Stelle wurde dann später ein Steinkeller gebaut. Alle diese Aktivitäten verliefen im 13. Jh. Im Raum der Dominikánská Strasse 5 wurden Überreste von 3 Kellergeschossen gefunden, die zu den Holzhäusern aus der Zeit um 1250 gehötren. Den Kellergeschossen folgte der Steinkern eines Hauses aus dem 13. Jh nach, der sie teilweise auch beseitigte. Der Steinkeller blieb bis heute erhalten. Es wurden insgesamt 55 Gruben ausgegraben. Hier sollte man auch die eigenartige Kollektion der Aquamanillien (15 Stück) erwähnen.

Pánská Strasse 2-6 [Aktion A37/2001]

Im Zusammenhang mit dem Umbau des Hauses in der Pánská Strasse 2-6,náměstí Svobody 14), wurde im März eine Rettungsgrabung im Raum des Hofes durchgeführt; das Haus selbst stammt aus dem Ende des 19. Jh. Dabei wurden Teile von fünf Kloaken aus der Zeit vom 13. bis 16. Jh. freigelegt.

Údolní Strasse 8 [Aktion A46/2001]

Im Rahmen des Umbaus des Objektes , der den Bestandteil der historischen Vorstadt, der sog. „Švábka" (Schwabengasse) bildet, hat im März 2001 eine vorläufige Rettungsgrabung im Raum des Haushofes stattgefunden. Diese Grabung dokumentierte die Besiedlung dieses Raumes vom 13. bis in das 16. Jh. Es wurden keine mittelalterlichen Wohnbauten mit dieser Grabung bestätigt.

Umformstation Údolní Strasse [Aktion A83/2001]

Im Mai 2001 wurde eine archäologische Rettungsgrabung beim Bau einer elektrischen Umformstation im Park in der Údolní Strasse durchgeführt, der sich uch im Rahmen der mittelalterlichen Brünner Vorstadt, „Švábka" befand. Mit dieser Grabung wurden eine nicht bedeutende Besiedlung aus dem 13. Jh. und Überreste der Kellerräume eines städtischen Mietshauses vom Ende des 19. Jh. aufgenommen.

Beethovenova Strasse 4 [Aktion A195/2001]

Hier wurde im November 2001 die Baugrube der Aufzugsschacht für das Gebäude auf Beethovenova Strasse N.4 verfolgt und dokumentiert. Im Mittelalter wurde dieser Raum ein Bestandteil des Dominikanerinnenklosters Cella Sanctae Mariae, der im Jahr 1240 gegründet wurde. Es wurden hier die Begehungsschichten auf dem Bodenhorizont ohne das datierende Material aufgenommen.

Block 89b, Mendel´s Platz [Aktion A88/2001]

Im Rahmen des Projektes „Sanierung der Kellerräume von Brno" wurden 3 Schurfschächte auf dem Mendel´s Platz dokumentiert. Diese Grabung fand bei der Kirche „Himmelfahrt der Jungfrau Maria" statt. Diese Kirche gehörte zum ehemaligen Zisterzienerkloster (heute der Augustiner). Es kamen hier mittelalterlichen Besiedlungsaktivitäten inclusive der Begehungschichten zutage.

Josefská Strasse 7, 9/ Novobranská Strasse 24, 26, 28 [Aktion A64/2001]

Im Zusammenhang mit dem Bau des Mehrzweckshauses anstelle der Bürgerhäuser Josefská Strasse N.7 und 9 fand eine Rettungsgrabung auf einem Teil der Baufläche statt. Durch das erwähnte Gebiet lief seit dem 13. Jh. die Stadtmauer, derer Überreste sich bis heute erhalten haben. Der betroffene Raum wurde als Siedlung zum ersten Mal in der jüngeren und späten Bronzezeit (etwa 1300 bis 800 v. Ch.) ausgenutzt. Dann folgte Besiedlung aus dem 12. und 13. Jh. Ihr Teil wurde durch den Mauerausbau in das innere Areal der mittelalterlichen Stadt eingeschlossen. Es handelte sich um ein eher armes Randgebiet. Bei der Forschung wurden Überreste eines Erdkellers gefunden, der datiert in das Ende des 13. Jh.datriert wurde. Zu der Entwicklung in dem 14. und 15. Jh. brachte die ar-

chäologische Grabung nur relativ wenige Belege. Am meisten interessant scheint die Spuren die Produktionstätigkeit im Zwinger zu sein. Die jüngeren Zeiträume wurden vor allem durch die Kloaken präsentiert.

Petrov 3, Katasterparzelle Nr. 344 [Aktion A13/2001]

Die durchgeführte Aktion hängt mit der Rekonstruktion des Domherrnhauses Nr. 3 auf Petrov zusammen. Die gewonnenen Erkenntnisse wurden bisher nicht ausgewertet. Man kann aber schon jetzt sagen, daß der Kern des heutigen Hauses mittelalterlich ist, das aufgehende Mauerwerk stammt aber aus dem 15./16. Jh.

Radnická Strasse – Fahrbahn [Aktion A16/2002]

Im Rahmen des Projektes „Sanierung der Brünner Kellerräume" wurde im Oktober 2001 ein Suchgraben auf der Strasse Radnická dokumentiert. Man griff eine Schichtenfolge ein, die sich sich auf dem Bodenhorizont in dem Raum der mittelalterlichen Strasse bildete.

Spálená Strasse [Aktion A174/2001]

Im Zusammenhang mit dem Ausbau des Hauptteiles des Kollektors fand im Oktober 2001 in der Spálená Strasse eine Rettungsgrabung auf einem Teil der gestörten Fläche statt. Diese Lokalität war im Mittelalter ein Teil der Brünner Vorstadt, Před židovskou branou (Vor dem Judentor) oder auch Sladovnická Str. genannt. Diese Grabung belegte eine kontinuierliche Besiedlung des Fundorta vom 8. bis in das 14. Jh. In diesem Zeitraum bildete sich hier unter dem Einfluss der menschlichen Tätigkeit etwa 1 bis 1,2 m dicke Schichtenfolge. De Belege der so intensiven Siedlungsaktivitäten des 8. Jh. stellen im Raum von Brno eine Ausnahme vor.

Bratislavská Strasse 30 und 32 [Aktion A173/2001]

Die Grabung wurde im Zusammenhang mit dem Ausbau der neuen Gebäude des Theaters „Radost" im September und Oktober 2001 durchgeführt. Im 13. Jh. wurde hier ein vorstädtisches Dorf „Ponava" gegründet (erwähnt 1306). Die älteste belegte Besiedlung stammt aus der jüngeren Bronzezeit. Es wurde nur eine Scherbe aus dem 13. Jh. gewonnen. Mehr überzeugend zeigte sich die Besiedlung aus dem 15., 16. und 17. Jh. Im 16. Jh. existierte hier schon ein genmauertes Objekt – möglicherweise ein Wohnhaus.

Božetěchova Strasse, Areal der ehemaligen Karthause [Aktion A145/2001]

Im Zusammenhang mit dem Ausbau des neuen Hörsaalkomplexes FEI VUT im Areal des Gartens der ehemaligen Kartause im Brünner Stadtteil Královo Pole wurde im August bis Oktober 2001 eine Rettungsgrabung durchgeführt. Die ältesten festgestellten Aktivitäten gehörten zu der Kultur mit der Linearkeramik. Eine Grube kann man der Kultur mit der mährischen bemalten Keramik zuordnen. Eine weitere Phase der Besiedlung gehört dem älteren Äneolithikum – der Jordanów-Gruppe. Sehr bedeutend zeigte sich auf der Lokalität die Besiedlung der Aunjetizer Kultur. Hierher kann man einige Pfostengruben datieren, andere Gruben gehörten einem Langhaus; es handelte sich wahrscheinlich um Reste der mittlere Linie der Stützpfosten. Anschließend wurde hier die Besiedlung aus der späten Laténezeit entdeckt, die mit einem Grubenhaus vertreten war. Sehr sporadisch wurde mit dieser Grabung die mittelalterliche Besiedlung belegt, die mit der Existenz des Klosters zusammenhängt. Es handelt sich wieder hauptsächlich um Pfostengruben und eine unbestimmbare Grube, vielleicht eine Abfallgrube, aus dem 15. Jh..

Náměstí svobody 17 – Dům pánů z Lipé oder Schwancův palác (Haus der Herren von Lipé oder Schwanz Plast) [Aktion A191/2000]

Im Zusammenhang mit der Rekonstruktion, die auch den Bau der neuen Kerller einschloss, wurde im September 2000 bis Juni 2001 eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Die ältesten Funde werden mit der Keramik aus den zugeschütteten Kloaken und anderen Gruben aus dem Anfang des 13. Jh. vertreten. In diese Zeitspanne gehört auch der erste Holzbau, wovon ein Keller erhalten blieb. Aus den schriftlichen Quellen wissen wir, daß in der ersten Hälfte des 14. Jh. nahm die heutige Parzelle wahrscheinlich zwei gotische Hofstätte ein.

Bei der Straßenflucht, im Mittelteil der Parzelle wurde ein geräumiger Keller mit Eintritt vom Hof von der Fläche etwa 120 m^2 dokumentiert. Von der ebenerdigen Hauskonstruktion ist nichts erhalten geblieben. Aufgrund der ausländischen Analogien können wir jedoch eine einstöckige Holz - (z. B. Fachwerk- oder eher Ständer-) Konstruktion mit Giebeldach vermuten. Das unterkellerte Haus entstand zwischen den Jahren 1243 bis 1260 und wurde durch Brand am Ende des 13. Jh. zesrstört. Auf seiner Stelle wurden bald danach bei dem südlichen Parzellenrand drei Kellerräume ausgebaut, die mit ihrer Gesamtfläche der Fläche des ausgebrannten Hauses entsprachen und seine südliche Mauer respektierten. Zu der Aufteilung der Hofstätte auf zwei Parzellen kam es zwischen den Jahren 1300 bis 1343. Das kann der Keller- und

Hausausbau bei der Straßeflucht voran der Parzelle belegen. Weil die gotischen ebenerdige Konstruktionen bei dem Ausbau des Palastes zerstört wurden, können wir heute nur vermuten, daß es zur Verbindung des nördlichen und südlichen Hauses nach der Wiedervereinigung der Hofstätten durch den Kaufmann Heinrich Fuchs in der Hälfte des 14. Jh. gekommen ist. Noch im Laufe des 14. Jh. wurde der ebenerdige hintere Trakt des südlichen Hauses fertiggebaut und etwas später folgte auch der nicht unterkellerte hintere Trakt des nördlichen Hauses nach. Der Ausbau des Palastes bedeutete den definitiven Untergang der aufgehenden gotischen Mauern. Die Konstruktionen wurden zwar ganz abgebaut, die bestehenden Keller wurden aber teilweise in die neuen Bauten eingegliedert.

Häuserblock 48 – Svoboda Platz (Katasterparzelle Nr. 537 [Aktion A135/2000]

Im Rahmen des Projektes „Sanierung der Kellerräume von Brno " wurde in den Monaten Juni bis Oktober 2000 eine archäologische Grabung in der Fahrbahn auf dem Svoboda - Platz durchgeführt. Es wurden 15 Schurfschächte verfolgt und dokumentiert. Der Umfang der archäologischen Situationen ist in den einzelnen Teilen des Platzes verschieden. Das hängt vor allem mit der Entwicklung des historischen Geländes zusammen. Während im südlichen Teil des Platzes die historische Oberfläche gleich unter dem Straßenpflaster liegt, in dem nördlichen Teil befindet es sich auf manchen Stellen bis in der Tiefe von 3 Meter. Die Differenz verursacht die Terraindepression, die durch den nördlichen Teil des Platzes vom Westen zum Osten führt. Es handelt sich um Überrest eines Sumpfes, der noch bis das 14. Jh. reguliert mit einem Abflusskanal entwässert wurde. Den Verlauf des Abflusskanals kann man hier noch erwarten. In dem Nordteil des Platzes handelt es sich um eine mächtige Schichtenfolge, die von Schotterpflasrterungen, Abfallschichten und Gruben gebildet wurde und die überwiegend in das 13. Jh. gehört. In dem Mittelteil des Platzes befinden sich die Grundmauern der St. Nikolaus-Kirche aus dem Ende des 13. Jh., die in die dicke mittelalterliche Schichtenfolge eingesenkt sind und die die ältesten Produktionsaktivitäten vom Anfang des 13. Jh. zerstört hat. In dem Südteil befindet sich eine unbekannte historische Bebauung aus dem 13. Jh. und mittelalterliche Abfallgruben. Die schriftlichen Quellen vermitteln uns nur sehr ungenaue Informationen über die Bebauung zuerst seit der Hälfte des 14. Jh., die zeichnerische Darstellungen sogar erst seit dem 17. Jh. Es steht also fest, daß die ursprüngliche Bebauung des Platzes anders war, als sie sich auf den Plänen des stabilen Katasters vom Jahre 1825 zu sein scheint. Die aufgenommene Bebauung entstand spätestens in der ersten Hälfte des 14. Jh. Mann kann also die Änderung des Grundrisses und die gesamte Ausbreitung des Platzes gerade in diesem Zeitraum vermuten.

Häuserblock 32 - Strassen Jakubská, Rašínova [Aktion A56/2001]

Im Rahmen des Projektes „Sanierung der Keller von Brno " wurden im Areal des Häuserblocks Nr. 32 im April bis Juni 2001 10 Schurfschächte verfolgt und dokumentiert. Die heutige Bebauung des Häuserblocks 32 respektiert nur teilweise die historische Situation. Die älteste von den Grabungen aufgenommene Besiedlung repräsentieren die Kloake aus dem Anfang des 13. Jh. und s Kellerrest eines Holzhauses (?), das etwa in der Mitte des 13. Jh. zugeschüttet wurde. Die mittelalterlichen Änderungen der Kommunikation wurden in den Schurfschächten C1 und C2 dokumentiert. Die Situation in der Schurfschacht C2 deutet an, daß der Straßenraum der Kommunikation noch im Laufe des 13. Jh. gereinigt und die schlammige Fläche der Straße beseitigt wurde. Von der historischen Topographie her wurde in dem Schurfschachte B5 eine interessante Entdeckung gemacht. Dieser Schurfschacht entdeckte die östliche Mauer des gotischen Kellers mit der anliegenden ebenerdigen Durchfahrt, repräsentiert mit Fuß der westlichen Wandung der Einfahrt von der Straßenseite. Die Mauer eines anderen gotischen Kellers wurde auch im Schurfschacht A2 dokumentiert. Im Schurfschacht B1 wurde ein Brunnen mit Durchschnitt von 1,45 Meter entdeckt, der in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts zugrunde gegangen ist. Der Brunnen wurde teilweise von den sekundär benutzten gotischen architektonischen Elementen (Rippen und Quader) ausgebaut. Seine Entstehung kann man also in die Zeit der Spätgotik einordnen, bzw. in die Renaissance (15. – 16. Jh.).

Häuserblock 62b- Pekařská Strasse [Aktion A82/2001]

Im Rahmen des Projektes „Sanierung des Brünner Untergrundes" dokumentierten wir drei Schurfschächte, die in dem freien Raum der Strasse Pekařská, zwischen den Häusern Nr. 5 und 7 plaziert wurden. Die Grabunsgsstelle wurde in den Raum vor das ehemalige Brünner Tor situiert. Von der historischen Topographie her hat sich seit der Stadtgründung eine Vorstadt befunden, die bei dem Weg zur Ansiedlung Staré Brno (Altes Brünn) lag. Die älteste entdeckte Aktivität war der Rest der Besiedlung aus der ersten Hälfte des 13. Jh. (Schurfschacht A2), die an die vorstädtische Besiedlung entlang des Wegs zu Staré Brno (Altbrünn) gebunden war. Das eingesenkte Objekt (mit Wohnfunktion?) hat sich in Niveau von 3,5 bis 5 Meter unter dem heutigen Terrain befunden und

wurde noch vor der Hälfte des 13. Jh. verfüllt. Der Bodenhorizont wurde schon in der Vergangenheit beseitigt und so kann man über das ursprüngliche Terrain von den Anfängen der Stadt – etwa in der Tiefe 3 Meter unter der heutigen Oberfläche - nur spekulieren. In allen drei Schurfschächten wurde eine mächtige Schichtenfolge aus dem Zeitraum vom 16. bis in das 18. Jh. dokumentiert. Diese Schichtenfolge endet etwa 1,5 Meter unter der Ebene des heutigen Terrains. In den Schurfschächten A2 und A3 wurden unter diesen Schichten eingesenkte Gruben mit wirtschaftlicher Funktion verfolgt und ein Ziegelofen erfasst, der wahrscheinlich mit der Lebensmittelproduktion zusammenhängte (Sonde A3).

Häuserblock 34 - Kozí Gasse [Aktion A123/2001]

Im Zusammenhang mit dem Projekt „Sanierung der Kellerräume von Brno" wurde in der zweiten Hälfte des Jahres 2001 im Rahmen der Untersuchung des Häuserblockes 34 eine Dokumentation von 7 Schurfschächten durchgeführt, die sich auf der westlichen Seite der Strasse Kozí befindet haben. Das heutige Aussehen des Häuserblockes, der von Jakubské Platz und Strassen Běhounská, Kobližná und Kozí geklemmt ist, ist eine Folge der großen Sanierung, die von den 60er Jahren des 19. Jh. bis zum Jahr 1915 verlaufen ist. In dieser Zeit wurde auch die sämtliche historische Bebauung in der Strasse Kozí abgerissen. Die Grundmauern der mittelalterlichen Häuser befinden sich heutzutage unter dem Fahrweg der erweiterten Strasse. Die dokumentierten Situationen haben vor allem geholfen, die Datierung des Ausbaues der historischen Bebauung auf der westlichen Seite der Strasse Běhounská zu präzisieren. Es ist auch gelungen, Teile der Bebauung auf der westlichen Seite der Strasse so zu dokumentieren, wie sie aus den Plänen des stabilen Katasters (1825) bekannt ist. Im Falle des Schurfschachtes D1 kann man über den steinigen Kern sprechen (Einfriedigungmauer, Parzellenmauer?). Aufgrund der analogischen Fällen in Brno kann man sie auf die Wende des 13./14. Jh. datieren. Der Schurfschacht C1 hat wahrscheinlich einen Teil der Parzellenmauer eines Hauses aus derselben Zeit aufgenommen. Im Schurfschacht A5 wurden die Kellerräume eines neuzeitigen, näher nicht datierten Hauses entdeckt.

Výsledky 16. výzkumné sezóny a jednání velké archeologické komise na velkomoravském výšinném hradišti sv. Hypolita ve Znojmě

Die Ergebnisse der sechzehnten Grabungssaison und die Tagung der großen archäologischen Kommission auf dem Burgwall Pöltenberg in Znojmo

Bohuslav F. Klíma, Pedagogická fakulta MU Brno

Malý kolektiv pracovníků archeologické expedice ve Znojmě – Hradišti pracoval v roce 2001 pouze ve tříčlenném složení. Vedle jediného profesionálního archeologa se na úspěšném průběhu terénních prací i všech dalších aktivit v rámci svého osobního volna podíleli dva středoškolští profesoři – magistři historie PdF MU. V prázdninovém období potom na výzkumu spolupracovala řada brigádníků – studentů našich i zahraničních vysokých škol (Francie), ale také absolventi a učitelé z praxe. Někteří z nich patřili mezi členy a sponzory Nadačního fondu sv. Hypolita. Pracovali bez nároků na odměnu, jen ze zájmu o archeologickou práci a svůj pobyt si hradili sami.

V minulém roce vedení výzkumu řešilo dva významné a současně také značně náročné úkoly. V průběhu celého roku to v prvé řadě bylo zabezpečení archeologického dohledu nad všemi stavebními a terénními pracemi na lokalitě. V souvislosti s dokončovanou kanalizací v obci se provedla řada drobných i rozsáhlejších záchranných výzkumů, postupně se zpracovávaly a publikovaly výsledky, ale také se pracovalo na přípravě a realizaci jisté formy základní prezentace výzkumu a lokality pro návštěvníky z řad široké veřejnosti. Byly zabezpečeny a zabudovány první tři zasklené paravány a současně vybaveny dvojjazyčnými textovými informacemi (čeština, němčina), řadou fotografií a plánků. V době hlavních letních prázdnin probíhalo terénní bádání na dvou větších plošných skrývkách v areálu původního vnitřního velkomoravského hradu. Druhý hlavní úkol představovala příprava a uspořádání velké archeologické komise s mezinárodní účastí. Ta se uskutečnila 22. srpna za přítomnosti celkem 104 podepsaných hostů. Na Hradišti se sešli především pozvaní archeologové z různých českých i zahraničních vědeckovýzkumných a vědeckopedagogických pracovišť, dále představitelé státních orgánů, institucí, zástupci Rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou, reprezentanti podnikatelských kruhů ze Znojemska, správní rada a členové Nadačního fondu sv. Hypolita i zájemci z řad široké veřejnosti. Takové odborné posouzení vědeckovýzkumné práce se v daleko menším kolektivu ve Znojmě – Hradišti naposledy uskutečnilo ještě v době, kdy zdejší výzkumy probíhaly pod patronací a v režii Archeologického ústavu AV ČR v Brně. V minulých letech nebyly totiž nejlepší podmínky pro termínovanou prezentaci. Většinu výzkumných zachraňovacích akcí jsme museli provést ve značně omezeném čase. Proto se často pracovalo 12-16 hodin i o víkendech. Stavebníci obvykle netrpělivě čekali na ukončení našeho šetření, aby pak ihned mohli pokračovat či dokončit započaté stavby. Navíc také nebylo k dispozici tolik finančních prostředků, abychom připravili a zabezpečili opravdu důstojné setkání archeologů. Kolegové však byli s novými objevy průběžně seznamováni na stránkách odborného tisku, při různých osobních setkáních, konferencích, přednáškách a velký zájem je často vedl i k podnikání individuálních studijních návštěv znojemského Hradiště. Oficiální představení výsledků badatelské práce na lokalitě však již bylo vzhledem k významným objevům posledních let nanejvýš nutné a potřebné. Rozhodnutí o uskutečnění jednání mezinárodní komise však s konečnou platností padlo až ve chvíli, kdy Městský úřad ve Znojmě, zastoupený starostou města Ing. Pavlem Balíkem a místostarostkou Ing. Marií Čejkovou, přislíbil převzít úhradu části nákladů na přípravu a realizaci jednodenního setkání archeologů. Zbylou část nemalých nákladů financoval Nadační fond sv. Hypolita. Jednání podpořili také sponzoři. Dar ve formě zlatavého moku poskytl pivovar Hostan a představilo se rovněž několik místních vinařů (pánové M. Vojtek, B. Turek a S. Bártů).

Vzhledem k tomu, že k jednání komise byly připraveny dvě hlavní plošně největší skrývky, staly se právě ony středem zájmu všech přítomných. Jejich podrobnější popis tvořil velkou část přijatého protokolu, který si zde dovolíme prezentovat v plném znění:

Protokol o jednání komise odborníků a dalších přizvaných hostů na archeologickém výzkumu katedry historie PdF MU ve Znojmě – Hradišti dne 22. srpna 2001

Oficiální zahájení proběhlo před výzkumnou základnou Nadačního fondu sv. Hypolita a v přímém dosahu terénních odkryvů. Krátký projev pronesl nejprve starosta města Znojma Ing. Pavel Balík. Poté všechny hosty uvítal vedoucí výzkumu

doc. PhDr. Bohuslav Klíma, CSc. V doprovodu starosty a přednosty OÚ byl mezi vzácnými hosty přítomen také vedoucí české delegace při EU Ing. L. Sečka.

Po uvítání hostů B Klíma přítomné stručně seznámil s lokalitou, jejím charakterem, osídlením a také se složitou historií zdejších výzkumů. Poté si účastníci jednání společně prohlédli v současnosti prošetřované velké plochy, na nichž probíhaly terénní práce od začátku letních prázdnin (9.7.). Obě se nalézaly ve vzájemné blízkosti, v nejvyšších místech původního velkomoravského (vnitřního) hradu a při SZ okraji jeho opevněného areálu. Výklad u jednotlivých skrývek podal vedoucí výzkumu. Současně odpověděl na dotazy a reagoval na připomínky účastníků komise.

1. Sonda STATEK I (hospodářský areál probošství, plocha 8x25 m = 200 m^2)

Prostorná skrývka v nejvyšších místech vnitřního hradu a patrně v dosahu původní velkomoravské vstupní brány představila hustě osídlený, po staletí intenzivně využívaný areál. Slabý hlinitý pokryv skalního podloží dosahoval v SZ části skrývky pouhých 20 cm původní kulturní vrstvy, na kterou dosedalo 40 cm mocné souvrství navážek. Terén se niveloval postupně, dle keramického materiálu přibližně od 17. století až do současnosti. Proto byla slabá kulturní vrstva pod navážkami značně promíchaná střepovým materiálem pravěkého stáří (kultura jevišovická, mohylová, popelnicových polí) s keramikou mladší doby římské a konečně s keramikou středohradištní, mladohradištní, středověkou i novověkou. Ve tvrdém skalním podloží se nezřetelně vyrýsovaly dva menší objekty pravěkého stáří a řada kůlových jamek, která prozrazovala přítomnost větší kůlové stavby, zachycené ale jen zčásti. Předpokládáme její pokračování západním směrem do míst dosud neprozkoumaných. Podložní terén se v celé ploše pozvolna skláněl k JV a při východním okraji výzkumu nabyl mocnosti 60 cm původního pokryvu a opět 40-50 cm navážek. Skalní podloží bylo v západní polovině výzkumu porušeno třemi rovnoběžnými žlábky (ve směru Z-V), které by mohly souviset s rigolováním terénu pro výsadbu středověké vinice. Podobné žlábky známe i z dalších míst lokality a již dříve jsme je podle keramického materiálu z jejich zásypu mohli chronologicky zařadit do 14. století. V současné skrývce se jeden z nich prořezával větší kamennou krou, na níž byla zachycena stříbrná mince – fenik Albrechta III. Rakouského z poslední třetiny 14. století. Žlábek pak západním směrem vcházel do profilové stěny výzkumu a v protilehlém východním směru končil náhle před rohem čela dlouhé kamenné zdi. Dále nepokračoval. Lze tvrdit, že nám může poměrně dobře vymezovat stáří této kamenné zdi, která je dominantním prvkem v západní polovině výzkumu. Představovala součást velkého, patrně hospodářského objektu (stáje), který se rozprostíral dále jižním směrem v dosud neprozkoumané ploše. Naopak severně od zmíněné zdi ležela ve dvou vrstvách mohutná kamenná kra. Již její spodní vrstva nesla na svém povrchu novověký materiál. Svrchní horizont, oddělený slabou vrstvou hlíny promísené vápennou maltou, byl dobře dochovaný hlavně v jižní polovině skrývky. Tvořila jej drobnější kamenná suť s artefakty až z 18. a 19. století. Obě fáze kamenné kry patřily k vrstvám navážek. Sloužily k nivelaci mírně skloněného terénu. Spodní se musela vázat na velké přestavby hospodářského areálu probošství v druhé půli 17. století. Toto tvrzení velmi dobře podepírá výrazný zásah do celého terénu výzkumu, představovaný stavbou barokního křížovnického vodovodu z r. 1718, jehož rýha spodní kru proťala. Ke kamenné zdi se v kolmém směru vázaly tři rovnoběžné žlábky, které protínaly zmíněné rýhy po „rigolování vinice (?)". Patrně kotvily dřevěnou konstrukci, vázanou na kamennou zeď. Ta svému účelu sloužila někdy v 16.-17. století. Všechny tyto pozdně středověké a novověké zásahy překrývaly námi nejvíce sledované hradištní objekty. Středu celé skryté plochy výzkumu dominoval půdorys velkomoravského domu. Jeho čtvercovitou plochu o straně 3,4 m prosekly trasy dokonce dvou vodovodních rýh. Starší náležela již výše zmíněnému barokním vodovodu vystavěnému z dobře zachovaných keramických rour a druhá patřila vodovodu ze silně zrezivělých železných trubek, zbudovanému v první polovině 20.století. Navíc asi třetinu tohoto velkomoravského domu v SV části překrýval mladohradištní objekt, jehož prašný, šedý zásyp pomohla do 11. století přesněji datovat část stříbrného pleteného prstenu. V blízkosti velkomoravského domu se nalézaly ještě dva menší sídlištní objekty stejného stáří, které patrně měly hospodářský charakter.

Výzkum v sondě Statek I, který bude pokračovat ještě i v sezóně r. 2002, zachytil tedy ve složitých a několikrát porušených stratigrafických podmínkách a také v komplikovaných nálezových okolnostech husté, vzájemně se překrývající a rušící se sídlištní prostředí s pravěkým, protohistorickým a následně souvislým slovanským osídlením od konce 8. století vlastně až do současnosti.

2. Sonda STATEK II (hospodářský areál probošství, plocha 10x14 m = 140 m^2).

Plošná skrývka označená jako sonda Statek II se rozprostírala SZ a severně od prvního velkomoravského kostela č. I. Měla za cíl odkrýt a prošetřit případné další pozůstatky zděné kamenné stavby, kterou při západním okraji respektovaly dva kostrové dětské hroby s typickým velkomoravským inventářem (Klíma 2001, 45-49; týž 2001a, 3-24).

Po odstranění drnu se zde však záhy narazilo na skalní podloží, které bylo místy kryto jen 10-15 cm mocným hlinitým pokryvem, navíc místy značně převráceným a porušeným. Tak se např. v severní polovině skrývky a v prostoru ohraničeném smíšenou kamennou zdí s cihlami přímo na skalním podloží místy objevovala evidentně navezená vrstvička žlutého jílu s kousky cihel i hřebíky. V této vrstvě jsme dokonce objevili bílou porcelánovou zátku pivní lahve se silně zkorodovaným drátěným upínáním, pocházející z konce 19. století (Firma Maural – Znaim). Výrazněji se podařilo doložit již výše zmiňované žlábky po rigolování vinice (?), které se na nejvyšším místě dokonce křížily. Jen nepatrné zbytky do skalního podloží mírně zasekané rýhy, která je znatelná v linii severní stěny kostela, by mohly prozrazovat, kde původně stála tato severní zeď lodi. Při západním okraji skryté plochy se vyrýsoval tmavý zásyp do skály mělce zasekaného pravěkého objektu. Vytýčený cíl se zde tedy nepodařilo úspěšně splnit, a to z důvodu maximálního porušení mělkého nadloží.

Při prošetřování dalšího prostoru tohoto exponovaného a rozhodně velmi zajímavého, i když silně porušeného místa lze v rámci možností doporučit plošnou skrývku v dosahu stavby, kde by se hlavně v místech depresí skalního podloží mohly dochovat výraznější pozůstatky třeba i zborceného zdiva, případně také další hrobové celky. Taková místa lze ještě probádat u jižní stěny kostela a u předpokládané západní stěny předsíně.

Po ukončení prohlídky terénního výzkumu přešli členové komise i přizvaní hosté do kulturního domu na Hradišti, aby zde pokračovali v jednání a seznámili se s výsledky archeologického bádání v posledních letech. Na cestě se zastavili u zbytků vnějšího velkomoravského opevnění, kde se na základě projektové dokumentace seznámili s plánovanou úpravou prostoru, který zde byl značně zdevastován různými zásahy, naposledy v r. 2001 výkopem kanalizace a velké sběrné jímky. Doporučili, aby projekt maximálně pamatoval na ochranu zbytků původního velkomoravského opevnění a pomohl k jeho uchování i zvýraznění za účelem případné prezentace. Odtok dešťové vody doporučili vést nově upraveným a zvýrazněným příkopem před tělesem valu.

Po poledním občerstvení formou rautu následovala přednáška vedoucího výzkumu, která za průběžného promítání videosnímků přítomným dobře přiblížila výsledky výzkumu v jednotlivých sezónách (léta 1996-2000). V krátkých přestávkách mezi výkladem o jednotlivých letech výzkumu si hosté měli možnost v kulturním domě prohlédnout také výstavku nálezů, kresebné dokumentace i fotografií.

V následující diskusi, která se vázala především na interpretaci pozůstatků církevní stavby – kostela č. 1 – vyjádřili někteří účastníci komise názor, že zjištěné skutečnosti lze interpretovat v různých variantách. Zdálo se jim, že pro předložený výklad chybí více průkazných dokladů. V silně porušené nálezové situaci se však další doklady budou sbírat nesnadno, neboť ty dosavadní jsou výsledkem nejen velice pozorného tříletého terénního šetření, ale současně i velkého štěstí. Na základě návrhu z řad účastníků komise bude proto na místě zorganizováno ještě odborné zasedání, jehož úkolem bude všechny interpretační varianty zvážit. Toto zasedání je reálné zorganizovat v rámci roku 2002. Se všemi dalšími závěry vedoucího výzkumu vyjádřili přítomní naprostý souhlas.

V závěru členové mezinárodní komise vyslovili upřímný dík a současně uznání představitelům archeologického výzkumu PdF MU v Brně a expedici Nadačního fondu sv. Hypolita, a to jak vedoucímu, tak rovněž všem členům a spolupracovníkům, kteří zde v roce 2001 ale i v minulých letech odvedli velký kus dobré práce a dosáhli velmi hodnotných výsledků nejen pro další poznání znojemského Hradiště sv. Hypolita, ale v obecné rovině pro poznání našich nejstarších národních dějin. Obdiv, uznání a poděkování náleželo i za to, že organizátoři výzkumu pracovali ve svém osobním volnu, o dovolené, bez nároků na odměnu, a dokonce i bez proplácení základních cestovních výloh, což je dnes zcela výjimečné. Členové komise současně konstatovali, že výzkum byl veden dobře, zodpovědně, na vysoké profesionální úrovni a že byly rozumně, hospodárně a efektivně využity poskytnuté finanční prostředky sponzorů, především MÚ ve Znojmě. Vyslovili přání a přesvědčení, že po odborné stránce bude archeologická expedice ve Znojmě – Hradišti pracovat stejným způsobem i nadále. Všem sponzorům vyjádřili upřímné poděkování za příkladnou podporu náročné vědeckovýzkumné činnosti, která v odborných kruzích i u široké veřejnosti velmi dobře reprezentuje jméno Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Ve Znojmě – Hradišti dne 22. srpna 2002

Za komisi (podpisy přítomných 104 účastníků jednání).

Kontrolu s drobným doplněním zápisu (část předposledního odstavce) protokolu provedli za celou komisi v závěru jejího jednání:

Prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc., ředitel Archeologického ústavu SAV v Nitře;

Doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc., ředitel Archeologického ústavu AV ČR v Brně;

Doc. PhDr. Petr Sommer, CSc., Archeologický ústav AV ČR v Praze;

Prof. PhDr. Jiří Sláma, DrSc., vedoucí katedry archeologie FF UK v Praze;

Prof. PhDr. Zdeněk Měřínský, CSc., vedoucí ÚAM FF MU v Brně;

Doc. PhDr. Bohuslav Klíma, CSc., vedoucí výzkumu, katedra historie PdF MU v Brně.

3. Výzkum při stavbě kanalizace

Vedle již popsaného hlavního výzkumu r. 2001 je však třeba zmínit další významné akce, kterým bylo potřeba věnovat zvýšenou pozornost. Především to byl archeologický dohled s prováděním zachraňovacích výzkumů při dokončování budované kanalizace na Hradišti, a to jak hlavního řadu (v jarních měsících do dubna), tak potom v průběhu celého roku při prošetřování tras kanalizačních přípojek k domům jednotlivých obyvatel obce. Touto náročnou činností, která vyžadovala stálou přítomnost archeologa, se podařilo dobře zmapovat a zdokumentovat stratigrafickou i nálezovou situaci v konkrétních místech Hradiště. Získané informace v budoucnu dobře poslouží při směrování dalšího výzkumu. V hloubených rýhách kanalizace jsme narazili na desítky hlavně velkomoravských, ale i pravěkých sídlištních objektů s bohatým nálezovým inventářem, dále hrobů a na dvou místech jsme sledovali průkop vnějším pásem opevnění. Všechny poznatky jsou zapracovávány do rozsáhlé nálezové zprávy, která je v současnosti dokončována.

4. Sonda „Novák/Ryšánek"

Již v samotném závěru výzkumné sezóny jsme podle uzavřené dohody se stavebníkem byli vyzváni k dohledu při strojovém hloubení základových pasů pro výstavbu nového rodinného domu. Parcela se ze západní, tedy vnější strany těsně dotýká velkomoravského opevnění. S velkou pravděpodobností se tedy dalo předpokládat jeho částečné okrajové zachycení. Buldozer zde nejprve shrnul ornici o mocnosti přibližně 40 cm a stanul na souvislé vrstvě zdánlivě neporušené spraše, která však představovala pozůstatek rozvlečeného materiálu z tělesa valu a původně také z hloubeného příkopu. Při další práci vybrala lžíce malého bagru spraš již jen v místech základových pasů domu. Ve východní polovině skrývky a plánované stavby narazila na široký hlinitý zásyp velkomoravského příkopu, který probíhal severojižním směrem. Dosahoval šířky necelých 6 metrů a největší hloubky téměř 3 metry od úrovně dnešního povrchu terénu. Dno příkopu bylo v šíři přibližně jednoho metru zaobleno. Šikmo skloněnou východní stěnu příkopu pokrývala sesuvná kra velkých plochých kamenů, která původně náležela kamenné plentě velkomoravské hradby. V profilových stěnách řezu příkopem jsme mohli pozorovat několik dílčích vrstev, které tvořily mocné souvrství hlinitého materiálu, jímž byl příkop zanesen. Následně byla ještě celá plocha srovnána mocnější vrstvou spraše. Ze dna zavaleného příkopu se podařilo vyzvednout několik zlomků značně starobylé velkomoravské keramiky. Předpokládáme, že v některé z příštích sezón provedeme na parcele rozsáhlejší výzkum, kterým se v dlouhém a širším řezu pokusíme v jižní polovině hlavní fortifikace zdokumentovat prostředí v týlu hradby, vlastní hradbu, příkop i část prostoru v jeho západním předpolí. I když se bude jednat o výzkum nesmírně náročný, bude třeba k němu přistoupit; již proto, že na rozdíl od severní poloviny opevnění (Kalousek 1951; týž 1955, 9-30) zde byly uskutečněny jen drobné sondáže, celková situace je dosud značně neznámá, a navíc stále ubývá vhodných míst k provedení takového komplexního průzkumu zdejšího opevnění.

Závěrem lze konstatovat, že šestnáctá výzkumná sezóna na velkomoravském výšinném hradišti sv. Hypolta byla úspěšná. Přinesla další hodnotné výsledky, které rozšiřují naše poznání o velkomoravských mocenských centrech i celkově o nejstarších národních dějinách.

Literatura:

Kalousek, F. 1951: Zpráva o archeologickém výzkumu staroslovanského hradiska ve Znojmě – Hradišti v r. 1949 až 1950. Nálezová zpráva v AÚ AV ČR v Brně, č. 1448.

Kalousek, F. 1955: Velkomoravské hradisko ve Znojmě – Hradišti na Moravě. SPFFBU C2, 9-30.

Klíma, B. 2001: Od počátku archeologických výzkumů MU na velkomoravském výšinném hradišti sv. Hypolita ve Znojmě k posledním objevům. In: 50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku, 37-55. Brno.

Klíma, B. 2001a: Objev prvního velkomoravského kostela na hradišti sv. Hypolita ve Znojmě. In: Sborník prací Pedagogické fakulty MU, řada společenských věd č. 18, 3-24. Brno.

Resumé:

Ein kleines Kollektiv von Arbeitern der archäologischen Forschung in Znojmo – Pöltenberg (ein Archäologe und zwei Absolventen der Geschichte an der Pädagogischen Fakultät der Masaryk-Universität in Brno, die alle Mitglieder des Stiftungsfonds des St. Hippolytus sind) löste im Jahre 2001 einige anspruchsvolle Aufgaben. Während des ganzen Jahres führte es vor allem archäologische Aufsicht über verschiedene Bau- und Terrainarbeiten auf dieser Lokalität. Außerdem bereitete es vor und leitete die Sommerforschung, es nahm an deren Präsentation teil und schließlich sicherte es die Vorbereitung und auch den Verlauf der großen archäologischen Kommission, die sich

am 22. August unter Teilnahme von 104 unterschriebenen Gästen traf. Die anspruchsvollen und noch dazu auch kostspieligen Forschungs- und Präsentationsaufgaben konnten nur dank der Unterstützung des Stadtamtes in Znojmo, an der Spitze mit dem Bürgermeister Ing. P. Balík und auch dank der pakuinären Beihilfe des Stiftungsfonds des St. Hippolytus und dessen Sponsoren erfolgreich realisiert werden. Die zwei als erste erwähnten Abräume wurden auf der Kommission präsentiert.

1. Sonde Gut I (Wirtschaftsareal der Propstei, Fläche 8x25m = 200m^2)

Der Flächenabraum an höchsten Stellen der Innenburg und wahrscheinlich in der Griffweite des ursprünglichen großmährischen Eingangstors stellte ein dicht besiedeltes und jahrhundertenlang intensiv ausgenutztes Areal vor. An lehmiger Felsenuntergrundsbedeckung lagen (Mächtigkeit von 20 cm) Schichten neuzeitlicher Aufschüttungen an. Die Kulturschicht war so merklich vermischt. Sie enthielt hauptsächlich urzeitliches Material (Jevišovicer, Grabhügel-, Urnenfelderkultur), Keramik aus der jüngeren Römerzeit, und das meiste Material war mittelburgwallzeitlich, mittelalterlich und auch neuzeitlich. Im harten Felsenuntergrund erschienen im nordwestlichen Teil zwei kleinere Objekte urzeitlichen Alters und eine Reihe von Pfahlgrübchen, die die Anwesenheit eines teilweise erfassten größeren Pfahlbaues merken ließen. In der ganzen westlichen Forschungshälfte war die Felsenunterlage durch drei parallele Rinnen (in Richtung W-O) beschädigt, die mit der Pflanzung mittelalterlichen Weinbergs (14.Jh.) zusammenhängen könnten. In östlichem Forschungsteil erstreckten sich die Überreste eines Wirtschaftsobjekts auch mittelalterlichen Alters, vermutlich eines Stalls, überdeckt von einer Steinscholle. Die Baureste können hier mit dem Umbau des Wirtschaftsareals der Propstei in der zweiten Hälfte des 17. Jhs. zusammenhangen haben. Sie waren durch eine Rille der Barockwasserleitung aus dem Jahre 1718 durchstoßen. Alle mittelalterlichen und neuzeitlichen Eingriffe überdeckten burgwallzeitliche Objekte. In der Mitte der ganzen freigelegten Fläche dominierte der Grundriss eines großmährischen Hauses, das zum Teil ein jungburgwallzeitliches Objekt überdeckte. Sein staubiges graues Aufschütten half ein Teil eines geflochtenen Rings in das 11. Jh. zu datieren. In der Nähe dieses großmährischen Hauses befanden sich noch zwei kleinere Siedlungsobjekte desselben Alters, die vermutlich einen wirtschaftlichen Charakter gehabt hatten. Die Forschung in der Sonde Gut I, die noch in der nächsten Saison 2002 fortschreiten wird, erfasste also unter problematischen und mehrmals beschädigten stratigraphischen Bedingungen und unter komplizierten Fundumständen eine dichte sich überdeckende Siedlungsmilieu mit der urzeitlichen, protohistorischen und folgend slawischen Besiedlung von Ende 8. Jh. bis zur Gegenwart.

2. Sonde Gut II (Wirtschaftsareal der Propstei, Fläche 10x14 = 140m^2)

Der Flächenabraum erstreckte sich nordwestlich und nördlich von der ersten großmährischen Kirche Nr. I. Sein Ziel war, andere eventuelle Reste des gemauerten Steinbaus, den am westlichen Rand zwei Skelettkindergräber mit typischem Inventar respektierten (Klíma 2001, 45-49; 2001a, 3-24), freizulegen und zu durchsuchen. Nach der Rasenbeseitigung erschien hier der Felsenuntergrund, bedeckt nur mit 10-15 cm Lehm, überdies merklich beschädigt. Das Ziel, das man sich gesetzt hatte, gelang es nicht erfolgreich zu erfüllen, und zwar aus dem Grund dieser Maximalbeschädigung des seichten Firstes.

Die Diskussion der Kommissionsteilnehmer band sich besonders an die Interpretation der Kirchenreste – der Kirche Nr. I. Einige Teilnehmer waren der Meinung, dass die festgestellten Tatsachen in verschiedenen Varianten zu interpretieren sind. Es schien ihnen, dass für die vorgelegte Erklärung mehrere nachweisliche Beweise fehlen. Aber in der stark beschädigten Fundsituation sind andere Beweise nicht einfach zu finden, denn diese bisherigen sind Ergebnis einer nicht nur sehr achtsamen dreijährigen Forschung, sondern auch Ergebnis großen Glücks. Auf der Lokalität wird noch im Verlauf des Jahres 2002 eine Fachtagung organisiert werden, deren Aufgabe ist es, alle Interpretationsvarianten zu erwägen.

Mit allen anderen Schlussfolgerungen des Forschungsleiters waren alle Anwesenden völlig einverstanden. Zum Schluss der Kommission sprachen sie herzlichen Dank und zugleich Anerkennung allen Forschungsvertretern der Pädagogischen Fakultät der MU und der Expedition des Stiftungsfonds des St. Hippolytus aus. Sie konstatierten, dass die Forschung gut, verantwortlich und auf einer hohen profesionellen Niveau geleitet wird, und dass die Finanzmittel wirtschaftlich und efektiv ausgenutzt wurden. Allen Sponsoren sprachen sie ihren innigsten Dank für ihre beispeilgebende Unterstützung der Forschungstätigkeit auf dem Burgwall Pöltenberg aus. Das Protokoll über die Kommissionsverhandlung unterzeichneten für alle anwesenden Teilnehmer:

Prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc., Direktor des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra, Slowakei.

Doc PhDr. Pavel Kouřil, CSc., Direktor des Archäologischen Instituts der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik in Brno;

Prof. PhDr. Jiří Sláma, DrSc., Leiter der Lehrstuhl für Archäologie der FF UK in Prag;

Prof. PhDr.Zdeněk Měřínský, CSc., Leiter der Lehrstuhl für Archäologie und Museologie der FF MU in Brno;

Doc. PhDr. Petr Sommer, CSc., Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik in Prag;

Doc. PhDr. Bohuslav Klíma, CSc., Forschungsleiter, Lehrstuhl für Geschichte an der Pädagogischen Fakultät der MU in Brno.

3. Forschung beim Kanalisationsbau

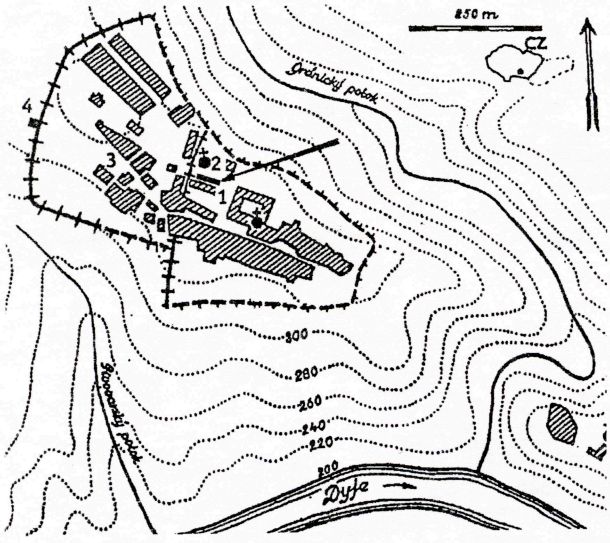
Neben der schon beschriebenen Hauptforschung führte man während des ganzen Jahres eine Reihe anderen Rettungsgrabungen bei der Kanalisationsbeendigung in Pöltenberg und bei der Streckendurchsuchung von Kanalisationsanschlußstücken zu einzelnen Häusern. Durch diese Tätigkeit gelang es, die stratigraphische und auch die Fundsituation an einzelnen Stellen Pöltenbergs gut zu kartieren und zu dokumentieren. Die erworbenen Informationen werden in Zukunft gut das Zielen einer anderen Forschung bedienen. In ausgetieften Kanalisationsrillen wurden mehrere, vor allem großmährische, aber auch urzeitliche Siedlungsobjekte mit reichem Inventar und Gräber entdeckt, und an zwei Stellen folgte man dem Durchstrich durch einen Befestigungsaußenstreifen.

4. Sonde „Novák/Ryšánek"

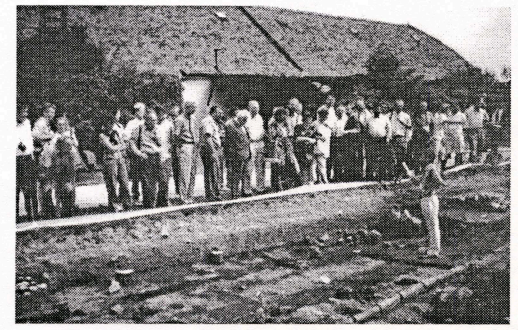
Zum Schluss der Forschungssaison wurde eine Forschung bei der Maschinentiefung der Grundlagen für den Ausbau eines neuen Familienhauses verwirklicht. Die Parzelle berührte vom Norden die großmährische Befestigung. Man entdeckte hier lehmiges Aufschütten eines großmährischen Grabens, der eine Breite von etwa 6 m und eine Tiefe von fast 3 m vom Niveau der heutigen Terrainoberfläche betrug.

Zum Schluss ist es zu konstatieren, dass die sechzehnte Forschungssaison auf dem großmährischen Burgwall Pöltenberg erfolgreich war. Sie brachte weitere Ergebnisse, die die Erkenntnis nicht nur über das älteste Znaim, sondern allgemein auch über die großmährischen Machtzentren und die älteste Nationalgeschichte erweitern.

Übersetzt von M. Svobodová

Obr. 1. Plánek Hradiště s vyznačenými místy výzkumů.
Lageplan des Burgwalles mit gekennzeichneten Forschungsstellen.

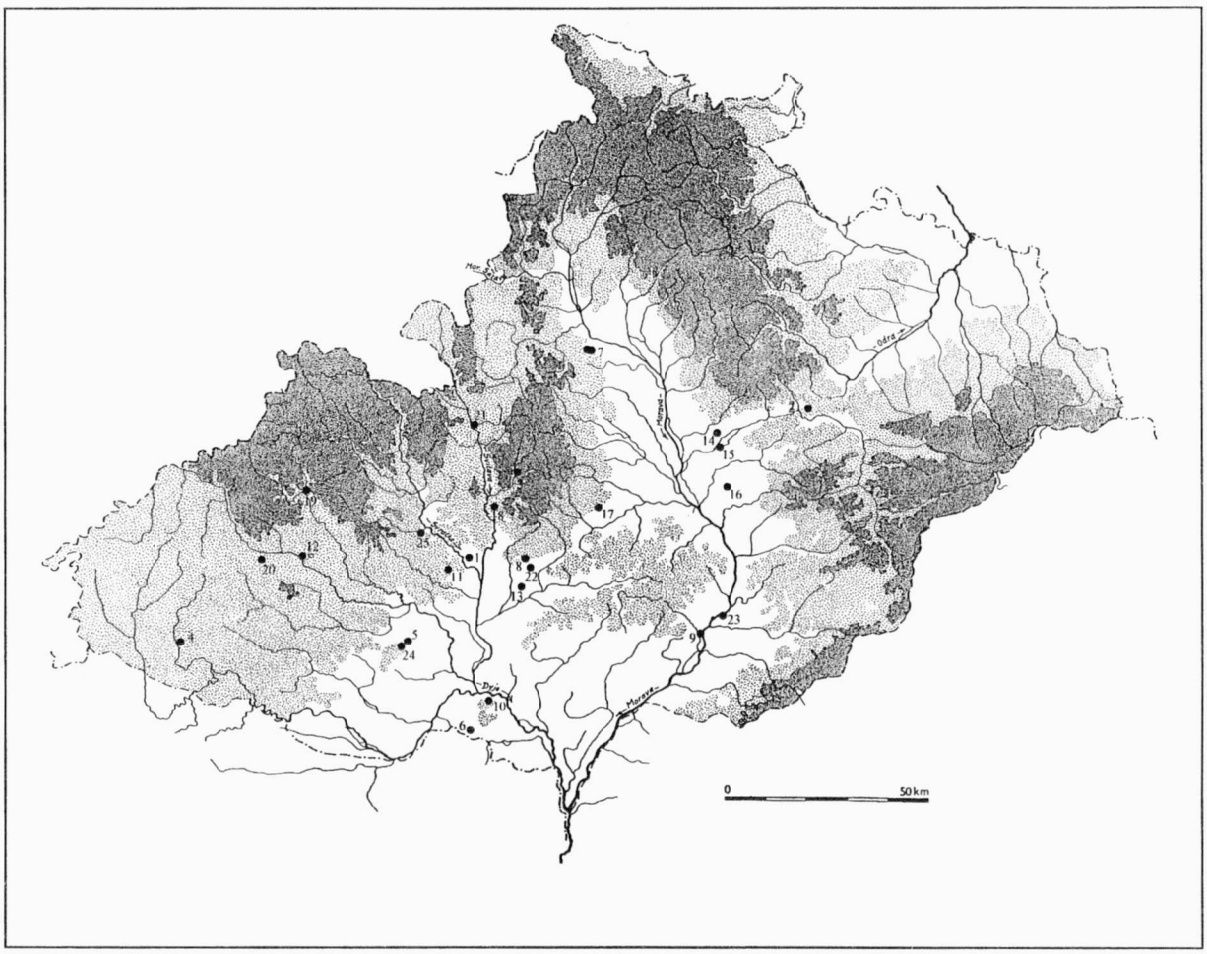
Obr. 2. Plocha hlavního výzkumu v areálu statku (Statek I.) s kamennými krami a objekty. Je proťata dvěma rýhami vodovodů. Pohled od východu.
Hauptforschungsgelende (Hof I.) mit Steinbrocken und Objekten. Sie wird durch zwei Wassergräben durchgeschnitten. Blick von Osten.

Obr. 3. Členové archeologické komise se seznamují s nálezovou situací na sondě Statek I.
Die Mittglieder der archäologischen Kommission machen sich mit der Fundsituation an der Sonde Hof I. bekannt.

PŘEHLED VÝZKUMŮ NA MORAVĚ A VE SLEZSKU V ROCE 2001

PALEOLIT A MEZOLIT

1 – Brno, 2 – Černotín, 3 – Holštejn, 4 – Jemnice, 5 – Jezeřany-Maršovice, 6 – Mikulov, 7 – Mladeč, 8 – Mokrá-Horákov, 9 – Nedakonice, 10 – Pavlov, 11 – Popůvky (BI), 12 – Popůvky (TR), 13 – Prace, 14 – Prosenice, 15 – Přerov, 16 – Přestavlky, 17 – Radslavice, 18 – Rudice, 19 – Sklenné nad Oslavou, 20 – Slavice, 21 – Svitávka, 22 – Tvarožná, 23 – Uherské Hradiště, 24 – Vedrovice, 25 –Veverská Bitýška

BRNO (k.ú. Žebětín, okr. Brno-město)
„Na Drdi". Paleolit. Náhodný nález. Povrchový průzkum.

Na známé neolitické lokalitě byla východně silnice na Bystrc nalezena jednostranně patinovaná, oboustranně přelomená široká čepel, zhotovená z křídového spongiového rohovce. Lokalizace naleziště: SM odvozená, Tišnov 2-9, 1:5 000, 242 mm od Z s.č. a 387 mm od J s.č.

Martin Kuča, FF MU Brno

Summary:

An isolated broken blade of spongolite chert was found in the „Na drdi" field near Žebětín.

ČERNOTÍN (okr. Přerov)
Černotín I, „Malá Kobylanka". Mladý paleolit (aurignacien-gravettien?). Sídliště. Povrchový sběr.

Lokalita na pomezí Oderské a Bečevské části Moravské brány je situována na temeni vyvýšeného vápencového suku chráněné krajinné rezervace Malá Kobylanka (320 m n.m.), jihovýchodně od města Hranice na Moravě (450 m jihozápadně od kóty 334,8). Největší část nálezové plochy spadá do katastru Černotína, ale okrajové zóny zasahují i na katastr Hranic a Černotína – Hluzova (cf. mapa 25-123 z roku 1989). Vrchol Malé Kobylanky je součástí táhlého hřebene s orientaci SV-JZ, který je vymezený na západě řekou Bečvou, na východě Hluzovským potokem a ze severozápadní strany Račím potokem. Místo poskytuje dobrý přehled o prostoru Moravské brány severním směrem k Oderským vrchům i směrem jižním k flyšovému pásmu Bílých Karpat.

Lokalita byla objevena v poválečném období při podrobné geologické a archeologické prospekci přerovsko-hranické oblasti. Sběry zde byly prováděny zejména v souvislosti s řešením problematiky paleolitického osídlení na sousední lokalitě Velká Kobylanka, lokalizované asi 200 m západně, v sedle mezi vápencovými kopci Velké a Malé Kobylanky (Klíma 1951; 1960; Dvořák – Valoch 1961). V současné době lokalitu navštěvuje řada sběratelů, jejichž aktivitu lze prakticky jen velmi obtížně kontrolovat. Na rozdíl od magdalénienského či epigravettienského souboru z Velké Kobylanky materiál z těchto míst nebyl dosud uceleně publikován. Pro náš příspěvek bylo shromážděno celkem 112 kusů debitáže z kolekce uložené v ústavu Anthropos při MZM, ze sběrů P. Nerudy, jednotlivé kusy ze sbírky K. Křístka uložené v Městském muzeu v Hranicích.

Surovinová skladba

Surovinová skladba je charakteristická dominantním zastoupením obou variet eratických silicitů z glacifluviálních sedimentů, jejichž zdroje hledáme zejména v oderské části Moravské brány. Tato surovina je bezpečně zastoupena 100 kusy (90%). Zajímavý je zde výskyt radiolaritu (3 kusy, 2,7%; obr. 3: 1-3) z oblasti Vlárského průsmyku (60 km vzdušnou čarou od lokality). Transport tohoto materiálu je tradičně předpokládán jižní trasou přes Dolnomoravský úval. V případě lokalit u Hranic však může přijít v úvahu i průchozí koridor masivy Hostýnsko-vsetínské hornatiny, Vizovické vrchoviny a Bílých Karpat podél toků Vláry a Senice, která se vlévá u Vsetína do Bečvy, tekoucí až k Hranicím (známost oblasti flyšového pásma Bílých karpat je indikována existencí štípané industrie z menilitové břidlice, kterou však máme doposud zachycenou jen na sousední lokalitě Velká Kobylanka). Pouze v jednom případě je zastoupena zvláštní šedohnědá chalcedonová hmota, ostrůvkovitě patinující, místy až s náznaky achátové skladby. Tato surovina doprovází výskyty křemičitých křídových vulkanitů ve slezské jednotce bravurského flyše. Nejpravděpodobnějším zdrojem této suroviny se jeví Honcova hůrka u Příbora (30 km od lokality; za identifikaci problematických surovin jsme zavázáni prof. A. Přichystalovi). B. Klímou byla dříve mylně označována za zvláštní variantu místních silicitů. Tento vzorek však může být kontaminací ze sousední lokality Velká Kobylanka, kde je zastoupena až ve 13 %. V 7 případech (6,3 %) identifikace suroviny byla nejistá.

Specifikem našeho souboru je rozličné patinování jednotlivých artefaktů. Vedle běžné bílé patiny se na glacigenních silicitech objevuje patina velmi silná (mocnost i přes 1 mm). V některých případech byly artefakty patinou dokonce téměř stráveny. V souboru se tento rozdíl nedá vysvětlit různým stářím štípané kamenné industrie a bude nutné ho hledat spíše v rozličných chemismech a úložných podmínkách na lokalitě. Mimo to se na předmětech objevuje druhotná změna bílé patiny v černou v důsledku vlivů oxidu manganu a železa. Tento jev však bývá sledován i na jiných lokalitách s kulmským podložím (informace A. Přichystala).

Technologická analýza

Za jádro lze v souboru považovat pouze jediný kus. Jedná se o počátkové jádro na plochém valounu s bifaciální úpravou (obr. 3:4).

V kolekci jednoznačně převažují úštěpy nad čepelemi (80: 21, tab. 1). Signifikantní je velmi malé zastoupení preparačních fází těžby (12,5%). Tento stav může korespondovat s naprostým nedostatkem jader, která tak byla zřejmě z velké části upravována mimo lokalitu nebo na orbou nenarušené ploše. Vlastní cílové polotovary (včetně nástrojů) jsou zastoupeny relativně hojně, a to z 54%. U této skupiny se pak pochopitelně nejhojněji vyskytují i vlastní čepele, které byly na výrobu nástrojů v souboru preferovány. Sekundární reparace těžních (24 %) ploch by nasvědčovaly

existenci exploatace jader na lokalitě, ale vzhledem k výše uvedeným skutečnostem a vzhledem k malému zastoupení odpadu (šupiny, zlomky – 11 ks, 9,8%) je vysoké procento reparací zřejmě nutné vysvětlit jiným způsobem.

Sledování negativů na debitáži jednoznačně svědčí pro převahu unipolární těžby. Přes 10 % polotovarů však indikuje i těžbu bipolární, která lépe kontroluje těžní plochy úpravami distální části jádra.

Výrazná je fragmentarizace čepelí – více než polovina je zachována pouze ve své mesiální části a téměř celý zbytek je zachován jen ve formě distálních či proximálních částí a jen dvě čepele jsou dochovány celé. Průměrná délka 30 mm a šířka 18 mm čepelí je proto nepříliš vypovídající. Zcela se však vymyká jeden kus s ulomeným proximálním koncem, jehož rozměry (délka 73 mm a šířka 36 mm; obr. 1: 6) svědčí pro sofistikovanou těžbu ze značně velkých jader. Podobné výsledky získáváme i při metrické analýze úštěpů, kde celých kusů je zachováno pouze 26,7 %. Mikrolitická složka zcela chybí, stejně jako drobná nepoužitá debitáž (menší jak 15 mm). Je však obtížné rozhodnout, zda se jedná o technologický rys kolekce anebo je tato skutečnost dána charakterem prováděných starších sběrů.

Tab. 1. Černotín I – technologie.
Černotín I – technology.

Fáze těžby	Forma př.	n	%
Preparace	čepele	3	2,68
	úštěpy	11	9,82
Těžba	čepele	18	16,1
	úštěpy	42	37,5
Reparace	čepele	0	0
	úštěpy	27	24,1
Odpad		11	9,82
Celkem		112	100

Typologická skladba (tab. 2)

Pro kolekci z Malé Kobylanky jsou zcela charakteristické silně jedno i oboustranně retušované čepele (obr. 1: 1-10; 1: 12-14). Ty tvoří plných 51% všech typizovaných nástrojů na lokalitě. Pro jejich výrobu bylo z velké většiny využito pečlivě připravených cílových produktů těžby bez kůry či se stopami kůry laterální. Ve třech případech za polotovar posloužila podhřebenová čepel, ve dvou případech preparační čepele s kůrou. U jednoho kusu jednostranně retušované čepele se může jednat o zlomené hranové rydlo. Všechny retušované čepele byly původně zlomeny, více než polovina z nich se dochovala jen v mesiální části.

Tab. 2. Černotín I – typologie.
Černotín I – typology.

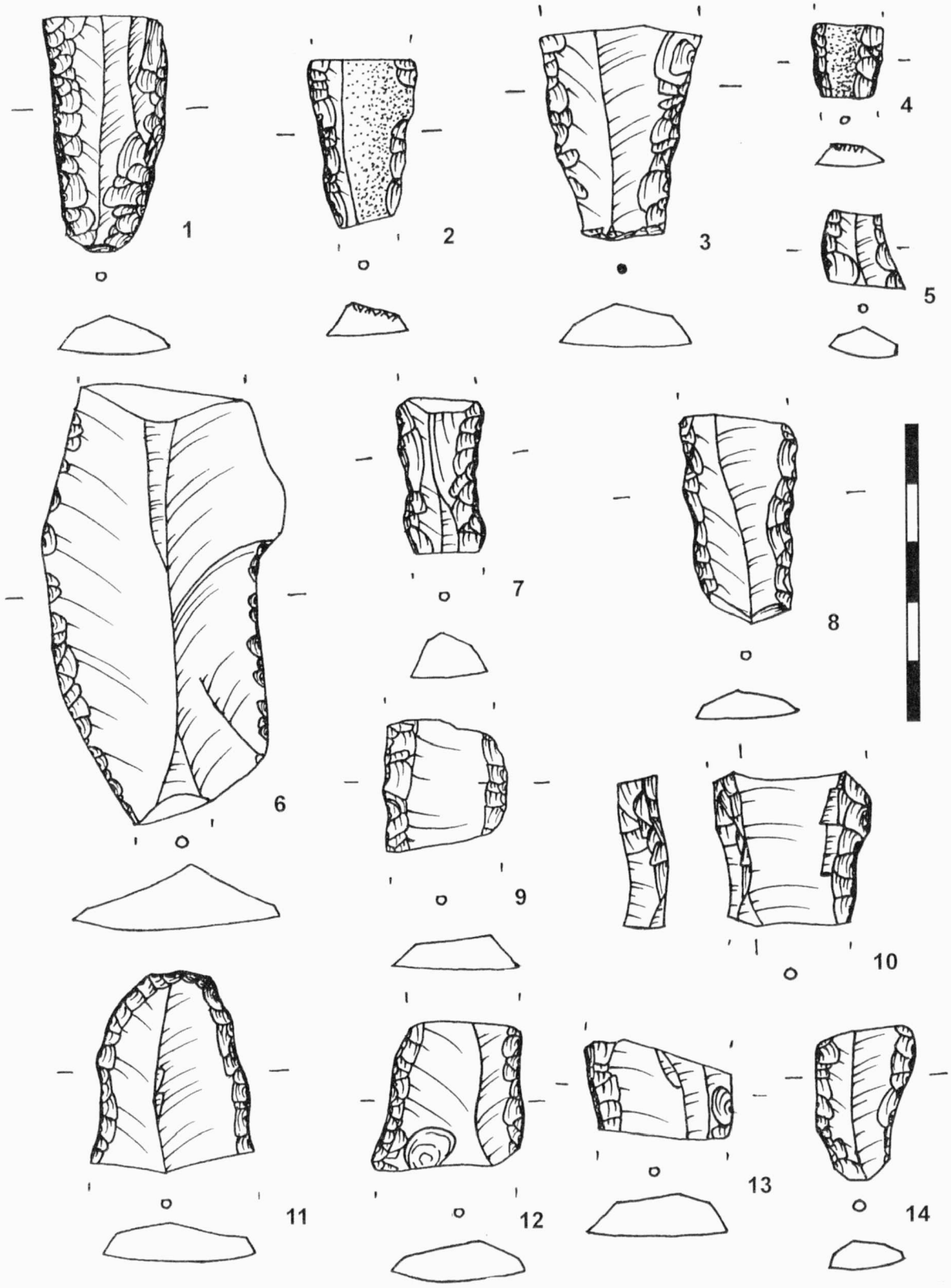
Typ	n	%
Škrabadlo	2	5
Vrtáček	1	2,5
Rydlo na lomu	2	5
Hrot	1	2,5
Příčně retušovaná čepel	1	2,5
Čepel s jednostrannou retuší	11	27,5
Čepel s oboustrannou retuší	9	22,5
Vrub, zoubky	2	5
Odštěpovač	3	7,5
Drasadlo	8	20
Celkem	40	100

Druhým dominujícím prvkem v našem souboru jsou drasadla (21 %, obr. 2: 1-6; 3: 6,7). Pro ně bylo využíváno též cílových polotovarů, pouze v jednom případě je tento typ vyroben na reparačním odštěpu.

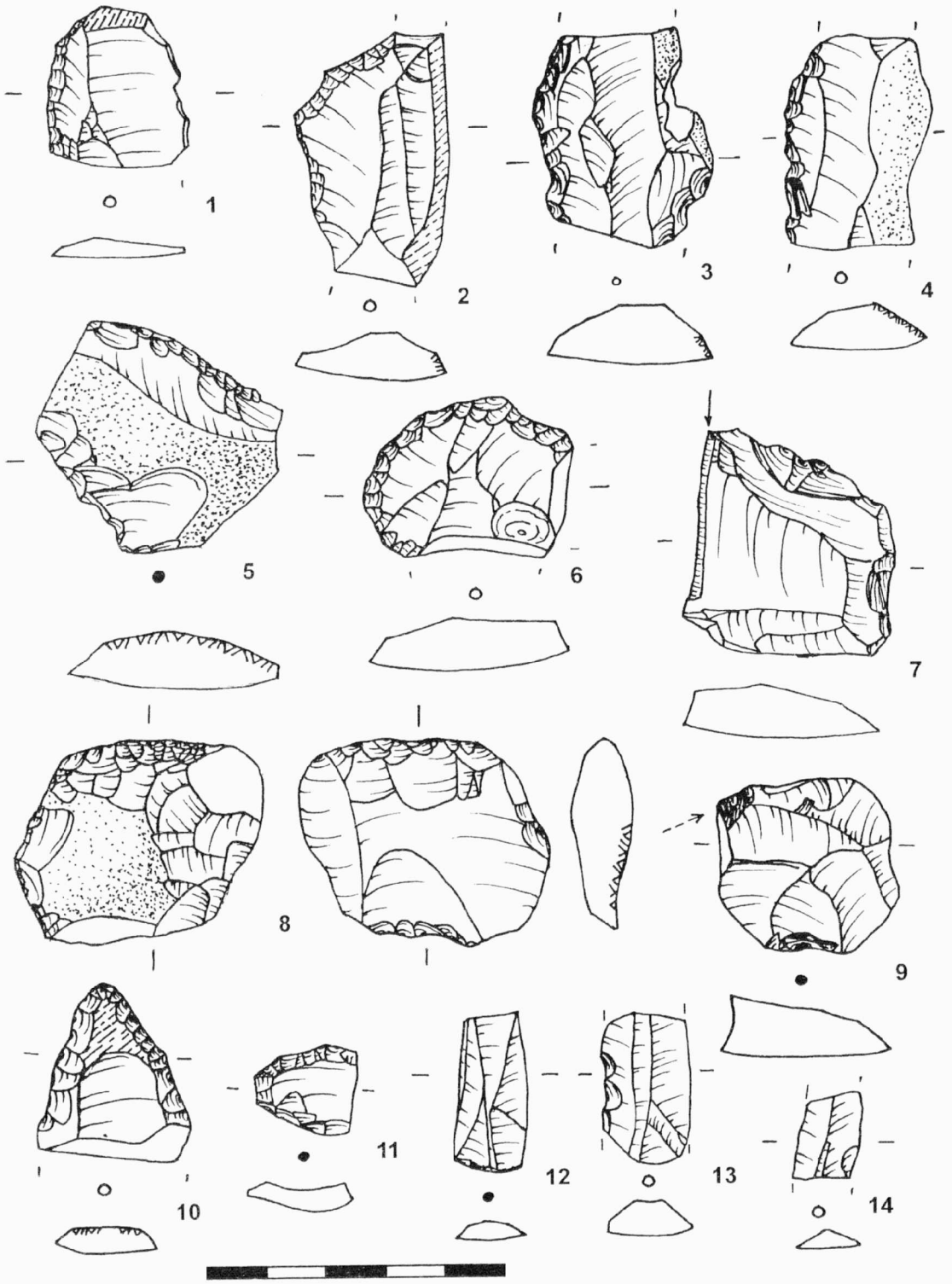
Zajímavou skupinu tvoří v industrii odštěpovače (3 kusy, obr. 2: 8; 3: 1,6). Jeden z nich je vyroben na masivním radiolaritovém úštěpu. Druhý je vyroben na reutilizovaném hranovém rydle.

Rydla (obr. 2: 7,9) jsou zastoupena pouze dvěma kusy. Jedná se o rydlo na lomu a na přirozené plošce. Nedostatek rydel zde stojí za povšimnutí, zvláště v kontrastu se sousední lokalitou Velká Kobylanka, kde rydla vytvářejí nejdominantnější část celé industrie (až 45%). Tento fakt koresponduje i s minimálním zastoupením rydlových odštěpů (2 ks).

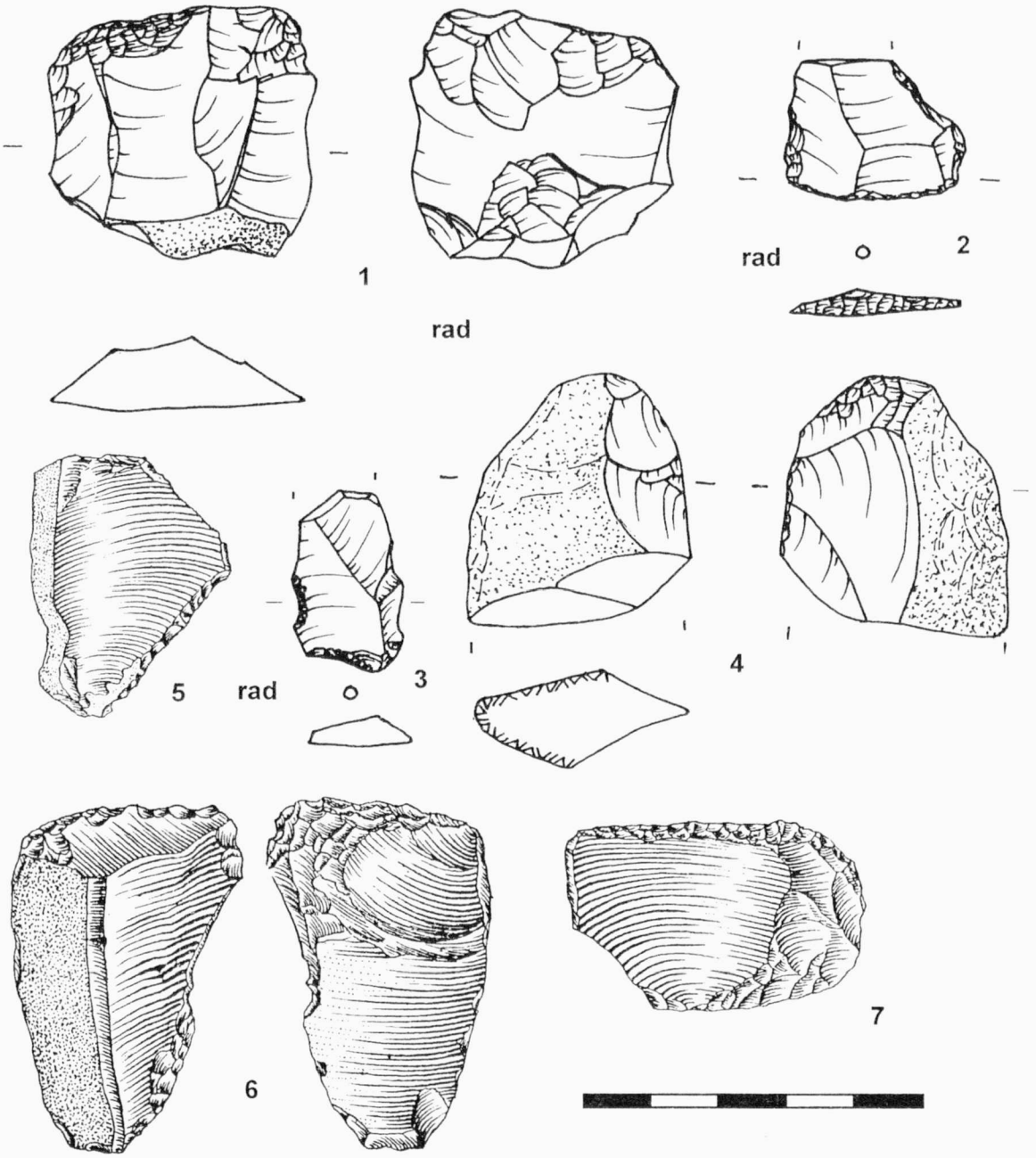
Zbylé typy jsou zastoupeny již jen akcesoricky. Jedná se o čepelové a úštěpové radiolaritové škrabadlo (obr. 1: 11; 3: 2), nevýrazný vrtáček, hrot s odlomenou bází (obr. 1: 10), příčnou retušovanou čepel, úštěp s vrubem (obr. 3: 3) a úštěp se zoubky. Tři kusy byly klasifikovány jako zlomky přesně neidentifikovatelných nástrojů (obr. 2: 11). Jeden úštěp je lokálně retušován a na jednom kuse je patrné opotřebení.

Obr. 1. Černotín I. Výběr štípané kamenné industrie. 1-10: čepele s oboustrannou retuší, 11: škrabadlo.
Černotín I. Selected chipped stone artifacts. 1-10: bilaterally retouched blades, 11: endscraper.

Obr. 2. Černotín I. Výběr štípané kamenné industrie. 1-6: drasadla, 7,9: rydla, 8: odštěpovač, 10: hrot, 11: zlomek nástroje, 12-14: čepelové produkty.
Černotín I. Selected chipped stone artifacts. 1-6: sidescrapers, 7,9: burins, 8: splittered piece, 10: point, 11: a tool fragment, 12-14: blade products.

Obr. 3. Černotín I. Výběr štípané kamenné industrie. 1,6: odštěpovač, 2: úštěpové škrabadlo, 3: vrub, 4: jádrový kus, 5,7: drasadlo (5-7 převzato od Dvořák – Valoch 1961).
Černotín I. Selected chipped stone artifacts. 1-6: splittered piece, 2: flake endscraper, 3: notch, 4: core, 5,7: sidescraper (5-7 according Dvořák – Valoch 1961).

Menší kolekce z lokality Malá Kobylanka u Hranic zapadá do kontextu relativně málo známých stop paleolitického osídlení na Hranicku. Je jen škoda, že dnes již nemůžeme tuto industrii srovnávat se staršími nálezy v Hranickém krasu. Díky silně retušovaným čepelím se nabízí možnost srovnání s aurignacienem. V této souvislosti by mohla být zajímavá analogie s relativně nejlépe dokumentovanými jeskynními nálezy z tzv. Hlavicovy jeskyně (Skutil 1955), které by na základě pleistocénní fauny mohly spadat do interpleniglaciálu. Na obou lokalitách je navíc doloženo i využití radiolaritových odštěpů. Silně retušované čepele se však objevují i v gravettienu severní Moravy v oblasti Ostravska. Podobné technologické (málo jader, preference čepelových polotovarů) a typologické (retušované čepele) charakteristiky vykazuje např. lokalita Petřkovice II (Klíma 1969; Neruda 1994; Oliva – Neruda 1999).

Celý region Moravské brány si zaslouží ještě větší pozornosti, zvláště v souvislosti se studiem sousední lokality Velká Kobylanka. Hlubší studium těchto industrií zřejmě ukáže zajímavé chronologické i kulturní vztahy zejména k dalším částem Moravy a Polska.

Petr Kostrhun, Petr Neruda, MZM Brno

Literatura:

Dvořák, J. – Valoch, K. 1961: Příspěvek k poznání kvartéru v okolí Hranic na Moravě, A 11, 153-162.

Klíma, B. 1951: Nové nálezy na paleolitické stanici u Hranic, AMM 26, 3-19.

Klíma, B. 1960: Soupis paleolitických nálezů z Hranic, Archiv nál. zpráv AÚ AV ČR Brno, čj. 4468.

Klíma 1969: Petřkovice II – nová paleolitická stanice v Ostravě, AR 21, 5, 583-595.

Neruda P. 1994: Ekonomie využití suroviny v mladém paleolitu Ostravska. Nepubl. rukop. diplom. práce, katedra archeologie, FF MU Brno.

Oliva, M. – Neruda, P. 1999: Gravettien severní Moravy a Českého Slezska, AMM, Sci. soc. 84, 43-115.

Skutil, J. 1955: Příspěvek k poznání paleolitika Moravské brány, A4, 447-468.

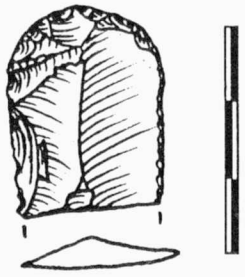
Summary:

The surface site Černotín I – Malá Kobylanka is situated on en elonged hill, east of the town of Hranice na Moravě (320 m ASL). We have collected 112 pieces of stone artifacts. Retouched blades and side scrapers are predominat. The presence of others types (burins, notches) is sporadic. The collection is comparable to the EUP collection from „Hlavicova" Cave. An analogous character of stone industry can be found also among Gravettian collections in the region of Ostrava (e.g. Petřkovice II).

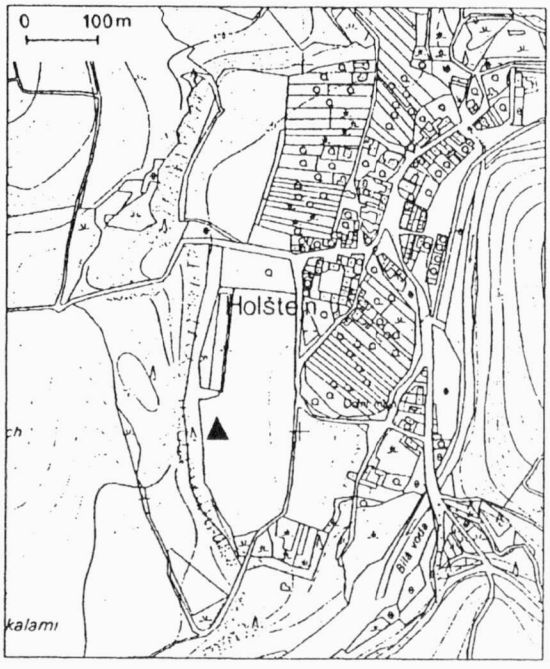
HOLŠTEJN (okr. Blansko)

„Na Městečku". Pozdní fáze mladého paleolitu. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum. Uložení: AÚ AV ČR Brno.

Jediným pravěkým artefaktem získaným při povrchovém průzkumu zaniklé středověké osady pod holštejnským hradem dne 28. listopadu 1987 byl izolovaný kus štípané kamenné industrie. Jde o škrabadlo na distálním zlomku nízké čepele (4 mm), jejíž jedna hrana je rovněž jemně strměji retušována (celková šířka 21 mm, délka 27 mm – obr. 4). Velmi kvalitní medově žlutý silicit z glacigenních sedimentů nese skvrny modravě bílé patiny. Nástroj zřejmě patří mladší fázi mladého paleolitu, případně pozdnímu paleolitu. Pochází z východně orientovaného svahu 467 m n. m., kterým se ploché plató, rozdělené cestou od holštejnského dvora ke hradu, mírně zvedá k úpatí skalní stěny, která ohraničuje západní a jihozápadní část poloslepého krasového údolí. Místo nálezu, vzdálené asi 140 m na jihozápad od kříže na rozcestí u holštejnského dvora, určuje na Státní mapě 1 : 5 000 – odvozené, listu Boskovice 3 – 9 bod vzdálený 199 mm od J a 278 mm od Z okrajové sekční čáry (obr. 5).

Obr. 4. Holštejn. Škrabadlo.
Holštejn. Endscraper.

Obr. 5. Holštejn. ▲ – lokalizace naleziště.
Holštejn. ▲ - a location of the site.

Ojedinělý nález rozmnožuje velmi chudé stopy paleolitického osídlení holštejnského údolí v severovýchodní části Moravského krasu. Spíše než k nedaleké jeskyni „Lidomorna" (č. j. 527),

odkud pochází starší nálezy označené J. Skutilem (1947, 59) jako magdalenienské, se však váže k výrazné skalní stěně na zvýšené jihozápadní straně údolí, s řadou převisů a drobných jeskyní (č. 514 – „V bučí", č. 517 – „Nezaměstnaných", č. 518 – „Holštejnská", č. 519 – „Bílá Hvězda").

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Skutil, J., 1947: Moravské prehistorické výkopy a nálezy Oddělení moravského pravěku Zemského muzea 1937-1945, Časopis Moravského muzea zemského XXXIII – I/1946, 45-134.

Summary:

An isolated, probably LUP artifact, was found in the „Na Městečku" field within the caddastral territory of the village of Holštejn. It is an endscraper made on the distal fragment of a blade produced from erratic flint.

JEMNICE (okr. Třebíč)
U Nádraží ČD. Mladý paleolit. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

V blízkosti nádraží ČD se podařilo v průběhu terénního průzkumu mikroregionu Jemnicka získat paleolitický artefakt. Místo nálezu je mezi silnicí do Slavíkovic a osamocenou zahradou na okraji ploché sníženiny – prameniště (ZM 1 : 10 000 mapa 33-21-04 254 mm J s. č. a 73 mm V s. č.). Jde o konvexní drasadlo zhotovené z moravského jurského rohovce zřejmě typu Krumlovský les, varianty II. V týle je předmět z 1/3 recentně (?) odlomen. Nález lze datovat do období mladého paleolitu (pravděpodobně do jeho starší fáze). Jde o první nález z období paleolitu z katastru Jemnice a můžeme předpokládat, že podrobnými průzkumy okolí se počet nálezů štípané industrie ještě zvýší.

Milan Vokáč, FF MU Brno
Stanislav Houzar, MZM Brno

Summary:

An isolated sidescraper made from Moravian Jurrasic flint was found near the Jemnice railway stration.

JEZEŘANY-MARŠOVICE (k. ú. Maršovice, okr. Znojmo)
Maršovice I. Střední – mladý (?) paleolit. Sídliště. Povrchový průzkum. Uložení: MZM.

Při povrchovém průzkumu na katastru Jezeřan-Maršovic byly nalezeny ve vinohradu, v poloze Maršovice I dva patinované artefakty. Prvním z nich (souřadnice JTSK 1175700 a 613670) bylo počátkové jádro inicializované na valounu rohovce typu Krumlovský les (obr. 6: 1). Celý předmět byl původně pokrytý silnou vrstvou sintru, svědčící o jeho nedávném vytažení z vrstvy, patrně v souvislosti s okopáváním vinohradu. Plocha těžby jádra je silně eolizována, takže by mohla evokovat vyšší stáří. V této souvislosti je nutné připomenout K. Valochem definovaný krumlovien (srov. Valoch 1971, Taf. VIII-1; Taf. XI), k němuž jsou přičleňovány nálezy z nedalekého úvozu, který je situován cca 200 m západněji.

Nedaleko tohoto jádra (asi o dva řádky výše po svahu) bylo nalezeno rovněž zasintrované drasadlo, ale tentokráte vyrobené z glacigenního silicitu (obr. 6: 2; souřadnice JTSK 1175640 a 613800). Jeho kulturní příslušnost je nejistá.

V nejbližším okolí těchto dvou nálezů byl prováděn záchranný výzkum neolitického sídliště v poloze Maršovice I „Na Kocourkách" (roku 1976 Jihomoravským muzeem ve Znojmě; Langová – Rakovský 1971; Koštuřík et al. 1984), z něhož bylo později do MzM předáno několik desítek kusů mladopaleolitické (?) štípané industrie (ozn. přír. číslem 11/83). Další výzkum prováděl K. Valoch a L. Seitl v roce 1985 v Maršovicích II, odkud pochází nevelká stratifikovaná kolekce štípané industrie (Valoch – Seitl 1988). Artefakty se nacházely v hloubce cca 70 cm, ve sprašovém Ca-horizontu, jenž ležel v podloží fosilní půdy. Kromě místních rohovců byly ojediněle štípány i křemence a radiolarit. Na základě 1 zlomku listovitého hrotu a jednoho nevýrazného klínku (?) přiřadil K. Valoch tuto industrii szeletienu.

Petr Neruda, Zdeňka Nerudová, MZM Brno

Literatura:

Koštuřík, P. – Rakovský, I. – Peške, L. – Přichystal, A. – Salaš, M. – Svoboda, J. 1984: Sídliště mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou v Jezeřanech – Maršovicích. AR 36/4, 378-410.

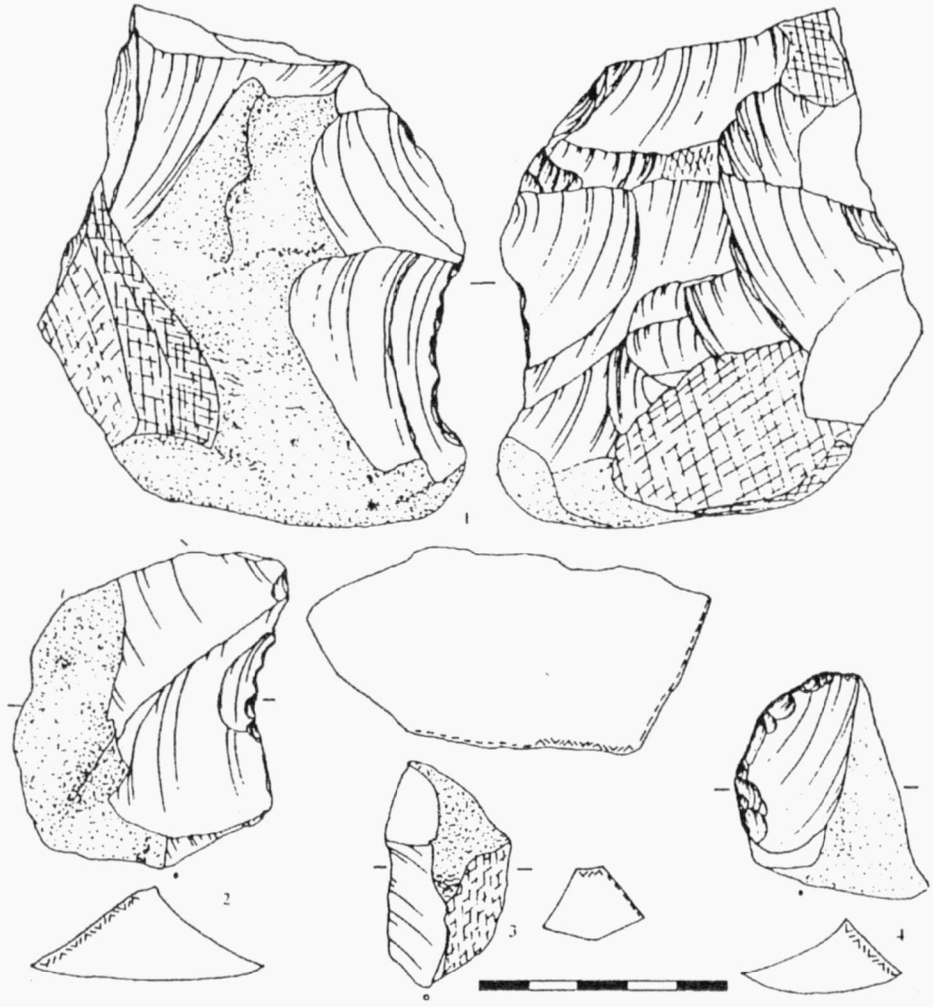
Langová, J. – Rakovský, I. 1981: Objekty kultury zvoncovitých pohárů z Jezeřan-Maršovic. AR 33/1, 19-34.

Valoch, K.: 1971: Eine Mittelpaläolithische Industrie von Maršovice I in Südmähren (ČSSR). Anthropologie IX/1, 29-47.

Valoch, K. – Seitl, L. 1988: Grabung auf der Paläolithische Fundstelle Maršovice II (Bez. Znojmo) in Südmähren. AMM sci. soc. LXXIII, 15-28.

Summary:

Two artifacts were found at the Maršovice I site. The first, an initiated core, is made from Krumlovský les chert (type I). The second artifact, a sidescraper, is made from erratic flint.

Obr. 6. Maršovice. Výběr štípané kamenné industrie.
Maršovice. Selected chipped stone artifacts.

MIKULOV (okr. Břeclav)
Ul. Pod Nádražím. Paleolit. Ojedinělý nález. Archeologický dohled.

V průběhu pokračujících zemních prací v areálu průmyslové zóny na západním okraji města Mikulov (prostor za železničním nádražím), kde byl v předešlé sezóně prováděn archeologický dohled, nedošlo k dalšímu narušení situací s archeologickými nálezy (je však nutno upozornit, že na část plochy byl deponován materiál obsahující keramiku z novověkých kulturních vrstev, který s největší pravděpodobností pochází z terénních úprav realizovaných v intravilánu Mikulova). Z nálezů s vazbou na zkoumanou plochu má význam pazourkový úštěp se zachovanou částí kůry původní hlízy, jenž je možné s velkou pravděpodobností datovat do období mladého paleolitu. Byl vyzvednut z úrovně vrchní části podložních písčitých sedimentů, které jsou pokryty 90-120 cm silnou vrstvou písčitých humózních hlín. Až do blízkosti úrovně nálezu prostupuje hladina minerálních vod s významným podílem síry. Z hlediska výskytu paleolitického artefaktu je nutno věnovat pozornost geografické poloze lokality. Ta se nalézá v nadm. výšce 203 m v nejspodnější části systému depresí (Brodská, Březská a Dunajovická sníženina), které západně od Pavlovských vrchů propojují Nesytskou sníženinu, součást Dolnomoravského úvalu, s prostorem Dyjsko-svrateckého úvalu mezi Jevišovkou a někdejším Mušovem (podle Demek, ed. 1987).

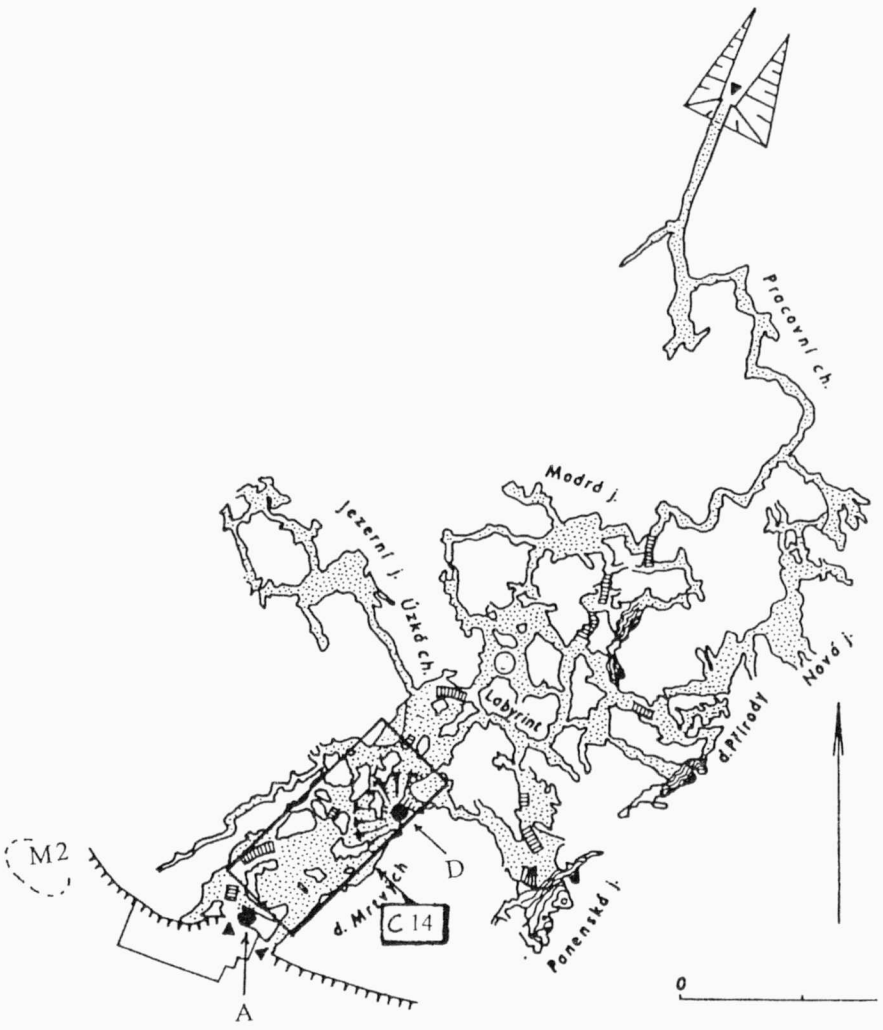
Ondrej Šedo, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Demek, J., ed. 1987: Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČSR. Praha.

Summary:

An isolated, probably an Upper Paleolithic flint flake, was found during a salvage excavation on western edge of the town of Mikulov (Pod nádražím street).

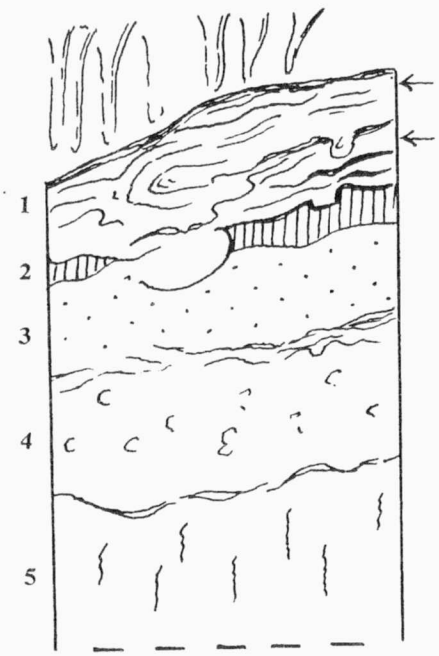
Obr. 7. Mladečské jeskyně, celkový plán. A – Vstupní komín (šikmo vpravo od současného vchodu), D – Komín mrtvých (s vyznačením jeho suťového kužele), C14 – místo odběru vzorků, M2 – pravděpodobná poloha lokality II.
Mladeč Cave, general plan. A – Entrance Chimney, D – Dome Chimney (showing extension of the cone debris below), C14 – location of the samples, M2 – probable location of site Mladeč II.

MLADEČ (okr. Olomouc)
Mladečské jeskyně Ib – Dóm mrtvých. Aurignacien. Stratigrafický a topografický výzkum, datování C14.

Dóm mrtvých je paleoantropologická, archeologická a paleontologická lokalita prvního řádu, jejíž fosiliferní výplň, zkoumaná průběžně J. Szombathym, J. Kniesem, J. Fürstem, Smyčkou a J. Jelínkem, je v současnosti již z podstatné části vyvezena. Historii zpřístupňování jeskyně i jejího výzkumu zpracovává bohatá literatura, česká i zahraniční. Z archeologického a paleontologického kontextu (tj. aurignacien v kontextu některé teplejší oscilace würmského interpleniglaciálu) lze odvodit, že tato lokalita může potenciálně doložit nejstarší výskyt anatomicky moderního člověka na evropském kontinentu, avšak dosavadní pokusy o přímé datování kosterních pozůstatků metodou C14 byly neúspěšné. Proto jsme se v průběhu 90. let zaměřili na výzkum reliktů sedimentů a sintrových poloh na stěnách dómu. Cílem našeho průzkumu byla rekonstrukce původní topografie celého interiéru, biostratigrafické zařazení sedimentů a jejich radiometrické datování.

Podstatná část mocnosti sedimentů náleží minimálně střednímu pleistocénu, přičemž mladší sedimenty byly původně prostorově omezeny a tvořily spíše jen povrchový plášť suťových kuželů. Výškové údaje pro povrch odstraněných sedimentů byly odečítány z jejich reliktů na stěnách dómu a korelovány s polohopisnými údaji pro prostory dosud sedimenty zaplněné. Výsledky byly

zpracovány programem Surfer (Golden Software) do podoby grafické rekonstrukce původní výplně. Vyplývá z ní, že prostor dómu byl v průběhu pleistocénu zaplňován přísunem sedimentů ze čtyř stran, avšak antropologické a archeologické nálezy se koncentrují do okruhu suťového kužele pod Komínem mrtvých.

Obr. 8. Mladeč Ib. Současný profil relikty jeskynních hlín na stěně Dómu mrtvých, u Szombathyho nálezového místa "a". 1: travertin s hlinitými mezivrstvami, 2: hnědošedá, hlinitá, 3: běložlutá, hlinitá, 4: šedavá, s hnědočervenými skvrnami a sutí, 5: vystupující skála s hlinitým povlakem (rozhraní mezi vrstvami 3-5 není zřetelné). Šipky indikují odběr vzorků. Šířka profilu: 1 m.
Mladeč Ib. Actual seciton of clay relicts on the rock wall adjacent to the Szombathy´s findspot "a". The arrows indicate location of the C14 samples. Width = 1 m.

Paleontologicky bohaté je dosud torzo střední části suťového kužele pod Komínem mrtvých (malakofauna středního pleistocénu, případně starší), zatímco zbytky mladších sedimentů na stěnách se ukázaly jako sterilní (V. Ložek).

Sedimentární výplň svrchního pleistocénu uzavírá nápadná sekvence sintrových příkrovů, která je několik cm mocná a je prostoupena jílovitými a hlinitými mezivrstvami. Tento sintr zmiňuje ve svých zprávách jak J. Szombathy tak J. Smyčka, a to v přímé souvislosti s paleoantropologickými fosilními nálezy. Zbytky sintru jsou dodnes patrny také na materiálu uloženém v Přírodovědeckém muzeu ve Vídni. Proto jsme z těchto vrstev odebrali vzorky pro datování, a to ze stěny přilehlé k Szombathyho nálezové koncentraci „a", ze dvou poloh, které oddělovala cca 5 cm mocná hlinitá mezivrstva. Prvý pokus o datování uranovou metodou v laboratoři Univerzity v Liverpoolu (1994, A. Latham) nepřinesl výsledky pro přílišnou kontaminaci sintru hlinitými sedimenty. Druhý pokus o datování metodou C14 v laboratoři Univerzity v Groningen (2001, J. van der Plicht) nyní poskytuje tato konvenční měření:

Mladeč Ib, poloha „a", spodní vrstva:

$34.930 \; ^{+520}_{-490}$ BP (GrN-26334)

Mladeč Ib, poloha „a", svrchní vrstva:

$34.160 \; ^{+520}_{-490}$ BP (GrN-26333)

Drobný fragment zvířecí kosti, který současně vybrala pro datování M. Tymonová ze sbírek OVM Olomouc, neobsahoval dostatek kolagenu. Obě nová data jednoznačně potvrzují předpokládané aurignacké stáří i prioritu nálezů, pokud jde o osídlování Evropy anatomicky moderními populacemi (po kalibraci by se hodnota zvýšila minimálně o 3-4 tisíce let). Dále ukazují, že souvrství sintrů se usazovalo poměrně rychle, v intervalu stovek, max. tisíce let. Pro lidské fosílie, které byly sintrem překryty, je toto stáří nutno považovat za minimální a mělo by být ověřováno dalšími kontrolními daty.

Mimo tento hlavní projekt byl na jaře 2001 proveden archeologický dohled nad výkopy pro inženýrské sítě, vedenými vyvážkami před současným vchodem jeskyně. Z hlediska pleistocenního materiálu nepřinesl pozitivní výsledky.

Jiří A. Svoboda, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Svoboda, J. 2000: The depositional context of the Early Upper Paleolithic human fossils from the Koněprusy (Zlatý kůň) and Mladeč Caves, Czech Republic. Journal of Human Evolution 38, 523-536.

Summary:

The well-known paleoanthropological, archaeological and paleontological site of Mladeč (Ib), important for understanding early modern human dispersal in Europe, has remained undated. Duting the 90s, we concentrated on topography, stratigraphy and the dating of the sediment relicts

still present in the cave. It appears that the distribution of fossils correlates with an extension of one of the debris cones, related to the so-called „Chimney of the Dead". Two samples of sinter layers from the cave wall adjacent to Szombathy´s locus „a", sealing the Pleistocene sediments sequence, and evidently related to the anthropological finds from there, yielded the following results:

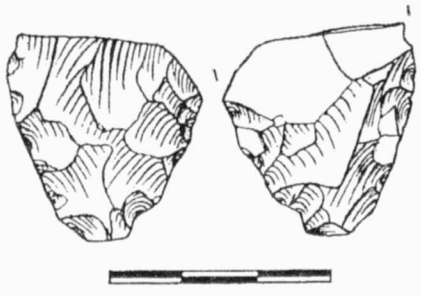
Mladeč Ib, locus „a", lower sinter layer:

34.930 $^{+520}_{-490}$ BP (GrN-26334)

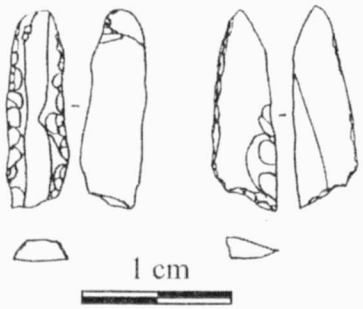
Mladeč Ib, locus „a", upper sinter layer:

34.160 $^{+520}_{-490}$ BP (GrN-26333)

Given the fact that the sinter covered the human fossils, the dates should be taken as minimal, and should be confirmed by further datings.

Obr. 9. Horákov, „Nová hora". Zlomek listovitého hrotu.
Horákov, „Nová hora". A leaf point fragment.

Obr. 10. Pekárna – mikrolitické nástroje.
Pekárna cave – microlithic artifacts.

MOKRÁ-HORÁKOV (k. ú. Horákov, okr. Brno-venkov)
„Nová hora", „Zukalův kopec". Počátek mladého paleolitu. Ojedinělý nález. Povrchový sběr.

V prostoru pole na vrcholu Nové hory (kóta 323.3, souřadnice S-42: [3625.7, 5453.5]) nalezl F. Škrdla zajímavý artefakt (obr. 9). Jedná se o část oboustranně plošně retušovaného listovitého hrotu, který je vyroben ze silně patinovaného rohovce (snad typ Stránská skála nebo rohovec z vysokých teras, nelze spolehlivě identifikovat). Nález lze přiřadit k počátečním fázím mladého paleolitu. Z této lokality nebo z jejího okolí je známa řada podobných nálezů (Oliva 1987a, b).

Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Oliva, M. 1987a: Revize paleolitických lokalit z východního okolí Brna (okr. Brno-venkov, Vyškov). PV 1984, 14-18.

Oliva, M. 1987b: Drobné lokality micoquienu v okolí Brna. Příspěvek ke geografii středopaleolitického osídlení na Moravě. SPFFBU E32, 7-18.

Summary:

A heavily patinated leaf point fragment made from chert was found at the top of the hill of Nová hora near Horákov.

MOKRÁ-HORÁKOV (k. ú. Mokrá u Brna, okr. Brno-venkov)
Jeskyně Pekárna. Pozdní fáze mladého paleolitu (?). Ojedinělý nález. Postexkavační výzkum. Uložení: AÚ AV ČR Brno.

O průzkumu výsypek před jeskyní Pekárnou již referoval příspěvek v Přehledu výzkumů za léta 1997-1998 (Škrdla – Lázničková 1999). Cílem tohoto příspěvku je grafická prezentace dvou zajímavých mikrolitických nástrojů (obr. 10). Jedná se o drobný tardenoiský hrůtek (rohovec typu Olomučany) a ventroterminálně retušovaný mikrolit (silicit z glacigenních sedimentů). Tyto dva artefakty nepředstavují charakteristické produkty magdaléniénu – první poukazuje na přítomnost postpaleolitického osídlení, druhý na možnou přítomnost epigravettienského komplexu.

Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Škrdla, P., Lázničková, M. 1999: Mokrá-Horákov (kat. úz. Mokrá, okr. Brno-venkov). PV 40 (1997-1998), 158-159.

Summary:

Two significant microliths (obr. 10; a Tardenois point and a ventroterminally retouched backed bladelet) from Pekárna Cave are presented in this article.

NEDAKONICE (okr. Uherské Hradiště)
„Přídanky". Pleistocén. Fauna. Ojedinělý nález.

V souvislosti s budováním silničního podjezdu železniční trati byla v poloze Nedakonice „Přídanky" v hloubce přibližně 4 m od současné úrovně terénu zachycena stavebními dělníky střední část mamutího klu. Jedná se o ojedinělý nález.

Dana Menoušková, SM Uherské Hradiště

Summary:

The middle part of a mammoth tusk was found in the „Přídanky" field within the caddastral territory of the village of Nedakonice (Uherské Hradiště district).

PAVLOV (okr. Břeclav)
Lokalita Pavlov I, výzkum 1956. Gravettien (pavlovien). Skládanka keramické plastiky. Uložení: ARÚ Brno-Dolní Věstonice.

V průběhu zpracovávání materiálu z výzkumu B. Klímy na lokalitě Pavlov I v roce 1956 se podařilo složit ze dvou fragmentů vypálené hlíny kompletní figurku medvěda (obr. 11).

Oba fragmenty mají shodně zploštělý, oválný průřez. Hlavička je silně otřelá a B. Klíma (1959) na ní shledává rovněž stopy rituálního zranění, které však nejsou průkazné. Tělo zvířete je pokryto pravidelnou sítí mělkých bodů, čímž připomíná obdobné figurky zvířat řezané v mamutovině a rovněž povrchově dekorované z jeskyně Vogelherd.

Popis:

i.č. 363456. Hlavička medvěda/lva, plochá, odlomená. V náznaku čumák a oko. Pálená hlína. Pásmo XIII-XIV. Š = 24, v = 17, t = 10.

i.č. 513756. Hřbet a zadní část plochého trupu medvěda/lva s náznakem ocasu. Hlava a končetiny odlomeny. Nepravidelně (zvláště zadní kýta) pokryto mělkými důlkovitými vpichy. Pálená hlína. Čtverec 134, Š = 49, v = 27, t = 13.

Jiří A. Svoboda, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Klíma, B. 1959: Výzkum paleolitického sídliště u Pavlova v roce 1956. Archeologické rozhledy 11, 3-15.

Summary:

During the processing the materials from B. Klíma´s excavation at Pavlov I, the 1956 season, two fragments of ceramic plastics were refitted into a complete bear figurine (obr. 11). In its form and body decoration, the figure recalls similar carvings in ivory from the Vogelherd Cave.

PAVLOV (okr. Břeclav)
Intravilán obce. Paleolit (?). Uhlíkatá vrstva. Průzkum.

Při sledování výkopů nové kanalizace probíhající po spádnici ve východní části zástavby obce byla v úseku asi 10 m patrná situace s tmavou uhlíkatou vrstvou. Vrstva podkládaná a překrytá nehomogenními vrstvičkami spraší, písků a jílů se nalézala v hloubce kolem 150-180 cm, odpovídala svým sklonem průběhu okolního svažitého terénu. V místech, kde ji bylo možné lépe dokumentovat, byl patrný v délce asi 500 cm vodorovný úsek s mísovitou depresí vyplněnou větším množstvím uhlíků. Na profilech a ve vykopané zemině nebyly nalezeny jakékoliv datující předměty. Nálezová situace je zmiňována v souvislosti s paleolitickými lokalitami, které jsou známé z ploch nalézajících se na polích v sousedství zástavby na východním okraji Pavlova.

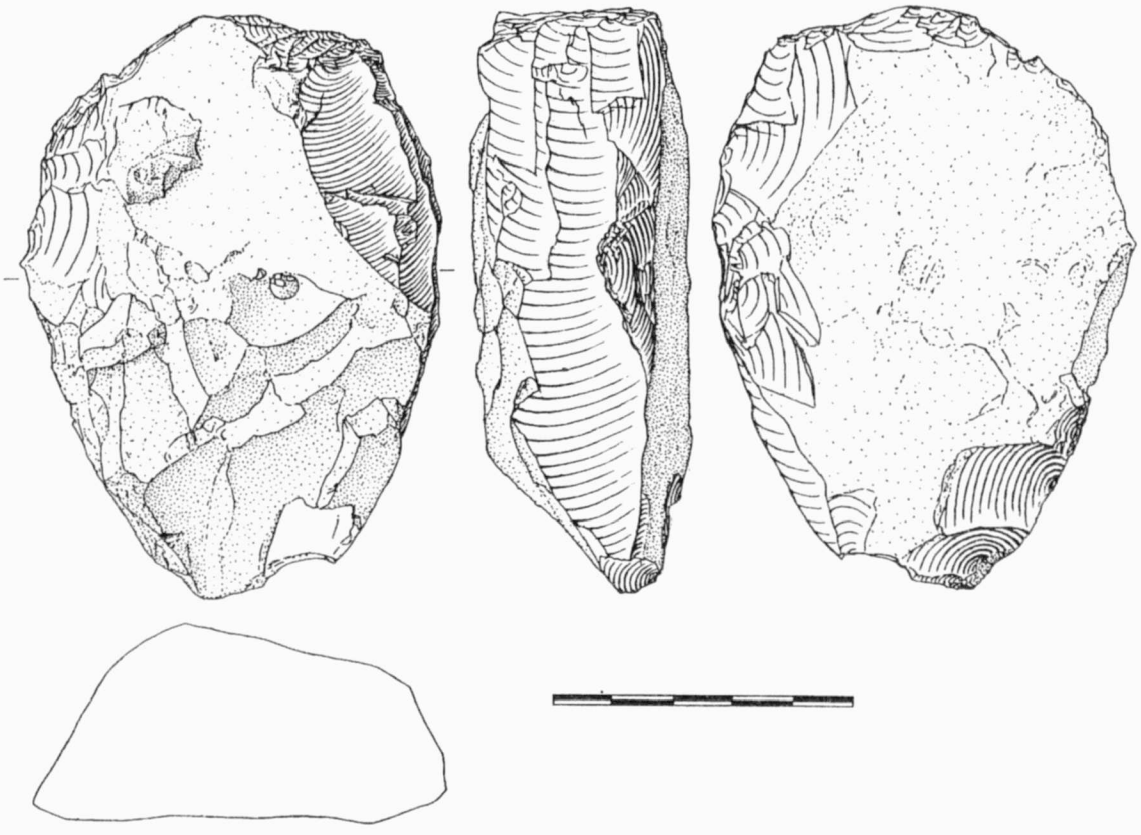
Ondrej Šedo, RM Mikulov

Summary:

A charcoal layer was observed during the digging of a new sewage pipeline in Pavlov. No artifacts nor other dateable items were found.

Obr. 11. Pavlov I, výzkum 1956. Skládanka figurky medvěda.
Pavlov I, excavation 1956. Refitting of a bear figurine.

Obr. 12. Popůvky. Jádro.
Popůvky. Core.

POPŮVKY (okr. Brno-venkov)
„Borovník". Paleolit. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

Na rozlehlém kopci Borovník (371 m), který je zemědělsky obděláván, na hranicích katastrů Popůvek a Brna-Žebětína, bylo při opakovaných sběrech nalezeno velké paleolitické jádro těžené z úzké hrany (obr. 12). Artefakt je vyroben z křídového spongiového rohovce.

Martin Kuča, FF MU Brno

Summary:

An isolated core of spongolite chert was found in the „Borovník" field near Popůvky.

POPŮVKY (okr. Třebíč)
Trať „Na Díle". Mladý paleolit. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

Z katastru Popůvek nebyl dosud známý žádný archeologický materiál, přestože blízkost řeky Jihlavy a Oslavy nutí předpokládat poměrně čilý pohyb obyvatel v pravěku.

700 m JV od obce v trati „Na Díle" 80 m SZ křižovatky silnic Kramolín-Sedlec a Popůvky-Kladeruby, J od silnice do Popůvek na táhlém JV svahu byl dne 27. 3. 1999 nalezen ojedinělý paleolitický artefakt. Nadmořská výška nálezu se pohybuje okolo 445 m, katastrálně náleží pod Popůvky a poloha v ZM 1 : 10 000 na mapě 24-33-08 je v bodě 43 mm Z s. č. a 86 mm S s. č.

Bylo zde nalezeno jádro se změněnou orientací těžby zhotovené z valounu rohovce typu Krumlovský les varianty I. Na části povrchu zachovalá kůra valounu má hnědavě šedou barvu a je pokryta četnými srpovitými útvary. Odtěžený povrch je silně bíle patinován. Je na něm patrno několik velkých čepelových i úštěpových negativů. Nález zůstal i přes následný podrobný průzkum na lokalitě osamocen a případná stanice, z níž jádro pochází, se snad nachází někde v blízkém okolí. Jádro lze podle celkového charakteru zařadit do období starší fáze mladého paleolitu (szeletien? – aurignacien?).

Milan Vokáč, FF MU Brno

Summary:

An isolated core made from Krumlovský les chert (variety I) was found near Popůvky.

PRACE (okr. Brno-venkov)
„Prackỳ kopec". Mladý paleolit – magdalénien (?). Sídliště. Povrchový sběr.

Lokalitu objevil počátkem 90. let 20. století M. Simandl. Nálezy patinované štípané kamenné industrie byly rozptýleny na ploše přibližně 100x50 m. Centrum lokality, tj. místo, ze kterého pochází největší část nálezů, je možno lokalizovat na severní okraj plošiny Prackého kopce, do míst, odkud se do masivu kopce zařezává malé údolí orientované v ose jih – sever (obr. 13). Zmíněná centrální poloha je identifikována souřadnicí S-42: [3629.07, 5445.60].

Na čtyřech artefaktech je patrna krusta tvořená vysráženým uhličitanem vápenatým. Tato skutečnost by mohla indikovat přítomnost stratifikovatelných poloh v prostoru naleziště.

Mezi použitými surovinami (tab. 3) převažují křídové spongiové rohovce, často se zbytky valounového povrchu, což svědčí o jejich lokálním původu – ve štěrcích Svitavské terasy. Několika kusy je zastoupen rohovec typu Krumlovský les (se zbytky charakteristické kůry) a jedním kusem červený radiolarit. Skupina označená jako silicity typu pazourku představuje většinou silně patinované kvalitní silicity. U většiny z nich je možno uvažovat o importu z prostoru eratických sedimentů, nelze ovšem vyloučit, že se mezi nimi vyskytuje několik kvalitních moravských jurských rohovců. Do kategorie neurčeno byly zahrnuty silně patinované nekvalitní silicity (může se jednat i o křídové spongiové rohovce nebo rohovce typu KL) a dva přepálené artefakty.

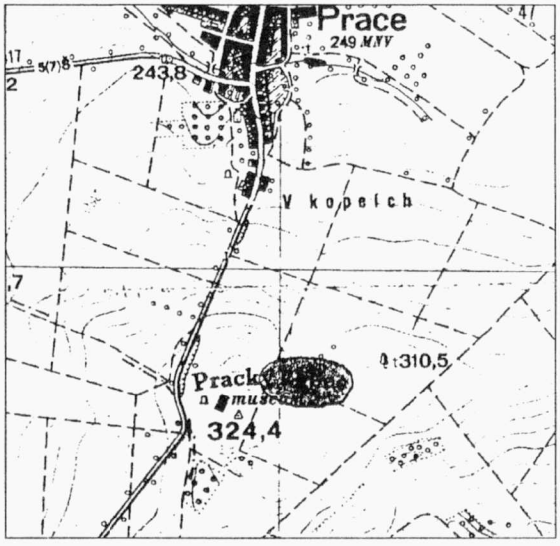
V technologickém spektru (tab. 4) mírně převažují čepele spolu se zlomky čepelí nad štěpy. Je nápadný vyšší počet jader a zlomků na úkor mikroodštěpků a mikrozlomků – tato skutečnost se dá ale vysvětlit povrchovým charakterem souboru (menší kusy snadno uniknou pozornosti, to se týká i absence mikročepelek s otupeným bokem). Jádra jsou až na jednu výjimku zastoupena jednopodstavovými exempláři. Rozměrově jsou většinou drobná a těžená z úzké hrany. Jeden kus vyrobený ze silicitu severské provenience je bipolární a připomíná klínovitá jádra pro těžbu tlakem (obr. 14:13, srovnej Svoboda 1995). Masivní jádro z rohovce typu KL (obr. 14:16) nemusí příslušet magdalénienu. Podobně jako v případě jader, i negativy na čepelích a nástrojích indikují převažující unipolární těžbu.

Typologickému spektru (tab. 5) dominují škrabadla. Dvěma kusy jsou zastoupeny pro magdalénien charakteristické krátké, ploché exempláře na distálních zlomcích čepelí (obr. 14:1,2). Další škrabadlo má retušovanou boční hranu a dlátkovitou úpravu báze (obr. 14:4). Dvě škrabadla jsou poškozena ohněm – jedno vyrobené na krátkém úštěpu (obr. 14:3) a jeden vyčněly exemplář, který připomíná hrubý zobec (obr. 14:10). Rydla jsou vyrobena na retušované hraně (obr. 14:8,9) a jedno z nich je kanelované (obr. 14:9). Výčet typů uzavírá distální zlomek čepele s otupeným bokem (obr. 14:5) a dva odštěpovače (obr. 14:11). Na dvou kusech je patrna místní retuš (obr. 14:6).

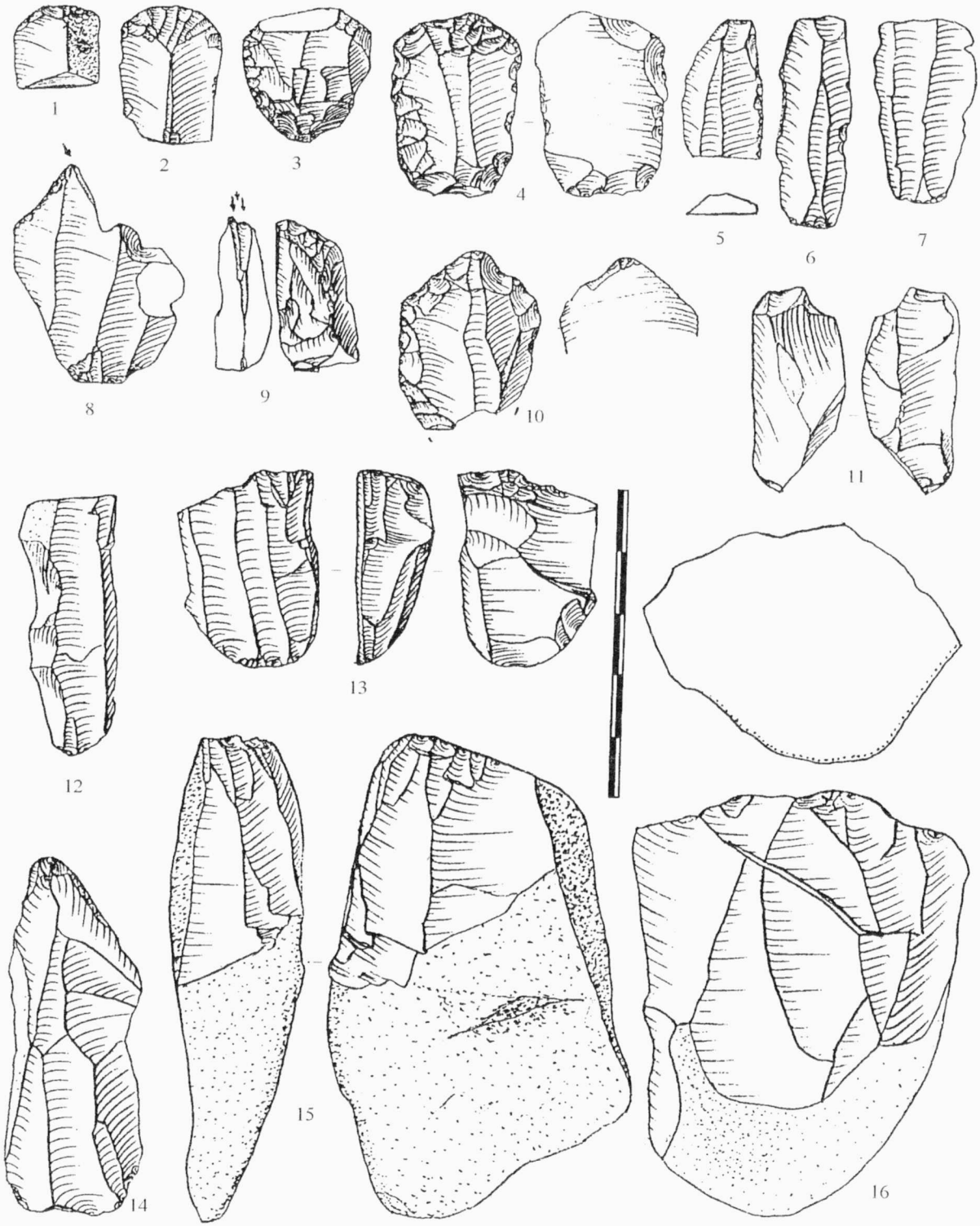
Na základě podobnosti surovinového spektra, shodného stupně patinace, podobné technologické struktury i s ohledem na typologii lze soubor srovnat s nálezy z magdalénské lokality Mokrá-lom V (včetně charakteristické přípravy patek, „en éperon", srovnej Inizan et al. 1999). Větší část materiálu je proto možno klasifikovat jako magdalénien. Jedná se tak o naši nejjižněji položenou lokalitu této kultury. Vzdálenost od Mokré-lom V je vzdušnou čarou 12 km. Prackỳ kopec představuje první výraznější návrší na jih od Moravského krasu.

Vzhledem k povrchovému charakteru kolekce a ke značnému rozptylu, nemusí všechny artefakty nutně náležet magdalénienu a je možno uvažovat i o příměsi materiálu z předchozích fází mladého paleolitu. Soubor taktéž velmi nápadně připomíná materiál z epigravettských lokalit Vyškovské brány (srovnej Svoboda 1994).

V širším okolí lokality uvádí další paleolitické nálezy M. Oliva (1987). Za pozornost stojí ojedinělá čepelka s otupeným bokem z polohy východně od návrší Santon (Valoch 1970; Oliva 1987). Podle zmíněného autora však žádné stopy magdalénského osídlení nalezeny nebyly (Oliva 1987, 18).

Obr. 13 Prace, „Prackỳ kopec". Lokalizace naleziště.
Prace, „Prackỳ kopec". A location of the site.

Obr. 14. Prace, „Prackỳ kopec". Výběr materiálu.
Prace, „Prackỳ kopec". A selected material.

Tab. 3. Prace – „Prackỳ kopec". Suroviny.
Prace – „Prackỳ kopec". Raw materials.

Suroviny – Raw materials	n	%
silicity typu pazourku – flint-like silices	19	26.0
křídový spongiový rohovec – Cretaceous spongolite chert	42	57.6
rohovec typu Krumlovský les – Krumlovský les-type chert	5	6.8
radiolarit – radiolarite	1	1.4
neurčeno – not identified	6	8.2
celkem – total	73	100.0

Tab. 4. Prace – „Prackỳ kopec". Technologie.
Prace – „Prackỳ kopec". Technology

Technologie – Technology	n	%
nástroj – tool	10	13.7
jádro – core	9	12.3
čepel – blade	11	15.1
zlomek čepele (l < 2š) – broken blade (l < 2w)	9	12.3
úštěp – flake	15	20.6
zlomek – fragment	7	9.6
místně retušovaný artefakt – partly retouched artifact	2	2.7
mikroodštěpky a mikrozlomky (< 1.5cm) – microchips and microfragments	10	13.7
celkem – total	73	100.0

Tab. 5. Prace – „Prackỳ kopec".Typologie.
Prace – „Prackỳ kopec". Typology.

Typologie – Typology	n	%
rydlo – burin	2	20.0
škrabadlo – endscraper	5	50.0
odštěpovač – splinter	2	20.0
čepel s otupeným bokem – backed blade	1	10.0

Na lokalitě byla zaznamenána i přítomnost nepatinované štípané kamenné industrie, která svědčí o pravěkém osídlení polohy. Posledně zmíněnému horizontu náleží i slabě patinovaná oboustranně plošně retušovaná šipka se symetrickými vruby v proximální části.

Michal Simandl, Brno
Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Inizan, M.-L., Reduron-Ballinger, M., Roche, H., Tixier, J. 1999: Technology and Terminology of Knapped Stone. Préhistoire de la Pierre Taillée. Tome 5. Nanterre. CREP.

Oliva, M. 1987: Revize paleolitických lokalit z východního okolí Brna (okr. Brno-venkov, Vyškov). PV 1984,14-18.

Svoboda, J. 1994: The Upper Paleolithic Settlement of the Vyškov Gate: Regional Survey, 1988-1992. Památky archeologické 85, 18-34.

Svoboda, J. 1995: Wedge-shaped microblade cores from Moravia and Silesia. AR 47, 651-656.

Škrdla, P., Kos, P., Přichystal, A. 1999: Nová magdalénská stanice v jižní části Moravského krasu. PV 40, 51-63.

Valoch, K. 1970: Paläolitische Funde von Jiříkovice bei Brno (Mähren). Sborník J. Poulíkovi k šedesátinám, 11-13. Brno AÚ ČSAV.

Summary

A surface site was discovered by M. Simandl. The site yielded a collection of 73 artifacts. The cultural interpretation of this collection is not clear. The site is classified as Magdalenian on the basis of its similarity to the Mokrá-lom V site (raw material spectrum, typology and technology including „en éperon" preparation), however a possible Epigravettian (similar to the sites in the Vyškov Gate area) classification has to be taken into consideration.

PROSENICE (okr. Přerov)
„Nadloučí". Paleolit. Ojedinělé nálezy. Povrchový průzkum.

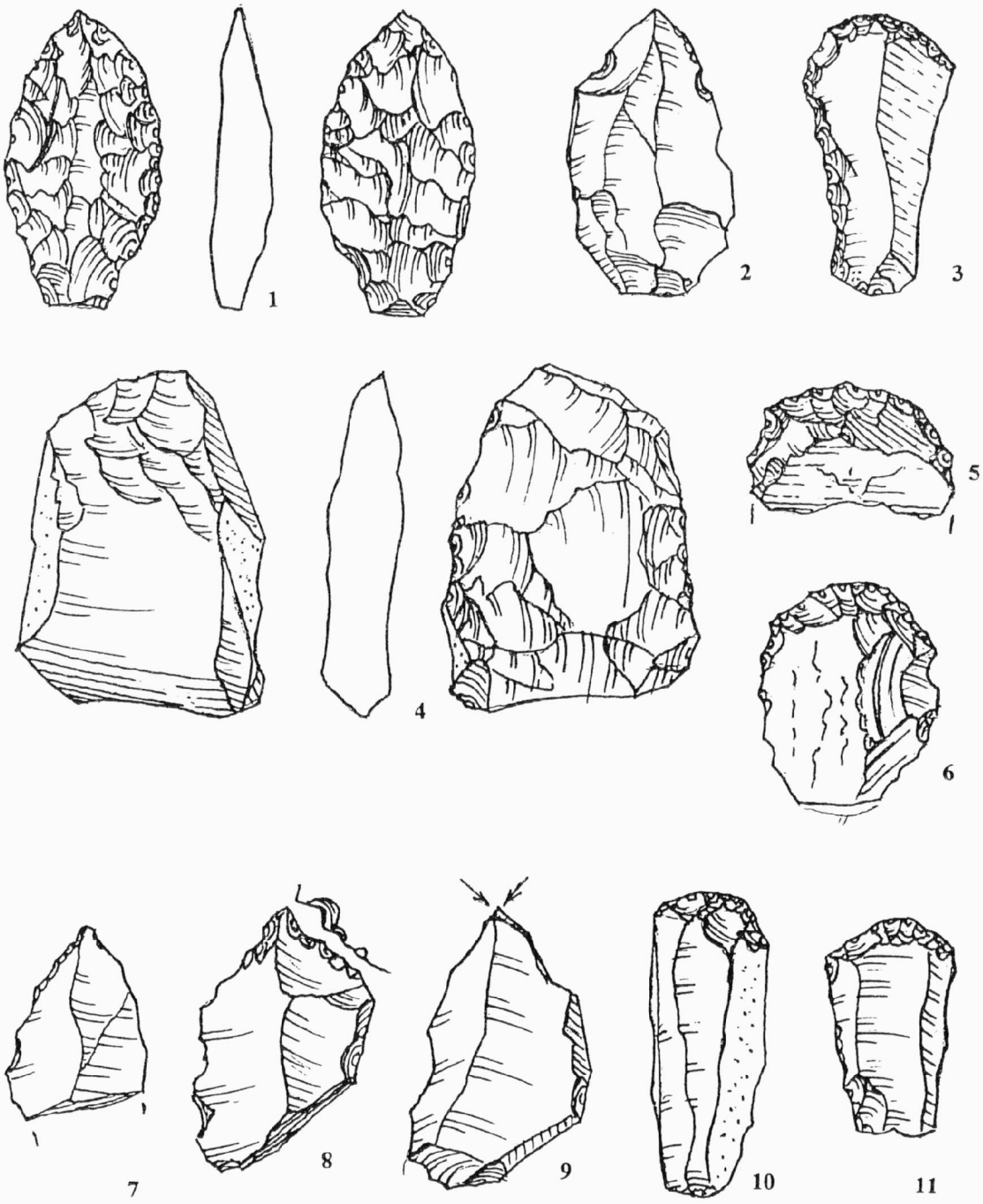
V letech 1998 – 2001 byl západně od obce Prosenice prováděn povrchový průzkum na známé polykulturní lokalitě v trati Nadloučí. Kromě početných nálezů štípané kamenné industrie z neolitického sídliště bylo nalezeno i menší množství patinovaných úštěpů. Lokalita se nachází SV od vodní nádrže Draždíř a severně od mlýnského náhonu Strhanec. Není ovšem jisté, zda se jedná skutečně o novou mladopaleolitickou lokalitu nebo jen o sekundární přemístění patinované štípané kamenné industrie z nepříliš vzdálené paleolitické

lokality v Předmostí do prostoru neolitického sídliště. Vzdálenost obou lokalit činí 3 km.

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Summary:

A series of patinated flakes was collected in the „Nadloučí" field, which is located west of Prosenice.

Obr. 15. Přestavlky, „Opalky". Výběr štípané kamenné industrie.
Přestavlky, „Opalky". Selected artifacts.

PŘEROV (k. ú. Popovice, okr. Přerov)
„Za Drahou". Paleolit. Ojedinělé nálezy. Povrchový průzkum.

Na nové polykulturní lokalitě byly povrchovým sběrem v jarních měsících roku 2001 získány 3 kusy patinované štípané kamenné industrie. Jedná se o dva úštěpy a jednu čepel. Poloha nálezu je na ZM 1 : 10 000 (list 25-13-07), 370 mm od Z. s.č. a 45 mm od J. s.č. a je zajímavé, že se nachází poblíž (cca 1 km) JV směrem od světově proslulého paleolitického naleziště v Předmostí. Kvůli nečetnosti nálezů se zatím nedají vyvozovat unáhlené závěry. Nová lokalita mohla být pravděpodobně jednou z mnoha, které tvořily zázemí centrální paleolitické lokalitě v samotném Předmostí.

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Summary:

Three isolated artifacts were found in the „Za Drahou" field near Popovice.

PŘEROV (k. ú. Předmostí, okr. Přerov)
Ulice Žernava. Stratigrafie. Záchranný výzkum.

V souvislosti s výstavbou 3 rodinných domků v Přerově – Předmostí, ul. Žernavě, byl ve spolupráci AÚ AV ČR Brno a Muzea Komenského v Přerově formou dohledu proveden v srpnu až září r. 2001 záchranný archeologický výzkum, jehož hlavním úkolem bylo dokumentovat případnou přítomnost archeologických kontextů z období paleolitu, neboť plocha staveniště se nachází cca 200 m JZ od známé středo- a mladopaleolitické lokality Předmostí II („Hradisko"); na ZM ČR 1 : 10 000 25-13-07 je situována v kolí bodu vymezeném souřadnicemi 258 mm od Z s.č. a 4 mm od J s.č. Při výkopech pro inženýrské sítě i samotné základy rodinných domků byla konstatována bezprostředně pod úrovní současného povrchu 70-150 cm silná vrstva novověké popelovité navážky (průmyslový odpad z činnosti cihelny v 1. polovině 20. stol.), pod níž se nacházela původní spraš, avšak nebyly zde zjištěny žádné archeologické nebo osteologické nálezy.

Aleš Drechsler, Muzeum Komenského v Přerově
Jiří A. Svoboda, AÚ AV ČR Brno

Summary:

A rescue excavation was carried out during building activity in the vicinity of the site Předmostí II („Hradisko"), in Žernava street. Only sterile loess was documented.

PŘESTAVLKY (okr. Přerov)
„Opalky". Aurignacien pomoravskéhp typu. Sídliště. Povrchový průzkum. Uložení: Sbírka F. Čajana, Muzeum Komenského v Přerově.

V souvislosti s novým zpracováním prehistorického osídlení katastru obce Přestavlky předal v prosinci r. 2001 archeologickému pracovišti Muzea Komenského v Přerově p. František Čajan z Přerova k zdokumentování malou kolekci (9 ks) patinovaných kamenných artefaktů z mladého paleolitu, získanou povrchovým sběrem v polovině devadesátých let na lokalitě „Opalky" u Přestavlk, známé z literatury jako stanice aurignacienu pomoravského typu (Klíma 1975, 1978; Diviš – Kolbinger 2002). Typologicky zde vyniká zejména listovitý hrot s náznakem řapu (obr. 15 : 1), z dalších nástrojů byla identifikována 4 škrabadla, popř. jejich fragmenty, a 1 odštěpovač. Surovinou byl ve 4 případech baltický pazourek, 3 artefakty byly zhotoveny z radiolaritu a 1 ze spongolitu.

Další kolekce patinované štípané kamenné industrie (31 ks), pocházející ze stejné lokality a téže kulturní příslušnosti, v tomto případě zařazená do sbírek Muzea Komenského v Přerově, pochází z povrchových sběrů Z. Schenka, prováděných v letech 2000 – 2001. Z nástrojů byla určena vrtákovitě ukončená čepel, klínové rydlo, čepelové škrabadlo a vrub; sběrem byly získány i 2 velké silně patinované hlízy pazourku. Z rozpoznaných surovin byl opět – jak je pro „Opalky" příznačné – nejčastěji zastoupen baltický pazourek – 12 ks, 8 ks je zhotoveno z radiolaritu a 2 ze spongolitu.

Lze konstatovat, že skladba obou kolekcí typologicky i materiálově koresponduje s dosavadními publikovanými poznatky o této lokalitě. Spektrum nálezů zde vhodně doplňuje zejména již zmíněný listovitý hrot, který je druhým úplným exemplářem tohoto druhu, dosud získaným na „Opalkách".

Vyobrazené nástroje (obr. 15):

Sbírka Františka Čajana

15:1. listovitý hrot s náznakem řapu, patinovaný pazourek
15:2. hrotitý úštěp, pat. pazourek
15:3. škrabadlo na retušované čepeli, paz/KL?
15:4. rezidum jádra/odštěpovač, pat. pazourek
15:5. odlomená hlavice masivního škrabadla, č. radiolarit
15:6. úštěpové škrabadlo, č. radiolarit

Kolekce Z. Schenka:

15:7. vrtákovitě ukončená čepel, pat. pazourek
15:8. vrtákovitě ukončená čepel, č. radiolarit
15:9. klínové rydlo středové, sur. neurč.
15:10. čepelové škrabadlo, pat. pazourek
15:11. čepelové škrabadlo, z. radiolarit

Aleš Drechsler, Muzeum Komenského v Přerově
Jiří A. Svoboda, AÚ AV ČR Brno
Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Literatura:

Diviš, J. – Kolbinger, D. 2002 (v tisku): Paleolitická stanice u Přestavlk, AMS II.

Drechsler, A. 2002 (v tisku): Počátky osídlení katastru Přestavlk.

Klíma, B. 1975: Nová paleolitická stanice u Přestavlk. Přehled výzkumů 1974, 9.

Klíma, B. 1978: Paleolitická stanice u Přestavlk, okr. Přerov, AR 30, 5-13.

Summary:

Additional collection from the site of Přestavlky (cf. Klíma 1978) expands the database of this Aurignacian site of the Morava-type.

RADSLAVICE (okr. Vyškov)
SV okraj obce. Mladý paleolit. Ojedinělý nález. Povrchový sběr. Uložení: Muzeum Vyškovska (i.č. A 11 100-11 103).

Povrchovým sběrem na poli při SV okraji obce byla v září 2001 získána malá kolekce štípané industrie. Jedná se o čepelku s plošnou a postranní retuší, trojúhelníkovité až lichoběžníkovité úštěpové škrabadlo, jádro a neretušovaný odštěpek, vše z pazourku potaženého mléčně bílou patinou. Nálezy nesou rysy gravettské až epigravettské industrie, a můžeme je tedy datovat do mladšího paleolitu.

Tomáš Zeman, Muzeum Vyškovska

Summary:

A small chipped industry collection, made from light white patinated flint, was found on the northeastern margin of the village of Radslavice. The artifacts belongs to the Upper Paleolithic, based on their character, probably to the Gravettian-Epigravettian.

RUDICE (okr. Blansko)
U Vodárenského zařízení. Paleolit. Ojedinělý nález. Povrchový sběr.

Roku 2000 byl koupí získán velice zajímavý křišťálový artefakt. Artefakt našel P. Konečný na poli východně obce asi 50 m od vodárenské budovy. Jde o oboustranné vysoké drasadlo. Jako surovina byl využit krystalický křišťál, v jehož poměrně čiré hmotě můžeme pozorovat shluky drobných bublinek seřazených do šmouh a pruhů. Na dorzální části nástroje se zachoval původní povrch, který je otřelý až jemně skulptovaný se „srpovitými útvary" a prozrazuje původ suroviny z části lehce omletého krystalu. Tento druh povrchu často nese křišťálová surovina vyskytující se v deluviálních sedimentech v oblasti Rousměrov, Bobrůvka aj. na Žďársku; odtud asi použitá surovina artefaktu pochází. Podle charakteru jej lze datovat do širšího období středního a mladšího paleolitu. Ze stejného prostoru, jako je křišťálový artefakt pochází silicitová industrie datovaná do období aurignacienu a poukazující na existenci stanice (Valoch 2000, 113).

Milan Vokáč, FF MU Brno

Literatura:

Valoch, K. 2000: Paläolithische Freilandfundstellen in nördlichen Teil des mährischen Karstes. Acta Mus. Moraviae, Sci. soc. 85, 109-120.

Summary:

A steeply retouched double sidescraper made from rock crystal was found at a possible Aurignacian site (Valoch 2000, 113) near the water plant in the Rudice.

SKLENÉ NAD OSLAVOU (okr. Žďár nad Sázavou)
Sklenský rybník. Paleolit (?). Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

Při terénním průzkumu výskytů křišťálové suroviny na Žďársku byl dne 2. 12. 2000 zjištěn možný paleolitický artefakt. Nález byl vyzdvižen v SV části vypuštěného Sklenského rybníka ležícího asi 2 km S obce. Místo nálezu leží v nadmořské výšce 553 m při hranici s k. ú. Bohdalec (ZM 1 : 10 000, mapa 24-13-11 95 mm S s. č. a 43 mm V s. č.). Jde o lichoběžníkovou čepel z krystalického křišťálu, jejíž povrch je výrazně matný se zaoblenými hranami. Zajímavý je matný povrch, zatím však není jasná geneze tohoto ohlazení předmětu. Může jít o abrazi povrchu v důsledku transportu v deluviálních hlínách nebo je to eolické opracování artefaktu v případě jeho dlouhého odkrytí na povrchu a není vyloučena ani možnost koroze v důsledku chemického leptání. Předmět je s největší pravděpodobností artefakt snad z období paleolitu a může patřit k okruhu křišťálových industrií nalézaných v širším okolí lokality (Rousměrov, Suky, Bobrůvka, Netín aj.) (Přichystal 1989, 86-87; Vokáč-Holub 2001, 118).

Milan Vokáč, Martin Moník, FF MU Brno

Literatura:

Přichystal, A. 1989: Zdroje křišťálové suroviny v pravěku na Moravě, Geologický průzkum 3, 86-87.

Vokáč, M., Holub, P. 2001: Netín (okr. Žďár nad Sázavou), PV 42 (2000), 118.

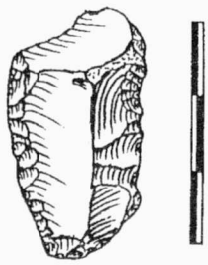
Summary:

A probable Paleolithic artifact made from rock crystal was found in the Sklenský Pond near Sklenné nad Oslavou.

SLAVICE (okr. Třebíč)
„Achtele". Mladý paleolit. Ojedinělý nález. Povrchový sběr.

V polní trati „Achtele" západně obce byl nalezen ojedinělý artefakt (obr. 16). Jedná se o čepel s okrajovou retuší. Materiálem je bíle patinovaný silicit severské provenience. Nález by mohl souviset s podobnými nálezy z Kožichovic (Koštuřík a kol. 1987).

Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno

Obr. 16. Slavice, „Achtele". Retušovaná čepel.
Slavice, „Achtele". A retouched blade.

Literatura:

Koštuřík, P., Kovárník, J., Měřínský, Z., Oliva, M. 1987: Pravěk Třebíčska. Třebíč.

Summary:

An isolated artifact was found in the „Achtele" field near Slavice. A white patinated laterally retouched blade is made from silicite of a northern provenience.

SVITÁVKA (okr. Blansko)
Bývalá cihelna V obce. Paleolit/časný středověk. Datování C14. Uložení: NM Praha.

Při geologickém mapování v roce 1962 byla v profilu bývalé cihelny popsána výplň erozní rýhy tvořená složitou sérií spraší, svahových a ronových uloženin a půd posledního interglaciálu a glaciálu (Smolíková – Ložek 1963). V podloží poslední würmské spraše tuto sekvenci uzavíral horizont původních sedimentů typu černozemě. Byl členěn splachovými polohami, obsahoval uhlíky a část skeletu juvenilního jedince, pravděpodobně ženy. Z téhož horizontu získal dodatečně B. Klíma (1963) čtyři paleolitické artefakty.

Na základě této celkové situace byl lidský skelet přiřazen ke gravettské populaci Moravy a morfologicky srovnáván např. s (rovněž problematickým) nálezem Brno 3. Stratigrafie však na základě nových poznatků toto datování nepotvrzovala: půdy typu černozemě se totiž tvořily ve starší, max. střední části würmského glaciálu (srv. Stránská skála), takže v gravettienu byl jejich vývoj již ukončen (Svoboda a kol. 1994, 125). Současně se upozorňovalo na typ fosilizace a zbarvení kosti, který odpovídá spíše holocennímu stáří.

V rámci projektu přímého datování lidských fosilií pomocí C14 vybral V. Kuželka ze skeletu uloženého v Národním muzeu v Praze samostatný fragment klenby lebeční o velikosti 10 x 5 mm. Výsledek měření je následující:

1180 ± 50 BP (GrA-13711)

Tento výsledek potvrzuje určité předchozí pochybnosti o stáří nálezu, vyplývající ze stratigrafické pozice i ze stupně fosilizace skeletu. Pravděpodobněji se jedná o pohřeb časně středověkého stáří, zahloubený do spraše až na úroveň pleistocenních půdních sedimentů a spraší opět vyplněný, aniž by kontury předpokládané jámy byly v profilu patrny.

Jiří A. Svoboda, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Klíma, B. 1963: Die Entdeckung eines pleistozänen Menschen bei Svitávka. Přehled výzkumů 1962, 2-3.

Smolíková, L. – Ložek, V. 1963: Interglaciál a nález pleistocénního člověka u Svitávky. Časopis pro mineralogii a geologii 8, 189-197.

Svoboda, J. a kol. 1994: Paleolit Moravy a Slezska. Brno.

Summary:

Recent C-14 dating of a fragment of human bone from a juvenile female skeleton found in Svitávka in 1962, and classified originally as Upper Paleolithic (Gravettian), confirmes earlier doubts about the Pleistocene age of this specimen and places it, instead, to the Early Medieval period.

TVAROŽNÁ (okr. Brno-venkov)
„Za Školou". Bohunicien (?). Sídliště. Povrchový sběr. Uložení: AÚ AV ČR Brno.

Při povrchovém průzkumu, který uskutečnil v září roku 1990 Petr Kos, byly na katastrálním území obce Tvarožná v trati „Za Školou" (obr. 17)

zachyceny nálezy patinované štípané kamenné industrie. Během prvního povrchového průzkumu byla shromážděna kolekce v počtu přibližně dvou desítek kusů. V následujících letech byla lokalita soustavně navštěvována a prosbírávána. V rozmezí let 1990 – 2000 tak byla získána kolekce 193 artefaktů a současně byla vymezena oblast, kde se paleolitické nálezy soustřeďují. Artefakty jsou rozptýleny na ploše přibližně 50 x 50 m, v mírné, pravděpodobně erozí vzniklé depresi. Není proto vyloučeno, že lokalita skrývá zbytky kulturní vrstvy in-situ. Na to by ukazovala i přítomnost povlaku, který je tvořen vysráženým uhličitanem vápenatým a který je patrný na povrchu asi čtvrtiny artefaktů.

Nová paleolitická stanice je situována na severním svahu, těsně pod vrcholem mírného, táhlého návrší, které se vypíná nad levým břehem Tvaroženského potoka. Nadmořská výška lokality je 270 m. Relativní převýšení je 70 m nad hladinou Svratky a 40 m nad hladinou lokální vodoteče – Rokytnice. Souřadnice lokality v systému S-42 jsou následující: [3629.2, 5452.4].

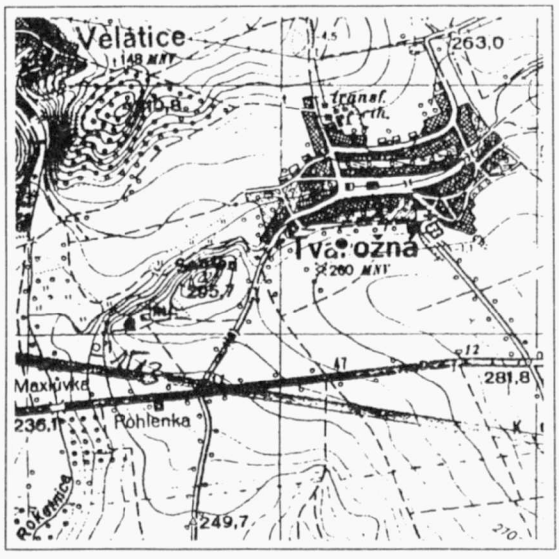
Artefakty jsou silně patinovány a značně poškozeny mrazem. Prvně jmenovaná skutečnost znesnadňuje identifikaci použitých surovin, zatímco druhá se odráží ve vysokém stupni fragmentárnosti souboru a s tím souvisejícím nárůstem zlomků na úkor ostatních technologických kategorií.

Za pozornost stojí surovinové spektrum (tab. 6), které je tvořeno převážně rohovci typu Stránská skála a Krumlovský les. Tyto dva typy surovin se vyskytují ve vyrovnaném množství. Zatímco rohovce typu Stránská skála pocházejí nepochybně z oblasti primárního výskytu na Stránské skále, otázkou zůstává provenience rohovců typu Krumlovský les. Přestože v případě této suroviny byly na lokalitě zpracovávány valouny s charakteristickým pouštním lakem, nezdá se být pravděpodobné, že by pocházely ze zdrojové oblasti Krumlovského lesa. Je třeba vzít v úvahu alternativní zdroje v oblasti Brněnské kotliny a jejího bezprostředního okolí. Z dalších surovin, které byly na lokalitě zpracovávány, byl identifikován křídový spongiový rohovec, který byl s největší pravděpodobností získáván ze štěrkových teras v bezprostředním okolí sídliště. Identifikovány byly i dva kusy hnědočerveného radiolaritu. Skupina ostatní zahrnuje dva přepálené artefakty (z nichž jeden je pravděpodobně rohovec typu Krumlovský les) a další neurčitelné suroviny (v jednom případě je podezření na limnosilicit).

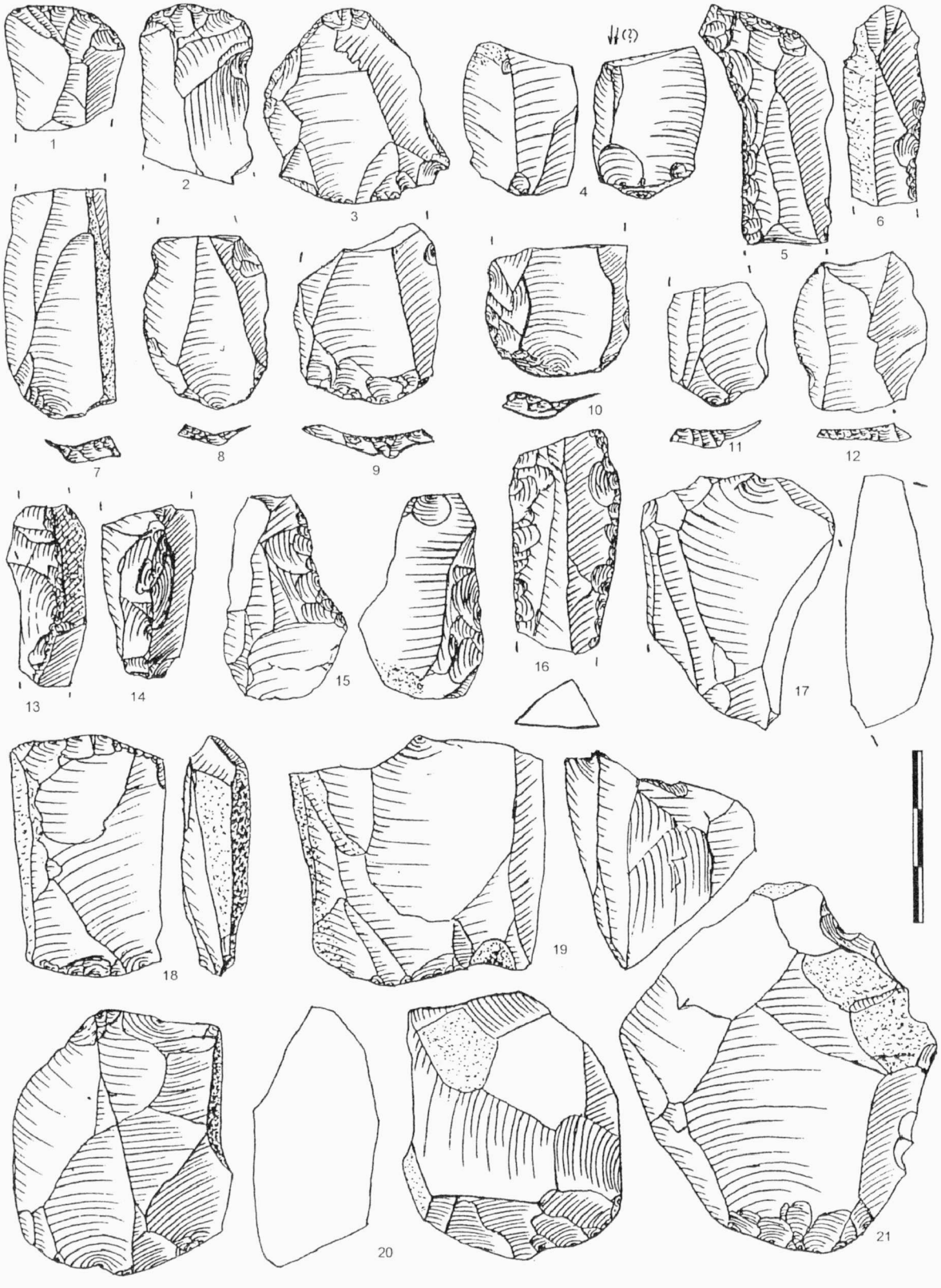
Technologické spektrum (tab. 7), jak již bylo výše zmíněno, je silně ovlivněno porušením (rozpukáním) artefaktů vlivem mrazu a s tím souvisí vysoký podíl zlomků. Jádra, která jsou ze dvou třetin z rohovce typu Stránská skála, jsou většinou značně porušena mrazem. Z těch, která je možno klasifikovat, je většina těžena ze dvou protilehlých podstav a na jejich frontální straně jsou často negativy levalloiských úštěpů (obr. 18:17-20). Pouze jedno jádro je unipolární, s paralelními čepelovitými negativy na frontální straně. Řada artefaktů vykazuje intenzivní přípravu úderové plochy. Přestože charakteristický levalloiský hrot nebyl na lokalitě nalezen, lze se domnívat, že některé proximální zlomky s patrnou přípravou úderové plochy představují zbytky těchto hrotů (obr. 18:7-11). Na dvou artefaktech je patrná místní retuš (obr. 18: 6). Ze skupiny čepele a zlomky čepelí jsou čtyři z hrany jádra (obr. 18: 13, 14).

Typologické spektrum je tvořeno třemi škrabadly (obr. 18:1-3), z nichž dvě jsou na distálních zlomcích čepelí a jedno na úštěpu. Neprůkazná je intencionalita rydlového úderu na zlomené čepeli (obr. 18:4). Kolekci doplňuje drasadlo (obr. 18:15) a dvě retušované čepele (obr. 18:5, 6).

Nálezy z lokality lze spolehlivě přiřadit k počáteční fázi mladého paleolitu, s ohledem na výraznou přítomnost levalloiské techniky (příprava úderové plochy, bohunická, protisměrně těžená jádra, zlomky levalloiských hrotů) a absenci plošné retuše k bohunicienu. Za pozornost stojí pokles podílu rohovce typu Stránská skála v závislosti na vzdálenosti od jeho primárních výchozů (vzdálenost Tvarožné od Stránské skály je 7 km vzdušnou čarou). Kolekci z Tvarožné – „Za školou" lze přirovnat k nálezům z lokalit v údolí Bobravy (cca 13 km od Stránské skály). Otázkou zůstává vazba na szeletské lokality dokumentované v prostoru Vyškovské brány (srovnej Svoboda 1994).

Obr. 17. Tvarožná, „Za Školou". • – lokalizace naleziště.
Tvarožná, „Za Školou". • – a location of the site.

Obr. 18. Tvarožná, „Za Školou“. Výběr materiálu.
Tvarožná, „Za Školou“. Selected artifacts.

Tab. 6. Tvarožná, „Za Školou". Suroviny.
Tvarožná, „Za Školou". Raw materials.

Suroviny – Raw materials	n	%
silicity typu pazourku – flint-like silices	20	10.4
křídový spongiový rohovec – Cretaceous spongolite chert	84	43.5
rohovec typu Krumlovský les – Krumlovský les-type chert	81	42.0
radiolarit – radiolarite	2	1.0
neurčeno – not identified	6	3.1
celkem – total	193	100.0

Tab. 7. Tvarožná, „Za Školou". Technologie.
Tvarožná, „Za Školou". Technology.

Technologie – Technology	n	%
nástroj – tool	7	3.6
připravená surovina – prepared raw material	1	0.5
jádro – core	9	4.7
čepel – blade	10	5.2
zlomek čepele (l < 2š) – broken blade (l < 2w)	13	6.7
úštěp – flake	88	45.6
zlomek – fragment	53	27.5
místně retušovaný artefakt – partly retouched artifact	2	1.0
mikroodštěpky a mikrozlomky (< 1.5cm) – microchips and microfragments	10	5.2
celkem – total	193	100.0

M. Oliva (1987) publikoval na katastru Tvarožné celkem 9 nalezišť. Většina z nich je ovšem lokalizována na jižních svazích Drahanské vrchoviny, v severní části katastru obce. V souvislosti s nově prezentovanými nálezy stojí za pozornost lokalita při východním úpatí návrší Santon, ze které pochází mimo jiné úštěp s přípravou úderové plochy a retušovaná čepel (Valoch 1970, Taf. 1 : 6, 8).

Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno
Petr Kos, ÚAPP Brno

Literatura:

Oliva, M. 1987: Revize paleolitických lokalit z východního okolí Brna (okr. Brno-venkov, Vyškov). PV 1984, 14-18.

Svoboda, J. 1994: The Upper Paleolithic Settlement of the Vyškov Gate: Regional Survey, 1988-1992. PA 85/2, 18-34.

Valoch, K. 1970: Paläolitische Funde von Jiříkovice bei Brno (Mähren). Sborník J. Poulíkovi k šedesátinám, 11-13. Brno: AÚ ČSAV.

Summary:

A new Bohunician surface site within the Tvarožná caddastral territory, the „Za školou" field (obr. 17), is described here.

The raw material spectrum (tab. 6) consists of Stránská skála and Krumlovský les type cherts suplemented by Cretaceous spongolite chert and radiolarite.

The technological spectrum (tab. 7) shows an increasing abundance of fragments (resulting from frost processes). The cores are often bidirectionally reduced and the Levallois flake negatives are visible on their frontal faces. Although a typical Levallois point was not found, a series of distal flake fragments suggests the distal parts of such artifacts (obr. 18:7-11).

The typological spectrum is composed of three endscrapers (obr. 18:1-3), a possible burin (obr. 18:4), a sidescraper (obr. 18:15), and two retouched blades (obr. 18:5, 16).

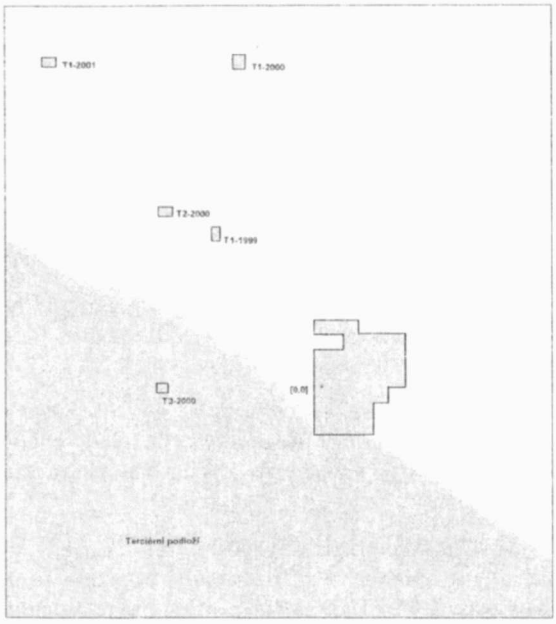
The collection shows a high degree of similarity with material from Bobrava Valley.

UHERSKÉ HRADIŠTĚ (k. ú. Jarošov u Uh. Hradiště, okr. Uherské Hradiště)
Jarošov II. Gravettien – pavlovien. Sídliště. Zjišťovací sondáž.

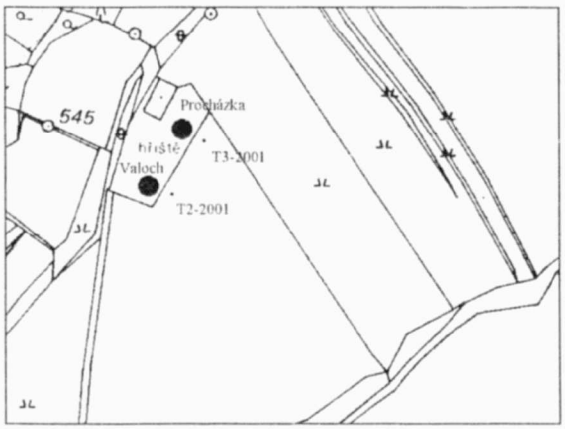
V roce 2001 výzkum poračoval sondážemi v okolí lokality (obr. 21).

Sonda T1-2001. Sonda byla situována ve dně údolí, které vymezuje severní okraj lokality. Pod 40 cm mocnou polohou ornice, která obsahovala ostrohranné úlomky konkrecí uhličitanu vápenatého ($CaCO_3$) a střepy novověké keramiky, leželo souvrství přemístěných sprašových hlín s příměsemi terciérního podloží. Od hloubky 95 cm byla tato poloha oglejená a v hloubce 200 cm byly zachyceny ojedinělé uhlíky. Vrt do dna sondy zjistil pokračování identického sedimentu do hloubky 280 cm, kde narazil na pevnou překážku.

Sonda T2-2001. Sonda byla lokalizována ve svahu nad výzkumem K. Valocha (Seitl – Valoch 1998). Ornice, dosahující mocnosti 40 cm, plynule přecházela do mocné polohy přemístěných sprašových hlín. V hloubce asi 200 cm následovalo šikmo ukloněné, velmi výrazné, ostré rozhraní s terciérními, modro-žlutými jíly.

Obr. 19. Jarošov II. Lokalizace sond v okolí sídliště.
Jarošov II. The location of trenches in the vicinity of the site.

Obr. 20. Jarošov II. Lokalizace sond v okolí sídliště.
Jarošov II. The location of trenches in the vicinity of the site.

Sonda T3-2001. Výkop byl situován ve svahu nad výzkumem R. Procházky (1983). Pod ornicí, která dosahovala mocnosti 40 cm, probíhal horizont sprašové hlíny, který v hloubce přibližně 180 cm plynule přecházel do chaoticky sedimentované, svahovými procesy silně porušené a oglejené sprašové hlíny s vměstky tvořenými čistou spraší a gleji. V hloubce 200 cm byly zachyceny ojedinělé uhlíky. V hloubce 290 cm byla zachycena čistá spraš o mocnosti 40 cm. Následovala další přemístěná, oglejená a silně jílovitá poloha, která byla vrtem sledována až do hloubky 370 cm.

Vzorek uhlíků ze sondy T1-2000, z hloubky 190 cm analyzoval E. Opravil, který zjistil převahu borovice (posudek 1).

POSUDEK 1

Zpráva o určení zuhelnatělého dřeva z lokality Jarošov II, sonda T1-2000, hl. 190 cm

Pinus sp. (borovice)	14 zlomků uhlíčků
Pinus ? (borovice ?)	2
Picea ? (smrk ?)	1

RNDr. Emanuel Opravil, CSc.

Kostel sv. Rocha, Jarošov I. Pozdní paleolit – mezolit (?). Ojedinělý nález. Povrchový průzkum. Uložení: AÚ AV ČR Brno.

V prostoru aurignacké lokality Jarošov I, na vrcholu návrší lidově nazývaného Rochuz, byl nalezen ojedinělý artefakt štípané kamenné industrie. Jedná se o kombinované rydlo na příčné retuši vyrobené na zlomku čepele z nepatinovaného silicitu severské provenience (obr. 22). Artefakt je možno interpretovat i jako mikrojádro. Přestože v prostoru lokality je známo i neolitické osídlení (MMK), vzhledem k morfologii je možno uvažovat o pozdně paleolitické – mezolitické klasifikaci nálezu.

Nad cihelnou, „Podvršťa". Pozdní paleolit – mezolit. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum. Uložení: AÚ AV ČR Brno.

Na poli nad jarošovskou cihelnou [3682.65, 5441.85], v nadmořské výšce 225 m byl nalezen ojedinělý artefakt štípané kamenné industrie. Jedná se o klínové rydlo vyrobené na distálním zlomku čepele z nepatinovaného silicitu severské provenience (obr. 23). Artefakt je možno interpretovat i jako mikrojádro. Vzhledem k morfologii a s ohledem na absenci patiny je možno uvažovat o pozdně paleolitické – mezolitické klasifikaci nálezu.

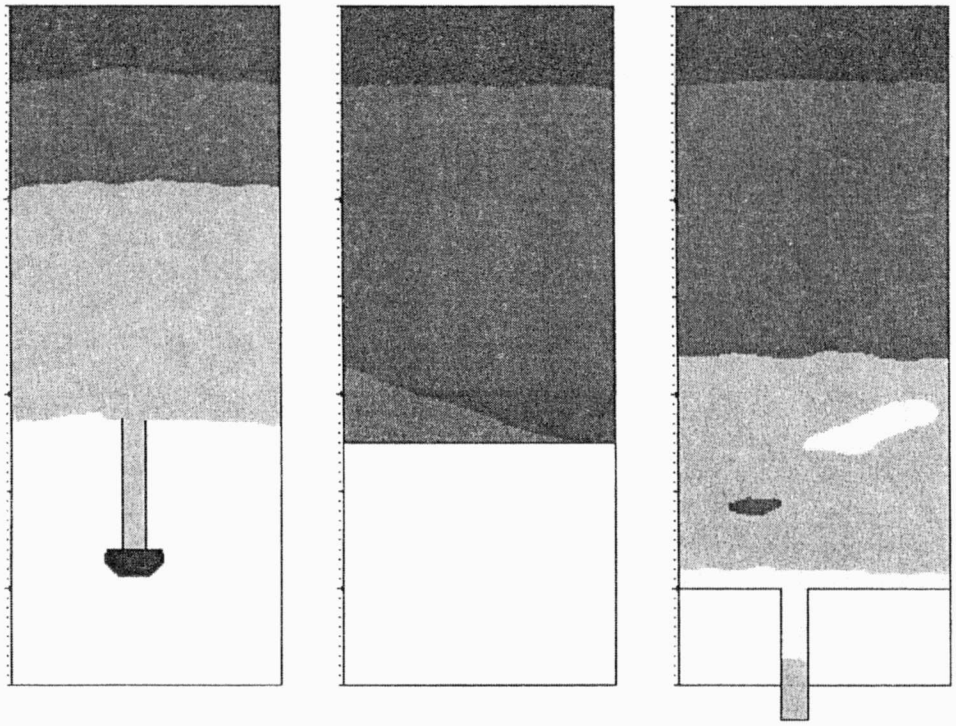
Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno

Summary:

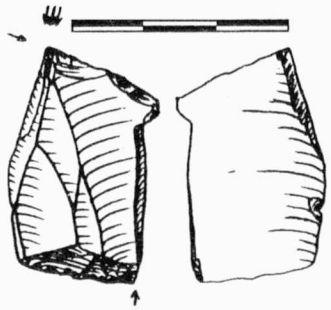
In 2001, excavations continued with trenches T1-2001, T2-2001, T3-2001 which yielded no archaeological material.

E. Opravil has analyzed the charcoal sample from trench T1-2000, and has documented the presence of pine.

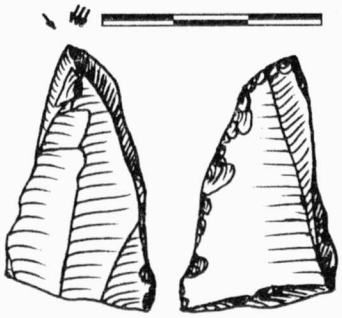
In addition, two possible Late Paleolithic – Mesolithic artifacts (burins), were also found during a surface survey within the cadastral territory of Jarošov.

Obr. 21. Jarošov II. Sondy T1-2001 – T3-2001 (zleva doprava). Stratigrafie.
Jarošov II. Trenches T1-2001 – T3-2001 (from left to right). Stratigraphy.

Obr. 22. Jarošov I. Pozdněpaleolitický – mezolitický (?) artefakt.
Jarošov I. Late Paleolithic - Mesolithic (?) artifact.

Obr. 23. Jarošov, „Nad Cihelnou". Pozdněpaleolitický - mezolitický (?) artefakt.
Jarošov, „Nad Cihelnou". Late Paleolithic - Mesolithic (?) artifact.

VEDROVICE (okr. Znojmo)
Vedrovice VII. Szeletien. Sídliště. Povrchový průzkum. Uložení: MZM.

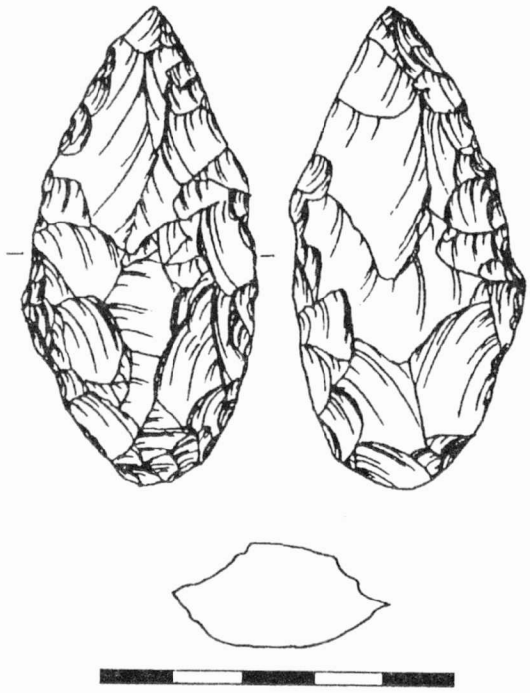
V rámci sondáže v nejbližším okolí této povrchové stanice již v roce 2000 nalezl P. Neruda v poloze Vedrovice VII (souřadnice JTSK 1178350 a 616080) oboustranně plošně opracovaný listovitý hrot (obr. 24). Předmět s mírně zaoblenou bází, jehož plochy vykazují nestejnou míru patinace, byl vyroben z rohovce typu Krumlovský les.

Z této polohy pochází početná sbírka kamenných artefaktů, jež amatérský spolupracovník ústavu Anthropos A. Otta získal převážně v době, kdy se zde zakládal vinohrad. Předměty z Ottovy sbírky se vyznačují výraznou patinací a zvláštní jamkovitou korozí štěpných ploch, takže působí starobylým dojmem. Většinou je reprezentují různá polyedrická jádra. Dva různé typy povrchů by mohly případně indikovat dvě různé kulturní vrstvy, z nichž by mohly tyto předměty pocházet. Tuto hypotézu potvrzují některé nedávné sondáže v nedalekém okolí, na lokalitě Vedrovice IIIb.

Petr Neruda, Zdeňka Nerudová, MZM Brno

Summary:

A bifacially retouched leaf-point was found at the Vedrovice VII site.

Obr. 24. Vedrovice VII. Listovitý hrot.
Vedrovice VII. A leaf-point.

VEVERSKÁ BITÝŠKA (okr. Brno-venkov)
„V Rovinách". Paleolit. Náhodný nález. Povrchový průzkum.

Ani při opakovaném povrchovém průzkumu se nepodařilo prokázat osídlení této polohy. Pochází odtud již publikovaný fragment sekerky (Kuča – Žákovský 2001, 144-145). Kromě ní byl nalezen pouze drobný úštěp z křídového spongiového rohovce, který nese na svém povrchu stopy patiny.

Martin Kuča, Kamil Smíšek, Petr Žákovský
FF MU Brno

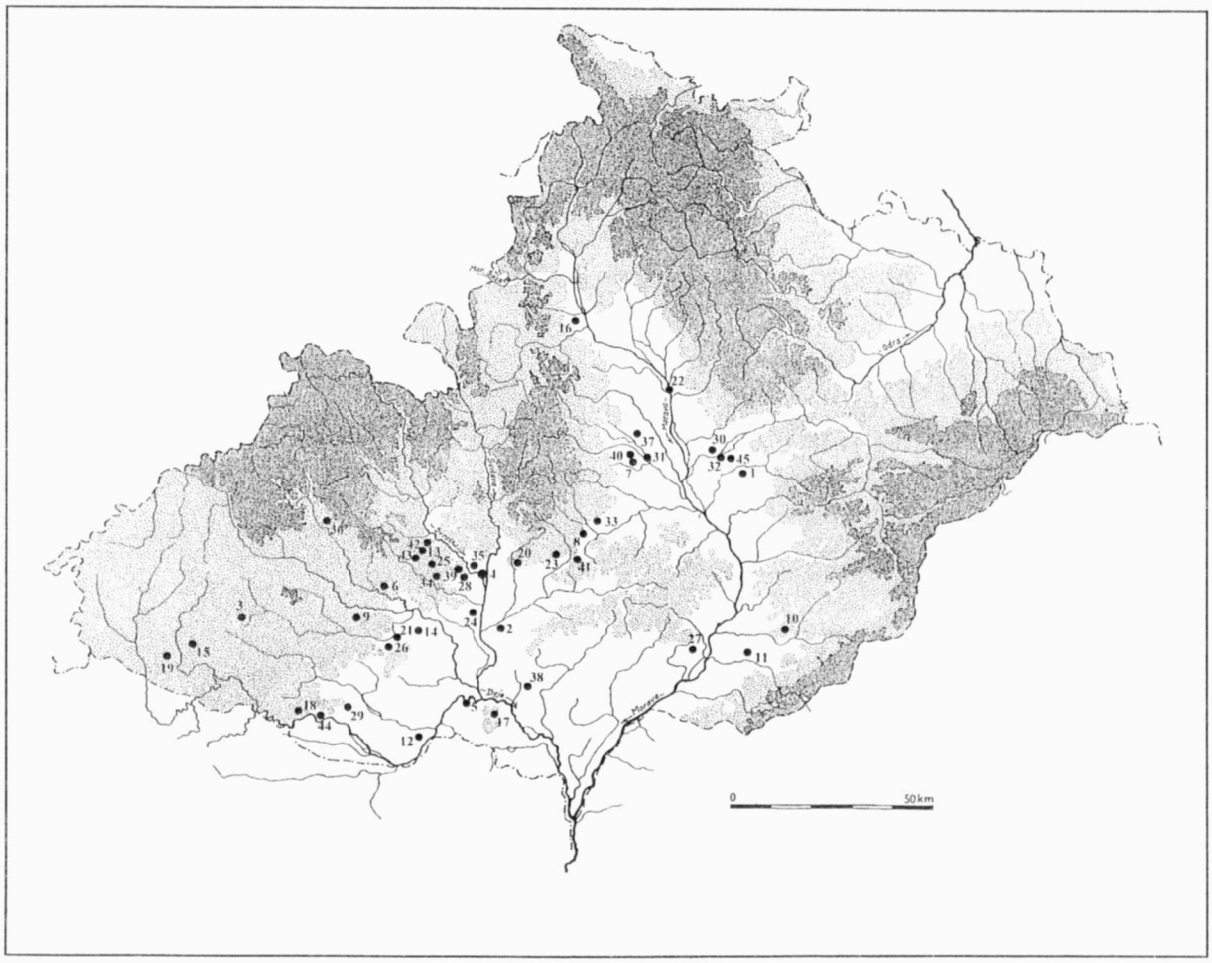
Literatura:

Kuča, M., Žákovský, P. 2001: Veverská Bitýška (okr. Brno-venkov), PV 2000, 144-145.

Summary:

A small flake of a spongolite chert was found in the „V rovinách" field within the Veverská Bitýška caddastral territory.

NEOLIT

1 – Beňov, 2 – Blučina, 3 – Bohušice, 4 – Brno, 5 – Brod nad Dyjí, 6 – Čučice, 7 – Dětkovice, 8 – Drnovice, 9 – Dukovany, 10 – Havřice, 11 – Hluk, 12 – Hrušovany nad Jevišovkou, 13 – Hvozdec, 14 – Jezeřany-Maršovice, 15 – Lhotice, 16 – Loštice, 17 – Klentnice, 18 – Mašovice, 19 – Menhartice, 20 – Mokrá-Horákov, 21 – Moravský Krumlov, 22 – Olomouc, 23 – Olšany, 24 – Ořechov, 25 –Ostrovačice, 26 – Petrovice, 27 – Polešovice, 28 – Popůvky, 29 – Práče, 30 – Prosenice, 31 – Prostějov, 32 – Přerov, 33 – Radslavice, 34 – Rosice, 35 – Rozdrojovice, 36 – Sklené nad Oslavou, 37 – Služín, 38 – Starovičky, 39 – Troubsko, 40 – Určice, 41 – Velešovice, 42 – Veverská Bitýška, 43 – Veverské Knínice, 44 – Znojmo, 45 – Želatovice.

BEŇOV (okr. Přerov)
500 m SV od centra obce. LnK. Sídliště. Povrchový sběr.

V květnu 2001 bylo polními pracemi 500 m severovýchodně od středu obce narušeno několik objektů ze staršího neolitu. Nálezový materiál tvořila hrubá keramika polokulovitých tvarů, několik přepálených kusů štípané industrie a mazanice. Tato lokalita byla známa jako sídliště volutové keramiky již na přelomu 19.-20. století (Červinka 1902, 69). Nové nálezy byly tedy učiněny v rámci revizního povrchového průzkumu, který pouze potvrdil přítomnost osídlení LnK. Lokalita se nachází na levém břehu říčky Moštěnky na mírném svahu vybíhajícím jižním směrem. Stopy neolitického osídlení byly zaznamenány v prostoru mezi východním okrajem obce Beňov a západním okrajem obce Prusy.

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Literatura:

Červinka, I. L. 1902: Morava za pravěku, Brno.

Resumé:

Beňov (Bez. Přerov), 500 m NO von der Gemeindemitte. LBK. Siedlung. Terrainbegehung.

BLUČINA (okr. Brno-venkov)
„Dlouhé". MMK. Sídliště. Povrchový sběr.

Koncem roku 2000 objevil František Floder starší z Blučiny (č.p. 113) v severovýchodní části katastru Blučiny dosud neznámou sídlištní lokalitu, která se rozkládá na nevelké, sotva znatelné terénní vlně v inundační nivě trati „Dlouhé" mezi Litavou a Y-kanálem, 400 m JZ od tělesa dálnice v nadmořské výšce 182-183 m. Na mapě 1:10 000, listu 24-34-20, se sídlištní plocha rozkládá kolem souřadnicového bodu od V a J s.č. 36:55 mm. Opakovanými povrchovými sběry zde byl v průběhu roku 2001 kromě štípané industrie a kamenné broušené sekerky získán střepový materiál mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou.

František Floder, Bronze Age spol. s r. o., Brno
Milan Salaš, MZM Brno

Resumé:

Blučina (Bez. Brno-venkov), „Dlouhé". MBK. Siedlung. Terrainbegehung.

BOHUŠICE (okr. Třebíč)
1 km JZ obce. MMK. Sídliště. Povrchový průzkum.

Přibližně 1 km JZ obce bylo zjištěno nové neolitické sídliště na vrcholu návrší a jeho S svahu, v nadmořské výšce okolo 450 m při hranici s katastrem Lukova (ZM 1:10 000 23-44-18, od S a V s.č 155:160 mm). Opakovaným sběrem byl získán nevelký soubor zlomků keramických nádob a kamenné industrie. Keramika obsahuje velkou příměs písčitého ostřiva. Jeden zlomek pochází z misky se zesílenými plecemi. Štípaná industrie je zhotovena z křemičitých zvětralin hadců (plazma), z kusového křišťálu (primární zdroje z okolí Kněžic), z rohovce typu Krumlovský les a snad i ze silicitu glacigenního původu. Z hlediska typologie se vyskytují jádra, čepele a úštěpy. Podle charakteru keramiky a sortimentu surovin štípané industrie lze osídlení s největší pravděpodobností datovat do mladšího stupně kultury s MMK. Tato lokalita doplňuje poměrně bohaté osídlení katastru v neolitu (Koštuřík a kol. 1986, 177).

Martin Kuča, Milan Vokáč, FF MU Brno

Literatura:

Koštuřík a kol. 1986: Pravěk Třebíčska, Brno.

Resumé:

Bohušice (Bez. Třebíč), 1 km SW von der Gemeinde. MBK. Siedlung. Terrainbegehung.

BRNO (k. ú. Horní Heršpice, okr. Brno-město)
Ul. Kšírova. LnK. Sídlištní vrstva. Záchranný výzkum.

Areál staveniště prodejního skladu fy Mateza leží na katastru Horních Heršpic, na pravém břehu Svratky. Na západě je ohraničen ulicí Kšírovou, na jihu pozemkem České Doky. Nachází se v inundačním prostoru, pod úpatím mírných k východu skloněných svahů Modřické pahorkatiny, v nadmořské výšce přibližně 196 m. Jeho přesnou polohu udávají body vzdálené od Z a J s.č. 168:370, 175:372, 175:363, 169:360 mm. Záchranný výzkum navázal na plochu zkoumanou v roce 1999 (Geisler 2000, 135-136; NZ ÚAPP Brno 228/99). Na celé ploše cca 1 ha byla zjištěna až 0,7 m mocná kulturní vrstva s popelovitými a propálenými vložkami. Stavba byla založena na úrovni horní hladiny této vrstvy, na sprašové podloží pouze místy zasahovaly výkopy pro inženýrské sítě. Keramické nálezy dokládaly osídlení kultury s lineární keramikou.

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Literatura:

Geisler, M. 2000: Brno (k. ú. Horní Heršpice, okr. Brno-město). PV 41 (1999), 135-136.

Resumé:

Brno (Kataster Horní Heršpice, Bez. Brno-město), Kšírova Str., LBK. Siedlungsschicht. Rettungsgrabung.

BRNO (k. ú. Komín, okr. Brno-město)
600 m V kostela v Bystrci. MMK (?). Sídliště. Povrchový průzkum.

Na rozhraní brněnských katastrů Bystrce a Komína se podařilo objevit nové sídliště z neolitu. Lokalita se nachází na sprašové návěji s JZ sklonem mezi výraznými vrcholy Mniší hora (333 m) a Komínská Chochola (307 m), nedaleko od soutoku řeky Svratky a potoka Vrbovce. Je lokalizována mezi novým nákupním střediskem OBI a zemědělským družstvem.

Soubor tvoří nevýrazná keramika, dva kusy štípané industrie (oboustranné škrabadlo a úštěp, oba KL II), křemenný otloukač a kus zelené břidlice. Materiál neposkytuje mnoho informací, předběžně se dá datovat do kultury s MMK.

Martin Kuča, Milan Vokáč, FF MU Brno

Resumé:

Brno (Kataster Komín, Bez. Brno-město), 600 m O von der Kirche in Bystrc. MBK (?). Siedlung. Terrainbegehung.

BRNO (k. ú. Žebětín, okr. Brno-město)
„V Újezdech", „U Dubu". Neolit. Sídliště. Povrchový průzkum.

Během let 1997-2001 byla povrchovým sběrem získána z tratí „V Újezdech" a „U Dubu" kolekce nevýrazné keramiky a štípané industrie. Nálezy se koncentrují na několika místech.

V trati „V Újezdech" bylo průzkumem prokázáno nevelké sídliště. Nachází se při soutoku Žebětínského potoka a potoka Vrbovce na mírném svahu se sklonem k V-SV. Nadmořská výška se pohybuje mezi 290-300 m. Bylo zde sesbíráno 14 ks keramiky, podle které nelze zatím lokalitu přesněji datovat. Kolekci doplňuje 27 ks štípané industrie pocházející z rohovce typu KL obou variet a z přepáleného rohovce; zbytek nebyl určen. Za zmínku stojí škrabadlo, jádro používané jako otloukač, další jádro, srpová čepel, vrub a čepele. Tento materiál lze datovat jen rámcově do neolitu.

Ze stejnojmenné tratě, ale o 400 m Z směrem blíže Žebětínu bylo sesbíráno v určité koncentraci 11 ks štípané industrie, převážně z rohovce typu KL obou variet a ze silicitu Krakovské jury. Jsou to 3 čepele (jedna srpová) a zbytek tvoří odpad. Tuto kolekci nedoprovází jiný materiál.

Z trati „U Dubu", z polí od Žebětínského potoka ke „Staré dálnici", pocházejí náhodně nalezené 2 kusy štípané industrie z rohovce typu KL II (jádro a úštěp).

„Čihadla". 500 m S okraje obce. MMK. Sídliště. Povrchový průzkum.

Při povrchovém sběru v trati „Čihadla" byla objevena nová neolitická lokalita kultury s moravskou malovanou keramikou. Jedná se o pole s JV sklonem, těsně se přimykající k Žebětínskému rybníku, o nadmořské výšce 310-326 m (státní mapa odvozená Tišnov 2-8, 1:5000 v okolí bodu od Z a J s.č 220:92 mm).

Byly získány jen 4 kusy značně omleté keramiky, z nichž jeden nese příznačné chronologické znaky (bochánkový výčnělek) pro mladší stupeň kultury s MMK. Spolu se střepy bylo vyzvednuto ještě 13 ks štípané industrie, vše odpad (9 kusů z rohovce typu Krumlovský les variety II, 1 kus variety I, 1 spongolit a 2 přepálené rohovce).

Tato lokalita jen potvrzuje, že i oblasti považované za dostatečně známé mohou přinést úplně nové poznatky.

Martin Kuča, FF MU Brno

Resumé:

Brno (Kataster Žebetín, Bez. Brno-město), „V Újezdech", „U Dubu". Neolithikum. Siedlung. Terrainbegehung.

Brno (Kataster Žebetín, Bez. Brno-město), „Čihadla". 500 M nordlich von der Gemeinde. MBK. Siedlung. Terrainbegehung.

BROD NAD DYJÍ (okr. Břeclav)
Pod Silnicí. Neolit (LnK, MMK). Sídliště. Povrchová prospekce.

Na polykulturní lokalitě (srov. kap. Doba bronzová, Doba římská a stěhování národů) v Brodě nad Dyjí, v trati Pod Silnicí (lok. č. 6), na níž první povrchové nálezy učinili pracovníci ARÚB D. Jelínková, O. Marek a P. Ondráček v roce 1978, byl referenty proveden v měsíci září 1997 ověřovací terénní průzkum. Do literatury uvedla lokalitu E. Klanicová v r. 1993 s tím, že ve sbírkách Regionálního muzea v Mikulově jsou uloženy nálezy (pod př. č. 54/89), které získal v r. 1989 J. Štětkař. Veškerý doposud shromážděný archeologický materiál datuje nejstarší osídlení na lokalitě do doby kultury s lineární keramikou a MMK. Na základě výskytu archeologických nálezů (zlomků keramiky, mazanice, zvířecích kostí, štípané industrie a opracovaných kamenů) referenti vymezili rozsah naleziště. Rozkládalo se na mírném návrší (184 m n. m.), na pravém břehu Dyje, západně od silnice z Brodu nad Dyjí do Novosedel a 150-500 m vzdáleno od čističky. Na základní mapě 1:10 000, listu 34-12-23, je vymezeno souřadnicemi od Z a J s.č. 362:100, 368:92, 363:80, 352:69, 347:67, 340:71, 341:80, 346:90 a 353:97 mm.

Letecké snímkování lokality, provedené J. Kovárníkem (1997, 319) v roce 1994, ukázalo na výskyt většího počtu zahloubených archeologických objektů.

Dagmar Jelínková, Lubomír Šebela
AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Klanicová, E. 1993: Přírůstky archeologického pracoviště Regionálního muzea v Mikulově v letech 1984-1992. RegioM (Zpravodaj Regionálního muzea v Mikulově), 1-6.

Kovárník, J. 1997: 10 let letecké archeologie na Moravě (a v bývalém Československu) 1983-1993. PV 1993-1994, 311-331.

Resumé:

Brod nad Dyjí (Bez. Břeclav), „Pod silnicí". LBK, MBK. Siedlung. Terrainbegehung.

ČUČICE (okr. Brno-venkov)
„Padělky", „U Zelnice". Neolit. Ojedinělé nálezy. Povrchový průzkum.

Při podrobné prospekci katastru obce Čučice se podařilo získat ze dvou různých poloh ojedinělé kusy kamenné štípané industrie. Jednak 300 m jihovýchodně okraje obce (trať „Padělky") v nadmořské výšce 315 m jižně bývalé pískovny na terasovém návrší se sklonem k JV a pokrytém štěrkovou terasou pleistocénního stáří, kde byl nalezen menší fragment jádra z rohovce typu Krumlovský les II (ZM 1:10 000 24-33-10 od Z a J s.č. 122:80 mm). Další artefakt z téže suroviny (malé jádro) pochází z pole 100 m S od okraje obce, v nadmořské výšce 342 m (ZM 1:10 000 24-33-10, od Z a J s.č. 114:167 mm). Jde opět o JV svah částečně pokrytý spraší. V rámci katastru obce jde o nejpříhodnější polohu na neolitické osídlení, ale ani opakované sběry neprokázaly existenci sídliště.

Martin Kuča, Milan Vokáč, FF MU Brno

Resumé:

Čučice (okr. Brno-venkov), „Padělky", „U Zelnice". Neolithikum. Einzelfunde. Terrainbegehung.

DĚTKOVICE (okr. Prostějov)
„Sibiř", LnK. „Za Zahradami", VpK. Sídliště. Záchranný výzkum.

V průběhu roku 2001 byly na katastru obce v souvislosti s individuální výstavbou RD provedeny dva záchranné výzkumy. Na pozemku manželů Karšulínových v poloze „Sibiř" se podařilo odkrýt několik objektů kultury s lineární keramikou. Výzdoba v podobě notových značek datuje objekty do mladšího stupně LnK. Další dva neolitické objekty byly prozkoumány na pozemku manželů Klapáčových v poloze „Za Zahradami" na SV okraji obce. Jeden z objektů poskytl několik střepů kultury s vypíchanou keramikou.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Dětkovice (Bez. Prostějov), „Sibiř". LBK. „Za Zahradami". StBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

DRNOVICE (okr. Vyškov)
„Za Lesní správou". VpK. Sídliště. Záchranný výzkum.

V měsíci listopadu a prosinci proběhl poměrně rozsáhlý archeologický výzkum v trase budované přístupové komunikace pro kolonii rodinných domků na S okraji obce Drnovice (viz kap. Doba bronzová). Mezi více než 4 desítkami objektů byl odkryt jeden objekt kultury s vypíchanou keramikou. Kulturní příslušnost objektu byla stanovena na základě torza kotlovité nádoby s cikcakovitě rozmístěnými plastickými výčnělky.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Drnovice (Bez. Vyškov), „Za Lesní správou". StBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

DUKOVANY (okr. Třebíč)
1,5 km Z zámku v obci. Neolit. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

V uvedené vzdálenosti od zámku byl u polní cesty náhodně vyzvednut fragment sekeromlatu přeražený v provrtu, vyrobený z amfibolického dioritu (neolit/eneolit). Jde o týlovou partii, výška nástroje činí 6,3 cm.

Martin Kuča, FF MU Brno

Resumé:

Dukovany (Bez. Třebíč), 1,5 km W von dem Schloss in der Gemeinde. Neolithikum. Einzelfund. Terrainbegehung.

HAVŘICE (okr. Uherské Hradiště)
„Nad Zahrádkami". LnK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Na základě smlouvy s Ředitelstvím silnic a dálnic ČR provedli pracovníci ÚAPP Brno záchranný archeologický výzkum na stavbě přeložky silnice II/495 do Vlčnova a obslužné komunikace. Zkoumaná lokalita leží na levobřežní terase řeky Olšavy jihozápadně od obce Havřice, podél silnice I/50 Uherský Brod – obchvat. Na severu je vyme-

zena příjezdovou komunikací do bývalé cihelny a na jihu silnicí do Vlčnova. Jde o mírný k severovýchodu skloněný svah, na SV terén přechází do říční nivy a jihozápadním směrem se zvedá a je ukončen plochým vrcholem v nadmořské výšce 239 m. Prozkoumané objekty v trase obslužné komunikace se nacházely v nadmořské výšce 205-209 m.

Z celkového počtu 30 prozkoumaných objektů náleželo 6 kultuře s lineární keramikou (další viz kap. Doba bronzová, Doba železná, Doba římská a stěhování národů). Celkem u 13 objektů se ovšem nepodařilo získat dostatečně chronologicky průkazný archeologický materiál. Z výplně sídlištních objektů kultury s LnK byly získány především fragmenty keramiky, nepočetný soubor zlomků zvířecích kostí a pouze jeden kus štípané industrie. Jámy měly nepravidelný nebo oválný půdorys s profilem buď mísovitým, nebo nepravidelným s maximální hloubkou do 0,7 m. Je velmi pravděpodobné, že některé z nedatovaných objektů v jižní polovině zkoumaného úseku byly součástí sídliště lidu s lineární keramikou.

Miroslav Bálek, ÚAPP Brno

Resumé:

Havřice (Bez. Uherské Hradiště), „Nad Zahrádkami". LBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

HLUK (okr. Uherské Hradiště)
„Ostrožská pole". Lnk (?). Sídliště (?). Povrchový průzkum.

Při polních pracích západně od obce bylo povrchovým sběrem získáno menší množství střepové keramiky. Střepy pocházejí z hrubších tvarů nádob. Jeden střep nese plastickou výzdobu ve tvaru zátkovitého výčnělku, od kterého vybíhají linie nehtových vrypů. Tyto nálezy mohou naznačovat existenci neolitického sídliště kultury lidu s lineární keramikou.

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Resumé:

Hluk (Bez. Uherské Hradiště), „Ostrožská pole". LBK (?). Siedlung (?). Terrainbegehung.

HRUŠOVANY NAD JEVIŠOVKOU (okr. Znojmo)
Nám. Míru. LNK. Ojedinělý nález. Záchranný výzkum.

Při záchranném archeologickém výzkumu v rámci rekonstrukce náměstí Míru v Hrušovanech nad Jevišovkou se podařilo z kulturní vrstvy vzniklé v průběhu 12. století získat několik střepů kultury s lineární keramikou. Jedná se především o okraj z kónické nezdobené misky a střep z výdutě kulovité nádoby s vhloubenou výzdobou. To nám dovoluje pouze rámcové zařazení nálezů do mladšího stupně této kultury (bližší informace o výzkumu v kapitole Středověk a novověk).

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Hrušovany nad Jevišovkou (Bez. Znojmo), Nám. Míru. LBK. Einzelfund. Rettungsgrabung.

HVOZDEC (okr. Brno-venkov)
„Pod Horkou", 100 m S okraje obce. Neolit. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

Dne 24. listopadu roku 2001 byl při systematickém průzkumu okolí obce objeven úštěp z rohovce typu Krumlovský les II. Místo nálezu tvoří mírný sprašový J-JV svah v nadmořské výšce okolo 305 m. obtékaný ze S potokem Hlinkou (ZM 24-32-17 1:10 000, od Z a J s.č. 208:213 mm). Může se zde nacházet neolitické sídliště, které by však v případě existence bylo v současnosti pod zástavbou obce.

Milan Vokáč, Martin Kuča, FF MU Brno

Resumé:

Hvozdec (Bez. Brno-venkov), „Pod Horkou", 100 m N der Gemeinde. Neolithikum. Einzelfund. Terrainbegehung.

JEZEŘANY - MARŠOVICE (k. ú. Jezeřany, okr. Znojmo)
„Jalová hora". MMK. Sídliště. Povrchový průzkum.

Na známé szeletienské stanici byl mezi nálezy z paleolitu nalezen i okrajový střep misky se zesílenými plecemi zdobený záseky na okraji a na výduti, který náleží mladšímu stupni kultury s MMK. V této trati jde o první keramický nález z neolitu. Sem zřejmě spadají i občasné nálezy nepatinované štípané industrie v podobě jader, otloukačů atd.

Martin Kuča, Milan Vokáč, Kamil Smíšek FF MU Brno

Resumé:

Jezeřany (Bez. Znojmo), „Jalová hora". MBK. Siedlung. Terrainbegehung.

LHOTICE (okr. Třebíč)
500 m SZ obce. Neolit. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

V rámci systematického průzkumu byly 500 m SZ obce v nadmořské výšce 474 m na mírné terénní elevaci po pravé straně silnice do Jemnice nalezeny ojedinělé štípané artefakty (ZM 1:10 000

33-21-05, od Z a S s.č. 28:12 mm). Jde o dva drobné úštěpky z rohovce typu Krumlovský les variety I. Nalezené artefakty mohou indikovat dosud neznámé neolitické sídliště v blízkém okolí. Industrii doprovází nález novověkého křesadla zhotoveného z kvalitního severského silicitu žlutavé barvy. Jde o první blíže lokalizované neolitické nálezy z katastru obce.

Martin Kuča, Milan Vokáč, FF MU Brno

Resumé:

Lhotice (Bez. Třebíč), 500 m NW von der Gemeinde. Neolithikum. Einzelfund. Terrainbegehung.

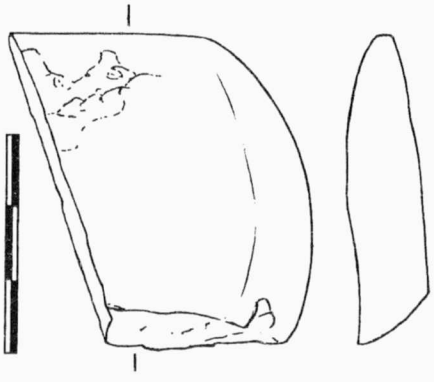
LOŠTICE (okr. Šumperk)
Hradská ul., parc. č. 1524. LnK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Střepový materiál, získaný při záchranném výzkumu (srov. kap. Doba bronzová, Středověk a novověk), doložil osídlení lokality také v období neolitu (LnK).

Hana Dehnerová, Petr Hejhal, SPÚ Olomouc

Resumé:

Loštice (Bez. Šumperk), Hradská Str., Parz. Nr. 1524. LBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 1. Klentnice – „Kočičí kámen". Sekyrka.
Klentnice – „Kočičí kámen". Steinbeil.

KLENTNICE (okr. Břeclav)
„Bavorsko". Neolit. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

Mezi silnicí Mikulov-Klentnice a skalním útvarem „Kočičí kámen" se podařilo vyzvednout ostří ploché kamenné sekerky vyrobené ze zelené břidlice (obr. 1) a dva úštěpy z rohovce typu KL II (ZM 34-14-05 1:10 000, od Z a J s.č. 295:131). Tuto industrii nedoprovázel žádný keramický materiál.

Martin Kuča, FF MU Brno

Resumé:

Klentnice (Bez. Břeclav), „Bavorsko". Neolithikum. Einzelfund. Terrainbegehung.

MAŠOVICE (okr. Znojmo)
„Pšeničné". LnK (fáze IIb, III), VpK (III), MMK (Ia). Sídliště, sídliště s rondelem. Záchranný výzkum.

V květnu 2000 jsme zjistili v profilu terénního zářezu na východním okraji Mašovic přítomnost řady narušených pravěkých objektů. Záchranný archeologický výzkum se v první etapě, v prosinci 2000, soustředil na dokumentaci a ovzorkování těchto jam. V druhé etapě, v únoru až červnu 2001, mělo dojít v pásu širokém 4-7 m a dlouhém 100 m k odstranění náletových dřevin a následnému zešikmení profilu do podoby pozvolného svahu. Výzkum se také dále rozšířil do snížené, odtěžené části, mezi profil a silnici z Hradiště do Mašovic, kde jsme sledovali průběh hrotů příkopů rondelu MMK. Celkem byla prozkoumaná plocha o velikosti 600-650 m^2. V červnu pak byla plocha zaměřena M. Bálkem, realizována odborná komise a bylo provedeno letecké snímkování růstových příznaků. Prostředky na realizaci záchranného archeologického výzkum byly čerpány z Fondu záchranných archeologických výzkumů při MK ČR a z finanční podpory obce Mašovice.

Na základní mapě ČR 33-22 v měřítku 1:50 000 se zkoumaná plocha nachází v bodech od Z a J s.č. 462:15, 467:15 mm. Na základní mapě ČR 33-22-25 se zkoumaná plocha nachází v bodech od Z a J s.č. 370:72, 370:73, 380:68, 380:69 mm. Pravěké osídlení v poloze „Pšeničné" se nachází v nadmořské výšce 350-360 m. Výrazné návrší tvořené sedimenty pleistocénního stáří je ze tří světových stran vymezeno vodními toky nižších řádů. Ze severu a východu je to Mašovický potok, do něhož se vlévá pravostranný bezejmenný přítok. Ten vzniká soutokem dvou menších potůčků pramenících v intravilánu Mašovic a vymezuje lokalitu z jihu. Hřbet má mírnou východní orientaci, přičemž k uvedeným vodním tokům je jeho sklon příkřejší, a tudíž zde docházelo k větší erozi.

Záchranný archeologický výzkum v poloze „Pšeničné" na katastru Mašovic přinesl důležité poznatky o pravěkém osídlení celého prostoru. Při obou etapách záchranného výzkumu se podařilo prozkoumat a zdokumentovat 40 pravěkých objektů a zachyceny byly nálezy řady pravěkých kultur (viz kap. Eneolit, Doba železná a Doba římská). Nejstarší zjištěné osídlení náleží mladším fázím LnK, s degenerovaným a šáreckým stylem výzdoby (fáze IIb, III) a kultuře s vypíchanou keramikou (fáze III). Rámcově je do průběhu LnK zařazen 1 sídlištní objekt (jáma 501). Zbylé nálezy keramiky obou kultur jsou přítomny jako intruze v některých

větších typech mladších objektů kultury jevišovické, horákovské a především ve většině vrstev obou hrotitých příkopů rondelu MMK (jámy 503, 513).

Z období MMK pochází nejvýznamnější nález na lokalitě. V rámci záchranného výzkumu se podařilo postupně prozkoumat celou severní polovinu západního vstupu dvojitého rondelu a jeden sídlištní objekt nejstarší fáze Ia MMK (jáma 533). Tento objekt se nacházel vně areálu vymezeného příkopy. Jejich průběh jsme zachytili a prozkoumali při řádné skrývce ohrožené plochy i v porušené, odtěžené části návrší podél silnice Mašovice-Znojmo. Zde se podařilo systémem řezů a sond ověřit průběh hrotů obou příkopů a jejich propojení v prostoru západního vstupu. Oba příkopy jsou pozitivně datovány keramikou se zbytky červené a žluté polychromní malby (obr. 4:2,5), u tenkostěnných tvarů v kombinaci s rýsovanou vhloubenou výzdobou (obr. 4:1,3). K zajímavějším nálezům náleží celá naběračka (obr. 4:4) nebo miniaturní nádobka (obr. 4:6). Soubor keramických nálezů doplňují početné nálezy štípané industrie s několika kusy obsidiánu a další nálezy, mezi nimiž vynikají početné rohy tura a skotu.

Vnitřní příkop (jáma 503) byl prozkoumán v délce 9 m. Jeho šířka činí 4,8-5,2 m a hloubka 3-3,4 m od úrovně podloží (obr. 2). Ve zdokumentovaném a kontextuálně popsaném severním profilu, v místě terénního zářezu, jsme zachytili přibližně 90 samostatných vrstev a rozlišili jednotlivé fáze vývoje objektu - vyhloubení celého příkopu s jednotlivými vrstvami jeho výplně, reparace hrotu a zánikový horizont. Reparace hrotu je zjištěna u obou příkopů, především v profilech terénního zářezu. Maximální šířka reparace vnitřního příkopu 503 je 2,4 m a hloubka 1,5 m. Od úrovně podloží tak dosáhla maximální hloubka obnovené části 2,3 m. V severních profilech obou příkopů, v prostoru plošného výzkumu, se podařilo zachytit pouze její zbytek v podobě písovité prohlubně (513-kont. 238). Žádný další pokus o obnovu funkčnosti příkopů se nepodařilo zachytit.

Vnější příkop 513 je přibližně o třetinu méně dimenzován než vnitřní a byl prozkoumán v délce 12 m. Jeho šířka kolísá v rozmezí 3-3,7 m a hloubka činí 2-2,4 m. V podrobně popsaných profilech příkopu bylo zjištěno 31 samostatných vrstev a mikrovrstev. Na rozdíl od vnitřního příkopu, kde je reparace provedena z úrovně horní třetiny objektu, je reparace u hrotu vnějšího příkopu v jeho dolní třetině. Znovuobnovení hrotu vnějšího příkopu rondelu se podařilo zdokumentovat jak v severním profilu terénního zářezu, tak i v řezech I-III v odtěžené části plochy.

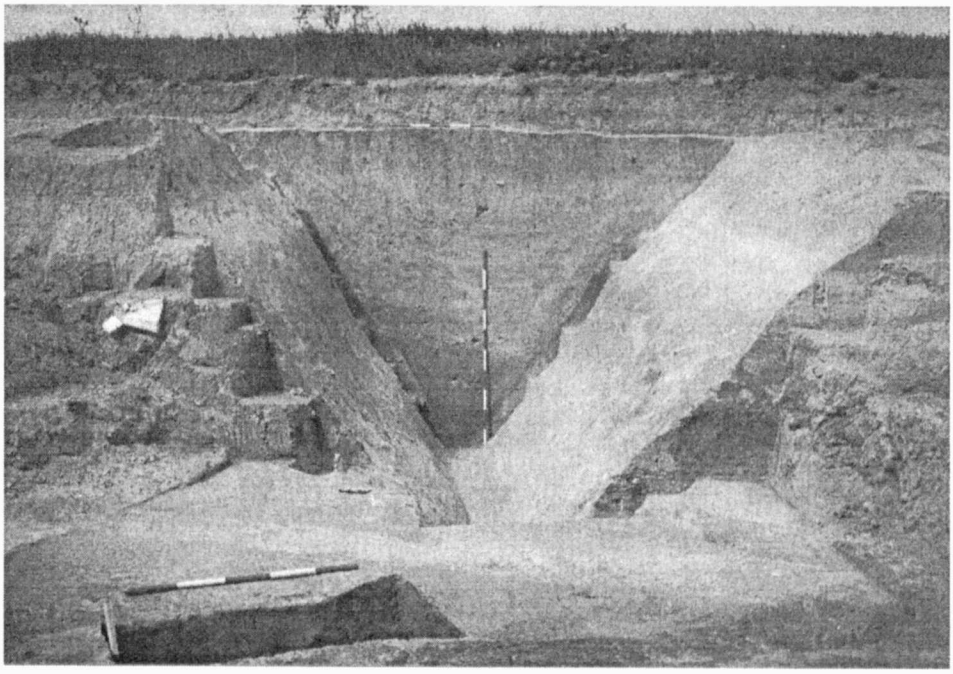
Vnější hrana vnitřního příkopu 503 se nachází 11,6 m od vnitřní hrany vnějšího příkopu. To znamená, že celková délka vstupu činila přibližně 20 m. Jeho šířku však nedokážeme doposud spolehlivě stanovit. Hrot příkopu, který vymezoval severní stranu vstupu, se podařilo ověřit sondami 1-3. Nevyjasněná doposud zůstává časová posloupnost budování příkopů v prostoru západního vstupu. Špatně zachovalá terénní situace a řada recentních porušení mezi sondou 3 a řezy II a III nedovoluje naše zjištění jednoznačně interpretovat. Tato porušení byla zapříčiněna stavebními aktivitami ve druhé polovině 90. let 20. století (stržení břehu a následná postupná výstavba kanalizace, vodovodu a plynovodu). Nulové poznatky z těchto stavebních akcí byly zapříčiněny fatálním nedůsledným prováděním záchranných výzkumů, a to nejen na této lokalitě.

Z rondelů nejstarší fáze MMK Ia doposud objevených na území Moravy se areál z Mašovic - „Pšeničné" řadí k největším. Letecké snímkování M. Bálka prokázalo průběh a velikost celého areálu (obr. 3). Podařilo se lokalizovat prostor severní brány a bylo potvrzeno, že východní vstup je odtěžen lomem. Jižní polovina rondelu je pak z větší míry zničená erozí a nachází se v zalesněné části návrší, která je součástí Národního parku Podyjí. Průměr vnitřního příkopu můžeme stanovit na 80 m a vnějšího na 100-110 m. Při výstavbě rondelu byl respektován přirozený sklon terénu, což dokládá postupné zahlubování zbytku hrotu vnějšího příkopu 513 v odtěžené části návrší. Na základě tohoto zjištění je možno předpokládat zachycení průběhů obou hrotů rondelu i v jižní části lokality.

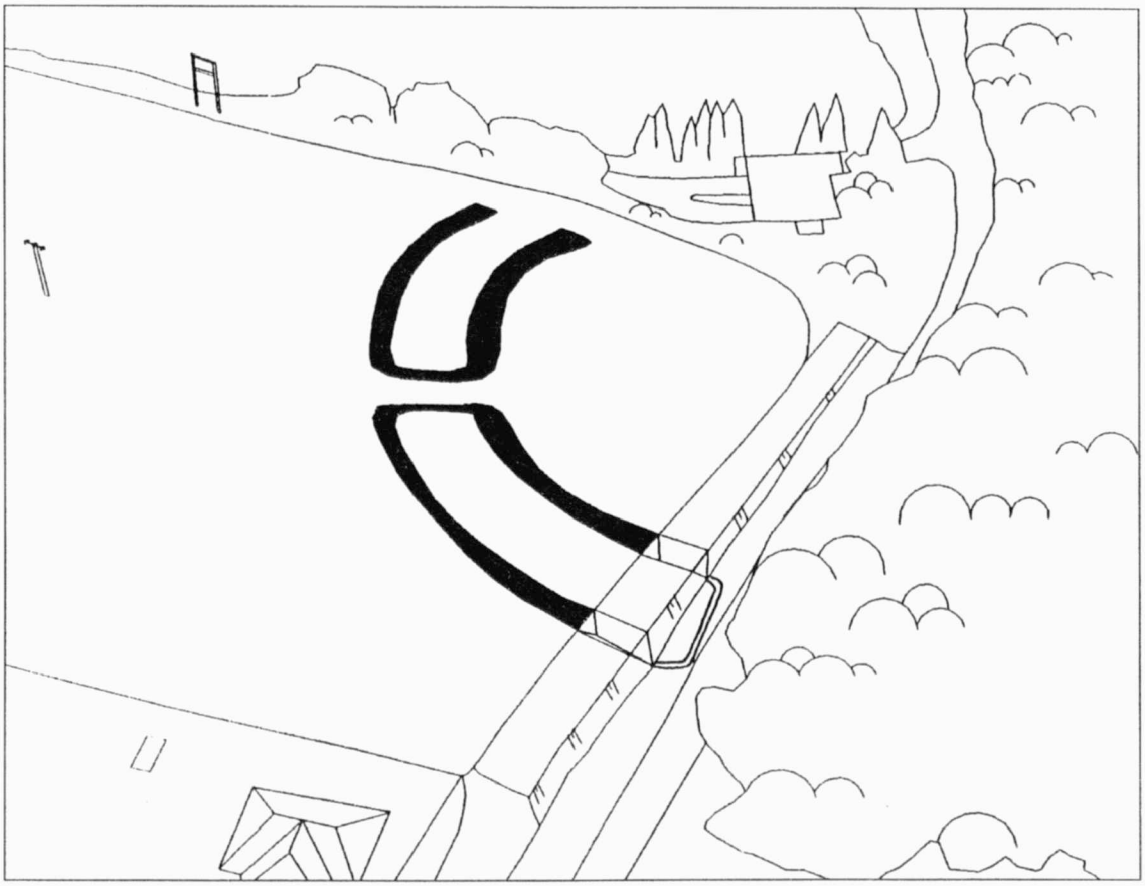
Dvojitý rondel nejstarší fáze Ia MMK v Mašovicích je prvním zcela jistě archeologicky ověřeným objektem tohoto typu na Moravě. Rondel svými rozměry předčí pouze problematicky datovaný nepravidelný rondeloid III z Vedrovic. Na základě terénní situace můžeme areál v Mašovicích zařadit jako první případ rondelu typu Lochenice - Unternberg na Moravě. Kromě příkopů se nepodařilo prokázat existenci vnitřní či vnější palisády. Na našem území je nejbližší paralelou k mašovickému areálu dvojitý rondel v Lochenicích. Letecká prospekce s povrchovými sběry přispěla výraznou měrou k poznání průběhu rondelu a rozsahu vlastní osady MMK. Ta se nachází především severním a severozápadním směrem od rondelu (za informaci děkuji kolegovi P. Vršskovi).

Lokalita „Pšeničné" u Mašovic je 10. sídlištěm MMK na Moravě se zachyceným rondelem. Tímto zjištěním se zařadila mezi nejvýznamnější pravěké lokality na našem území, a proto je potřebné věnovat celému prostoru zvýšenou pozornost. Lokalita je do budoucna určena k výstavbě komunikací, inženýrských sítí a individuální zástavby.

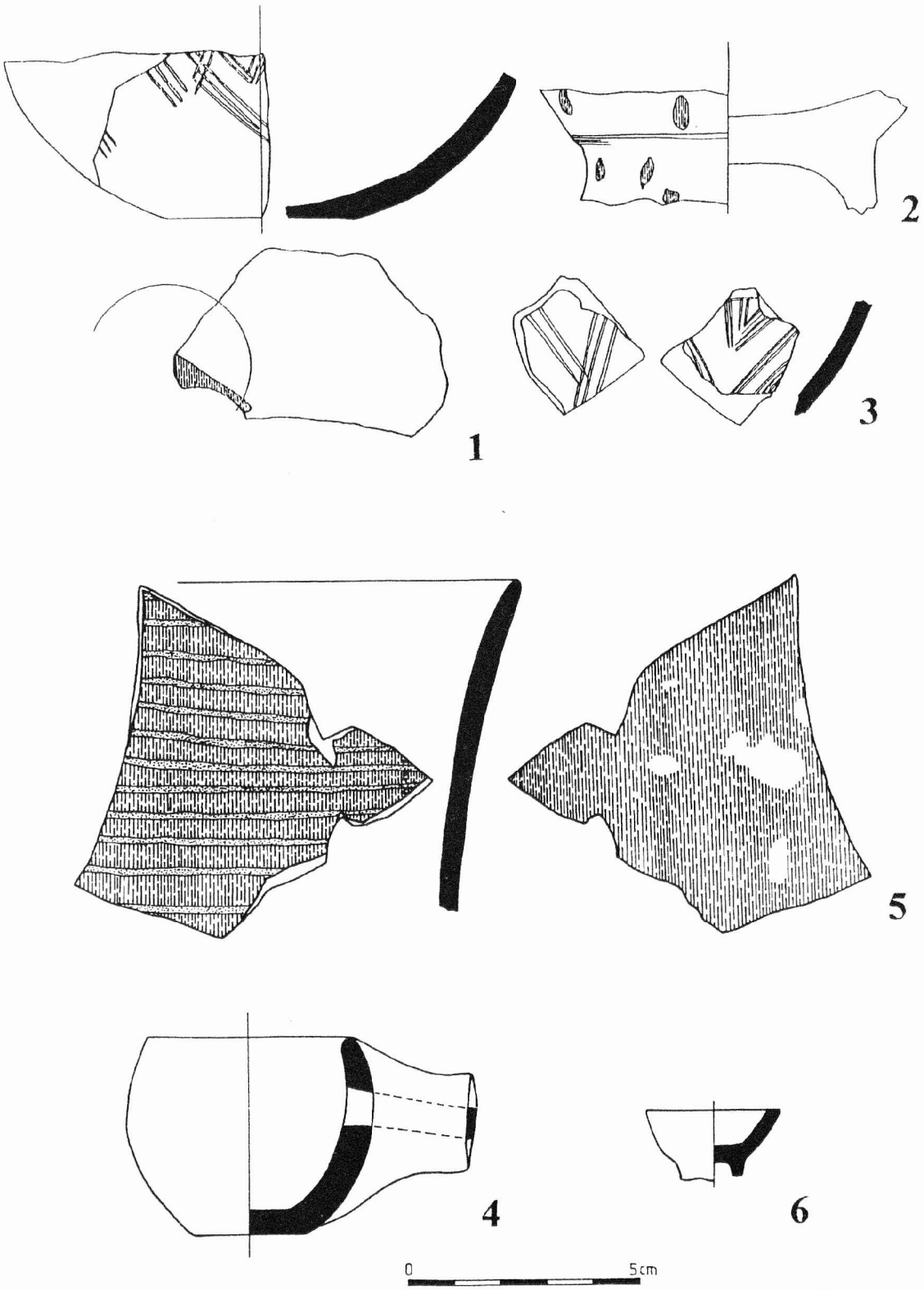
Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Obr. 2. Mašovice - „Pšeničné". Prozkoumaná část vnitřního příkopu (503) dvojitého rondelu MMK. Foto autor.
Mašovice - „Pšeničné". Ausgegrabener Teil des inneren Grabens (503) der doppelte Rondelle der MBK.

Obr. 3. Mašovice - „Pšeničné". Průběh příkopů dvojitého rondelu MMK. Digitalizovaná podoba leteckého snímku M. Bálka. Kresba: M. Holemá a M. Lečbych.
Mašovice - „Pšeničné". Verlauf der Graben der doppelte Rondelle der MBK.

Obr. 4. Mašovice - „Pšeničné". Výběr keramiky z příkopů rondelu MMK. Kresba Z. Čižmář a J. Kašpárková.
Mašovice - „Pšeničné". Karamikauswahl aus den Grabenen der doppelte Rondelle der MBK.

Resumé:

Mašovice (Bez. Znojmo), „Pšeničné". LBK (Phase IIb, III), StBK (III), MBK (Ia). Siedlung, Siedlung mit Rondel. Rettungsgrabung.

MENHARTICE (okr. Třebíč)
„Nad Areálem ZD". Neolit. Sídliště. Povrchový průzkum.

Z katastru této obce nebyly dosud registrovány žádné archeologické památky a nově objevené neolitické sídliště dokazuje, že i v této zdánlivě periferní oblasti jihozápadní Moravy můžeme očekávat ještě další překvapující objevy, především neolitických sídlišť.

Novou neolitickou lokalitu jsme objevili 0,8 km JV obce na vrcholové plošině rozsáhlého návrší 200 SZ od kóty 482 m. Na větší ploše se roztroušeně vyskytují zlomky keramiky, jakož i štípaná industrie. Ojedinělé kusy štípané industrie se zjistily i dále k SZ a Z na svazích návrší do vzdálenosti 500 m od lokality. Keramika je zhotovena z těsta s příměsí drcené horniny, je často zvětralá a na části exemplářů dokonce pozorujeme druhotně vysrážené oxidy železa. Pouze některé kusy mají vyhlazený povrch. Vzhledem k silné fragmentárnosti keramiky nelze zjistit typologickou škálu nádob.

Štípaná industrie je z hlediska surovin složena z běložlutých chalcedonů zatím bez známého primárního zdroje (4 ks), z hnědého rohovce-opálu ze zdrojů asi v blízkém okolí (2 ks), hnědofialového opálu (?) (1 ks), rohovce typu KL I (1 ks) a II (1 ks), silicitu glacigenního původu nebo rohovce typu KL II (1 ks), kusového křemene až křišťálu z okolí Kněžic (4 ks), z kusové záhnědy (1 ks) a dvou neurčených druhů surovin. Typologicky jsou zjištěny čepele, úštěpy, obité jádro a kousky suroviny (křišťál). Kus zelené břidlice je asi polotovar z výroby obdélné sekerky. Podle charakteru použitých surovin štípané industrie a keramických úlomků můžeme sídliště datovat s největší pravděpodobností do mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou.

Důležitá je pozice neolitického sídliště, které je umístěno na samotné periferii neolitické sídelní oikumeny, kde na západ od této lokality jsou registrovány pouze ojedinělé nálezy broušené kamenné industrie bez dokladů trvalých sídlišť (Pálovice, Panenská aj.).

Milan Vokáč, FF MU Brno
Stanislav Houzar, MZM Brno

Resumé:

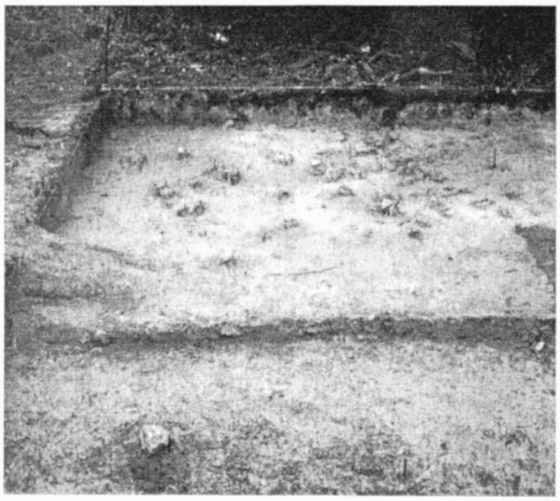
Menhartice (Bez. Třebíč), „Nad Areálem ZD". Neolithikum. Siedlung. Terrainbegehung.

MOKRÁ – HORÁKOV (k. ú. Mokrá u Brna, okr. Brno-venkov)
„Spálená seč". MMK IIa_1. Sídliště. Záchranný výzkum. Uložení: AÚ AV ČR Brno.

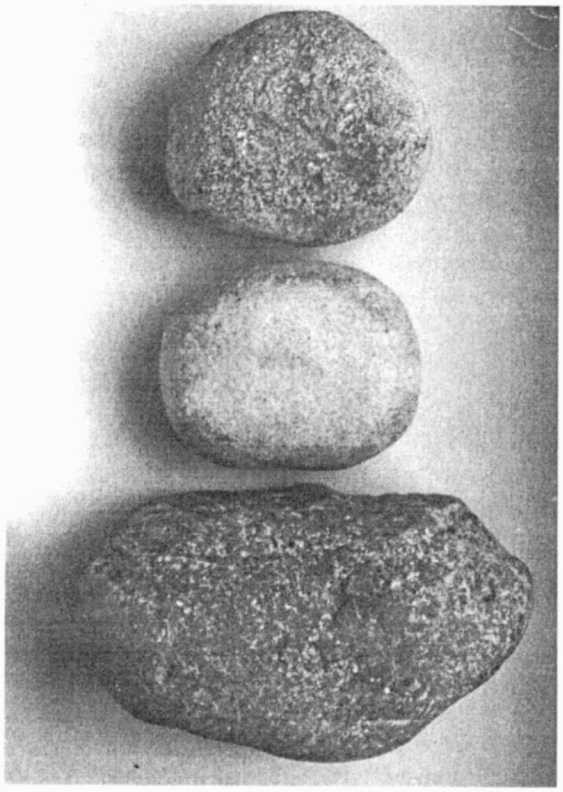
V souvislosti s přípravou plošných skrývkových prací v lomu akciové společnosti Českomoravský cement, závod Mokrá u Brna, se v roce 2000 uskutečnila předstihová geofyzikální prospekce. Akci zajistila firma Geodrill pod vedením V. Haška. Byla prověřena plocha o velikosti 0,5 ha, jež sousedí s již dříve prozkoumanou částí sídliště kultury s moravskou malovanou keramikou (Hložek 2001 s další literaturou). Hlavním cílem prospekce bylo zjištění, zda se i v dosud zalesněné části, která je předurčená k odtěžení, nachází sídliště lidu s MMK z počátku jejího mladšího stupně a zdali se v těchto místech dá předpokládat existence zahloubených objektů.

Výsledky měření byly zpracovány do plánu anomálií a perspektivní místa byla osondována pedologickou tyčí. Na základě tohoto plánu (Hašek 2000) byl v zalesněném prostoru vytyčen čtverec 5x5 m a jeho plocha byla rozdělena do 25 sektorů o velikost $1 m^2$. V rámci každého takto vzniklého čtverce byla kulturní vrstva preparována špachtlováním po 10 cm a nálezy ukládány samostatně. Do hloubky 10 cm od povrchu byly nalezeny pouze ojedinělé fragmenty zelené březinské břidlice, jež se v následující vrstvě (10-20 cm od povrchu) v severovýchodních sektorech zkoumané plochy začaly koncentrovat. V další vrstvě (20-30 cm) byly v těchto sektorech na ploše 4 m^2 odkryty stopy výrobní činnosti (obr. 5), kterou charakterizuje nejen již výše zmiňovaná koncentrace fragmentů zpracovávané břidlice, ale i kamenné otloukače (obr. 6), kamenná sekerka, zlomek plotny kulmského slepence a úlomky keramiky. Na základě zjištěné nálezové situace lze předpokládat, že v těchto místech probíhala pracovní aktivita spojená s rozbíjením bloků zelených březinských břidlic. Dokladem této činnosti, jejíž praktický účel nám není znám, jsou makroskopicky patrné stopy jak na kamenných otloukačích, tak i na povrchu zpracovávaných břidlic. Nalezené zlomky keramiky [illegible] sice typologicky zařadit, ale podle charakteru hmoty odpovídají keramickému materiálu získanému v předcházejících sezónách z opodál situovaných a prozkoumaných objektů kultury s moravskou malovanou keramikou.

Uskutečněným záchranným archeologickým výzkumem se prokázalo, že v zájmovém prostoru nedošlo po zániku sídliště k porušení nálezové situace v důsledku zemědělské činnosti nebo i dalších sídelních aktivit. Je zřejmé, že se zde nachází mladoneolitické sídliště s neporušeným sídlištním kontextem. Z této skutečnosti vycházela i námi zvolená metodika výzkumu, při které se postupovalo obdobně jako v případě paleolitického výzkumu.

Obr. 5. Mokrá u Brna. Výzkum výrobního objektu.
Mokrá u Brna. Ausgrabung des Erzeugungsobjektes.

Obr. 6. Mokrá u Brna. Kamenné otloukače.
Mokrá u Brna. Hämmersteine.

Význam lokality spočívá v zachování stop dosud neznámých výrobních aktivit mimo zahloubené objekty. Vzhledem k jedinečnosti lokality se připravuje projekt pokud možno většího plošného odkryvu lokality, při kterém by se použila metodika, na základě které je možné studovat sídliště jako celek. Tato metodika by měla umožnit nejen studium archeologického materiálu, ale vzhledem k jeho prostorovému rozložení interpretovat aktivity, které probíhaly v areálu sídliště lidu MMK a jež nelze zachytit tradičním výzkumem (srovnej např. Hodder 1999).

Lubomír Šebela, Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno
Martin Hložek, FF MU Brno

Literatura:

Hašek V. 2000: Zpráva o archeofyzikální prospekci na akci Mokrá - lom IV okr. Brno-venkov, NZ č.j. 1095/01(rkp. uložen v archivu AÚ AV ČR Brno).

Hložek, M. 2001: Mokrá-Horákov (k. ú Mokrá u Brna, okr. Brno-venkov). PV 42, 133-135.

Hodder, I. 1999: The archaeological process: an introduction. Oxford: Blackwell.

Resumé:

Mokrá – Horákov (Kataster Mokrá u Brna, Bez. Brno-venkov). „Spálená seč". MBK IIa_1. Siedlung. Rettungsgrabung.

MORAVSKÝ KRUMLOV (okr. Znojmo)
„Na Slatinách". MMK. Trasa VTL plynovodu. Pravěk. Sídliště. Záchranný výzkum.

Na základě smlouvy o provedení záchranného výzkumu na trase VTL plynovodu 150/40 Rakšice-Vémyslice byly v průběhu stavby prozkoumány dvě lokality se sídlištními objekty.

První lokalita (vymezena na mapě ZM 10 34-12-01 body od Z a J s.č. 69:241, 64:241 mm) bez traťového názvu se nachází v nadmořské výšce 265 m, mezi dvěma listnatými hájky, severně podél silnice č. 396. Od viaduktu u železniční stanice Rakšice je vzdálena 0,5 km západním směrem. Jde o svah s mírným sklonem k severu a severovýchodu. Asi 80 m východně pramení bezejmenný potok, který naleziště obtéká 150 m severně a směřuje západním směrem. Zde jsme zachytili čtyři objekty, z nichž jeden obsahoval poměrně bohatý archeologický inventář, na základě kterého můžeme jámu datovat do nejstarší fáze Ia kultury s moravskou malovanou keramikou. Zbývající tři objekty lze na základě struktury a charakteru výplně považovat za časově shodné s prvním objektem.

Druhá lokalita (vymezená na mapě ZM 10 34-12-01 body od Z a J s.č. 8:250, 11:249 mm) v trati „Na Slatinách" leží 400 m západně od naleziště Moravský Krumlov I (0,9 km od viaduktu u železniční stanice Rakšice), severně od silnice č. 396 v nadmořské výšce 258 m, na mírném svahu severního sklonu. Byly zde prozkoumány dvě jámy bez průkazného archeologického materiálu, pouze na základě tvaru a charakteristické výplně (černě

hnědá prachová hlína s drobnými zlomky mazanice a uhlíků) je považujeme za pravěké sídlištní jámy.

Miroslav Bálek, ÚAPP Brno

Resumé:

Moravský Krumlov (Bez. Znojmo), „Na Slatinách". MBK. Gasleitung. Vorgeschichte. Siedlung. Rettungsgrabung.

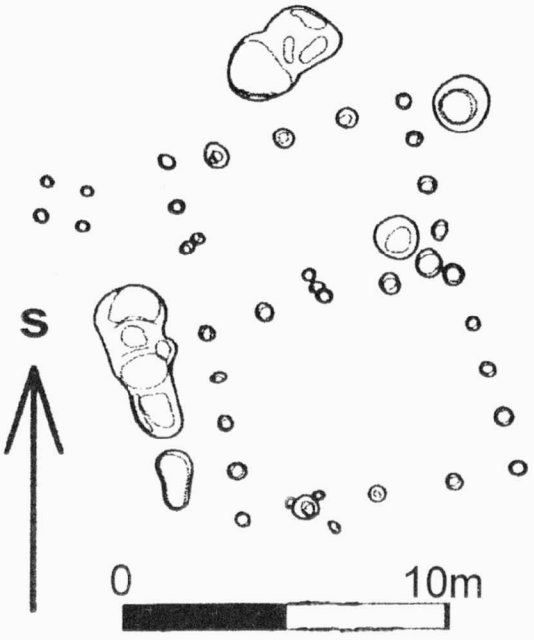
OLOMOUC (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc)
„Horní lán". VpK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Nejstarší osídlení lokality (popis výzkumu viz kap. Doba bronzová) se vztahuje k neolitické kultuře s vypíchanou keramikou. Celkem bylo objeveno 35 objektů této kultury. Jedná se o několik jam a půdorys obdélné dvouprostorové pravoúhlé stavby (struktura 19). Dům orientovaný SSZ-JJV s rozměry 12,6x8,4 m byl po obvodu vymezen pěti řadami kůlových jamek (obr. 7). Půdorys je navíc doplněn dvěma protáhlými stavebními jámami podél S a Z strany domu.

Marek Kalábek, Arkadiusz Tajer,
0 Vendula Prečanová, AC VM Olomouc

Resumé:

Olomouc (Kataster Slavonín, Bez. Olomouc), „Horní lán". StBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 7. Olomouc, k. ú. Slavonín. Půdorys domu VpK (struktura 19).
Olomouc, Kataster Slavonín. Grundriss des Hauses der StBK (Struktur Nr. 19).

OLŠANY (okr. Prostějov)
„Zlatniska". LnK. Sídliště. Záchranný výzkum.

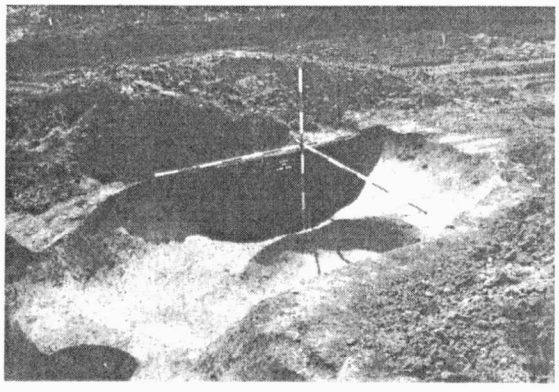
Ve dnech 2.-12. dubna 2001 byl proveden v pořadí již třetí výzkum na pozemku firmy Mürdter-Dvořák, s.r.o. v Olšanech u Prostějova, kde se postupně buduje výrobna lisovacích forem a nástrojů. V tomto případě se jednalo o III. a IV. etapu rozšíření závodu. Již předchozí výzkumy prokázaly, že se jedná o významnou archeologickou lokalitu s doklady osídlení od neolitu až do mladší doby bronzové (viz kap. Doba bronzová, Středověk a novověk).

Objekty mladšího stupně kultury s lineární keramikou se nacházely ve východní části skryté plochy. Jednalo se vesměs o různé sídlištní objekty, mezi nimiž převažovaly nepravidelně tvarované jámy s četnými sklípky po chaotické těžbě hlíny. Na dně objektu K500 byly odkryty zbytky pece se dnem vyloženým poškozenými zrnotěrkami. V zásypu západní části objektu K506, který představoval plytkou ledvinovitou jámu, byl nalezen lidský skelet (obr. 9). Ležel sice v anatomických souvislostech, avšak nepřirozeně na břiše s vyvrácenou hlavou. Předloktí jedné ruky leželo podél těla, kosti v kolenou poněkud pokrčených nohou ležely mírně rozevřené vedle sebe. Kost holenní pravé nohy a kosti druhé ruky byly poškozeny při vybírání objektu a částečně již při skrývce nadloží. U levého oblouku pánevního ležela kostěná tyčinky kruhového průřezu se zaoblenými konci. Vzhledem k tomu, že se jednalo až na recentní zásahy o kompletní skelet, je velmi pravděpodobné, že tělo nebožtíka bylo po pádu do jámy v relativně krátké době překryto hlínou. Nalezená keramika s notovými značkami datuje objekt do mladšího vývojového stupně LnK.

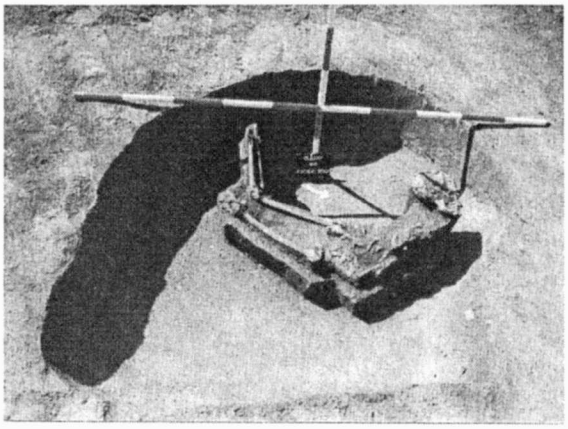
Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Olšany (Bez. Prostějov), „Zlatniska". LBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 8. Olšany, „Zlatniska". Objekt K 504.
Olšany, „Zlatniska". Objekt Nr. K 504.

Obr. 9. Olšany, okr. Prostějov, „Zlatniska". Lidský skelet v objektu K 506.
Olšany, „Zlatniska". Menschliches Skelett im Objekt Nr. K 506.

OŘECHOV (k. ú. Ořechovičky, okr. Brno-venkov)
180 m S okraje obce. LnK. Sídliště. Povrchový průzkum.

Povrchovým sběrem byla objevena v uvedené poloze nová polykulturní lokalita. Sběrem bylo získáno 13 kusů keramiky s vypovídací hodnotou, dále štípaná a broušená industrie.

Nejstarší osídlení plochy spadá do kultury s LnK – podle keramiky se spoustou organické příměsi (velký fragment ucha). Jeden střep nese charakteristické znaky šáreckého stupně. Štípanou industrii reprezentuje 27 kusů (z rohovce typu KL obou variet – II převládá, zbytek je přepálený; 5 jader, škrabadlo, čepel, zbytek je odpad nebo surovina v podobě valounů).

Z broušené industrie (6 ks) je to sekera staroneolitického charakteru, kopytovitý klín, polotovar sekery, fragment ploché sekerky, kus mlatu (podle tvaru spíše eneolitického), vývrtek a blíže neurčitelný zlomek (materiál: zelená břidlice a amfibolický diorit – u vrtané). Nedaleko odtud, asi 100 m V za silnicí byl dříve nalezen staro-bronzový mlat se žlábkem (Kuča/Žákovský 2001), který s touto lokalitou může souviset.

Martin Kuča, Petr Žákovský, Kamil Smíšek, Petr Vysloužil, FF MU Brno

Literatura:

Kuča, M./Žákovský, P. 2001: Ořechov (okr. Brno-venkov). PV 2000, 166.

Resumé:

Ořechov (Kataster Ořechovičky, Bez. Brno-venkov), 180 m N von der Gemeinde. LBK. Siedlung. Terrainbegehung.

OSTROVAČICE (okr. Brno-venkov)
„Nádavky". Neolit. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

Asi 800 m SV kostela byla při povrchovém průzkumu v neopršeném poli nalezena čepelka z rohovce typu KL II. Tato poloha je pro pravěké osídlení výhodná, proto se dá usuzovat v budoucnu na další nálezy.

Milan Vokáč, Martin Kuča, FF MU Brno

Resumé:

Ostrovačice (Bez. Brno-venkov), „Nádavky". Neolithikum. Einzelfund. Terrainbegehung.

PETROVICE (okr. Znojmo)
„Nad Výhonem". LnK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Na základě smlouvy o provedení záchranného výzkumu na trase VTL plynovodu 150/40 Rakšice-Vémyslice byla v průběhu stavby prozkoumána lokalita s pěti sídlištními objekty. Naleziště leží 600 až 700 m severovýchodně od okraje obce na mírném k východu skloněném svahu v nadmořské výšce 244 až 248 m. Nejbližší archeologické objekty se nacházejí asi 70 m západně od potoka „Stružka", který protéká od jihu z obce Petrovice, kde pramení, severním směrem; od silnice Dobelice-Vedrovice jsou vzdáleny 130 až 150 m jižně. Na mapě ZM 10 34-11-05 je naleziště vymezeno souřadnicemi od Z a J s.č. 247:265, 259:264 mm.

Rýha pro plynovod porušila celkem pět sídlištních objektů, které se zahlubovaly do podloží od 0,4 až do 1,0 m. Jámy měly mísovitý, vanovitý a nepravidelný profil vyplněný hnědě černou prachovou hlínou. Zlomky keramiky získané z výplně jednoho objektu jej datují do kultury s lineární keramikou. Ostatní jámy byly bez nálezů a lze je zařadit pouze do pravěku.

Miroslav Bálek, ÚAPP Brno

Resumé:

Petrovice (Bez. Znojmo), „Nad Výhonem". LBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

POLEŠOVICE (okr. Uherské Hradiště)
„Nivy". LnK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při záchranném výzkumu prováděném v roce 2001 v pískovně na katastru obce Polešovic (popis lokality viz kap. Doba železná) bylo odkryto 269 archeologických objektů, z nichž velkou většinu představovaly kůlové jamky a běžné sídlištní objekty, mj. z neolitu (LnK).

Marek Lečbych, ÚAPP Brno

Resumé:

Polešovice (Bez. Uherské Hradiště), „Nivy". LBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

POPŮVKY (okr. Brno-venkov)
„Panské nivy", Popůvky I. LnK, MMK. Sídliště. Záchranný výzkum.

V průběhu května provedl Ústav archeologické památkové péče záchranný archeologický výzkum na stavbě Obchodního centra Budějovického Budvaru (OCBB). Zkoumaná lokalita se nachází severozápadně od intravilánu obce mezi dálnicí D1 a silnicí č. 602 Brno-Rosice v polní trati „Panské nivy", v nadmořské výšce 300-305 m (obr. 10 a 11). Je umístěna na protáhlém širokém hřbetu, mírně klesajícím přibližně od západu z okraje Omické vrchoviny směrem k východu do Střelické kotliny. Nejbližšími vodními zdroji zde jsou Aušperský potok, vzdálený od lokality 350 m severně, protékající od severozápadu k jihovýchodu a na jihu, ve vzdálenosti 300 m pak Troubský potok. Plocha vlastního výzkumu leží na svahu mírného jihovýchodního sklonu v těsné blízkosti dálnice.

Podél silnice, v blízkém sousedství trati „Panské nivy" byla v roce 1985 výkopem pro kabel porušena jáma s keramikou kultury s MMK (Kazdová 1987, 21). V roce 1997 při záchranném výzkumu na staveništi firmy MOTIP, opět v trati „Panské nivy" avšak umístěném 250 m severozápadně od staveniště obchodního centra Budvaru, bylo prozkoumáno několik objektů patřících do mladší fáze MMK, dále kulturám jordanovské, nálevkovitých pohárů a keramice zdobené brázděným vpichem (Bálek, Koštuřík 1998).

Hlavní plocha staveniště OCBB měla přibližně čtvercový půdorys o rozměrech 95x95-88 m; ve východní části se na ni napojuje v délce 105 m nově budovaná příjezdová komunikace široká 8 m. Ze severního nároží staveniště směrem k silnici byla také vykopána 0,6 m široká a 75 m dlouhá rýha pro přípojku NN kabelu.

V průběhu výzkumu bylo prokopáno celkem 97 zahloubených objektů, přičemž 63 se jich nacházelo na hlavní ploše staveniště, 27 bylo prozkoumáno na příjezdové komunikaci a 7 objektů bylo pouze ovzorkováno ve výkopu pro NN kabel. Z celkového počtu se jich podařilo 45 datovat do kultury s LnK, 26 náleží lidu s MMK a 26 objektů, z toho 10 kůlových jamek, zůstalo bez nálezů nedatováno. V trase příjezdové komunikace tvoří nejpočetnější skupinu sídlištní objekty s keramikou z nejstaršího stupně MMK (16) a pouze jeden patří kultuře s LnK. Zbývajících 10 objektů, z toho jedna sídlištní jáma a 9 kůlových jamek, bylo bez nálezů. V rýze pro kabel ze 7 objektů 6 náleželo kultuře s MMK a pouze jeden obsahoval keramiku s LnK.

Na hlavní zkoumané ploše obchodního centra tvoří z celkového počtu 63 objektů nejpočetnější skupinu 43 sídlištních jam, které můžeme na základě získané keramiky datovat do kultury s LnK. Většina jich náleží do nejstarší fáze Ia. Prozatím byl zjištěn pouze jeden objekt (obj. 580 – nachází se u severního okraje plochy), jehož výplň obsahovala keramiku, která je charakteristická pro fázi IIa LnK. Na celé ploše jsou jen čtyři sídlištní jámy (obj. 551, 552, 588 a 589), které obsahovaly části nádob i fragmenty keramiky datované do nejstaršího stupně kultury s MMK. Zbývajících 16 objektů je vzhledem k absenci nálezů nedatováno. Jeden z nich, jámu pravidelného obdélného půdorysu s rovným dnem, se světle hnědou výplní a bez jakýchkoliv nálezů, interpretujeme jako recentní objekt (obj. 572).

Sídlištní objekty zkoumané na hlavní ploše OCBB mají většinou (83%) protáhlý tvar s přibližně stejnou orientací delší osy ve směru severovýchod-jihozápad. Řadíme k nim jednak pravidelné oválné jámy různé velikosti (46%), s mísovitým nebo stupňovitým profilem a dále pak velké stavební jámy (37%) obdélného nebo členěného protáhlého půdorysu. Zbytek objektů (12%) jsou jámy nepravidelného tvaru a nepatrnou skupinu (5%) pak tvoří žlábky široké 0,5 m s maximální délkou do 10 m. Na celé skryté ploše byla zachycena pouze jediná kůlová jamka a zcela zde chybí klasické velké hliníky.

Podlouhlé stavební jámy s členitým půdorysem i profilem dosahují délky 13 m a jsou až 3 m široké, hloubka dna kolísá od 0,2 po 1,0 m. Výplň objektů tvoří hnědá až tmavě hnědá prachová hlína promísená drobnými uhlíky a malými zlomky mazanice. Z archeologického inventáře to jsou pak především fragmenty lineární keramiky fáze Ia, štípaná industrie, úlomky kamenných podložek a části zvířecích kostí. V objektu 500 se nacházel soubor několika téměř celých keramických tvarů (obr. 12).

Miroslav Bálek, ÚAPP Brno

Literatura:

Bálek, M., Koštuřík, P. 1998: Nové neolitické a eneolitické nálezy z Popůvek, okr. Brno-venkov. In: Ve službách archeologie I, Sborník u příležitosti 60. narozenin RNDr.Vladimíra Haška, DrSc., Brno,13 – 21.

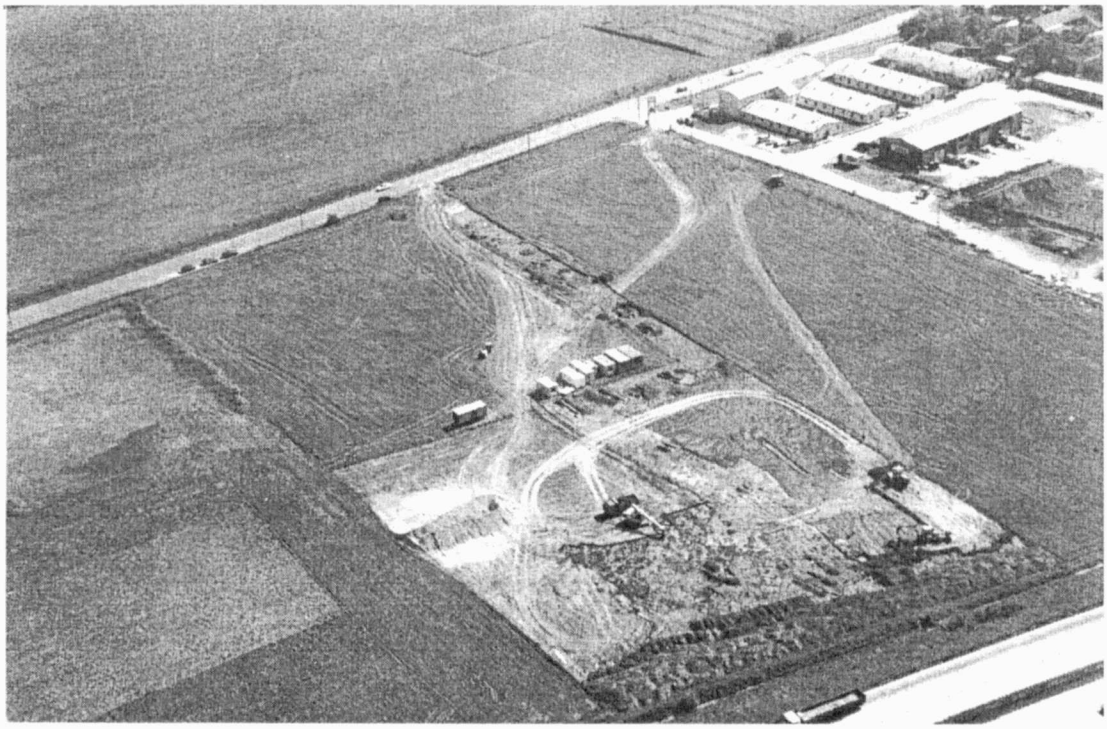
Kazdová, E. 1987: Další nálezy z neolitického sídliště v Popůvkách (okr. Brno-venkov). PV 1985, 21-22.

Resumé:

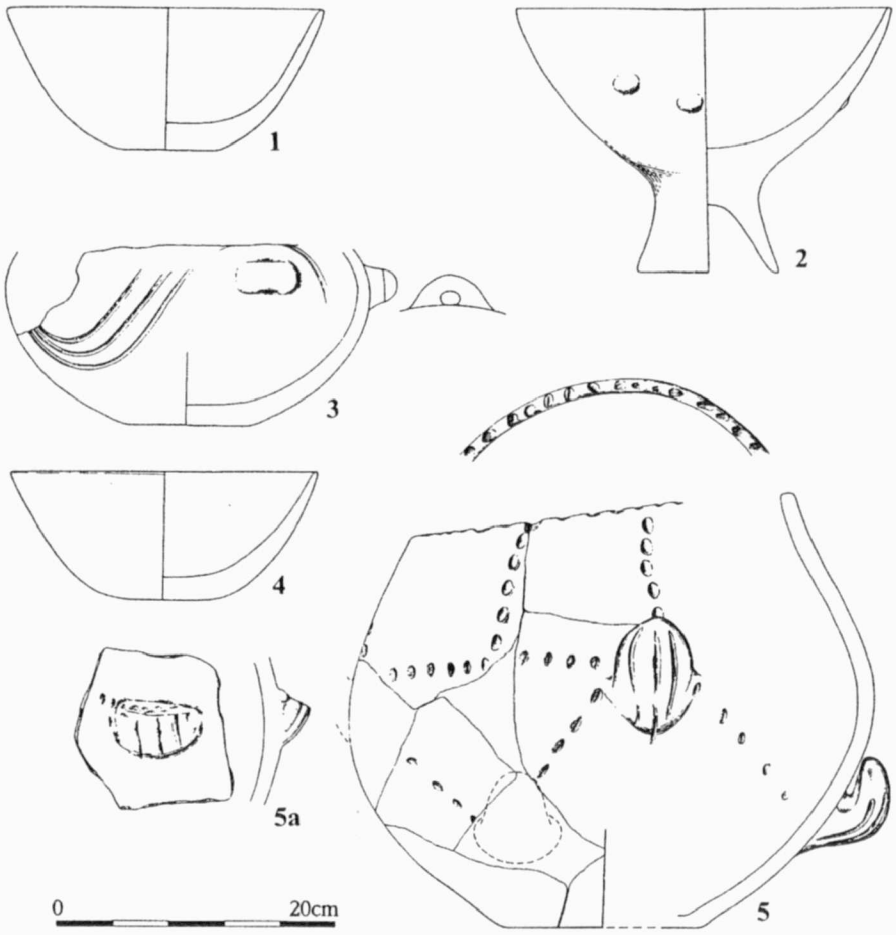
Popůvky (Bez. Brno-venkov), „Panské nivy", Popůvky I. LBK, MBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

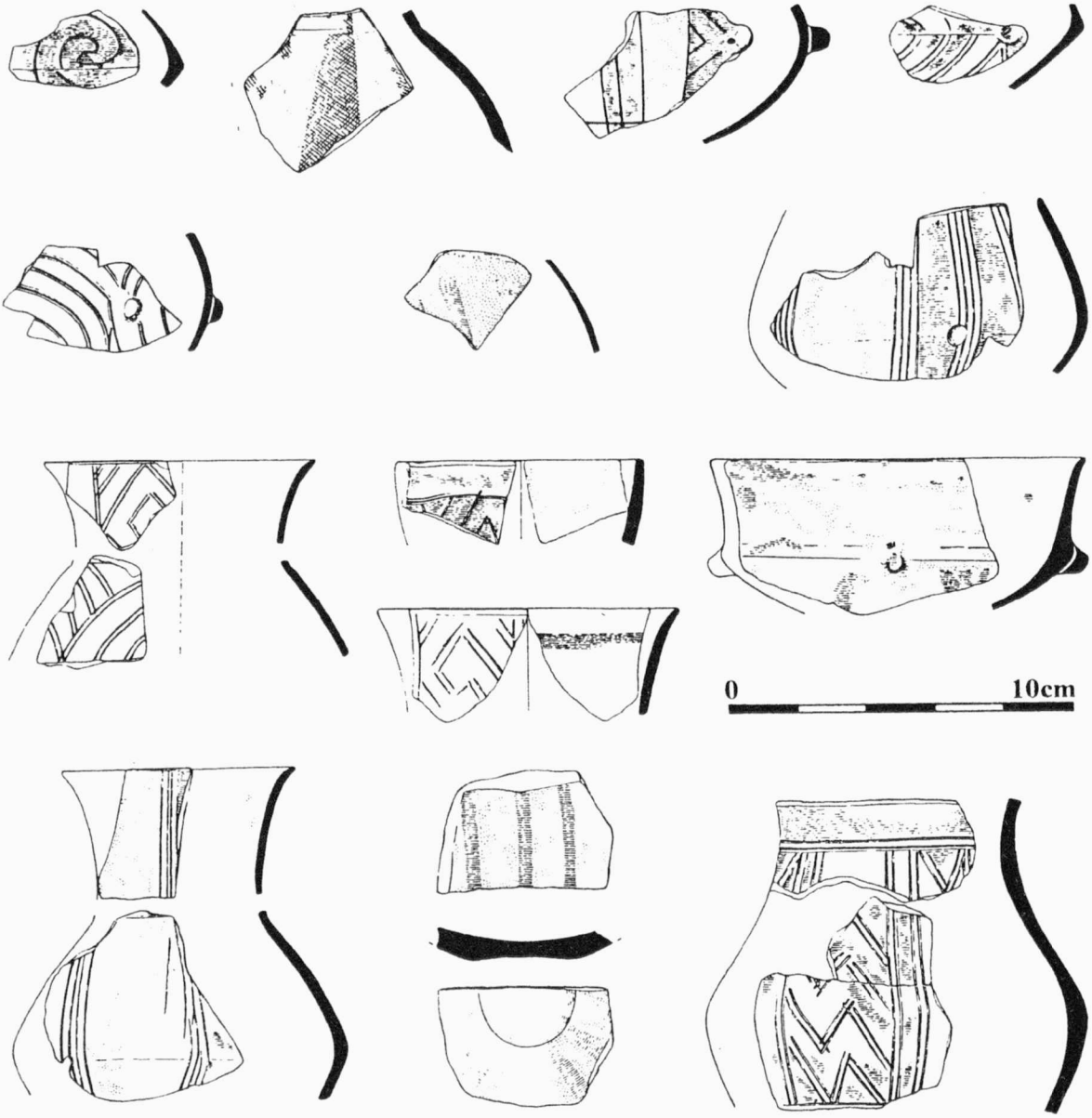
Obr. 10. Popůvky, celkový plán výzkumů: I – Obchodní centrum Budějovického Budvaru; II – Skladový areál Italinox, s.r.o.; III – Obchodní a servisní centrum Renault Lancar.
Popůvky, Gesamtplan der Ausgrabungen I-III.

Obr. 11. Popůvky I. Letecký snímek plochy výzkumu OCBB.
Popůvky I, Luftbild der Ausgrabungfläche von OCBB.

Obr. 12. Popůvky I. Výběr keramiky kultury s LnK z obj. 500.
Popůvky I, Keramikauswahl der LBK vom Objekt Nr. 500.

Obr. 13. Popůvky I. Výběr keramiky kultury s MMK z obj. 516.
Popůvky I, Keramikauswahl der MBK vom Objekt Nr. 516

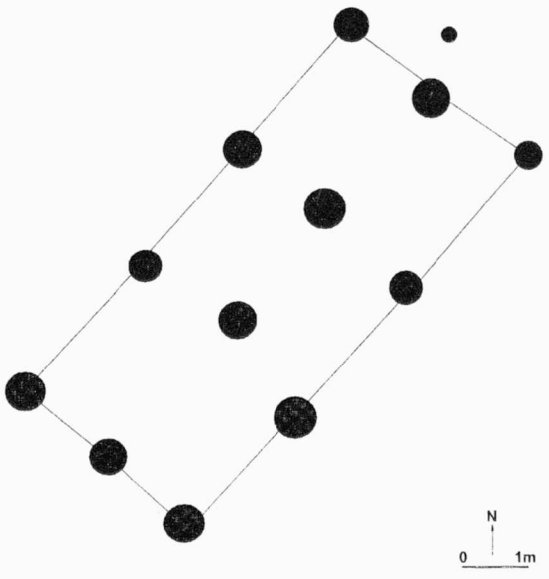
POPŮVKY (okr. Brno–venkov)
„Panské nivy", Popůvky II. LnK, MMK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Na základě smlouvy o dílo, uzavřené mezi objednatelem firmou Italinox, s. r.o., a zhotovitelem Ústavem archeologické památkové péče Brno, byl proveden záchranný archeologický výzkum na stavbě „Skladový areál Italinox, s.r.o." na k. ú. Popůvky, okr. Brno-venkov, který probíhal v měsících červenci-srpnu 2001.

Lokalita Popůvky II se nachází v prostoru mezi dálnicí D1 a silnicí 602 Brno-Rosice v nadmořské výšce 302-306 m, v trati „Panské nivy" na mírném svahu jihovýchodního sklonu. Nejbližším vodním tokem jsou Ausperský potok na severu a Troubský potok na jihu (ZM ČR 1:10 000 list 24-34-04).

V průběhu záchranného archeologického výzkumu bylo na ploše cca 0,9 ha prozkoumáno celkem 288 objektů včetně 169 kůlových jamek. Z nich se nám podařilo částečně zrekonstruovat 7 půdorysů nadzemních kůlových staveb (obr. 14). Většina objektů měla oválný až kruhový tvar. Na ploše bylo také zjištěno 6 rozměrných hliníků, z nichž jeden měl šířku přes 20 m. V současné době stále probíhá zpracování materiálu, takže výsledky jsou zatím předběžné. Kromě běžného inventáře kultury s moravskou malovanou keramikou bylo zjištěno v několika objektech větší množství broušené a štípané industrie a také několik zlomků

lidských i zvířecích plastik (obr. 15). Záchranným archeologickým výzkumem byla zachycena větší část sídliště kultury s moravskou malovanou keramikou, které zřejmě patří i nadzemní domy kůlové konstrukce. V jihovýchodní části zkoumané plochy bylo zjištěno osídlení kultury s lineární keramikou, které souvisí s již dříve prozkoumaným sídlištěm této kultury (viz staveniště „Obchodní centrum Budějovického Budvaru" – Popůvky I).

Obr. 14. Popůvky II (okr. Brno-venkov). Rekonstrukce domu kůlové konstrukce. Popůvky I, Rekonstruktion eines Hauses mit der Pfahlkonstruktion.

„Panské nivy", Popůvky III. LNK. Sídliště. Záchranný výzkum.

V souvislosti s výstavbou „Obchodního a servisního centra Renault Lancar" proběhl v listopadu 2001 záchranný archeologický výzkum na trati Popůvky III. Zmíněná stavba se nachází severozápadním směrem od haly firmy Italinox (Popůvky II) a západně od „Obchodního střediska Budějovického Budvaru" (Popůvky I).

Vzhledem k navezenému množství hlíny mohla být prozkoumána pouze část pozemku určeného ke stavbě. Na skryté ploše jsme zjistili 14 objektů, z nichž převážná většina patřila kultuře s lineární keramikou. Tyto objekty můžeme považovat za pokračování sídliště Popůvky I.

Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

Resumé:

Popůvky (Bez. Brno-venkov), „Panské nivy", Popůvky II. LBK, MBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

Popůvky (Bez. Brno-město), „Panské nivy", Popůvky III. LBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

POPŮVKY (okr. Brno-venkov)

„Borovník". Neolit (?). Ojedinělé nálezy. Povrchový průzkum.

Na výrazné kótě Borovník (371m n. m.) byly nalezeny dva úštěpy z rohovce typu KL II a dva kusy obecně z MJR. Na prudkém severním svahu výšinné polohy byl dodatečně nalezen střep obecně zařaditelný do pravěku. Jde o poměrně přijatelnou polohu pro pravěké osídlení, avšak zatím se zdá, že se jedná o ojedinělé náhodné nálezy (viz kap. Paleolit a mezolit).

Martin Kuča, FF MU Brno

Resumé:

Popůvky (Bez. Brno-venkov), „Borovník". Neolithikum (?). Einzelfunde. Terrainbegehung.

PRÁČE (okr. Znojmo)

„Vpravo od silnice do Práčí". MMK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Stavba RD p. Bazala (stavební parcela č. 424/21) se nachází na SZ okraji obce Lechovice, na pravé straně cesty do obce Práče. Pravěké osídlení bylo zachyceno na mírném svahu orientovaném SSZ směrem, v nadmořské výšce 205 m. Nejbližší vodní zdroj Únanovka protéká 300 m S směrem. Sprašové podloží je překryto hnědozemními půdami.

Výkop základových žlabů domu porušil 5 sídlištních objektů kultury s moravskou malovanou keramikou na známé polykulturní lokalitě (Kovárník 1983, 76-79; Medunová-Benešová, A. 1964, 481d.; Ondráček 1965, 53; Peškař 1968, 202; Podborský/Vildomec 1972).

Tomáš Berkovec, JMM Znojmo

Literatura:

Kovárník, J. 1983: Archeologické nálezy na jižní a jihozápadní Moravě, PV 1981, 76-79.

Medunová-Benešová, A. 1964: Hrob lidu s kulturou zvoncovitých pohárů z Lechovic, okr. Znojmo. AR XVI, 481-484, 493-497, obr. 141, 148-9.

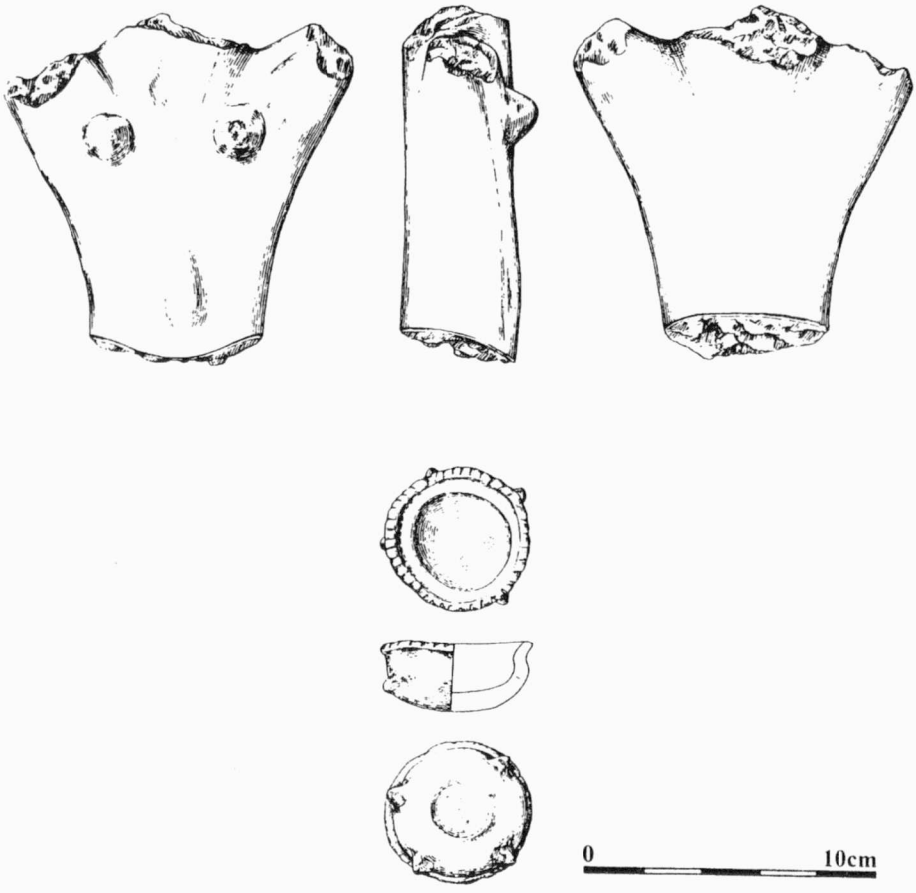
Ondráček, J. 1965: Nález z období stěhování národů, PV 1965, 53, tab. 12:1.

Peškař, I. 1968: Náhodné objevy hrobů z doby stěhování národů na Znojemsku, AR 20, 202-208, obr. 1-2.

Podborský, V./Vildomec, V. 1972: Pravěk Znojemska. Brno.

Resumé:

Práče (Bez. Znojmo), „Vpravo od silnice do Práčí". MBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 15. Popůvky II. Torzo plastiky ženy a nádobka z obj. 698, MMK.
Popůvky II, Torso eines Frauidol und ein Gefäß vom Objekt Nr. 698 der MBK.

PROSENICE (okr. Přerov)
„Nadloučí". Neolit. Ojedinělé nálezy. Povrchový sběr.

V letech 1998-2001 byl západně od obce Prosenice prováděn povrchový průzkum na známé polykulturní lokalitě v trati „Nadloučí", při kterém byly registrovány mj. početné nálezy štípané industrie z neolitického sídliště (viz kap. Paleolit a mezolit).

Zdeněk Schenk, FF MU

Resumé:

Prosenice (Bez. Přerov), „Nadloučí". Neolithikum. Einzelfunde. Terrainbegehung.

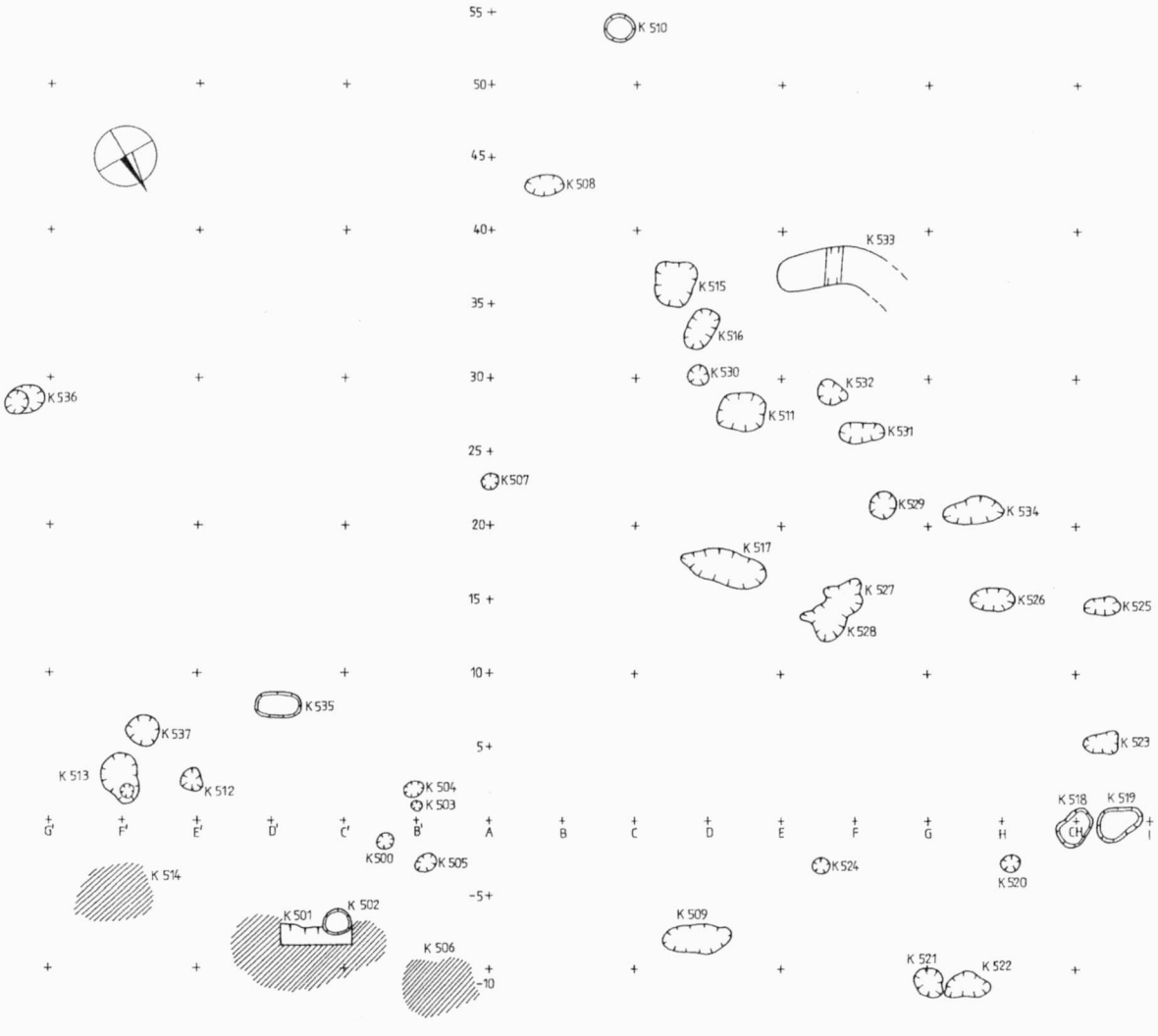
PROSTĚJOV (k. ú. Čechůvky, okr. Prostějov)
„Kopaniny". LnK, MMK. Sídliště. Záchranný výzkum.

V měsíci lednu 2001 byly zahájeny zemní práce na výstavbě propojovacího vysokotlakého plynovodního řadu mezi obcemi Hrubčice a Kraličky (VTL obchvat Prostějova), SV a V od Prostějova. Mezi obcemi Hrubčice a polohou Kopaniny, 450 m JV od Čechůvek, prošla rýha údolní nivou říčky Valové.V tomto několikakilometrovém úseku, kde podloží tvoří štěrková říční terasa překrytá šedými jíly, nebyly archeologické objekty zjištěny. Situace se však změnila v okamžiku, kdy se hlavní větev plynovodního řadu stočila směrem k SV a přešla z údolní nivy na sprašové návrší JV od Čechůvek. V úseku 450 m došlo k narušení několika desítek archeologických objektů. Intenzivní osídlení bylo zjištěno v poloze „Kopaniny", kde bylo mimo jiné prozkoumáno i několik sídlištních objektů z mladšího vývojového stupně kultury s lineární keramikou. Vedle běžné keramiky stojí za povšimnutí střepy s „železovskou" výzdobou, jež byly součástí nálezových celků z několika objektů. Intruze v podobě keramiky MMK indikuje osídlení i ze závěru neolitu, eventuálně z počátku eneolitu.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Prostějov (Kataster Čechůvky, Bez. Prostějov), „Kopaniny". LBK, MBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 16. Prostějov, k. ú. Držovice, výstavba hypermarketu TESCO. Celkový plán prozkoumané plochy. Prostějov, Kataster Držovice. TESCO Superstore. Gesamtplan.

PROSTĚJOV (k. ú. Držovice, okr. Prostějov)
„Loučky". MMK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Ve dnech 9.-19. 3. 2001 proběhl záchranný archeologický výzkum na stavbě hypermarketu TESCO na katastru Držovic, SSV od Prostějova. Na stavbou dotčené ploše o rozloze zhruba 65000 m^2 bylo prozkoumáno 37 archeologických objektů a situací (obr. 16). Ty se koncentrovaly v severovýchodní části skryté plochy, v prostoru nevýrazné terénní vlny (cca 5000 m^2). Lokalita je dislokována v údolní nivě mezi říčkami Hloučelou a Romží. Z geologického hlediska se jedná o štěrkovou říční terasu, někdejší koryto řeky Moravy, krytou hnědozemí. Jen místy se vyskytly útlé vrstvy přemístěných půd.

Převážná většina zachycených sídlištních jam náleží 2. vývojovému stupni kultury s moravskou malovanou keramikou (viz též kap. Eneolit). Situace v Držovicích byla obdobná situaci zjištěné při záchranném výzkumu na staveništi textilky japonské firmy TORAY na východním okraji Prostějova (Šmíd 1999). Objekty byly zapuštěny do šedých přemístěných půd a jejich dna spočívala na štěrkovém podloží. V několika případech však byly zapuštěny přímo do štěrkové terasy.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Literatura:

Šmíd, M. 1999: Nové poznatky o vývoji střední Moravy v období středního a mladého eneolitu. In: Otázky neolitu a eneolitu našich krajín. Nitra 1998.

Resumé:

Prostějov (Kataster Držovice, Bez. Prostějov), „Loučky". MBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

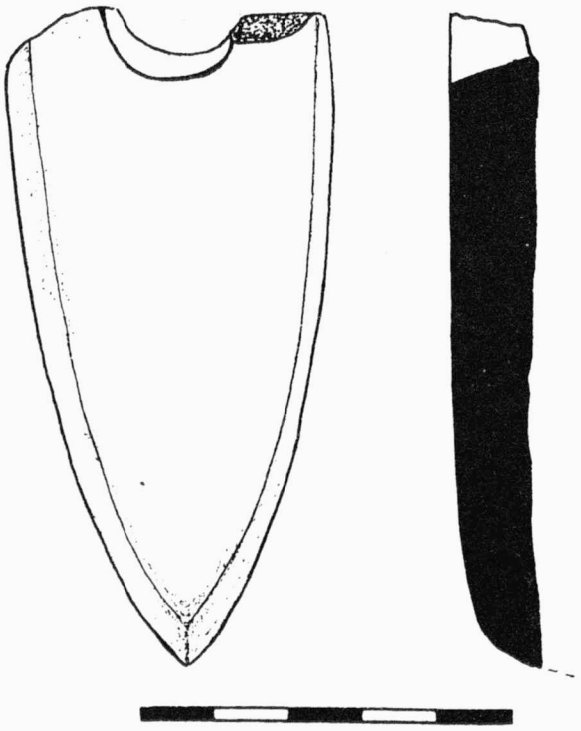
PŘEROV (k. ú. Dluhonice, okr. Přerov)
„Dolní Újezd". Neolit. Ojedinělý nález. Povrchový nález.

Na rozsáhlé polykulturní lokalitě (LnK, MMK, KNP, KK, KKA, ŠK, JeK, KZP, Chłopice-Veselé), sledované soustavným povrchovým průzkumem, byl nalezen v srpnu 2001 skupinou studentů fragment neolitického sekeromlatu. Sekeromlat je přeražen v místě provrtu a rovněž podle směru foliace. Je vyroben z aktinolicko-amfibolické zelené břidlice s dobře patrnou vrstevnatostí. Provenience zelené břidlice je pravděpodobně z oblasti Hrubého Jeseníku nebo ze vzdálenější oblasti Podkrkonoší (Železný Brod). Bližší přiřazení k určité neolitické kultuře je značně ztíženo vzhledem k zcela běžnému tvaru sekeromlatu. S největší pravděpodobností však uvedený kus patří do náplně kultur LnK nebo MMK, které jsou na lokalitě početně zastoupené.

Zdeněk Schenk, Milan Vokáč, Petra Musilová, Kateřina Musilová, FF MU Brno

Resumé:

Přerov (Kataster Dluhonice, Bez. Přerov), „Dolní Újezd". Neolithikum. Einzelfund. Terrainbegehung.

Obr. 17. Přerov, k. ú. Dluhonice. Sekeromlat. Přerov, Kataster Dluhonice. Streitaxt.

PŘEROV (k. ú. Předmostí, okr. Přerov)
„Široký". LnK. Sídliště. Povrchový průzkum.

Na jaře roku 2001 bylo zemědělskými aktivitami narušeno několik neolitických objektů ve východní části trati Široký, která sousedí s polykulturní lokalitou v trati Malé Předmostí, sledovanou intenzivními povrchovými sběry od roku 1993. Z rozrušených objektů se podařilo získat menší množství keramiky náležící mladšímu stupni kultury s lineární keramikou. Dále bylo nalezeno několik kusů štípané industrie vyrobené ze silicitu glacigenního původu.

Tato nová lokalita je dalším dokladem intenzivního osídlení koncentrujícího se podél říční terasy, rozkládající se mezi Předmostím a Dluhonicemi, která byla prakticky po všechna údobí pravěku vyhledávána lidmi zejména pro svou disponovanou polohu.

Zdeněk Schenk, FF MU Brno
Jana Křížková, Přerov

Resumé:

Přerov (Kataster Předmostí, Bez. Přerov), „Široký". LBK. Siedlung. Terrainbegehung.

RADSLAVICE (okr. Vyškov)
SV okraj obce. Neolit. Ojedinělý nález. Povrchový sběr. Uložení: Muzeum Vyškovska (i.č. A 11 104).

Při sběru na poli na SV okraji obce byla objevena hrubší retušovaná čepel střechovitého profilu z tmavě hnědého rohovce, rámcově patřící do neolitu.

Tomáš Zeman, Muzeum Vyškovska

Resumé:

Radslavice (Bez. Vyškov), Nordostrand der Gemeinde. Neolithikum. Einzelfund. Terrainbegehung.

ROSICE (okr. Brno-venkov)
1 km SZ zámku. Neolit. Sídliště (?). Povrchový průzkum.

Povrchovým sběrem byla objevena nová lokalita z neolitu. Naleziště se nachází na svahu se Z sklonem k Říčanskému potoku, naproti přes potok je ZD. Nalezeno bylo 6 velmi nevýrazných písčitých zlomků keramiky a 1 kus štípané industrie - čepelka z rohovce typu KL I. Přesnější chronologické zařazení je zatím předčasné.

Martin Kuča, FF MU Brno

Resumé:

Rosice u Brna (Bez. Brno-venkov), 1 km NW von dem Schloss. Neolithikum. Siedlung (?). Terrainbegehung.

ROZDROJOVICE (okr. Brno-venkov)
1400 m JV od středu obce. MMK. Sídliště. Povrchový průzkum.

Na mírném svahu s JV sklonem bylo objeveno nové neolitické sídliště (ZM ČR 24-32-18 1:10 000 v okolí bodu od Z a J s.č. 465:208 mm). Z rozrušených objektů byla získána početná keramika, 3 kusy štípané industrie (KL II, přepálený silicit) a 2 kusy broušené industrie (plochá sekerka a větší kus vrtaného nástroje, vše želešická břidlice). Sídliště bylo patrně narušeno stavbou „Staré dálnice". Datováno je do staršího stupně kultury s MMK.

Martin Kuča, Petr Žákovský, Kamil Smíšek
FF MU Brno

Resumé:

Rozdrojovice (Bez. Brno-venkov), 1400 m SO von der Gemeindemitte. MBK. Siedlung. Terrainbegehung.

ROZDROJOVICE (okr. Brno-venkov)
1800 m JV středu obce. Neolit. Ojedinělé nálezy. Povrchový průzkum.

Při systematickém povrchovém průzkumu katastru obce byly v nevelké vzdálenosti od sebe náhodně objeveny 2 kusy broušené industrie ve fragmentárním stavu (ZM 24-32-18 1:10 000 v okolí bodu od S a V s.č. 220:10 mm). Jedná se v první řadě o ostří sekeromlatu (výška ostří 3,4 cm) vyrobeného z amfibolického dioritu. Druhý exemplář náleží rovněž vrtanému nástroji podélně i příčně přeraženému, vyrobenému ze zelené břidlice pocházející s největší pravděpodobností ze Želešické provenience. Z okolí nálezů nepochází jiný srovnatelný materiál.

Oba nástroje mohou souviset s blízkou lokalitou v poloze „V Mrtvinách" ležící asi 200 m JV za silnicí nebo s nově zjištěnou lokalitou MMK II. stupně již na katastru Brna-Kníniček v poloze „U Luhu" asi 500 m směrem k jihu. Jedno sídliště se nachází také v blízkosti polohy nálezů, a to 600 m SZ, kde je situováno sídliště lidu s MMK I. stupně.

Martin Kuča, Petr Žákovský, FF MU Brno

Resumé:

Rozdrojovice (Bez. Brno-venkov), 1800 m SO von der Gemeinde. Neolithikum. Einzelfunde. Terrainbegehung.

SKLENÉ NAD OSLAVOU (okr. Žďár nad Sázavou)
„Brejle". Neolit. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

V trati „Brejle" (někdy označované jako „Mosty") 1,2 km SZ obce, 100 m vlevo státní silnice do Žďáru nad Sázavou a 80 m S od pily „U Babáka" byl nalezen štípaný artefakt (ZM 1:10 000, 24-13-11, od V a J s.č. 143:147 mm). Místo nálezu leží v nadmořské výšce 546 m, v místě méně rozsáhlého výskytu deluviálních sedimentů s krátce transportovanými úlomky až krystaly křišťálu, citrínu i záhnědy a s minerály pegmatitů (živce, růženín a skoryl).

Nález široké čepele, zhotovené z rohovce typu Olomučany, je možné datovat pravděpodobně do neolitu (případně eneolitu). Artefakt patří do okruhu silicitů nalézaných na primárních lokalitách křišťálu na Žďársku (Mrázek 1996, 17) a svědčí o znalosti této atraktivní suroviny pro výrobu štípané industrie ještě v neolitu či eneolitu.

Milan Vokáč, FF MU Brno

Literatura:

Mrázek, I. 1996: Drahé kameny v pravěku Moravy a Slezska, Brno.

Resumé:

Sklené nad Oslavou (Bez. Žďár nad Sázavou), „Brejle". Neolithikum. Einzelfund. Terrainbegehung.

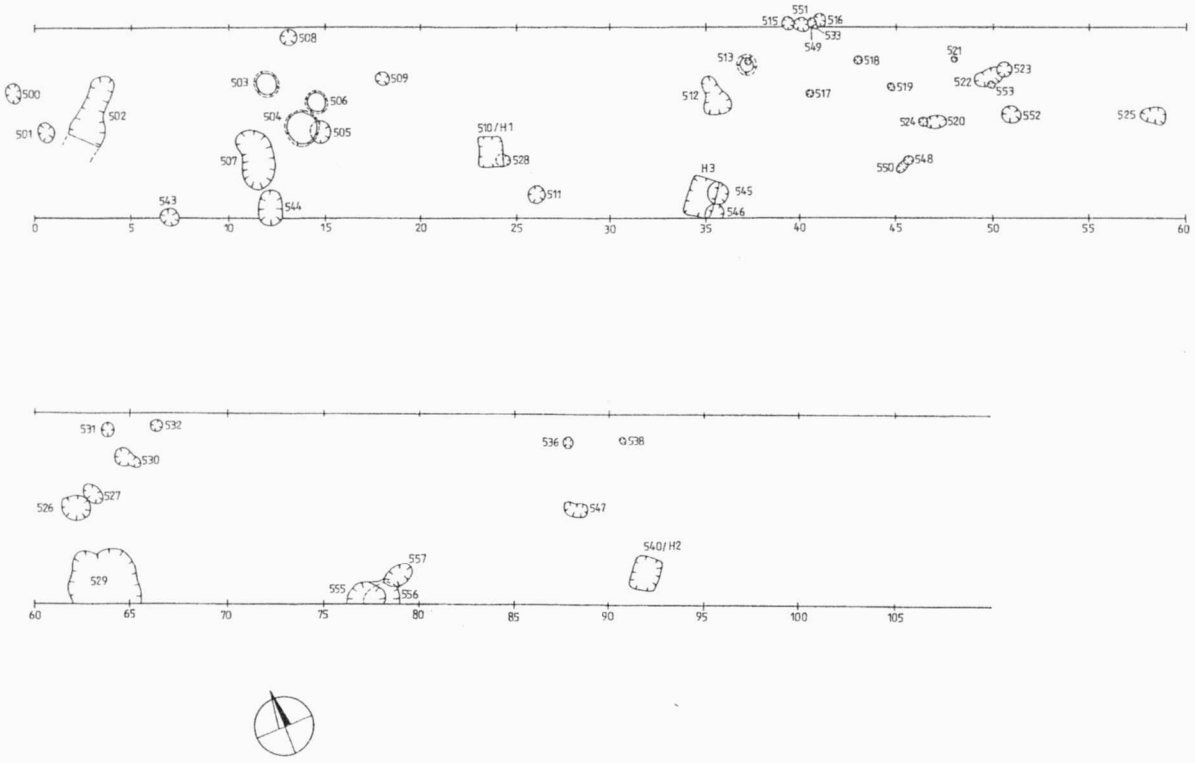
SLUŽÍN (okr. Prostějov)
„Nad Zahradami". MMK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Dne 26. září 2001 prováděli pracovníci firmy K. Sedláček z Kostelce na Hané skrývku nadloží pro rodinný domek manželů Orálkových ve Služíně. Všimli si tmavých skvrn, které se zřetelně rýsovaly na podložní spraši, vyzvedli několik střepů a nález ohlásili prostějovskému pracovišti ÚAPP v Brně. Den nato byl na místě nálezu proveden záchranný archeologický výzkum, při kterém byly objekty ovzorkovány a zdokumentovány. Materiál datuje toto zatím neznámé sídliště do 3. vývojového stupně MMK.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Služín (Bez. Prostějov), „Nad Zahradami". MBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 18. Určice „Větrák". Celkový plán prozkoumané plochy.
Určice „Větrák". Gesamtplan.

STAROVIČKY (okr. Břeclav)
Velké padělky. MMK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při prohlídce trasy kabelu fy MAX-TELE-KOM byl na profilu výkopu zjištěn tmavě hnědý až černý zásyp objektu o délce cca 3,5 m a hloubce 0,9 m, zahloubeného do žlutého spražového podloží. Nepočetný keramický materiál umožnil pouze rámcové datování do kultury s moravskou malovanou keramikou. Přesnou polohu místa nálezu udává na ZM ČR 1:10 000 list 34-21-17 bod vzdálený od Z a J s.č. 269:148 mm.

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Resumé:

Starovičky (Bez. Břeclav), „Velké padělky". MBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

TROUBSKO (okr. Brno-venkov)
„Za Kostelem", při ulici Ostopovická. MMK. Sídliště. Nedatovaný příkop. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum navázal na I. až III. etapu výstavby komunikací a inženýrských sítí pro rodinné domky, probíhající v letech 1997 až 2000 (archiv ÚAPP Brno NZ č.j. 36/98, NZ č.j. 116/98, 110/00). Na skrytých trasách komunikací byly nalezeny tři zahloubené pravěké objekty, z nichž dva bylo možné na základě keramického materiálu zařadit do kultury s moravskou malovanou keramikou. Otevřená zůstává otázka průběhu a datování nehlubokého příkopu, jehož linie byla zachycena na třech místech v délce 130 m. Spojnice těchto bodů tvoří téměř přímku a nelze spolehlivě vysledovat zakřivení, které by svědčilo o tom, že příkop uzavíral určitou plochu. Jeho výplň se shodovala se zásypem sídlištních objektů; ze dvou sond, které jím byly vedeny, však pochází pouze jediný drobný zlomek keramiky MMK.

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Resumé:

Troubsko (Bez. Brno-venkov), „Za Kostelem", Ostopovická Str. MBK. Siedlung. Undatierte Grabenanlage. Rettungsgrabung.

URČICE (okr. Prostějov)
„Větřák". MMK. Sídliště. Záchranný výzkum.

V měsíci dubnu 2001 byla zahájena první etapa zemních prací souvisejících se zástavbou polohy „Větřák" v Určicích rodinnými domky. Během ní byl snížen a upraven terén na pravé straně úvozové cesty vedoucí z vesnice směrem ke skupince domků u bývalého větrného mlýna a dále k Zámčisku. Podél cesty byla odstraněna ornice z pruhu 10 x 105 m, určeného k vybudování přístupových komunikací k RD. Na této ploše byl ve dnech 25. 4.-9. 5. proveden předstihový archeolo-

gický výzkum, při kterém bylo prozkoumáno 50 objektů a 3 hroby (viz kap. Eneolit). Výzkum potvrdil již dříve známou skutečnost, že se jedná o významnou archeologickou lokalitu střídavě osídlenou v pravěku i v rané době dějinné.

Největší intenzita osídlení spadá do závěru neolitu, kdy se na celém návrší rozkládala lengyelská osada. Svědčí o tom četné zásobní jámy, sklípky, stavební jámy - hliníky, ale i kůlové jamky, které dokládají existenci nadzemních staveb. Nápadná kumulace kůlových jamek byla zachycena přibližně ve středu zkoumané plochy, mezi 40 m a 50 m. Z jejich pravidelného rozmístění bylo možné usoudit, že patřily jedné, pravděpodobně obytné stavbě. Páteří celé stavby byla řada kůlů postavených v řadě za sebou od severu k jihu. Dva z nich byly zapuštěny až 1 m do podloží. První nosný kůl stál v jižním průčelí stavby, druhý, za nímž následoval další menší, byl od prvního vzdálen 5,5 m. Vzdálenost mezi krajními kůly středové osy činila 8,5 m. Konstrukční prvky podélných stěn se nacházely ve vzdálenosti 3,2-3,4 m od středové osy. Z uvedených metrických údajů lze vyvodit, že šlo o stavbu přibližně 7 m širokou a minimálně 8,5 m dlouhou. Základním stavebním prvkem byly dřevěné kůly, které tvořily konstrukci obvodových stěn a nesly i sedlovou střechu. Jižní stěna domu byla rovná. Severní část domu byla zničena majitelem pozemku, který zanedbal oznamovací povinnost. Vzhledem k pravidelným intervalům mezi kůly středové řady (2,5-3 m) a k proporční vyváženosti stavby lze skutečnou délku domu odhadnout zhruba na 14-15 m.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Určice (Bez. Prostějov), „Větrák". MBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

VELEŠOVICE (okr. Vyškov)
„Za Mlýnem". LnK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při záchranném archeologickém výzkumu (viz kap. Doba železná) byl mj. zjištěn objekt č. 5, náležící kultuře s lineární keramikou.

Petr Kos, Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

Resumé:

Velešovice (Bez. Vyškov), „Za Mlýnem". LBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

VEVERSKÁ BÍTÝŠKA (okr. Brno-venkov)
„Nad Horkou". Neolit. Sídliště. Povrchový průzkum.

Přibližně 1 km severně kostela v obci bylo objeveno při povrchovém sběru nové pravěké sídliště (ZM 24-32-12 1:10 000 v okolí bodu od Z a J s.č. 300:220 mm). Lokalita se nachází na výrazné výspě s JV sklonem nad obcí po obou stranách polní cesty. Získána byla kamenná industrie a jeden střep obecně zařaditelný do neolitu (případně eneolitu). Štípanou industrii tvoří 9 kusů, konkrétně 2 jádra z rohovce typu KL II, další 4 úštěpy z té samé suroviny, jeden přepálený kus a 2 úštěpy z rohovce typu Olomučany. Soubor doplňuje navrtaný amfibolit, přeražený pravděpodobně při výrobě nástroje.

Martin Kuča, Milan Vokáč, FF MU Brno

Resumé:

Veverská Bitýška (Bez. Brno-venkov), „Nad Horkou". Neolithikum. Siedlung. Terrainbegehung.

VEVERSKÉ KNÍNICE (okr. Brno-venkov)
„Dlouhé díly". LnK - šárecký stupeň. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

Na známé polykulturní lokalitě (Doležel 1997, 124-125) byl při opakovaných sběrech získán i větší fragment střepu náležející III. stupni LnK – šáreckému (dle třídění R. Tichého).

Martin Kuča, FF MU Brno

Literatura:

Doležel, J. 1997: Veverské Knínice (okr. Brno-venkov). PV 1993-1994, 124-125.

Resumé:

Veverské Knínice (Bez. Brno-venkov), „Dlouhé díly". Šárka-Stufe der LBK. Einzelfund. Terrainbegehung.

ZNOJMO (okr. Znojmo)
Ul. Hakenova/I. P. Pavlova. MMK. Sídliště. Záchranný výzkum.

V červenu 2001 byl realizován formou dohledu záchranný archeologický výzkum na rýze pro uložení kabelu NN v ulici Hakenova/I.P.Pavlova. Celková délka výkopů činila cca 300 m, šířka 0,4 m a hloubka 0,6 m. Sledovaná oblast se rozprostírá na jižním okraji města, pod vlakovým nádražím, v průmyslové zóně. Na ZM ČR list č. 34-113 v měřítku 1:25 000 se místa s archeologickými nálezy koncentrují v okolí bodu od Z a J s.č. 188:3 mm. Na ZM ČR list č. 34-11-21 se zkoumané objekty nacházejí v bodech od Z a J s.č. 471:8 mm. Prostor ulice I. P. Pavlova je situován na mírně svažitém terénu, který má jihovýchodní orientaci. Podloží je tvořeno světle žlutou sprašovou návějí. Nadmořská výška zde činí 255-260 m.

V průběhu výzkumu se podařilo zdokumentovat a ovzorkovat 1 archeologický objekt. Lze ho interpretovat jako mělký hliník o maximálně zjištěných rozměrech 5,6x0,48 m. Pochází z něho kolekce keramiky a ostatních nálezů. Na některých

střepech se dochovalo červené malování povrchu, což umožňuje zařadit hliník do kultury s moravskou malovanou keramikou (starší fáze Ia, Ib). Objekt sám indikuje přítomnost většího sídliště, které ovšem není z tohoto prostoru zatím popsáno. Z větší části pak bylo pravděpodobně zničeno okolní industriální zástavbou.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Znojmo (Bez. Znojmo), Hakenova/I. P. Pavlova Str. MBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

ŽELATOVICE (okr. Přerov)
„Remíz". MMK. Sídliště. Záchranný výzkum.

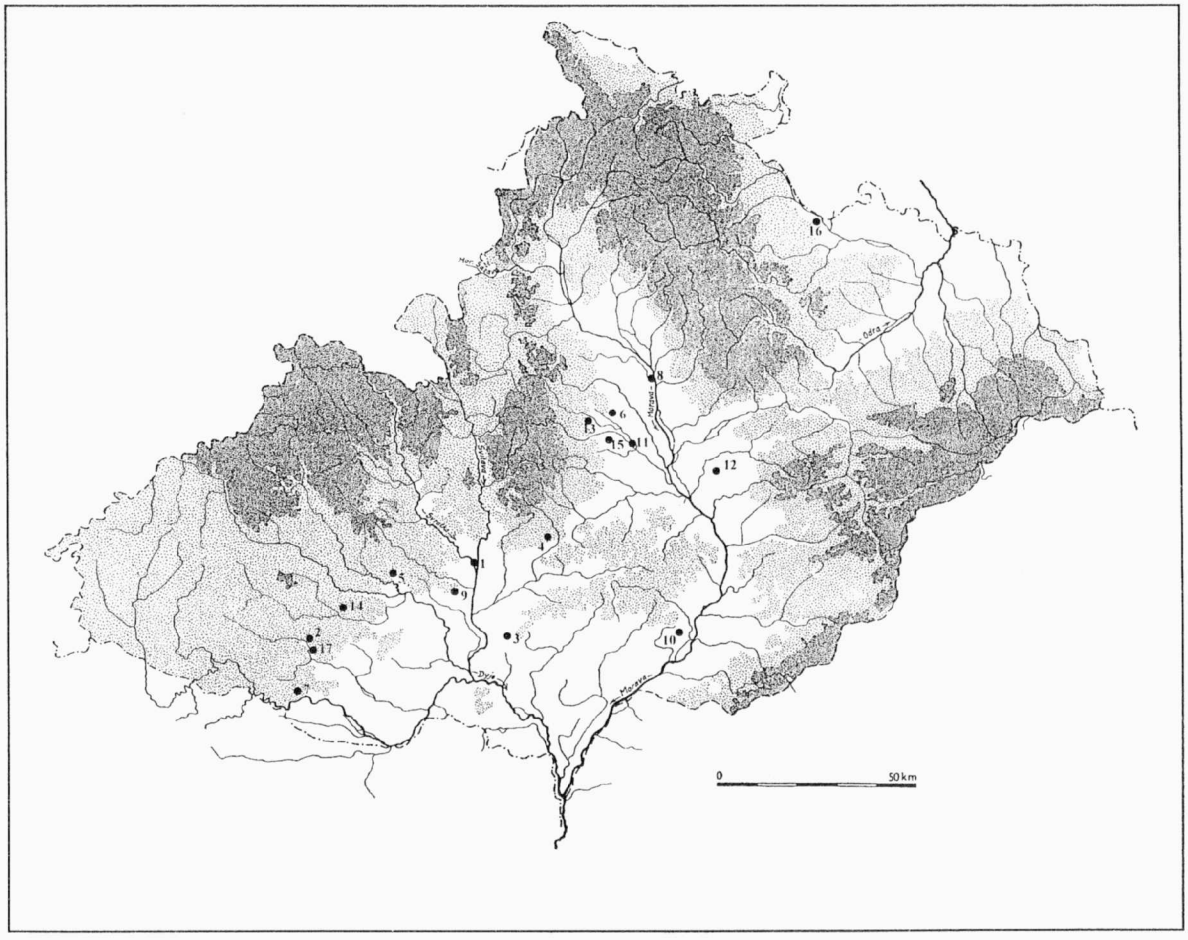
Koncem jara 2001 byl proveden záchranný archeologický výzkum na lokalitě Želatovice „Remíz" (srov. kap. Doba bronzová). Objekt č. 4 na základě keramiky je možné datovat do období neolitu - MMK. Objekt měl kruhový půdorys a mísovitý řez. Jeho rozměry: maximální délka 1,80 m a hloubka 0,34 m.

Arkadiusz Tajer, AC VM Olomouc

Resumé:

Želatovice (Bez. Přerov), „Remíz". MBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

ENEOLIT

1 – Brno, 2 – Černín, 3 – Diváky, 4 – Holubice, 5 – Ketkovice, 6 – Kostelec na Hané, 7 – Mašovice, 8 – Olomouc, 9 – Ořechov, 10 – Polešovice, 11 – Prostějov, 12 – Přestavlky, 13 – Ptení, 14 – Rešice, 15 – Určice, 16 – Vávrovice, 17 – Vevčice.

BRNO (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město)
Klicperova ul. KZP. Pohřebiště. Záchranný výzkum.

V červenci až září 2001 proběhl záchranný archeologický výzkum při stavbě rodinného domku v Klicperově ul. Lokalita se nachází v dnešní zástavbě, na úpatí nevysokého návrší s kótou 341 m n. m. (ZM ČR 1:10 000, list 24-41-21).

V červenci oznámil stavebník na své parcele nález lidské lebky. Po výjezdu na staveniště jsme ve výkopu objevili části dvou skeletů. Druhá fáze výzkumu pokračovala po vyhloubení základových pasů. Zde byly zjištěny čtyři hroby. Podél základů jsme posléze vyhloubili další sondy a v nich jsme nalezli ještě tři hroby. Celkem bylo tedy zjištěno devět hrobů s deseti kostrami. Hroby 1 a 7 pro odlišné uložení koster a absenci hrobového inventáře pravděpodobně nepatří nositelům kultury se zvoncovitými poháry. Zbylých sedm hrobů patří jednoznačně KZP, šest koster bylo uloženo na pravém boku a jedna na levém. Za nejbohatší můžeme označit hroby 2 a 3, shodně vybavené šesti nádobami a kostěnými knoflíky s v - vrtáním (obr. 1). V ostatních bylo od jedné do třech nádob. V hrobě uloženém na levém boku byla měděná dýka a kamenná nátepní destička. Podle nalezených předmětů můžeme pohřebiště zařadit do středního období KZP.

Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Kataster Líšeň, Bez. Brno-město), Klicperova Str. GBK. Gräberfeld. Rettungsgrabung.

ČERNÍN (okr. Znojmo)
„Nad Silnicí". MMK (Lengyel III). Sídliště. Záchranný výzkum.

Při záchranném archeologickém výzkumu v rámci výstavby skupinového vodovodu Jevišovice-Černín-Vevčice-Rudlice v květnu a červnu 2001 se podařilo na katastru Černína v poloze „Nad Silnicí" zachytit 3 pravěké objekty. Poloha se rozkládá jižně od obce, má mírnou východní orientaci a nadmořskou výšku 198 m n. m. Ze severu ji vymezuje řeka Jevišovka. Podloží je tvořeno většinou degenerovanou jílovitou spraší se skalním podložím, v menší části světle žlutou sprašovou návějí.

Zjištěné objekty, které je možné charakterizovat jako kůlové jamky, se nacházely v prostoru 5 m širokého skrytého manipulačního pruhu. Ve vlastní rýze se archeologické objekty zjistit nepodařilo. Pochází z nich sporadické nálezy keramiky a štípané industrie, které nám umožňují zařadit sídliště do mladší fáze kultury s moravskou malovanou keramikou (Lengyel III).

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Černín (Bez. Znojmo), „Nad Silnicí". MBK (Lengyel III). Siedlung. Rettungsgrabung.

DIVÁKY (okr. Břeclav)
„Padělky za humny". KZP. Depot. Záchranný výzkum.

Při záchranném výzkumu středo- až mladohradištního pohřebiště (viz kap. Středověk a novověk) byl objeven keramický depot sestávající ze zvoncovitého poháru a dvou džbánků.

Josef Unger, ÚAPP Brno

Resumé:

Diváky (Bez. Břeclav). „Padělky za humny". GBK. Hortfund. Rettungsgrabung.

HOLUBICE (okr. Vyškov)
„Mezidraží", "Hřezka". KZP. Sídliště. Záchranný výzkum.

Okolí tratí „Mezidraží" a „Hřezka" patří k dobře prozkoumaným a bohatě osídleným oblastem regionu. Největší množství nově objevených lokalit spadá do období výstavby dálnice, kdy bylo zjištěno sedm nových poloh. Jedná se o osídlení jdoucí od neolitu po dobu bronzovou. V průběhu našeho záchranného výzkumu byly zjištěny čtyři zahloubené objekty. První patří kultuře se zvoncovitými poháry (viz kap. Doba bronzová, Doba železná).

Petr Kos, Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

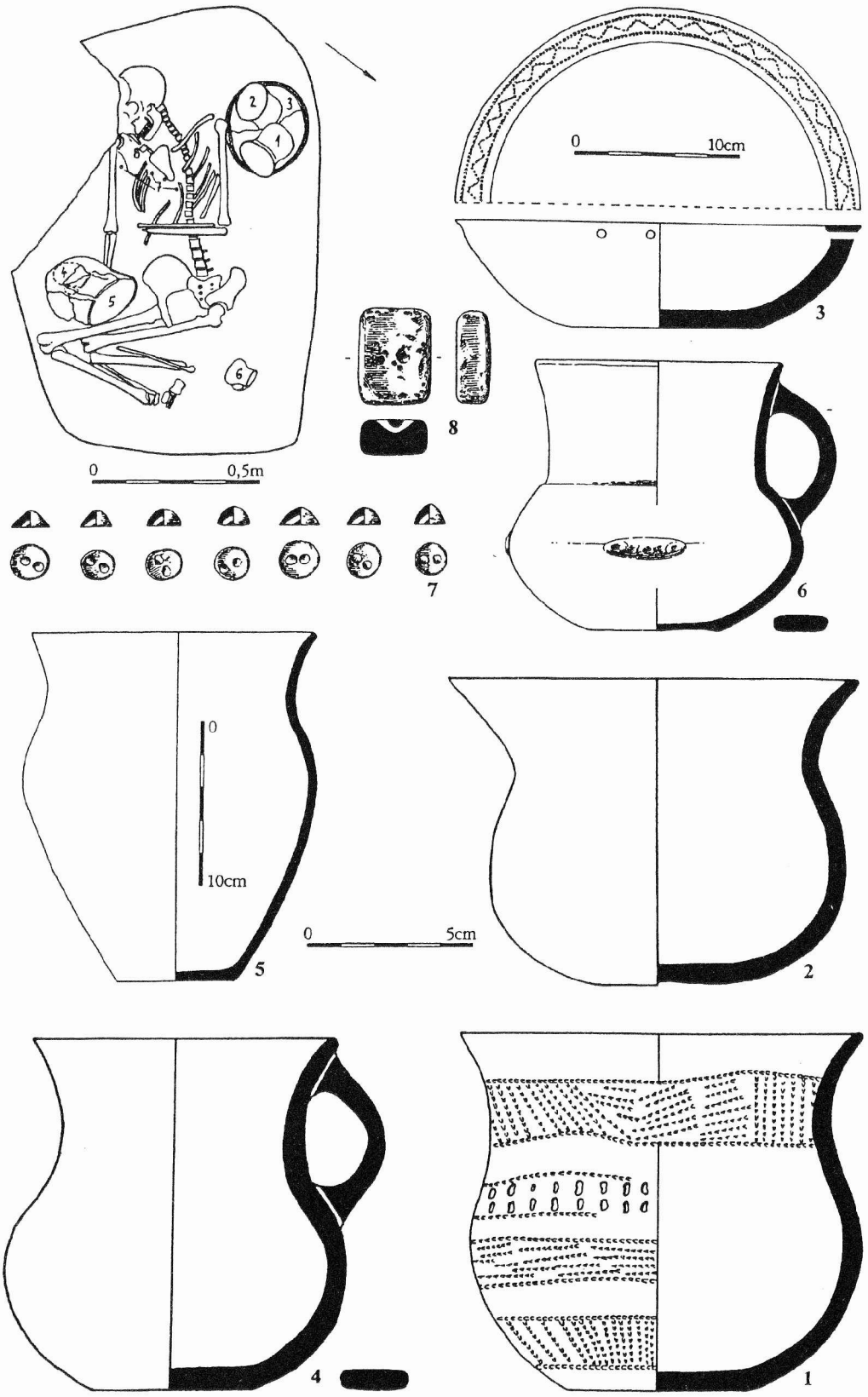
Resumé:

Holubice (Bez. Vyškov). „Mezidraží", „Hřezka". GBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

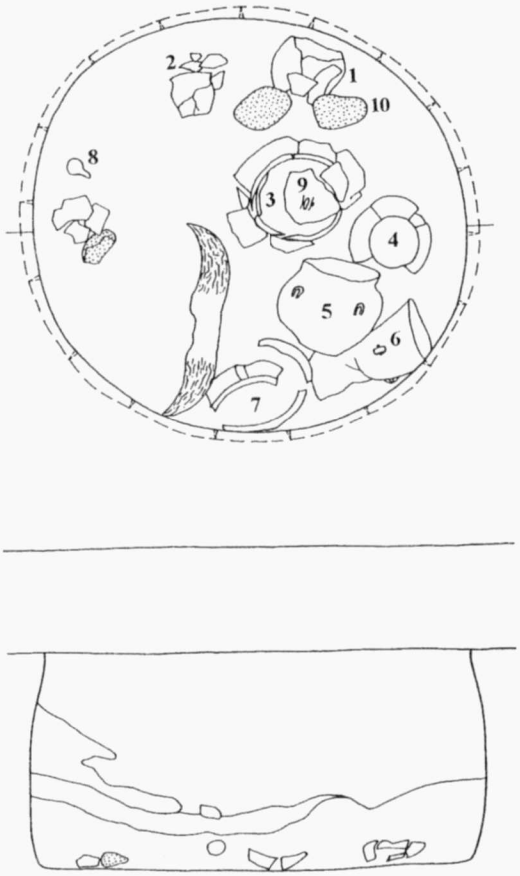
KETKOVICE (okr. Brno-venkov)
„Kozí hřbety". JeK. Výšinné sídliště. Povrchový průzkum.

Při terénním průzkumu možných výšinných poloh nacházejících se podél břehů říčky Chvojnice jsme v jednom případě zachytili stopy po eneolitickém osídlení.

Na skalnatém hřbetu s traťovým názvem „Kozí hřbety" asi 2 km Z obce nad levým břehem Chvojnice jsme nalezli několik keramických fragmentů. Keramický materiál jsme zachytili pouze v sutích v nejvyšší části jihovýchodního prudkého svahu ostrožny. Na samotné vrcholové plošině ostrožny zatím nálezy chybí. Jde o zlomky výdutí nádob oranžové barvy. Hmota keramiky obsahuje jako ostřivo drcený horninový materiál. Vlivem uložení v mělké humusové vrstvě ležící přímo na skalním podloží je keramika značně zvětralá, ale přesto jsme na některých kusech zaznamenali výzdobu ve formě slámování. Střepy můžeme přiřadit jevišovické kultuře.

Obr. 1. Brno, k. ú. Líšeň, Klicperova ulice, Hrob 2.
Brno, Kataster Líšeň, Klicperova Straße, Grab Nr. 2.

Obr. 2. Kostelec na Hané, „Kozí brada". Objekt K508/01 z nejstaršího stupně KNP.
Kostelec na Hané, „Kozí brada". Objekt K508/01 der ältesten Phase der TBK.

Obr. 3. Kostelec na Hané, „Kozí brada". Dno objektu K508/01 s rozbitými nádobami KNP.
Kostelec na Hané, „Kozí brada". Gefässebruchstücke der TBK am Boden des Objektes K508/01.

Podobné výšinné lokality s jevišovickým osídlením byly zjištěny v blízkém okolí u Čučic (Kuča, Vokáč v tisku), Lhánic, Hartvíkovic (Koštuřík a kol. 1986) a na dalších místech. „Kozí hřbety" můžeme přiřadit ke skupině již dříve objevených jevišovických lokalit, které jsou v pravidelných vzdálenostech rozmístěny na výhodných polohách nad údolími řek Chvojnice, Oslavy a Jihlavy, jak předpokládali J. Skutil a V. Gross (Skutil 1947, 22; Koštuřík 1977-78, 275).

Milan Vokáč, Eva Čermáková, FF MU Brno

Literatura:

Koštuřík, P. 1977-78: Nové nálezy broušené kamenné industrie z okolí Ketkovic (okres Brno-venkov), SPFFBU E 22-23, 274-277.

Koštuřík, P. a kol. 1986: Pravěk Třebíčska, Brno.

Kuča, M., Vokáč, M. v tisku: Nové výšinné eneolitické sídliště u Čučic (okr. Brno-venkov).

Skutil, J. 1947: Z nejdávnější minulosti Náměšťska nad Oslavou. Ročenka Muzejního spolku v Ivančicích, 13-54.

Resumé:

Ketkovice (Bez. Brno-venkov), „Kozí hřbety". Jevišovicer Kultur. Höhensiedlung. Terrainbegehung.

KOSTELEC NA HANÉ (okr. Prostějov)
„Kozí brada". KNP. Sídliště. Záchranný výzkum.

Stejně jako v minulých letech pokračovaly i v roce 2001 zemní práce spojené se zástavbou této významné archeologické lokality rodinnými domky. Část archeologických památek byla zachráněna díky disciplinovanosti některých stavebníků.

Velmi pozoruhodný nálezový celek byl získán při pokládce kabelů nízkého napětí. Rovné dno objektu K508/01, jímž byla 0,8 m hluboká kruhová jáma s mírně vyklenutými stěnami, bylo zcela pokryto velkými střepy z několika nádob (obr. 2, 3). Součástí nálezu byla i hliněná lžíce a vypreparovaná čelní kost s rohy tura. Ze střepů bylo rekonstruováno 7 nádob, a sice 3 klasické poháry, kalichovitý pohár se čtyřmi protknutými výčnělky na maximální výduti, dva hrnce, z toho jeden s uchy a bezuchá amfora. Získán byl i střep z amfory s věncem uch umístěných hluboko pod maximální výdutí. Keramika patří nejstarší vývojové fázi moravské KNP (KNP IA).

Smržická ul. Pozdní eneolit. Sídliště. Záchranný výzkum.

Dne 5. června 2001 byl proveden záchranný archeologický výzkum na staveništi RD Ing. Stanka na Smržické ulici v Kostelci na Hané. Zbytky pravěkého objektu byly zjištěny v J profilu stavební jámy čistě náhodou. Příslušný stavební úřad opomněl, stejně jako mnohokráte před tím, zakotvit podmínku archeologického dohledu do Stavebního

povolení. Přesto se podařilo, po domluvě se stavebníkem, zbytek objektu prozkoumat. Získaný materiál postrádá jakékoliv výzdobné či funkční prvky potřebné pro konkrétnější specifikaci, ale po technologické stránce je natolik výrazný, že dovoluje objekt datovat alespoň rámcově, a to na přelom 3. a 2. tisíciletí př. n. l. Jedná se o první evidovaný archeologický nález z tohoto místa.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

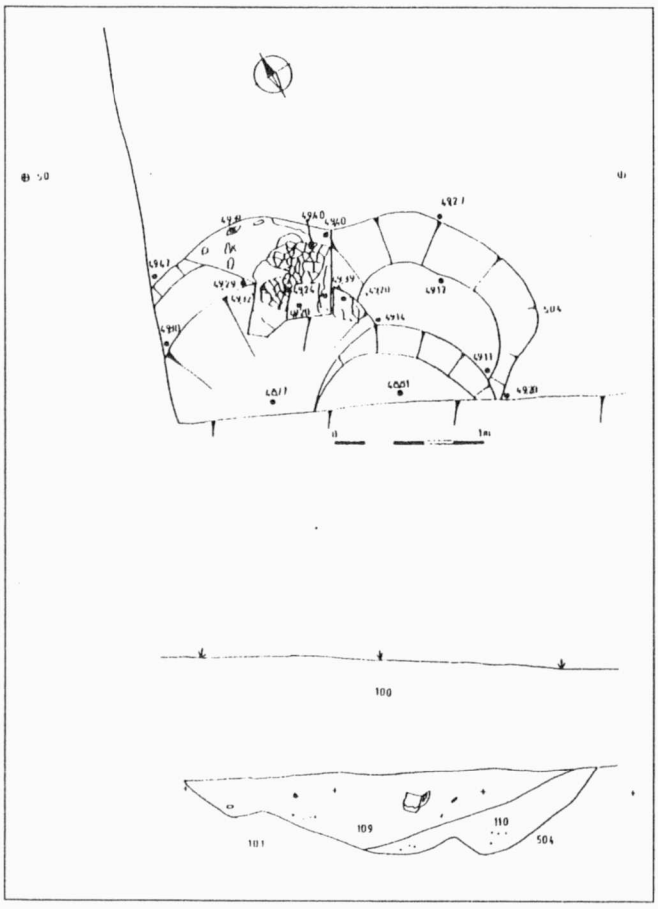
Kostelec na Hané (Bez. Prostějov), „Kozí brada". TBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

Kostelec na Hané (Bez. Prostějov), Smržická Str. Spätäneolithikum. Siedlung. Rettungsgrabung.

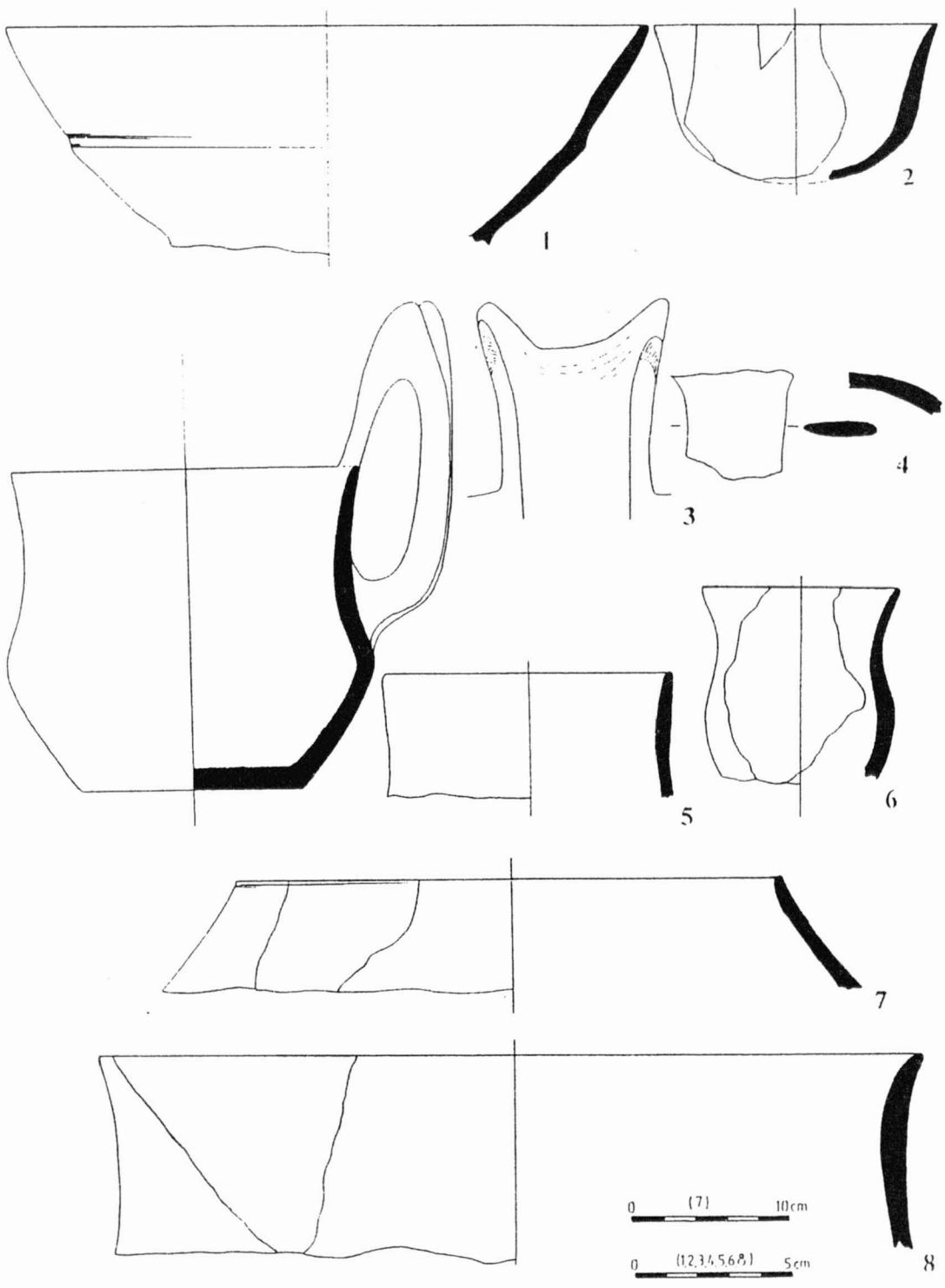
MAŠOVICE (okr. Znojmo)
„Pšeničné". JeK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při záchranném archeologickém výzkumu v katastru Mašovic, v trati „Pšeničné" (srov. kap. Neolit), se podařilo prozkoumat jeden objekt jevišovické kultury. Je interpretován jako větší soujámí (jáma 504), v němž se dochoval prostor pece s částí destruované kopule (obr. 4). Jeho maximálně zjištěné rozměry jsou 2,8x1,38x0,56 m. Z pece s parametry 0,56x0,64 m se dochoval především výmaz dna. Dno i kopule bylo zpevněno menšími lomovými kameny dyjského masivu. Pochází z něho reprezentativní soubor keramiky, mimo jiné i téměř celý hrnek s rohatým uchem (obr. 5:3).

S obdobnými nálezy těchto nádob se setkáváme např. na „Palliardiho hradisku" u Vysočan a dalších lokalitách. Podle třídění A. Medunové by objekt mohl náležet spíše starší fázi jevišovické kultury, pro kterou jsou charakteristické vazby na prostředí řivnáčské kultury v Čechách. Mimo toto soujámí jsme zachytili pozůstatky kulturní vrstvy (kont. 282) jevišovické kultury, které vyplňovaly mísovitou prohlubeň v obou příkopech kultury s moravskou malovanou keramikou (jámy 503 a 513). Umožňuje nám tak stanovit definitivní zaplnění příkopu přibližně tisíc let po jeho vzniku.

Obr. 4. Mašovice, „Pšeničné". Terénní úpravy. Půdorys a profil soujámí 504 jevišovické kultury s destruovanou pecí. Kresba J. Kašpárková.
Mašovice, „Pšeničné". Terrainregulierungen. Grundriß und Profil des Objektes Nr. 504 der Jevišovicer Kultur. Zeichnung von J. Kašpárková.

Obr. 5. Mašovice - „Pšeničné". Terénní úpravy. Výběr keramického materiálu z objektu 504 jevišovické kultury. Kresba Z. Čižmář, J. Kašpárková.
Mašovice - „Pšeničné". Terrainregulierungen. Objekt 504, Keramik der Jevišovicer Kultur (Auswahl). Zeichnung von Z. Čižmář und J. Kašpárková.

Objekt potvrzuje naše zjištění z listopadu 2000, kdy se podařilo ve výkopu pro kabel NN zdokumentovat jeden větší objekt této kultury. Ten je vzdálen od zkoumané plochy cca 50 m východním směrem a potvrzuje tak existenci většího sídliště.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Mašovice (Bez. Znojmo), „Pšeničné". Jevišovicer Kultur. Siedlung. Rettungsgrabung.

OLOMOUC (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc)
„Horní lán". KKA, KŠK, KZP. Sídliště. Pohřebiště. Záchranný výzkum.

Na prozkoumané ploše (popis výzkumu - viz kap. Doba bronzová) bylo zachyceno 47 sídlištních objektů z mladšího (KKA) a pozdního (KZP) eneolitu a 7 kostrových hrobů patřících kultuře se šňůrovou keramikou.

Nově objevené pohřebiště náleží kultuře se šňůrovou keramikou. K této nekropoli řadíme 7 hrobů (H160-H165, H167). Hroby byly orientovány S-J (1x) či J-S (4x). Obsahovaly kromě špatně zachovaných skeletů i zbytky keramických nádob (13 ks v 6 hrobech), dvě sekery, štípanou industrii (4 ks) a jeden kostěný nástroj. V jednom případě (H167) bylo v zásypu jámy i kolem celého skeletu nalezeno přibližně 40 ks drobných kostěných korálků. Ve dvou hrobových jamách orientovaných S-J nebyly kromě milodarů nalezeny příslušné pohřby. Všechny jámy měly obdélný půdorys se zaoblenými rohy. U hrobu H164 byla na dně mělké jámy zaznamenána i konstrukční úprava stěn. Jednalo se o neúplný mělký žlábek, respektující vnitřní obvod dna, široký 5-10 cm, vedle nějž byly podél kratší S a J strany zahloubeny vždy čtyři mělké jamky s průměrem nepřesahujícím šířku obvodového žlábku. Tuto poměrně subtilní konstrukci je možné interpretovat jako výdřevu či výplet pohřební komory.

Osídlení z období eneolitu bylo ve Slavoníně zaznamenáno nejméně ve dvou etapách, a to v období kultury kulovitých amfor (KKA) a kultury zvoncovitých pohárů (KZP). Jámy – jak sídliště KKA (20 objektů), tak i KZP (27 objektů) – byly nepravidelně roztroušeny po celé ploše lokality. Většinu objektů tvoří zásobní jámy či hliníky s hospodářskou funkcí. Menší část takto datovaných objektů je určena jako kůlové jamky, a proto je můžeme na této lokalitě považovat za pozůstatky nadzemních objektů s dřevěnou konstrukcí.

Marek Kalábek, Arkadiusz Tajer, Vendula Prečanová, AC VM Olomouc

Resumé:

Olomouc (Kataster Slavonín, Bez. Olomouc), „Horní lán". Kugelamphoren, GBK. Siedlungen. Schnurkeramik. Gräberfeld. Rettungsgrabung.

OŘECHOV (k. ú. Ořechovičky, okr. Brno-venkov)
180 m S okraje obce. KZP. Sídliště. Povrchový průzkum.

Povrchovým sběrem byla objevena nová lokalita. Na polykulturním sídlišti bylo zjištěno osídlení nositeli kultury zvoncovitých pohárů, doložené okrajem misky s rozšířeným okrajem. Další střepový materiál z této lokality lze obecně zařadit do eneolitu (dále viz kap. Neolit, Doba železná).

Martin Kuča, Petr Žákovský, Kamil Smíšek, Petr Vysloužil, FF MU Brno

Resumé:

Ořechov (Kataster Ořechovičky, Bez. Brno-venkov), 180 m N von der Gemeinde. GBK. Siedlung. Terrainbegehung.

POLEŠOVICE (okr. Uherské Hradiště)
„Nivy". KKK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při záchranném výzkumu prováděném v roce 2001 v pískovně na katastru obce Polešovice (popis lokality - viz kap. Doba železná) bylo odkryto 269 archeologických objektů, z nichž většinu představovaly kůlové jamky a běžné sídlištní objekty, náležící mj. také do eneolitu (kultura s kanelovanou keramikou).

Marek Lečbych, ÚAPP Brno

Resumé:

Polešovice (Bez. Uherské Hradiště), „Nivy". Badener Kultur. Siedlung. Rettungsgrabung.

PROSTĚJOV (k. ú. Čechůvky, okr. Prostějov)
„Kopaniny". KNP. Sídliště. Záchranný výzkum.

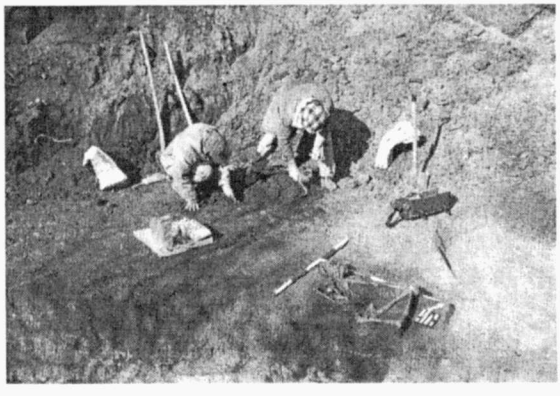
V měsících lednu až březnu 2001 bylo v poloze Kopaniny JV Čechůvek prozkoumáno několik desítek objektů. Dva z nich patřily kultuře s nálevkovitými poháry. Při hloubení rýhy pro uložení vysokotlakého plynovodního potrubí byla narušena východní část kruhové jámy o průměru 1,5 m s plochým dnem zapuštěným 0,5 m pod úrovní spražového podloží. Na dně jámy byly uloženy, obráceny dny vzhůru, 3 nálevkovité poháry. Objekt překrytý mohutnou vrstvou splachů byl rozpoznán až na profilu výkopu. V ústí objektu, 0,4 m nad jeho dnem, ležela kostra mladíka ve věku 15-17 let (antropologickou expertizu provedla M. Dočkalová). Zemřelý byl uložen na zádech, hlava obrácená obličejem k S směřovala na Z (obr. 7). Nebožtík ležel jakoby na levém boku s hlavou na levém rameni, čemuž odpovídalo i uložení v kolenou pokrčených nohou. Levá ruka se dotýkala kolena levé nohy, pravá, v lokti ohnutá, byla položena přes břicho. U pánve zesnulého byly

nalezeny tři pazourkové čepele, původně uložené pravděpodobně v nějakém váčku z organického materiálu. Na dně zásobnice, přibližně pod holenní kostí pravé nohy, byly postaveny dny vzhůru již zmíněné tři nálevkovité poháry. Téměř 1/5 objektu byla zničena výkopem, a nelze proto vyloučit, že pohřební výbavu tvořilo více nádob. Poháry datují pohřeb do nejstarší fáze moravské KNP (KNP IA).

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Prostějov (Kataster Čechůvky, Bez. Prostějov), „Kopaniny". TBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 7. Prostějov, k. ú. Čechůvky, „Kopaniny". Výzkum v okolí objektu s pohřbem KNP.
Prostějov, Kataster Čechůvky, „Kopaniny". Grabung in der Umgebung des Objektes mit der Bestattung der TBK.

PROSTĚJOV (k. ú. Držovice, okr. Prostějov)
„Loučky". KKA, KZP. Sídliště. Záchranný výzkum.

Ve dnech 9.-19. 3. 2001 proběhl záchranný archeologický výzkum na stavbě hypermarketu TESCO (viz kap. Neolit). Bylo zde doloženo též osídlení z mladšího a pozdního eneolitu – kultura kulovitých amfor a se zvoncovitými poháry. Polohou i strukturou osídlení je tato lokalita srovnatelná se sídlištěm zachyceným při výstavbě textilky japonské firmy TORAY (Šmíd 1999).

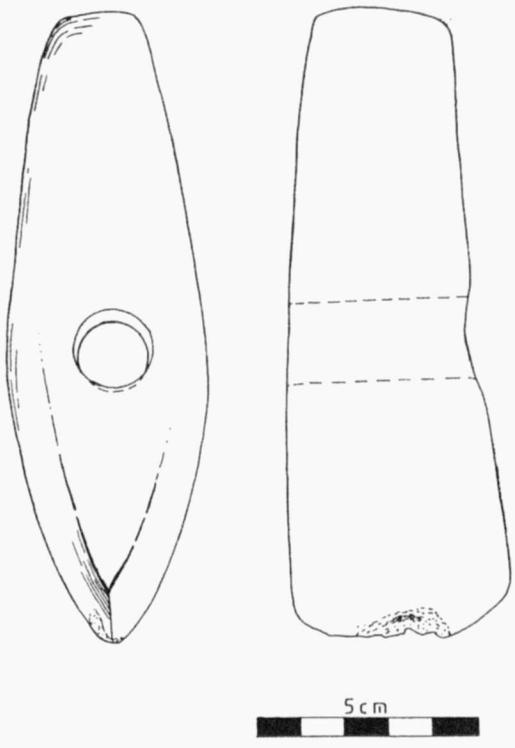
Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Literatura:

Šmíd, M. 1999: Nové poznatky o vývoji střední Moravy v období středního a mladého eneolitu. In: Otázky neolitu a eneolitu našich krajín. Nitra 1998.

Resumé:

Prostějov (Kataster Držovice, Bez. Prostějov), „Loučky". Kugelamphoren, GBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 8. Přestavlky, „Opalky". Sekeromlat.
Přestavlky, „Opalky". Streitaxt.

PŘESTAVLKY (okr. Přerov)
„Opalky". KŠK. Ojedinělý nález. Povrchový sběr.

V souvislosti s novým zpracováním prehistorického osídlení katastru obce Přestavlky předal v prosinci r. 2001 archeologickému pracovišti Muzea Komenského v Přerově p. František Čajan z Přerova k zdokumentování svou kolekci nálezů z povrchových sběrů, mezi nimiž byl též celistvě zachovaný exemplář sekeromlatu slezského typu, objevený nálezcem v polovině 90. let 20. stol. v trati „Opalky", která je z literatury proslulá především jako paleolitická lokalita (aurignacien, viz kap. Paleolit).

Zmíněný sekeromlat byl nalezen v nejvyšším místě trati, téměř na hranici Přestavlckého lesa, v okolí bodu vymezeného na ZM ČR 1:10000 25-13-23 souřadnicemi 130 mm od Z s.č. a 315 mm od J s.č. Nástroj je vyroben ze středozrnného amfibolitu a vykazuje rozměry: délku - 144 mm, max. šířku - 46 mm, výšku ostří a týlu - 47 a 32 mm, průměr provrtu - 18 mm (nahoře) a 19 mm (dole). Příčný průřez je plankonvexní. Ostří nese stopy částečného poškození (obr. 8).

Podle výše uvedeného popisu můžeme popisovaný artefakt přiřadit k tzv. sekeromlatům slezského typu kultury se šňůrovou keramikou na Moravě, v jejichž mužských hrobech se vyskytují (Šebela 1999, 11, Plate 199:1-3; Plate 90:6; 91:3).

Z katastru Přestavlk je tento exemplář prozatím čtvrtým pozdně eneolitickým sekeromlatem: dva sekeromlaty jednoduchého tvaru pocházejí z trati „Perklusy" a jeden taktéž jednoduchého tvaru z trati „Díly" (Šebela 1999, Plate 157: 3, 5-6; Drechsler 2002).

Aleš Drechsler, Muzeum Komenského Přerov

Poznámnka:

Za určení suroviny vyslovuji své poděkování prof. RNDr. A. Přichystalovi z katedry geologie a paleontologie PřF MU v Brně.

Literatura.

Drechsler, A. 2002 (v tisku): Počátky osídlení katastru Přestavlk.

Šebela, L. 1999: The Corded Ware Culture in Moravia and in the Adjacent Part of Silesia (Catalogue), Fontes Archaeologiae Moravicae XXIII. Brno.

Resumé:

Přestavlky (Bez. Přerov), „Opalky". Schnurkeramik. Einzelfund. Terrainbegehung.

PTENÍ (k. ú. Ptenský Dvorek, okr. Prostějov)
Intravilán obce. MMK. Sídliště. Ojedinělý nález.

Při stavbě rodinného domu manželů Kejkových došlo k narušení několika pravěkých objektů. Hojné střepy povalující se na hromadách hlíny posbíral soused do travného koše a po nějaké době, nevěda co s nimi, se materiálu postupně zbavoval. Poslední 3 střepy kolekce se dostaly prostřednictvím E. Kočendy do rukou pracovníků prostějovského pracoviště ÚAPP v Brně a potažmo do sbírek prostějovského muzea.

Místo nálezu je situováno v západní části osady vlevo od silnice vedoucí do Suchdola a na ZM ČR 1: 10000, list 24-23-05, se nachází kolem bodu vzdáleného od Z a J s.č. 95:321 mm. Z geomorfologického hlediska se jedná o ploché návrší výrazné ostrožny, sevřené od SV nivou říčky Romže a od J hlubokým zářezem Brodeckého potoka. Nadmořská výška místa nálezu je 340-350 m a nachází se v místě vyústění předpokládané spojnice mezi Malou Hanou a Hanou, je zatím posledním doloženým pravěkým osídlením této části Drahanské vrchoviny. Matriál datuje sídliště do závěrečného stadia vývoje MMK.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Ptení (Kataster Ptenský Dvorek, Bez. Prostějov). MBK. Siedlung. Einzelfund.

REŠICE (okr. Znojmo)
„U Dubu". KKK. Výšinné opevněné sídliště. Povrchový průzkum, sondáž.

Na ostrožně vybíhající k JZ nad údolí řeky Rokytné asi 2 km JZ obce v trati „U Dubu" nebo „U Zaječných zahrad" bylo v květnu roku 2001 při průzkumu výšinných poloh vhodných k pravěkému osídlení autorem zprávy a R. Čihákem objeveno dosud neznámé opevněné sídliště. Osada zaujala typickou výšinnou polohu ve tvaru ostrožny nad levým břehem Rokytné. Nadmořská výška vrcholové plošiny ostrožny se pohybuje mezi 340-349 m a relativní převýšení nad hladinou řeky je 50-60 m. Lokalita se nachází ve vzrostlém listnatém lese na k. ú. Rešice. Přístup na ostrožnu vedoucí z náhorní plošiny na SV je v místě zúžení šíje ostrožny přepažen opevněním. Jde o nevýrazný terasový stupeň - pozůstatek valu, před nímž se místy rýsuje pozůstatek příkopu ve formě muldovité prohlubně. Převýšení mezi horní hranou valu a terénem před ním se pohybuje maximálně okolo 70 cm. Opevnění je umístěno ve spodní části svahu spadajícího z osídlené vrcholové plošiny. Dále po obvodu ostrožny se případné opevnění výrazněji nerýsuje a terénní konfigurace jej ani příliš nevyžadovala. Osídlená plocha má oválný tvar o rozměrech přibližně 100x30 m. Otázkou však je, zda do rámce opevněné plochy patří i nižší plošina na JZ vybíhající do meandru Rokytné, kde se našly jen zcela ojedinělé střepy z eneolitu. V tom případě by dosahovala osídlená plocha dvojnásobného rozsahu. Nálezy se koncentrují v prostoru přiléhajícím k vnitřní straně valu, na vrcholové plošině a na jejích svazích. Na vrcholové plošině je vyvinuta i kulturní vrstva o mocnosti kolem 20 cm.

Povrchovými sběry a drobnou sondáží se získal nevelký soubor keramických zlomků nádob, datovatelný rámcově do eneolitu. Zjištěny byly jednoduše ven vyhnuté a vzhůru vytažené hraněné okraje, ve výzdobě se objevují nehtovitě promačkávaná plastická páska a dva výčnělky (hrotitý a zátkovitý). Povrch nádob je vyhlazen i lehce drsněn a hmota keramiky obsahuje příměs písčitého ostřiva (drcená hornina). Typické jsou tři zlomky kanelovaných výdutí, v jednom případě doplněné dvojitou řádkou důlků a v druhém případě orientované jako klasovité žlábky. Podle tohoto výzdobného prvku můžeme lokalitu zařadit do bolerázského stupně kultury s kanelovanou keramikou. Střepy nádob doplňují zlomky mazanice s otisky kůlů, zlomky zvířecích kostí a dva kusy štípané industrie. Jeden z nich je přepálený čepelový srpový úštěp s pilkovitou retuší a další kus je odštěpek z rohovce typu KL II. Pozůstatky po osídlení nositelů jiných eneolitických kultur chybí a nebyly zjištěny ani nálezy z mladších období pravěku nebo středověku. Díky tomuto zjištění lze opevnění přiřadit nositelům kultury s KK. Zajímavý je název ostrožny „Hradisko", ležící na opačném břehu Rokytné nad

soutokem s potokem z Horních Kounic, přímo naproti nově objevené lokalitě. Toto „Hradisko" není zatím přesněji datováno a je možné, že jde o další opevněnou lokalitu z eneolitu (Kovárník 2001, 100).

Nová výšinná opevněná lokalita boleráz-ského stupně kultury s kanelovanou keramikou rozšiřuje počet nalezišť ze středního eneolitu v regionu, odkud jsou známa tato sídliště: Rokytná-„Hradisko", Rokytná-„Tábor", Olbramovice-„Leskoun", Kramolín-„Hradisko", Mohelno-„Skřipina", Senorady-„Malá skála" a jiné (Podborský, Vildomec 1972; Koštuřík a kol. 1986; Podborský a kol. 1993, 179-190).

Milan Vokáč, FF MU Brno

Literatura:

Koštuřík, P., Kovárník, J., Měřínský, Z., Oliva, M. 1986: Pravěk Třebíčska, Brno.

Kovárník, J. 2001: Dějiny archeologického bádání na Znojemsku. In: Podborský, V. (ed.): 50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku, Brno, 95-125.

Podborský, V., Vildomec, V. 1972: Pravěk Znojemska, Brno.

Podborský, V. a kol. 1993: Pravěké dějiny Moravy, Brno.

Resumé:

Rešice (Bez. Znojmo), „U Dubu". Badener Kultur. Befestigte Höhensiedlung. Terrainbegehung, Festellungsausgrabung.

URČICE (okr. Prostějov)

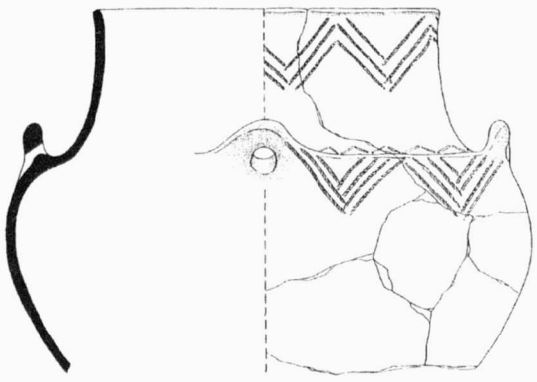
„Větřák". KŠK. Pohřebiště. Záchranný výzkum.

V měsíci dubnu 2001 byla zahájena první etapa zemních prací souvisejících se zástavbou polohy „Větřák" v Určicích rodinnými domky (viz kap. Neolit). V průběhu záchranného výzkumu byly též prozkoumány 3 hroby kultury se šňůrovou keramikou. Zesnulí byli pohřbeni v prostorných hrobových jamách, orientovaných delší osou ve směru JZ-SV, a vybaveni četnými milodary. Vedle keramiky byla z hrobů vyzvednuta broušená a štípaná industrie. Jedná se již o třetí známé pohřebiště kultury se šňůrovou keramikou na katastru Určic.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Určice (Bez. Prostějov), „Větrák". Schnurkeramik. Gräberfeld. Rettungsgrabung.

Obr. 9. Vávrovice, „U Palhanské cesty". Keramická nádoba z objektu k. 606 (KKA). Vávrovice, „U Palhanské cesty". Keramik der Kugelamphoren, Objekt Nr. k. 606.

VÁVROVICE (okr. Opava)

„U Palhanské cesty". KKA. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při záchranném archeologickém výzkumu na stavbě výrobní haly na katastru obce Vávrovice v poloze „U Palhanské cesty" byla odkryta část sídliště, datovaného nálezy do eneolitu, pozdní doby římské a střední doby hradištní. Základní poloha zkoumané plochy na mapě ZM 1:10 000 list č. 15-32-13 je určena body od Z a J s.č. vzdálenými 462:247; 450:243; 454:229; 464:237 mm (bližší popis lokality - viz kap. Doba římská).

Eneolitické fázi osídlení můžeme přiřadit 17 sídlištních objektů a podle nálezů z kůlových jamek pravděpodobně i půdorys kůlového domu. Převážnou většinu tvořily kruhové až oválné jámy různé velikosti a hloubky, s rovnými či šikmými stěnami a rovným případně mísovitě prohnutým dnem. Dvě takové jámy (k. 601 a 668) byly vyplněny velkými kusy přepálené mazanice s otisky prutů a kvadratických dřev. V 5 případech byly zachyceny menší i poměrně rozsáhlé hliníky, přičemž v jednom z nich (k. 702 s nepočetnými keramickými nálezy) byla zahloubena studna (k. 701), bohužel bez jakýchkoli archeologických nálezů. V jednom případě byla zachycena hruškovitá zásobnice (k. 606) v superpozici s další sídlištní jámou (k. 612), ve které bylo množství keramických nálezů patřících stejně jako nálezy ze všech eneolitických objektů kultuře s kulovitými amforami (obr. 9). Ve výplni sídlištních objektů se nacházely zlomky keramiky, štípaná industrie, zlomky broušené industrie a zvířecí kosti.

Keramické těsto u významné části získaného souboru obsahovalo charakteristické ostřivo, hrubou kamennou drť, v některých případech byl použitý materiál se zrny minerálů výrazně červené barvy. Ve výzdobě nádob se uplatňovaly kolkované

vzory, především obdélníky sestavené do řad, klikatek nebo třásní. Z otisků šňůry byly vytvářeny zavěšené vyplňované trojúhelníky, girlandy a vícenásobné pásy, méně častá byla výzdoba plastickými výčnělky a nehtovými důlky. Inventář části objektů vykazoval jisté rozdíly v zastoupení tvarů a prvků výzdoby, a na lokalitě lze proto očekávat identifikaci alespoň dvou chronologicky odlišných sídelních horizontů.

Michaela Zezulová, SPÚ Ostrava, odd. Opava
Ondrej Šedo, AÚ AV ČR Brno

Resumé:

Vávrovice (Bez. Opava), „U Palhanské cesty". Kugelamphoren. Siedlung. Rettungsgrabung.

VEVČICE (okr. Znojmo)
„Vysoké pšeničné". MMK (Lengyel III). Sídliště. Záchranný výzkum.

V rámci výstavby skupinového vodovodu Jevišovice-Černín-Vevčice-Rudlice bylo v březnu 2000 zjištěno intenzivní pravěké osídlení v západní části katastru Vevčic, v poloze „Vysoké pšeničné". Ta je součástí Jevišovické pahorkatiny na pravém břehu Jevišovky, která lokalitu vymezuje od severovýchodu a východu. Výrazný bod „Na Horce" má nadmořskou výšku 325 m n.m., plocha sídliště pak 280-290 m n.m., které se mírně sklání směrem k východu. Podloží tvoří degenerovaná jílovitá spraš.

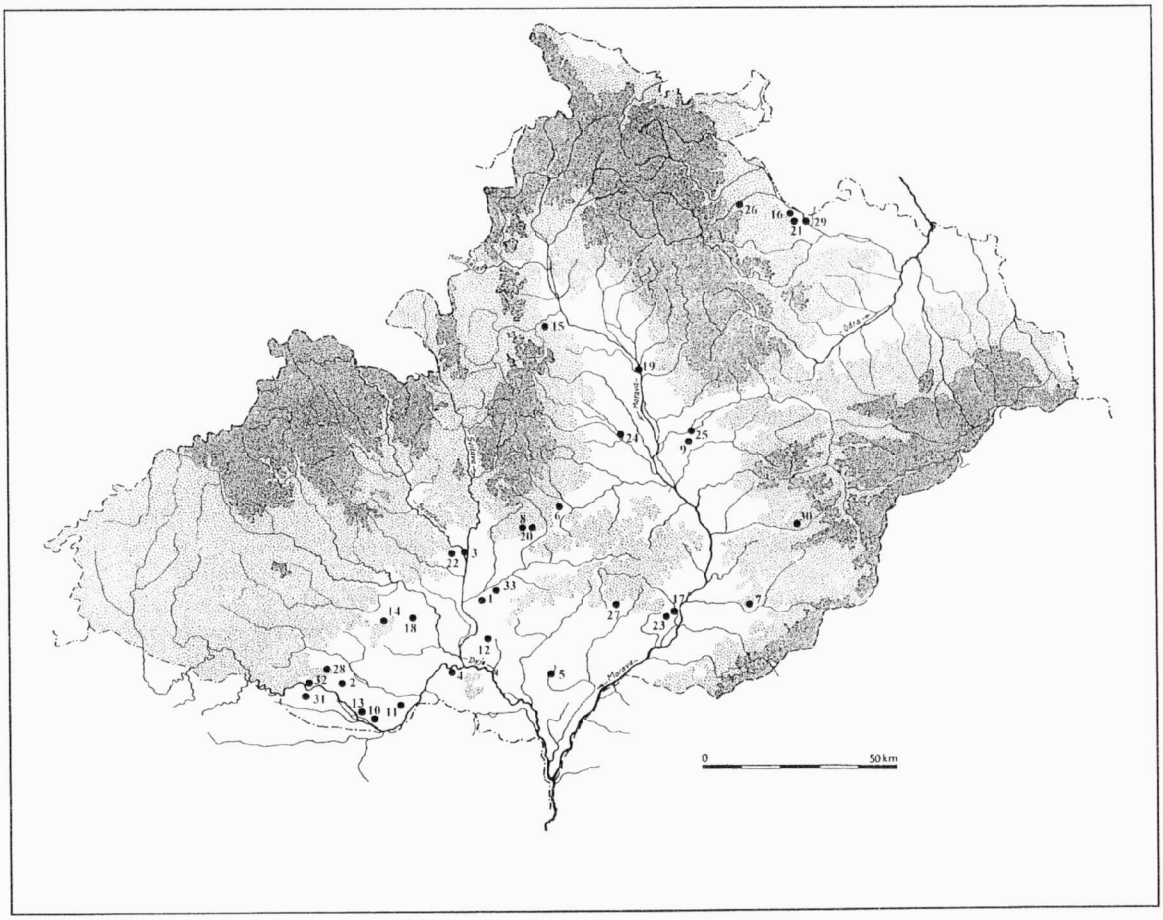
V délce 160 m jsme zdokumentovali a ovzorkovali 8 menších objektů, které patřily do skupiny jáma a zásobní jáma (silo). V prostoru skrývky manipulačního pruhu se pro nepřízeň počasí nepodařilo zjistit žádné archeologické objekty. Z jam pochází především soubor keramiky s charakteristickými zlomky nepravé terry nigry s černým lesklým povrchem. Ve výzdobě je zastoupená především plastická výzdoba, a to několika výčnělky typu soví hlavička. Z ostatních nálezů vyniká kostěné šídlo, úštěpy a kulovité drtidlo vyrobené z plazmy. Podle těchto nálezů lze zjištěné sídliště zařadit do mladší fáze kultury s moravskou malovanou keramikou (Lengyel III).

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Vevčice (Bez. Znojmo), „Pšeničné". MBK (Lengyel III). Siedlung. Rettungsgrabung.

DOBA BRONZOVÁ

1 – Blučina, 2 – Borotice, 3 – Brno, 4 – Brod nad Dyjí, 5 – Čejkovice, 6 – Drnovice, 7 – Havřice, 8 – Holubice, 9 – Horní Moštěnice, 10 – Hrádek, 11 – Hrušovany nad Jevišovkou, 12 – Hustopeče, 13 – Křídlůvky, 14 – Lesonice, 15 – Loštice, 16 – Vávrovice, 17 – Nedakonice, 18 – Olbramovice, 19 – Olomouc, 20 – Olšany, 21 – Opava, 22 – Ostopovice, 23 – Polešovice, 24 – Prostějov, 25 – Přerov, 26 – Stěbořice, 27 – Svatobořice-Mistřín, 28 – Únanov, 29 – Velké Hoštice, 30 – Vizovice, 31 – Vrbovec, 32 – Znojmo, 33 – Žatčany.

BLUČINA (okr. Brno-venkov)
„Cezavy". Starší a mladší doba bronzová. Výšinné sídliště. Systematický výzkum.

V srpnu 2001 proběhla další etapa systematického výzkumu výšinné lokality na Cezavách, která sledovala dva cíle: 1) ověřit porostový příznak, zachycený uprostřed západního svahu leteckým snímkováním a předběžně považovaný za hrob s kruhovým žlábkem; 2) na stejném svahu ověřit původ střední hráze, o které již K. Tihelka uvažoval jako o potenciálním fortifikačním reliktu (Tihelka 1952, 282-283; týž 1960, 100). K tomu účelu byla v sektoru A lokality, v jihovýchodním rohu parc. č. 2015 s přesahem na parc. 2016 (pole F. Minaříka z Blučiny), odkryta plocha čtyř celých čtverců (31-33u, 34t) s přilehlými segmenty tří dalších (31-32t, 33v). Východním směrem navázala na čtverec 31u 1 m široká sonda, která v linii severní hranice čtverců 29-30u proťala těleso prostřední hráze (parc. č. 2052) až po západní okraj polní cesty vedoucí po vrcholu hráze.

Plocha čtverců 31-32t, 33v byla odkryta se záměrem prověřit jednak zmíněný porostový příznak, jednak případný opevňovací příkop nebo jiný liniový fortifikační prvek na úpatí střední hráze. V tomto prostoru bylo po ruční skrývce 0,25-0,30 m mocné ornice zachyceno a prozkoumáno celkem pět zahloubených objektů. Čtyři z nich (č. 62, 63, 65, 66) představovaly nevelké a mělké, max. 0,3 m do jílového podloží zapuštěné jámy. Byly však téměř bez nálezů nebo obsahovaly pouze několik drobných a zcela nevýrazných keramických fragmentů, které neumožňují jejich datování. Nelze dokonce ani vyloučit, že jsou recentního původu (jámy po stromech?). Zcela jiného charakteru byl obj. č. 64 představující zhruba severojižně orientovaný žlábek. Na zkoumané ploše byl odkryt v délce 11 m, jeho šířka kolísala od 0,2 do 0,4 m a v rostlém podloží dosahoval hloubky maximálně jen 0,15 m. Jižním směrem žlábek postupně vykliňoval, až se v severovýchodním rohu čtv. 32t zcela vytratil, severním směrem naopak spíše nabýval na šířce i hloubce a pokračoval přes zčásti otevřený čtverec 33v mimo zkoumanou plochu. Funkci ani datování žlábku se zatím nepodařilo stanovit, v jeho výplni se vedle nepříliš signifikantních a nepočetných střepů z doby bronzové a dvou drobných bronzových tyčinkovitých dlátek nacházely i nálezy zcela nesporného recentní původu. Vzhledem k tomu, že v odkryté délce 11 m byl průběh objektu s nepatrnými zakřiveními téměř lineární, nelze jej pokládat za kruhový žlábek, očekávaný zde na základě leteckého snímku. Odkryv výše specifikované plochy pod střední hrází tak zatím neprokázal ani existenci fortifikačního objektu na jejím úpatí, ani přítomnost hrobu s kruhovým žlábkem, jehož existenci v nejbližším okolí však stále nelze vyloučit.

Sonda ve střední hrázi (severní část čtverců 29-30u) zachytila v horní třetině svahu v povrchové vrstvě (hl. 0,2-0,4 m) menší koncentraci nálezů, sestávající zejména z drobných a menších kamenů a zlomků velatické keramiky, ojediněle se vyskytly i zvířecí kosti a zlomky mazanice. Situace tohoto druhu jsou na Cezavách příznačné pro osídlení velatické fáze kultury středodunajských popelnicových polí (Salaš 1989; týž 1997). Přes situování v poměrně strmém svahu se tyto nálezy až na některé kameny natolik úzce lokálně koncentrovaly, že je nelze pokládat za výsledek erozně-kumulační činnosti, splachů, nýbrž za původní nálezovou kumulaci (obj. č. K11). Sonda zachytila zřejmě jenom severní okraj této kumulace, neboť nálezy se soustředily pouze u jižní stěny výkopu, odkud pokračovaly jižním směrem do již nezkoumané plochy čtverce 29u.

Stejná sonda současně prokázala, že těleso střední hráze nepředstavuje původní konfiguraci terénu. Muselo vzniknout druhotně, nejspíše přirozenými splachy, a to již před horizontem velatického osídlení. Na východním okraji svahu u polní cesty bylo rostlé sprašové podloží v sondě obnaženo až v hloubce 2,7 m, zatímco na úpatí nasedala na spraš již jen povrchová, humusová vrstva o mocnosti 0,20-0,25 m. Rostlé podloží tedy v tomto prostoru vykazuje jen mírný východozápadní sklon, stejný jako je na parcelách pod střední hrází. Podstatnou část vlastního tělesa hráze vytváří homogenní vrstva hutné, hnědé, velmi ulehlé hlíny, dosahující ve východní části až dvoumetrové mocnosti. Za bezprostřední příčinu druhotného vzniku hráze lze považovat objekt zjištěný zhruba v jejím středu při západním okraji odkryté severní části čtverce 29u. Zde byl zachycen do sprašového podloží ostře a pravidelně zapuštěný žlab (obj. č. 67) orientovaný souběžně s vrstevnicemi ve směru SSV-JJZ. Byl odkryt sice jenom v délce 1 m, při konstantní šířce 0,4 m zde však vykazoval členité dno s hloubkou 0,05-0,20 cm. Objekt předběžně interpretujeme jako žlab fortifikační palisády, která posléze dala vzniknout tělesu střední hráze. Bez dalšího, východním směrem na sondu navazujícího odkryvu nelze ale spolehlivě rozhodnout, zda vrstva hnědé ulehlé hlíny, tvořící těleso hráze, zde vznikala splachy, zadržovanými po určitou dobu palisádou, či zda nepředstavuje umělý hlinitý násep na vnitřní straně palisády. I když z vlastního žlábku ani z vrstvy bezprostředně nasedající na rostlé podloží se nepodařilo získat chronologicky signifikantní materiál, s velkou pravděpodobností můžeme palisádu spojovat se starobronzovým, a to spíše s věteřovským než únětickým osídlením Cezav. V tom případě by to byla vedle příkopem a kamennou hradbou opevněného vrcholu návrší další,

tentokrát stavebně lehčí a předsunutá fortifikační linie. Tento předběžný závěr může ještě doznat korekce po konečném zpracování a vyhodnocení výzkumné sezóny 2001, pokud však bude potvrzen, musely Cezavy v době věteřovského osídlení představovat velmi vyspělou reprezentativní formu fortifikovaného sídla – hradisko s vyčleněnou, samostatně opevněnou akropolí a s opevněným předhradím.

František Floder, Bronze Age, spol. s r. o., Brno
Milan Salaš, MZM Brno

Literatura:

Salaš, M. 1989: Der gegenwärtige Forschungsstand der Untersuchungen auf der jungbronzezeitlichen Höhenfundstelle Cezavy bei Blučina. In: Studia nad grodami epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie środkowej, 113-130. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź.

Salaš, M. 1997: Neue urnenfelderzeitliche Depotfunde von Cezavy bei Blučina (Mähren). Das Altertum 43, 3-20.

Tihelka, K. 1952: Další nálezy na sídlištích z doby bronzové na Cezavách u Blučiny. Časopis Moravského muzea v Brně XXXVII, 276-312.

Tihelka, K. 1960: Moravský věteřovský typ. Památky archeologické LI, 27-135.

Resumé:

Blučina (Bez. Brno-venkov). Bronze- und urnenfelderzeitliche Höhenfundstelle „Cezavy". Frühbronzezeitliche Palisadenrille, frühurnenfelderzeitliche Flächenfundanhäufung.

BOROTICE (okr. Znojmo)
„Nad Dvorem". VS. Mohylník. Zjišťovací výzkum.

Ve dnech 9. až 13. července 2001 se v rámci grantu GA AV ČR A9001002/00 uskutečnil v Boroticích drobný sondážní výzkum. V roce 1991 zjistil J. Kovárník při leteckém snímkování, že na poli v těsné blízkosti mohylníku ze starší a střední doby bronzové se rýsuje černý kruh jako pozůstatek mohyly (Kovárník 1993, 109). Při zalesňování pozemku plánovaném na rok 2001 mohlo dojít k porušení nebo zničení tohoto objektu, a proto se v červenci přistoupilo k ověření zjištěné situace. Původně se plánovalo ruční skrytí celé plochy nad kruhovým objektem. Povrchová vrstva však byla silně kamenitá a velmi ztvrdlá, takže se ručně odkryla pouze obvodová plocha nad kruhovým útvarem. Objekt o průměru 7,5 až 9 m vymezoval žlábek široký 70 až 85 cm a hluboký až 45 cm. V jižní části objektu ležela z vnější strany žlábku lidská kostra ve skrčené poloze na pravém boku. Výbavu tvořila malá amforka pod rukou a menší bronzový plechový kroužek uložený poblíž nohou. Podle nebohatých nálezů lze hrob přisoudit věteřovské skupině a datovat ho do závěru starší doby bronzové. Středová část mohyly byla po ukončení výzkumu skryta mechanicky, avšak neobjevily se již žádné nálezy.

Stanislav Stuchlík, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Kovárník, J. 1993: Výsledky letecké archeologické prospekce na jižní Moravě v r. 1991, PV 1991, 108-110.

Resumé:

Borotice (Bez. Znojmo), „Nad Dvorem". Věteřov-Gruppe. Hügelgräberfeld. Vorläufige Sondage.

BRNO (k. ú. Horní Heršpice, okr. Brno-město)
Ul. Kšírova. Velatická fáze KSPP. Sídlištní vrstva. Záchranný výzkum.

Areál staveniště prodejního skladu fy Mateza leží na katastru Horních Heršpic, na pravém břehu Svratky (popis lokality a postupu terénních prací viz kap. Neolit). Na celé ploše cca 1 ha byla zjištěna až 0,7 m mocná kulturní vrstva s popelovitými a propálenými vložkami. Keramické nálezy dokládaly osídlení velatické fáze kultury středodunajských popelnicových polí.

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Kataster Horní Heršpice, Bez. Brno-město), Kšírova Str. Velatice-Phase der mitteldanubischen Urnenfelderkultur. Siedlungsschicht. Rettungsgrabung.

BRNO (k. ú. Královo Pole, okr. Brno-město)
Poděbradova ul. Starší doba bronzová. Sídliště. Záchranný výzkum.

V listopadu 2001 byla zahájena dostavba velkého městského silničního okruhu přípravou jámy pro vstupní portál tunelu pod ulicí Dobrovského. Lokalita se nachází mezi ulicemi Poděbradova a Košinova, na ose spojující ulici Milíčovu a Veleslavínovu (na ZM ČR 1:10 000 list 24-32-25 mezi body od Z a J s.č. vzdálenými 7:279, 283:283, 279:279, 8:275 mm). Na východě a západě byla vymezena řadovou zástavbou rodinných domů, vnitřní prostor byl využíván jako zahrady. Zájmová plocha se mírně svažuje směrem k východu a spadá do pravobřežní nivy Ponávky, protékající dnes (potrubím) ve vzdálenosti cca 200 m od zjištěných pravěkých objektů. Nadmořská výška se pohybuje mezi 220 a 216 m. Po sejmutí více než 1 m silné černozemní orniční a podorniční vrstvy, obsahující množství recentního stavebního a komunálního odpadu byla odkryta horní hladina

sprašové návěje. V průběhu záchranného archeologického výzkumu bylo zdokumentováno celkem devět sídlištních objektů obsahujících pouze nahodilé zlomky keramiky ze starší doby bronzové. Nejzajímavější nález představovala zásobní jáma, na jejímž dně byla lidská kostra dospělého jedince uložená v rituální skrčené poloze a pohozená kostra asi jednoročního dítěte.

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Kataster Královo Pole, Bez. Brno-město), Poděbradova Str. Ältere Bronzezeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

BROD NAD DYJÍ (okr. Břeclav)
Pod Silnicí. ÚK. Sídliště. Povrchová prospekce.

Na polykulturní lokalitě (popis viz v kap. Neolit) je povrchovými nálezy doložena existence sídliště únětické kultury.

Dagmar Jelínková, Lubomír Šebela AÚ AV ČR Brno

Resumé:

Brod nad Dyjí (Bez. Břeclav), „Pod silnicí". Aunjetitzer Kultur. Siedlung. Terrainbegehung.

ČEJKOVICE (okr. Hodonín)
„Hrbaté úlehle". Velatická fáze KSPP. Ojedinělá jáma. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum na této lokalitě byl uskutečněn 23. 4. 2001 na základě upozornění pracovníků ZŠ Čejkovice o nálezu kosterních pozůstatků (lidská lebka, lidské a zvířecí kosti) v prostoru ovocného sadu v trati „Hrbaté úlehle". Objekt, z něhož byly zmiňované kosti amatérsky vyzvednuty, byl zachycen ve strmém břehu původně snad mírného svahu, silně narušeného terasovými úpravami.

Popis profilu: po začištění objektu ve stěně srázu byl ve sprašovém podloží odhalen na profilu tmavý hlinitý zásyp se světlými sprašovými čočkami, jehož pravidelně se rozšiřující stěny byly v hloubce 170 cm od dnešního povrchu ukončeny plochým dnem, o šířce cca 150 cm. Profil nad ním byl tvořen od úrovně nynějšího povrchu do hloubky 30 cm vrstvou tmavší žluté až nazelenalé spraše, následně pak stejně mocnou vrstvou tmavě šedé hlinité zeminy. U dna objektu, v jeho východním rohu, byla zachycena dolní čelist většího zvířete, v západním rohu nade dnem pak pozorována skupina lidských kostí.

Plošný odkryv objektu byl limitován jen asi 2 m širokým pásem mezi hranou srázu a stávajícím oplocením jabloňového sadu. Tmavý zásyp jámy ve tvaru téměř pravidelného čtverce (o délce hrany 135-140 cm) se zakulacenými rohy (orientovanými zhruba podle světových stran) se vyrýsoval na úrovni sprašového podloží v hloubce 60 cm od dnešního povrchu. Směrem ke dnu se objekt pravidelně rozšiřoval. Maximální délka dna objektu měřená na ose Z-V činila 235 cm (délka S-J nezjištěna, neboť v severní části nebylo stěny objektu u dna dosaženo pro přílišné podkopání plotu, jižní část objektu byla pro změnu zničena odtěžením).

Výplň objektu obsahovala keramické zlomky a několik drobnějších kamenů. V hloubce 130 cm byla v SV části objektu objevena překvapivě dobře zachovaná kostra malého dítěte (kojence?) ležícího na levém boku, orientovaná ve směru JV-SZ. Dalším snižováním zásypu docházelo k nálezům jednotlivých lidských kostí i celých částí těl, roztroušených téměř po celé ploše objektu, zvláště pak asi 10-15 cm nad jeho dnem, které se jižním směrem mírně svažovalo. Největší shluk kostí byl odhalen v JZ rohu objektu. V JV části objektu pak byla odkryta lebka (podle rozměrů pravděpodobně k těmto kostem náležející), snad úmyslně položená na okrajovém střepu větší keramické nádoby. Vlevo od lebky byly následně nalezeny kosti většího zvířete.

Podle zlomků nalezené keramiky je možné jámu s pozůstatky 3 nedospělých lidských jedinců přiřadit ke kultuře popelnicových polí, snad do její velatické fáze.

Jaroslav Škojec, Marian Mazuch, AÚ AV ČR Brno

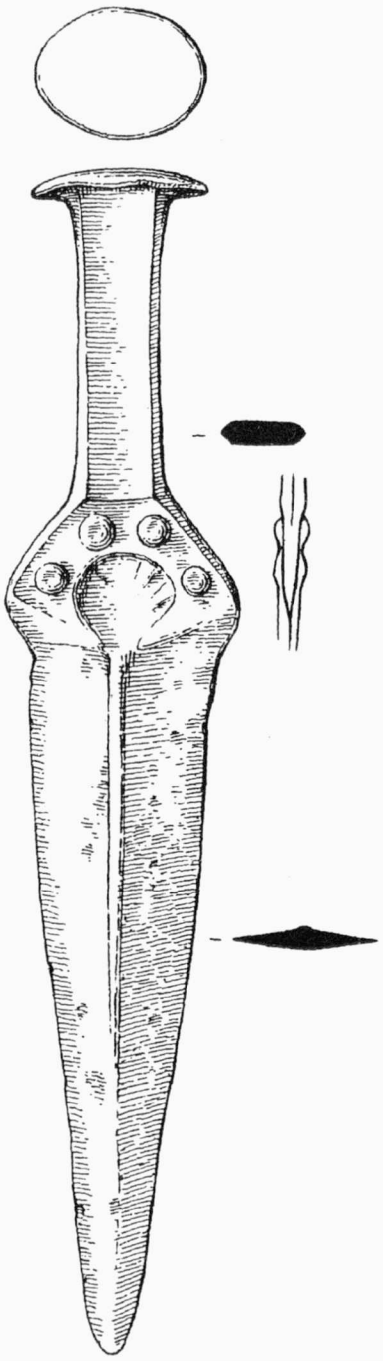
Resumé:

Čejkovice (Bez. Hodonín), „Hrbaté úlehle". Velatice-Phase der mitteldanubischen Urnenfelderkultur. Grube. Rettungsgrabung.

DRNOVICE (okr. Vyškov)
„Za Lesní správou". SMK, Velatická fáze KSPP. Sídliště. Záchranný výzkum.

Koncem měsíce října 2001 byla zahájena výstavba komunikace určené pro kolonii rodinných domků v poloze „Za Lesní správou" na severním okraji Drnovic. Po skrývce nadložní zeminy se na sprašovém podloží vyrýsovalo několik desítek pravěkých objektů, jejichž výzkum proběhl v měsících listopadu a prosinci téhož roku. Celkem bylo prozkoumáno a zdokumentováno 45 objektů, z nichž většina patřila kultuře středodunajské mohylové a zbytek, vyjma objektu K 501, velatické fázi KSPP.

Poloha „Za Lesní správou" se nachází v horní polovině k východu exponovaného svahu, který zvolna klesá do údolí potoka Drnovky. Podle J. Demka (1987, 233) se jedná o SZ okraj Ivanovické brány, která tvoří sv. část Vyškovské brány. Nadmořská výška zkoumané plochy se pohybovala od 279 do 290 m.

Obr. 1. Drnovice, „Za Lesní správou". Bronzová dýka nalezená v objektu K544.
Drnovice, „Za Lesní správou". Bronzedolche, Objekt K544.

Ze 45 prozkoumaných a zdokumentovaných objektů lze 19 klasifikovat jako jámu zásobní, 8 jako jámu stavební a 2 jako kůlovou jamku. Zbytek tvoří různé sklípky a objekty, o jejichž funkci nelze s jistotou nic říci. Na celé ploše (3000 m^2) nebyly zjištěny stopy po nadzemních stavbách. Vedle keramiky, výjimečně i celých tvarů, byl nalezen zlomek kadlubu a v objektu K 544 litá bronzová dýka (obr. 1). V zásypu objektu K 505 ležel rituálně uložený skelet dítěte (H1). V blízkosti jeho sterna byl nalezen rozpadlý bronzový drátěný kroužek a drobný parohový korál.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Literatura:

Demek, J. a kol. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny, Praha.

Resumé:

Drnovice (Bez. Vyškov), „Za Lesní správou". Hügelgräberkultur, Velatice-Phase der mitteldanubischen Urnenfelderkultur. Siedlung. Rettungsgrabung.

HAVŘICE (okr. Uherské Hradiště)
„Nad Zahrádkami". Doba bronzová. Sídliště. Záchranný výzkum.

V rámci záchranného archeologického výzkumu na stavbě přeložky silnice II/495 do Vlčnova a obslužné komunikace byly mj. prozkoumány 2 jámy, které lze přiřadit pouze rámcově do doby bronzové (popis výzkumu viz v kap. Neolit).

Miroslav Bálek, ÚAPP Brno

Resumé:

Havřice (Bez. Uherské Hradiště), „Nad Zahrádkami". Bronzezeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

HOLUBICE (okr. Vyškov)
„Mezidraží", „Hřezka". Doba bronzová. Sídliště. Záchranný výzkum.

V průběhu záchranného výzkumu (viz kap. Eneolit) byly zjištěny čtyři zahloubené objekty, z nichž jeden patří do doby bronzové.

Petr Kos, Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

Resumé:

Holubice (Bez. Vyškov), „Mezidraží", „Hřezka". Bronzezeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

HORNÍ MOŠTĚNICE (okr. Přerov)
„Nad Souhrady". KLPP. Sídliště. Povrchový sběr.

V jarních měsících roku 2001 bylo výstavbou rodinných domků narušeno sídliště z mladší a pozdní doby bronzové. Následným povrchovým průzkumem bylo na hromadách vytěžené hlíny získáno několik desítek kusů fragmentární keramiky a mazanice. I když většina nalezeného souboru náleží slezské fázi KLPP, část

keramického materiálu je možné spojovat s předchozím lužickým osídlením (za konzultaci děkuji prof. V. Podborskému). Spojitost s osídlením slezské fáze KLPP vykazují především následující tvary souboru: fragment osudí, část miniaturního osudíčka s omfalem na dně, zdobený fragment okraje z hlubší mísy, hliněný terč (poklička ?), dno mísy zdobené soustřednými kruhy (obr. 2:1-4, 6, 7). Lužické fázi KLPP se dá přiřadit fragment šálku (obr. 2:5). Zbytek nalezeného keramického materiálu není chronologicky citlivý. Nová lokalita se nachází na pravém břehu říčky Moštěnky na východním konci obce Horní Moštěnice. Pravděpodobný rozsah osídlení činí 1ha. Osídlení z mladší doby bronzové bylo v této obci zaznamenáno již dříve (Jašková 1968, 41) v trati „Bařiny", která se ovšem nachází na levém břehu Moštěnky poblíž závodu Hanácké kyselky.

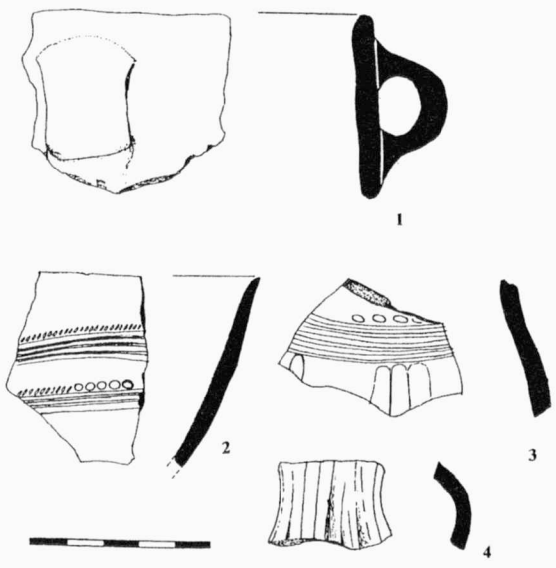
Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Literatura:

Jašková, M. 1968: Starolužické sídliště v Horní Moštěnici (okr. Přerov). PV 1967, 41.

Resumé:

Horní Moštěnice (Bez. Přerov), „Nad Souhrady". Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Siedlung. Terrainbegehung.

Obr. 2. Horní Moštěnice, „Nad Souhrady". Výběr materiálu.
Horní Moštěnice, „Nad Souhrady". Materialauswahl.

HRÁDEK (okr. Znojmo)
Intravilán obce. ÚK. Sídliště, keramický depot. Záchranný výzkum.

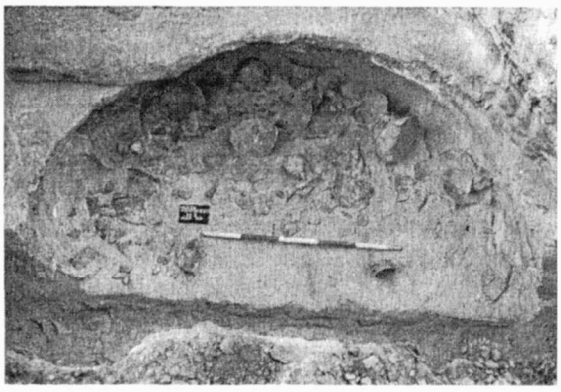
Při výstavbě tlakové kanalizace mezi obcemi Dyjákovice a Hrádek se podařilo na východním rozhraní intravilánu a extravilánu obce zdokumentovat a ve dvou případech prozkoumat velké zásobní jámy, datované do průběhu kultury únětické. Zjištěné osídlení se nachází na výrazné říční terase, na levobřeží řeky Dyje, od které je navíc oddělena kanálem Krhovice-Hevlín. Terasa má výraznou jižní orientaci a je tvořena horizonty terciérních písků s masivní přítomností fosilií. Nadmořská výška činí 200 m n.m. Zjištěné objekty se nacházejí na ZM ČR 1:10 000 list č. 34-13-15 v rozmezí bodů od Z a J s.č. 100:221, 104:220 mm. Prostředky na realizaci záchranného archeologického výzkumu byly čerpány z „Fondu záchranných archeologických výzkumů" při MK ČR, za spoluúčasti svazků obcí Jaroslavice-Hrádek-Dyjákovice.

Porušené objekty se ve výkopu nacházely po dvojicích, v těsné blízkosti u sebe, v prostoru dlouhodobě využívané polní cesty. Jejich umístění je ovšem vzhledem k liniovému výkopu zkreslující. Obě dvojice se nacházely ve vzdálenosti 15 m. Po začištění a ovzorkování objektů se ukázalo, že vždy jeden z nich neobsahuje žádné archeologické nálezy (jámy 500, 503), zatímco zbylé dva (jámy 501 a 502) obsahovaly unikátní archeologické situace.

Zásobní jáma 501 měla mírně oválný tvar s průměrem ústí 1,88x1,56 m a dna 2,65x2,5 m. Hloubka objektu činila 0,86 m od úrovně geologického podloží. Výplň byla tvořena sledem tmavých písčitých hlín a mocných lavic čistého terciérního písku bez přítomnosti jakéhokoliv archeologického nálezu. Na dně objektu v kontextu 117 se však nacházela koncentrace 11 rozbitých nádob, kterou interpretujeme jako keramický depot (obr. 3). Střed jámy byl zcela prázdný. Proto se lze oprávněně domnívat, že v tomto prostoru stál člověk, který celý akt rozbití a uložení keramiky provedl. Situaci lze hodnotit jako ojedinělý, archeologicky zdokumentovaný rituál, související se zemědělským kultem. Nádoby byly postupně rozbíjeny, a to horizontálně či vertikálně, přičemž bylo následně s těmito fragmenty ještě manipulováno. Některé byly dodatečně rozbíjeny až na drobné střípky. Celek je tvořen třemi dvouuchými nádobami, čtyřmi vejčitými hrnci s prstovanou výdutí a plastickými lalůčky na okraji, dvěma zásobnicemi s horizontální plastickou páskou a prstovanou výdutí. K nejlepším kusům patří zbylé dvě nádoby - velká kónická mísa s mírně rozšířeným okrajem, s dvěma drobnými plastickými oušky a s vhloubenou, vyškrabávanou výzdobou. Tenkostěnnou, jemnou keramiku reprezentuje menší džbánek s vhloubenou výzdobou. Překvapivě

v celku postrádáme typickou jemnou keramiku únětické kultury (šálky, koflíky, misky).

I v druhé zásobní jámě (502) jsme měli možnost zdokumentovat ojedinělý příklad rituálních praktik starší doby bronzové. Objekt byl v severní polovině z více než jedné třetiny zničen výkopem. Ve zbylé části se nám však podařilo ve dvou úrovních zachytit koncentraci nálezů. Objekt měl nepravidelně kruhový tvar o průměru ústí 1,58 m a dna 2,22 m. Dno se nacházelo 0,94 m od úrovně podloží. Na rozhraní zánikového horizontu a vlastní výplně objektu, v její horní třetině, se nacházely 4 lopatky, zlomky žeber a dlouhých kostí hospodářských zvířat a především tři keramické nádoby. Jednalo se drobný kónický šálek, položený na bok, mísu s drsněnou výdutí a hlazeným, vně vyhnutým okrajem s plastickými výčnělky a dvouuchou nádobu s leštěným hrdlem a prstovanou výdutí. Z mísy byl vylomen fragment okraje, který byl dislokován jeden metr od zbytku nádoby. Dvouuchá nádoba byla rozbita a rozptýlena kolem jižního okraje objektu. Na vlastním dně se podařilo odkrýt druhou situaci. U západní stěny objektu se nacházely původně dvě kompletní lebky skotu, které byly položeny dolní čelistí vzhůru. U nich se nacházely odlámané klouby dlouhých kostí, skelet drobné šelmy (?) a především kostěná lopatka pádlovitého tvaru, vyřezaná ze zvířecí lopatky. Do jižní stěny pak byla v uměle vyhloubeném výklenku vsazena velká pískovcová plotna o rozměrech 1,2x1,1 m, na níž lze pozorovat stopy opotřebení a zářezů.

Obr. 3. Hrádek. Zásobní jáma 501 s keramickým depotem mladší fáze únětické kultury.
Hrádek. Objekt Nr. 501. Keramikhortfund der jüngeren Phase der Aunjetitzer Kultur.

Oba prozkoumané objekty se zařadily k nemnohým doposud řádně archeologicky zdokumentovaným dokladům rituálních praktik lidu únětické kultury. Situace je o to zajímavější, že byl pravděpodobně celý prostor pro tyto účely využíván dlouhodobě. Celek z jámy 501 patří do mladší fáze únětické kultury, zatímco soubor nálezů z objektu 502 je minimálně o fázi starší.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Hrádek (Bez. Znojmo), Intravilan der Gemeinde. Aunjetitzer Kultur. Siedlung, Keramikhortfund. Rettungsgrabung.

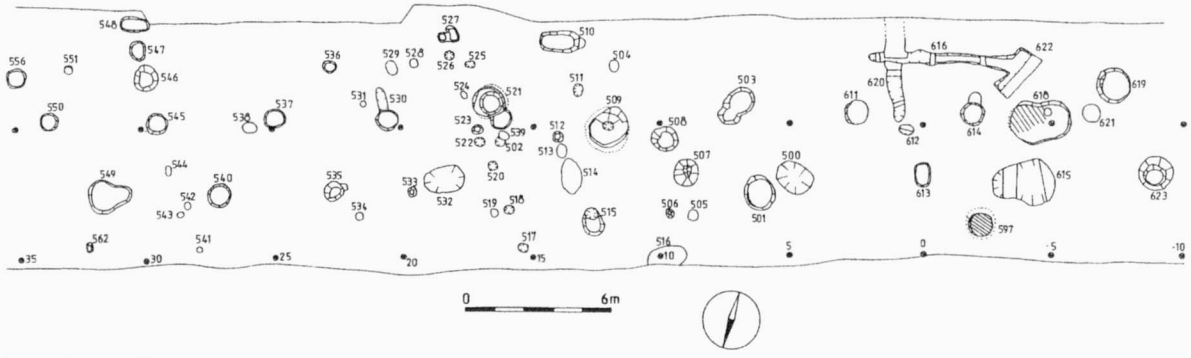
HRUŠOVANY NAD JEVIŠOVKOU (okr. Znojmo)
Nám. Míru. Velatická fáze KSPP. Ojedinělý nález. Záchranný výzkum.

Při záchranném archeologickém výzkumu v rámci rekonstrukce náměstí Míru v Hrušovanech nad Jevišovkou se podařilo z kulturní vrstvy vzniklé v průběhu 12. století získat několik střepů kultury velatické. Jedná se především o okraj z menšího šálku s oboustranně tuhovaným povrchem (bližší informace o výzkumu v kapitole Středověk a novověk).

„Sever". ÚK. Sídliště. Záchranný výzkum.

V květnu a červnu roku 2001 proběhl rozsáhlý záchranný archeologický záchranný archeologický výzkum v trase budoucí komunikace a inženýrských sítí v lokalitě „Sever". Celá dotčená plocha byla pro potřeby záchranného výzkumu skryta na úroveň geologického podloží, které bylo v tomto případě tvořeno nesoudržným terciérním pískem. Celkově prozkoumaná plocha činila přes 4000 m^2 a podařilo se na ní prozkoumat na 120 pravěkých a novověkých objektů. Výzkum probíhal v měsících duben-květen roku 2001. Táhlé návrší má mírný sklon k jihu a nachází se na severním okraji intravilánu města. Nadmořská výška zde činí 212 m n.m. Na ZM ČR list č. 34-14-01 v měřítku 1:10 000 plocha vymezená body od Z a J s.č. vzdálenými 470:180, 492:178 mm. List č. 34-14-02 plocha vymezená body od Z a J s.č. vzdálenými 0:178; 5:178; 4:164 mm. Prostředky na realizaci záchranného archeologického výzkum byly čerpány z „Fondu záchranných archeologických výzkumů" při MK ČR, za spoluúčasti města Hrušovany nad Jevišovkou.

Monokulturní osídlení v západní části výzkumu náleží kultuře únětické. Náleží jí přibližně 2/3 zachycených objektů (obr. 4). Jednalo se většinou o menší typy objektů (kůlová jamka, jamka, zásobní jáma-silo). Z posledně jmenovaných také pochází reprezentativní soubor nálezů (jáma 501, 509, 521, 597, 618), které celé sídliště datují. Menší typy objektů byly bez nálezů, ale podle celkového plánu se zdá, že tvoří pravidelnou strukturu. Může se jednat o pozůstatky dřevěných plotů, případně nadzemních konstrukcí domů.

Obr. 4. Hrušovany nad Jevišovkou, „Sever". Celkový plán západní části plochy s objekty únětické kultury.
Hrušovany nad Jevišovkou, „Sever". Gesamtplan der Grabungsfläche.

Reprezentativní část souboru nálezů je především keramika. Části řady nádob byly přitom nalezeny v různých zásobních jamách, což naznačuje krátkodobost osídlení. Stěny a dna zásobních jam byly pro udržení jejich funkčnosti vymazány vrstvou žluté jílovité hlíny. Zbylou část nálezů tvoří mazanice, osteologický materiál a štípaná industrie. K vzácnějším předmětům patří silicitová pilka z rohovce typu Krumlovský les, kostěné šídlo a především část kostěné zápony či terče (k ostatním objektům viz kap. Středověk a novověk).

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Hrušovany nad Jevišovkou (Bez. Znojmo), Platz Míru. Velatice-Phase der mitteldanubischen Urnenfelderkultur. Einzelfund. Rettungsgrabung.

Hrušovany nad Jevišovkou (Bez. Znojmo), „Sever". Aunjetitzer Kultur. Siedlung. Rettungsgrabung.

HUSTOPEČE (okr. Břeclav)
„Svobodná pole". Pravěk, ÚK (?). Sídliště. Záchranný výzkum.

Při prohlídce trasy kabelu fy MAX-TELEKOM bylo na profilu výkopu v úseku cca 20 m zjištěno pět zahloubených objektů, z nichž tři měly typický kónický tvar zásobních jam. Z výplní se nepodařilo získat žádný datovací materiál, z celkové situace však lze usuzovat na zařazení do kultury únětické. Polohu nálezu určuje na ZM ČR 1:10 000 list 34-21-17 bod vzdálený od Z a J s.č. 212:310 mm.

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Resumé:

Hustopeče (Bez. Břeclav), „Svobodná pole". Urzeit, Aunjetitzer Kultur (?). Siedlung. Rettungsgrabung.

KŘÍDLŮVKY (okr. Znojmo)
Nad silnicí do Hrádku. ÚK. Sídliště. Povrchový průzkum.

Lokalita leží 700 m SZ obce, již v katastru Hrádku na jižním až JV svahu štěrkovitého terasového stupně údolí Dyje v nadmořské výšce 194-199 m. Nálezy byly zjištěny 20-100 m nad silnicí Hrádek-Valtrovice. Východně od lokality protéká v lese „Hájenka" bezejmenný potůček jako pravděpodobný nejbližší vodní zdroj. Poloha v mapě ZM 1:10 000 34-13-14 je od S a V s.č. 15:102 mm.

Z keramických zlomků byly nalezeny fragmenty ven vyhnutých okrajů, páskových uch, z výzdoby horizontální obvodové lišty a pupík. Vnější povrch nádob je leštěný a velice často hrubě drsněný. Některá dna nesou stopy podsívky. Rozpoznané keramické tvary reprezentují amforovité zásobnice, mísy, amfora a džbánek. Rovněž se našlo 5 ks štípané industrie, všechny jsou vyrobeny z rohovce typu Krumlovský les varianty I (4 ks) a II (1 ks). Jde o úštěpy (i se stopami retuše) a úštěpové škrabadlo. Podle keramických zlomků a kamenné industrie lze datovat sídliště do starší doby bronzové - kultury únětické. Pravděpodobně na stejném sídlišti zjistil zlomky keramiky z doby bronzové J. Kovárník (1993, 104).

Milan Vokáč, FF MU Brno

Literatura:

Kovárník, J. 1993: Další archeologické lokality ze Znojemska a Třebíčska. PV 1991, 102-107.

Resumé:

Křídlůvky (Bez. Znojmo), entlang der Strasse nach Hrádek. Aunjetitzer Kultur. Siedlung. Terrainbegehung.

LESONICE (okr. Znojmo)
„Příčky". Doba bronzová. Sídliště. Záchranný výzkum.

Na základě smlouvy o provedení záchranného výzkumu na trase VTL plynovodu 150/40 Rakšice-Vémyslice byla v průběhu stavby prozkoumána lokalita se dvěma sídlištními objekty. Archeologická lokalita v trati „Příčky" se nachází asi 300 m jihovýchodně od křižovatky Dobelice-Vedrovice a Lesonice-Moravský Krumlov a východně od silnice do Lesonic na svahu mírného východního sklonu v nadmořské výšce 252 m. Na mapě ZM 10 34-11-05 je pak vymezena úsekem mezi body od Z a J s.č. 378:284, 380:285 mm. Výkop rýhy pro plynovod porušil dvě větší sídlištní jámy (hliníky - délka 9,0 a hloubka 1,3 m, resp. délka 3,5 a hloubka 0,6 m), které na základě nepříliš průkazných fragmentů keramiky můžeme datovat pouze rámcově do doby bronzové.

Miroslav Bálek, ÚAPP Brno

Resumé:

Lesonice (Bez. Znojmo), „Příčky". Bronzezeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

LOŠTICE (okr. Šumperk)
Hradská ul., parc. č. 1524. KLPP. Sídliště. Záchranný výzkum.

Lokalizace: ZM ČR 1:10000, list 14-43-19, od Z a J s.č. 463:10 mm. V červenci 2001 proběhl záchranný archeologický výzkum při budování kanalizační přípojky s jímkou na Hradské ulici v Lošticích. Lokalita se nachází v jižní části obce, na mírném JV svahu směřujícím k řece Třebůvce, v blízkosti polykulturního sídliště, jehož část byla odkryta v roce 1980 na sousedních parcelách (Goš 1983). Během výzkumu (Dehnerová, Hejhal 2001) se podařilo zachytit sídlištní objekt menších rozměrů (0,3x0,5 m) zahloubený do sprašového podloží (obr. 5). Podle zlomků keramiky (obr. 6) jej lze časově zařadit do slezské fáze kultury lužických popelnicových polí (srov. též kap. Neolit, Středověk a novověk).

Hana Dehnerová, Petr Hejhal, SPÚ Olomouc

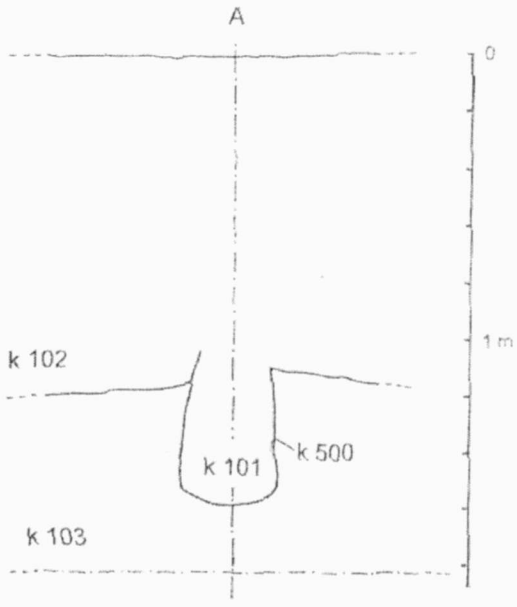
Literatura:

Goš, V. 1983: Středověké hrnčířství v Lošticích. Pět let archeologických výzkumů města. Archaeologia historica 8, 197-209.

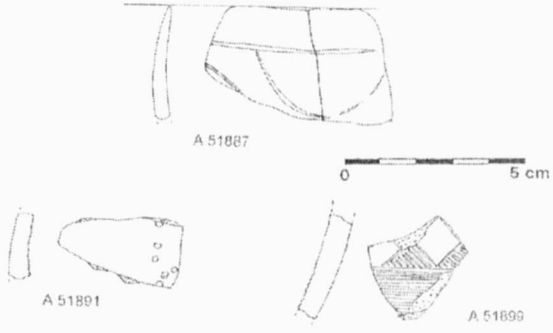
Dehnerová, H., Hejhal, P. 2001: Loštice, ulice Hradská, NZ SPÚ v Olomouci, č. j. D-401.

Resumé:

Loštice (Bez. Šumperk), Hradská Str., Parz. Nr. 1524. Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 5. Loštice, Hradská ul. Profil P1.
Loštice, Hradská Str. Schnitt P1.

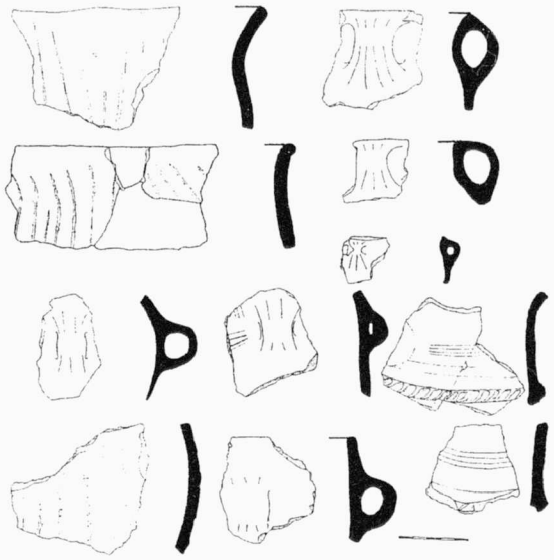

Obr. 6. Loštice, Hradská ul. Výběr keramiky ze sondy S1/01.
Loštice, Hradská Str. Keramikauswahl aus der Sonde S1/01.

NEDAKONICE (okr. Uherské Hradiště)
„Přídanky". ÚK, KSPP. Sídliště. Záchranný výzkum.

Modernizací železniční trati Moravský Písek - Huštěnovice vyvolaný záchranný archeologický výzkum v trati Nedakonice „Přídanky" prokázal na lokalitě existenci mlado- až pozdněbronzového sídliště, čítajícího na 25 objektů (či kulturních vrstev). Výzkum probíhal z větší části v lednu-únoru 2001, pouze malá část sídliště byla prozkoumána v květnu 2001. Trať „Přídanky" se nachází na první, pravobřežní terase řeky Moravy, která je v tomto prostoru velmi hustě osídlena. Leží při silnici Nedakonice - Polešovice, jihozápadně od vlastní obce, a to na mírné terénní vlně, v klínu sevřeném železniční tratí a původní silnicí z Nedakonic do Polešovic.

Většina z objektů zkoumané plochy náležela zmíněnému sídlišti KSPP, které je možné datovat do stupňů BD-HA, popř. HA1-2. Dále se pracovníkům archeologického oddělení Slováckého muzea podařilo zachytit 1 mladoúnětický odpadní objekt s nerituálně uloženým torzem ženského skeletu a jednu středověkou až novověkou vrstvu. Mladoúnětický objekt se nacházel na západním okraji plochy. Objekt ležel poněkud stranou vlastního sídliště z doby popelnicových polí. Nebyl však prozkoumán celý. Zjištěný ženský skelet byl vyzvednut bez hlavy a dolních končetin, také kosti rukou nebyly úplné. Není však zcela jasné, zda v neprozkoumané části objektu nebyly další části kostry.

Obr. 7. Nedakonice, „Přídanky". Výběr keramiky KSPP.
Nedakonice, „Přídanky". Keramikauswahl der Kultur der Lausitzer Urnenfelder.

Sídliště z doby popelnicových polí v trati Nedakonice „Přídanky" bylo již dříve výrazně narušeno intenzivní zemědělskou činností. Na vlastním výzkumu se podepsala rovněž nešetrná skrývka orniční vrstvy. Přes vysloveně záchrannou povahu výzkumu a nepříznivé klimatické podmínky, které negativně ovlivňovaly kvalitu výzkumu, je možné konstatovat, že zachycena byla pouze část sídliště, a to s odpadními, zásobními i obytnými objekty. Nejběžnějšími nálezy z lokality jsou keramické nálezy (včetně tenkostěnných, tuhovaných a rytím zdobených exemplářů – obr. 7), ojedinělý byl nález bronzového šídla z objektu 25 a bíle natřené omítky z objektu 8. Vzhledem k poloze tohoto objektu je možné dát nález do souvislosti s destrukcí poblíž stojící chaty. Jen velmi okrajově je možné se vyjádřit k hospodářskému zázemí osady. Nález objektu se značným množstvím zlomků lastur mlžů velevrubu tupého (Unio crassus Philipsson) a velevrubu nadmutého (Unio tumidus Philipsson) totiž ukazuje na rybářské aktivity této osady a zároveň na možný chov vepřového dobytka, kterým byli tito mlži zkrmováni. Poloha osady v blízkosti řeky Moravy i potoka Dlouhá řeka tuto možnost podporuje. Z hlediska kulturního postavení lokality je zajímavý poznatek dr. Salaše, který upozornil v případě velaticko-podolského objektu 9 a v případě mladoúnětického objektu 30 na výrazné karpatské vlivy, projevující se na keramice. Mimo výše zmíněné nálezy z doby bronzové a ze středověku-novověku se na lokalitě nepodařilo prokázat laténské osídlení, které v této trati sledoval V. Hrubý. Poloha lokality na první pravobřežní terase řeky Moravy koresponduje s rozložením pravěkých sídlišť ze sousedních katastrů (Nedakonice, Moravský Písek aj.). V bezprostřední blízkosti řeky, na dobře patrných vyvýšeninách mimo dosah případných záplavových vln, se v tomto prostoru kumuluje značné množství sídlištních i jiných nálezů. Sídliště z mladší (eventuálně i pozdní) doby bronzové v trati Nedakonice „Přídanky" tak doplňuje obraz velmi bohatého osídlení středního Pomoraví v době bronzové.

Dana Menoušková, SM Uherské Hradiště

Resumé:

Nedakonice (Bez. Uherské Hradiště), „Přídanky". Jüngere Aunjetitzer Kultur, Velatice- und Podolí-Phase der mitteldanubischen Urnenfelderkultur. Siedlung. Rettungsgrabung.

OLBRAMOVICE (okr. Znojmo)
„Sady". Doba bronzová. Sídliště. Povrchový průzkum.

V trati „Sady" 500 m Z okraje obce, 150 m J křižovatky silnic Pravlov-Miroslav a Olbramovice-Rakšice se našly střepy s drsněnou výdutí, dále atypické tuhové střepy a ojedinělé úštěpy a zlomky z rohovce typu Krumlovský les. Jediný střep datovatelný do období popelnicových polí je horizontálně hraněný okraj z vnější strany zdobený řádkem nehtových vrypů.

Milan Vokáč, Martin Kuča, FF MU Brno

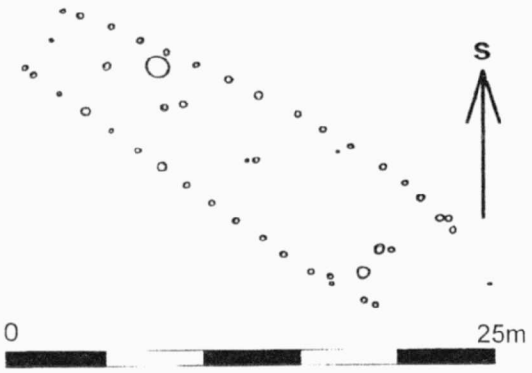
Resumé:

Olbramovice (Bez. Znojmo), „Sady". Bronzezeit. Siedlung. Terrainbegehung.

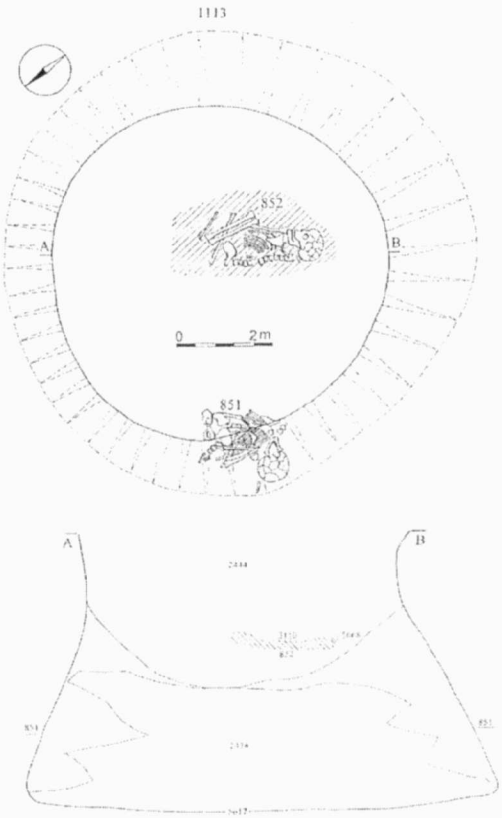
OLOMOUC (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc)
„Horní lán". Doba bronzová (ÚK, SMK, KLPP). Sídliště, pohřebiště. Záchranný výzkum.

Od března do listopadu 2001 provádělo AC VMO záchranný archeologický výzkum na ploše budoucího nákupního a obchodního centra. Jedná

se již o dobře známou lokalitu zkoumanou několik sezón v nedávné minulosti (Bém 1998, 45; Bém 2001, 39; Kazdová/Peška/Mateiciucová 1999, 9-10; Peška/Bém 1996, 309-310; Peška/Bém 1999a, 321-322; Peška/Bém 1999b, 322-324; Peška/Bém 1999c, 197, 214, 241-242, 354; Šmíd 1997, 255-270; Šmíd 1999, 240-241, 354). Identifikace zkoumané plochy v mapě MZ 1:10000, list 24-22-19 je v souřadnicích od Z a J s.č. 205:55, 214:63, 254:30, 230:22 mm. Prozkoumaná plocha tvořila nepravidelný obdélník s rozměry 419-467x131-159 m o celkové rozloze 6 ha. Nadmořská výška se zde pohybovala v rozmezí 226-238 m. Lokalita je situována na mírném svahu obráceném k západu, jedná se vlastně o východní svah mělkého údolíčka, kterým protéká potok Nemilanka ve směru SZ-JV.

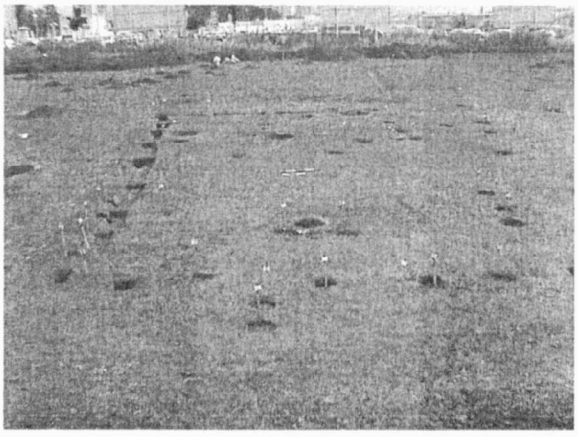

Obr. 8. Olomouc, k. ú. Slavonín. Půdorys domu KLPP (struktura 5).
Olomouc, Kataster Slavonín. Grundriss des Hauses der Lausitzer Urnenfelderkultur.

Obr. 9. Olomouc, k. ú. Slavonín. Druhotné pohřby (k. 851 a 852) v zásobnici únětické kultury.
Olomouc, Kataster Slavonín. Sekundäre Begräbnisse in der Vorratsgrube der Aunjetitzer Kultur.

Na této části lokality bylo prozkoumáno několik fází osídlení, potvrzujících a významně doplňujících předešlá zjištění. Celkově bylo vykopáno 2839 různých druhů sídlištních objektů a 11 kostrových hrobů. Nalezené hroby řadíme k pohřebištím již známým (ÚK, Slované) a nově identifikovaná byla nekropole KŠK (viz kap. Eneolit, Středověk a novověk). Největší podíl na lokalitě představují sídlištní objekty (2839 jam). Z nich náleží 80% kůlovým jamkám a zbytek představují obvyklé zásobní a exploatační jámy, hliníky, pece, ohniště a zahloubené chaty. Mezi kůlovými jamkami a žlábky lze identifikovat více než dvě desítky půdorysů nadzemních kůlových konstrukcí, které lze z části rámcově datovat do neolitu (viz kap. Neolit), doby bronzové (SMK, KLPP), doby římské (viz kap. Doba římská a stěhování národů) a doby hradištní (viz kap. Středověk a novověk).

Obr. 10. Olomouc, k. ú. Slavonín. Pohled na prozkoumaný půdorys žlabového domu ze střední doby bronzové.
Olomouc, Kataster Slavonín. Grundriss der Balkenbautes der mittleren Bronzezeit.

Do starší doby bronzové náleží dva druhotně narušené hroby. Jedná se jednak o hrob se zřetelnou vykrádací šachtou v zásypu (H159), ležící na SV hraně skryté plochy, v těsné blízkosti zjištěného pohřebiště ÚK, a jednak o samostatně umístěný hrob (H166) v prostoru pohřebiště KŠK (viz kap. Eneolit). Pohřby nalezené uvnitř jam měly rozházené neúplné skelety. Hrobová výbava obsahovala pouze drobnou spirálku (H159) a část bronzové jehlice (H166) s několika zlomky keramiky.

Pozoruhodná zjištění přinesl výzkum doposud neznámé osady ze starší doby bronzové (ÚK). Toto sídliště leží přibližně 50-70 m na západ od nekropole téže kultury. Prozatím byl příslušný keramický materiál identifikován v zásypu 8 zásobních jam. Ve třech z těchto jam byly objeveny 4 druhotné pohřby (obr. 9). Mrtví byli ukládáni do již částečně zasypaných objektů (1113, 1413 a 1539), leželi ve skrčené poloze na pravém (3x) a levém (1x) boku s orientací JZ-SV (2x), S-J a SV-JZ. O tom, že šlo o skutečně pietní pohřby, svědčí i fakt, že měly u sebe drátěné bronzové ozdoby hlavy (kroužky a spirálky). Pod pohřbem v obj. 1413 byla navíc na dně jámy zaznamenána souvislá vrstva střepů pocházející z většího množství nádob.

Velice výrazné osídlení pochází ze střední doby bronzové a náleží středodunajské mohylové kultuře (SMK). Valná část z takto datovaných objektů (238 jam) patří několika půdorysům velkých domů s charakteristickým obvodovým základovým žlábkem (struktura 14, 20, 22). Tzv. žlabové domy (obr. 10) mají velice standardní konstrukci, rozměry i orientaci. Orientace staveb byla jednotná SVV-JZZ a rozměry dosahovaly velikosti 15-19,5x5,5-8,5 m. Konstrukce je tvořena obvodovým žlábkem, uvnitř něhož i podél nějž byly zaznamenány kůlové jamky. V takto vymezeném obdélníku se nacházejí nejméně dva mohutné nosníky. Z těchto nosníků o průměru kolem 1 m a hloubce asi 1,2 m pochází velké množství zajímavých nálezů, z nichž vyniká kolekce tkalcovských závaží, soubor asi 9 celých džbánků (obr. 11) a několik větších zásobních nádob. Jejich výplň navíc obsahovala větší množství mazanice se zřetelnými vrstvami vápenné omítky. Tyto indicie nás vedou k domněnce, že přinejmenším některé jámy byly záměrně, po odstranění dřevěných kůlů, zaplněny tímto hodnotným „odpadem". Navíc vedle každého žlabového domu je umístěna další dlouhá kůlová stavba (struktura 14b, 17, 18, 23) se shodnou orientací a s přibližně podobnými rozměry. Další zajímavostí sídliště jsou i dvě kruhové jámy vyplněné popelovitou hlínou s velkým množstvím zlomků škeblí. Uvnitř jednoho z těchto objektů (obj. 2782) s množstvím charakteristických keramických tvarů byly naházeny opálené pozůstatky lidských kostí, pocházející z nejméně jednoho jedince. Tuto zcela nezvyklou situaci na lokalitě si prozatím dovolujeme interpretovat jako obětní jámu.

Osídlení lokality z období popelnicových polí zakončuje místní pravěký vývoj. Této periodě sídliště náleží 244 objektů starší fáze kultury lužických popelnicových polí. Jedná se, co se týče množství a kvality materiálu, o složitě rozpoznatelný horizont. Kromě několika zásobních jam a hliníku řadíme do mladší doby bronzové poměrně značné množství identifikovatelných půdorysů kůlových domů (struktura 2, 3-4, 5, 7, 8, 9, 11, 16, 17, 21). Domy můžeme rozčlenit na dvě hlavní skupiny – na dlouhé halové stavby a na menší pravoúhlé chaty. V první skupině převládají stavby tvořené třemi rovnoběžnými řadami kůlů, orientované SSZ-JJV s rozměry 12,4-29x5,3-8,2 m (struktura 3-4, 9, 11, 21). Konstrukční výjimku tvoří halová stavba (struktura 5; obr. 8), jejíž delší obvodové stěny jsou vyhnuty vně stavby do oblouku a připomínají spíše lodní kýl. Rozměry (22,7x6,9 m) ani orientací (SZ-JV) se tento dům neodlišuje od předchozích konstrukcí. Skupina menších chat je tvořena opět třemi řadami kůlových jamek s orientací SV-JZ (struktura 7, 8, 16) a SSZ-JJV (struktura 2) a s rozměry 5,8-8,8x4-5,7 m.

Marek Kalábek, Arkadiusz Tajer, Vendula Prečanová, AC VM Olomouc

Literatura:

Bém, M. 1998: Záchranný archeologický výzkum v Olomouci-Slavoníně a Olomouci-Nové ulici v trati „Horní lán" v letech 1995-1997. In: Ústav archeologické památkové péče Olomouc, Ročenka 1997, Olomouc, 45-55.

Bém, M. 2001: V závětří Tabulového vrchu. In: Archeologické zrcadlení-Archaeological reflections, Olomouc, 39-65.

Kazdová, E./Peška, J./Mateiciucová, I. 1999: Olomouc-Slavonín (I). Sídliště kultury s vypíchanou keramikou. Archaeologiae Regionalis Fontes 2, Olomouc.

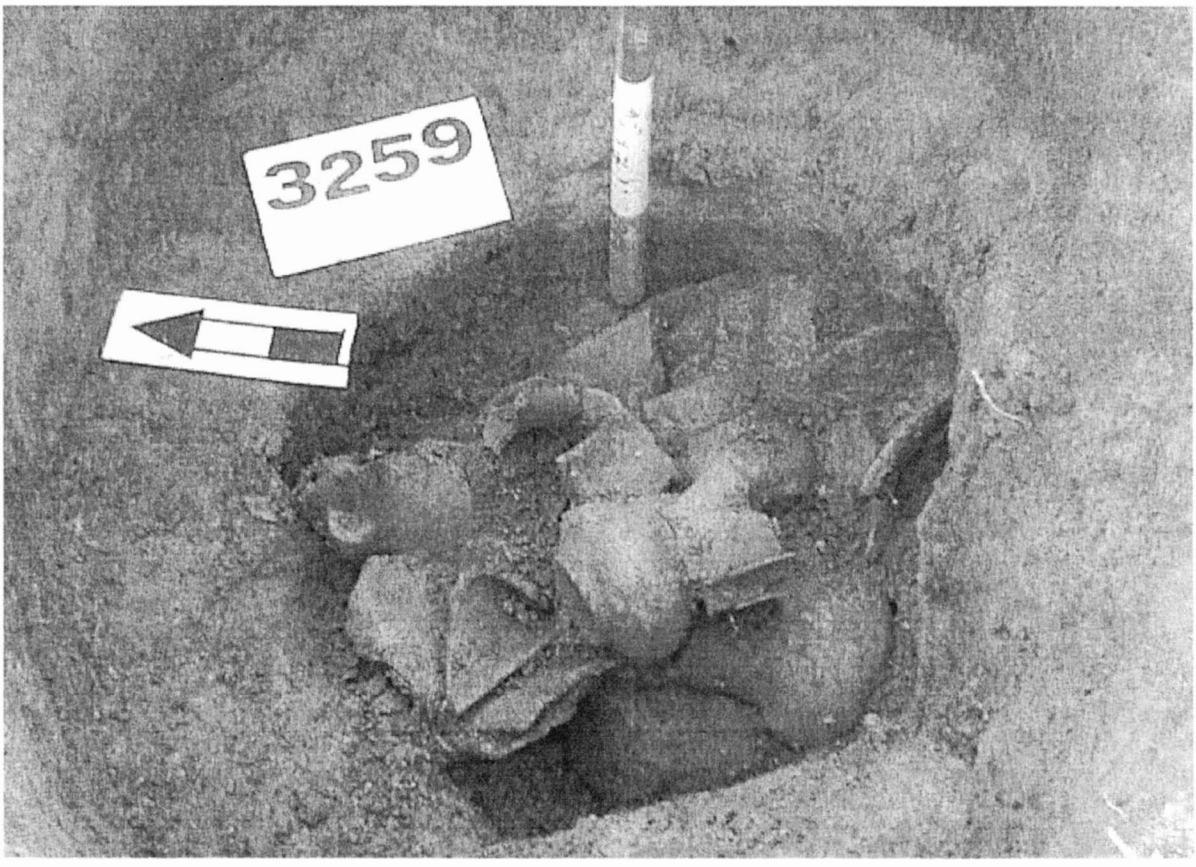
Peška, J./Bém, M. 1996: Olomouc-Slavonín (okr. Olomouc). Přehled archeologických výzkumů na Moravě a ve Slezsku za rok 1995, VVM, č.3, 309-310.

Peška, J./Bém, M. 1999a: Olomouc-Slavonín (okr. Olomouc), PV 39 (1995-1996), 321-322.

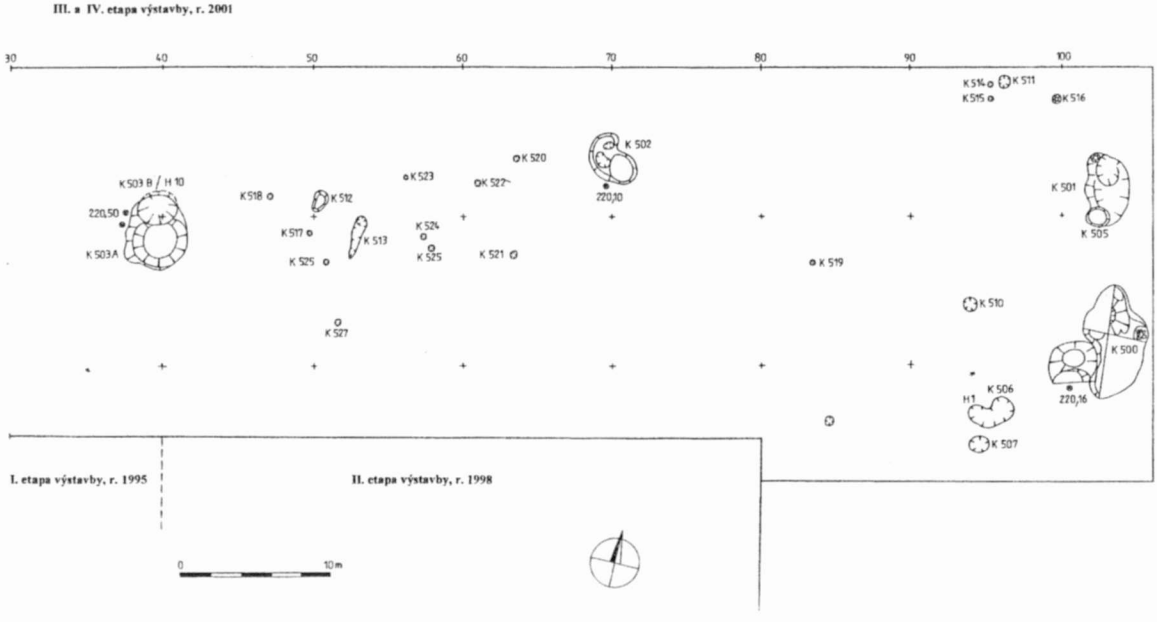
Peška, J./Bém, M. 1999b: Olomouc-Slavonín (okr. Olomouc), PV 39 (1995-1996), 322-324.

Peška, J./Bém, M. 1999c: Olomouc-Slavonín (okr. Olomouc), PV 40 (1997-1998), 197, 214, 241-242, 354.

Šmíd, M. 1997: Dům a dva kostrové hroby ze střední doby bronzové ve Slavoníně u Olomouce, Pravěk NŘ 7, 255-270.

Obr. 11. Olomouc, k. ú. Slavonín. Pohled na odkrytou kumulaci nádob na dně kůlové jámy ze střední doby bronzové.
Olomouc, Kataster Slavonín. Keramikhortfund, mittlere Bronzezeit.

Obr. 12. Olšany, „Zlatniska". Východní část prozkoumané plochy.
Olšany, „Zlatniska". Ostteil der Grabungsfläche.

Šmíd, M. 1999: Olomouc-Slavonín (okr. Olomouc), PV 40 (1997-1998), 240-241, 354.

Resumé:

Olomouc (Kataster Slavonín, Bez. Olomouc), „Horní lán". Aunjetitzer Kultur, Kultur der Mitteldanubischen Hügelgräber, Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Gräberfeld, Siedlung. Rettungsgrabung.

OLŠANY (okr. Prostějov)
„Zlatniska". SMK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Ve dnech 2.-12. dubna 2001 byl proveden v pořadí již třetí výzkum na pozemku firmy Mürdter-Dvořák, s.r.o., v Olšanech u Prostějova (popis lokality viz v kap. Neolit). Objekty kultury mohylové se nacházely přibližně ve středu zkoumané plochy (obr. 12).

Zvláštní postavení mezi nimi zaujal objekt K503, který vedle bohaté kolekce keramiky a několika bronzových předmětů poskytl i další významný objev. Na jeho dně byl nalezen dětský pohřeb v nádobě – pithos. Novorozenec byl umístěn v amfoře s hrdlem překrytým spodkem hrubší prstované nádoby. Objekt společně s pohřbem tvoří významný nálezový celek ze staršího vývojového úseku kultury mohylové.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Olšany (Bez. Prostějov), „Zlatniska". Kultur der Mitteldanubischen Hügelgräber. Siedlung. Rettungsgrabung.

OPAVA (okr. Opava)
Minoritský klášter, parcela č. 496/1. KLPP. Pohřebiště. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum realizovaný v červenci-srpnu 2000 byl vyvolán stavební rekonstrukcí východního křídla kláštera (viz kap. Středověk a novověk). Protože stavební záměr předpokládal snížení terénu v proměnlivé mocnosti jak na rajském dvoře, tak i ve východní části ambitu a v kapitulní síni, bylo rozhodnuto ověřit rozsah dochování středověkých a novověkých vrstev šesti sondami o celkové rozloze cca 36m^2.

Nejstarší antropogenní aktivitou zachycenou archeologickým výzkumem byl nález žárového hrobu kultury lužických popelnicových polí v sondě S1, který tak přispěl k představě o rozsahu již známé pravěké nekropole (srov. Pavelčík 1974) rozkládající se v jihovýchodní části historického jádra Opavy. Keramické zlomky z dalších rozrušených žárových hrobů, sekundárně umístěné v mladších nálezových situacích, tvořily výraznou komponentu (cca 30%) v celkovém objemu vyzvednutých keramických nálezů. V sondách S3 a S4 byly dále při bázi sprašového půdního typu odkryty dvě kumulace spálených kostí, doprovázené několika keramickými fragmenty, které snad lze interpretovat jako jámové hroby.

Ulice Masarykova, U Pošty, parcely č. 569/1, 580. KLPP. Pohřebiště. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum byl vyvolán rekonstrukcí ulic U Pošty a Masarykovy v SV části historického jádra města (viz kap. Středověk a novověk). Výzkum byl realizován formou sond položených v místech bezprostředně ohrožených rekonstrukcí a výstavbou inženýrských sítí. Tyto sondy byly navíc na vybraných místech doplněny menšími odkryvy zjišťovacího charakteru. Terénní část výzkumu proběhla v měsících červenci-říjnu roku 2001 (SPÚO akce č. 15/01 a 20/01).

V sondě S1 na ulici U Pošty byly odkryty dva žárové pohřby. Na jejich dochování měla vliv skutečnost, že se v tomto prostoru sprašový půdní typ nedochoval v původní mocnosti, takže oba hroby se nacházely bezprostředně pod bází středověké vrstvy k. 113. V jednom případě (pohřeb k. 800) se jednalo o téměř celou nádobu s dochovanou kremací, uloženou v oválné jámě. Z jejího zásypu byly vyzvednuty fragmenty z dalších keramických nádob. V případě druhého, méně zahloubeného pohřbu se dochovalo pouze dno popelnice spolu s nepočetnými spálenými kostmi. Oba pohřby lze přiřadit lužické fázi KLPP.

Žárové pohřby odkryté v ulici U Pošty náleží k známému pohřebišti v JV části historického jádra města. Sekundárně umístěné fragmenty z dalších rozrušených pohřbů se nacházely v řadě mladších středověkých situací zkoumaných na výše uvedených ulicích.

Ulice Sady svobody, parcela č. 569/1. KLPP. Pohřebiště (?). Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum (SPÚO akce č. 23/01) v září roku 2001 byl vyvolán demolicí a novou výstavbou opěrné zdi parku na okraji historického jádra města. Po demolici zdi a prohloubení základové rýhy byl na vzniklém profilu pozorován půdní typ překrytý navážkou z doby budování parku (2. pol. 19. stol.) o mocnosti cca 0,8 m. Půdní typ vzniklý na sprašovém podloží byl rozčleněn do dvou odlišně zbarvených horizontů. Oba byly v malé míře kontaminovány drobnými fragmenty mazanice a uhlíky. Z horizontu označeného jako k. 104 se navíc při začišťování profilu podařilo získat ojedinělý nezdobený střep, odpovídající svou charakteristikou keramice KLPP. S největší pravděpodobností lze spojit tento keramický nález s pohřebištěm KLPP, lokalizovaným v JV části historického jádra města.

Michal Zezula, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava

Literatura:

Pavelčík, J. 1974: Žárové pohřebiště v zahradě minoritského kláštera. NZ ArÚ ČSAV Brno, č. 2204/74.

Resumé:

Opava (Bez. Opava), Minoritenkloster, Parz. Nr. 496/1. Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Gräberfeld. Rettungsgrabung.

Opava (Bez. Opava), Masarykova Str., U Pošty Str., Parz. Nr. 569/1, 580. Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Gräberfeld. Rettungsgrabung.

Opava (Bez. Opava), Sady svobody Str., Parz. Nr. 569/1. Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Gräberfeld (?). Rettungsgrabung.

OSTOPOVICE (okr. Brno-venkov)
„Padělky". Podolská fáze KSPP. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při hloubení výkopu pro kanalizaci proběhl v srpnu 2001 na katastrálním území obce Ostopovice záchranný výzkum. Trasa výkopu vedla po svahu s mírným východním sklonem a jeho polohu na ZM ČR 1:10 000 list 24-34-09 určují body vzdálené od Z s.č. a J s.č. 105:350; 112:347 mm.

Celkem bylo zachyceno, prozkoumáno a zdokumentováno 5 zahloubených pravěkých objektů různých typů. Dvě sídlištní jámy a kostrový hrob je možné podle sporadických nálezů zařadit do doby bronzové. Ve dvou případech se jednalo o zásobní jámy, které poskytly keramický materiál datovatelný do podolské fáze KSPP.

Marek Lečbych, ÚAPP Brno

Resumé:

Ostopovice (Bez. Brno-venkov), „Padělky". Podolí-Phase der Kultur der mitteldanubischen Urnenfelder. Siedlung. Rettungsgrabung.

POLEŠOVICE (okr. Uherské Hradiště)
„Nivy". Velatická fáze KSPP. Keramický depot. Záchranný výzkum.

Při záchranném výzkumu prováděném v roce 2001 v pískovně na katastru obce Polešovic (popis lokality viz kap. Doba železná, ostatní zastoupené kultury v kap. Neolit, Eneolit) byl prozkoumán sídlištní objekt kruhového půdorysu. Jáma měla průměr hrdla 220 cm, šikmé stěny a průměr spodní části 180 cm. Mírně konvexní dno dosahovalo maximální hloubky 86 cm. Zásyp byl tvořen žlutým pískem. V objektu bylo uloženo pravděpodobně 12 keramických mís datovaných do velatické fáze KSPP.

Marek Lečbych, ÚAPP Brno

Resumé:

Polešovice (Bez. Uherské Hradiště), „Nivy". Velatice-Phase der Kultur der mitteldanubischen Urnenfelder. Keramikhortfund. Rettungsgrabung.

PROSTĚJOV (k. ú. Čechůvky, okr. Prostějov)
„Kopaniny". KLPP. Sídliště. Záchranný výzkum.

V lednu 2001 byly zahájeny zemní práce na VTL plynovodním obchvatu Prostějova. Mezi obcemi Kralice a Čechůvky bylo v poloze „Kopaniny" prozkoumáno větší množství pravěkých objektů, mimo jiné i z období lužických popelnicových polí (srov. kap. Neolit, Eneolit). Pravěké osídlení bylo zachyceno i SV směrem od Kopanin, za silnicí vedoucí z Kralic do Čechůvek, v poloze nesoucí název „Za Olomouckou bránou" (viz kap. Doba železná).

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Prostějov (Kataster Čechůvky, Bez. Prostějov), „Kopaniny". Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Siedlung. Rettungsgrabung.

PŘEROV (okr. Přerov)
Horní náměstí. VS. Kulturní vrstva. Záchranný výzkum.

V roce 2001 byla realizována komplexní rekonstrukce vodovodu a kanalizace na Horním náměstí v Přerově. Poloha naleziště je lokalizována na ZM 1:10 000, list č. 25-13-12, plocha vymezená body (v mm od Z a J s.č.) – [374,231], [376,222], [388,237], [391,248]. Výzkum byl prováděn formou sledování jednotlivých výkopů a dokumentací následně vzniklých stratigrafických profilů. V úseku výkopů před domy č. p. 22 až 25 při severní frontě náměstí byla zachycena výrazná kulturní vrstva s nálezy věteřovské skupiny. Jednalo se vesměs o fragmenty keramiky, typologicky zde byly zastoupeny např. hrnky, koflíky a mísy. V menší míře tady byl zastoupen také osteologický materiál.

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé:

Přerov (Bez. Přerov), Horní Platz. Věteřov-Gruppe. Kulturschicht. Rettungsgrabung.

STĚBOŘICE (okr. Opava)
„Nad Jamnickou cestou". KLPP. Sídliště. Záchranný výzkum.

Výkopem pro dálkový optický kabel byly na katastru obce Stěbořice narušeny ve dvou polohách sídlištní objekty s nálezy patřícími kultuře

lužických popelnicových polí. Lokalita „Nad Jamnickou cestou" leží severozápadně od obce na jihovýchodně orientovaném svahu v nadmořské výšce cca 330–331 m n.m. Základní poloha lokality na mapě ZM 1:10 000 15-32-17 je vymezena body od Z a J s.č. vzdálenými 478:346, 477:340 mm. Na lokalitě „Nad Jamnickou cestou" byly zkoumány a zdokumentovány tři mělce zahloubené sídlištní objekty s nepočetným keramickým materiálem, který dovoluje rámcové datování do doby lužických popelnicových polí.

„Za Školou". KLPP. Sídliště. Záchranný výzkum.

Další archeologická lokalita se nachází na severním okraji obce, na východ od zdejší Základní školy v nadmořské výšce 292 m n.m. Základní poloha lokality na mapě ZM 1:10 000 list č. 15-32-18 je vymezena body od Z a J s.č. vzdálenými 122:322 mm.

V poloze „Za Školou" byl zachycen jeden rozsáhlý hliník s keramickými nálezy patřícími kultuře lužických popelnicových polí.

Michaela Zezulová, SPÚ Ostrava, odd. Opava

Resumé:

Stěbořice (Bez. Opava), „Nad Jamnickou cestou". Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Siedlung. Rettungsgrabung.

Stěbořice (Bez. Opava), „Za Školou". Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Siedlung. Rettungsgrabung.

SVATOBOŘICE-MISTŘÍN (okr. Hodonín)
Ulice U Školy. Střední doba bronzová. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při výkopu základů rodinného domku v ulici U Školy (lokalizace na ZM 1:10 000, 34-22-07, od Z a J s.č. 147:208 mm) byl zdokumentován objekt středodunajské mohylové kultury. Ze zásypu objektu pocházejí dva astragály, které byly zhotoveny z kůstek kozy a tura. Z objektu byly vyzvednuty fragmenty dvou tenkostěnných keramických šálků. Dále z objektu pochází hojné množství fragmentů hrubé keramiky, mazanice, pískovcové brousky a zvířecí kosti.

Martin Hložek, FF MU Brno

Resumé:

Svatobořice-Mistřín (Bez. Hodonín), U Školy Str. Mittlere Bronzezeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

ÚNANOV (okr. Znojmo)
Intravilán obce, okolí kostela sv. Prokopa. Doba bronzová. Sídliště (?). Záchranný výzkum.

Nejstarší osídlení na lokalitě (viz popis v kap. Středověk a novověk) reprezentuje ojedinělý nezdobený zlomek výdutě nádoby, který můžeme rámcově zařadit do průběhu doby bronzové, pocházející ze středověkých vrstev. Tento nález indikuje možnost existence pravěkého sídliště v prostoru kostelního návrší.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Únavov (Bez. Znojmo), Intravilan der Gemeinde. Bronzezeit. Siedlung (?). Rettungsgrabung.

VELKÉ HOŠTICE (okr. Opava)
„Za Humny". KLPP. Ojedinělý objekt. Záchranný výzkum.

V rámci záchranného výzkumu (viz kap. Středověk a novověk) byl zdokumentován objekt 503, ve kterém se nalézaly promíšené keramické zlomky středověké s fragmenty keramiky kultury lidu lužických popelnicových polí.

Jiří Juchelka, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava

Resumé:

Velké Hoštice (Bez. Opava), „Za Humny". Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Einzelobjekt. Rettungsgrabung.

VIZOVICE (okr. Zlín)
„Ostrý vrch". KLPP. Hradisko, sídliště. Povrchový průzkum. Uložení: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně.

Zalesněný vrchol „Ostrého vrchu" (kóta 537) tvoří jeden ze severních výběžků hlavního hřebene Vizovických vrchů, zvedající se nad širokým údolím, v němž se stékají říčky Bratřejovka a Lutoninka, zhruba 3 km jihovýchodně od centra Vizovic. Hradisko se stopami opevnění na vrcholu kopce objevili v roce 2000 D. a N. Cendelínovi, zároveň s několika zlomky keramiky. V srpnu 2001 provedli referenti na nově objevené lokalitě povrchový průzkum.

Hradisko, situované na temeni kóty 537, má oválný tvar o rozměrech zhruba 110x60 m, s delší osou ve směru JZ-SV. Zřetelné pozůstatky opevnění ve formě valu jsou dochovány v jihozápadní části obvodu. Severovýchodní část, kde se stopy valu vytrácejí, je vymezena terénní hranou a částečně i výchozem skalního hřebene. Obvodová fortifikace je nejmohutnější v jižní části, tedy v místech úzké přístupové šíje, kde je v délce

několika metrů patrný ještě jeden nižší, předsunutý val. Na jihozápadním konci vstupuje do areálu hradiska lesní cesta a v místech, kde porušuje obvodový val, je patrné větší množství červeně zbarvených (přepálených?) pískovců. Těsně vedle této lesní cesty, v severovýchodní části hradiska, byly při povrchové prospekci zjištěny stopy amatérské sondy pravděpodobně novějšího data. Na částečně zachovaných profilech bylo pozorováno, že tenká vrstva lesního humusu pokrývá světle hnědou, pouze místy výrazněji probarvenou půdu, promísenou úlomky pískovcových kamenů, z nichž některé byly opět červeně zbarveny. Z hlíny pocházející z výkopu byly získány dva zlomky keramiky se zvětralým hnědým povrchem, z nichž jeden byl zdoben úzkým mělkým rýhováním.

Dosavadní keramické nálezy z prostoru hradiska na „Ostrém kopci" u Vizovic můžeme klást do okruhu kultury lužických popelnicových polí, zatím bez možnosti bližšího zařazení.

Pod hradiskem, ve vzdálenosti ca 200 m severozápadním směrem, objevil D. Cendelín na jaře 2001 zřejmě stopy sídliště. V terénu narušeném lesní cestou získal při povrchovém sběru několik zlomků keramiky, většinou s černě tuhovaným a leštěným povrchem. Tyto nálezy lze celkem bezpečně datovat do období KLPP.

Jana Langová, Muzeum JV Moravy Zlín
Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé:

Vizovice (Bez. Zlín), „Ostrý vrch". Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Burgwall und Siedlung. Terrainbegehung.

VRBOVEC (okr. Znojmo)
Intravilán. ÚK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl prováděn na místě (stavební parcela 70, stavba RD p. Vyhlídala), které se nachází v nadmořské výšce 220 m n.m. na mírné terénní vyvýšenině, která je součástí táhlého, mírně stoupajícího svahu orientovaného JV směrem. Podloží lokality, tvořené sprašovými hlínami, je překryto hnědozemními půdami. Vodní zdroj Vrbovecký potok je vzdálen cca 150 m V směrem, jeho prameniště se nachází 650 m SSZ směrem.

Na lokalitě bylo zachyceno celkem 5 sídlištních objektů, které se svou polohou navzájem respektovaly. Objekty č. 1-4 byly prozkoumány částečně (cca polovina). U objektu č. 5 bylo vzhledem k nedostatku času provedeno pouze zaměření a ovzorkování. V zásypu jam se četně objevovaly drobky mazanice. Nejpočetněji jsou zastoupeny nálezy kamenných industrií.

K nejzajímavějším nálezům štípané industrie patří šipka s řapem, vyrobená z kryptokrystalického šedého silicitu, který se nachází ve vzdálenosti 40 km SV směrem nebo v okolí Brna (70 km SV směrem). Z exportovaných surovin je zde zastoupen radiolarit z oblasti Krems (50 km J směrem). Z místních surovin je zastoupen rohovec Krumlovského lesa. Na výrobu jiných kamenných industrií (drtidla, brousky, zrnotěrky apod.) byly používány místní suroviny pocházející z dyjského masivu vzdáleného 5-10 km S směrem od lokality.

Všechny objekty je možné na základě keramických zlomků zařadit do starší doby bronzové, do únětické kultury. Vzhledem k tvaru sídlištních jam (kruhový půdorys), zahloubení stěn a jejich obsahu (drtidlo, zrnotěrka, šipka, dláto, zlomky zvířecích kostí aj.) je možné uvažovat o tom, že zde bylo zachyceno hospodářské zázemí osady. Nejbližší sídliště únětické kultury se nachází na katastrálním území Vrbovce v trati „Langrova cihelna", která je vzdálena cca 900 m JV směrem.

Tomáš Berkovec, Jaroslav Šmerda, JMM Znojmo

Resumé:

Vrbovec (Bez. Znojmo), Intravillan der Gemeinde. Aunjetitzer Kultur. Siedlung. Rettungsgrabung.

ZNOJMO (okr. Znojmo)
Staré město, ul. Úvoz. Doba bronzová. Ojedinělé nálezy. Záchranný výzkum.

V rámci záchranného výzkumu (viz kap. Středověk a novověk) bylo objeveno též několik zlomků keramiky z doby bronzové.

Ul. Přímětická. Starší doba bronzová. Ojedinělé nálezy. Záchranný výzkum.

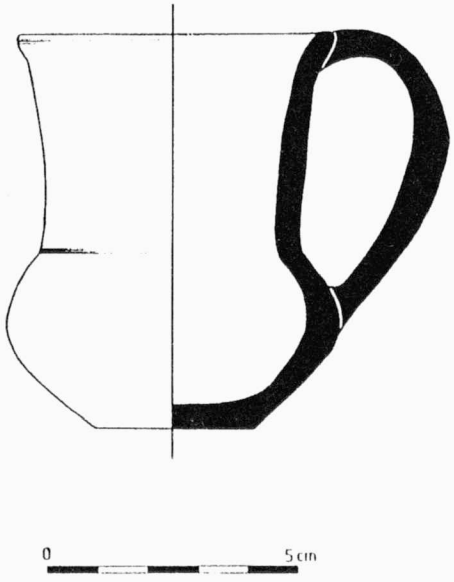
V rámci záchranného výzkumu (viz kap. Středověk a novověk) byl získán též materiál ze starší doby bronzové.

Horní náměstí 8. ÚK, VS. Výšinné sídliště. Záchranný výzkum.

V měsíci dubnu a listopadu 2001 byl proveden záchranný archeologický výzkum na Horním nám. 8 ve Znojmě. Ten byl vyvolán kopáním rýh kolem základů domu za účelem položení izolace pro odvlhčení zdiva. Dotčená oblast se nachází v severní části historického jádra města Znojma, v prostoru MPR. Plocha dotčená stavební činností se na ZM ČR 34 - 113 v měřítku 1:25 000 nachází v bodě 147 mm od západní sekční čáry a 20 mm od jižní sekční čáry. Na ZM ČR list č. 34-11-21 v měřítku 1:10 000 se pak nachází v bodě od Z a J s.č. 368:51 mm.

Rýha o šířce 0,4-0,5 m proťala 1 m mocné souvrství navážek a vrstev až na geologické podloží. To je na severní straně Horního náměstí tvořeno okrovou, ulehlou jílovitou spraší (K103), pod níž se nachází skála dyjského masivu. Prostor má jižní orientaci s výrazným jižním sklonem. Nadmořská výška Horního náměstí kolísá v rozmezí 292-298 m n.m, přičemž nadmořská výška v místě výzkumu je 298 m n.m.

Nejstarší zjištěné osídlení pochází z období starší doby bronzové, a to z mladších fází kultury únětické, případně věteřovské skupiny. Její osídlení se projevilo kulturní vrstvou tmavě hnědé až černé barvy, ulehlou, jílovitou hlínou s nahodilým drobtem uhlíku a kusem mazanice do 10 cm o síle 30 cm (K 101B). K zajímavým nálezů bezpochyby patří celý rekonstruovaný džbánek s páskovým uchem (obr. 13). Výzkum potvrdil velkou intenzitu osídlení z průběhu starší doby bronzové. Ta byla staršími výzkumy zachycena v prostoru hradní ostrožny a novějšími výzkumy v prostoru minoritského kláštera i velké části městské památkové rezervace.

Obr. 13. Znojmo, Horní nám. 8. Džbánek mladší fáze ÚK nebo únětickověteřovského smíšeného horizontu.
Znojmo, Horní nám. 8. Keramik der jüngeren Phase der Aunjetitzer Kultur oder des gemischten Horizontes der Aunjetitzer Kultur - Věteřov Gruppe.

Staré město 1. ÚK, věteřovská skupina. Výšinné sídliště. Záchranný výzkum.

Při rekonstrukci rodinného domu v ul. Staré město 1 se podařilo získat řadu archeologických nálezů z pravěku a středověku a zdokumentovat stratigrafický vývoj v místě sklepů. V nich a v prostoru dvorku byly podél základového zdiva hloubeny liniové výkopy pro odvlhčení celého prostoru. V místech vstupu a západní stěny sklepa z 15.-16. století jsme realizovali dvě menší sondy o rozměrech 0,4x1 m, do hloubky 0,7 (sonda 1) resp. 1,4 m (sonda 2). V obou případech se nepodařilo dosáhnout dna a proto byla použita k dokončení sondáže geologická tyč. V sondě 1 bylo dosaženo hloubky 1,86 m, v sondě 2 pak hloubky 1,2 m. V sondě 1 reprezentuje stratigrafický vývoj 8 pravěkých vrstev, které se od sebe odlišovaly především zbarvením hlíny. Úroveň podloží byla zjištěna od stávající podlahy sklepa, která se nachází 3 m pod současnou úrovní komunikace.

Nejstaršími nálezy v kolekci keramiky je několik střepů, které lze datovat do průběhu kultury s nálevkovitými poháry, případně kultury jevišovické. Většina zlomků však spadá do průběhu starší doby bronzové - kultury únětické, případně věteřovské skupiny.

Přemyslovců 4. ÚK, věteřovská skupina. Výšinné sídliště. Záchranný výzkum.

Při hloubení liniového výkopu pro úpravu rozvodu plynu v areálu Obchodní akademie v ul. Přemyslovců 4 ve Znojmě se podařilo zdokumentovat a ovzorkovat neporušenou sekvenci středověkých a novověkých vrstev (kap. Středověk a novověk). Na ZM ČR 34 - 113 v měřítku 1:25 000 se prostor stavby nachází v prostoru bodu 141 mm od západní sekční čáry a 21 mm od jižní sekční čáry. Na ZM ČR list č. 34-11-12 se zkoumaný prostor nachází v okolí bodu od Z a J s.č. 351:52 mm. Nadmořská výška prostoru je 290-294 m n.m.

Nejstarší zjištěné nálezy pocházejí z kontextu 101, který se dá interpretovat jako druhotně deponovaný horizont v rámci blíže neurčených novověkých úprav. Obsahoval nálezy keramiky a zvířecích kostí, které se dají přiřadit kultuře únětické případně věteřovské skupině z průběhu starší doby bronzové. Zjištění navazuje na známé a početné nálezy z prostoru hradní ostrožny a sousedního minoritského kláštera.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé.

Znojmo (Bez. Znojmo), Staré město, Úvoz Str. Bronzezeit. Einzelfunde. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Přímětická Str. Ältere Bronzezeit. Einzelfunde. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Horní Platz 8. Aunjetitzer Kultur, Věteřov-Gruppe. Höhensiedlung. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Staré město Str. 1. Aunjetitzer Kultur, Věteřov-Gruppe. Höhensiedlung. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Přemyslovců Str. 4. Aunjetitzer Kultur, Věteřov-Gruppe. Höhensiedlung. Rettungsgrabung.

ZNOJMO (okr. Znojmo)
Ul. Malá a Velká Mikulášská, U Branky, Na Kopečku, Pasířská, Tkalcovská, Mikulášské nám. ÚK. Sídlištní objekty, vrstvy. Záchranný výzkum.

Ulice, ve kterých byla prováděna generální oprava inženýrských sítí, jsou soustředěny na J okraji historického jádra Znojma, v okolí kostela sv. Mikuláše. Dotčené území se nachází na temeni terasy v nadmořské výšce 275-278 m n.m., která je z J strany obtékána řekou Dyjí, do jejíhož koryta (nachází se v nadmořské výšce 217 m n.m.) padá prudké úbočí terasy. Terasa S směrem mírně stoupá do výšky 300 m n.m. a rozkládá se na ní dnešní město Znojmo. Podloží tvoří granitoidní horniny dyjského masivu. Výchozy tohoto rozsáhlého geologického tělesa je možné sledovat v prostoru, který je vymezen Horními Dunajovicemi na SV, Suchým vrchem u Šatova a Tasovicemi na V, rakouskou Kremží na jihu a Podmolím na Z. Na sledované lokalitě jsou horniny dyjského masivu překryty zvětralinami, na které nasedají pravěké kulturní vrstvy. Původní půdní pokryv se nezachoval. Nejbližším vodním zdrojem je řeka Dyje, k níž je však díky konfiguraci terénu velice špatný přístup.

Ve sledovaném prostoru bylo zachyceno celkem 12 sídlištních objektů zapuštěných do zvětralé vrstvy skalnatého podloží. Mezi objekty byly nejčastěji zastoupeny kůlové jamky ve tvaru „V" o šířce 0,20 m a hloubce 0,20 m a objekty obdélníkového až mírně mísovitého profilu o šířce 0,50 m a hloubce 0,40 m. Výplň objektů byla tvořena tmavou hnědočernou kompaktní uloženinou. Vzhledem k tomu, že stejné vlastnosti měla sídlištní vrstva o mocnosti 40-50 cm, která objekty překrývala, nebylo možné odlišit jejich hranice. Sídlištní vrstva byla dokumentována ve všech výkopech dotčeného prostoru. Nalezené keramické fragmenty je možné zařadit na samý závěr vývoje únětické kultury (přechodný únětico-věteřovský horizont ?), podobně jako materiál z okolí rotundy sv. Kateřiny, která se nachází 500 m Z směrem od zkoumané plochy a kde nálezové okolnosti jsou srovnatelné s výše popsanými (Podborský 1988).

Hranici mezi pravěkým a středověkým osídlením města velice zřetelně tvoří vrstva udusané hlíny a oblázků menších rozměrů (o středověkém osídlení viz kap. Středověk a novověk).

Tomáš Berkovec, Jaroslav Šmerda, JMM Znojmo

Literatura:

Podborský, V. 1988: Pravěké a raně historické osídlení znojemského hradu, SPFFBU E33, 121-140.

Resumé:

Znojmo (Bez. Znojmo), Malá und Velká Mikulášská Str., U Branky Str., Na Kopečku Str., Pasířská Str., Tkalcovská Str., Mikulášské nám. Aunjetitzer Kultur. Siedlungsobjekte, Schichte. Rettungsgrabung.

ŽATČANY (okr. Brno-venkov)
1 km SZ od středu obce. KLPP. Sídliště. Zjišťovací výzkum.

V návaznosti na výzkum z roku 2000 byla odkryta a prozkoumána plocha 510 m^2, na níž se nacházelo celkem 18 poměrně mělkých kůlových jam, z nichž některé obsahovaly keramický materiál, datovatelný do mladší doby bronzové.

Miloš Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Žatčany (Bez. Brno-venkov), 1 km NW der Gemeinde. Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Siedlung. Vorläufige Sondage.

ŽDÁNICE (okr. Hodonín)
„Hejdy". ÚK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Mechanismem na čištění příkopů silnic byla v břehu u hlavní komunikace z Archlebova do Ždánic (lokalizace na ZM 1:10 000, 24-44-21, od Z a J s.č. 201:170 mm) narušena sídlištní jáma únětické kultury. Při začišťování profilu byla na dně jámy objevena zvířecí lebka. Postupně byl odkryt kompletní skelet psa. Na základě keramiky datujeme objekt do nejstarší fáze únětické kultury.

Martin Hložek, FF MU Brno

Resumé:

Ždánice (Bez. Hodonín), „Hejdy". Aunjetitzer Kultur. Siedlung. Rettungsgrabung.

ŽELATOVICE (okr. Přerov)
„Remíz". KLPP. Sídliště. Záchranný výzkum.

Koncem května a začátkem června proběhl záchranný archeologický výzkum na lokalitě Želatovice – trať „Remíz". Lokalita se nachází na západním kraji obce (cca 50 m od jejího intravilánu) mezi svahy dvou kopců v mírném údolí orientovaném ve směru SZ-JV. Nadmořská výška lokality je 228,0 až 232,0 m. Identifikace lokality na mapě ZM 1:10 000, list č. 25-13-13: body

vzdálené od Z a J s.č. 228:121, 230:120, 241:140, 243:139 mm.

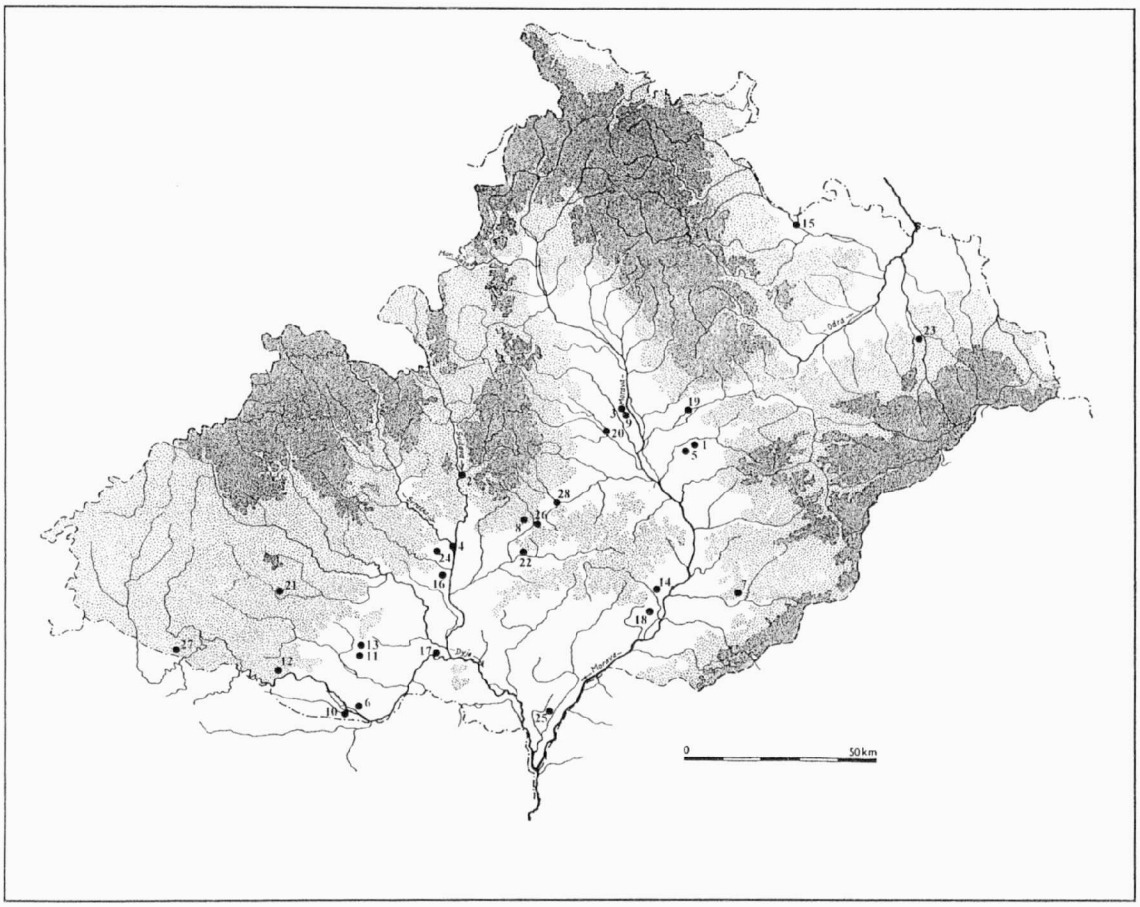
Archeologickým výzkumem byly objeveny a prozkoumány 4 sídlištní objekty, které se nacházely v jižní části zkoumané plochy. Objekty měli oválný nebo kruhový půdorys a mísovitý řez. Byl v nich nalezen velmi malý počet archeologických artefaktů, které však umožnily datovat obj. č. 1-3 do období kultury lužických popelnicových polí (viz. kap. Neolit).

Arkadiusz Tajer, AC VM Olomouc

Resumé:

Želatovice (Bez. Přerov), „Remíz". Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Siedlung. Rettungsgrabung.

DOBA ŽELEZNÁ

1 – Beňov, 2 – Blansko, 3 – Blatec, 4 – Brno, 5 – Dobrčice, 6 – Dyjákovice, 7 – Havřice, 8 – Holubice, 9 – Charváty, 10 – Jaroslavice, 11 – Mackovice, 12 – Mašovice, 13 – Miroslav, 14 – Modrá, 15 – Opava, 16 – Ořechov, 17 – Pasohlávky, 18 – Polešovice, 19 – Prosenice, 20 – Prostějov, 21 – Pulkov, 22 – Slavkov u Brna, 23 – Staříč, 24 – Střelice, 25 – Tvrdonice, 26 – Velešovice, 27 – Vratěnín, 28 – Vyškov.

BEŇOV (okr. Přerov)
750 m Z od středu obce. Latén. Ojedinělé nálezy. Povrchový sběr.

Dne 14.5.2001 byly prostřednictvím povrchového průzkumu zaznamenány na mírném svahu nad levým břehem Moštěnky stopy laténského osídlení. I když bylo zatím nalezeno pouze několik zlomků keramiky, jedná se o novou lokalitu, která doplňuje neúplné poznatky o laténském osídlení v přerovském regionu.

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Resumé:

Beňov (Bez. Přerov), 750 m W von der Gemeindemitte. Latènezeit. Einzelfunde. Terrainbegehung.

BLANSKO (okr. Blansko)
„V Dílech", ul. L. Daňka. Latén. Sídliště. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum v Blansku, v polní trati „V Dílech" byl vyvolán ohrožením archeologických památek v důsledku terénních úprav předcházejících výstavbě obchodního centra Kaufland (dále OCE). Investorem stavební akce byla společnost Korekt Invest, s r.o., dodavatelem zemních prací fa VHS plus Znojmo. Archeologické práce prováděli pracovníci Archeologického ústavu AV ČR v Brně (PhDr. J. Doležel, Mgr. B. Komoróczy, M. Lukáš). Na jaře roku 2001 byly zahájeny přípravy na stavbu OCE, v první fázi zde proběhla na ploše cca 300x100 m skrývka ornice. Ve dnech 28.05.-13.06.2001 se uskutečnil na již zahájené stavbě záchranný archeologický výzkum.

Lokalizace stavebního areálu

Lokalita je situována v údolí Blanenského prolomu, na levém svitavském břehu, v severní části blanenského katastru, v rozvolněné průmyslové zástavbě severozápadního okraje intravilánu města (ul. L. Daňka, bez číslování). Výstavbou dotčená a v různých stupních metodiky zkoumaná plocha je na Státní mapě 1:5000 – odvozené, listu Blansko 7-0 z roku 1994, vymezena body (od Z a J okrajové sekční čáry) vzdálenými 303:84, 281:82, 279:60, 283:44 a 297:42 mm. Nadmořská výška povrchu terénu se pohybovala v rozmezí 277-280 m n.m.

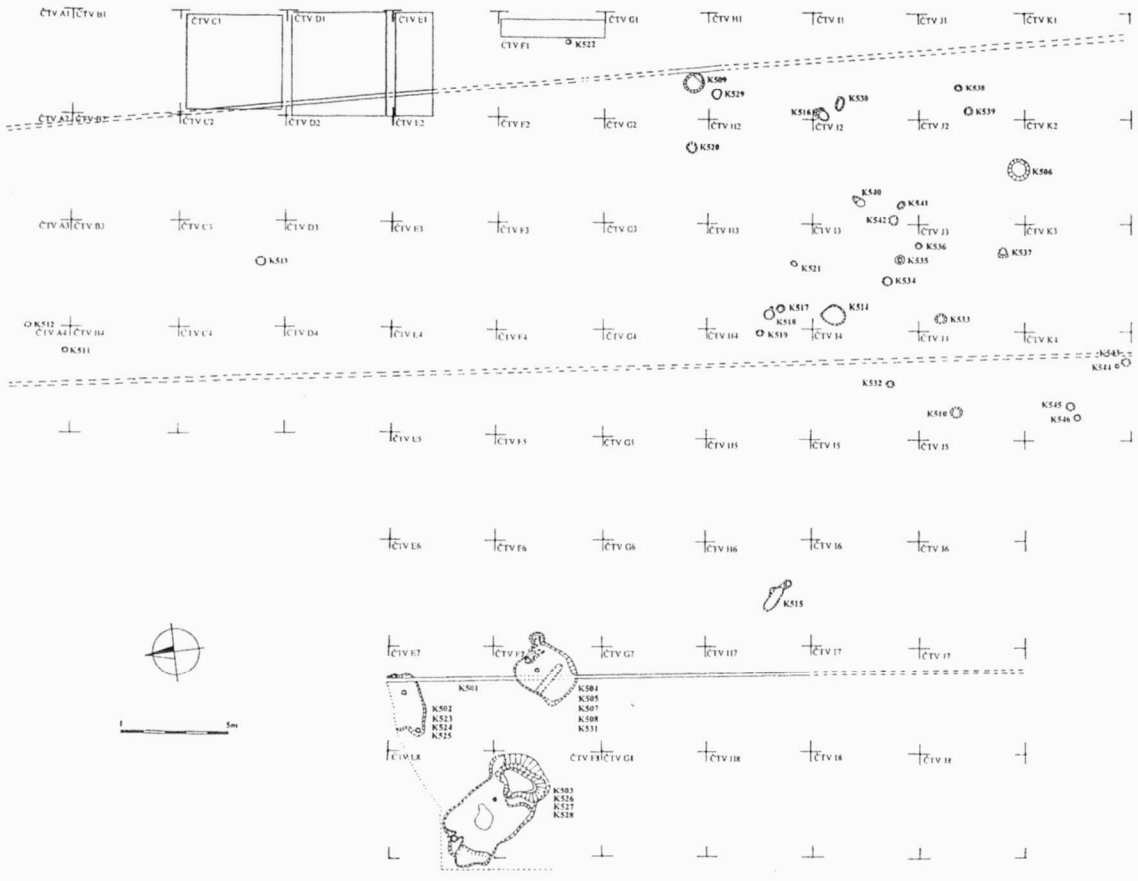
Celková plocha dotčená stavbou OCE je v terénu vymezena: na S zregulovaným tokem potoka Sloupečník a alejí vzrostlých stromů podél něj; na Z budovou, skladovacími objekty a dvorem požárního sboru; na J a JZ stávajícími pozemními komunikacemi; na V uměle navršeným náspem, širokým 3,25-5,5 m a vysokým 1,39-2,9 m, vzniklým zřejmě úpravami terénu při výstavbě budovy Policie ČR a SOU fy Metra Blansko.

Přírodní prostředí

Plocha staveniště se nachází 235-360 m od levého břehu současného řečiště Svitavy, archeologickým výzkumem dotčený prostor je od levého svitavského břehu vzdálen ca 320-360 m. Kromě blízké Svitavy je výrazným vodním tokem v zkoumaném areálu potok Sloupečník. Současný napřímený tok potoka Sloupečníku probíhá na okraji stavební plochy ve směru východ-západ, od S okraje archeologicky zkoumané části staveniště se nachází ve vzdálenosti ca 78 m na sever. Zatímco indikační skica mapy stabilního katastru z roku 1826 (Moravský zemský archiv v Brně, fond D9, sign. 103/25) zakresluje koryto potoka Sloupečníku prakticky již v dnešní napřímené trase, podle vojenského josefínského mapování z let 1793-1769 mohlo dříve potoční úžlabí vést poněkud dále k severu. Tyto mapové podklady zachycují v trati „V Dílech" velkou zemědělskou dominikální parcelu (zdá se, že svažitější východní část plochy nebyla nijak terasována).

Potok Sloupečník sloužil v minulosti k napájení stejnojmenného rybníka, vystavěného nejpozději v 16. st. Poloha rybníka není přesně známa, zřejmě byl situován někde ve svitavské údolní nivě a mohl dokonce zasahovat do západních, resp. jihozápadních partií stavebními pracemi dotčené plochy. Tomu by napovídala mohutná souvrství bahnitých nivních hlín, zpozorovaná především v mírné proláklině jižně od dnešního areálu hasičského sboru a severně od pozemní komunikace (kolem dnešní nadmořské výšky 276 m n.m.). Rybník Sloupečník se uvádí při blanenském panství již v letech 1568 a 1591 ve vkladech manství Matyáši a Janu Žalkovským, další vklad Albrechtu Šlejnicovi pak roku 1615 hovoří o plodovém rybníku „u nového mlejna blanenského" (Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, Lenní dvůr Kroměříž, Lenní knihy č. 389, fol. 27-28; č. 422, fol. 21-23, 176-178).

Vzhledem ke skutečnosti, že poloha rybníka není přesně známa, nelze ani posoudit, zda k napřímení toku Sloupečníku došlo během jeho výstavby nebo po jeho zrušení. Podařilo se však částečně zrekonstruovat jeho původní průběh. Na několika místech staveniště, ležících mimo plochu archeologického výzkumu, bylo totiž možné vypozorovat a zaměřit průběh zasypaného koryta potoka (v profilech základů pilotáže mocné vrstvy bahnité černé hlíny). Do dotčené oblasti Sloupečník přitékal z východu, v severovýchodním rohu areálu se jeho původní tok nacházel jen několik metrů jižně od současného. Po ca 75 metrech, kde průběh koryta byl téměř rovnoběžný se současným, se poměrně prudce stáčel na jih, resp. jihozápad. Tímto směrem bylo možné sledovat jeho linii ještě ca 50-60 m.

Obr. 1. Blansko. Prozkoumaná plocha s archeologickými objekty.
Blansko. Die Grabungsfläche mit den einzelnen Objekten.

Geologická mapa ČSSR (mapa předčtvrtohorních útvarů, list M-33-XXIII Česká Třebová z r. 1960) jako podklad uvádí biotitické, zčásti leukokratní granity a granodiority Brněnského masivu. Zemními prácemi však byly zejména ve východní zvýšené polovině zkoumané plochy odkryty patrně terciérní (?) štěrky a písky, s přihlédnutím k okolním výskytům snad klasifikovatelné jako neogenní, spodně tortonské. Na ně pak nasedaly kyselé smíšené svahoviny se svrchním horizontem slabě oglejené, velmi kvalitní hnědozemě. Naproti tomu v západní, již do svitavské údolní nivy zasahující části lokality tvořily podklad hluboké bezkarbonátové nivní uloženiny, na kterých se vytvořily klasické tmavé nivní půdy.

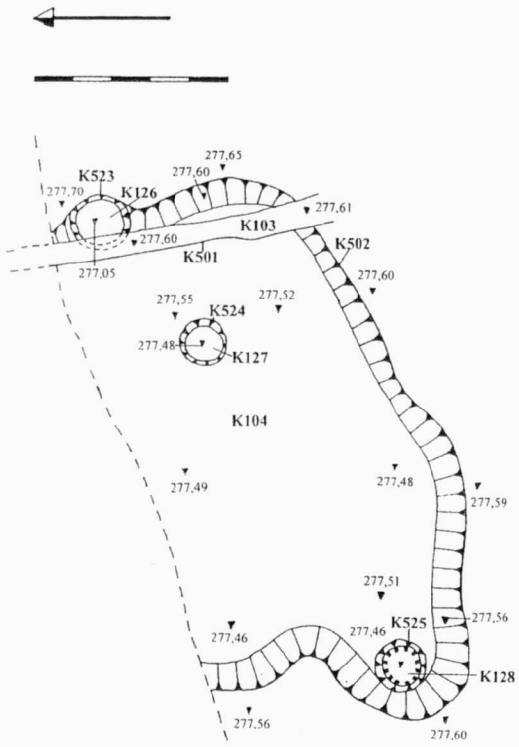
Metoda výzkumu

Záchrannému archeologickému výzkumu předcházela systematická prospekce celé stavbou dotčené plochy. Na základě této prospekce a v souladu s postupem stavebních prací byl vymezen prostor nepravidelného půdorysu o ploše 1600 m^2, kde byly konstatovány nejvýraznější stopy lidských aktivit v minulosti a kde mohl být na základě dohody s investorem stavby proveden záchranný archeologický výzkum.

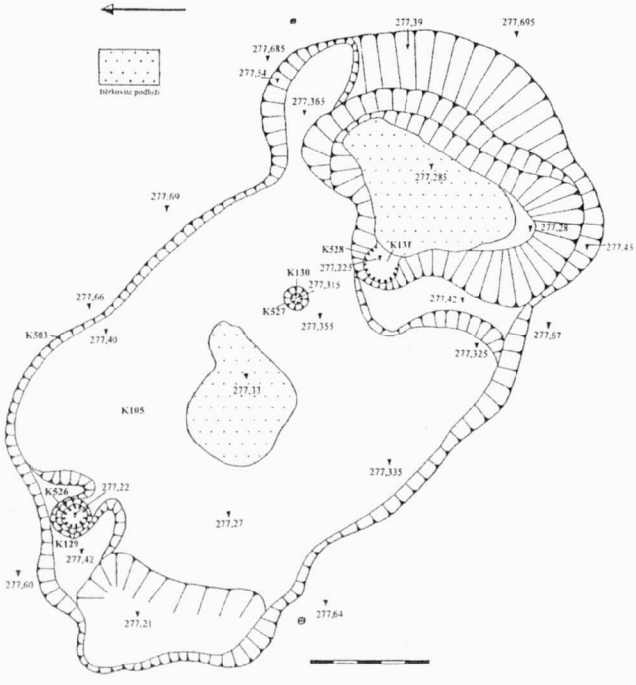
Naleziště se nachází na původním mírném terénním svahu sklánějícím se směrem k JV. Nadmořská výška povrchu terénu před zahájením zemních prací se na archeologicky zkoumané ploše měnila následovně: v SV-JZ ose výzkumu (délka 50 m) se převýšení pohybovalo mezi 0,9-1,13 m, v JV-SZ ose (délka 40 m) mezi 0,86-1,01 m.

Podél SSV-JJZ náspu na okraji stavební plochy byla vytyčena základní osa a byla rozměřena čtvercová síť (čtverce o velikosti 5x5 m). V různých stupních metodiky bylo prozkoumáno celkem 68 čtverců.

Na celé ploše terénního výzkumu byla ještě v době před zahájením archeologických prací odstraněna recentní ornice (K101, mocnost ca 50 cm) a též většina souvislé kulturní vrstvy (K102). Ve čtvercích C1, D1, E1, F1 byla ručně skryta kulturní vrstva (K102) až na podloží, na ostatních místech mohla být provedena pouze prospekce. Všechny ostatní plochy byly pod archeologickým dohledem skryty strojově (UDS) až na rostlé podloží (K190). Plošný výzkum byl realizován u všech objektů, které se po skrývce vyrýsovaly na úrovni podloží.

Obr. 2. Blansko. Objekt K502.
Blansko. Objekt Nr. K502.

Obr. 3. Blansko. Objekt K503.
Blansko. Objekt Nr. K503.

Nálezová situace

Pod omicí byla celá lokalita pokryta zhruba 30 až 50 cm silnou, jednolitou kulturní vrstvou (K102) šedočerného zbarvení. Vzhledem ke skutečnosti, že na plochých sídlištích s nepříliš dlouhým osídlením často lze reprezentativní soubor nálezů získat pouze v sídlištní vrstvě, byla stratigrafická jednotka K102 ve čtvercích C1, D1 a částí sektorů E1, F1 skryta ručně. Ani v jedné z těchto sond (jejich polohu viz na obr. 1) nebyly registrovány do podloží zahloubené objekty. Podařilo se však získat významnou kolekci nálezového materiálu (bohužel bez možnosti detailního zaměřování) - ve čtverci C1 661, ve čtverci D1 246, ve čtverci E1 71 a ve čtverci F1 45 fragmentů keramiky. Na ostatních místech záchranného výzkumu mohla být provedena pouze prospekce jednotky K102, většinou však pouze jejích zbytků po odstranění mechanizací. Tak bylo získáno dalších 380 keramických fragmentů, 3 hliněné přesleny a zvířecí kosti. Jednotka K102 byla na kovové předměty poměrně chudá (ostatně jako celá prozkoumaná část lokality), celkově bylo získáno zhruba 10 fragmentů železných hřebíků různých velikostí. Z hlediska chronologického zařazení lokality je největším přínosem nález železné spony spojené konstrukce o délce 4,9 cm, pocházející z K102 v sektoru C1. Významný je též fragment z modrého skla vyrobeného profilovaného náramku, nalezený při odstraňování zbytků kulturní vrstvy ve čtverci G8. Materiál z K102 koresponduje s nálezy získanými z výplně jednotlivých objektů. Dílčí stratigrafická pozorování v rámci K102 nemohla být s ohledem na postup stavebních prací učiněna. Zdá se, že četnost nálezů ve vrstvě K102 byla největší v nejvýše položených místech prozkoumané plochy (ve čtvercích A1, A2, B1, B2, C1, C2, D1, D2, E1, E2, F1, F2) a že směrem k níže položeným místům nálezů výrazně ubývalo.

Souběžně se sondáží K102 byly ostatní plochy skryty strojově. Na této úrovni se vyrýsovala dvě místa s výraznější koncentrací zahloubených objektů – skupina vyšších struktur v SV rohu plochy a větší skupina drobných objektů v její JV části. Kromě toho byl zaregistrován nepravidelný výskyt osamocených menších objektů též v ostatních částech skryté plochy.

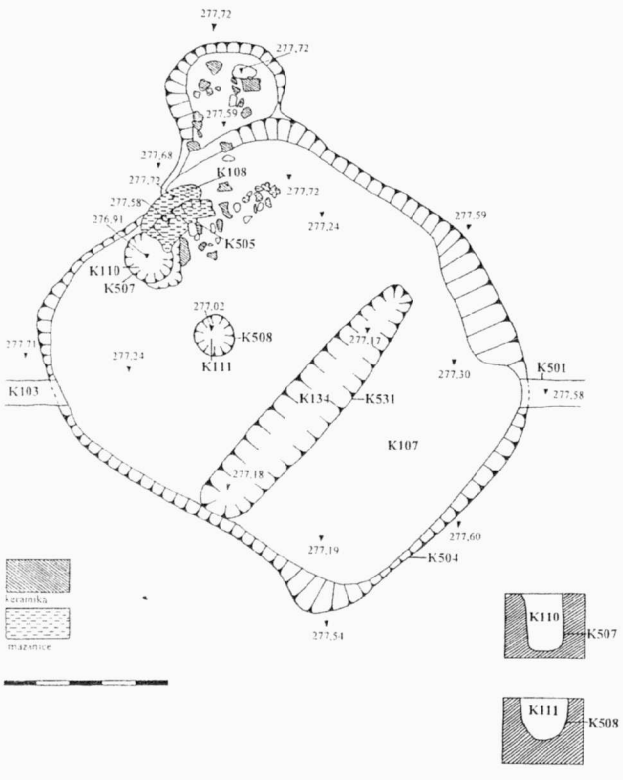
Nejmladším objektem na ploše jsou tři linie drenážních jam, položených ve druhé polovině 20. st., vedoucí přibližně ve směru S-J (K501). Místy zasahovaly jen do kulturní vrstvy (především linie nejvýše po svahu), prostřední a západní linie je zahloubena do podloží. V sektoru E7 porušila západní linie drenáže vyšší strukturu K502 (obr. 2), v sektoru F7 pak vyšší strukturu K504/K505 (obr. 4).

Mezi odkrytými objekty bylo možné vyčlenit tři vyšší struktury. První je označen K502 a náleží k ní ještě jámy K523, K524 a K525 (obr. 3). Jedná se o část do podloží zahloubeného dna sídlištního objektu orientovaného delší osou ve směru SV-JZ. Přesná rekonstrukce nadzemních konstrukcí je obtížná, pouze jáma K523 má charakter a rozměrové parametry klasických kůlových

jam. Jamky K524 a K525 jsou velmi mělké, je možné, že v nich stály hlouběji nezasazené dřevěné sloupy (lehčí, resp. pomocná konstrukce?). Z výplně objektu pochází 136 keramických fragmentů.

Nepravidelně členitého půdorysu je vyšší struktura K503 se souvisejícími jámami K526, K527 a K528 (obr. 3). Jedná se o poměrně hluboko zapuštěnou spodní část sídlištního objektu se sedlovým zastřešením (kůlová konstrukce v delší ose). Z výplně pochází největší kolekce nálezového materiálu: 707 inventovaných keramických fragmentů, větší množství osteologického materiálu, 5 přeslenů, kamenný brousek, zrnotěrka apod.

Třetí vyšší struktura vykazovala na lokalitě nejsložitější stratigrafii. Na úrovni skrývky mechanizací se vyrýsovala superpozice objektů K501 (recentní drenážní jáma procházející středem objektů), K505 a K504 (obr. 4). Objekt K505 byl nepravidelného obdélníkového půdorysu. Jeho výplní (K108) je světlehnědá propálená vrstva se zbytky výmazu rozrušené pece a s nálezy keramiky (celkem 25 exemplářů). Zbytky oranžově vypáleného výmazu pece se našly v jeho SV části a korespondovaly s tvarem objektu K504.

Obr. 4. Blansko. Objekty K501, K504, K505. Blansko. Objekte Nr. K501, K504, K505.

Objekt K504 má půdorys nepravidelného kosočtverce se zaoblenými rohy a s oblým výklenkem ve V rohu. Je poměrně hluboko zapuštěn do podloží. U SV stěny se nachází kůlová jáma K507, zhruba uprostřed objektu kůlová jáma K508. Od SZ stěny vedla na dně objektu JV směrem rýha K531. Řez objektem ukázal, že nad jeho výplní ležel výkop K505 se zbytky pece. Ve výplni objektu (K107) byl nalezen jeden keramický přeslen a 183 fragmenty keramických nádob. Celkovou stratigrafickou situaci lze interpretovat takto: Výkop K504 je objektem výrobního charakteru s určitou formou zastřešení (jak dokládají kůlové jámy). Zřejmě na východním okraji (snad v zaobleném výklenku) stála pec. Uloženina K107 vznikla v době využívání objektu, naopak jeho destrukcí vznikla uloženina K108. Zbytek pece se tak sesunul směrem západním.

Zbývající objekty, odkryté v průběhu záchranného výzkumu, lze rozčlenit do tří typových skupin:

1. Samostatné menší jámy, většinou kruhového, oblého či mírně protáhlého půdorysu a s mělkým oblým profilem, které lze interpretovat jako jámy sídlištní či zásobnicové. Mezi ně patří objekt K506, v jehož výplni se našlo 13 keramických fragmentů. Téměř identický je objekt s nálezy 24 keramických fragmentů ve výplni. Bez nálezů ve výplni byly objekty K516, K518, K520, K521, K530, K532, K533 a K541. Objekty K537 (5 ks keramiky) a K515 (3 ks keramiky) zařazujeme do této skupiny, jejich parametry se ovšem od ostatních popsaných objektů liší. Objekt K537 je velmi mělká nepravidelná jamka. Objekt K515 nemá půdorys zásobnicové jámy, spíš jde o spodek mělce zahloubené jámy, snad patřící ke konstrukci nadzemního objektu. Menší kruhovou jamku v jeho JV části lze snad interpretovat jako kůlovou jámu.

2. Mezi odkrytými objekty byly zaregistrovány tři jámy, jejichž výplně se vyznačovaly vysokou koncentrací přepálené mazanice a uhlíků; místy byly velmi silně propálené. Tato situace naznačuje, že do těchto jam se při destrukci zřítila původní konstrukce stěn jejích nadzemních částí. Bez možnosti exaktního doložení lze předpokládat, že mohly tyto objekty sloužit jako jednoduché ohniště (možné jsou ovšem i další interpretační varianty). Bez dalších nálezů ve výplni se odkryly objekty K510 a K514 (zde na základě mírně protáhlého tvaru, masivních bloků propálené mazanice a četných uhlíků ve výplni lze snad uvažovat o dnu pece). Objekt K519 obsahoval ve výplni 3 keramické fragmenty.

3. Charakter klasických kůlových jam zapuštěných do podloží měly objekty: K511 (ve výplni 2 keramické fragmenty), K512, K513, K517 (ve výplni 1 keramický nález), K522, K529, K534, K535, K536 (ve výplni 2 keramické fragmenty), K538, K539, K540, K542, K543, K544, K545 a K546.

Vyhodnocení

V průběhu záchranného výzkumu získaný nálezový soubor představuje typickou kolekci sídlištní keramiky pozdní doby laténské. Převažují hrncovité a situlovité tvary se svisle rýhovaným povrchem, které jsou v některých případech na dnech opatřeny značkami. Vyrobeny jsou většinou z grafitového materiálu. Časté jsou též hrnce – a větší zásobnice – se zdrsňovaným povrchem na výduti a se smolným nátěrem pod okrajem. V menším počtu je zastoupena jemná, na kruhu točená keramika cihlové barvy. Zdobení povrchu malovanými vzory nebylo v tomto souboru zaregistrováno. Značný podíl patří v této kolekci keramice zhotovené bez užití hrnčířského kruhu. Keramické nálezy doplňují drobné fragmenty železných hřebíků a ojedinělý nález železné spony spojené konstrukce. Oproti analogickým sídlištím (např. Bořitov) je nevýrazné zastoupení železných nástrojů určitě překvapující.

Podle předběžného zhodnocení nálezů lze existenci laténského sídliště v Blansku zařadit do relativně-chronologických stupňů LT C2–D1. Nejbližší analogií této lokality je nížinné sídliště v Bořitově (okr. Blansko), jehož doba vzniku a trvání spadá do téhož časového úseku (Čižmář 1990, 311d.).

Na základě terénních pozorování se zdá, že zjištěná část sídliště je jednofázová a k superpozici objektů různého stáří nedocházelo (vyjma recentní drenážní jámy). Odkryta byla pouze okrajová plocha sídliště v blízkosti vodoteče. Nachází se na mírném k západu otevřeném svahu, těsně nad širokou údolní nivou řeky Svitavy. Okraj sídliště je ve směru na sever a západ vymezen dnes již neexistujícím korytem potoka Sloupečníku. Podle předběžného vyhodnocení odkrytých objektů se zdá, že záchranným výzkumem dotčená plocha zahrnula spíš hospodářskou periferii tohoto sídliště. Koncentrace vyšších struktur v severozápadním rohu plochy a početné menší jámy naznačují především hospodářské využití této části sídliště. Velké množství zjištěných kůlových jam poukazuje na existenci nadzemních staveb, rekonstrukce jejich půdorysů je ovšem velmi problematická. Z celkového plánu je evidentní, že záchranný výzkum odkryl pouze jihozápadní okraj nížinného sídliště, jehož centrální část se pravděpodobně nachází výše po svahu v severo- resp. jihovýchodním směru, v prostoru dnes již zastavěném.

Nížinné sídliště tohoto typu nacházela svoji hospodářskou základnu zřejmě v zemědělství. Obecně lze vyslovit domněnku, že zemědělské zázemí blanenské osady bylo vázáno právě na hnědozemě na sprašových pokryvech či svahovinách, které se v jednotlivých okrscích vyskytují v bezprostředním okolí na svitavském levobřeží a reprezentují pro pěstování plodin vůbec nejhodnotnější půdní typ Blanenského prolomu (srov. Mašát/Kalenda 1967).

Jiří Doležel, Balázs Komoróczy, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Čižmář, M. 1990: Die Erforschung der spätlatènezeitlichen Siedlung in Bořitov, Bez. Blansko (Mähren, ČSFR). Arch. Korrbl. 20/3, 311-315.

Mašát, K., Kalenda, M. a kol. 1967: Komplexní průzkum zemědělských půd ČSSR. Půdy okresu Blansko, genetická a agronomická charakteristika. Rkp., Ústav pro zúrodňování půd, Praha-Suchdol.

Resumé:

Blansko (Bez. Blansko), „V Dílech", L. Daňka Str. Latènezeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

BLATEC (okr. Olomouc)

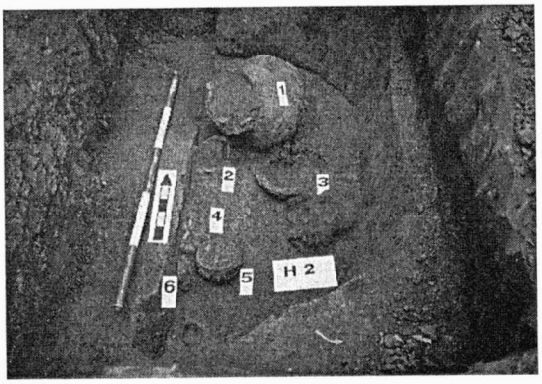
„Za Nádražím". Halštat. Sídliště, pohřebiště. Záchranný výzkum.

V červenci 2001 byly na AC VMO nahlášeny zemní práce uskutečňované při kopání rýhy pro optický kabel na lokalitě Blatec „Za Nádražím". Při kontrole bylo zjištěno, že výkop narušuje několik archeologických objektů. V průběhu záchranného výzkumu, bylo objeveno 8 pravěkých objektů a také 6 žárových hrobů. Lokalita Blatec „Za Nádražím" se nachází na jih od obce Kožušany-Tážaly u silnice do obce Charváty, na horní části prudkého svahu terasy řeky Moravy. Nadmořská výška této lokality je 214,0-228,0 m.

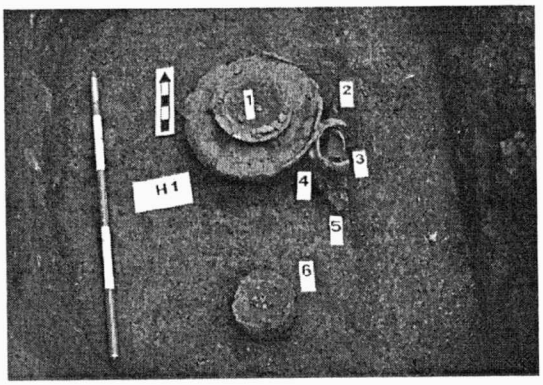
Většina objektů (hlavně hrobové celky) byla vykopána do dosti silné vrstvy orniční i podorniční půdy. Celková mocnost ornice v místech archeologických nálezů byla cca 0,50 až 0,80 m, vrstva podorniční hlíny měla i přes 1,20 m, což byla také maximální hloubka výkopu pro optický kabel.

Ve výkopu přímo u silnice byly nalezeny čtyři sídlištní objekty a všechny prozkoumané hroby. Objekty měly různé tvary, dva z nich (obj. č. 40, 41) měly trychtýřovitý řez; kvůli omezené hloubce výkopu nebyly však zachyceny jejich dolní části. Další dva měly řez buď vanovitý (obj. č. 42) nebo mísovitý (obj. č. 43); jejich maximální rozměry zachycené na profilu výkopu byly (délka x hloubka): obj. č. 40: 1,80x0,72 m; obj. č. 41: 1,75x0,75 m; obj. č. 42: 6,00x0,65 m; obj. č. 43: 2,20x0,72 m. Jejich zásyp tvořila tmavě hnědočerná nebo šedočerná hlína. Ve zkoumaných objektech byl nalezen velmi malý počet archeologických artefaktů, většinou kousky mazanice a atypické střepy, na základě kterých je bylo možno zařadit rámcově do pravěku.

Zásypy žárových hrobů byly nerozlišitelné od podorniční vrstvy, do které byly zapuštěny, takže tam na jejich přítomnost ukazovaly jen střepy na profilu výkopu. Aby neutrpěla kvalita zkoumaných celků, byl výkop pro kabel rozšiřován na obě strany.

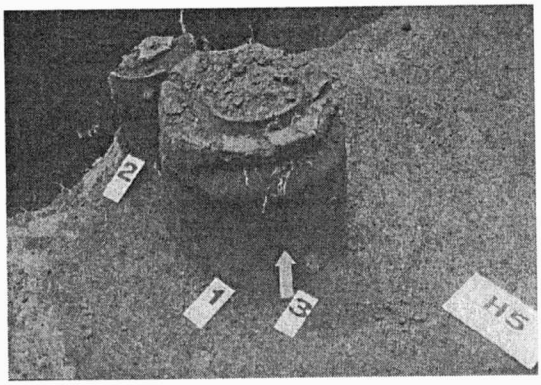
Obr. 5. Blatec, „Za Nádražím". Hrob č. 2.
Blatec, „Za Nádražím". Grab Nr. 2.

Obr. 6. Blatec, „Za Nádražím". Hrob č. 1.
Blatec, „Za Nádražím". Grab Nr. 1.

Obr. 7. Blatec, „Za Nádražím". Hrob č. 3, pohled na malovanou keramiku.
Blatec, „Za Nádražím". Bemalte Keramik in dem Grab Nr. 3.

Obr. 8. Blatec, „Za Nádražím". Hrob č. 5.
Blatec, „Za Nádražím". Grab Nr. 5.

Na základě nalezené hrobové keramiky je bylo možno zařadit do halštatského období. Počet nádob v hrobech kolísal od 2 do 7, v nejbohatším hrobě bylo nalezeno 36 nádob, včetně 3 nádob s malovanou výzdobou. Kromě keramiky se v hrobech našly zbytky drobných bronzových i železných předmětů. Přestože tvary objektů nebyly čitelné, zdá se, že se jednalo o jámy s kruhovým nebo oválným půdorysem rovných nebo lehce šikmých stěn a s rovným dnem. Velikost hrobových jam byla skoro stejná: 1,00 až 1,50 m v průměru a hloubka od 1,00 do 1,40 m.

Poslední archeologické objekty byly objeveny v úseku rýhy, která probíhala po svahu kopce, směrem od silnice k údolí Moravy. Jednalo se o 4 sídlištní jámy, případně hliníky, u kterých také nebyly zjištěny jejich celkové rozměry. Kvůli dost rychlému postupu prací (výkop s optickým kabelem byl už částečně zasypaný) se nepodařilo zachytit dna objektů. Byly to objekty většinou mísovitého tvaru a jejich maximální délky zachycené na profilu výkopu byly: obj. č. 44: 1,76 m; obj. č. 45: 4,80 m; obj. č. 46: cca 6,00 m; obj. č. 47: 1,80 m.

Arkadiusz Tajer, AC VM Olomouc

Resumé:

Blatec (Bez. Olomouc), „Za Nádražím". Hallstattzeit. Brandgräber, Siedlung. Rettungsgrabung.

BRNO (k. ú. Dvorska, okr. Brno-město)
„Dolní kobylnické šíře". Doba laténská. Sídliště. Záchranný výzkum.

V průběhu záchranného archeologického výzkumu „Tranzitní telekomunikační trasy" na okrese Brno-město, k. ú. Dvorska, byly zjištěny ve výkopu čtyři zahloubené objekty (srov. kap. Středověk a novověk). Dva z nich můžeme přiřadit do doby laténské, v jednom nebyl nalezen střepový materiál, a proto nemohl být datován.

Tomáš Berkovec, Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Kataster Dvorska, Bez. Brno-město), „Dolní kobylnické šíře". Latènezeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

BRNO (k. ú. Horní Heršpice, okr. Brno-město)
„Na Františkově". Kultura horákovská. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při výstavbě výrobního objektu firmy PILOUS byly v trati „Na Františkově", která je známá již z dřívějších nálezů kultury mohylové, velatické, horákovské a laténské, zjištěny tři sídlištní objekty horákovské kultury.

Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Kat. Horní Heršpice, Bez. Brno-město), „Na Františkově". Horákov-Kultur. Siedlung. Rettungsgrabung.

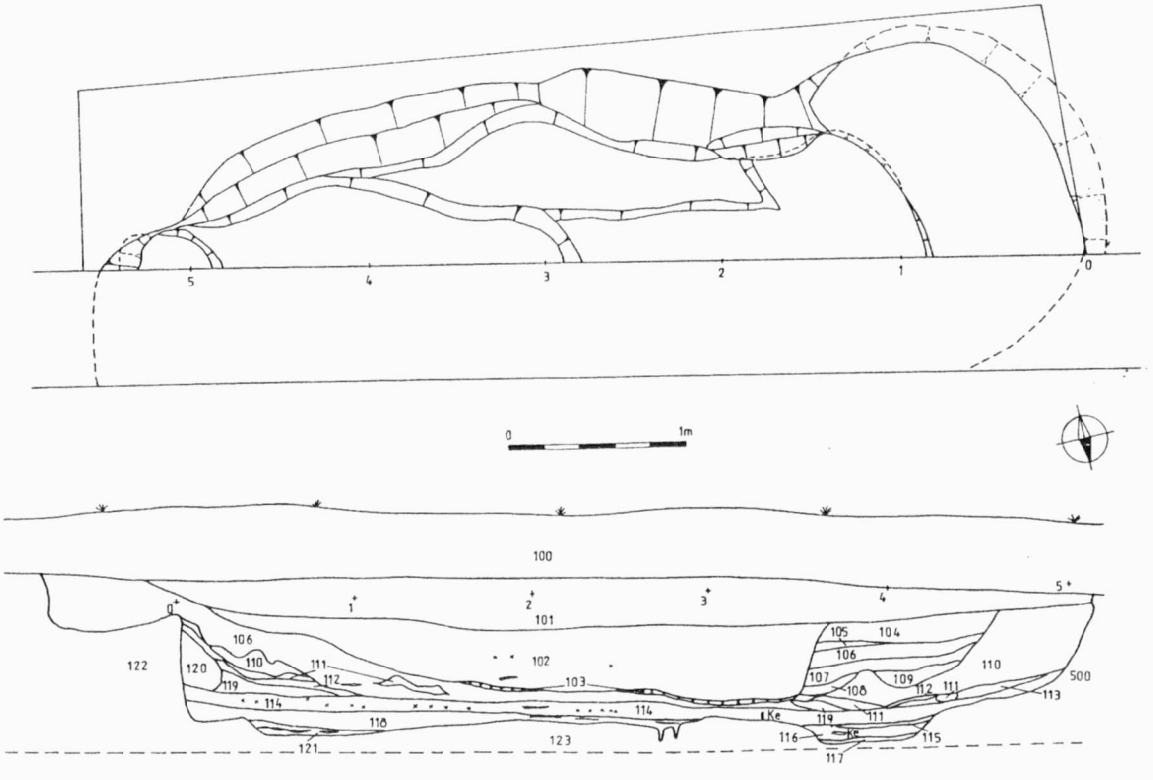
DOBRČICE (okr. Přerov)
„Nad Chmelínem". Pozdní halštat. Ojedinělé nálezy. Povrchový sběr.

Povrchovým průzkumem na jaře 2001 byla v polní trati „Nad Chmelínem" objevena nová lokalita z pozdní doby halštatské. Nálezy tvoří střepová keramika z hrubších i jemnějších tvarů nádob a jeden úštěp glacigenního silicitu, který však může souviset se starším osídlením.

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Resumé:

Dobrčice (Bez. Prostějov), „Nad Chmelínem". Hallstatzeit. Einzelfunde. Terrainbegehung.

Obr. 9. Dyjákovice. Půdorys a profil hliníku z doby laténské.
Dyjákovice. Grundriß und Profil einer Grube der Stufe LTC.

DYJÁKOVICE (okr. Znojmo)
Bezejmenná trať. Doba laténská. Sídliště. Záchranný výzkum.

Od února do prosince 2001 probíhala výstavba výtlaku kanalizace mezi obcemi Jaroslavice-Hrádek-Dyjákovice a výstavba kanalizačních řádů v jednotlivých obcích. Při výstavbě výtlaku kanalizace mezi Hrádkem a Dyjákovicemi se podařilo na katastru posledně zmíněné obce zachytit, zdokumentovat a ovzorkovat 4 objekty. Zjištěné osídlení se nachází na výrazné říční terase, na levobřeží řeky

Dyje, od které je oddělena kanálem Krhovice-Hevlín. Terasa má výraznou jižní orientaci a je tvořena degenerovanou formou písčité spraše, která nasedá na terciérní písky s masivní přítomností fosilií. Nadmořská výška činí 190 m n.m. Zjištěné objekty se nacházejí na ZM ČR v měřítku 1:10 000 list č. 34-13-15 v rozmezí bodů od Z a J s.č. 162:213; 186:213 mm. Prostředky na realizaci záchranného archeologického výzkumu byly čerpány z „Fondu záchranných archeologických výzkumů" při MK ČR, za spoluúčasti svazku obcí Jaroslavice-Hrádek-Dyjákovice.

Ze 4 zjištěných objektů se 2 nepodařilo blíže zařadit, 1 (jáma 503) náleží s největší pravděpodobností do laténu. Za nejdůležitější nález lze považovat jámu 500, která je interpretována jako menší hliník (obr. 9). Podařilo se ho menším odkryvem z více než poloviny prozkoumat. Maximálně zjištěné rozměry činí 5,4x1,8x0,76 m a celý objekt je v delší ose orientován ve směru V-Z. Nepravidelný tvar je rozdělen řadou menších i větších stupňovitých zahloubenin a sklípků se šikmými až šikmo podhloubenými stěnami. Z objektu pochází reprezentativní soubor nálezů, především keramiky, který nám dovoluje hliník datovat do průběhu LTC. Za pozornost stojí zlomek modrého skleněného náramku a velký soubor osteologického materiálu. S největší pravděpodobností se jedná o zcela novou lokalitu, která doplňuje naše dosavadní sporadické poznatky o laténském osídlení této části jižní Moravy.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Dyjákovice (Bez. Znojmo). Latènezeit. Siedlug. Rettungsgrabung.

HAVŘICE (okr. Uherské Hradiště)
„Nad Zahrádkami". KLPP, platěnická fáze. Sídliště. Záchranný výzkum.

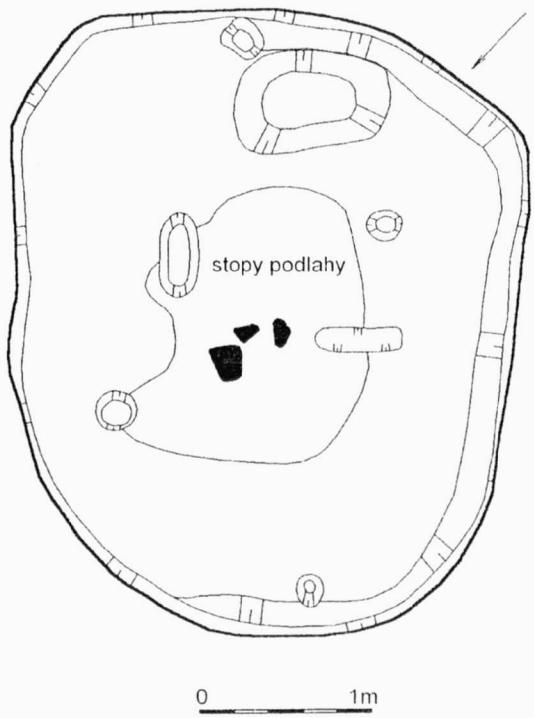
V rámci záchranného archeologického výzkumu na stavbě přeložky silnice II/495 do Vlčnova a obslužné komunikace bylo mj. prozkoumáno 5 objektů patřících do halštatu, platěnické fáze KLPP (popis výzkumu viz v kap. Neolit).

Do platěnické fáze KLPP patří především dvě chaty – polozemnice (obj. 26 a 30), dále dvě zásobní jámy a jedna menší přibližně kruhová jáma. Kompletně byla prozkoumána polozemnice (obr. 10) přibližně obdélného půdorysu o rozměrech 3,7x3,0 m a hloubce 0,6 m (obj. 26). Na podlaze se podařilo rozlišit stopy po konstrukci tkalcovského stavu v podobě kůlových jamek kruhového a oválného půdorysu. Bylo zde nalezeno kromě zlomků také jedno celé velké hliněné závaží se čtvercovou základnou (délka strany 22 cm), vysoké 21,5 cm ve tvaru komolého jehlanu s oválným otvorem (obr. 11). Na horní ploše je narýsována kruhová značka o průměru 6,5 cm. Ve výplni chaty se nacházely zlomky keramiky (hrnce a mísy) zdobené vhloubenou výzdobou s vylešťovaným tuhovaným povrchem, včetně jazykovitých výčnělků, dále část cedníku, přeslen a zvířecí kosti. Druhá polozemnice (obj. 30) zasahovala již mimo areál stavby a mohla být prokopána pouze její polovina. Její výplň obsahovala zlomky keramiky, kamennou podložku a zvířecí kosti. Obě zásobní jámy mají kruhový půdorys o průměru ca 2,0 m s vakovitým profilem a rovným dnem v hloubce 1,0 a 1,5 m.

Miroslav Bálek, ÚAPP Brno

Resumé:

Havřice (Bez. Uherské Hradiště), „Nad Zahrádkami". Platěnicer Phase der Kultur der Lausitzer Urnenfelder. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 10. Havřice, „Nad Zahrádkami". Půdorys chaty (obj. 26).
Havřice, „Nad Zahrádkami". Grundriß der Hütte Nr. 26.

HOLUBICE (okr. Vyškov)
„Mezidraží", "Hřezka". Doba halštatská a laténská. Sídliště. Záchranný výzkum.

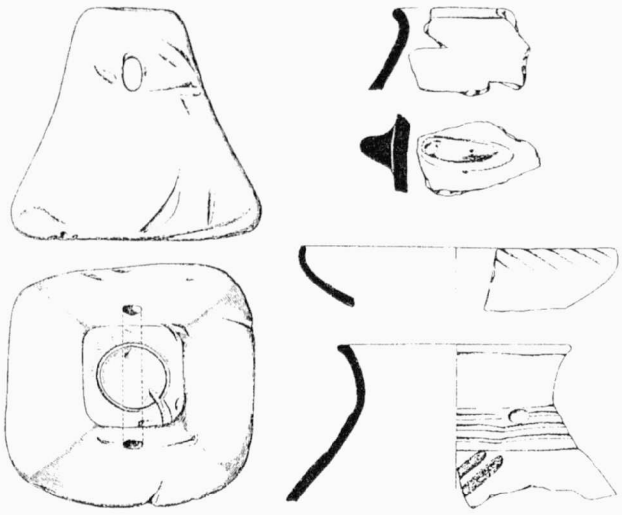
V průběhu našeho záchranného výzkumu (viz kap. Eneolit) byly zjištěny čtyři zahloubené

objekty, z nichž druhý patří do doby laténské, a objekt č. 3 do doby halštatské.

Petr Kos, Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

Resumé:

Holubice (Bez. Vyškov), „Mezidraží", "Hřezka". Hallstattzeit, Latènezeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 11. Havřice, „Nad Zahrádkami". Hliněné závaží a výběr keramiky z chaty obj. 26.
Havřice, „Nad Zahrádkami". Materialauswahl aus der Verfüllung der Hütte Nr. 26.

CHARVÁTY (okr. Olomouc)
„U Silnice". Halštat. Sídliště. Záchranný výzkum.

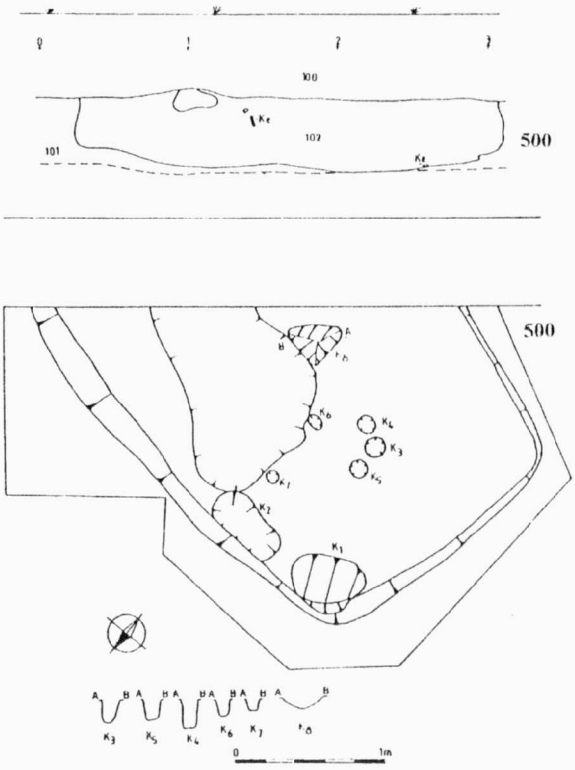
Ve dnech 11.-19.7.2001 byl proveden záchranný archeologický výzkum na lokalitě Charváty „U Silnice". Lokalita se nachází na sever od obce Charváty u cesty do obce Kožušany-Tážaly, na horní části svahu pravobřežní terasy řeky Moravy. Nadmořská výška v místech archeologických nálezů je 226,0 až 228,0 m. Vrstva ornice na této lokalitě má mocnost od 0,60 do 0,80 m, na některých místech její tloušťka přesahovala hloubku výkopu. Podloží je tvořené světle hnědou sprašovou hlínou.

Při kopání rýhy pro optický kabel bylo narušeno několik archeologických objektů. V případě lokality Charváty se jednalo o čtyři jámy sídlištního charakteru. Objekty byly prozkoumány jen v prostoru výkopu, takže jejich přesné půdorysné rozměry nejsou známy. Půdorysy zachycené na profilu výkopu ukázaly, že jámy (hliníky) měly délku: 1 m (obj. č. 38), cca 2 m (obj. č. 37, 39) nebo 4,5 m (obj. č. 36). Kvůli hloubce výkopu (1,20 m), ve kterém byl uložen optický kabel, nebyl zjištěn vertikální rozměr většiny objektů, jen u objektu č. 38 bylo v hloubce 1,06 m od povrchu terénu zachyceno dno. Výplň objektů byla jednolitá, tvořila ji tmavě hnědošedá hlína, jen v severní části lokality mocnost orniční vrstvy znemožňovala rozlišování hran i zásypu objektů. Čísla objektů od 36 do 39 navazují na číslování z archeologického výzkumu, který na této lokalitě proběhl v březnu roku 1997. Na základě nepočetného keramického materiálu byly objekty časově zařazeny do období halštatu, kultury platěnické.

Arkadiusz Tajer, AC VM Olomouc

Resumé:

Charváty (Bez. Olomouc), „U Silnice". Hallstatzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 12. Jaroslavice. Půdorys a profil polozemnice z doby laténské.
Jaroslavice. Grundriß und Profil der Hütte der Stufe LTC.

JAROSLAVICE (okr. Znojmo)
Bezejmenná trať, intravilán obce. Doba laténská. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při výstavbě tlakové kanalizace mezi Jaroslavicemi a Hrádkem se podařilo počátkem března 2001 v bezejmenné trati na pravobřeží u soutoku

potoka Daníže a Mlýnské strouhy nalézt nové sídliště z doby laténské. To je situováno na mírné vyvýšenině, kterou tvoří písčitá duna s nadmořskou výškou 189-190 m n.m. Na ZM ČR list č. 34-13-14 v měřítku 1:10 000 se zjištěné osídlení nachází v bodu od Z a J s.č. 367:112 mm. Prostředky na realizaci záchranného archeologického výzkum byly čerpány z „Fondu záchranných archeologických výzkumů" při MK ČR za spoluúčasti svazku obcí Jaroslavice-Hrádek-Dyjákovice.

Menším odkryvem se podařilo prozkoumat větší část obdélné polozemnice s kolmými až mírně šikmými stěnami a rovným, mírně zvlněným dnem (obr. 12). Její rozměry činí 3,8x2,5x0,5 m, s orientací delší osy ve směru V-Z. Ve dně polozemnice bylo zjištěno 8 menších, hlubokých i větších, mělkých kůlových jam, které tvořily konstrukci střechy objektu i jejího vnitřního vybavení. Jednolitá výplň dokládá rychlý zánik objektu. Poměrně početný soubor jemné i hrubé keramiky nám dovoluje objekt zařadit do mladších fází doby laténské, nejspíše do LTC. Nálezy doplňují poměrně početné zvířecí kosti a zlomek žernovu. Větší střep z okraje hrubé situly byl získán při výstavbě kanalizační stoky z novodobých navážek u potoka Daníž v intravilánu Jaroslavic.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Jaroslavice (Bez. Znojmo), Intravilan der Gemeinde. Latènezeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

MACKOVICE (okr. Znojmo)
SZ obce. LTC-LTD. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

Mezi materiálem z doby římské (viz kap. Doba římská a stěhování národů) se objevil silně tuhový střep zdobený svislým rýhováním a několik dalších otřelých tuhových zlomků, které poukazují na stopy pozdně laténského osídlení lokality. Pravděpodobně jde o lokalitu z doby římské a laténské, kterou objevil H. Freising a kterou uvádí E. Šimek (Šimek 1958, 208; Meduna 1980, 164-5).

Milan Vokáč, FF MU Brno

Literatura:

Šimek, E. 1958: Poslední Keltové na Moravě, Brno.

Meduna, J. 1980: Die latenèzeitlichen Siedlungen in Mähren, Praha.

Resumé:

Mackovice (Bez. Znojmo), NW von der Gemeinde. LTC-LTD. Einzelfund. Terrainbegehung.

MAŠOVICE (okr. Znojmo)
„Pšeničné". Kultura horákovská. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při záchranném archeologickém výzkumu v letech 2000-2001 v poloze „Pšeničné" na katastru Mašovic náleželo nejvíce objektů kultuře horákovské. Většina z nich (celkem 15) reprezentují především velké zásobní jámy a soujámí. Náhlý zánik sídliště dokládají početné požárové a mazanicové destrukční horizonty ve výplních jednotlivých zásobnic. Za pozornost stojí protáhlá jáma 529 s masivním obsahem přepálených kamenů a destruovaných přepálených nádob různých tvarů. V intruzích se objevuje i středověká a raně novověká keramika. Nedatováno nebo jen rámcově zařazeno do období pravěku zůstává 18 objektů, především drobných typů, jako např. kůlové jámy. Nelze však vyloučit jejich pravděpodobnou příslušnost k horákovské kultuře.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Mašovice (Bez. Znojmo), „Pšeničné". Horákov-Kultur. Siedlung. Rettungsgrabung.

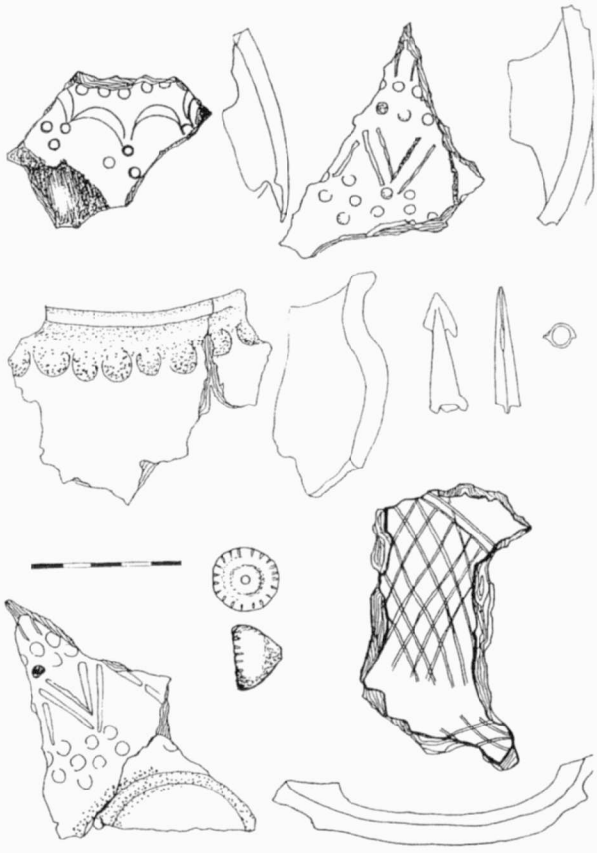
MIROSLAV (okr. Znojmo)
Náměstí Svobody č. 3, parc. č.118. Latén. Hrob. Náhodný nález.

Na náměstí Svobody ve dvoře domu č.3 při stavbě ohradní zdi lékárenského skladu narazili dělníci v prosinci r. 1978 na kostrový hrob z doby laténské, který ležel 6-8 m od rohu lékárny. Hrob byl porušen výkopem a nálezy, které dělníci vyzvedli předali dr. R. Jelínkovi. Ten při obhlídce místa nálezu mohl již pouze konstatovat, že kostra původně ležela v hloubce 80-100 cm pod povrchem. Zachráněné předměty pocházejí jednoznačně z jednoho hrobu, avšak hrobová výbava, sestávající z železné drátěné spony, bronzové spony münsingenského typu (s terčovitou patkou a s korálkem bílé barvy uprostřed růžice ze zlatavého plechu) a dutého housenkovitě členěného nánožníku z bronzového plechu, není pravděpodobně kompletní. Dutina nánožníku byla vyplněna zkroucenou, dobře zachovanou textilií, která byla předána k určení PhDr. M. Kostelníkové (viz příspěvek M. Kostelníkové v kap. Speciální metody). Uvedené předměty náleží laténskému stupni B2.

Dagmar Jelínková, AÚ AV ČR Brno

Resumé:

Miroslav (Bez. Znojmo), Svobody Platz 3, Parz. Nr. 118. Latènezeit (LTB2). Grab. Streufund. Vrgl. Beitrag von M. Kostelníková in dem Kapitel „Speciální metody".

Obr. 13. Modrá „Hrubý díl". Výběr materiálu z objektů.
Modrá „Hrubý díl". Fundauswahl aus den Objekten.

MODRÁ (okr. Uherské Hradiště)
„Hrubý díl". Pozdní halštat (HD). Sídliště. Předstihový výzkum.

V srpnu 2001 byl proveden předstihový výzkum na parcele sochaře Otmara Olivy, související s úpravami okolí velkomoravského kostela sv. Jana. Lokalita se nachází severně od křižovatky silnic Staré Město-Velehrad a Modrá-Bunč, v místě její odbočky na Modrou, po pravé straně silnice Modrá-Bunč. Zkoumaná plocha se nachází cca 100 m JZ od základů velkomoravského kostela sv. Jana.

Archeologický výzkum tu provedl již roku 1997 L. Galuška, kterému se zde podařilo zachytit sídlištní objekt s nálezem tzv. braubašské mísy. Výzkum Slováckého muzea navázal na jeho dřívější sondu. Podařilo se zde zachytit pozůstatek obydlí s otopným zařízením a jeden blíže neurčitelný sídlištní objekt z období konce doby halštatské. V keramickém inventáři se objevuje jak typicky halštatská keramika s plastickou páskou (na více kusech i s tuhovaným vyhlazeným hrdlem), tak i keramika s výzdobou hrubšího a jemnějšího kolkování, mísy se zataženým okrajem z jemného materiálu atd. Z dalších nálezů lze jmenovat rytím zdobené přesleny, bronzovou šipku s křidélky a tulejkou, jednoduchý náramek z bronzového drátu, jehlu spony, zbytky mazanicových stěn i s omítkou a početné zvířecí kosti.

Miroslav Vaškových, SM Uherské Hradiště

Resumé:

Modrá (Bez. Uherské Hradiště), „Hrubý díl". Hallstattzeit (HD). Siedlung. Rettungsgrabung.

OPAVA (okr. Opava)
Krnovská ulice 17. Halštat. Sídlištní objekty. Záchranný výzkum.

V průběhu roku 2001 (měsíce leden až říjen) proběhl na Krnovské ulici 17, č. parcely 206 rozsáhlý záchranný výzkum vyvolaný stavební činností související s úpravou zástavby na sousedních parcelách. Vlastní plochu výzkumu tvořila proluka po domu již v minulosti demolovaném. Lokalita se nachází mimo historické jádro města, v prostoru jeho západního předměstí.

Při výzkumu který postupně pokryl skoro celou parcelu č. 206, bylo zachyceno kompaktní kulturní souvrství a několik typů sídlištních objektů datovatelných díky nalezenému materiálu do více historických období. Bezprostředně nad sprašovým podložím se nacházela nejstarší vrstva obsahující nálezy přináležející závěrečné fázi kultury lužických popelnicových polí. Do této doby spadají i tři zásobnicové jámy vakovitého tvaru a destrukce drobné kruhové pícky. Výzkumem tak byla evidentně zachycena část prozatím blíže nelokalizovaného halštatského sídliště.

Marek Kiecoň, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava

Resumé:

Opava (Bez. Opava), Krnovská Str. 17. Hallstattzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

OŘECHOV (k. ú. Ořechovičky, okr. Brno-venkov)
180 m S okraje obce. Doba halštatská. Sídliště. Povrchový průzkum.

Chronologicky posledním obdobím zastoupeným na nové polykulturní lokalitě je doba halštatská, podle častých tuhovaných střepů a charakteristické výzdoby pravděpodobně ze stupně HC (dále viz kap. Neolit, Eneolit).

Martin Kuča, Petr Žákovský, Kamil Smíšek, Petr Vysloužil, FF MU Brno

Resumé:

Ořechov (Kataster Ořechovičky, Bez. Brno-venkov), 180 m N von der Gemeinde. Hallstattzeit. Siedlung. Terrainbegehung.

PASOHLÁVKY (okr. Břeclav)
Z okraj katastru. Doba laténská. Sídliště. Povrchový sběr.

Na lokalitě (bližší informace viz příspěvek v kapitole Doba římská) bylo zjištěno osídlení z doby laténské. Podle keramického materiálu přibližně datované do stupně LT C1.

Jan Jílek, FF MU Brno

Resumé:

Pasohlávky (Bez. Břeclav), Westrand der Gemeinde. Latènezeit. Siedlung. Terrainbegehung.

POLEŠOVICE (okr. Uherské Hradiště)
„Nivy". Doba halštatská a laténská. Sídliště. Záchranný výzkum.

Známá polykulturní lokalita s nadmořskou výškou 170-172 m se nachází v úrodné krajině středního Pomoraví v Dolnomoravském úvalu, na pravém břehu řeky Moravy, ve východní části katastru obce. Její polohu na ZM ČR 1:10 000 list 35-11-01 určují body vzdálené od Z a J s.č. 164:303, 174:296, 147:289, 158:278 mm. Vyvýšená poloha, na které se lokalita nachází, byla ze tří stran obklopena bažinami a pouze její západní část je spojena širokou šíjí s pahorkatinou jihozápadního podhůří Chřibů. Podloží je zde tvořeno vátými písky würmského stáří, překrytými 40-60 cm vrstvou ornice.

V závislosti na postupu těžební činnosti v pískovně Polešovice v polní trati Nivy zde byl v roce 2001 prováděn pracovníky Ústavu archeologické památkové péče Brno záchranný archeologický výzkum. V jeho průběhu bylo zjištěno rozsáhlé pravěké osídlení, které už v letech 1964–1971 částečně prozkoumal - při výzkumu zaniklé středověké vsi Záblacany - R. Snášil (Snášil 1972, 67d.). Bylo odkryto 269 archeologických objektů, z nichž velkou většinu představovaly kůlové jamky a běžné sídlištní objekty (viz kap. Neolit, Eneolit, Doba bronzová).

Dva objekty byly interpretovány jako halštatské zemnice obdélníkového půdorysu s rozměry 5,2x4,7x1,4 m a 3,6x3,2x1,6 m. Jejich orientace odpovídá směru sever-jih. Výplň těchto objektů byla tvořena světle hnědou písčitou hlínou se zbytky mazanicové destrukce. Inventář výplně byl tvořen převážně zvířecími kostmi a typickou keramikou.

Dalších 8 objektů bylo možné interpretovat jako laténské chaty. U těchto do písčitého podloží zahloubených chat byly zhruba v polovině kratších stran rozeznány kůlové jamky. Všechny tyhle objekty byly shodně orientované, a to delší osou ve směru východ-západ. Stavby měly typický obdélníkový tvar s více či méně zaoblenými rohy. Jejich rozměry se pohybovaly od 3,5x2,5 m do 5,8x3,5 m, se zahloubením v intervalu od 20 do 60 cm. Průměr kůlových jamek se pohyboval od 20 do 50 cm a jejich hloubka od 15 až do 80 cm. Výplň objektů, a to bez výjimky, tvořila šedá popelovitá hlína. Plocha samotného dna objektů byla rovná. Ani u jedné z chat se nepodařilo rozeznat stopy po nějakém vnitřním vybavení. Inventář nálezů z výplně těchto chat se většinou skládal pouze ze zvířecích kostí, kousků mazanice a většího množství laténské užitkové keramiky.

V rámci laténského období lze na lokalitě rozeznat několik horizontů osídlení. V chatách 174 a 258 se nacházel keramický materiál datovaný do časného laténu. Stupeň LT C1 je na lokalitě reprezentován náhodným nálezem laténské spony spojené členěné konstrukce bez dalších nálezových okolností. V sídlištním objektu 1 (jáma v půdoryse kruhovitého tvaru a rozšířená ve spodní části, s průměrem hrdla 150 cm a průměrem miskovitě prohnutého dna 180 cm) byl nalezen zlomek skleněného laténského náramku se čtyřmi žebry, zdobeného žlutou a bílou vlnicí a datovaného do stupně LT C2-D. V chatě 38, která měla při jižní straně ponechán stupeň zahloubený pouze 20 cm a široký 30 cm, se mimo keramický materiál nacházel i nůžsekáč pravděpodobně datovaný do pozdního laténu. Do stejného období spadá i keramický inventář z chaty 117.

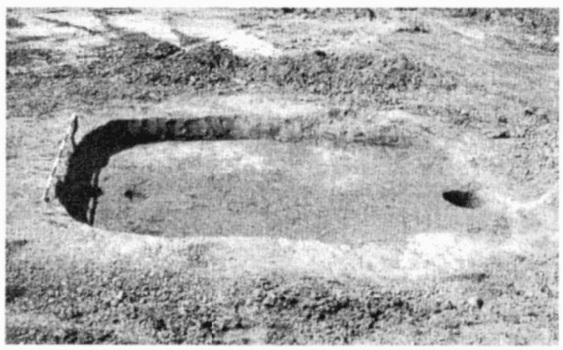
Marek Lečbych, ÚAPP Brno

Literatura:

Snášil, R. 1972: Pokračování výzkumu na halštatskolaténském sídlišti u Polešovic (okr. Uherské Hradiště). PV 1971, 67-68.

Resumé:

Polešovice (Bez. Uherské Hradiště), „Nivy". Hallstattzeit, Latènezeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 14. Polešovice, „Nivy". Odkrytý půdorys chaty z doby laténské. Pohled od jihu. Polešovice, „Nivy". Grundriß der latènezeitlichen Hütte von Süden.

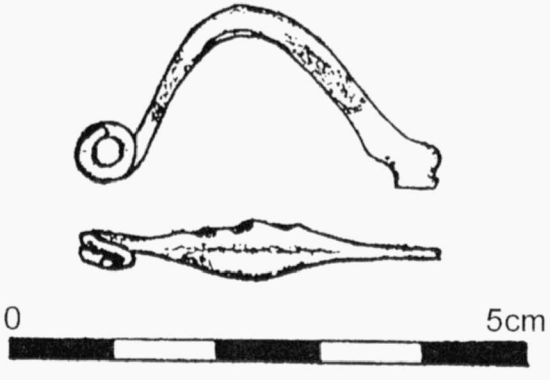
PROSENICE (okr. Přerov)
„Nadloučí". Pozdní halštat. Ojedinělý nález. Povrchový sběr.

Při povrchovém průzkumu byla na známé polykulturní lokalitě v trati „Nadloučí" dne 8.5.2001 nalezena bronzová pozdně halštatská spona se střechovitým lučíkem. Z vinutí se zachovaly pouze dva závity, jehla se nezachovala a povrch celé spony je pokryt tmavě zelenou patinou (obr. 15). Zachovaná délka činí 35 mm. Jedná se o naprosto ojedinělý a zcela překvapivý nález, neboť jakékoliv stopy po osídlení lokality ve starší době železné nebyly doposud zaznamenány.

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Resumé:

Prosenice (Bez. Přerov), „Nadloučí". Hallstattzeit. Einzelfund. Terrainbegehung.

Obr. 15. Prosenice „Nadloučí". Spona.
Prosenice „Nadloučí". Fiebel.

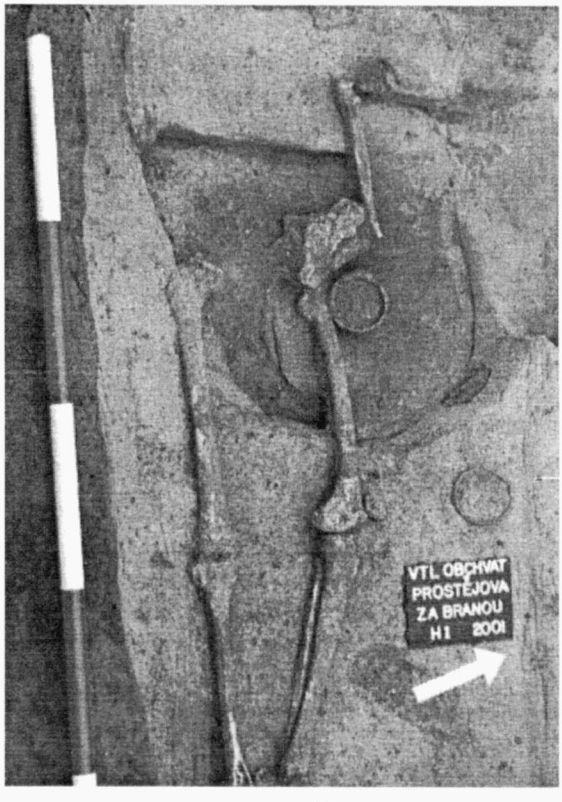
PROSTĚJOV (k. ú. Čechůvky, okr. Prostějov)
„Za Olomouckou bránou". Doba laténská. Sídliště, pohřebiště. Záchranný výzkum.

V lednu 2001 byly zahájeny zemní práce na VTL plynovodním obchvatu Prostějova. Mezi obcemi Kralice a Čechůvky bylo v poloze „Kopaniny" prozkoumáno větší množství pravěkých objektů (viz kap. Neolit, Eneolit, Doba bronzová). Pravěké osídlení bylo zachyceno i SV směrem od „Kopanin", za silnicí vedoucí z Kralic do Čechůvek, v lokalitě nesoucí název „Za Olomouckou bránou". Zde byly odkryty mj. 3 laténské hroby, 2 kostrové a 1 žárový.

Hrob č. 1 (obr. 16)

Severozápadní část hrobové jámy byla zničena výkopem pro pokládku plynovodního potrubí (včetně trupu a hlavy pohřbeného). Dno obdélné až mírně trapezovité hrobové jámy, orientované delší osou ve směru SZ-JV, se nacházelo 1,12 m pod úrovní dnešního terénu. Na jejím dně ležel v natažené poloze, hlavou k SZ, skelet dospělého jedince. Kosti rukou a zbytky pánve byly rozmetány v prostoru břicha. V prostoru pánve a břicha se zřetelně rýsovalo kruhové poklesnutí terénu. V prostoru pánve, vpravo od levé kosti stehenní se nacházel železný náramek, uložený v důsledku poklesnutí terénu o 10 cm níže, vpravo od kolenního kloubu téže kosti pak náramek bronzový. Po vyjmutí skeletu bylo prozkoumáno propadlé místo pod pánví. Ukázalo se, že se jedná o kruhovou, ke dnu se zužující jámu, která obsahovala drobné lidské kosti, snad novorozence (?). Dno jámy se nacházelo 0,5 m pod úrovní dna hrobu a její horní průměr činil 0,45 m spodní 0,3 m.

Rozměry hrobové jámy: max. délka 1,7m, šířka 0,55-0,7 m. Ke dnu se mírně zužovala. Výplň tvořila černá hlína s čočkami spraše. Zhruba 0,5 m pod povrchem se nacházely větší kusy mísy z tuhového materiálu s hráněným okrajem.

Obr. 16. Prostějov, k. ú. Čechůvky, „Za Olomouckou bránou". Hrob č. 1.
Prostějov, Kataster Čechůvky, „Za Olomouckou bránou". Grab Nr. 1.

Hrob č. 2 (obr. 17)

Rýha poškodila pouze SZ roh obdélné hrobové jámy se zaoblenými rohy, orientované delší osou ve směru V-Z. Její stěny byly téměř kolmé, rovné dno se nacházelo v hloubce 0,95 m pod úrovní dnešního terénu. Na dně ležel v natažené poloze skelet dítěte, a to tak, že hlava směřovala

k V a nohy k Z. Zbytky kostí rukou naznačovaly, že ležely podél těla. U pravé ruky, vpravo od pánve, byl postaven hrnec. U pravé klíční kosti ležely zbytky železné spony. Rozměry hrobové jámy: délka 1,03 m, šířka 0,6 m a hloubka 0,95 m. Výplň tvořila černá prachová hlína s čočkami spraše.

Hrob č. 3 (obr. 18)

V těsném SZ sousedství hrobu 2 byly v hloubce 0,35 m pod dnešním povrchem zachyceny zbytky laténského žárového pohřbu. Na ploše lichoběžníku o délce stran 0,9x0,45x0,65x0,2 m (zhruba polovina původní plochy žárového pohřbu, jinak zničeného výkopem) se v popelovité, zhruba 0,1 m mocné černé hlíně nacházely společně s větším množství střepů z několika nádob, přepálenými zbytky bronzového článkového opasku a železné spony, spálené lidské kosti.

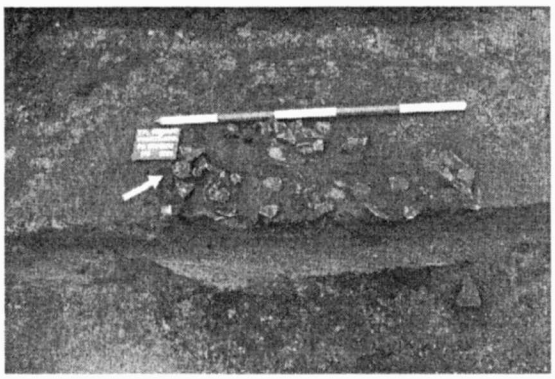
Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Prostějov (Kat. Čechůvky, Bez. Prostějov), „Za Olomouckou bránou". Latènezeit. Gräberfeld. Rettungsgrabung.

Obr. 17. Prostějov, k. ú. Čechůvky, „Za Olomouckou bránou". Hrob č. 2.
Prostějov, Kataster Čechůvky, „Za Olomouckou bránou". Grab Nr. 2.

Obr. 18. Prostějov, k. ú. Čechůvky, „Za Olomouckou bránou". Hrob č. 3.
Prostějov, Kataster Čechůvky, „Za Olomouckou bránou". Grab Nr. 3.

PULKOV (okr. Třebíč)

Severně obce. LTD. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

Při povrchovém sběru vltavínů našel F. Vokáč dne 1. 10. 2000 na poli v k. ú. osady Pulkov (Biskupice-Pulkov) fragment bronzové spony. Místo nálezu je 450 m S od okraje osady, 70 m Z od polní cesty do Radkovic (ZM 1:10 000, 23-44-25, od V a J s.č. 68:228 mm). Okolí nálezu tvoří mírně zvlněná náhorní plošina pokrytá svahovými sedimenty, spraší a zčásti i vltavínovými sedimenty. Nadmořská výška se pohybuje kolem 432 m a vzdálenost od řeky Rokytné je asi 700 m. Ze spony je zachován lučík a část vinutí a je pokryta ušlechtilou zelenou patinou. Pravděpodobně jde o typ spony, u níž zduření na lučíku imituje spojenou konstrukci. Z dalších moravských nálezů se této sponě nejvíce podobají kusy ze Starého Hradiska u Prostějova a z Jaroměřic n. Rok. (Meduna 1970, Taf. 1:4; Meduna 1980, Taf. 39:2, 3). Fragment spony je možné rámcově datovat do pozdní doby laténské. Mimo tento nález se ani při mnoha opakovaných sběrech další materiál z doby laténské nezjistil. Snad blízkost řeky Rokytné zapříčinila pohyb obyvatelstva v době laténské v této již poněkud periferní oblasti jihozápadní Moravy, kde ani v sousedních katastrech neznáme téměř žádné další nálezy z doby laténské. Výjimku tvoří sídlištní nálezy u Slatiny a Střelic (okr. Znojmo; Meduna 1980, 192).

Milan Vokáč, FF MU Brno

Literatura:

Meduna, J. 1980: Die latènezeitlichen Siedlungen in Mähren, Praha.

Meduna, J. 1970: Staré Hradisko II, FAM V, Brno.

Resumé:

Pulkov (Bez. Třebíč), N von der Gemeinde. LTD. Einzelfund. Terrainbegehung.

SLAVKOV U BRNA (okr. Vyškov)
Areál fy Rauscher, východní okraj intravilánu. Kultura horákovská. Pohřebiště. Záchranný výzkum.

Při rozšiřování areálu firmy Rauscher, s.r.o., byla v květnu 2001 odhumusována plocha 100x100 m. Staveniště se nachází na pravobřežní terase řeky Litavy, při východním okraji intravilánu Slavkova. Na severu je vymezeno starou silnicí Slavkov-Bučovice, na východě obslužnou komunikací a příjezdem do areálu Autosalonu VW, na jihu výrobní budovou firmy Rauscher. V severovýchodní části této plochy byla zjištěna skupina pěti hrobů kultury horákovské. Její přesnou polohu udávají na ZM ČR 1:10 000 list 24-43-09 body vzdálené od Z a J s.č 196:283; 200:283; 200:179; 196:179 mm. Nadmořská výška se pohybuje kolem 216 m. Podloží tvořené žlutými prachovými hlínami bylo v místě výzkumu překryto cca 0,5 m silnou orniční vrstvou. Směrem k západu černošedá nadložní vrstva postupně narůstala až o dalších 0,7 m a zasahovala tak až pod základovou niveletu stavby. Pohřebiště bylo tedy původně situováno na mírně vyvýšené sprašové duně, pozvolna klesající směrem k západu. Teprve dodatečně byl terén vyrovnán splachovou činností.

Obr. 19. Slavkov u Brna. Výsek ze ZM ČR 1: 10 000 list 24-43-09. 1 - areál Cutisinu; 2 - místo nálezu „knížecího hrobu" v roce 2000; 3 - pohřebiště v areálu fy Rauscher.
Slavkov u Brna. Lage der archäologisch untersuchten Flächen (1-3).

Hroby byly bohatě vybaveny především keramickými nádobami. Agresivní půdní prostředí způsobilo, že se bronzové, ale především železné předměty a kosterní pozůstatky v jediném kostrovém hrobě (H 2) dochovaly ve značně poškozeném stavu. Neobvyklým projevem pohřebního ritu bylo umísťování ploché kamenné desky do středu hrobové jámy (H 2, 3). Hroby tvořily na skryté ploše izolovanou skupinu, ale v roce 2000 nalezla B. Mikulková ve vzdálenosti asi 200 m směrem na východ bohatě vybavený „knížecí hrob" téže kultury (archiv ÚAPP Brno NZ čj. 42/01). Lze tedy předpokládat, že oba tyto nálezy tvoří součást rozsáhlejšího pohřebiště, na kterém se zřejmě pohřbívali obyvatelé osady situované v místě dnešního areálu Cutisinu (archiv ÚAPP Brno NZ č.j. 11/98, 245/98, 137/00).

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Resumé:

Slavkov u Brna (Bez. Vyškov), Intravillan der Gemeinde. Hallstattzeit (Horákov-Kultur). Gräberfeld. Rettungsgrabung.

STAŘÍČ (okr. Frýdek-Místek)
„Okrouhlá". Latén (LT-D1). Ohrazené výšinné sídliště. Předstihový výzkum.

Důvodem předstihového archeologického výzkumu, který na lokalitě proběhl v období 6. 6.-7. 9. 2001, byla realizace Základnové stanice mobilních telefonů GSM sítě Paegas, jejímž investorem byla firma RadioMobil, a.s. Zkoumaná lokalita se nalézá na parcele č. 1595/1 v katastrálním území obce Staříč, na kopci zvaném Okrouhlá (též Okrouhlice). Kopec je zhruba ze tří čtvrtin zalesněn, zbytek plochy včetně temene je užíván jako pastvina. Z hlediska geomorfologického zkoumaná lokalita náleží k Západobeskydskému podhůří, konkrétně se jedná o podcelek IXC-1C Příborská pahorkatina (dle Czudek 1972). Geologický podklad kulturních vrstev je zde tvořen mezozoickými lhoteckými vrstvami, které tvoří písčitý flyš s šedými a zelenými chondritickými skvrnitými jílovci s výskytem křemitých pískovců s rohovci.

Kopec Okrouhlá (371 m n.m.) je poměrně symetrického kuželovitého tvaru a spolu se sousední Strážnicí (391,8 m n.m.) a Kamennou (385,1 m n.m.) tvoří jednu z terénních dominant v okolí Staříče. Pozitivní archeologické nálezy, získané zejména terénní prospekcí, byly z Okrouhlé známy již od sedmdesátých let minulého století.

Vlastnímu archeologickému výzkumu předcházel nedestruktivní výzkum geofyzikální, který provedli odborní pracovníci Geotestu Brno, a.s. v jarních měsících. Výzkum se zaměřil jednak na centrální vrcholové plató, kde měla být umístěna věž a její technické zázemí, jednak na trasu příjezdové komunikace. Základnová partie věže má rozměry 10x10 m, zábor pozemku, kde je rovněž umístěná malá budova technického zázemí, činí 20x20 m. Plocha základu, jež měla podlehnout totální destrukci, byla prozkoumána celá, širší zábor byl zkoumán sítí obdélníkových sond o rozměrech

7,5x0,5 m. Vrcholové plató bylo zkoumáno sondami A až L a Y, příjezdová komunikace sondami M až X. Mocnost kulturní vrstvy nad vystupujícím skalnatým podložím kolísala na vrcholu kopce mezi 15-50 cm. Výzkum dotčených ploch (zejména sondy K-L, N-O a Y) poskytl poměrně reprezentativní korpus keramiky s charakteristickým hrubým ostřivem, svislým žlábkováním a několika ovalenými okraji. Část keramiky byla silně tuhovaná. Protože drtivou většinu keramických nálezů představovaly fragmenty výdutí a atypické střepy, nelze v rámci získaného souboru zcela vyloučit starší halštatskou složku. Těžiště osídlení Okrouhlé však nepochybně spadalo do období púchovské kultury, přesněji do její fáze LT-D1. Vedle částečně odkryté soustavy kůlových jam v JZ sektoru zkoumané plochy, prozrazující zde patrně existenci větší obytné stavby o přesně nezjištěném půdorysu, lze jako největší přínos výzkumu hodnotit zdokumentování dříve pouze předpokládané fortifikace. Tu tvořil malý val, dřevěná palisáda (dochovaný palisádový žlábek) a nehluboký příkop o šířce cca 2 m (obr. 1). Převýšení mezi korunou valu a nejhlubším místem příkopu činilo ve zkoumaném úseku pouze 60-70 cm (obr. 2). Z hlediska rozměrů celé soustavy a na základě faktu, že palisádový žlábek mohl pojmout kulany do maximálního průměru 15 cm, lze spíše hovořit o jednoduchém plotovém ohrazení. O takto hrazeném prostoru lze spíše spekulovat jako o hospodářském dvorci než o strategické pevnosti. Koruna valu byla široká jen asi 1 m, na jeho vnitřní straně se nalézala mělká deprese s výraznou koncentrací mazanice a kamenů. Keramický materiál z této deprese a z příkopu je púchovský. V zahloubenině s mazanicí na vnitřní straně valu byl rovněž objeven malý bronzový nožík s částečně dochovaným trnem (obr. 3:1). Při průzkumu valu bylo rovněž objeveno torzo malého železného srpu (obr. 3:3). K významnějším nálezům z lokality lze dále počítat polovinu kotoučku z tmavozeleného skla, zdobeného ve hmotě bílou a fialovou nití. Průměr stěny kotoučku je 12 mm (obr. 3:2).

Pavel Stabrava, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava

Literatura:

Czudek, T. 1972: Geomorfologické členění ČSR, Studia geographica 23.

Resumé:

Staříč (Bez. Frýdek-Místek), „Okrouhlá". Latènezeit (LT D1). Höhensiedlung. Vorläufige Rettungsgrabung.

STŘELICE (okr. Brno–venkov)

„Padělky u mlýnka (Dolní pole)". LT A. Výrobní objekt. Záchranný výzkum.

Při výkopu dálkového optického kabelu Čerčany-Brno-hranice ČR/Rakousko byl na katastru obce Střelice v trati „Padělky u mlýnka" prozkoumán výrobní objekt, jehož poloha je identifikována na mapě ZM ČR 1:10 000 list č. 24–34–08 těmito koordináty od Z a J s.č. 465:282,5; 465:297 mm. Objekt se nacházel na temeni sprašové terasy (279 m n. m.), která se V směrem mírně svažuje k toku Troubského potoka (270 m. n. m.), po jehož obou březích se nachází cca 10 m široký inundační pás. Tok je od místa nálezu vzdálen cca 50 m. Podloží lokality je tvořeno sprašovými hlínami, které jsou pokryty cca 0,30 m mocnou vrstvou hnědozemní ornice. Jedná se o objekt pravidelného obdélného půdorysu s nadzemní kůlovou konstrukcí o rozměrech 5,6x5,1 m, zahloubený 0,50 m do podloží a orientovaný ZSZ–VJV směrem. Při jeho průzkumu byly zjištěny celkem dvě funkční fáze a také dva zánikové horizonty. V prvním funkčním období se uvnitř objektu nacházela jáma (k. č. 501), ve které se mísily dva druhy hlíny (spraš a ornice). Vzniklá směs se proplavovala a nechala uležet (obr. 20:A). Hotový produkt sloužil k výrobě nepálených hliněných závaží jehlancového tvaru. Jejich části – pravděpodobně zmetky – byly nalezeny v zásypu výše uvedené jámy. Po zániku objektu požárem byl objekt částečně obnoven. I když se v něm v jeho druhé funkční fázi hliněná směs již nepřipravovala, vlastní výroba zde patrně – soudě podle nálezu čtyř skládek (k. č. 126/1 až 126/4) hotových hliněných závaží o celkovém počtu 49 ks – pokračovala i nadále (obr. 20:B). Nalezená závaží nesou stopy ohně, což spolu s přítomnými mazanicovými bloky svědčí o tom, že i tato funkční fáze byla ukončena požárem. Tím dochází k definitivnímu zániku objektu. Z výplně objektu pochází množství keramického materiálu (např. části braubašské misky), mazanice, zvířecí kosti a přesleny. Výrobní objekt byl nalezen v prostoru, který byl intenzivně osídlen v závěru doby laténské a ve starší době římské (Belcredi 1989).

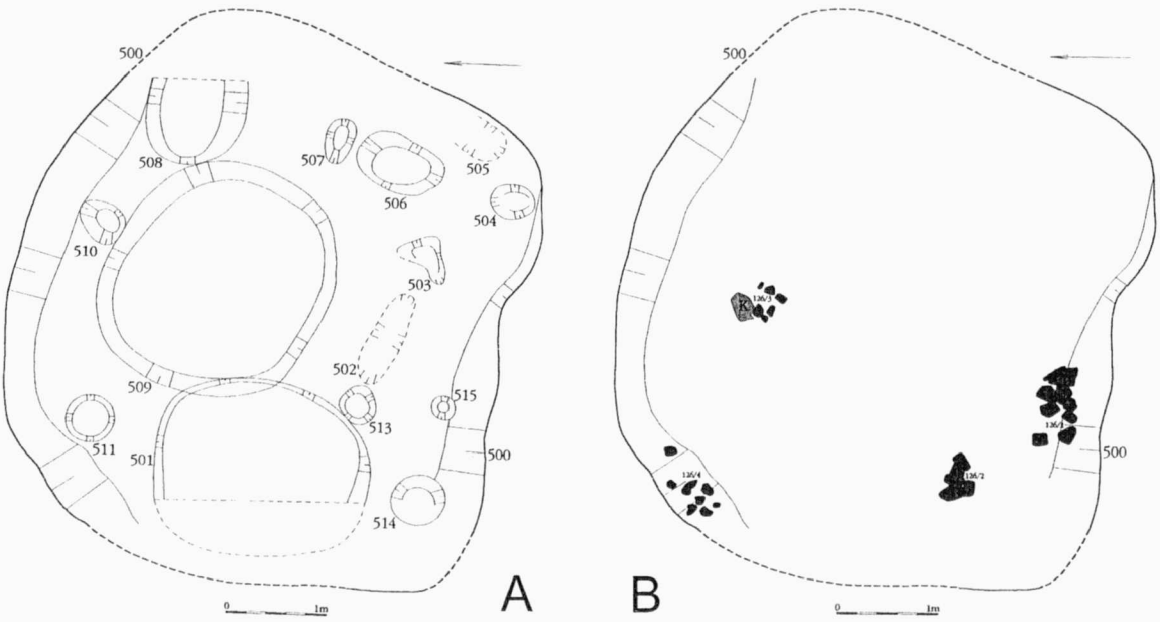
Tomáš Berkovec, ÚAPP Brno

Literatura:

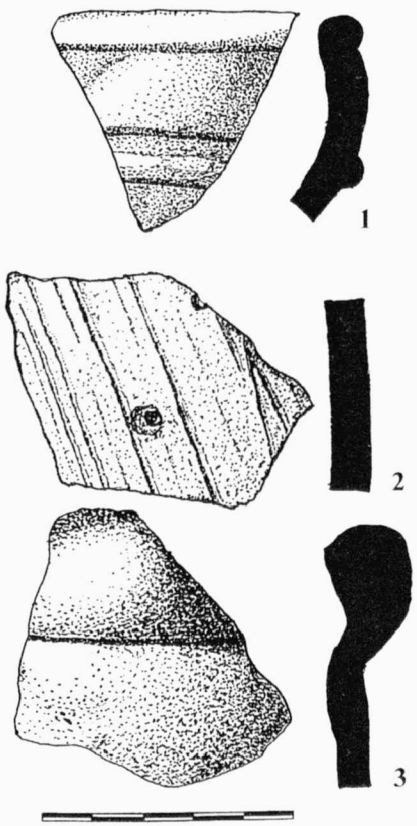
Belcredi, L. a kol. 1989: Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov, Brno.

Resumé:

Střelice (Bez. Brno-venkov), „Padělky u mlýnka (Dolní pole)". LT A. Herstellungsobjekt. Rettungsgrabung.

Obr. 20. Střelice „Padělky u mlýnka". Situace výrobního objektu v jeho I. funkční fázi (A) a v jeho II. funkční fázi (B).
Střelice „Padělky u mlýnka". Herstellungsobjekt, I. Phase (A), II. Phase (B).

Obr. 21. Tvrdonice, „Dolní Štěpnice". Výběr keramiky.
Tvrdonice, „Dolní Štěpnice". Keramikauswahl.

TVRDONICE (okr. Břeclav)
Dolní Štěpnice. Latén. Sídliště. Povrchový sběr.

V létě roku 2001 byl na katastru obce Tvrdonice, v okolí vrtů těžební společnosti Moravské naftové doly v trati Dolní Štěpnice proveden povrchový průzkum. Orbou zde bylo narušeno větší množství objektů, z nichž byla sebrána menší kolekce keramiky. Vzhledem k tomu, že jde převážně o keramiku užitkovou, lze předpokládat, že se zde rozkládá sídliště.

Prozkoumaná plocha o délce asi 300x100 m se táhne po mírném JV svahu podél vodoteče. Na tomto místě bylo nalezeno 19 kusů střepů. Mezi nimi je výraznější okraj široké mísy z jemně plavené hlíny (obr. 21:1), zlomek výdutě z tuhové keramiky s reparačním otvorem (obr. 21:2), okrajový střep z velké tuhové nádoby (obr. 21:3) a jiné, podle nichž je možno celý takto získaný soubor bezpečně zařadit do pozdní doby laténské.

Petr Čáp, FF MU Brno

Resumé:

Tvrdonice (Bez. Břeclav), „Dolní Štěpnice". Latènezeit. Siedlung. Terrainbegehung.

VELEŠOVICE (okr. Vyškov)
„Za Mlýnem". Pravěk, doba laténská. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při záchranném archeologickém výzkumu vyvolaném stavbou Tranzitní a telekomunikační

trasy bylo ve výkopech zjištěno pět zahloubených objektů (viz kap. Neolit). První byl bez nálezů, a proto ho nebylo možno časově zařadit. Objekty 2 a 3 patří do doby laténské, přičemž v objektu 3 byla nalezena lidská kostra. Objekt 4 je možno pouze rámcově zařadit do pravěku.

Petr Kos, Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

Resumé:

Velešovice (Bez. Vyškov), „Za Mlýnem". Urzeit, Latènezeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

VRATĚNÍN (okr. Znojmo)
1 km SVV okraje obce. HD (?), LTC-LTD. Sídliště. Povrchový průzkum.

Zajímavá lokalita byla zjištěna 1 km SVV od okraje obce nad levým břehem Vratěnínského potoka. Je to mírné návrší vybíhající k východu a ležící v nadmořské výšce kolem 440 m. Při sběru dne 22. 9. 2001 našel P. Vosátko a autor zprávy novou lokalitu z doby železné. Našlo se větší množství keramiky s typickými znaky (ovalené okraje a svisle rýhované zlomky výdutí situlovitých nádob, zlomky misek esovité profilace nebo se zataženým okrajem a zlomky zásobnicových nádob), které umožňují datovat lokalitu do mladšího nebo pozdního vývojového stupně doby laténské. Keramika společně se zlomky mazanice pochází z četných porušených objektů.

Několik zlomků písčité i tuhové keramiky z misek, hrnců a z amforovitých (?) tvarů s tuhovaným povrchem mohou náležet jak do období pozdního halštatu (HD), tak i k průvodní laténské keramice. Halštatské sídliště bez lokalizace u Vratěnína uvádí V. Podborský a V. Vildomec (Podborský/Vildomec 1972, 229), ale není jisté, zda souvisí s nově objevenou lokalitou.

Naprostá převaha grafitu ve hmotě keramiky dokazuje společně s blízkostí primárních zdrojů grafitu u Lubnice (4 km) skutečnost, že jihozápadní Morava představuje v mladší době laténské jeden z nejvýznamějších zdrojů grafitu na Moravě.

Milan Vokáč, FF MU Brno

Literatura:

Podborský, V./Vildomec, V. 1972: Pravěk Znojemska, Brno.

Resumé:

Vratěnín (Bez. Znojmo), 1 km NOO von der Gemeinde. HD (?), LTC-LTD. Siedlung. Terrainbegehung.

VYŠKOV (okr. Vyškov)
Severní okraj intravilánu. Časný latén (LT A). Sídliště. Záchranný výzkum.

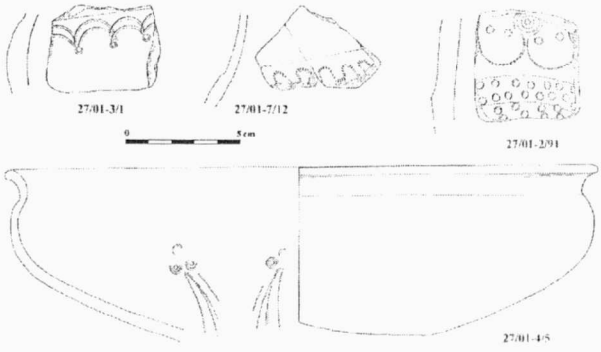
Při rozšiřování výrobního areálu firmy BKR-ČR, s.r.o., byla v dubnu 2001 skryta plocha o rozměrech přibližně 1 ha. Plocha staveniště je situována v průmyslové zóně na severním okraji intravilánu Vyškova, západně od silnice Vyškov-Prostějov. Nachází se na mírném SV svahu pravobřežní terasy Marchanického potoka, v nadmořské výšce 262-268 m. Její přesnou polohu určují body vzdálené na ZM ČR 1:10 000 list 24-42-11 od Z a J s.č 116:357; 124:352; 118:345; 109:350 mm. Plocha přímo navázala na prostor zkoumaný v roce 1999, na němž B. Mikulková odkryla část osady z časně laténského období (archiv ÚAPP Brno NZ č.j. 249/99).

Záchranný výzkum rozšířil poznání areálu této osady o dalších sedm zahloubených objektů. Kromě dvou zásobních a dvou nevelkých, mělkých sídlištních jam byly odkryty tři nepravidelně oválné jámy, jejichž délka se pohybovala mezi 4,2 až 6,5, šířka 3,1 až 5,6 a hloubka 1,3 až 1,6 m. Patrně sloužily k blíže neurčitelným výrobním, hospodářským nebo skladovacím účelům. Nejméně u jedné z nich lze předpokládat nadzemní dřevěnou konstrukci zaniklou požárem. V další byly kromě obvyklých sídlištních nálezů nalezeny i dva fragmenty žernovů.

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Resumé:

Vyškov (Bez. Vyškov), Nordrand der Gemeinde. Frühlatènzeit (LT A). Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 22. Vyškov. Výběr kolkované keramiky. Vyškov. Auswahl der gestempelten Keramik.

ŽATČANY (okr. Brno-venkov)
1 km SZ od středu obce. Doba laténská. Sídliště. Zjišťovací výzkum.

Časně laténskému období stupně LT-B na lokalitě (srov. kap. Doba bronzová) náležela obdél-

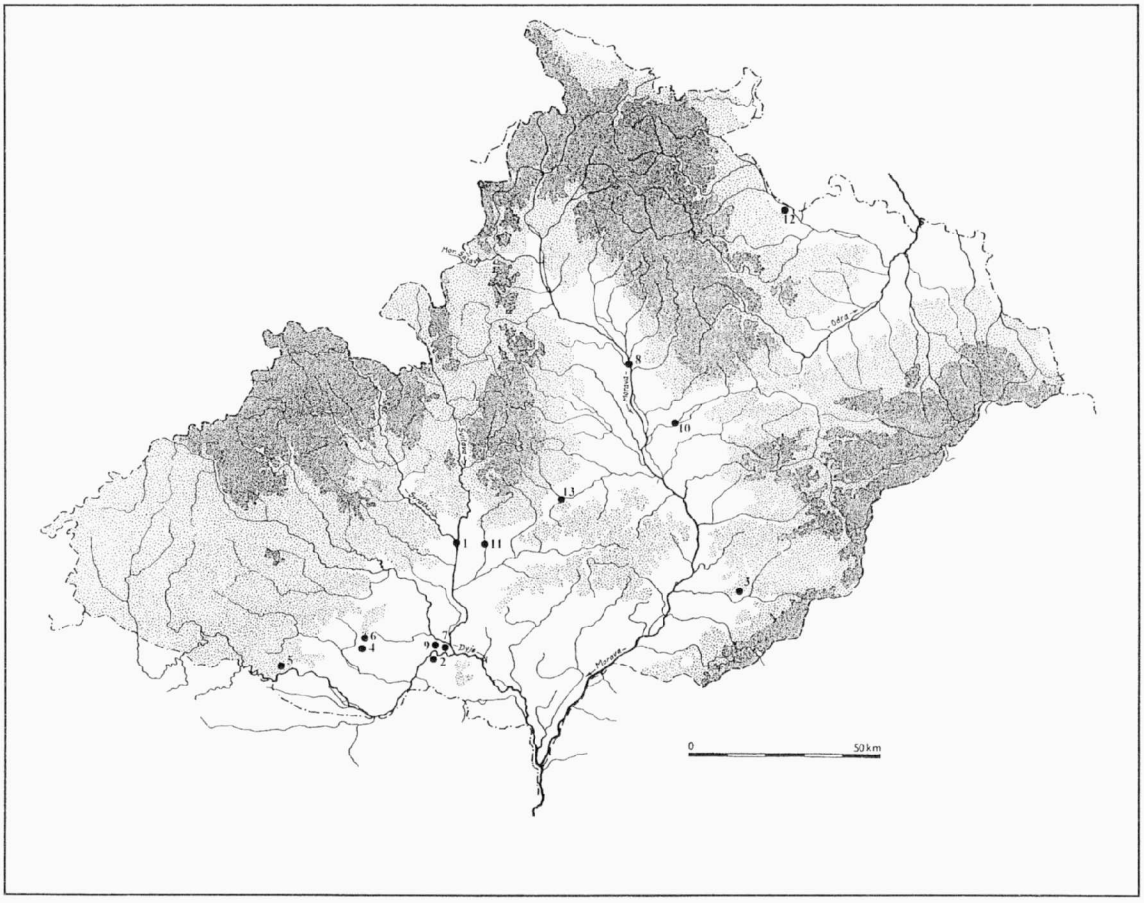
níková zahloubená chata, která byla velmi dobře viditelná při letecké prospekci M. Bálka z roku 1992. Chata, orientovaná delší osou ve směru Z-V, byla dlouhá 480 cm a široká 300 cm, hloubku měla 70 cm. Ve středu kratších stran byly umístěny kůlové jámy hluboké ode dna chaty asi 40 cm. Zásyp šedého zbarvení obsahoval poměrně velký soubor keramiky, zvířecí kostí a zlomky mazanice.

Miloš Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Žatčany (Bez. Brno-venkov), 1 km NW von der Gemeindemitte. Latènezeit. Siedlung. Vorläufige Sondage.

DOBA ŘÍMSKÁ A STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ

1 – Brno, 2 – Brod nad Dyjí, 3 – Havřice, 4 – Mackovice, 5 – Mašovice, 6 – Miroslav, 7 – Mušov, 8 – Olomouc, 9 – Pasohlávky, 10 – Přerov, 11 – Šlapanice, 12 – Vávrovice, 13 – Vyškov.

BRNO (k. ú. Horní Heršpice, okr. Brno-město)
Ul. Kšírova. Doba římská. Sídlištní vrstva. Záchranný výzkum.

Areál staveniště prodejního skladu fy Mateza leží na katastru Horních Heršpic, na pravém břehu Svratky (popis lokality a postup terénních prací viz kap. Neolit). Na celé ploše cca 1 ha byla zjištěna až 0,7 m mocná kulturní vrstva s popelovitými a propálenými vložkami. Keramické nálezy dokládaly osídlení v době římské.

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Kataster Horní Heršpice, Bez. Brno-město), Kšírova Str. Römische Kaiserzeit. Siedlungsschicht. Rettungsgrabung.

BROD NAD DYJÍ (okr. Břeclav)
„Pod Silnicí". Doba římská. Sídliště. Povrchová prospekce.

Na polykulturní lokalitě (popis viz v kap. Neolit) je povrchovými nálezy doložena existence sídliště doby římské.

Dagmar Jelínková, Lubomír Šebela, AÚ AV ČR Brno

Resumé:

Brod nad Dyjí (Bez. Břeclav), „Pod Silnicí". Römische Kaiserzeit. Siedlung. Terrainbegehung.

HAVŘICE (okr. Uherské Hradiště)
„Nad Zahrádkami". Doba římská. Sídliště. Záchranný výzkum.

V rámci záchranného archeologického výzkumu na stavbě přeložky silnice II/495 do Vlčnova a obslužné komunikace byly mj. prozkoumány 4 jámy, které lze přiřadit pouze rámcově do doby římské (popis výzkumu viz v kap. Neolit).

Miroslav Bálek, ÚAPP Brno

Resumé:

Havřice (Bez. Uherské Hradiště), „Nad Zahrádkami". Römische Kaiserzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

MACKOVICE (okr. Znojmo)
SZ obce. Doba římská. Sídliště. Povrchový průzkum.

Na již známé lokalitě ležící při SZ okraji obce mezi pravou stranou silnice do Hostěradic a rybníkem v nadmořské výšce 230 m byl dne 21. 3. 1999 proveden povrchový průzkum. Nalezený materiál plně odpovídá nálezům získaným již dříve.

Nalezeny byly početné střepy z doby římské rozdělené na dvě skupiny, a to jednak na domácí „barbarskou" a „provinciální keramiku". Domácí keramika je reprezentována zlomky hrnců, misek a snad i dalších tvarů nádob. Ve výzdobě se uplatňují nehtovité vrypy, klasovité záseky, rýhy až rýhování (mřížka), plastické lišty (i přesekávané) a důlky. Rovněž početná je skupina provinciální keramiky zastoupená oranžovou i šedou plavenou hrnčinou (zlomky amfor i prstencovitých misek) a 3 zlomky mortárií. Rovněž do skupiny provinciální keramiky patří písčité střepy s modravě šedým povrchem, doložené ven vyhrnutým okrajem, mohutné zásobnice s výdutí s jemným rýhováním. Dva nezdobené kusy keramiky typu terra sigillata (asi zlomky misky typu Drag. 37) doplňují soubor importované keramiky. Zajímavý je bikónický přeslen zdobený na výduti žlábky a hranolový brousek z flyšového (?) pískovce. Podle materiálu můžeme uvažovat o dataci souboru nálezů z doby římské do období přelomu starší a mladší doby římské (B2/C1), ale některé kusy keramiky (zejména mortária) mohou poukazovat na existenci lokality ještě v mladší až pozdní době římské.

Mezi nálezy nechybí ani 3 zlomky a úštěpy z rohovce typu Krumlovský les I, které mohou poukazovat na starší osídlení lokality. Lokalita z doby římské byla objevena roku 1932 a od té doby je citována v odborné literatuře (Beninger/Freising 1933, 41; Pernička 1966, 147; Droberjar 1997, 169).

Milan Vokáč, FF MU Brno

Literatura:

Beninger, E./Freising, H. 1933: Die germanischen Bodenfunde in Mähren. Reichenberg.

Droberjar, E. 1997: Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. FAP 21, Praha.

Pernička, R. M. 1966: Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren, Brno.

Resumé:

Mackovice (Bez. Znojmo), NW der Gemeinde. Römische Kaiserzeit. Siedlung. Terrainbegehung.

MAŠOVICE (okr. Znojmo)
„Pšeničné". Mladší doba římská. Sídliště. Záchranný výzkum.

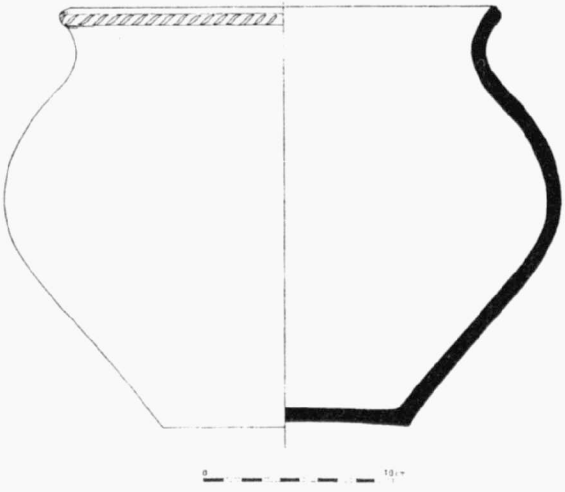
V rámci záchranného výzkumu v poloze „Pšeničné" u Mašovic se ve východní části zkoumané plochy podařilo prozkoumat část polozemnice z mladší doby římské. Jáma měla nepravidelně obdélný tvar, který pravděpodobně vznikl v důsledku recentních zásahů a erozní činnosti na lokalitě. Zároveň půdorys polozemnice porušil

menší jámu horákovské kultury, takže byla její výplň kontaminována staršími nálezy. Polozemnice měla orientaci SV-JZ, šikmé stěny a rovné dno. Objekt byl rozdělen na dvě části, které dostaly samostatná čísla (510/511). Zjištěné tři kůlové jámy nadzemní konstrukce se nacházely vně i uvnitř severního okraje objektu (jámy 543-544). Maximálně zjištěné rozměry byly 4,6x2x0,2-0,28 m. Vnitřní, pravděpodobně kruhová prohlubeň se zbytky destruovaného topeniště s kamennou klenbou a početnými archeologickými nálezy (keramika - obr. 1., běžný a přepálený osteologický materiál aj.) měla rozměry 1,5x1,15x0,28 m.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Mašovice (Bez. Znojmo), „Pšeničné". Jüngere römische Kaiserzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 1. Mašovice, „Pšeničné". Hrnec s přesekávaným okrajem z polozemnice 510/511 z mladší doby římské.
Mašovice, „Pšeničné". Keramik aus der Verfüllung der Hütte Nr. 510/511 der jüngeren Römischen Kaiserzeit.

MIROSLAV (okr. Znojmo)
Mlýnská ul. 1184, parc. č. 381/1. Doba římská. Žárové hroby, sídlištní vrstva. Náhodný nález.

Majitel stavební parcely L. Prát učinil na podzim r. 1994 v místě za novostavbou rodinného domu objev archeologických artefaktů, které ohlásil pracovnici AÚ AV ČR v Brně. Našel je nehluboko pod povrchem, při snižování svažitého terénu. Z keramických zlomků se podařilo zrekonstruovat 6 nádob. Dvě velké nádoby, zdobené rytým ornamentem jsou pravděpodobně římsko-provinciálního původu a sloužily jako popelnice. Obě byly vyrobeny na hrnčířském kruhu. Větší z nich, hrnec vejčitého tvaru, obsahoval kromě zbytků spálených kostí hrudky zkorodovaného železa, z nichž byly zrekonstruovány dva římsko-provinciální klíče a zlomek srpu nebo nože, dále v něm byly uloženy dvě menší misky a polokulovitý cedník. Druhá popelnice je vázovitého tvaru. Ve stejném místě byly vyzvednuty i fragmenty misky na nožce. Získané nálezy jsou nejednotného stáří. Do starší sídlištní vrstvy z 2. a 3. století (z níž pochází miska na nožce) byly pravděpodobně zapuštěny mladší žárové hroby, které podle charakteru keramiky patří nejspíše do pozdní doby římské (4. století).

Popis nálezů:

Inv.č. 09537/11-1/94 - Větší hrnec vejčitého tvaru s užším dnem a římsovitým okrajem. Drsný povrch s vystupujícími kamínky převážně světle šedé barvy nese pod hrdlem rytou výzdobu sestávající ze dvou obvodových vlnic. Výška 51,5 cm, Ø okraje 28,5 cm, Ø dna 17,3 cm (obr. 2:4). Nádoba obsahovala dvě menší misky, polokulovitý cedník, zbytky spálených kostí a hrudky zkorodovaného železa, z nichž byly zrekonstruovány dva římsko-provinciální klíče a zlomek patrně srpu.

Inv.č. 09537/11-2/94 - Nečleněná širší polokulovitá miska se zataženým zaobleným okrajem a výdutí oble přecházející v nevýrazné dno. Hlazený povrch šedé barvy nese otisk rzi od železných předmětů. Výška 7,2 cm, Ø okraje 12,2 cm (obr. 2:1).

Inv.č. 09537/11-3/94 - Miska s prohnutým hrdlem a vyhnutým nepravidelně zaobleným, místy hraněným okrajem. Téměř dvojkónická výduť přechází v nevýrazné, zaoblené dno. Nedbale upravený povrch s prostupujícími kaménky je hnědošedý s tmavě šedými skvrnami; nese na vnější straně otisk rzi od železných předmětů.Výška 8,1 cm, Ø okraje 14,3 cm (obr. 2:2).

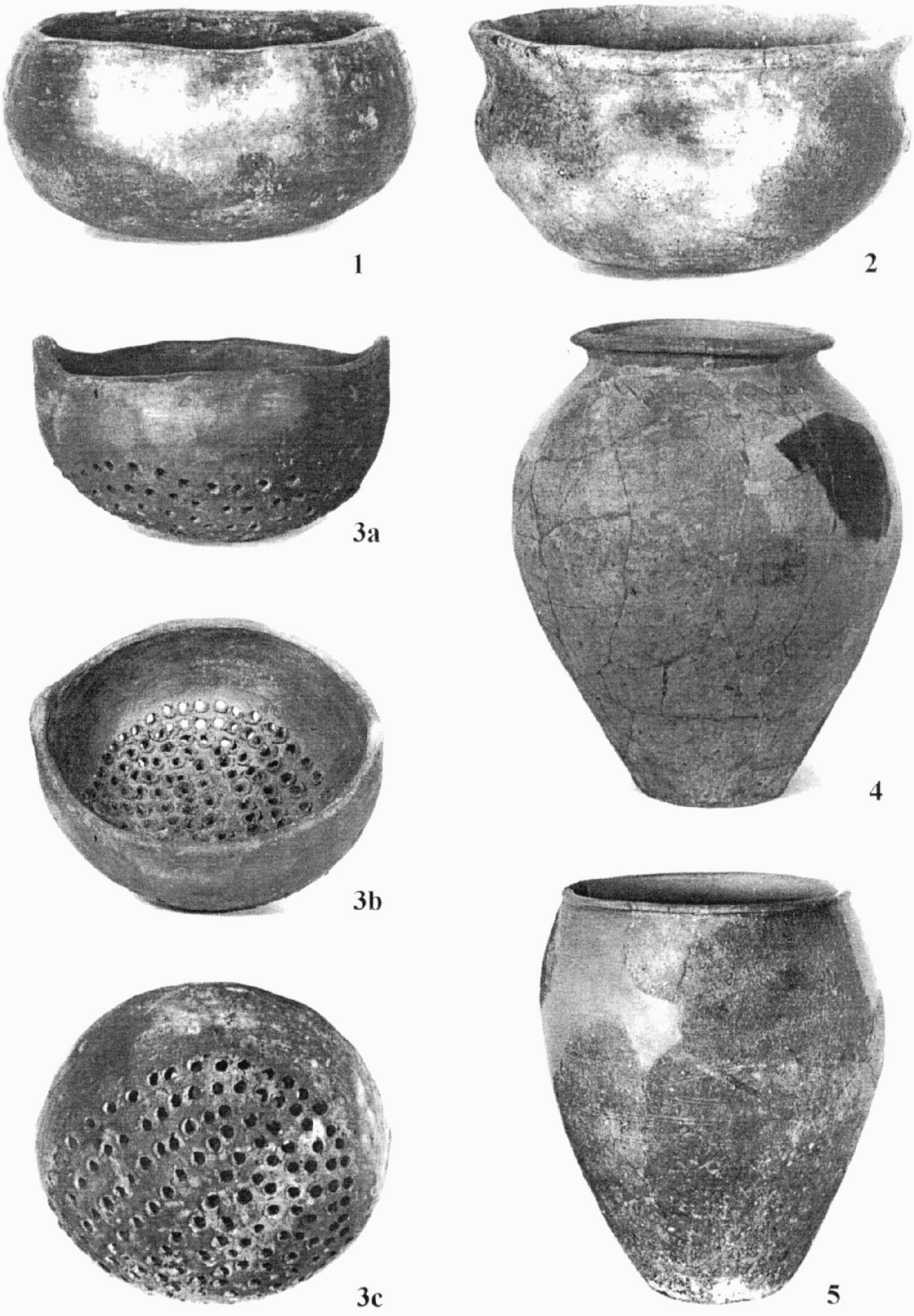
Inv.č. 09537/11-4/94 - Cedník polokulovitého tvaru se zaobleným okrajem, z něhož jsou vytaženy dva protilehlé laloky s otvory. Spodní zaoblená část je proděrována. Hlazený povrch je převážně šedé až šedohnědé barvy. Výška s laloky 7 cm, Ø okraje 12,2-13,6 cm (obr. 2:3).

Inv.č. 09537/11-5/94 - Železný klíč od skříňky, délka 14 cm (obr. 3:1).

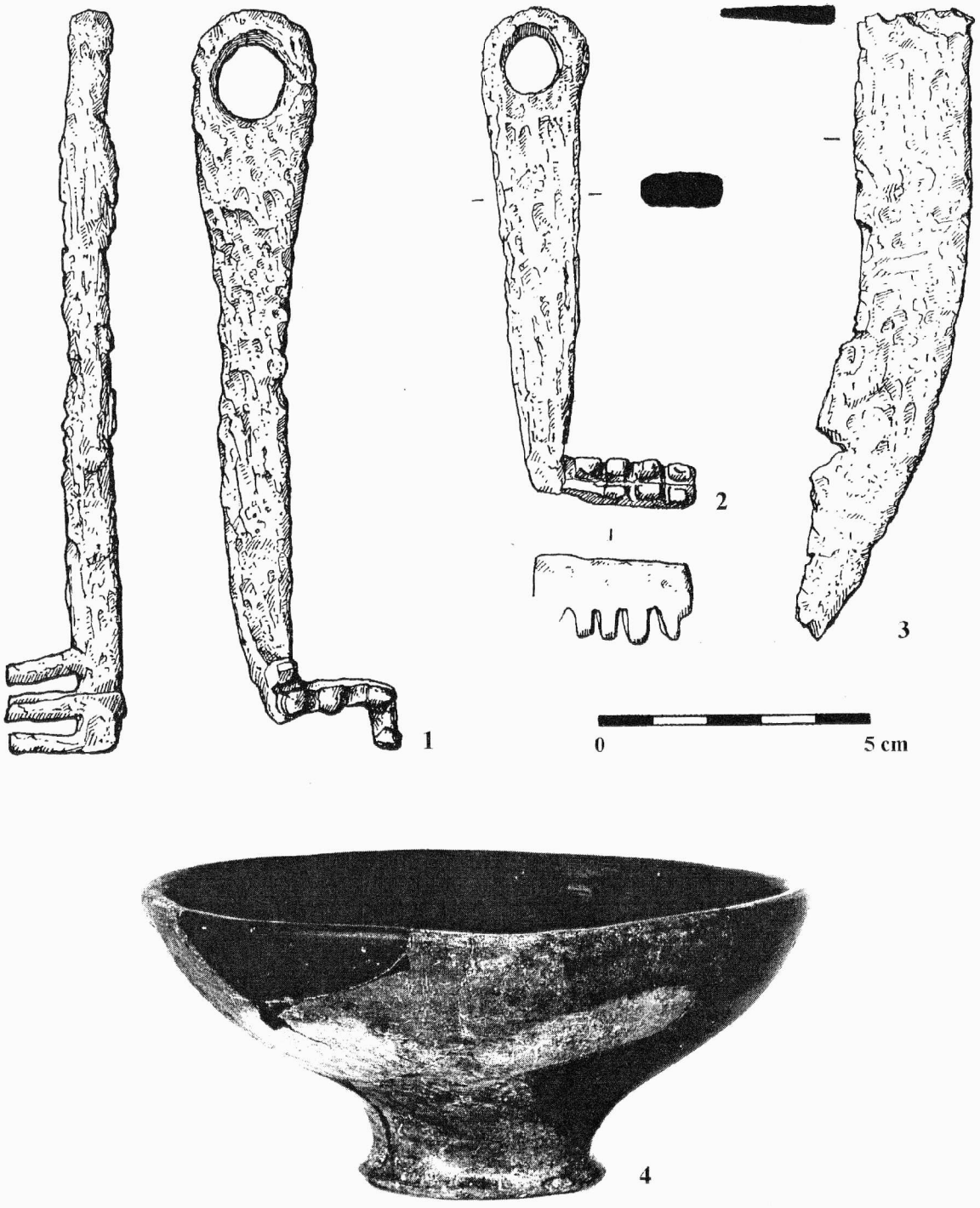
Inv.č. 09537/11-6/94 - Železný klíč od skříňky, délka 9,5 cm (obr. 3:2).

Inv.č. 09537/11-7/94 - Zlomek železného srpu. Asi třetina mírně zakřivené části čepele srpu (?) s odlomeným hrotem. Zachovaná délka 12 cm (obr. 3:3).

Inv.č. 09537/11-8/94 - 2 zlomky spálených kostí.

Obr. 2. Miroslav, Mlýnská ul. 1-4: Nádoby ze žárového hrobu č. 1, 5: nádoba ze žárového hrobu č. 2.
Miroslav, Mlýnská Str. 1-4: Keramikfunde aus dem Brnadgrab Nr. 1, 5: Gefäss aus dem Brandgrab Nr. 2.

Obr. 3. Miroslav, Mlýnská ul. 1-3: železné předměty z žárového hrobu č. 1; 4: miska ze sídlištní vrstvy. Miroslav, Mlýnská Str. 1-3: Eisengegenstände aus dem Brandgrab Nr. 1, 4: Schüssel aus der Siedlungsschicht.

Inv.č. 09537/11-9/94 - Hrnec vázovitého tvaru s nápadně krátkým, ovaleným okrajem a rovným dnem. Horní polovinu nádoby zdobí rytá výzdoba vícenásobných obvodových linií a vlnic, které se střídají. Vnější drsný povrch je hnědošedé barvy, uvnitř je povrch hnědý s výraznými válečky. Výška 25,8 cm, Ø okraje 18 cm, Ø dna 9 cm (obr. 2:5).

Inv.č. 09537/11-10/94 - Rekonstruovaná miska na nožce s nestejně silným a nerovnoměrně zaobleným okrajem. Hlazený povrch je vně převážně tmavě šedý s šedohnědými skvrnami, uvnitř tmavě šedý. Výška 10,8 cm, Ø okraje 22,3 cm, Ø dna 8-8,4 cm (obr. 3:4).

Dagmar Jelínková, AÚ AV ČR Brno

Resumé:

Miroslav (Bez. Znojmo), Mlýnská Str. 1184, Parz. Nr. 381/1. Römische Kaiserzeit. Brandgäber, Siedlungsschicht. Streufund.

Während der Bauarbeiten wurde eine Siedlungsschicht des 2. und 3. Jhs. gefunden, die auch eingetieften Brandgräber der jüngeren Römischen Kaiserzeit beinhaltete. Die Überreste eines Brandgrabes befindeten sich in einem Vorratsgefäss, und bestanden aus drei weiteren Keramikstücke und zwei provinzial-römischen Eisenschlüssel.

MUŠOV (k. ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)
Burgstall (Hradisko). Doba římská. Římský vojenský tábor. Systematický výzkum.

V roce 2001 pokračovalo systematické zkoumání římského ležení na Hradisku u bývalého Mušova v omezeném měřítku (v rámci grantového projektu GA AV ČR „Římská enkláva na Mušově", reg. č. IAA8001101). Terénní práce byly zároveň praktickým školením studentů univerzity v Uppsale, Ústavu klasické archeologie FF UK a Semináře pro klasickou archeologii MU.

Odkryvy navázaly na výzkumy z předcházejících let a byly zaměřeny na dořešení dílčích stratigrafických otázek, souvisejících především s charakterem zásypu pravěkého příkopu v oblasti dílenského okrsku na jihovýchodním svahu návrší. Zároveň pokračovala systematická prospekce pro výzkum nepřístupných svahových partií Hradiska, která znovu obohatila kolekci drobných nálezů z horizontu markomanských válek.

Menší sondáž na severní straně Hradiska, provedená na vnitřní straně valového náspu, ukázala, že je i v těchto místech nutné počítat se zástavbou areálu. Přestože ve zkoumaném prostoru byla situace z doby římské porušena četnými mladšími zásahy, podařilo se zachytit jednoduché ohniště, resp. pec, které se nacházelo těsně u valu. Tento jev je běžně pozorovatelný na provinciálních vojenských objektech a při dalších odkryvech je nutné s tím počítat i na Hradisku u Mušova.

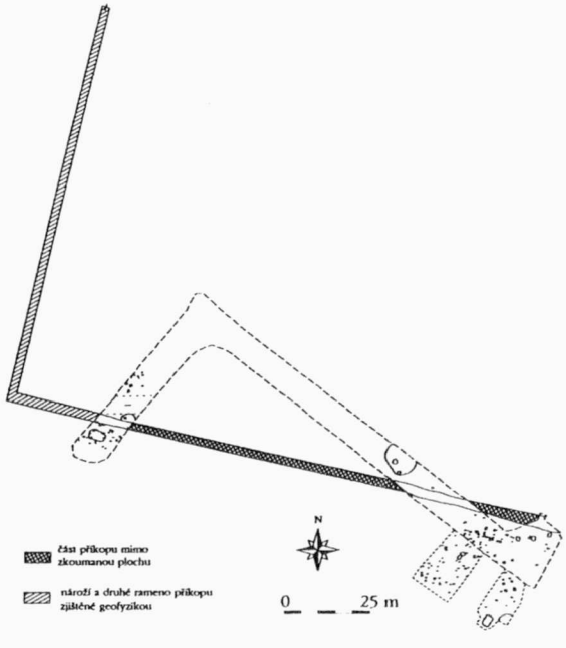
Balázs Komoróczy, AÚ AV ČR Brno

Resumé:

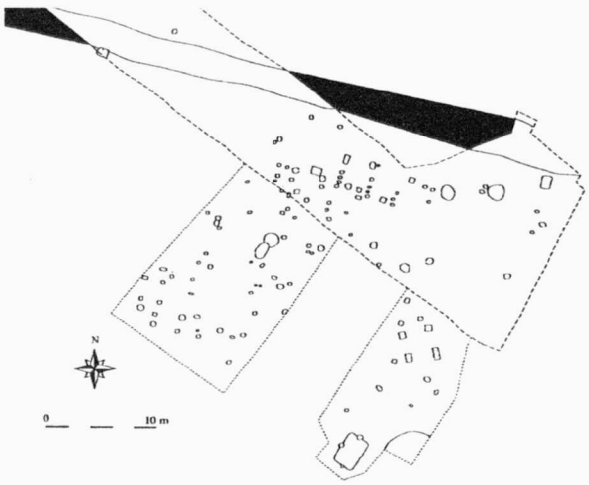
Mušov (Kataster Pasohlávky, Bez. Břeclav), Burgstall. 2. Hälfte d. 2. Jh. Römische militärische Anlage. Systematische Ausgrabung.

OLOMOUC (k. ú. Neředín, okr. Olomouc)
„Mýlina". Starší a mladší doba římská. Vojenský tábor. Záchranný výzkum.

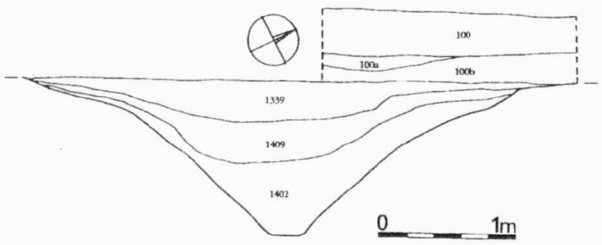
Záchranný archeologický výzkum prováděný v roce 2001 navázal na výzkumy z let 1998-2000. Lokalita je sledována z důvodu výstavby rodinných domku, komunikací a inženýrských sítí. Identifikace na mapě ZM 1:10000, 24-22-19. Plocha výzkumu tvořila linii vytyčenou koordináty od Z a J s.č.: 133:254, 151:151 mm, nadmořská výška v místě nálezu měla hodnotu 239-240 m n.m. Lokalita vytváří jihozápadně orientované rozlehlé návrší, v jižní části se zaniklou vodotečí a pramennou pánví.

Obr. 4. Olomouc, k.ú. Neředín, „Mýlina". Celkový plán prozkoumané části příkopu římského polního tábora.
Olomouc, Kataster Neředín, „Mýlina". Plan der untersuchten Teile des römischen temporären Lagers.

Obr. 5. Olomouc, k.ú. Neředín, „Mýlina". Detail zkoumané plochy s kumulací čtvercových kůlových jamek.
Olomouc, Kataster Neředín, „Mýlina". Ausschnitt der Grabungsfläche mit der Konzentration der quadratischen Pfostenlöcher.

Obr. 6. Olomouc, k.ú. Neředín, „Mýlina". Profil hrotitého příkopu s částečně zachovanými nadložními vrstvami.
Olomouc, Kataster Neředín, „Mýlina". Schnitt durch den Spitzgraben.

Překvapivým objevem byl nález krátkodobého polního tábora z období markomanských válek. Z celkové známé délky příkopu (140 m), vymezující jednu stranu tábora, který na třech místech protínal trasu budoucí komunikace, bylo devíti řezy prozkoumáno 40 m. Pomocí geofyziky a díky předchozím výzkumům bylo nalezeno druhé rameno tábora a jejich prodloužením teoreticky vypočítáno i jedno nároží. Zbytek příkopu a tábora se nachází bohužel pod současnou zástavbou a hřbitovem, a proto je sledování jeho pokračování v těchto místech problematické.

Pravoúhlá konstrukce tvořená třemi desítkami čtvercových, obdélných a kruhových kůlových a sloupových jamek, navazující na čelní stranu příkopu, mohla by být pozůstatkem brány. Zatím však nebylo nalezeno přerušení příkopu, které by mohlo poukazovat na vstup do tábora. Tyto čtvercové sloupové jamky byly objeveny i na ploše uvnitř tábora. Zásypy kůlových a sloupových jamek neobsahují také žádný materiál, a proto je velmi obtížné dávat je do souvislosti s příkopem. Jedinými indiciemi pro datování jsou jejich rozměry a podobnost s konstrukcemi tohoto typu u staveb římských polních táborů na jižní Moravě v okolí Mušova.

Řez příkopu měl tvar písmene V, o maximální šířce 3,70 m a hloubce 1,20 m od podloží. Svou velikostí se tak řadí k průměrně velkým příkopům jako např. tábory Přibice II a III, Mušov „Neurissen" I a II, Mušov „Na Pískách" II a III (Bálek/Šedo 1998, 164). Výplň tvořily tři barevně odlišné vrstvy, ale pouze nejsvrchnější vrstva obsahovala nálezy. Spodní vrstvy byly téměř bez nálezů a mohlo jít o zbytky rozebraného nebo rozplaveného valu. Liší se i koncentrace nálezů v rámci uloženiny. Nejpočetnější nálezy zlomků keramiky, kamenů a mazanice byly v počátečním úseku příkopu. V dalších částech příkopu se jednalo pouze o ojedinělé střepy. Důležitým objevem byl nález římské provinciální keramiky ze dna příkopu v řezu č. 7.

Pro datování příkopu posloužila bohatá kolekce keramiky, jejíž stáří určila mezinárodní komise sestavená z odborníků na problematiku doby římské. Keramika pochází z období přelomu konce druhé pol. 2. st. n. l. a 1. pol. 3. stol. n. l. Pro datování do období markomanských válek přispěl i nález časné formy bronzové spony s podvázanou nožkou z propáleného objektu, který byl v superpozici s příkopem. Tento typ spony se objevuje až v 1. pol. 3. stol., a tak nám tato superpozice posouvá zánik příkopu před toto datum. Na západním konci budované komunikace byl příkop sledován v délce 10 metrů. Do jeho výplně byly zapuštěny 2 kůlové jamky související s klasickou mladořímskou polozemnicí a konstrukcí nadzemního objektu ze 4. stol. n. l., zachycenou těsně před příkopem. Vlastní příkop porušoval objekt z pozdní doby laténské. Při dosavadní absenci nálezů zpřesňuje tato stratigrafie datování římského tábora.

Jedná se zatím o nejseverněji položený římský krátkodobý polní tábor objevený na našem území. S velkou pravděpodobností dokládá snahu římského impéria zablokovat v rámci operací v tomto prostoru barbarika strategické cesty z Moravy dále na sever. To by plně korespondovalo se záměry císaře Marka Aurelia vybudovat nad středním Dunajem novou římskou provincii.

Jaroslav Peška, Filip Šrámek, AC VM Olomouc

Literatura:

Bálek, M./Šedo. O. 1998: Příspěvek k poznání krátkodobých táborů římské armády na Moravě. PamArch89/1, 159-182.

Resumé:

Olomouc (Kataster Neředín, Bez. Olomouc), „Mýlina". Ältere und jüngere Römische Kaiserzeit. Temporäre Lager. Rettungsgrabung.

OLOMOUC (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc)
„Horní lán". Doba římská, stěhování národů. Sídliště. Záchranný výzkum.

Na již známé lokalitě (popis výzkumu viz kap. Doba bronzová) byly objeveny tři fáze sídlišť ze starší a pozdní doby římské a z období stěhování národů. Tomuto sídlištnímu horizontu náleží celkově 190 objektů.

První fáze osady je datována do 2. poloviny 2. století, tedy do stupně B2. Toto sídliště má poměrně řídce rozmístěné objekty v JZ části zkoumané plochy (23 objektů). Náleží mu např. pět chat (2421, 3476, 3557, 3628, 3672), dvě rozsáhlá soujámí a dvě jámové pece – nejspíše vápenky. Mělce zahloubené chaty orientované SZ-JV s rozměry 4-6x3-5,2 m mají uvnitř kůlovou konstrukci uspořádanou do šestiúhelníku. Ze zásypu chaty, popřípadě dílny kovotepce (obj. 3476), byly získány mimo keramiky i dvě desítky železných a bronzových předmětů: kovotepecké kladívko, kovotepecká kovadlinka (babka), nůž, zlomek nožnic, kování opasku, přezka, spona a římsko-provinciální importy – železný nůž s bronzovou hlavicí ve tvaru kříže, bronzový cvoček štítu, část perforovaného bronzového plechu ze skříňky atd. Tato osada patrně zaniká v období markomanských válek, s čímž by mohl souviset i nejnovější nález římského pochodového tábora v Olomouci-Neředíně, který je vzdálen asi 1,5 km od naší lokality (Peška/Šrámek v tisku).

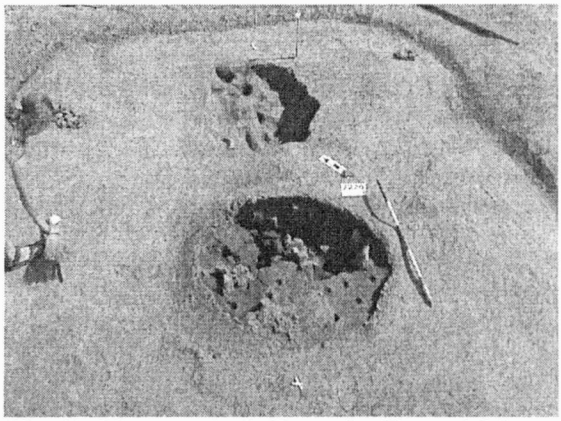
Druhá fáze germánského osídlení (150 objektů) náleží pozdní době římské a počátku stěhování národů, tj. 2. polovině 4. století až počátku 5. století, stupňům C3 a D1. V tomto období dochází ke znovuosídlení prostoru obytné části starogermánské osady a jejímu rozšíření SZ směrem proti proudu podél potoka. Hospodářské zázemí vesnice je reprezentováno pěti vertikálními dvouprostorovými hrnčířskými pecemi umístěnými na okraji sídliště. Pece mají standardní konstrukci: topeniště kruhového půdorysu s pozůstatky destruovaného roštu spojenou s obdélnou předpecní jámou krátkým kanálkem oválného průřezu s orientací SV-JZ (obr. 7). V zásypu pecí nalezená na kruhu točená keramika je totožná s nálezy ze sídlištních jam. V keramickém souboru převažuje šedé na kruhu točené zboží tzv. jiříkovického typu nad hrubou v ruce zhotovenou keramikou. Obydlí, popřípadě přístřešky, reprezentuje deset mělce zahloubených zemnic s konstrukcí, která je totožná s chatami ze starší doby římské. Kromě těchto běžných chat se ve Slavoníně vyskytly i mělké oválné, případně obdélné jámy s kůlovou konstrukcí a s centrálně umístěnou zásobní jámou. Snad se jedná o pozůstatky přístřešků nad některými zásobnicemi nebo přímo o skladiště či zásobárnu. Tento předpoklad je podložen nálezem celé keramické zásobnice uvnitř jednoho z těchto objektů. Z několika kumulací kůlových jamek lze v prostoru germánského sídliště vystopovat části půdorysů obdélných domů (struktura 10, 13, 15, 25; obr. 8). Kromě germánské keramiky byl na sídlišti nalezen např. stáčený náramek z bronzového drátu vyrobený v Panonii, dvě železné spony, drobný olověný oválný terčík s několika otvory, kostěný hřeben s omegovitou rukojetí, skleněné korálky, železné kopí a motyka.

Třetí, nejmladší fáze germánského osídlení se rozkládá v SZ části zkoumané plochy (17 objektů). Tato osada s keramikou typu Murga je datována do 2. poloviny 5. století, tedy do období stěhování národů. Největší část objektů představuje devět mělce zahloubených chat a přístřešků čtvercového případně obdélného půdorysu se dvěma, šesti, sedmi a osmi kůly rozmístěnými podél delších stran. Z těchto chat pochází mimo jiné i kolekce šesti třívrstvých kostěných hřebenů s rytou výzdobou. V hliníku (obj. 1222) z tohoto období byla nalezena provrtaná římská ražba Constantia II. (337-361), která bohužel k přesnější dataci keramického souboru nepřispívá. Kromě několika zlomků keramiky typu Murga tvoří většinu keramického materiálu tenkostěnná, na kruhu vytáčená, dobře vypálená šedá keramika s krupičkovitým povrchem.

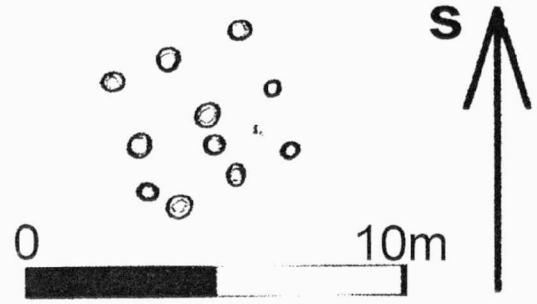
Marek Kalábek, Arkadiusz Tajer, Vendula Prečanová, AC VM Olomouc

Resumé:

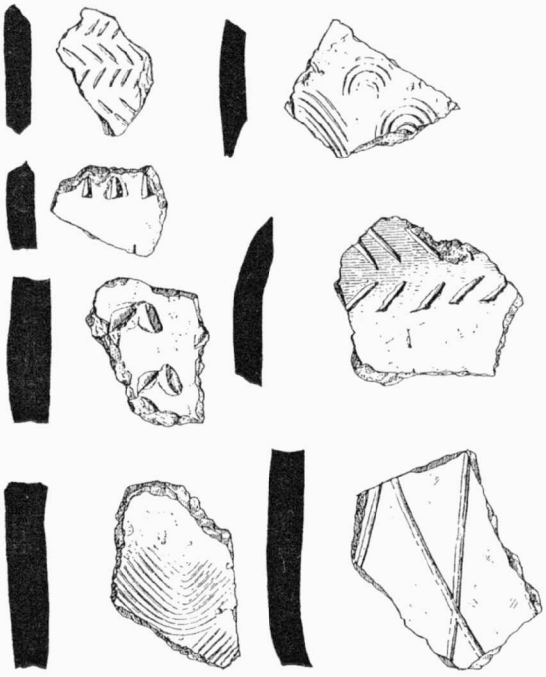
Olomouc (Kataster Slavonín, Bez. Olomouc), „Horní lán". Ältere und spätere Römische Kaiserzeit (2. und 4. Jh.), Völkerwanderungszeit (2. Hälfte d. 5. Jh.). Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 7. Olomouc, k. ú. Slavonín. Keramická pec z pozdní doby římské s pozůstatky roštu. Olomouc, Kataster Slavonín. Keramikofen der späten römischen Kaiserzeit.

Obr. 8. Olomouc, k. ú. Slavonín. Půdorys domu z pozdní doby římské (struktura 25).
Olomouc, Kataster Slavonín. Grundriss des Bautes Nr. 25 der spätrömischen Kaiserzeit.

Obr. 9. Pasohlávky. Výběr germánské keramiky.
Pasohlávky. Auswahl der germanischen Keramik.

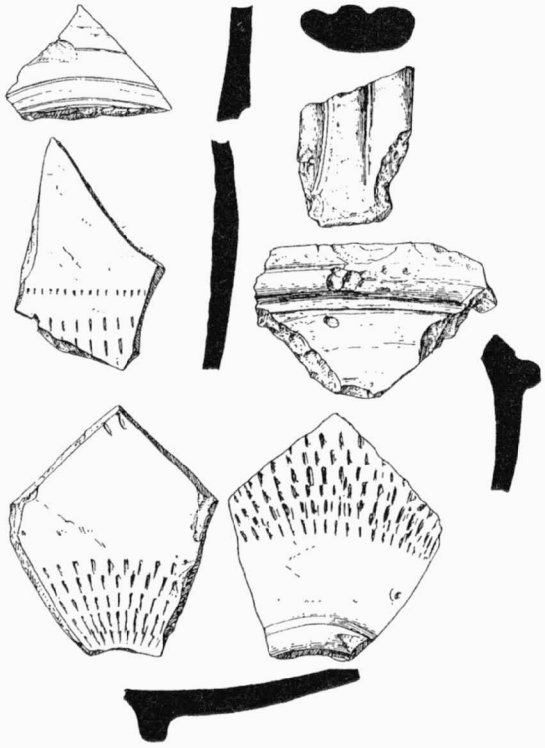
PASOHLÁVKY (okr. Břeclav)
Z okraj katastru. Doba římská. Sídliště. Povrchový sběr.

Povrchovým sběrem, který probíhal ve dnech 9., 12. a 19. 04. 2000, byly na katastru obce Pasohlávky nalezeny zlomky keramiky. Trať bohužel nelze přesně určit, protože lokalita se nachází na rozhraní poloh „Padělky" a Dlouhé louky" (srov. Jelínková 1987). Osídlení je z jihu ohraničeno státní silnicí vedoucí k Drnholci a k Brodu nad Dyjí a ze severu vodním kanálem ústícím do strouhy, která vtéká do Novomlýnské nádrže I. Nadmořská výška sídliště je přibližně 172 m. Prozkoumaná plocha je lokalizována na ZM 1:10 000, na listech č. 34-12-18 a 34-12-19 souřadnicemi od Z a J s.č. vzdálenými 16:135, 476:134, 472:131, 483:118 mm.

Na sídlišti převažují keramické fragmenty z doby římské (srov. kap. Doba železná, Středověk a novověk). Na lokalitě bylo nalezeno 244 zlomků keramiky, z toho 169 výdutí, 61 okrajů, 11 den, 1 fragment cedníku a 2 ucha. Době římské náleží z nich 240 exemplářů. Na základě výzdoby na keramice lze germánské osídlení lokality datovat do starší doby římské, popř. do první poloviny 3. století. Výzdobu nese 47 výdutí s následujícími výzdobnými prvky: nízké oblouky, mřížkování, kanelování, nehtování (Droberjar 1997) (obr. 9).

Na sídlišti nalezená provinciální keramika je zastoupena v osmi exemplářích (obr. 10). Tento soubor obsahuje pět zlomků výdutí, z toho tři jsou zdobené, jeden zlomek ucha a dva zlomky den, z nichž jen jedno je zdobeno. Dva fragmenty lze přiřadit k malované keramice zdobené čárkovitými vrypy. Dvěma zlomky prstencových misek je zastoupena jemná šedá keramika. Doklady osídlení dokreslují nálezy mazanice a kančího klu, které nelze blíže datovat. Materiál bude uložen v Regionálním muzeu Mikulov.

Jan Jílek, FF MU Brno

Obr. 10. Pasohlávky. Výběr římsko-provinciální keramiky.
Pasohlávky. Auswahl der provinzialrömischen Keramik.

Literatura:

Droberjar, E. 1997: Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. Fontes archeologici Pragenses 21, Pragae.

Jelínková, D. 1987: Archeologické lokality na katastru obce Pasohlávky okr. Břeclav, stav k 31.11.1985. Jižní Morava 26, 1987, 1-9.

Resumé:

Pasohlávky (Bez. Břeclav). Westrand der Gemeinde. Römische Kaiserzeit. Siedlung. Terrainbegehung.

PŘEROV (k. ú. Kozlovice, okr. Přerov)
„Nad Lukami". Doba římská. Sídliště. Povrchový průzkum.

V měsíci srpnu 2001 byla objevena nová lokalita z doby římské na východním konci obce Kozlovice. Na mírném navrší nad potokem Lučnice byl povrchovým průzkumem získán soubor střepové keramiky. Chronologickou hodnotu má však pouze jen několik střepů, které řadí tuto lokalitu do starší doby římské. Nálezy se koncentrují v okolí bodu ZM 1:10000 (list 25-13-13) od Z a J s.č. 210:375 mm. Objev nové lokality přispívá k rozšíření poznání zatím sporadického osídlení z doby římské v přerovském regionu, které je dáno nedostatečným stavem výzkumu.

Navíc se jedná o první přesně lokalizované sídliště na katastru Kozlovic, neboť dřívější nálezy z areálu obce pocházejí pouze z blíže neidentifikovatelných poloh. Nově zjištěná lokalita se nachází 3,5 km severovýchodně od významného sídliště z horizontu markomanských válek (B2/C1) v Přerově v trati „V Černém" (Schenk 1998, 228), které mohlo díky exponované poloze v ústí Moravské brány plnit důležitou funkci obchodního centra v rámci střední Moravy.

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Literatura:

Schenk, Z. 1998: Nové povrchové sběry na území Přerova a jeho okolí. Pravěk NŘ 1998/8, 227-239.

Resumé:

Přerov (Kataster Kozlovice, Bez. Přerov), „Nad Lukami". Römische Kaiserzeit. Siedlung. Terrainbegehung.

ŠLAPANICE (okr. Brno–venkov)
„Bredovka". Doba římská. Sídliště. Záchranný výzkum.

V březnu 2001 proběhl záchranný archeologický výzkum na trase optického kabelu firmy Selfservis, při kterém byla zjištěna zahloubená chata z doby římské (ZM ČR 1:10 000, list 24-43-06). Objekt byl porušen dvěma paralelními rýhami. Na dně byla zjištěna část dusané podlahy a jedna kůlová jamka. V inventáři chaty se nacházel kromě typického keramického materiálu také zlomek kostěného hřebenu.

Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

Resumé:

Šlapanice (Bez. Brno-venkov), „Bredovka". Römische Kaiserzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

VÁVROVICE (okr. Opava)
„U Palhanské cesty". Pozdní doba římská. Sídliště. Záchranný výzkum.

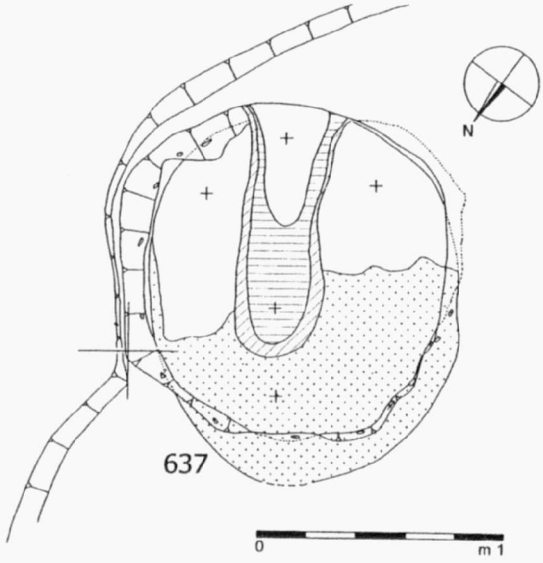
Při záchranném archeologickém výzkumu na stavbě výrobní haly na katastru obce Vávrovice v poloze „U Palhanské cesty" byla odkryta část sídliště z eneolitu, pozdní doby římské a střední doby hradištní (viz kap. Eneolit, Středověk a novověk). Základní poloha zkoumané plochy na mapě ZM 1:10 000 15-32-13 je určena body od Z a J s.č. vzdálenými 462:247; 450:243; 454:229; 464:237 mm. Lokalita leží na severovýchodně orientovaném mírném svahu v nadmořské výšce 260 až 262 m n.m. Na severním okraji klesá do říční inundace, na východě ji ohraničuje bezejmenná vodoteč. Záchranným výzkumem bylo na ploše o rozloze 0,77 ha zachyceno, prozkoumáno a zdokumentováno celkem 188 objektů, z toho bylo 123 kůlových jamek, 59 sídlištních objektů, 3 hrnčířské pece, 2 mírně zahloubené chaty a 1 studna.

Na základě získaného převážně keramického materiálu můžeme do pozdní doby římské zařadit 3 vertikální dvoukomorové hrnčířské pece s roštem podepřeným o jazykovitý výběžek (k. 501, 596 a 637), jejichž průměr se pohyboval od 0,9 do 1,4 m. Dvě pece (k. 501 a 637 s předpecní jámou k. 655) byly vestavěny přímo do stěny rozsáhlého hliníku k. 500. Bylo prozkoumáno také 26 kvadratických zahloubených objektů (pecí?) o rozměrech cca 1x1,5 m, se zaoblenými rohy, kolmými stěnami a plochým dnem. Výplň těchto objektů tvořily vždy stejné vrstvy – na různou intenzitou propáleném dně ležela vrstva uhlíků, na níž byla uložena vrstva říčních valounů (většina nesla stopy po velkém žáru) a která byla překryta hlinitou výplní se sporadickými keramickými nálezy. Většinu ze 16 sídlištních objektů s pozdně římskými nálezy tvořily mělké jámy různého tvaru a velikosti a hliníky menších, ale i značných rozměrů. Do stejného ob-

dobí můžeme zahrnout i 2 mírně zahloubené chaty s kůlovou konstrukcí (k. 607 a 622) a snad i kompletní půdorys nadzemního kůlového domu.

Obr. 11. Vávrovice, „U Palhanské cesty". Hrnčířské pece k. 501 a 637 z pozdní doby římské.
Vávrovice, „U Palhanské cesty". Keramiköfen Nr. 501 und 637 der späten römischen Kaiserzeit.

Obr. 12. Vávrovice, „U Palhanské cesty". Pec k. 637.
Vávrovice, „U Palhanské cesty". Keramikofen Nr. 637.

Ve zkoumaných nálezových situacích z pozdní doby římské byly ve velkých počtech zastoupeny střepy a větší fragmenty mís vytáčených na hrnčířském kruhu z jemného materiálu. Měly kónickou, široce rozevřenou spodní část, horní část, zakončená ven vyhnutým okrajem, byla členěna vodorovnými lištami, přičemž pásy mezi lištami vyplňovaly zpravidla vícenásobné nebo jednoduché vlnice. Frekvence výskytu uvedeného keramického tvaru (řádově stovky jedinců) je dokladem toho, že tyto mísy byly rozhodující částí produkce zdejších hrnčířů a byly vyráběny ve velkých sériích. Nalezené střepy představují odpad vznikající v průběhu používání keramických pecí. Dokládá to velký výskyt zlomků, které vznikly rozpadem stěn na tenké plátky, tedy zjevně pocházejí z kazových, chybně vypálených nádob. V mnohem menším počtu jsou zastoupeny další tvary vytáčené z jemného materiálu, z nichž lze uvést pohárky a nádoby se stlačeným kulovitým tělem, členěným v horní části vodorovnou lištou. Část blíže nespecifikovaných tvarů se vyznačovala lesklou povrchovou vrstvou, která byla výsledkem redukčního výpalu. Při výzdobě jemné keramiky se kromě rytých vlnic ojediněle uplatňovalo vlešťování, zjištěna byla také vlnice vytvořená jako tmavější linie na světlém podkladě.

Z materiálu s výrazným množstvím ostřiva byly vytáčeny mísy několika tvarů, hrncovité nádoby s ostrým lomem na největší výduti, džbány a nádoby s vejčitým tělem, zdobené vícenásobnou vlnicí. Tato skupina keramiky vykazuje množství tvarových variant, různá je skladba keramického těsta, síla střepu, barva a intenzita vypálení.

Relativně málo byla na lokalitě zastoupena keramika vyráběná v ruce Je pro ni charakteristický silně ostřený materiál s nerovným povrchem hnědé barvy. Kromě hrnců s esovitým profilem byly nalezeny četné mísovité tvary stejné profilace s více nebo méně rozevřeným ústím.

Výjimečně byly identifikovány střepy odpovídající provinciální keramice jak použitým materiálem, tak úpravou dna, které bývá členěno koncentrickými žlábky a rýhami. K těmto výrobkům náleží rovněž zlomek poháru se zprohýbanými stěnami. Překvapující je existence střepu s výzdobou radélkem, u něhož byly využity geometrické motivy obvyklé na pozdní provinciální keramice datované do konce 4., popřípadě do začátku 5. stol. po Kr.

V příští sezóně se předpokládá další stavební aktivita na pozemku přiléhajícím k severozápadnímu okraji již prozkoumané plochy, tedy v místech pravděpodobného pokračování sídliště.

Michaela Zezulová, SPÚ Ostrava, odd. Opava
Ondrej Šedo, AÚ AV ČR Brno

Resumé:

Vávrovice (Bez. Opava), „U Palhanské cesty". Spätrömische Kaiserzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

VYŠKOV (okr. Vyškov)
Z okraj města. Starší doba římská. Sídliště. Záchranný výzkum.

Poloha zkoumaného prostoru (areál nemocnice s poliklinikou) je identifikována na mapě ZM ČR 1:10 000 listu č. 24–41–15 těmito koordináty od Z a J s.č. 345:157; 354:157; 345:153; 345:150 mm. Poloha je situována na svahu orientovaném Z směrem v nadmořské výšce 260 m, ze Z směrem k J obtékaná potokem Drnovka, jehož koryto se nachází v nadmořské výšce 252 m. Sprašové podloží je překryto 0,60 m mocnou hnědozemní ornicí. Nalezené situace byly vzdáleny od vodního zdroje cca 100 m. Poloha byla intenzivně osídlena zejména v období protohistorie. Celkem bylo prozkoumáno 5 sídlištních objektů datovaných do 2. stol. n. l.

Objekt č. 1 je možné považovat za výrobní objekt – pec. Tvoří ji předpecní jáma (k. č. 508), tahový kanál (k. č. 507) a vlastní pec (k. č. 506). V půdorysu a na profilu (objekt nebyl zkoumán celý) předpecní jámy byly dokumentovány fragmenty žlabů, které byly součástí dřevěné nadzemní kůlové konstrukce (k. č. 505, 509 a 510). V zánikovém horizontu (vrstva 2) se nacházela substrukce naturálních fragmentů lithothamniových vápenců. Mohla být součástí nadzemní konstrukce předpecní jámy nebo skládkou suroviny. Vrstva 14 v předpecní jámě byla tvořena výhradně drobnými zlomky vápence a vápenitým prachem, stejně jako vrstva 6 v pecní jámě. Není vyloučeno, že v peci se pálilo vápno. Tvarové analogie k objektu č. 1 pocházejí z výzkumů hrnčířských pecí ze starší doby římské z Křižanovic a Šlapanic (Peškař 1988). Zkoumané objekty je možné dát do souvislosti se sídlištěm, které zde bylo zjištěno v minulosti O. Šedem (1991) a P. Vitulou (1997).

Tomáš Berkovec, Petr Kos, ÚAPP Brno

Literatura:

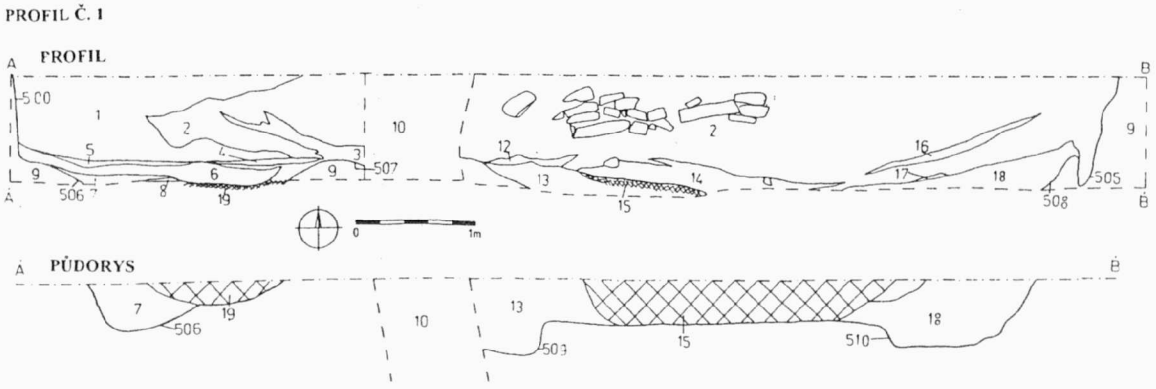
Peškař, I. 1988: Hrnčířské pece z doby římské na Moravě. PA LXXIX/1, 106–169.

Šedo, O. 1991: Záchranné akce a průzkumy v severní části okresu Vyškov. PV 1988, 75–76.

Vitula, P. 1997: Vyškov (okr. Brno-venkov). Záchranný výzkum na trase plynovodu Brno-Vyškov. PV 1993-1994, 272–274.

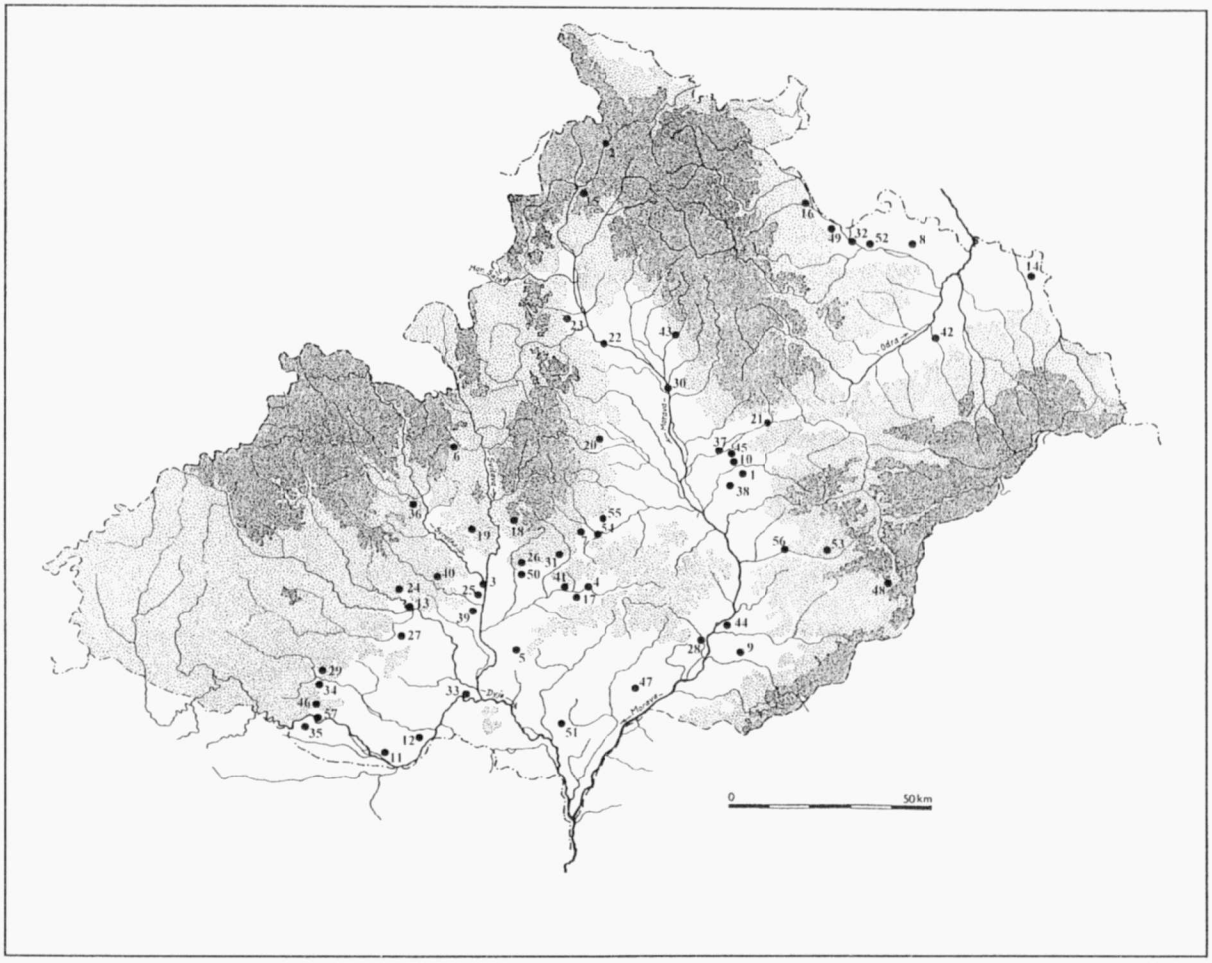
Resumé:

Vyškov (Bez. Vyškov), Westrand der Gemeinde. Ältere Römische Kaiserzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 13. Vyškov, nemocnice s poliklinikou. Profil a půdorys pece ze starší doby římské.
Vyškov, Krankenhaus. Schnitt und Grundriß des Ofens der älteren römischen Kaiserzeit.

STŘEDOVĚK A NOVOVĚK

1 – Beňov, 2 – Branná, 3 – Brno, 4 – Bučovice, 5 – Diváky, 6 – Dlouhá Lhota, 7 – Drnovice, 8 – Hlučín, 9 – Hluk, 10 – Horní Moštěnice, 11 – Hrádek, 12 – Hrušovany nad Jevišovkou, 13 – Ivančice, 14 – Karviná, 15 – Kopřivná, 16 – Krnov, 17 – Křižanovice, 18 – Křtiny, 19 – Kuřim, 20 – Lešany, 21 – Lipník nad Bečvou, 22 – Litovel, 23 – Loštice, 24 – Lukovany, 25 – Modřice, 26 – Mokrá-Horákov, 27 – Moravský Krumlov, 28 – Nedakonice, 29 – Němčičky, 30 – Olomouc, 31 – Olšany, 32 – Opava, 33 – Pasohlávky, 34 – Plaveč, 35 – Popice, 36 – Předklášteří u Tišnova, 37 – Přerov, 38 – Přestavlky, 39 – Rajhrad, 40 – Rosice, 41 – Slavkov u Brna, 42 – Stará Ves nad Ondřejnicí, 43 – Šternberk, 44 – Uherské Hradiště, 45– Újezdec, 46 – Únanov, 47 – Vacenovice, 48 – Valašské Klobouky, 49 – Vávrovice, 50 – Velatice, 51 – Velké Bílovice, 52– Velké Hoštice, 53 – Vizovice, 54 – Vyškov, 55 – Zelená Hora, 56 – Zlín, 57 – Znojmo.

BEŇOV (okr. Přerov)
750 m Z od středu obce. Středověk (9.-14. století). Sídliště. Povrchový sběr.

Povrchovým průzkumem v měsíci květnu 2001 byla zjištěna nová lokalita cca 750 m západně od středu obce. Stopy středověkého osídlení byly zachyceny ve výhodně disponované poloze nad levým břehem Moštěnky. Středohradištní období reprezentují ojedinělé zlomky střepů zdobených vlnicí. Mladohradištní osídlení je zastoupeno větším množstvím tuhové keramiky zdobené zejména horizontálními rýhami. Ze 13.-14. století byly nalezeny jen ojedinělé zlomky keramiky.

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Resumé:

Beňov (Bez. Přerov), 750 m W von der Gemeindemitte. Mittelalter (9.-14. Jh.). Siedlung. Terrainbegehung.

BRANNÁ (okr. Šumperk)
Zámek Branná. Novověk. Opevnění. Záchranný výzkum.

Lokalizace: ZM 1:10 000, rok vydání 1987, mapový list: 14-24-11, od Z a J s.č. 101:370 mm (parc. č. 2/1, 216/2).

Archeologický výzkum byl vyvolán záměrem obce Branná provést úpravy terénu hradního příkopu v areálu hradu a zámku Kolštejn (Zatloukal/Hejhal 2002). Hlavním úkolem výzkumu bylo zjistit technické detaily základů mostu a jejich statiky, dále na vybraných místech ověřit původní hloubku a šířku příkopu. Pro zjištění detailů založení mostu a původní hloubky příkopu byly vytyčeny tři sondy (obr. 1).

Z hlediska konstrukce mostu zde došlo k důležitému zjištění, že zdivo 3. mostního pilíře je založeno přímo na podložní skále. Velice dobře byl patrný předěl mezi původně nadzemní a podzemní částí pilíře. Podzemní část pilíře z hrubě řádkovaného zdiva kladeného přímo do vykopané jámy byla zachycena v hloubce cca 1,30 m od současné úrovně terénu a měla výšku 1,00 m. Můžeme vyloučit starší předpoklad, že by pilíř byl zakládán do vodního prostředí.

Výzkumem bylo zachyceno souvrství novověkých navážek (obr. 2). Vrstvy se středověkým materiálem zjištěny nebyly. Můžeme předpokládat, že byly odstraněny při čištění a dalších úpravách příkopu, které ve své nejstarší fázi pravděpodobně proběhlo v renesanci během stavby dolního hradu na konci 16. století. Tyto permanentní úpravy, tedy zavážení a následné vybírání odpadu z příkopu, koneckonců probíhají do současnosti.

I když v místech dnešního novověkého příkopu předpokládáme jeho starší středověkou fázi, několik malých sond nemělo dostatečnou zjišťovací hodnotu, která by tuto hypotézu jednoznačně doložila. Sklon vrstev v sondě S1 ji však dobře podporuje. Vycházíme proto spíše z předpokladu, že v závěru 16. století, kdy byl dostavěn dolní hrad s průjezdní mostní věží (datována nápisem na vstupním portále do roku 1597), již byl příkop (navíc přemostěný kamenným přechodem) z vojensko-strategického hlediska do značné míry již anachronismem, zatímco pro středověký hrad znamenalo přetnutí úzké skalnaté šíje výkopem klíčový bod obrany (Zatloukal, Hejhal v tisku).

Richard Zatloukal, Petr Hejhal, SPÚ Olomouc

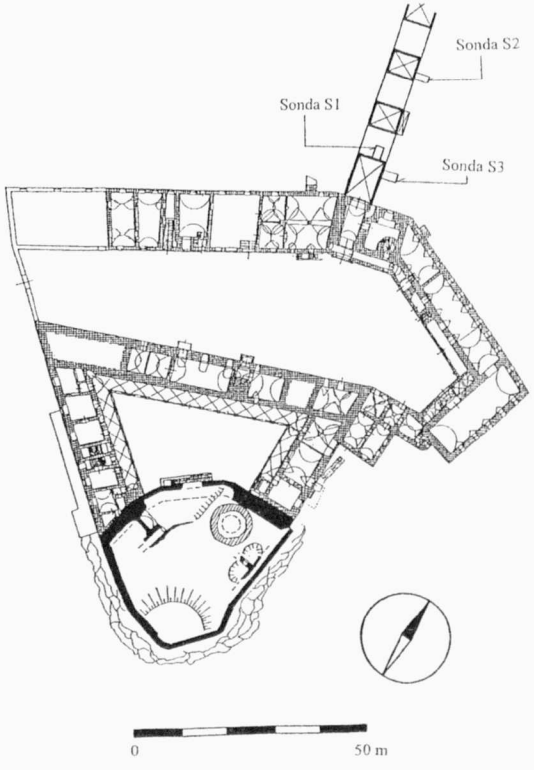
Literatura:

Zatloukal R., Hejhal P. 2002: Branná, hradní most. Nálezová zpráva, rkp. č. e. D-435 uložený v archivu SPÚ Olomouc.

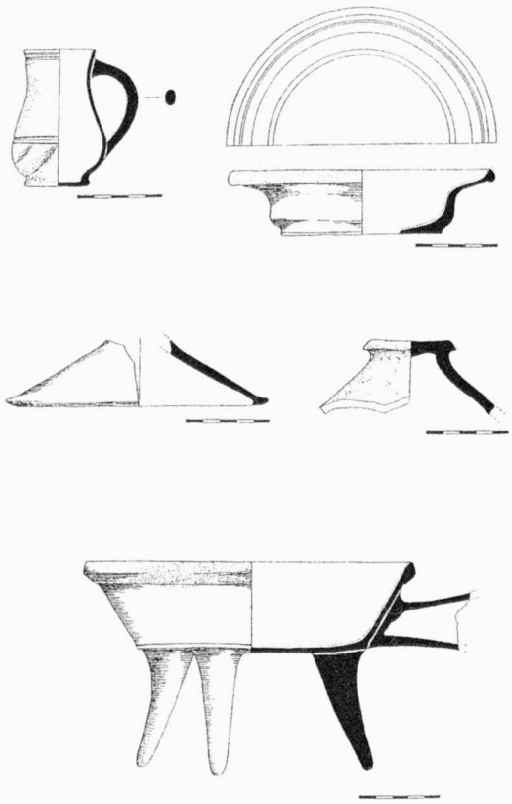
Zatloukal R., Hejhal P. v tisku: Zjišťovací výzkum v příkopu hradu Kolštejn v Branné (okr. Šumperk). In: Státní památkový ústav v Olomouci, Výroční zpráva 2001.

Resumé:

Branná (Bez. Šumperk), Schloss. Neuzeit. Befestigung. Rettungsgrabung.

Obr. 1. Branná. Umístění jednotlivých sond ve vztahu k hradnímu mostu, k areálu hradu a zámku (doplněno podle B. Samka a M. Plačka).
Branná. Situierung einzelner Suchschnitte im Bezug auf die Burgbrücke, das Burgareal und das Schloß.

Obr. 2. Branná. Výběr keramiky ze sond S1 a S2 (kresba Š. Stehlíková).
Branná. Auswahl der Keramik aus Suchschnitten S1 a S2 (Zeichnung Š. Stehlíková).

BRNO (k. ú. Dvorska, okr. Brno-město)
„Dolní kobylnické šíře". Novověk. Pohřebiště. Záchranný výzkum.

V průběhu záchranného archeologického výzkumu (viz kap. Doba železná) byla v jednom zahloubeném objektu zjištěna kostra německého vojáka z období 2. světové války.

Tomáš Berkovec, Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Kataster Dvorska, Bez. Brno-město), „Dolní kobylnické šíře". Neuzeit. Grab. Rettungsgrabung.

BRNO (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město)
Ul. Milady Horákové, Koliště. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Na ploše popisovaného naleziště (parc. č. 552, 556/7, 556/3, 557, 556/2, 559 a 561/1; SM 1:5 000 – odvozená, list Brno 9-0, plocha vymezená body v mm od Z a J s. č. [432,342], [435,343], [438,340], [453,346], [450,352], [440,348], [439,350], [435,349], [434,352], [432,351], [434,347]) byl archeologický výzkum prováděn již podruhé, proto byla většina situací rámcově předpokládaná. Vědělo se, že před 2. světovou válkou zde stál dům, který byl ve vlastnictví továrnické rodiny Kleinů (dům č. p. 6) – podle stavebního projektu z roku 1845 (Kos 2000; Kos/Matějíčková 2001). Ten byl ale zasažen leteckými pumami během jednoho z náletů na Brno a posléze srovnán se zemí. Na plánu města z roku 1650 je popisované místo zcela bez zástavby. Nacházela se zde pouze komunikace vedoucí z města přes rybniční hráz k V. Jižně od zkoumané plochy se pak během 17. stol. nacházela řada domků se zahradami. V roce 1824 vzniká kolem hráze již neexistujícího rybníku uliční zástavba s rozsáhlým komplexem přilehlých zahrad parkového typu (Jezuitská zahrada), které se rozprostíraly po obou březích Ponávky. K roku 1879 se zde nacházela ulice Františka Josefa, která již byla prakticky shodná s průběhem dnešní ulice Milady Horákové. V půdoryse města je dům č. 6 vyobrazen jako obdélníková kvadratura napojená na komplex budov seskupených na nároží mezi dnešními ulicemi Milady Horákové a Kolištěm. Tato plocha byla částečně prozkoumána během 1. etapy výstavby. Další části, zejména areál bývalé Jezuitské zahrady, byly předmětem záchranného archeologického výzkumu probíhajícího během 2. a 3. etapy záchranného archeologického výzkumu.

Během 2. a 3. etapy záchranného archeologického výzkumu, prováděného v rámci akce „Podzemní parkoviště VNITROBLOK" (parc. č. 552, 556/7, 556/3, 557, 556/2, 559 a 561/1) v Brně-Zábrdovicích, bylo prozkoumáno celkem 96 zahloubených objektů a 22 fragmentů zdí. Stejně jako v předchozím výzkumu na akci „Víceúčelový dům" (1. etapa záchranného archeologického výzkumu; Kos 2000) se i zde na odkryté ploše objevil systém základových zdiv staveb, které by snad mohly souviset s předměstskou zástavbou z poloviny 19. stol. (1824-1845, AMB kr. 724, i. č. 4498).

Během 2. etapy byl zachycen jižní okraj vodoteče (k.525) „mrtvého" ramene Ponávky, jehož protilehlý břeh a severní pokračování odkryl záchranný výzkum již v předchozím roce. Bohaté depozice vrstev, především dorovnávky, poskytly nálezový materiál z přelomu 16. a 17. stol. Na hraně vodoteče byly dále prozkoumány fragmenty dvou odpadních jímek, které náležely též 16.-17. stol. Do starších středověkých úrovní stavební práce již nezasáhly. Severovýchodním směrem od fragmentu vodoteče bylo zjištěno menší řečiště městské stoky, která protínala SZ prostor staveniště ve směru JZ-SV. Zajímavostí je, že koryto bývalého potoka bylo zpevněno dřevěnými kůly a místy obloženo dřevěnými deskami. Z výplně řečiště byly dále získány zlomky keramiky z 16.-18. stol. V jižním cípu zkoumané plochy byla obnažena základová zdiva (k.941, 942, 951 a 952), která porušovala objekty ze 16. stol. V rámci uvedených

kontextů byl obnažen jeden cihlový odpadní kanál (k.943) se spádem k SSZ okraji plochy. Protože měl shodný charakter jako kanály odkryté v souvislosti s výzkumem zbytků Kleinova domu č. p. 6, lze jej i přilehlá zdiva datovat nejdříve do poč. 19. stol. Zhruba do stejného období lze klást i dvě vápenné jámy (k.526 a 581), které byly dokumentovány v profilech (P28, P32). 19. století náleží pravděpodobně i rozsáhlá „umělá" terénní deprese dokumentovaná profilem P33. Nelze ovšem zcela vyloučit možnost, že se jednalo o část ramene Ponávky, které bylo v následném období zavezeno a dorovnáno. Na jedné z úrovní, vytvořené dorovnávkou, byly zachyceny početné sloupkové a kůlové jámy i se zbytky dřevěné podlahy. Zřejmě se jednalo o zbytek výrobního objektu, neboť v jeho výplni byl nalezen zbytek kostěné suroviny s odvrtanými kolečky.

Pozdně středověkému až raně novověkému období náležely početné jímky, jejichž kumulace zaujímala J okraj zkoumaného areálu. Z jímek pochází početná kolekce keramických nádob a jejich fragmentů. Nejtypičtějším představitelem pol. 15. stol. byly loštické poháry, následné období prezentovaly poháry brněnské ze 16.-17. stol.

Obr. 3. Brno (kat. Zábrdovice). Džbán nalezený v jímce ze 16. stol. (kresba: A. Krechlerová).
Brno (Katastralgebiet Zábrdovice). Krug aus der Abfallgrube aus dem 16. Jahrhundert.

Kromě sídlištních forem archeologických objektů byl v jednom případě lokalizován, v řezu a částečném půdorysu, fragment fortifikačního objektu. Jednalo se o menší hrotitý příkop (k.518), v jehož výplni byly nalezeny zlomky keramiky ze 16.-17. stol. S největší pravděpodobností se mohlo jednat o fragment obléhacího příkopu ze 17. stol., kdy bylo město Brno obléháno Švédy (1645).

V průběhu 3. etapy došlo k rozšíření předchozí plochy JV směrem. Na skryté ploše bylo archeologicky dokumentováno a prozkoumáno celkem 22 jímek a několik dalších sídlištních objektů z období středověku až novověku. Vertikální stratigrafie, která byla prakticky platná pro celý průběh výzkumu, byla prezentována dokumentovaným profilem P35, nacházejícím se na JJZ obvodu skryté plochy. Jímky byly tvořeny kruhovými či obdélnými jámami, v jediném případě byla zjištěna kůlová konstrukce se zbytky pažení obvodových stěn (k.551). Zbytky zdiv se až na jediný fragment (u jímky k.554) zachytit nepodařilo.

Záchranný archeologický výzkum doložil v prostoru staveniště pozitivní nálezové situace, důležité pro poznání historického vývoje brněnského předměstí v období 14.-19. stol. V průběhu 14. stol. byl zdejší terén aktivně ovlivňován hydrografií říčky Ponávky, která zde vytvářela členitý bažinatý terén se spoustou „mrtvých" ramen. Někdy na počátku 15. stol. dochází k využití sprašových břehů nad bažinatým terénem. Budují se zde políčka a zahradní parcely, jejich systematické osidlování však ještě neprobíhá. V 16.-17. stol. zůstává, až na několik nových zděných hospodářských usedlostí (1650), zdejší terén ve své podstatě beze změny. V místě bývalého bažinatého ramene Ponávky nastává regulace městské stoky a okolní nerovný teren se zavážÍ hlínou a městským odpadem. O využívání tohoto místa ještě v průběhu 16.-17. stol. svědčí nálezy odpadních jímek, které se koncentrují do několika výrazných skupin. Mohly by teoreticky vymezovat zadní trakty jednotlivých domovních parcel. Na poč. 19. stol. zde mocnost nadložních vrstev výrazně narůstá. Bylo to zřejmě ovlivněno stavebním rozmachem na konci předchozího století, kdy probíhal významný transfer zeminy z celého areálu města (barokní fortifikace). Vzniklé terénní dorovnávky pak posloužily jako staticky vyrovnaný terén pro plánovitou zástavbu, která se zde v této předměstské části začala formovat někdy na poč. 19. stol.

Petr Kos, Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

Literatura:

Kos, P. 2000: Brno 2000. Víceúčelový dům, nároží ulic Milady Horákové – Koliště, ÚAPP Brno NZ č.j. 306/00.

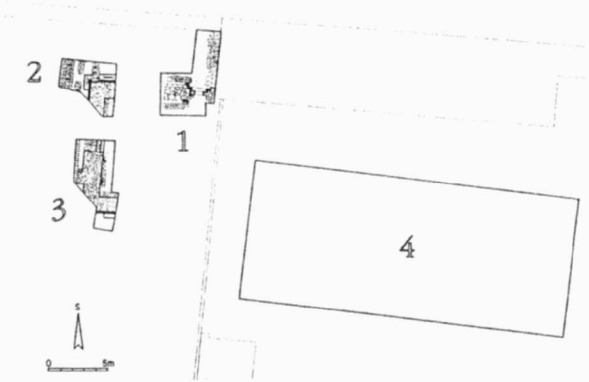
Kos, P., Matějíčková, A. 2001: Brno (k.ú. Zábrdovice, okr. Brno-město), PV 42, 200.

Resumé:

Brno (Kataster Zábrdovice, Bez. Brno-město), Milady Horákové und Koliště Str. Mittelalter (14.-15. Jh.), Neuzeit (16.-18. Jh.). Stadt. Rettungsgrabung.

BUČOVICE (okr. Vyškov)
„Zámek". Středověk, novověk. Tvrz, kostel, zámek. Zjišťovací výzkum.

Během záchranného archeologického výzkumu, vyvolaného rekonstrukcí kanalizačního řádu v areálu bučovického zámku koncem roku 2000, byl ve výkopu, označeném jako sonda č. 1 (obr. 4), zachycen unikátní ústupkový portál, patřící románsko-gotickému kostelu ze 13.-16. stol. (Palátová/Stránská/Vitula 2001, 203-204; Ondra/Stránská/Vitula 2001, 163-166). Vzhledem k tomu, že se k této stavbě váže velmi málo historických zpráv, vznikla v odborných kruzích diskuse o možnosti jejího dalšího průzkumu. Proto byl začátkem roku 2001 v rámci vědeckovýzkumné činnosti Státního památkového ústavu v Brně podán návrh na rozšíření odkryvu částí kostela prostřednictvím zjišťovacího archeologického výzkumu. Projekt si kladl za cíl upřesnění datace výstavby kostela, dále zjištění jeho půdorysného tvaru i rozměrů a konečně i zjištění vzhledu jeho západní strany.

Obr. 4. Bučovice, zámek. Celková situace ploch prozkoumaných při záchranném a zjišťovacím výzkumu v letech 2000 a 2001.
Bučovice, Schloß. Gesamtsituation der in den Jahren 2000 und 2001 während der Rettungs- und Testgrabung erforschten Flächen.

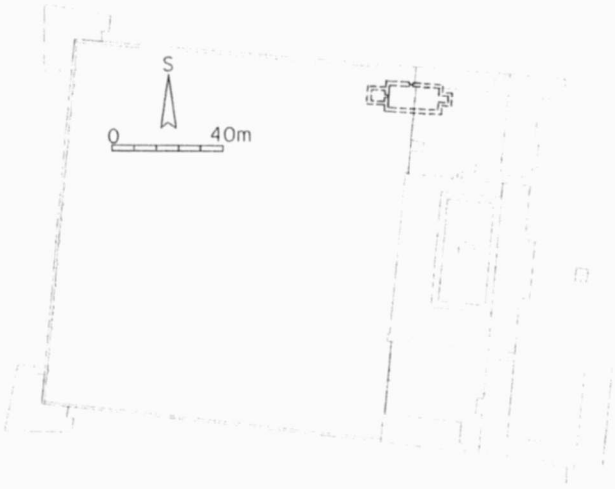
Zjišťovací archeologický výzkum, prováděný pracovníky archeologického oddělení SPÚ v Brně, začal koncem července 2001 a probíhal intenzivně v srpnu a poté ještě sporadicky v září téhož roku. V jeho průběhu byly otevřeny celkem dvě sondy (obr. 4: č. 2 a 3), mající značně nepravidelný tvar, protože byly limitovány co nejmenším rozsahem porušení stávající vzrostlé parkové zeleně. Novověké navážky a dorovnávky terénu byly odstraněny nejprve za pomoci zemního stroje UNC tak, aby se neporušily koruny dosud zachovaných zdí a kontexty datované do staršího novověku a středověku. Částečně odkrytý terén pak byl postupně snižován ručním kopáním a čištěním až na úroveň spodní vody. Vrstvy byly odebírány podle přirozených rozhraní tak, aby byla celkově zachována hmotná náplň jednotlivých kontextů. Plošná dokumentace se prováděla fotogrammetricky v několika různě starých úrovních, vertikální stratigrafie pak byla zachycována tradiční kresbou vybraných profilů. Zaměření celkové situace sond i jednotlivých vlícovacích bodů bylo prováděno pomocí totální stanice DTM 520, která umožňuje maximálně přesné zpracování počítačových výstupů.

První sonda (obr. 4: č. 2), odkrytá během zjišťovacího výzkumu v roce 2001, měla rozlohu 16,11 m^2. Situována byla s cílem zachytit severozápadní nároží románsko-gotického kostela, aby mohly být upřesněny jeho rozměry. To se podařilo v jihovýchodní části sondy. Mohutné, až 1,40 m široké lité zdivo bylo vně i uvnitř lícované pravidelnými pískovcovými kvádry. Jeho vnější strana byla ve výšce 0,40 m nad původní románskou úrovní terénu ozdobena reliéfním soklem, který vybíhal z paty severního portálu. Na nároží byl tento sokl ještě zvýrazněn o 0,20 m nižším dalším výstupkem (obr. 6). Z nároží směrem k severu vybíhala další mělce založená kamenná zeď mladší, zřejmě gotické přístavby (snad kaple sv. Kateřiny přistavěná ke kostelu v 15. stol. ?). K vnitřnímu líci kostelní zdi se 0,10-0,20 m nad románskou úrovní podlahy přimykala kamenná zídka, jejíž účel se nepodařilo přesně zjistit. Nejspíše však souvisela s gotickou úpravou podlahy v interiéru kostela, která byla ve 2. pol. 14. nebo v 1. pol. 15. stol. zvýšena dorovnávkou terénu o 0,50 m a pokryta pálenou dlažbou. Pod úrovní této dlažby byl v druhotném uložení kamenný kvádr s vytesanou kamenickou značkou a ještě níže pod ním se nacházela románská úroveň podlahy, která byla prostá hliněná a nesla stopy silného žáru. Na stěnách uvnitř stavby byly místy fragmenty vápenné omítky s několika vrstvami vápenného nátěru. Při snižování středověkých vrstev vně kostela byly při severní stěně odkryty a začištěny celkem tři úrovně prostých pozdně středověkých nebo raně novověkých hrobů. Zdokumentováno bylo celkem 5 pohřbů, z nichž většina již byla částečně dislokována. Hrobové jámy se v tmavé humózní vrstvě nepodařilo rozlišit a pohřbení neměli u sebe žádné milodary. Nejstarší úroveň hrobů nemohla být prozkoumána kvůli vysoké hladině spodní vody. Kromě pozůstatků zdí románsko-gotického kostela byly v sondě č. 2 odkryty i zbytky novověkých staveb. Patřily k nim kamenocihelná zídka a cihelný kanál (snad pozů-

statek teplovzdušného topení ?), protínající sondu v severojižním směru. Šlo zřejmě o fragmenty staveb souvisejících s hospodářským nebo zábavním zázemím zámku.

Další sonda (obr. 4: č. 3) o celkové rozloze 20,68 m^2 byla položena jižně od sondy č. 2 tak, aby v ní mohl být sledován a dokumentován průběh západní stěny kostela až po jeho jihozápadní nároží. Po snížení nadložních vrstev recentního a novověkého stáří byla v hloubce 0,65 m od současného povrchu a 0,50 m nad románskou úrovní podlahy začištěna úroveň gotické úpravy interiéru. Podle datování nálezů ojedinělých keramických zlomků byla podlaha někdy ve 2. pol. 14. nebo v 1. pol. 15. stol. uvnitř zvýšena hliněnou dorovnávkou a pokryta pálenou hliněnou dlažbou. Západní stěna byla uprostřed přerušena průchodem, který neměl žádný reliéfní portál, ale podlaha zde byla dodatečně v souvislosti s gotickou úpravou zpevněna kamennou zídkou. Ve vzdálenosti zhruba 2,30 m od jihozápadního nároží kostela vybíhala směrem k západu další zeď, pevně svázaná s hlavní západní zdí kostela. I když s ohledem na vzrostlou zeleň nemohl být průběh této zdi dále sledován, je nesporné, že jde o přístavbu (zřejmě věž nebo předsíň kostela) současnou s hlavní obvodovou románskou zdí. Svědčí o tom i skutečnost, že ve vnitřním prostoru přístavku je hlavní obvodová zeď o 0,20 m zesílena, nejspíše byla i omítnutá a chybí zde také ozdobný reliéfní sokl. Ten byl zachycen pouze u jižní stěny. Z toho můžeme usuzovat, že částečně odkrytý vstup nebyl hlavním vchodem do kostela, ale pouze průchodem do předsíně nebo podvěží. Stejně jako v sondě č. 2 byla i zde pod gotickou dlažbou a hliněnou dorovnávkou terénu kamenná zídka, související zřejmě s vrcholně gotickými úpravami interiéru. I západní stěna nesla uvnitř stopy omítnutí vápennou maltou. Podlaha románské fáze kostela byla prostá z dusané hlíny. Nejen tato podlaha, ale i značná část lícových kamenných kvádrů ve zdech, včetně dokonale opracovaného kamenného prahu, nesla stopy silného žáru. Úroveň gotické i románské podlahy uvnitř před vchodem porušil jeden z hrobů a další z nich porušil v jihozápadním rohu i vestavěnou zídku. Avšak kvůli vysoké hladině spodní vody tyto hroby nemohly být již prozkoumány.

Zjišťovací archeologický výzkum pomohl vyřešit otázku skutečné šířky románsko-gotického kostela a poskytl nové poznatky o půdorysném řešení jeho západní části. Nepomohl však upřesnit délku jeho lodi. Takový výzkum tradičními metodami už by nebyl únosný, protože východní část kostela se nachází v prostoru severního nádvoří zámku, které je oproti původnímu terénu uměle zvýšeno o více než 2 m. Proto jsme zvážili nabídku firmy EXMARKET M. T., s. r. o., na využití nedestruktivní metody výzkumu pomocí ultrazvukového pulzního radaru (GPR – Ground Penetrating Radar), který dokáže s citlivostí na centimetry horizontálně i vertikálně zachytit a přenosem na digitalizovaný videozáznam zobrazit podpovrchové anomálie. Na nádvoří byla přesně vyměřena plocha o rozloze 340 m^2 (obr. 4: sonda č. 4) a tímto přístrojem byla proměřena v bodové síti o rozměrech 0,50x0,50 m. Výsledky měření jsou více než přesvědčivé a délku kostela můžeme podle nich odhadovat na 25 m (obr. 5).

Obr. 5. Bučovice, zámek. Půdorys bučovického zámku s vyznačením polohy rekonstruovaného půdorysu zaniklého románsko-gotického kostela.
Bučovice, Schloß. Grundriß des Bučovicer Schlosses mit Bezeichnung des rekonstruierten Grundrisses der untergegangenen romanisch-gotischen Kirche.

Obr. 6. Bučovice, zámek. Severozápadní nároží zaniklého románsko-gotického kostela s reliéfním obvodovým soklem a nárožním výstupkem.
Bučovice, Schloß. Nordwestecke der untergegangenen romanisch-gotischen Kirche mit einem Relief-Umfassungssockel und dem Eckenausläufer.

Závěrem můžeme konstatovat, že vytčené cíle zjišťovacího výzkumu zaniklého kostela v Bučovicích byly prakticky bezezbytku dosaženy a jeho datování můžeme upřesnit ještě z hlediska historie umění. Velmi blízkou analogii k výzdobným prvkům severního portálu poskytuje profilace jednoho z ústupků portálu refektáře cisterciáckého kláštera ve Velehradě (Pojsl 1990, 123, 172, obr. 65, 110), který pochází z nejstarší fáze kláštera z let 1210-1228. Působení velehradské klášterní huti se má za doložené i v dalších více či méně vzdálených místech jižní Moravy, jako je např. kostel sv. Vavřince ve Vracově (okr. Hodonín) z let 1230-1240 (Richter 1957, 7-16), kostel sv. Václava v Kostelci (okr. Hodonín) ze 30. let 13. stol. (Samek 1999, 175-176) nebo fragmenty portálu kostela na hradě Lukově (okr. Zlín), doloženého nepřímo 1235 (Plaček 2001, 361). Podle časového zařazení těchto staveb můžeme také původní bučovický kostel datovat hypoteticky už do 30. let 13. stol., rozhodně však do první poloviny 13. stol. Zdobný obvodový sokl i ústupky portálu jsou podle provedení prací školených kameníků napodobujících cizí vzory.

Co se týče celkové rekonstrukce stavby, šlo bezesporu o jednolodní kostel 11,5 m široký a zhruba 25 m dlouhý, s osou mírně vychýlenou k JV. Hlavní vstup, umístěný na severní straně, směřoval k někdejší, zřejmě nikoliv nevýznamné tržní osadě a byl ozdoben reliéfním ústupkovým portálem. Uzavření lodi na východě zůstává zatím neznámé, nejpravděpodobnější se však jeví pravoúhlý tvar kněžiště podobně jako v Kostelci (ve Vracově je presbytář polygonální). V ose západního průčelí se nachází kolmé ostění prostého nezdobeného průchodu do prostory vymezené zdmi, z nichž jedna byla částečně odkryta. Tento prostor lze označit nejspíše za zbytky axiálně situované západní věže, jejíž podvěží by bylo podle četných analogií přístupné pouze z hlavní lodi (obr. 5). Nelze ani vyloučit, že jednolodní kostel s věží byl nejprve typem tribunového panského kostela s věžní či spíše pavlačovou tribunou a až později se stal farním kostelem tržní osady (hřbitov u kostela je doložen nejméně od roku 1405). Věž by pak mimo jiné zprostředkovala i vstup na tribunu. Neobvyklé je, že mezi západním průčelím a navazující zdí věže nebyla nalezena dilatační spára. To může svědčit o odlehčené konstrukci věže, na jejíž patrové zděné části mohla být posazena dřevěná konstrukce se zvonicí.

Pavel Borský, Radmila Stránská, Petr Vitula
SPÚ Brno

Literatura:

Ondra, K., Stránská, R., Vitula, P. 2001: Stavební kameny zdiva románského kostela v areálu zámku v Bučovicích. In: Ve službách archeologie III, Sborník k 75. narozeninám Prof. RNDr. Jana Jelínka, DrSc. Brno, 163-166.

Palátová, H., Stránská, R., Vitula, P. 2001: Bučovice (okr. Vyškov), PV 42 (2000), 203-204.

Plaček, M. 2001: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha.

Pojsl, M. 1990: Velehrad. Stavební památky bývalého cisterciáckého kláštera. Brno.

Richter, V. 1957: Raněgotická stavba vracovského kostela. In: Umění a svět 1, Gottwaldov, 7-16.

Samek, B. 1999: Umělecké památky Moravy a Slezska. 2. svazek J-N. Praha.

Resumé:

Bučovice (Bez. Vyškov), „Schloss". Kirche, Schloss. Mittelalter, Neuzeit. Feststellungsgrabung.

DIVÁKY (okr. Břeclav)

„Padělky za humny". Střední a mladší doba hradištní. Pohřebiště. Záchranný výzkum.

Na základě upozornění Jaroslava Němečka, že na návrší jižně od vsi jsou naorány hroby, provedl ÚAPP Brno ve spolupráci s katedrou antropologie PřFMU v září 2000 záchranný výzkum na ploše 11x17 m, při němž bylo prozkoumáno 16 kostrových hrobů, z nichž většina je datována do mladší doby hradištní. Jeden hrob zachycený mimo zkoumanou plochu je keramickou nádobou datován do střední doby hradištní. V mladohradištních hrobech se našly mince, esovité záušnice a nožíky.

Josef Unger, ÚAPP Brno

Resumé:

Diváky (Bez. Břeclav), „Padělky za humny". Mittlere und jüngere Burgwallzeit. Gräberfeld. Rettungsgrabung.

DLOUHÁ LHOTA (okr. Blansko)

Kostel sv. Bartoloměje. Středověk-novověk (14.-18. stol). Ossarium. Záchranný výzkum.

Kostel sv. Bartoloměje se nachází na V okraji obce. Na mapě ZM ČR 1:10 000 list č. 24–14–18 je jeho poloha vyznačena těmito koordináty od Z a J s.č. 352:309 mm. Při výkopu odvodňovací rýhy za presbytářem (nachází se na S straně kostela) bylo nalezeno množství lidských kostí (zejména lebky a dlouhé pažní, stehenní a holenní kosti). Kosti byly uloženy ve směru S-J (v ose kostela). Jáma, ve které byly kosti uloženy, byla jen vykopána do podloží a po jejich uložení zpětně zaházena. Nebyly zdokumentovány žádné známky architektonických úprav (např. vyzdívka, bednění). Výkopem o šířce a hloubce 1,0 m byla zjištěna pouze délka jedné ze stran ossaria – 5,0 m.

Od 14. stol. je v obci doložen kostel sv. Vavřince, bohužel bez bližšího určení místa. V jeho okolí se pohřbívalo až do konce 18. stol., kdy areál zaniká. Kosterní pozůstatky z něj byly pravděpodobně exhumovány a přeneseny do ossaria ke kostelu sv. Bartoloměje, postavenému v letech 1804–1805 na „zeleném drnu".

Tomáš Berkovec, ÚAPP Brno

Literatura:

Samek, B. 1994: Umělecké památky Moravy a Slezka 1 (A/A). Praha.

Tenora, J. 1903: Vlastivěda Moravská II. díl. Kunštátský okres. Brno.

Resumé:

Dlouhá Lhota (Bez. Blansko), Sv. Bartoloměj Kirche. Mittelalter-Neuzeit (14.-18. Jh.). Ossarium. Rettungsgrabung.

DRNOVICE (okr. Vyškov)
Intravilán obce. Novověk. Sídlištní vrstva. Záchranný výzkum. Uložení: Muzeum Vyškovska (i.č. A 11 064–11 074).

Poloha lokality v ZM ČR 1:10 000, list č. 24-41-15, je dána souřadnicemi od Z a J s.č. 51,5:132 mm. Při hloubení rýhy pro vodovodní přípojku stáčírny pitných vod byla na pravém břehu potoka Drnovky narušena novověká kulturní vrstva obsahující uhlíky, drobné kousky cihel, kameny, zvířecí kosti, keramiku a železné hřebíky. Datovat ji můžeme do 18. století. Jako intruze se v tomto kontextu jevila středověká keramika zdobená horizontálním rýhováním ze 14.-15. stol.

Tomáš Zeman, Muzeum Vyškovska

Resumé:

Drnovice (Bez. Vyškov), Intravillan der Gemeinde. Neuzeit. Siedlungsschicht. Rettungsgrabung.

HLUČÍN (okr. Opava)
Bašta č. 8. Středověk, novověk. Opevnění. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum spíše sondážního charakteru se uskutečnil od 30. 7. do 25. 10. 2001 v SV části bývalého městského opevnění, v prostoru bašty č. 8, parc. č. 55. Akce proběhla v souvislosti s opravami tohoto objektu a terénními úpravami v jeho okolí po demolici chátrajícího domku, do bašty v průběhu novověku vestavěného. Jejím cílem bylo zachycení stratigrafie místa, eventuálně zjištění stop aktivit předcházejících stavbě bašty, dobudované zhruba ve 30. letech 16. století, a způsobu jejího budování. Práce měly zmapovat prostor uvnitř i vně objektu se zaměřením na získání hmotných důkazů o existenci parkánu, parkánové hradby a příkopu, kterou indikovaly výsledky geofyzikálního průzkumu z r. 1994. Poslední úkol nemohl být z objektivních důvodů prozatím splněn a bude předmětem dalšího výzkumu, patrně v r. 2002.

Samotná bašta je zděna z lomového kamene na vápennou maltu. Zatímco z vnější strany působí dosud homogenně, zevnitř je zdivo silně narušeno, hlavně záměrným odebíráním kamenů jako stavebního materiálu pro užití jinde. Síla nadzemního zdiva se proto dnes pohybuje mezi 0,80-0,95 m. Již v počáteční fázi výzkumu byly obnaženy základy bašty v jejich původní šíři cca 2 m, včetně ukončení jejího levého ramene, které bylo kvůli vestavbě domku zcela ubouráno.

Prostor bašty byl zkoumán pomocí sond (S1-S5). Povrch celého místa byl díky úpravám po demolici v r. 2000 pokryt vrstvičkou šedého štěrku, narušenou a místy překrytou smíšeným materiálem pocházejícím z výkopu pro potřeby statika (později sonda S1), vzniklého již před výzkumem. Následovaly vrstvy smíšeného obsahu, buď odpadního charakteru, nebo druhotně přemístěné vyrovnávky terénu, vzniklé zřejmě v době stavby domku či v průběhu jeho existence. Soustřeďovaly se více v centrální části bašty, blíže jejímu čelu, v místech výstupu z ní se stratigrafie stávala podstatně jednodušší. Zde kromě recentní úpravy terénu tvořila původní povrch smíšená podemoliční vrstva a novověká vrstva pod ní, která již nasedala na středověkou kulturní vrstvu, zachycenou v celém zkoumaném prostoru. Její síla se pohybovala od 0,20 do 0,50 m, v sondě S3 dosáhla místně i 1,30 m. Níže se již nacházelo neporušené písčité podloží.

Vlastní těleso bašty pod dnešním terénem pokračovalo v místech konce obou ramen do hloubky 0,90-1,00 m, směrem k čelu bašty se hloubka rapidně zvyšovala, takže ani výkopem do 3,10 m zde nebylo dosaženo základové spáry, sondáž pedologickou tyčí prokázala pokračování zdi ještě v hloubce 3,50 m. Síla základů v nejexponovanějším místě nebyla konstantní jako na povrchu, ale zhruba 1,10 m pod terénem se základy o 0,20 m rozšiřovaly, o 1,20 m níže naopak ustupovaly. Zatímco obě ramena byla zbudována ve středověké kulturní vrstvě, v místech maximální výduti bašty zasahovalo kamenné zdivo hluboko pod ní do rostlého písku. Tento způsob výstavby, zohledňující konfiguraci terénu, ostatně koresponduje se situací zjištěnou u dalších dvou dodnes zachovaných hlučínských bašt - č. 5 a 9, zkoumaných archeologicky již v r. 1994.

Na ukončení levého křídla bašty navazovala hradební zeď o síle cca 2 m, dochovaná pod povrchem v délce 3,20 m.

Nálezy ze sledovaného prostoru zahrnovaly

především keramiku, sporadicky zkorodované železné předměty, kosti a skleněné zlomky. V keramickém materiálu převažuje kuchyňské zboží, v menším počtu kachle. Nejstarší zlomky keramiky z jediné zachycené středověké kulturní vrstvy náležejí počátku 14. století, druhotně se vyskytnou i v mladších vrstvách, kde se mísí s novověkým až recentním materiálem.

Zámek. Středověk, novověk. Kulturní vrstva. Zjišťovací výzkum.

V průběhu srpna 2001 byly sledovány výkopové práce na nádvoří hlučínského zámku (Kostelní ul. 4, čp. 286, parc. č. 454). K sondáži zde došlo v rámci přípravy projektu úprav této plochy. Ovzorkovány byly dvě sondy na dvou vytypovaných místech při obvodové zdi zámecké budovy. Po sejmutí povrchového štěrkoasfaltu, popřípadě betonu následovalo několik vrstev dřívějšího vyrovnávání terénu, v hloubce zhruba 1 m se objevily podložní vrstvy v podobě rezavě hnědého štěrku. Těsně na něj nasedala více či méně narušená středověká kulturní vrstva o síle od 0,02 do 0,25 m. Obsahovala nečetné keramické zlomky, drobky uhlíků, mazanice, zkorodovaného železa a úlomků kostí. Nalezená keramika náleží rámcově 14.–1. polovině 15. století.

Hana Teryngerová, SPÚ Ostravě, arch. odd. Opava

Resumé:

Hlučín (Bez. Opava), Bastion Nr. 8. Mittelalter, Neuzeit. Befestigung. Rettungsgrabung.

Hlučín (Bez. Opava), Schloss. Mittelalter, Neuzeit. Kulturschicht. Rettungsgrabung.

HLUK (okr. Uherské Hradiště)
"Rybník". Středověk, novověk. Sídliště. Povrchový průzkum.

Při polních pracích byl v roce 1998 jihovýchodně od obce nashromážděn soubor střepové keramiky ze 14.-16.století. Mezi nálezy zaujme přeslen vyrobený z keramického střepu ze dna nádoby.

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Resumé:

Hluk (Bez. Uherské Hradiště), „Rybník". Mittelalter, Neuzeit. Siedlung. Terrainbegehung.

HORNÍ MOŠTĚNICE (okr. Přerov)
„Mrtvý", „Padělky pod Šafránicí". Novověk. Sídliště. Povrchový sběr.

V jarních měsících roku 2001 byly povrchovými sběry získány menší soubory novověké keramiky v trati „Mrtvý" severně od říčky Moštěnky a v trati „Padělky pod Šafránicí" jižně od říčky Moštěnky. Nálezy z trati „Padělky pod Šafránicí" patrně souvisí se zaniklou vsí, která se nacházela mezi Horní Moštěnicí a Beňovem na pravém břehu Moštěnky, kde po vsi zbyl mlýn Štulbach (Hosák 1967, 306; Nekuda 1961, 140).

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Literatura:

Hosák, L. 1967: Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848, Ostrava.

Nekuda, V. 1961: Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu, Brno.

Resumé:

Horní Moštěnice (Bez. Přerov), „Mrtvý", „Padělky pod Šafránicí". Neuzeit. Siedlung. Terrainbegehung.

HRÁDEK (okr. Znojmo)
Intravilán obce. Středověk. Kulturní vrstva. Záchranný výzkum.

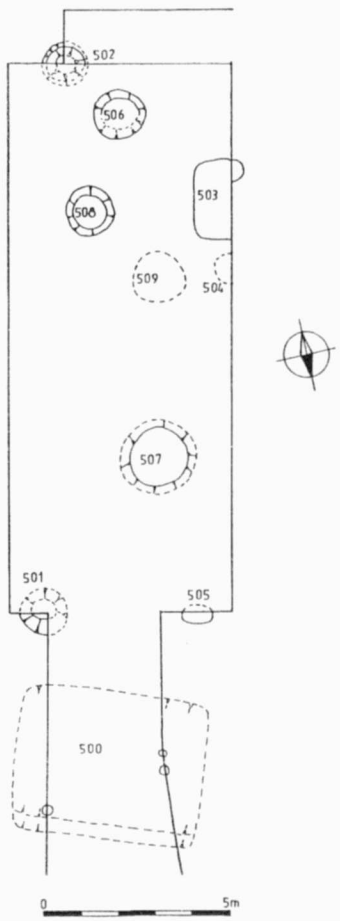
Při výstavbě první etapy telefonních kabelů v obci se podařilo zachytit v březnu a dubnu 2001 v prostoru před místní školou středověké nálezy. Na ZM ČR v měřítku 1:10 000 list č. 34-13-15 se místo nálezu nachází v bodě od Z a J s.č. 22:246 mm. Nadmořská výška v místě nálezu činí 182 m n. m. Zlomky keramiky, mazanice a uhlíků pocházejí z výrazné kulturní vrstvy, kterou můžeme datovat do průběhu 14. století.

Intravilán obce, RD p. Sokola. Doba mladohradištní, středověk, novověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

V průběhu záchranného archeologického výzkumu v trasách kanalizace v intravilánu obce bylo zjištěno, že cca 150 m východně od kostela bylo na stavební parcele p. Sokola provedeno vyhloubení budoucího vjezdu a suterénu rodinného domu o celkové rozloze 120 m^2. Záhy jsme po domluvě s majitelem přistoupili k záchrannému výzkumu, který proběhl na počátku března 2001. Parcela se nachází uprostřed starého jádra obce na výrazné levobřežní terase řeky Dyje, od níž jí odděluje kanál Krhovice-Hevlín. Podloží je zde tvořeno drobnými vrstvami jílovitých terciérních písků a jílů o mocnosti několika metrů. Nadmořská výška zkoumaného prostoru je 198 m n.m. Na ZM ČR v měřítku 1:10 000 list č. 34-13-15 se plocha výzkumů nachází v bodě od Z a J s.č. 40:233 mm.

V profilech obdélné stavební jámy a v jejím dně se podařilo zjistit, zdokumentovat, ovzorkovat či zcela prozkoumat zbytky 10 objektů. Do mlado-

hradištního období lze datovat zbytek zásobní jámy 506 (obr. 7) o průměru 1,6 m a hloubce zachované, prozkoumané části 1,4 m. Celkovou hloubku od úrovně geologického podloží můžeme odhadnout na 3,2 m. Objekt byl vyplněn množstvím přepálených lomových kamenů, osteologického materiálu a pískovcových brousků. Je datován několika charakteristickými fragmenty a zlomky keramiky do průběhu 1. poloviny 12. století. Převážná část objektů je datovaná do 14. století (500, 501, 502). V prostoru nájezdu (obr. 7) došlo k poškození velké polozemnice (500), jejíž rozměry lze odhadnout na 5x4 m a hloubku 0,8 m. Měla přímé, šikmé až kolmé stěny a v jejím rovném dně se podařilo zachytit tři kůlové jámy její nadzemní konstrukce. Zázemí obydlí tvořila soustava zásobních jam oválného až vakovitého profilu o hloubce od 1,8 do 3 m. Nejvíce nálezů (především keramiky, mazanice, uhlíků a železných předmětů) pochází z prozkoumané čtvrtiny zásobní jámy 502. Nejmladším objektem byla studna z průběhu 16.-17. století s kamennou kružbou, která zůstala po snížení funkční v suterénu domu.

Obr. 7. Hrádek, dům p. Sokola. Půdorys prozkoumané plochy.
Hrádek, Haus Herrn Sokols. Grundriß der Grabungsfläche.

Intravilán obce. Středověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při výstavbě dvou větví kanalizace se podařilo v intravilánu obce zachytit a zdokumentovat na 14 středověkých sídlištních objektů a jednu novověkou studnu. První 3 objekty (jáma, 2 zásobní jámy) s výrazným sledem kulturních vrstev se nacházely na náměstíčku s parkem v jihovýchodní části obce a byly zdokumentovány počátkem dubna 2001. Přírodní podmínky jsou popsány výše (viz rodinný dům p. Sokola). První koncentrace objektů se na ZM ČR list č. 34-13-15 v měřítku 1:10 000 nacházela v rozmezí bodů od Z a J 60:232; 70:229 mm. Nadmořská výška v tomto prostoru činí 203 m n.m. a je nejvyšším bodem obce, v těsné blízkosti prostoru, kde mělo stát opevnění dřevěnohlinitého hradu Znojemského údělu. Zásobní jámy dosahovaly značných rozměrů. Průměr ústí činil 2, respektive 2,1 m, průměr v místě maximálního podhloubení 3,3 m. Hloubka objektů byla 3 a 2 m. Zjištěný sled kulturních vrstev s výrazným požárovým destrukčním horizontem, ale i zahloubené objekty můžeme datovat do průběhu 14. století.

Druhá výrazná kumulace středověkých objektů byla zjištěna uprostřed současného intravilánu obce, jehož nadmořská výška činí 190 m n.m. Na ZM ČR v měřítku 1:10 000 se zjištěné objekty nacházejí v rozmezí bodů od Z a J 28:255; 45:248 mm. Výzkum v této části trasy kanalizace proběhl koncem listopadu a počátkem prosince 2001. Podařilo se zdokumentovat a ovzorkovat 11 objektů, které tvoří 1 větší (511) a 1 menší hliník (516), 2 polozemnice (519, 521), 5 zásobních jam různých velikostí a 2 menší jamky. Objekty jsou datovány do průběhu 14. století. K nejzajímavějším objektům patří nepochybně obrovský hliník o zjištěné délce 28,5 m a hloubce, která kolísala mezi 0,4-1 m. Zdokumentován byl jeho západní okraj v délce 7 m. Je zřejmé, že celý prostor byl využíván dlouhodobě k těžbě kvalitní žluté spraše. Z doposud sledovaných výkopů v obci je to jediné místo, kde se spraš v dostatečné míře vyskytuje. Zjištěné polozemnice (jámy 519, 521) byly orientovány delší osou V-Z. Měly kolmé až šikmé přímé stěny, rovné dno se zbytky kůlové konstrukce nadzemní části a délku kolem 5 m. Soubor zahloubených objektů ze všech tří akcí v intravilánu Hrádku ukázal především hustotu a částečně i rozsah osídlení této významné mladohradištní a středověké lokality.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Hrádek (Bez. Znojmo), Intravilan der Gemeinde. Mittelalter. Kulturschicht. Rettungsgrabung.

Hrádek (Bez. Znojmo), Intravilan der Gemeinde, Haus vom Herr Sokol. Jüngere Burgwall-

zeit, Mittelalter, Neuzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

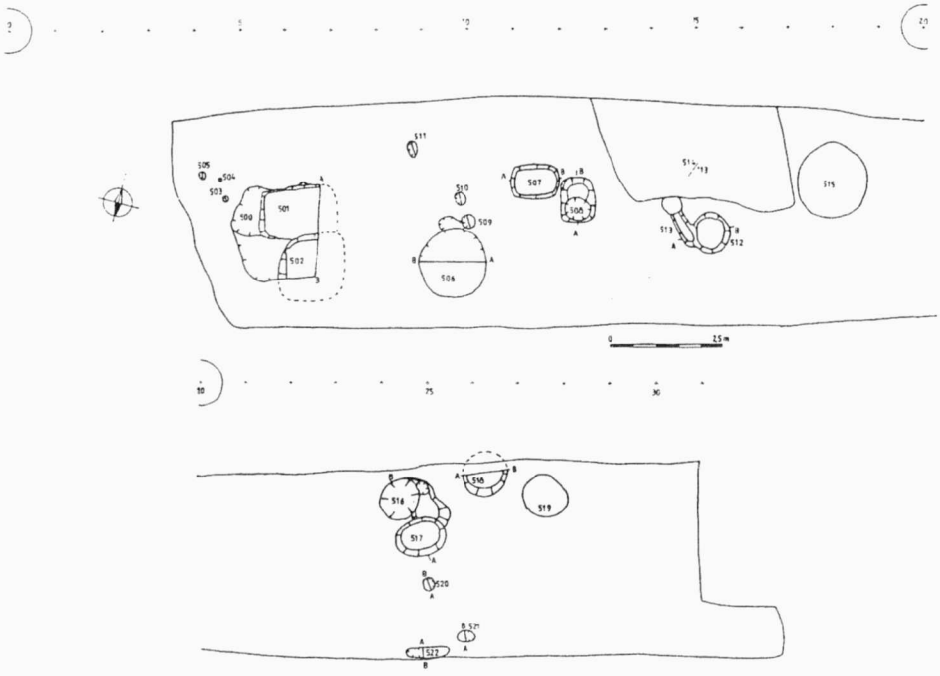
Hrádek (Bez. Znojmo), Intravilan der Gemeinde. Mittelalter. Siedlung. Rettungsgrabung.

HRUŠOVANY NAD JEVIŠOVKOU (okr. Znojmo)

Nám. Míru. Doba mladohradištní, středověk, novověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

V dubnu a květnu 2001 proběhl záchranný archeologický výzkum při rekonstrukci náměstí Míru v Hrušovanech nad Jevišovkou. Pro potřeby vybudování inženýrských sítí a budoucí dláždění prostoru byl skryt na geologické jílovité podloží pruh budoucího náměstí o rozměrech 30x5 m. Další části prostoru byly sníženy na novodobé navážky, případně středověké objekty. Sledované území na ZM ČR v měřítku 1:10 000 list č. 34-14-02 se nachází v rozmezí bodů od Z a J. s.č. 20:118; 23:120 mm. Liniové výkopy pro budoucí okrasnou zídku před Městským úřadem se pak nacházely v okolí bodu 25 mm od západní sekční čáry a 116 mm od jižní sekční čáry. Nadmořská výška v prostoru náměstí činí 180 m n.m.. Nachází se asi 600 m od levého břehu řeky Jevišovky a je nad její tok jen mírně vyvýšena. V průběhu 17. a 18. století zde dokonce existovala soustava rybníků.

Na skryté ploše se podařilo zdokumentovat, ovzorkovat a částečně prozkoumat 23 zahloubené objekty. Mimo tuto plochu pak zbytek jámy, případně kulturní vrstvy z průběhu 14. století (jáma 523). Zde byla celá situace značně poškozena mladší zástavbou a recentními výkopy, takže ji nelze jednoznačně interpretovat. Na hlavní ploše bylo zjištěno 9 kůlových jam (503-505, 509-511, 520-522) a řada kruhových i nepravidelných zahloubených objektů (obr. 8). K nejdůležitějším objektům patří jáma 502 se zbytky dřevěného roubení, interpretovaná jako studna a datovaná do 14. století. Kruhové ústí o průměru 1,5 m se po 20 cm změnilo na pravoúhlou čtvercovou jámu, v jejíž rozích se nacházely kůlové jámy se stopami po dřevěné konstrukci. Studnu, tak jako většinu větších objektů se nepodařilo prozkoumat celou, protože na celé ploše intenzivně nastupovala v hloubce 0,5 m spodní voda. Do stejného období můžeme datovat i objekt 506. V těchto objektech se také vyskytovaly zlomky středohradištní keramiky, které můžeme rámcově datovat do průběhu 9. století. Ze zbylých jam pochází novověká keramika, jámy se nepodařilo datovat vůbec. V prostoru před Městským úřadem se podařilo zachytit stratigrafii 5 vrstev, které v neporušeném terénu představují ojedinělý doklad vývoje tohoto prostoru. Na jílovité podloží (k.103) nasedal mocný horizont s ojedinělými nálezy kultury s lineární keramikou a nálezy kulturního komplexu popelnicových polí (viz kapitoly Neolit a Doba bronzová), datovaný do doby mladohradištní (12. století). Nad ním se nacházela vrstva s nálezy 14.-16. století (k. 101) a zcela recentní navážky (k. 100). Nová zjištění tak doplnila poměrně hojné nálezy z pravěku a protohistorie, které pocházejí z extravilánu města.

Obr. 8. Hrušovany nad Jevišovkou, Nám. Míru. Plán zkoumané plochy.
Hrušovany nad Jevišovkou, Nám. Míru. Plan der Grabungsfläche.

„Sever". Novověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

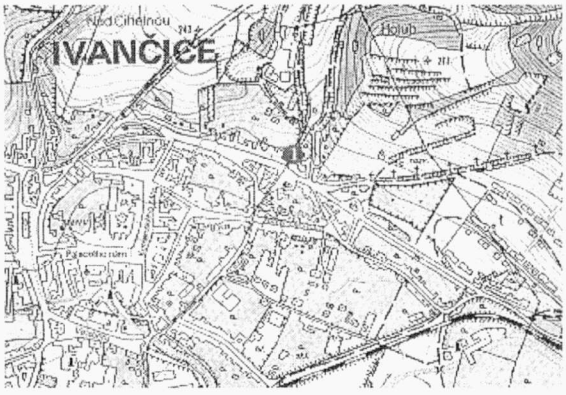
Některé objekty záchranného výzkumu (viz kap. Doba bronzová) byly pravděpodobně recentní, z průběhu 18.-20. století. Řada obdélných jam jsou pozůstatky střelnice, která zde fungovala v průběhu 2. světové války.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Hrušovany nad Jevišovkou (Bez. Znojmo), Nám. Míru. Jüngere Burgwallzeit, Mittelalter, Neuzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

Hrušovany nad Jevišovkou (Bez. Znojmo), „Sever". Neuzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 9. Ivančice. 1 - místo nálezu.
Ivančice. 1 - Fundort.

IVANČICE (okr. Brno-venkov)
Intravilán města. Novověk. Kulturní vrstva. Záchranný výzkum.

Při sledování výkopů pro uložení kabelů fy SELF SERVIS, s.r.o., byla v bezejmenné spojce mezi ulicemi Horní Hlinky - Hřbitovní a U Cihelny zjištěna kulturní vrstva, datovatelná zlomky keramických nádob, kachlů, cihel apod. do 16. až 17. století. Datovací materiál byl získán především z výhozu, vlastní výkop byl natolik úzký (méně než 0,5 m), že nedovoloval podrobnější průzkum a dokumentaci profilů. Bylo však zřejmé, že výkop (hl. cca 0,7 m) nedosáhl rostlého geologického podloží, takže skutečnou mocnost kulturního souvrství ani jeho kompletní datování nebylo možné určit. Význam nálezu spočívá v tom, že se zřejmě poprvé podařilo přesněji lokalizovat svobodný dvůr na Hlinkách, jehož existence je bezpečně doložena od 15. st., kdy byl nazýván Bohunkovský podle majitelky Bohunky z Pernštejna. V roce 1639 jej koupil patrně nejznámější držitel Jan Komínek z Engelhuzu, hejtman na hradě Veveří. Později na místě dvora vznikla hospoda Na Bačkoře. Z písemných pramenů bylo dosud známo pouze to, že dvůr stával před Kounickou branou naproti kapli Nejsvětější Trojice (Kuča 1997, 505).

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Literatura:

Kuča, K. 1997: Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. Praha, 505.

Resumé:

Ivančice (Bez. Brno-venkov), Intravillan der Gemeinde. Neuzeit (16.-17. Jh.). Kulturschicht. Rettungsgrabung.

KARVINÁ (k. ú. Fryštát, okr. Karviná)
Ul. Pivovarská. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum

Záchranný výzkum vyvolaný rekonstrukcí ulice a výstavbou nových inženýrských sítí v historickém jádru města proběhl ve dnech 10.-17. 10. 2001. V trase kabelovodu pod vozovkou na ulici Pivovarské v SZ části města (SPÚO akce č.22/01) bylo zjištěno několik zahloubených objektů z 13/14. až 18. stol. Nejstarší nálezovou situaci představovala kůlová stavba, z které se podařilo zachytit dvě kůlové jámy. Oporu stěn objektu tvořil mělký žlábek pro uložení trámu. Úplně byla zachycena jedna z kratších stěn stavby a částečně i jedna delší. S tímto objektem patrně souvisela sídlištní jáma k. 514 s nečetnými keramickými nálezy, částečně prozkoumaná poblíž jeho kratší západní stěny. Po zániku kůlové stavby byla celá situace překryta nesouvisle dochovaným štětem s bohatými keramickými a osteologickými nálezy ze 14. století.

Stejný časový horizont reprezentovaly nálezy z částečně zkoumané větší jámy k. 503 nepravidelného půdorysu s vyšší koncentrací uhlíků v zásypu. Již zaplněnou jámu rovněž překryl štět, na který nasedaly subrecentní přemístěné vrstvy pod vozovkou. Vyjma tyto situace byly zkoumány další tři sídlištní jámy (k. 500-502), z nichž jáma k. 500, odkrytá v ústí ul. Pivovarské do ul. Sv. Čecha, poskytla zajímavý soubor zlomků komorových reliéfních kachlů s heraldickým motivem z 2. pol. 17. stol. Nálezové situace na ul. Pivovarské dokládají intenzívní sídlištní aktivity v příhradebním prostoru SZ části Fryštátu.

Ul. Fryštátská. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum

Na ulici Fryštátské, která ve středověku spojovala náměstí s jednou z městských bran, narušil výkop pro kanalizaci souvrství komunikačního charakteru o mocnosti 1,2-1,4 m. Dokumentace stěn výkopu a ovzorkování jednotlivých vrstev proběhla dne 4. 9. 2001 (PÚO akce č. 17/01). Na svažité podloží, tvořené šedožlutým jílem, nasedala

tmavohnědá jílovitá vrstva k. 108 o mocnosti až 0,5 m, která směrem k východu vykliňovala. Obsahovala četné odštěpky a odřezky dřev. Několik keramických fragmentů umožňuje datování jejího vzniku do 13./14. stol. – 1. pol. 14. stol. Při bázi této vrstvy byl ve stěně výkopu patrný podélně položený kmen, zaznamenány byly i dva hrotité kolíky zapuštěné do podloží. Povrch vrstvy k. 108 byl zpevněn štětem. Z dalších, většinou vyrovnávacích vrstev se nepodařilo získat datovatelné nálezy, v případě k. 105 se jednalo o další zpevnění štětem.

Michal Zezula, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava

Resumé:

Karviná-Fryštát (Bez. Karviná), Pivovarská Str. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Karviná-Fryštát (Bez. Karviná), Fryštátská Str. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

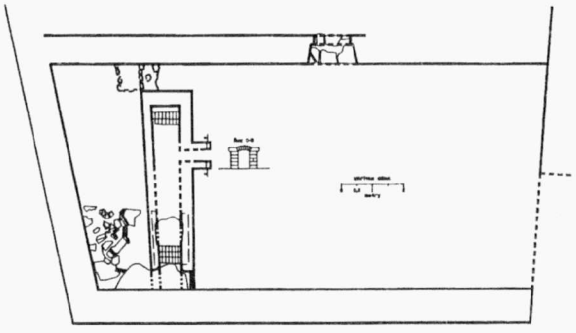
KOPŘIVNÁ (okr. Šumperk)
Nový hrad. Hrad. Středověk. Záchranný výzkum.

Ruina Nového hradu leží na ostrohu vybíhajícím západním směrem nad úzké údolí řeky Moravy. Jedná se o úctyhodnou fortifikaci, jejíž hradby zabíraly maximální prostor 300x100 m.Ve zdech velmi intenzivně hlodá zub času a stojíme prakticky před okamžikem, že většina doposud stojících, ale silně narušených zdí velmi brzy spadne. Proto se ustavil Spolek přátel Nového hradu u Hanušovic a ve spolupráci s obecním úřadem v Kopřivné a pod kontrolou orgánů státní památkové péče zahájil sanaci vydrolených a bortících se hradeb. Členové spolku si vybrali nejvíce ohrožené místo v prostoru tzv. druhé brány a zde v rámci odlehčení zdí provedli v letech 1999-2001 menší záchranný archeologický výzkum.

Za dnešního stavu poznání je velmi obtížné datovat počátky výstavby hradu, první jistou zmínku klade M. Plaček k roku 1374, kdy je Václav z Mladějova a Radičova uváděn vedle funkce zemského pronotáře také jako purkrabí Nového hradu. Vlastivědná literatura z první poloviny minulého století uváděla jako nejstarší zprávu z roku 1417. Hrad s úspěchem přežil období husitských zmatků, ale osudným se pro něj stal další z velkých konfliktů střední Evropy v 15. století. Jeho poslední držitel Jiří Tunkl z Brníčka a Zábřeha stál ve válce mezi Matyášem Korvínem a Jiřím z Poděbrad na slabší straně, a proto k destrukci Nového hradu došlo v roce 1471 za ofenzivy uherského vojska proti Tunklům. Archeologický výzkum nemůže blíže stanovit dobu destrukce, množství nálezů při odkryvu však dokládá, že útok byl velmi prudký, po dobytí hrad hořel bez hašení a později také nikdo nešel vyhrabat přepálené železné předměty. K roku 1504 se již Nový hrad připomíná jako"hrad pustý". Pohyb v prostorách hradu dokládá groš Vladislava II. Jagelonského, datovaný dle řezače želez Jíšy do let 1479-1494.

Dle současných znalostí se hrad skládá ze dvou částí, které vznikly zhruba ve třech fázích. Na nejvyšším místě ostrožny, oddělené dvěma příkopy, je samotné jádro s mimořádně úspornou bergfritovou dispozicí, kterou lze zařadit do druhé poloviny 13. nebo počátku 14. století. Druhá, nejdůležitější fáze výstavby je kladena do let 1360-1375 a hrad při ní dostal první a druhý okruh opevnění, šest velkých hranolových dovnitř otevřených věží. Pravděpodobně koncem 14. nebo počátkem 15. století nabyl hrad na západě a severozápadě další pás opevnění, zesílený drobnými dovnitř otevřenými hranolovými baštami, které nahradily starší dřevěnou palisádu.

Archeologická situace byla v prostoru druhé brány dosti složitá, díky tzv. pompejské situaci se dochovalo velké množství železných předmětů, zejména hřebů k uchycení konstrukce srubu a šindelů na střeše. Po odkrytí strážnice na Novém hradu si budeme muset opravit zažitou představu o tom, že ve středověku bylo železo vzácné. Dokladem je jednoduchý pilník o hmotnosti 1,3 kg, pro který nenacházíme v současném nálezovém fondu ve střední Evropě obdoby.

Obr. 10. Kopřivná, Nový hrad. Půdorys odkryté strážnice.
Kopřivná, Nový hrad. Grundriß der freigelegten Wachstube.

Prostor strážnice má lichoběžníkovitý tvar o rozměrech 14-16x7,3-7,5 m a prochází se jím druhou branou do vlastního hradu (menší brankou v severní stěně). Účelové objekty se nacházely při západní obvodové zdi, archeologicky se podařilo vydělit dvě fáze. Nejprve zde existovalo zajímavé otopné zařízení. Tvořil jej kanálek v délce 740 cm, jeho vnější šířka v severní části byla 160 cm, vnitřní pak 90 cm, v jižní části, silně poškozené, 140 cm a vnitřní 70 cm. Na několika místech se dochovala cihelná klenba. Do otopného zařízení se přikládalo z východní strany otvorem o šířce 85 cm, odvod kouře se nepodařilo ve složité nálezové situaci nalézt. Dnes je velmi obtížné stanovit, kdy bylo

postaveno, jak dlouho sloužilo a k jakému účelu bylo vybudováno. Totožná pec se nalezla v areálu zaniklé středověké vsi Mstěnice u Třebíče a je interpretována jako součást sušárny (Nekuda 1985). Také v předměstí zaniklého města Sezimovo Ústí v objektu sladovny byla zřízena obdobná pec a R. Krajíc ji také považuje za sušárnu k přípravě sladového piva. Po blíže neurčené době ztratila pec svou funkci a nad ní byl vybudován srubový objekt, který se ze tří stran opíral o kamenné obvodové zdi. Stavba měla zhruba rozměry 740x300-400 cm, přesnější rozměry není možné uvést, neboť se nedochovaly zbytky spodního srubového věnce a průběh východní stěny tak musíme jen volně interpretovat. Strop byl nepochybně vymazán hlínou, jak dokládají velké bloky vypálené hlíny spadlé na zem a střecha pokryta šindelem připevněným k podložce jednoduchými hřeby. Při severní stěně strážnice si hradní posádka zřídila kachlová kamna, která stála na jednoduchém kamenném soklu o rozměrech zhruba 90x140 cm. Jednalo se o kameny spojované nasucho bez lícování, takže vnější rozměr kamen mohl být větší. Okolí soklu bylo pokryto roztříštěnými zbytky jednoduchých nádobkových kachlů s kruhovým dnem o průměru cca 11-12 cm,v současné době neznáme celkový počet jedinců použitých k jejich stavbě. Všechny exempláře jsou zhotoveny z písčité hlíny do okrova vypálené, na vnější straně jsou drobné vývalky vzniklé při vytáčení na hrnčířském kruhu. Kachle nejsou příliš kvalitně vyrobeny, v jednoduché strážnici však zcela plnily svůj účel. V destrukci se také nalezly masivní hliněné roury o délce zhruba 40 cm a průměru 16 cm. Jednoduchá kamna ve strážnici nebyla nepochybně jediným otopným zařízením na hradě. Na volné ploše u brány se nalezly zbytky komorového kachle s motivem jelena, spadly sem nepochybně při destrukci hradu z horního paláce.

Kolekci železných předmětů můžeme rozdělit do několika funkčních skupin. Z ní jsou nejzajímavější militaria, především bronzová píšťala o délce 16,5 cm, železná hákovnice o délce 77 cm s dnovým šroubem, koule o průměru 5,5 cm, tesák tzv. moravského typu, šipky s křidélky a vidlicovitě rozevřenými listy, k střelbě z kuší sloužil napínák tětivy. K ochraně osobních předmětů sloužily visací zámky. Všední život hradní stráže ilustruje jednoduchá kovadlinka, kladívko a již výše jmenovaný pilník, který pravděpodobně sloužil k čištění kopyt koní. Získaná keramika plně zapadá do severomoravského výrobního okruhu, tedy hrnce s okraji ve tvaru okruží, jednoduché okraje, džbány, nový je výskyt keramiky polévané olovnatou polevou.

Vladimír Goš, Muzeum Šumperk

Literatura:

Plaček, M. 1993: Nový hrad u Kopřivné. In: Severní Morava 65/1993, 3-12.

Nekuda, V. 1985: Mstěnice, zaniklá středověká ves. Brno.

Resumé:

Kopřivná (Bez. Šumperk). Nový hrad. Burg. Mittelalter. Rettungsgrabung.

KRNOV (okr. Bruntál)
Náměstí Hrdinů. Novověk. Kulturní vrstva. Záchranný výzkum.

Dne 2. srpna bylo v areálu polikliniky, č. parcely 6021/4 zachyceno ve výkopu pro výtahovou šachtu kulturní souvrství. Obsahovalo větší množství novověkého, zejména keramického materiálu.

Hlavní náměstí. Novověk. Kulturní vrstva. Záchranný výzkum.

V návaznosti na rozsáhlou stavební činnost, související s budováním nové pěší zóny, byl v měsíci srpnu uskutečněn záchranný výzkum ve východní části Hlavního náměstí. Při výměně stávajících inženýrských sítí a odstranění starého dlažebního pokryvu bylo zachyceno intaktní kulturní souvrství s dochovanou valounovou dlažbou. Za zmínku stojí také část dřevěného, vyvrtanými kulatinami tvořeného potrubí. Nečetný nálezový fond má novověký charakter.

Marek Kiecoň, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava

Resumé:

Krnov (Bez. Bruntál), Hrdinů Platz. Neuzeit. Kulturschicht. Rettungsgrabung.

Krnov (Bez. Bruntál), Hlavní Platz. Neuzeit. Kulturschicht. Rettungsgrabung.

KRNOV (okr. Bruntál)
Hlavní nám č. p. 29. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum byl vyvolán demolicí a následnou novou výstavbou dvorního traktu domu s dochovaným renesančním jádrem na Hlavním náměstí č. p. 29. Terénní část výzkumu proběhla 22. 6.-10. 9. 2001 (SPÚO akce č. 11/01). Nová přístavba byla budována v půdorysném rozsahu stržené části domu (18.-19. stol.), která byla podsklepena. Archeologický výzkum se soustředil zejména na dokumentaci profilů vzniklých po demolici starého základového zdiva a na sledování výkopů pro kanalizační přípojku.

Pozorování na východní stěně stavební jámy (profily P1 a P3) doložilo, že sklepy původního dvorního traktu byly zahloubeny mírně pod povrch hlinitých štěrků říční terasy, překrytých povodňo-

vými hlínami o mocnosti cca 0,5 m. Nejstarší nálezové situace reprezentovaly dva zahloubené objekty (k. 500 a 502) spolu s k. 503. Keramické nálezy z jejich výplní můžeme zařadit do 2. pol. 13. století. V průběhu středověku a v novověku se v tomto prostoru uložily další vrstvy, z nichž některé měly výrazný požárový charakter (např. k. 107, 108). Zaznamenáno bylo rovněž zpevnění dvora domu štětem.

Nálezová situace (profil P5) sledovaná na stěnách výkopu pro kanalizační přípojku vedeného po východní hranici parcely ukázala, že ve větším odstupu od domu č. p. 29 vznikla méně složitá stratigrafická situace. Středověké a novověké souvrství uzavíral téměř v celé délce výkopu relikt zídky, vymezující původně parcelní hranici. Keramické nálezy z vrstev k. 142 a 148 i v této části lokality ukazují na počátky sídlištních aktivit na parcele v 2. pol. 13. století.

Ul. Sv. Ducha, Dvořákův okruh, parcely č. 344, 115. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum byl vyvolán výkopovými pracemi souvisejícími s výstavbou parovodního potrubí. Výkop vedl z areálu závodu Santa až do historického jádra Krnova, na ulici Sv. Ducha. Na ulici Sv. Ducha a na Dvořákově okruhu přinesl dohled zjištění, že výkop porušil souvrství středověkého až novověkého stáří. Ve dvou vybraných úsecích byla tato souvrství dokumentována, jednotlivé vrstvy pak byly ovzorkovány. Terénní část výzkumu (SPÚO akce č. 2/01) proběhla ve dnech 18.-24. 1. 2001

Nejstarší nálezovou situaci v dokumentovaném profilu na ulici Sv. Ducha představovala vrstva k. 107, jejíž podloží tvořila ulehlá povodňová hlína vyššího nivního stupně. Při bázi vrstvy k. 107 byly uloženy kameny, charakter výzkumu ale neumožnil jejich výskyt spojit s nějakou konkrétní aktivitou. Keramické zlomky z této kulturní vrstvy dovolují datovat její vznik do 2. pol. 13. stol., případně na počátek století následujícího. Uvedený kontext byl následně překryt vrstvami k. 106, 105 a 104. Ze stěny výkopu se podařilo získat několik keramických fragmentů pouze z k. 104, které je možné pouze rámcově datovat do 14. – 1. pol. 15. stol.

Po uložení posledně jmenovaného kontextu byla celá situace patrně porušena základovým vkopem k. 500 pro zeď k. 900, orientovanou S-J. Orientace zdi k. 900, její datování (14.-15. stol) a skutečnost, že jistě pokračovala pod vozovku ulice Sv. Ducha, poukazuje velmi pravděpodobně na její souvislost s některou z hradebních zdí, případně se stavebním komplexem Hlubčické brány. Jinou stavební aktivitu v trase jedné z nejstarších městských komunikací ve středověku lze jen těžko předpokládat.

Další nálezová situace byla dokumentována v jámě pro šachtu na Dvořákově okruhu. Dno jámy se nacházelo 3,0 m pod úrovní současného terénu. Výkop tak dosáhl až mírně pod povrch kvartérní říční štěrkové terasy, který se v tomto místě nacházel v úrovni cca 311,33 m n.m. Nad ním bylo možno ve stěně výkopu pozorovat horizontálně uložené fluviální sedimenty, které lze rozčlenit do 5 horizontů. Ty byly porušeny depresí k. 501 vyplněnou hlinitým pískem, rovněž náplavového charakteru. Stěny a dno této sníženiny byly pokryty jílovitým bahnitým sedimentem, na dně se nacházela vrstva valounů. Ojedinělý keramický zlomek nalezený mezi valouny svědčil o zaplnění této deprese v novověku (18.-19. stol.).

Možnosti interpretace této situace jsou poznamenány skutečností, že průběh a rozsah deprese k. 501 nebylo možné dále sledovat. Pozorování na západní a severní stěně jámy nasvědčují tomu, že by se mohlo jednat o vodoteč. Zda ovšem vznikla přirozenou cestou v inundaci mezi řekami Opavou a Opavicí nebo se jedná o útvar související s barokním opevněním Krnova, nelze jednoznačně rozhodnout.

Michal Zezula, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava

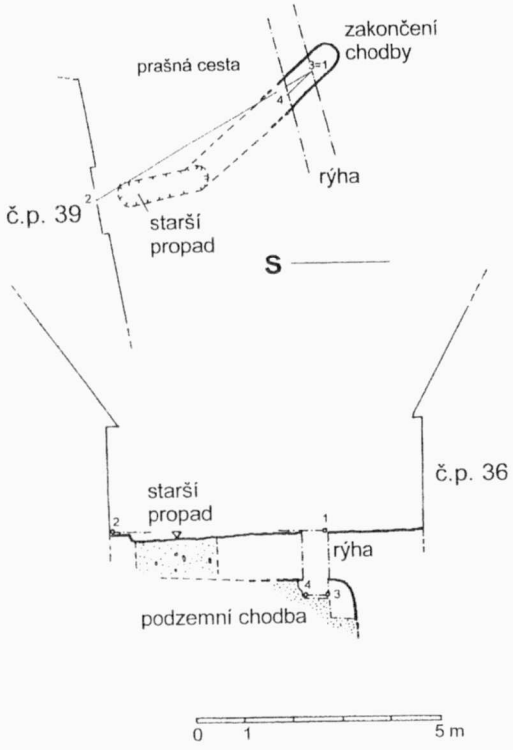
Resumé:

Krnov (Bez. Bruntál), Hlavní Platz 29. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Krnov (Bez. Bruntál), Sv. Ducha Str., Dvořák Ring, Parz. Nr. 344, 115. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

KŘIŽANOVICE (okr. Vyškov)
Intravilán. 10.-11. stol., 13.-15. stol., 18.-19. stol. Sídliště, vesnice. Záchranný výzkum.

Křižanovice se nacházejí na severních výběžcích Ždánického lesa v údolí mezi levým břehem Litavy a pravým břehem Křižanovického potoka v nadmořské výšce 210 m (ZM ČR 1:10 000, list 24-43-10). V souvislosti s výstavbou vodovodu v obci proběhl v měsících dubnu až červenci 2001 záchranný archeologický výzkum, při kterém bylo zjištěno a ovzorkováno celkem 23 objektů různého stáří od pravěku až po novověk. Zjištěné osídlení se soustředilo na náměstí obce. Další výkopy jdoucí v okolních uličkách byly negativní. Protože byly jámy zjištěny v profilech, nebylo možno prozkoumat celé jejich půdorysy. Kromě objektů byly zjištěny také lochy.

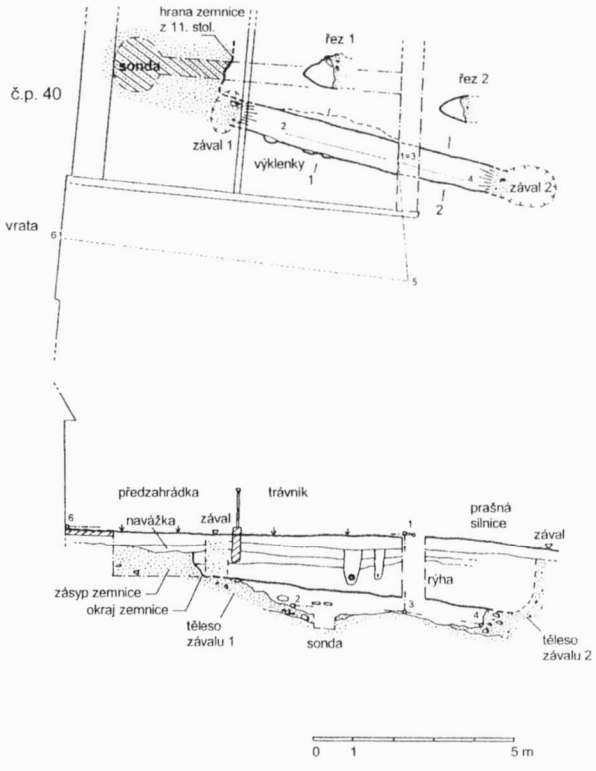
Obr. 11. Křižanovice. Loch před domem č.p. 39.
Křižanovice. Loch vor dem Haus Nr. 39.

Loch před domem č.p. 39

Výkopovou rýhou byla přeťata závěrečná část lochové chodby nebo slepého výběžku v podobě velkého výklenku s valenou stropní klenbou. V J profilu, kde byla vykopána průzkumná sonda, bylo konstatováno její ukončení, přičemž byla chodba jasně uměle zasypaná kyprou hlínou. K zasypání došlo nejspíše během minulého roku, kdy tudy byla vedena plynovodní rýha. V S profilu bylo patrné pokračování chodby směrem k domu č.p. 39, avšak bylo zcela zasedimentováno značně ulehlými splachy. Šířka chodby byla 60 cm, úrovně dna nebylo dosaženo. V lochu nebyly učiněny žádné archeologické nálezy. Podle výpovědi pamětníků došlo ve stejném místě před několika lety k propadení delšího úseku chodby. Propadlina se údajně zastavila až před vchodem do domu. Aniž byl loch prozkoumán, byl z bezpečnostních důvodů zavezen.

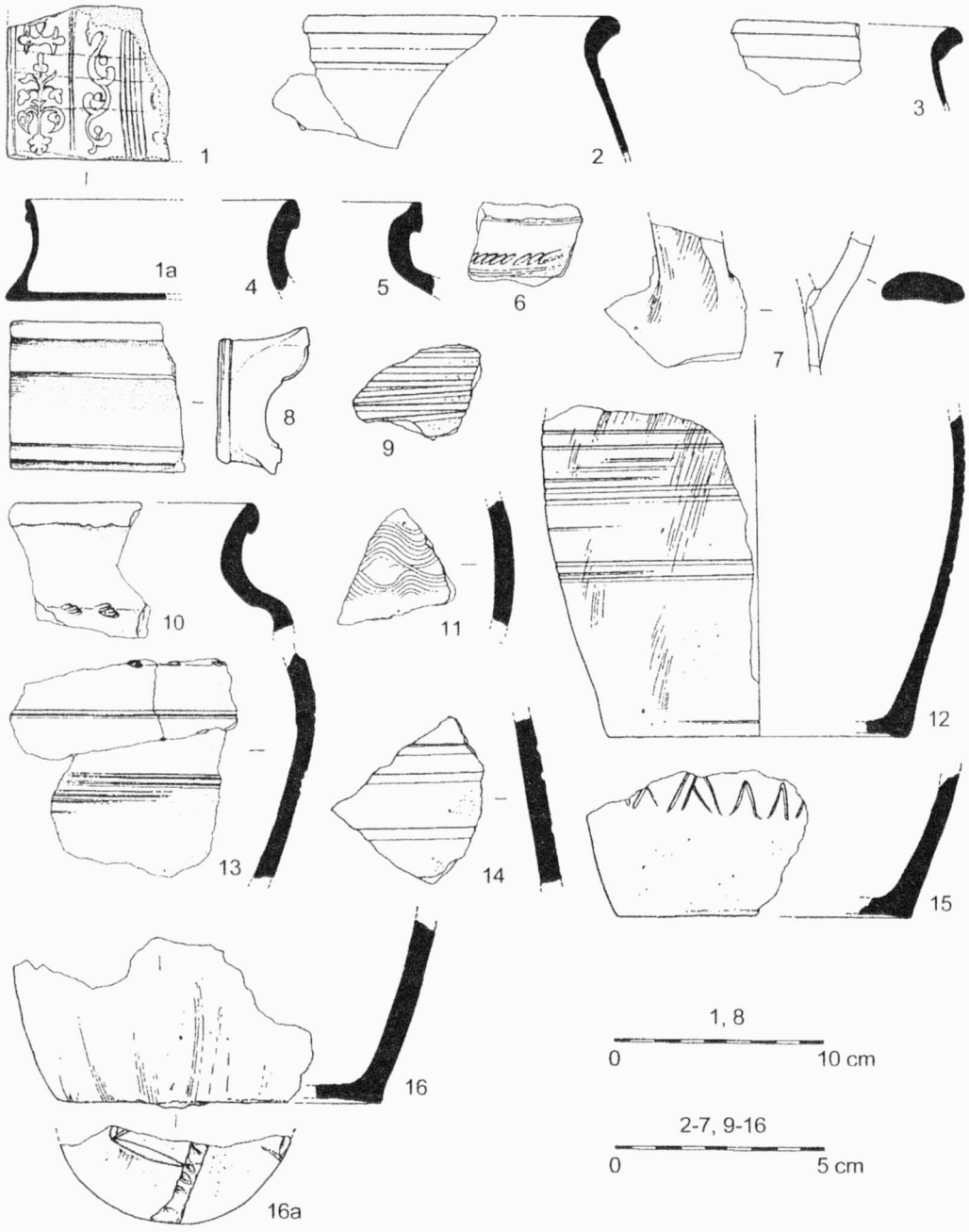
Loch před domem č.p. 40 (Stanislav Červinka)

Lochová chodba byla proťata výkopovou rýhou zhruba v 1/3 své volné délky. I když byl loch z větší části zavalen, podařilo se zdokumentovat 6 m volných prostor. Celková délka této chodby byla tedy původně podstatně delší, poněvadž na obou protilehlých koncích byla zablokována novějšími závaly z povrchu. Fragment chodby se mírně svažoval JJZ směrem od současného stavení pod štěrkovou cestu na návsi. Chodba byla široká cca 60–80 cm a měla ostře lomenou klenbu. V Z stěně byly náznaky 3 malých výklenků. Na stěnách ani na stropech nebyly zpozorovány žádné rýhy ani jiné stopy po kopacím náčiní. V blízkosti měřičského bodu č. 2 byla vyhloubena pokusně průzkumná sonda, která měla odhalit úroveň původního dna chodby. Hloubka sondy dosáhla cca 50 cm, přičemž prošla dvěma úrovněmi náplavových vrstev. Nejvyšší z nich (souvisela patrně se závalem 1) poskytla nálezy dvou keramických reliéfních kachlů (obr. 13:1, 8), vápennou omítku, zlomek nádoby a dva větší fragmenty mazanice.

Obr. 12. Křižanovice. Loch před domem č.p. 40.
Křižanovice. Loch vor dem Haus Nr. 40.

Závál na S konci lochu (propad 1) souvisel pravděpodobně s terénními úpravami v areálu předzahrádky domu č.p. 40 někdy v 17.-18. stol., příp. v novější době. Místo starého závalu bylo zavezeno navážkami, které poskytly nálezový materiál z 18. stol. (obr. 13:2, 3, 7). Stejně starý byl i závál na J konci lochu (propad 2), kde byly učiněny nálezy zlomků soudobé keramiky. K propadu č. 2 došlo pravděpodobně v souvislosti s užíváním návesní cesty. Místní lidé si však na tuto epizodu nepamatují. Během záchranného archeologického výzkumu bylo zjištěno, že loch mohl eventuálně komunikovat se zemnicí z přelomu 10. a 11. stol. V místě kontaktu lochové chodby se sídelním objektem se mohla teoreticky nacházet zazdívka, případně kamenný zátaras, čímž byla chodba lochu uchráněna před zaplněním splachy z prostoru zemnice. Vzhledem k malému rozsahu sondážních prací však tato domněnka potvrzena nebyla.

Obr. 13. Křižanovice. Keramika nalezená v lošších a jejich okolí (1, 8 – kamnové kachle, 17.-18. stol.; 2, 3, 7 – zlomky nádob z 18. stol.; 6, 9-16 – zlomky nádob z 10. až 11. stol.).

Křižanovice. Keramik aus Löchern und deren Umgebung (1, 8 – Ofenkacheln, 17.-18. Jh..; 2, 3, 7 – Fragmente von Gefässen aus dem 18. Jh.; 6, 9-16 – Fragmente von Gefässen aus dem 10. - 11. Jh.).

V souvislosti se zachovalostí lochu lze vyslovit závěr, že V stěna chodby byla ovlivněna působením spodních nebo infiltračních vod, které zapříčinily její částečnou destrukci. Vody se však v lochu nezadržovaly, ale pronikaly níže do písčitého podloží. Docházelo zde tedy k sufózní činnosti tekoucích vod a také k částečnému podemílání stěn vodní erozí. Je tedy možné, že některé lochy plnily donedávna ve vesnici funkci splaškových jímek nebo byly využity jako sběrače dešťové stoky. O další se přičinily i rušivé účinky kořenů stromů, které v případě lochu před domem č.p. 40 pokrývaly celý jeho strop.

Za J závalem (propad 2) lze očekávat pokračování lochu do systému komor nebo větvení chodeb, které však mohou být vzhledem k jejich mělkému zahloubení již dávno zavalené.

Loch před domem č.p. 41

Na místo nálezu upozornila pí. Červinková, která vzpomenula na propad nákladního auta před vjezdem domu č.p. 41, ke kterému došlo již před několika lety. Po pečlivém průzkumu nové výkopové rýhy byla opravdu nalezena lochová komora zavezená novověkou vyvážkou (sklo, křidlice, plechy atd.). Protože bylo podezření, že se mohlo jednat o obilní jámu, byla provedena průzkumná sondáž, která měla objasnit půdorysnou situaci zasypaného objektu. Ukázalo se, že půdorys je oválný, protažený v ose SV-JZ, takže o obilní jámu se určitě nejednalo. Komora byla zcela zasypána pískem, domovním odpadem, bloky spraše a novodobými navážkami. V sondě byl patrný náznak valené klenby vykopané ve spraši.

Petr Kos, Andrea Matějíčková, ÚAPP Brno

Resumé:

Křižanovice (Bez. Vyškov), Intravilan der Gemeinde. 10.–11. Jh., 13.–15. Jh., 18.–19. Jh. Siedlung, Dorf. Rettungsgrabung.

KŘTINY (okr. Blansko).
Areál Dolního zámku č. p. 175. Novověk (18. stol.). Kulturní vrstvy. Záchranný výzkum.

Při výkopu inženýrských sítí bylo u vnitřního opěráku vstupní brány do arboreta a Dolního zámku nalezeno mocné souvrství. Tento prostor je na mapě ZM ČR 1:10 000 list č. 24–41–12 identifikován těmito koordináty od Z a J s.č. 82:361,5 mm. Dokumentováno bylo celkem 5 uloženin. Uloženina č. 5 byla tvořena pouze úlomky krinoidového vápence, z nichž řada nesla stopy kamenického nářadí. Tento nález je možné dát do souvislosti s výrobou významnějších architektonických článků na stavbu poutního chrámu Nanebevzetí Panny Marie (1718–1750), který bezprostředně navazuje na areál Dolního zámku. Vápenec pochází z některého lomu na Stránské skále, stejně jako ten, který byl používán v polovině 18. stol. při výstavbě premonstrátského kláštera v Zábrdovicích, ke kterému Křtiny patřily.

Uloženina č. 3 obsahovala množství zvířecích kostí a zlomků ryze kuchyňské keramiky (džbány, trojnožky), datované do 18. stol. Její vznik je možné dát do souvislosti s existencí kuchyně při rezidenci premonstrátů, umístěné v Dolním zámku.

Nalezené situace a hmotné nálezy je možné dát do souvislosti s výstavbou poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v letech 1718–1750 a s obdobím krátce po ukončení stavebních prací.

Tomáš Berkovec, ÚAPP Brno

Literatura:

Kuča, M. 1998: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, III. díl. Praha, 255–257.

Mrázek, I. 1993: Kamenná tvář Brna. Brno, 68, 178-180.

Samek, B. 1999: Umělecké památky Moravy Slezska, 2. sv. Praha, 269–275.

Resumé:

Křtiny (Bez. Blansko), „Am unteren Schloss", Parz. Nr. 175. Neuzeit (18. Jh.). Kulturschichten. Rettungsgrabung.

KUŘIM (okr. Brno-venkov)
„Díly Za Sv. Jánem" Středohradištní období. Pohřebiště. Záchranný výzkum.

V prosinci při skrývce komunikace v areálu rodinných domků v poloze „Díly Za Svatým Jánem" bylo zachyceno celkem šest kostrových hrobů. Lokalita se nachází na jižním okraji Kuřimi, vlevo od silnice ve směru z České u Brna, na svahu skloněném k S a SV v nadmořské výšce okolo 305 m. Dva hroby byly výrazně narušeny již v průběhu skrývky před našim příchodem. Zbývající hrobové jámy orientované SZ-JV o rozměrech 2,0-2,3x0,8-0,6 m byly zahloubeny do sprašového podloží a dosahovaly hloubky pouze 0,4 až 0,7 m od současného povrchu. Kostry v nich ležely v natažené poloze na zádech, hlavou k severozápadu, s obličejem obráceným k severu nebo severovýchodu. V hrobě H3 se nacházely podél levé nohy železné předměty (nůž, ocílka). V hrobě H5 byla v nohách uložena nezdobená nádobka, dále mezi žebry byla nalezena železná šipka a v prostoru pánve pak železný předmět. Z posledního hrobu (H6) jsme vyzvedli dva páry bronzových náušnic umístěných po obou stranách lebky. Na základě získaných archeologických nálezů lze prozkoumané hroby podle J. Ungera datovat do doby středohradištní, pravděpodobně do konce 9. stol. Záchranný archeologický výzkum v této poloze bude ještě pokračovat v průběhu jarních měsíců roku 2002.

Miroslav Bálek, ÚAPP Brno

Resumé:

Kuřim (Bez. Brno-venkov), „Díly Za Sv. Jánem". Mittlere Burgwallzeit. Gräberfeld. Rettungsgrabung.

LEŠANY (okr. Prostějov)
Dlouhá. Doba hradištní (?). Pohřebiště. Starší náhodný nález.

V souvislosti s přípravou práce věnované pravěkému a raně středověkému osídlení katastru obce Lešany (Fojtík v tisku) byla provedena revize všech dostupných archeologických nálezů. Ta znovu objevila v odborné literatuře prozatím neregistrované pohřebiště, náležející patrně do doby hradištní. Přestože se jedná o nález učiněný takřka před šedesáti lety, nelze mu odepřít pozornost alespoň na stránkách tohoto periodika.

Polohopisně se lokalita nachází 350 m jihovýchodně od okraje zástavby. Jde o mírný jihozápadní svah na průsečíku polní cesty, hlavního elektrického vedení a vrstevnice 270 metrů. Na ZM ČR 1:10 000, list č. 24-24-06 místo nálezu vymezuje bod od Z a J s.č. vzdálený 225:274 mm.

Na jaře 1944 při instalaci elektrického vedení „Prostějov-Konice" došlo k narušení dvou kostrových hrobů. Pohřbení leželi v natažené poloze na zádech, v hloubce 110 cm pod úrovní dnešního terénu, v hrobových jamách orientovaných ve směru západ-východ, údajně bez průvodního materiálu - zjištěny byly pouze zbytky dřeva (rakve ?). Antropologický materiál náležel – podle určení soudního lékaře dr. Zdražila – staršímu muži silnější postavy (hrob č. 1) a sedmiletému dítěti (hrob č. 2).

Autor „nálezové zprávy" se poněkud tendenčně přiklání k příslušnosti zesnulých ke keltskému etniku. Této dataci ovšem odporuje pro moravský a dolnorakouský prostor obecně platná orientace laténských hrobových jam ve směru sever-jih (Čižmář 1993; Neugebauer 1992). Výše popsaný - „křesťanský" - pohřební ritus odpovídá spíše zvykům Slovanů středohradištního a mladohradištního období (Dostál 1966; Šikulová 1958).

Dluhoštice. Středověk (13.-14. století). Sídliště. Povrchový sběr.

Místopisně se lokalita nachází asi 1 km severozápadně od hranice zastavěné plochy. Je situována na jihovýchodním svahu, který je sevřen mezi korytem Lešanského potoka (tok IV. řádu) a dnes takřka zaniklou vodotečí (občasný tok V. řádu). Nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 271 až 310 m. Na ZM ČR 1:10000, list č. 24-24-01, prostor vymezují souřadnice od Z a J s.č. vzdálené 82:157; 0:35; mm. Na listu č. 24-24-06 je plocha vymezená body od Z a J s.č. vzdálenými 123:157; 368:380 mm.

Naleziště bylo poprvé uvedeno do odborné literatury Antonínem Gottwaldem v roce 1905, a to jako sídliště komplexu lužických popelnicových polí a doby laténské (Gottwald 1905). Od roku 1996 je tato polní trať sledována systematickými povrchovými sběry. Ty doložily takřka kontinuální osídlení z průběhu celého pravěku a rané doby dějinné (cf. Fojtík v tisku).

Mimo jiné byla získána také kolekce keramiky reprezentující přelom 13. a 14. století. Jedná se o kvalitně vypracované a vypálené zboží šedého povrchu, který většinou nese spirálovité či vodorovné žlábky. Soubor střepů navíc doplňuje drobná stříbrná mince, tzv. kutnohorský parvus pražského groše z doby vlády Václava II. (1283-1305).

Na základě stručného popisu podaného v dochovaných písemných pramenech můžeme do tohoto prostoru lokalizovat jeden ze středověkých dvorců (Fojtík v tisku).

Pavel Fojtík, FF MU Brno

Literatura:

Čižmář, M. 1993: Keltská okupace Moravy (doba laténská). In: Podborský, V. a kol.: Pravěké dějiny Moravy, Vlastivěda moravská, Země a lid 3, Brno, 380-423.

Dostál, B. 1966: Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě. Praha.

Fojtík, P. v tisku: Pravěké a raně středověké osídlení katastru obce Lešany (okr. Prostějov). Střední Morava 15/2002, Olomouc.

Gottwald, A. 1905: Sídliště u Lešan na Prostějovsku. Zvláštní otisk „Časopisu moravského muzea zemského", roč. V., č. 1, 1905.

Neugebauer, J. W. 1992: Die Kelten im Österreich. St. Pölten-Wien.

Šikulová, V. 1958: Moravská pohřebiště z mladší doby hradištní. Pravěk východní Moravy I/1958, Gottwaldov, 88-162.

Prameny:

Obsáhlá německy psaná policejní zpráva ze dne 6. dubna 1944 (s fotografickou a kresebnou dokumentací), uloženo v Muzeu Prostějovska v Prostějově.

Národní politika, Praha, 3. 5. 1944, moravské vydání.

Morgenpost, Brünn, 5. 5. 1944.

Resumé:

Lešany (Bez. Prostějov), „Dlouhá". Burgwallzeit (?). Gräberfeld. Ältere zufällige Fund.

Lešany (Bez. Prostějov), „Dluhoštice". Mittelalter (13.-14. Jh.). Siedlung. Oberflächenuntersuchung.

LIPNÍK NAD BEČVOU (okr. Přerov)
Náměstí T. G. Masaryka. Středověk, novověk. Město, sídlištní vrstvy. Záchranný výzkum.

Lokalizace: SMO 1:5000, rok vydání 1994, list Hranice 9-5; plocha mezi body v souřadnicích od Z a J s.č. 238:145, 260:150, 238:142 mm.

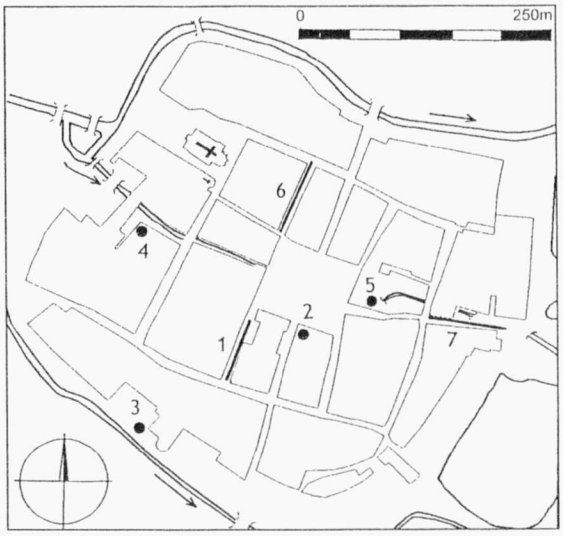
V měsíci září roku 2001 došlo k opravě komunikace a předláždění plochy cca 1200 m^2 v jižní části náměstí T. G. Masaryka (parcela č. 83/1, 186/1 st.). Díky laxnosti investora, kterým bylo město Lipník nad Bečvou, se archeologický výzkum realizoval již za plně probíhající stavby. Protože těžkou technikou byla vytěžena část plochy náměstí do hloubky kolem 80-90 cm, s lokálními zásahy i níže (např. rýhy do hloubek 120 cm a šachtice hluboké 150 cm), což často znamenalo odebrání vrstev až na intaktní podloží, bylo možno v ploše zachytit jen komponenty archeologických situací. V krajně nepříznivých podmínkách bylo dokumentováno přes 25 m profilů podél severozápadní části odtěžené plochy. Pokud to situace dovolovala, byly sledovány i zbytky archeologických objektů částečně a lokálně dochovaných při spodní úrovni stavební plochy.

Takto byl zjištěn stavbou narušený do podloží zahloubený objekt o zjištěné délce více než dva metry. Vzorkováním jeho výplně jsme získali zlomkový keramický materiál datovatelný do druhé poloviny 13. století a dřevěné odštěpky, které tvořily četnou složku výplně objektu. O tom, že tento objekt zřejmě nebyl ve své době ojedinělý, svědčí nálezy druhotně uložených zlomků vrcholně středověké keramiky v mladších vrstvách. Ze sledovaných profilů vyplývá, že na jílovité podloží nasedala vrstva primitivní dlažby – štětu, tvořená kameny a oblázky s nečetnými nálezy keramiky z poloviny 15. století. Nad dlažbou byly popsány a ovzorkovány dvě tmavě zbarvené vrstvy jílovité hlíny, obsahující značné množství fragmentů keramiky patřících do druhé poloviny 15. století a první půle 16. století. Dále vrstva obsahovala osteologický materiál, zlomky cihel, nahodile se vyskytující železné předměty, intencionálně opracované dřevěné artefakty a v některých částech i četnou složku ekofaktů – zejména různých zlomků dřev. Nad těmito uloženinami byly stratigraficky dokumentovány mladší horizonty pochůzných úprav náměstí až do současnosti.

Karel Faltýnek, Pavel Šlézar, PÚS Olomouc

Resumé:

Lipník nad Bečvou (Bez. Přerov), T. G. Masaryka Platz, Parzelle Nr. 83/1, 186/1. Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Siedlungsschichten. Rettungsgrabung.

Obr. 14. Lokalizace vybraných záchranných výzkumů na území historického jádra Litovle v roce 2001 uvedených v textu: 1. Boskovicova ulice; 2. tř. 1. máje 792; 3. Dr. Smyčky 795; 4. Mlýnská ul. 628; 5. Husova ul. 754; 6. Vlašímova ulice; 7. Husova ulice.
Lokalisierung ausgewählter Rettungsgrabungen auf dem Gebiet des historischen Kerns von Litovel im Jahre 2001 (angeführt im Text): 1. Boskovicova-Straße; 2. 1. máje-Straße Nr. 792; 3. Dr. Smyčky-Straße Nr. 795; 4. Mlýnská-Straße Nr. 628; 5. Husova-Straße Nr. 754; 6. Vlašímova-Straße; 7. Husova-Straße.

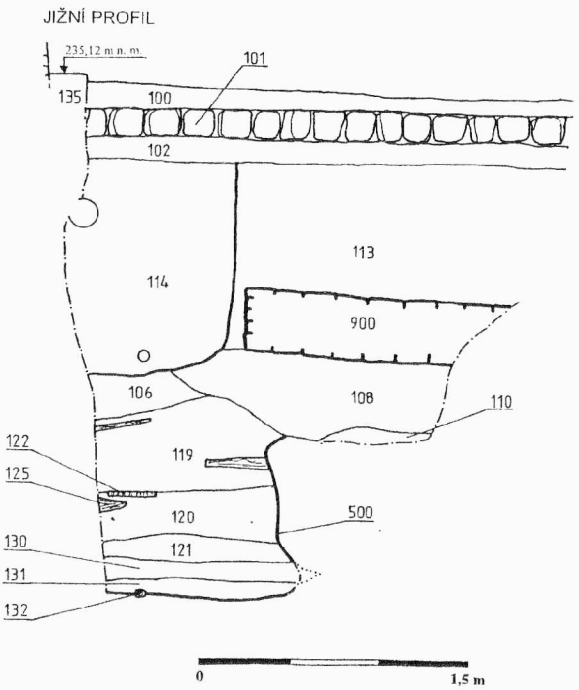
LITOVEL (okr. Olomouc)
Boskovicova ulice. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V měsíci lednu proběhl záchranný archeologický výzkum při stavbě kanalizace, která navazovala na čističku odpadních vod na nádvoří Moravské výrobní a. s. - Litovel, Havlíčkova č. p. 789 (obr. 14). Výkop byl dlouhý bezmála 53 m, široký 0,7 m a táhl se přibližně ve směru SV-JZ. Jeho největší hloubka v SV části zasahovala až do 1,65 m a pozvolna se směrem k JZ zvyšovala na pouhých cca 1,3 m. V celé délce tohoto výkopu nebylo nikde dosaženo intaktního geologického podloží. Nejstarší zkoumané kulturní vrstvy pocházely z období průběhu 1. poloviny 14. století, což bylo doloženo jednak dobovou keramikou, ale i dendrochronologickým rozborem kulatého kmene k.125, přičemž bylo získáno absolutní datum 1340. Tyto vrstvy pak kontinuálně časově přecházely až do průběhu 16. století. Toto mohutné a na nálezy neobyčejně bohaté souvrství (mocné vrstvy zetleného organického materiálu s hojným obsahem ekofaktů, osteologických a keramických nálezů) svědčí o faktu,že veřejná prostranství v tomto městě

nebyla tak často v minulosti čištěna, jak bylo archeologicky doloženo například v Olomouci. Umělé navyšování terénu mělo v Litovli zcela nepochybně mimo jiné i praktický význam, neboť napomáhalo ochraně středověkého města proti častým povodním. Z nálezů získaných během tohoto výzkumu jsou nejdůležitější především již výše zmíněné velké kusy dřev - kulatiny - z 1. poloviny 14. století. S největší pravděpodobností tvořily obrubu a zpevnění části ulice určené pro pěší chodce. Provedené dendrochronologické analýzy těchto dřev napomohou ke zpřesnění chronologie středověké keramiky v Litovli. Dalšími zajímavými nálezy z tohoto výzkumu je především několik negativních kostěných vývrtků dokládajících výrobu růženců v Litovli v průběhu 2. poloviny 14. století a také zlomky několika gotických kachlů ze závěru 15. století. Výzkum bohužel probíhal za neobyčejně nepříznivých klimatických, ale i technických podmínek.

Třída 1. máje čp. 792. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

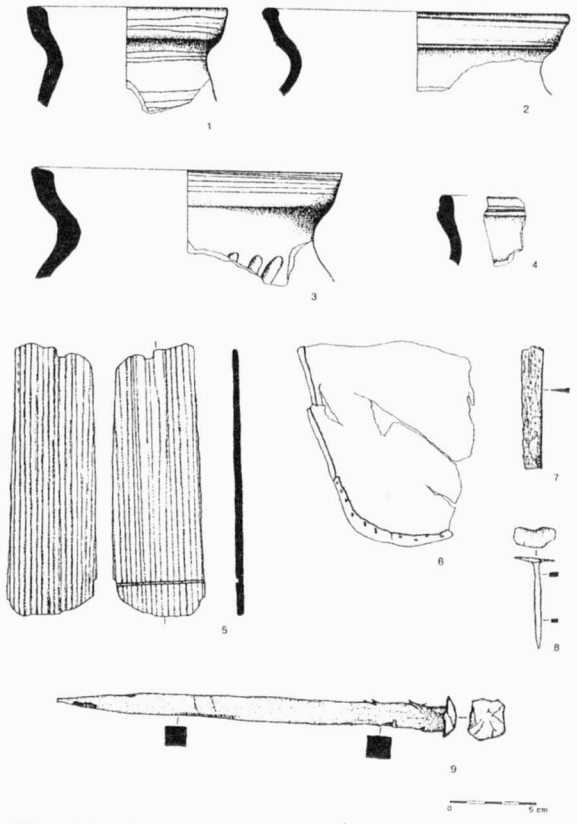
V měsících dubnu a květnu proběhl ve dvoře uvedené parcely záchranný archeologický výzkum v souvislosti se stavbou schodiště - adaptace sklepních prostor na vinárnu s galerií (obr. 14). Byla tak prozkoumána plocha o velikosti přibližně 2,1x0,9 m o největší dosažené hloubce 2,95 m. Nejmladším zkoumaným objektem byly fragmenty původní cihlové dlažby dvora z průběhu 18. století, které byly zachyceny v hloubce 0,65-0,7 m. Pod ní bylo zdokumentováno souvrství kulturních vrstev z průběhu poslední čtvrtiny 13. až počátku 14. století o mocnosti 1,1 m. Intaktní geologické podloží, tvořené světle šedým prachovým jílem, bylo dosaženo v hloubce 1,95 m. Do něj byl zahlouben (až na výše uvedenou hloubku 2,95 m) objekt k. 500 (obr. 15, 16) patrně oválného půdorysu zřejmě hospodářského charakteru, jehož však vzhledem k omezené ploše sondy mohla být prozkoumána pouze neznámo jak velká část. Výplň tohoto objektu byla tvořena množstvím zetlených organických látek majících charakter strukturovaných rašelin. Značné množství získaných velkých kusů dřev (kulatina i z ní naštípané fošny) opět napomůže po provedení příslušných analýz získat absolutní data. Zahloubený objekt s největší pravděpodobností pocházel z doby lokace města Litovle v 60. letech 13. století.

100: stávající betonová dlažba; 101: recentní kamenná dlažba; 102: písčitý podsyp kamenné dlažby; 135: zbytek betonové výtahové šachty; 113 a 114: recentní vrstvy tvořené převážně stavební sutí; 900: recentní cihlová zeď; 106 a 108: písčito-jílovité vrstvy se značným obsahem zetlených organických látek a fragmenty dřev s keramikou z období kolem počátku poslední čtvrtiny 13. století; 110: intaktní geologické podloží - světlý šedý písčitý jíl; 500: stěna zahloubeného výkopu; 119, 120, 121, 130: vrstvy strukturovaných rašelin se značným obsahem fragmentů dřev; 131: jílovitá vrstva se značným obsahem zetlených organických hmot; 122, 125, 132: větší, převážně opracovaná dřeva a fošny.

100: bestehendes Betonpflaster; 101: rezentes Steinpflaster; 102: Sandunterlage des Steinpflasters; 135: Überrest des Betonaufzugsschachts; 113 a 114: rezente Schichten, die meistens aus Bauschutt bestehen; 900: rezente Ziegelmauer; 106 a 108: sandlehmige Schichten mit beträchtlichem Gehalt von vermorschten organischen Stoffen und Holzfragmenten mit Keramik aus der Zeit um den Anfang des letzten Viertels des 13. Jahrhunderts; 110: intaktes geologisches Liegende – hellgrauer Sandlehm; 500: Aushubswand; 119, 120, 121, 130: Schichten strukturierter Torfe mit zahlreichen Holzfragmenten; 131: Tonschicht mit beträchtlichem Gehalt von vermorschten organischen Stoffen; 122, 125, 132: größere, überwiegend bearbeitete Hölzer und Bohlen.

Obr. 15. Litovel, třída 1. máje čp. 792, popis jižního profilu, stav po rozšíření sondy.
Litovel, 1. máje-Straße Nr. 792, Beschreibung des Südprofils, Stand nach der Erweiterung des Suchschnittes.

Obr. 16. Litovel, třída 1. máje čp. 792, popis nálezů z výkopu 500. 1-4: keramika; 5: část dřevěného vědérka; 6: část kožené boty; 7: zlomek nožíku; 8 a 9: železné hřebíky.
Litovel, 1. máje-Straße Nr. 792, Beschreibung der Funde aus dem Aushub 500. 1-4: Keramik; 5: Teil eines Holzeimers; 6: Teil eines Lederschuhs; 7: Messerfragment; 8 und 9: Eisennägel.

Ulice Dr. Smyčky, čp. 795. Středověk. Město. Záchranný výzkum.

V měsíci květnu, v souvislosti s 2. etapou rekonstrukce litovelského muzea, byl proveden archeologický výzkum zbytku středověkého valu (táhnoucího se ve směru JV-SZ a vyčnívajícího cca 2,0 m nad okolní terén), který tvořil součást někdejšího středověkého městského opevnění (obr. 14). Výzkum byl vyvolán plánovaným odstraněním tohoto valu a jeho cílem bylo zjistit jeho konstrukci. Byl realizován formou sondy o rozměrech 7x2m, jíž bylo těleso valu ve směru SV-JZ příčně prořízнuto. Tímto výzkumem bylo zjištěno, že val byl tvořen prostým hlinitým násypem, který spočíval již na jílovitopísčitém geologickém podloží. Dále bylo zjištěno, že částečně překrýval starší výkop (sonda zde zasahovala do hloubky cca 2,2 m pod úroveň stávajícího terénu). Dna tohoto výkopu však již nemohlo být vlivem vody prosakující z blízkého ramene řeky Moravy dosaženo. Výkop mohl patrně být částí původního koryta onoho ramene řeky Moravy, které tak stavbou valu mohlo být částečně zregulováno. V jeho zásypu byla nalezena keramika z průběhu 2. poloviny 13. až 1. poloviny 14. století.

V sousední sondě, vyhloubené tentokrát v souvislosti s rekonstrukcí kanalizace muzea těžkou mechanizací, přibližně v polovině vzdálenosti mezi stávajícími městskými hradbami a zkoumaným valem, vně středověkého města (vzdálenost mezi hradbami a středem valu byla přibližně 20 m, byly z jílovitopísčitého podloží, kolmo do něho zaražené), získány dva mohutné dřevěné zašpičatělé piloty. Nacházely se v hloubce mezi 2,5-3,0 m pod stávajícím povrchem, měly průměr více než 20 cm a zachovanou délku kolem 1 m. Původně byly od sebe vzdáleny rovněž přibližně 1,0 m a půdorysně byly umístěny souběžně s městskou hradbou, tedy ve směru JV-SZ. Také u nich nelze vyloučit jejich možnou souvislost s obranným systémem středověkého města. Jejich přesné stáří však může určit pouze dendrochronologická analýza, která však zatím nebyla provedena.

Mlýnská ulice čp. 628. Středověk. Město. Záchranný výzkum.

V měsíci srpnu proběhl formou archeologického dohledu výzkum na staveništi rodinného domku s komerčním prostorem (obr. 14). Během této akce byla na několika profilech zdokumentována souvrství kulturních vrstev pocházejících z období poslední čtvrtiny 13. až průběhu 14. století. K důležitým zjištěním patří dvě požárové vrstvy, z nichž starší pocházela z období kolem poloviny 14. století, zatímco mladší z průběhu jeho druhé poloviny. Geologické intaktní podloží nebylo nikde výkopy základů novostavby dosaženo.

Husova ulice čp. 754. Novověk. Město. Záchranný výzkum.

V měsíci říjnu proběhl opět formou archeologického dohledu výzkum na staveništi veřejných WC (obr. 14). Zajímavým zjištěním byla patrně novověká zeď z lomového kamene pojeného kvalitní vápennou maltou. Táhla se ve směru SV-JZ a svým průběhem v těchto místech v podstatě respektovala rameno řeky Moravy zvané Nečíz. Zdokumentována mohla být vlivem omezené plochy staveniště pouze v délce necelých 6,0 m, přičemž její šířka byla 0,7-0,75 m. Výkopy pro novostavbu byla porušena maximálně do hloubky 1,4 m. Dále bylo zdokumentováno a ovzorkováno souvrství kulturních vrstev z průběhu 2. poloviny 17. století. Z něj pochází železná část prachovnice, která však typologicky pochází spíše z počátku 18. století. Stavbou nebylo nikde dosaženo intaktního geologického podloží.

Vlašímova ulice. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Výzkum byl zde v průběhu druhé poloviny měsíce října až počátku listopadu proveden formou archeologického dohledu (obr. 14). Byl vyvolán nutností rekonstrukce plynovodu. Výkop byl sledován v celé délce ulice (tedy přibližně 75 m ve směru SV-JZ), přičemž místy takto byl obnažen profil s neporušenými kulturními vrstvami. Výkop zasahoval až do hloubky 1,20 m, přičemž intaktního geologického podloží nebylo nikde dosaženo. Zdokumentovány a ovzorkovány byly kulturní vrstvy z průběhu 14. až počátku 16. století. Zajímavým nálezem byla část dřevěné píšťalky vyrobená z bezového proutku, keramikou datovaná do období kolem poloviny 14. století. Naopak z počátku 16. století pochází několik odřiznutých zvířecích kloubů, dokládajících kosťařskou výrobu v Litovli v tomto období. Za zmínku rovněž stojí několik zlomků gotických kachlů převážně z druhé poloviny 15. století. Výzkumem byly do značné míry potvrzeny poznatky získané výše uvedeným výzkumem v Boskovicově ulici.

Husova ulice. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Poslední akcí v Litovli v roce 2001 byl prosincový archeologický dohled opět vyvolaný rekonstrukcí plynovodu (obr. 14). Sledován byl výkop před čísly 653 až 805, tedy v délce téměř 60m, ve směru V-Z. Vlivem velmi nepříznivých klimatických podmínek mohly být však zdokumentovány profily pouze v poměrně značně omezených délkách. I tak se podařilo zjistit, že kulturní vrstvy, které se zejména před číslem 653 objevovaly neporušené až od hloubky 0,70 m pod současným povrchem, náležely do průběhu 2. poloviny 13. až počátku 14. století. Ani v této ulici výkop nikde nedosáhl intaktního geologického podloží. Důležitým nálezem bylo torzo zdi z lomového kamene pojeného vápennou maltou před číslem 652. Táhlo se přibližně ve směru V-Z a mělo šířku 0,50 m. Zdokumentováno bylo v délce 4,30 m. V okolí této zdi byla nalezena keramika datovaná do průběhu 18. století, kdy stavba, z níž zjištěná zeď pocházela, patrně zanikla. Toto zdivo asi souviselo s ikonograficky nijak nedoloženou vnitřní zástavbou tohoto místa v těsné blízkosti městských hradeb.

Karel Faltýnek, SPÚ Olomouc

Resumé:

Litovel (Bez. Olomouc), Boskovicova Str. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Litovel (Bez. Olomouc), 1. Máje Gasse Nr. 792. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Litovel (Bez. Olomouc), Dr. Smyčky Gasse Nr. 795. Mittelalter. Stadt. Rettungsgrabung.

Litovel (Bez. Olomouc), Mlýnská Gasse Nr. 628. Mittelalter. Stadt. Rettungsgrabung.

Litovel (Bez. Olomouc), Husova Gasse Nr. 754. Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Litovel (Bez. Olomouc), Vlašímova Gasse. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Litovel (Bez. Olomouc), Husova Gasse. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

LOŠTICE (okr. Šumperk)
Hradská ul., parc. č. 1524. Raný středověk, novověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum při budování kanalizační přípojky (srov. kap. Neolit, Doba bronzová) přinesl menší množství mladohradištní a novověké keramiky.

Hana Dehnerová, Petr Hejhal, SPÚ Olomouc

Resumé:

Loštice (Bez. Šumperk), Hradská Str., Parz. Nr. 1524. Frühmittelalter, Neuzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

LUKOVANY (okr. Brno-venkov)
„Na Starém". Středohradištní období. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

Sběrem v JV části katastru obce Lukovany (500 m od okraje obce, 150 m vpravo od Lukovanského potoka), na sprašovém JV svahu v nadmořské výšce 352 m byl nalezen střep s výzdobou provedenou několikanásobnými vlnicemi z hmoty s vysokou příměsí písčitého ostřiva (ZM 1:10 000 24-33-10, od S a V s.č. 45:159 mm). Nález může poukazovat na prozatím neznámé středohradištní sídliště v blízkém okolí. Místo nálezu je na samotném okraji oblasti osídlené v tomto období. Nedaleko se nacházejí lokality se středohradištními nálezy u Zbýšova a Oslavan (Belcredi a kol. 1989, 176, 179).

Milan Vokáč, Martin Kuča, FF MU Brno

Literatura:

Belcredi a kol. 1989: Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov, Brno.

Resumé:

Lukovany (Bez. Brno-venkov), „Na Starém". Mittlere Burgwallzeit. Einzelfund. Terrainbegehung.

MODŘICE (okr. Brno-venkov)
Nám. Svobody č.p. 91-93. Vrcholný středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum doprovázený dokumentací nadzemních historických konstrukcí vyvolal investiční záměr města Modřice odstranit stávající objekt radnice č.p. 91-93 na náměstí Svobody (parc.č. 381, 282, 384) a nahradit jej novostavbou. Historickou stavbu tvořila srostlice objektů se složitým stavebním vývojem. Šlo o dva jednopatrové uliční trakty se středním průjezdem, doprovázené třemi dvorními křídly, zčásti zbořenými již v předchozích letech. Lokalita se nachází v historickém jádru města Modřice, v severozápadním rohu hlavního náměstí, dříve historického tržiště někdejšího městečka. Jde o mírně se svažující terén, tvořený sprašovou návějí na vykliňující modřické terase řeky Svratky. Výškové rozpětí plochy výzkumu se pohybuje mezi 200,20-201,60 m n.m. V místě byly již prováděny r. 1996 a 1997 dva menší výzkumy v souvislosti s výkopy statických sond (Procházka1999a; 1999b). Součástí záchranného výzkumu byla i dokumentace historického objektu se záměrem objasnit hlavní rysy jeho stavebního vývoje. V této souvislosti lze vyzdvihnout význam dendrodat získaných z kolekce vzorků z trámů stropů a krovu zásluhou M. Rybníčka a P. Kříže.

Terénní práce probíhající v dubnu až září r. 2001 odkryly řadu pozoruhodných situací (Procházka 2002). Osídlení zkoumaného areálu, rozděleného na 10 dílčích ploch, počíná ve 13. stol.; lze uvažovat již o 2. třetině v souladu s mluvou písemných pramenů (Měřínský 1984; Doležel 2000, 183, 184). Nejstarší keramické soubory, tvořené směsí keramiky starší tradice a nové technologie původem z rakouského Podunají, odpovídají horizontu brněnské keramiky II, jehož těžiště leží ve 2. třetině 13. stol. Bohužel neznáme z této 1. fáze jednoznačně určitelné objekty obytného rázu, pouze sídlištní jámy (zvl. 570, 620, 621, 622, 629, 634) a jedno zahloubené ohniště (520). Doklady sloupové konstrukce a pozice v čele parcely by snad dovolily zařadit mezi obytné stavby (nejstarší sklep?) jámu 1501, zaniklou na přelomu 13./14. stol. Po zasypání ji porušil sklep 563 z následující fáze. Ve 13. stol. se ještě nevytvořily souvislé vrstvy, osídlení nemělo příliš intenzivní ráz a odpovídalo ještě vesnickému charakteru lokality. Zdá se, že poněkud více jam se soustřeďovalo ve východní části areálu, v místě pozdějšího č.p. 91. To může souviset s postupem osídlení z původního jádra vsi blíže k řece. Lze ještě připomenout jámu zachycenou při výzkumu vodovodní šachtice před jihozápadním nárožím č.p. 90 (Procházka 2001; předchozí stať). Příměsi z tohoto období se v mladších uloženinách prakticky nevyskytují - drtivá většina odpadu se soustřeďovala v sídlištních jamách. Výrazný rozmach osídlení lze zaznamenat od sklonku 13. stol., zejména pak ve 14. stol. Z této 2. fáze, rámcově omezené polovinou 14. stol., již máme s velkou pravděpodobností doklad obytné zástavby - sklep 563 se sloupovou konstrukcí stěn umístěný v čele parcely (plocha 05). Vzhledem k nevelkému rozsahu a určitým terénním indiciím (viz podrobněji u plochy 05) lze soudit, že ho doprovázela i nadzemní zástavba. Zanikl dle keramiky a rakouské mince Albrechta III. (1365–1395) ve 2. polovině 14. stol. Z této doby pochází již řada různých jam a komunikační vrstva 1360 na východním okraji zkoumaného areálu v ploše 03 a 11. Asi tehdy byl již otevřen nejstarší hliník (jáma 554) na západním okraji areálu. V ploše 04 se nacházela rozsáhlá, poměrně mělká jáma č. 659 vroubená na západním okraji hustou spletí kůlových jam. Povrchová zástavba parcely měla v té době výlučně dřevohliněný ráz, což platí i pro následnou 3. fázi, kterou klademe do 2. poloviny 14. a počátku 15. stol. Ve východní části plochy lze kromě četných menších jam zmínit zejména rozměrný výkop 588, jehož funkce zůstává nejasná. Západní část parcely (plocha 01) byla využívána k těžbě hlíny. Asi do závěru této fáze lze položit výrobní pec nejasné funkce (potravinářská?) v jámě 505 (plocha 01). Buď v této, nebo v následné fázi fungovaly na severozápadním konci plochy (plocha 08) topeniště 130 a dřevohliněná stavba 134 zničená požárem. I další sekundárně uložené vrstvy a výplně rázu vypálené mazanice (např. 321, 2140, 129) svědčí o zmíněném rázu zástavby, nicméně konkrétní obytný objekt z této fáze se nepodařilo zachytit. Zasypaný sklep byl překryt několika mladšími vrstvami, nebyl tedy obnoven na stejném místě. Nicméně požárová vrstva 2140 překrývající dvě kůlové jámy, zapuštěné do severní části zásypu sklepa 563, dovolují uvažovat o následném, opět dřevohliněném domě, snad mírně zasunutém hlouběji do parcely.

Na pevnější půdu se dostáváme v průběhu zhruba prvních dvou třetin 15. stol. (4. fáze). V této době vznikla hlouběji v parcele (plocha 02) rozsáhlá jáma 552 (sv. 44), která mohla být sklepem dalšího dřevohliněného domu. Přibližně současně pracovala ve třech fázích pekařská pec 11 v jámě č. 501 nad zaniklými hliníky v ploše 01. Existenci dřevohliněných staveb potvrzuje také mazanicový zásyp v jámě 515, kam se ovšem dostal až ve 2. polovině 15. stol. V západní části areálu, v místě č.p. 91 se objevuje nápadná jímka 578 s mincí Albrechta V. Rakouského (1423-1435), patrně v té době fungovaly a zanikly obilní jámy 589 a 596. V 5. fázi, v závěru 15. stol., byl uprostřed plochy při uliční čáře postaven jednopodlažní dvouprostorový kamenný dům, tvořící později východní trakt stávající budovy. Středověké zdivo se dochovalo do výše přízemí. Je pravděpodobné, že patro bylo dřevěné nebo dřevohliněné. Velmi brzy po výstavbě, nejpozději na přelomu 15./16. stol., byl rozšířen o jednoprostorový podsklepený přístavek.

Tento zárodek východního dvorního křídla byl přizděn k severovýchodnímu nároží staršího jádra, které přesahoval o 3 m na jihovýchod, čímž vznikl výrazný kout. Souběžně byla západní část plochy využívána k hloubení zásobních jam (511, 535), porušujících zaniklou pekařskou pec, zatímco v západní části se nadále objevují zahloubené hruškovité obilnice (622, 626).

Šestou fázi osídlení z 2. pol. 16.-17. stol. uvozuje zánik pozdně gotického sklepa někdy kolem poloviny 16. stol. Byl zasypán množstvím sídlištního odpadu včetně kachlí ještě pozdně gotického rázu. Následně je vystavěn nový, rozměrnější suterén dále na sever a s ním později přestavěné východní křídlo. Snad zhruba současně nebo nedlouho poté vznikl západní trakt hlavní budovy. Současně se vytvářejí odpadové vrstvy (184, 185, 231) za zástavbou, kde dorovnávají deprese po starším hliníku 653 a jámě 659. Na východní straně plochy se vyděluje parcela pozdějšího č.p. 92 a 93, v jejíž hloubi byl postaven dům 65.

Mladší fáze osídlení se již archeologicky projevují jen mezerovitě. Významnou etapu vývoje zděného objektu představovala barokní přestavba, která dala v podstatě hlavnímu objektu dnešní ráz. Jak dosvědčují dendrodata, po požáru r. 1724 došlo k výstavbě celého prvního patra a k staršímu západnímu traktu bylo přistavěno krátké třípodlažní křídlo. Objekt byl vybaven trámovými záklopovými stropy. Klasicistní úpravy přinesly rozsahem menší zásahy. Bylo nově zastropeno přízemí západního křídla (datum „po r. 1796") a do průjezdu a přízemí vloženy klenby s pětiúhlými výsečemi. Patrně tehdy či nedlouho poté bylo rozšířeno západní křídlo o architektonicky nepříliš hodnotný přízemní trakt. Východně hlavní budovy byl na samostatné parcele postaven dům č.p. 91 a ještě později se vydělil i domek č.p. 92. S touto fází souvisí také poslední výrazný archeologický horizont. Projevil se cihlami obezděnými odpadními a fekálními jímkami, které zanikly v 1. polovině 19. stol. První, jáma č. 518, plnila svoji funkci těsně za domem č.p. 93, druhá za zhruba současným č.p. 91. Ještě mladší horizont jímek lze spojit se závěrem 19. a prvními desetiletími 20. stol. (č. 661-663 za č.p. 93 a č. 1961 za č.p. 91). Po odkoupení všech tří parcel městem r. 1873 pro potřeby radnice vznikl komplex, který přetrval až takřka dodnes. Objekt správní budovy pak zahajuje éru zatím poslední.

Nám. Svobody, parc.č. 379, 2014. Vrcholný středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán záměrem vyhloubit jámu pro šachtici a přípojku vodovodu v chodníku a v předzahrádce domu č.p. 93 na nám. Svobody. V době výzkumu byl již výkop šachtice hotov a mohl být jen dokumentován a vzorkován, výkop přiléhající rýhy byl sledován alespoň v závěrečné části a díky ochotě a informovanosti příslušného stavebního dělníka se zde podařilo získat dosti velký soubor nálezů a s vysokou pravděpodobností určit i příslušnou stratigrafickou jednotku, z které pochází. (Procházka 2001).

Lokalita se nachází v historickém jádru města Modřice, na severní straně náměstí. Jde o mírně se svažující terén, tvořený sprašovou návějí na vykliňující modřické terase řeky Svratky. Místem výzkumu prochází vrstevnice 200m n.m

V šachtici před plotem předzahrádky byly zjištěny dvě sídlištní jámy, z nichž výkop 500 porušoval výkop 502. Obě byly zapuštěny do sprašového podloží, půdní typ se nedochoval. Z výplně výkopu 500, vrstvy 102, byla získána keramika datovatelná rámcově do 13. stol. Na povrchu vyšší vyrovnávací vrstvy 101 lze uvažovat komunikační úroveň, na níž byla nanesena také nesouvislá vrstvička štěrku 108. Následovala snad ještě středověká vyrovnávací vrstva 100. V nenavazující rýze pro vlastní vodovodní potrubí (spojovací úsek byl ražen) bylo zřejmě zjištěno pokračování jámy 500, zde označené 503, z jejíž výplně 112=102? se podařilo zachránit početný soubor keramiky z poloviny 13. století. Jámu 503 porušila velká jáma č. 504, jejíž dno šlo níže než báze rýhy a z které se žel nepodařilo získat nálezy vhodné k časovému zařazení. Zjištěné aktivity dokládají zřejmě budování tehdy ještě vsi („villa" r. 1268, srov. Doležel 2000, 184) za olomouckého biskupa Bruna ze Schaumburka.

Rudolf Procházka, Archaia Brno

Literatura:

Doležel, J. 2000: K městskému zřízení na středověkém Brněnsku. Medievalia archaeologica 2, Brno a jeho region. Praha-Brno, 159-259.

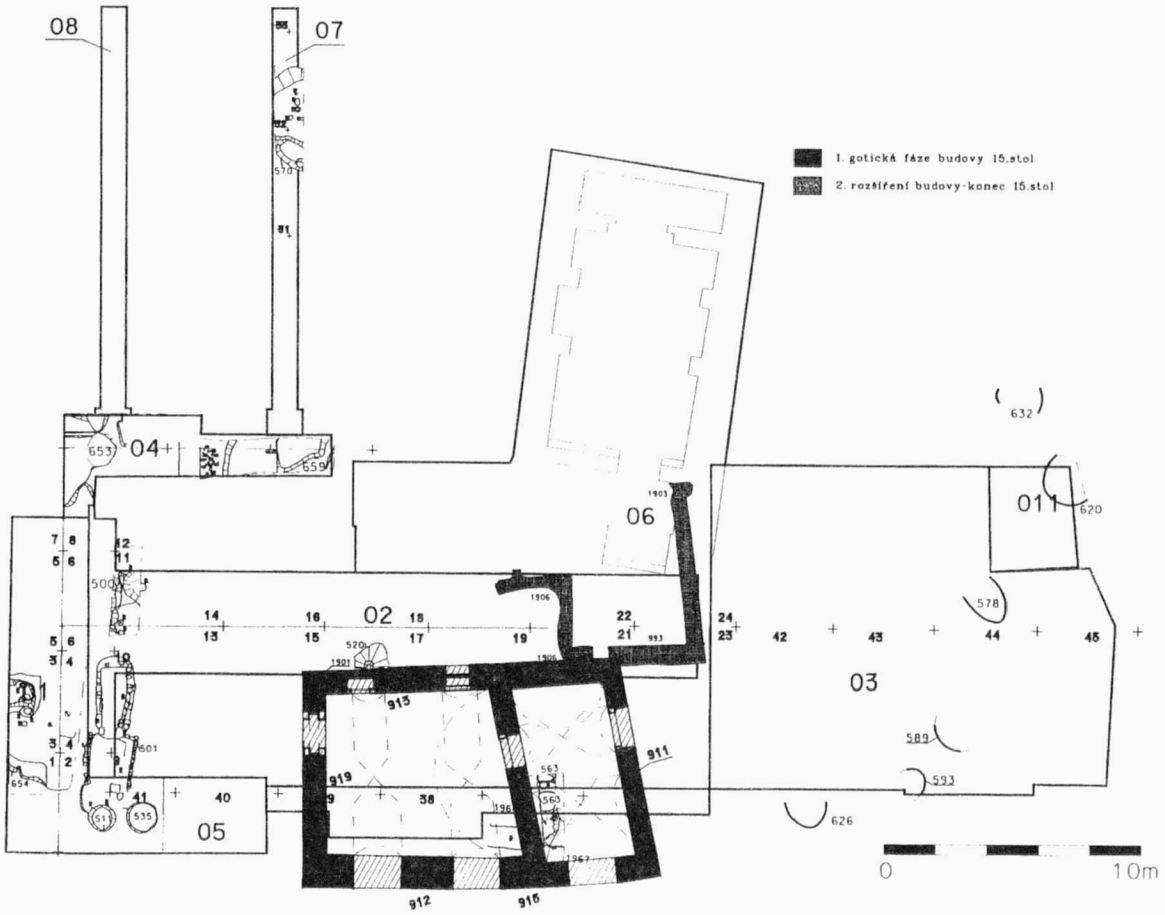
Měřínský, Z. 1984: Středověké Modřice ve světle archeologických nálezů. Vlastivědný věstník moravský 36, 355-359.

Procházka, R. 1999a: Modřice (okr.Brno-venkov), nám. Svobody č. 93. PV 39,1995-1996, 430.

Procházka, R. 1999b: Modřice (okr. Brno-venkov), nám. Svobody, ul. Benešova. PV 40, 1997-1998, 347-348.

Procházka, R. 2001: Modřice-č.p. 90, vodovodní přípojka, NZ č.j. 7/2001, archiv Archaia Brno, o.p.s.

Procházka, R. 2002: Modřice-radnice, č.p. 91-93, NZ č.j. 8/2001, archiv Archaia Brno, o.p.s.

Obr.17. Modřice. Situace zkoumaného areálu radnice s výběrem středověkých objektů. 520, 570, 620 – jámy 13. stol.; 563 – sklep dřevohliněného domu (?) z 14. stol.; 500, 653, 654, 659 – hliníky a blíže nespecifikované jámy 14.-14./15. stol.; 511, 535, 589, 593, 626, 632 – obilnice 15.-15./16. stol.; 578 jímka z poloviny. 15. stol.
Modřice. Übersichtsplan des archäologisch untersuchten Areals des Rathauses mit ausgewählten mittelalterlichen Objekten. 520, 570, 620 – Gruben aus dem 13. Jh.; 563 – Keller eines holzlehmigen Hauses (?) aus dem 14. Jh.; 500, 653, 654, 659 – Lehmgruben und näher nicht spezifizierte Gruben aus dem 14.-14./15. Jh.; 511, 535, 589, 593, 626, 632 – Getreidegruben aus dem 15.-15./16. Jh.; 578 Kloake aus der Mitte des 15. Jh.

Resumé:

Modřice (Bez. Brno- venkov), nám. Svobody 91-93, Spätmittelater, Neuzeit. Rettungsgrabung der Baufläche anstelle des demolierten Gebäudes des alten Rathauses, das vorher dokumentiert wurde. In der ersten Phase der Besiedlung gab es hier Gruben incl. eines vermuteten Erdkellers und ein Herd aus dem 13. Jahrhundert. In den 14.-15. Jahrhunderten entwickelte sich die Besiedlung voll. Im Vorderteil der Hofstätte gab es mehrere Phasen der Hofbebauung; am besten war ein Erdkeller erhalten, der in der 2.Hälfte des 12. Jahrhunderts verschüttet wurde. Im späten 15. Jahrhundert entstand hier das erste Steingebäude, das kurz danach um einen Hoftrakt vergrößert wurde. Auf der Westseite der Parzelle wurden zwei Öfen, wahrscheinlich Backöfen aus dem 14./15. - 15. Jahrhundert festgestellt. Dazu kamen mehrere Vorrats-(Getreide) -gruben, (15.- 16. Jahrhundert), zwei Kloaken (15. und 1. Hälfte des19. Jahrhunderts) und Grundmauern eines frühneuzeitlichen Gebäudes zum Vorschein.

Modřice (Bez. Brno-venkov), Nám. Svobody, Parz. Nr. 379, 2014. Hochmittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung. Verfolgung eines Grabens für Wasserleitung vor dem Haus N. 90 wurden zwei mittelalterliche Gruben festgestellt; objekt Nr.500 (503) lieferte einen Fundkomplex der Keramik aus dem 13. Jahrhundert. Darüber lagen andere, teilweise noch mittelalterliche Schichten.

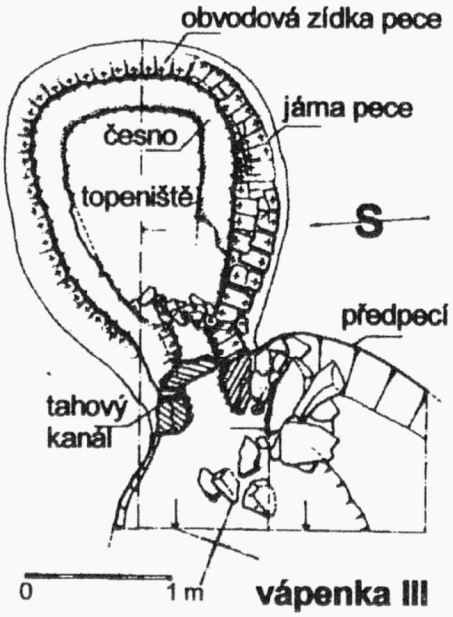
MOKRÁ-HORÁKOV (k. ú. Mokrá u Brna, okr. Brno-venkov)
Mokrá-lom VIII, „Nad Studénčným". Novověk (18.-19. stol.). Vápenické pece. Záchranný výzkum.

Úkolem záchranného výzkumu v roce 2001 bylo provést základní dokumentaci a identifikaci několika vápenických objektů, které byly během skrývkových prací odkryty na SSV okraji západního lomu v trati „Nad Studénčným" (č.p. 1052/1; ZM ČR 1:10 000 list 24-41-17, plocha vymezená body od Z a J okrajové sekční čáry vzdálenými 165:55 mm). Jeden z objektů byl odkryt přímo ve stěně lomu v horní části etáže 410 m n.m.

Zkoumaný prostor je součástí dobývacího areálu velkolomu Mokrá. Lokalita se nachází v zalesněném terénu SSV od obce Mokrá, v SSV cípu západního lomu. Historický vápenický areál je v současné době odlesněn a pozvolna zarůstá nálety křovin a stromů. Ve směru k J od místa výzkumu je položen Studénčný žleb, který odděluje střední lom od lomu západního. Celá situace vykazovala známky původního neporušeného uspořádání objektů od doby, kdy byly opuštěny.

Plocha výzkumu byla fixována ve čtvercové síti o velikosti 5x5 m, která byla posléze napojena na souřadnicový pořad v JTSK. Podrobné body byly zaměřeny polohově (polární metodou) a výškově (trigonometricky). Souřadnicový systém místní. K měření bylo použito totální stanice NIKON D-50, kterou obsluhovala D. Vitulová.

Celkem zde byly zaznamenány 4 vápenické pece a 2 jámy sídlištního charakteru (Kos 2001a).

Obr. 18. Mokrá-Horákov, „Nad Studénčným". Půdorys vápenické pece III.
Mokrá-Horákov, „Nad Studénčným". Grundriß des Kalkofens III.

Na základě stratigrafických pozorování se podařilo vyčlenit celkem 2 časové horizonty v nichž jednotlivé pece pracovaly. Jednalo se o období 18. stol., kdy zde fungovaly celkem 3 vápenné pece (I, II, IV). Nejmladší horizont spadá do poč. 19. stol., tehdy zde pracovala pouze pec III, která byla technologicky nejdokonalejší.

Zajímavé nálezy byly učiněny pouze v peci IV, která spadá na přelom 18. a 19. stol. Zde se podařilo nalézt měděný krejcar a bimetalický železný nůž s nýtky z měkkého kovu. Další nález pochází z fragmentu objektu k.507 nalezeného na hraně etáže, který nebylo možné přesněji identifikovat (zbytek vápenické pece nebo odpadní jámy). V tomto objektu byla nalezena větší část hrncovité nádoby z 18. stol. Z nejmladší vápenky IV pochází fragment glazovaného hlubokého talíře s římsovitým okrajem, který ji řadí na poč. 19. stol.

Ze stratigrafické matice též vyplynulo, že uzavřený výrobní komplex s pecemi I a II spadá ještě do období vrcholného 18. stol. Atypické zlomky keramiky z prostoru pece I však přímo neumožňují citlivější chronologické zařazení.

Jako hospodářsky související objekt s vápenkami lze označit jámu k.504, kde byly nalezeny taktéž atypické zlomky keramiky a menší kumulace natlučeného vápence. Mohlo se jednat o zbytek „skladu" suroviny pro některou z blízkých vápenek. Objekt mohl případně souviset s pecí III, ke které je situován nejblíže.

Podle typologického členění lze všechny prozkoumané vápenky označit jako polní typ pece s kamennou nebo hliněnou plentou (Kos 2001). U pecí III a IV, tedy nejmladších, byl kámen nahrazen cihlami, příp. jejich kombinací s kamenem. Pec III se všeobecně zcela vymyká z rámce dosud prozkoumaných vápenických pecí na Mokrsku (Kos 2000). Tuto pec by bylo možné označit jako typovou variantu pece s „kamennou plentou a vnitřní cihlovou konstrukcí". Ve zkoumané oblasti představuje tento typ zřejmě již přechod k prvním šachtovým a kruhovým vápenkám (Vaňáček 1970).

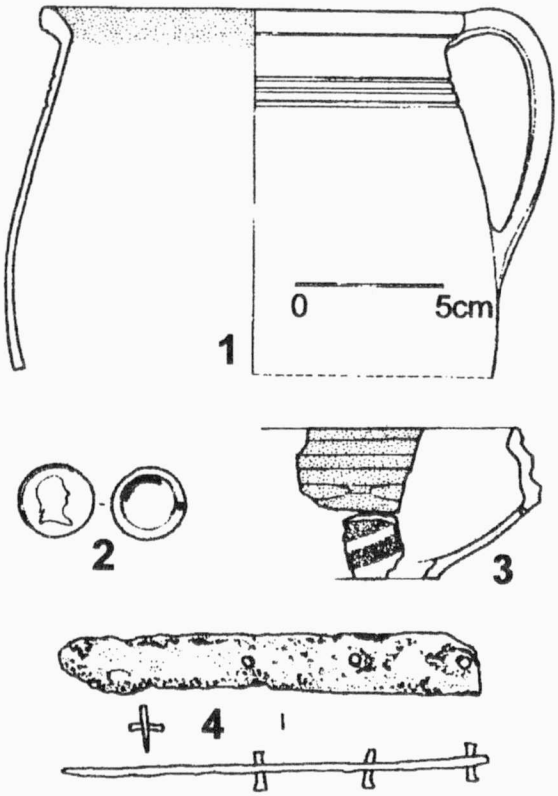
Závěrem lze vyslovit domněnku, že v prostoru „Nad Studénčným" pracovaly ve dvou časových úsecích od 18. stol. do poč. 19. stol. 4 polní vápenické pece. Nejstarší pece I a II byly součástí jediného výrobního objektu, neboť měly obě společnou předpecní jámu. Zdá se tedy, že tento výrobní komplex (baterie pecí) náležel jednomu majiteli.

Mladší vápenky nepracovaly určitě současně. I když bylo užito při jejich stavbě nepálených cihel, zdá se, že pec IV je technologicky primitivnější než pec III. Zde vyvstává otázka, je-li užití cihel v konstrukci vápenek v průběhu 19. stol. na Mokrsku již běžnou záležitostí. Jestliže ano, tak

je nutné v prostoru lomu Mokrá předpokládat analogické objekty.

K prozkoumaným vápenkám pravděpodobně náležely menší povrchové lomy na vápenec, které se nacházejí asi 50 m SSV směrem v zalesněném terénu Mokrské plošiny.

Petr Kos, ÚAPP Brno

Obr. 19. Mokrá-Horákov (okr. Brno-venkov). Nálezy z vápenických objektů (1 – fragment nádoby z objektu k. 507; 2 – krejcar z pece IV; 3 – zlomek talířovité misky z pece III; 4 – nůž z předpecní jámy pece IV).
Mokrá-Horákov, „Nad Studénčným". Funde aus Kalkofenobjekten (1 – Gefäßfragment aus dem Objekt K. 507; 2 – Kreuzer aus dem Ofen IV; 3 – Fragment einer tellerförmigen Schale aus dem Ofen III; 4 – Messer aus der Vorofengrube IV).

Literatura:

Kos, P. 2000: Doklady vápenických objektů u Mokré v jižní části Moravského krasu. In: Archaeologia technica 11. Zkoumání výrobních objektů a technologií archeologickými metodami. Sborník ze semináře 1999, Brno, 75-87.

Kos, P. 2001: Středověké vápenické pece v Brně a jeho okolí, nepubl. rkp. sem. práce. Uloženo v knihovně ÚAM FF MU Brno.

Kos, P. 2001a: Mokrá 2001. Mokrá-lom VIII, ÚAPP Brno NZ č.j. 319/01.

Vaňáček, M. 1970: Mokrá u Brna. Muzejní spolek v Brně, vlastivědná knihovna moravská č. 12.

Resumé:

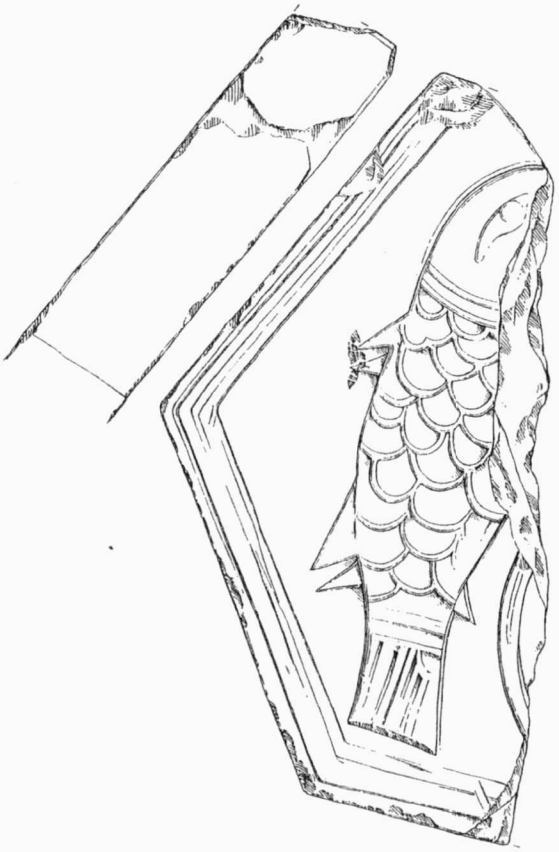
Mokrá-Horákov (Kataster Mokrá, Bez. Brno-venkov). Mokrá-lom VIII, Feldflur „Nad Studénčným". Neuzeit (18.-19. Jh.). Kalkofen. Rettungsgrabung.

MORAVSKÝ KRUMLOV (k. ú. Rokytná, okr. Znojmo)
Intravilán obce. Doba mladohradištní, středověk. Hradisko, středověká vesnice. Záchranný výzkum.

V listopadu a prosinci 2000 a březnu a dubnu 2001 proběhl ve dvou etapách záchranný archeologický výzkum v obci Rokytná, která je místní částí Moravského Krumlova. V první etapě, v roce 2000, byla sledována trasa STL plynovodního přivaděče Moravský Krumlov-Rokytná, kde se nepodařilo nalézt žádné doklady osídlení. Významné poznatky však přinesla druhá etapa vlastní plynofikace obce Rokytná v roce 2001. Hradisko se nachází na výrazné ostrožně, na pravobřeží stejnojmenné řeky. Podloží je tvořeno jílovitou spraší. Nadmořská výška činí 240-260 m n.m. Archeologické nálezy pocházejí z prostoru současné obce. Jejich výskyt můžeme na ZM ČR list č. 24-33-20 v měřítku 1:10 000 vymezit trojúhelníkovou plochou s body od Z a J s.č. 413:76; 424:54; 433:88 mm. Výzkum se soustředil na ovzorkování a dokumentaci zjištěných situací. Vzhledem k tomu, že výkopy probíhaly v místech komunikací, chodníků a předzahrádek, nebylo možné provést ani odkryv menšího rozsahu. Přesto se podařilo získat ojedinělý soubor archeologických nálezů.

První a nejpočetnější skupinou objektů (cca 20) byly různé typy jam z doby od přelomu 10.-11. století až po polovinu 12. století, kdy v tomto prostoru existovalo známé hradisko, zkoumané především B. Novotným, R. Procházkou a dalšími badateli. To bylo součástí tzv. hradské soustavy na rozhraní znojemského a brněnského údělu. Ojedinělé keramické nálezy pocházejí již z eneolitu, doby bronzové a období Velké Moravy. Keramika ze středohradištního období se od mladší liší svou zlomkovitostí a opotřebenými lomy. Za nejdůležitější lze pokládat objev nového příkopu (označen jako jáma 506, 513 a 529), který probíhal ve směru V-Z na S straně románského kostela v Rokytné. Jedná se o nově zjištěnou fortifikaci, ověřenou na třech místech, která dělila prostor předhradí na

2 poloviny a v podstatě oddělovala prostor s místním názvem „Malé hradiska" od vlastního předhradí. Z příkopu se pak, tak jako i z ostatních objektů, podařilo získat poměrně početný keramický materiál a další nálezy. Za unikátní lze považovat soubor pěti šestibokých dlaždic s reliéfy (ryba, gryf, orlice, obr. 20), které jsou velmi zachovalé a patří k nejvýznamnějším nálezům z tohoto období vůbec. Z horní části příkopu pochází několik zlomků trojúhelníkových a čtvercových hladkých či reliéfních dlaždic, které jsou stejně staré (ale mohou být i mladší) a jsou vyrobeny z méně kvalitního keramického těsta. Dlaždice dokládají existenci luxusní dlažby v románské sakrální stavbě, případně světské architektuře, která v okolí kostela stála. Tím vyvstává opět otázka vlastního stáří dnešního kostela, ve kterém se zachovaly velké části původního románského kvádříkového zdiva (zjištění při jeho opravě z roku 1995). Na základě těchto poznatků se lze oprávněně domnívat, že kostel sv. Leopolda (původně sv. Hypolita) je možné ztotožnit s původní sakrální stavbou z poloviny 12. století, která se nám dosud zachovala i z větší části v podobě hmoty obvodového zdiva. Druhým důležitým nálezem je soubor keramiky z objektu 519, který lze podle analogií zařadit k ojedinělým nálezům datovaným kolem roku 1000.

Obr. 20. Rokytná. Románská dlaždice.
Rokytná. Romanische Pflasterziegel.

Zbylá část objektů je datována do průběhu 14.-15. století, tedy již do období vlastního fungování středověké vsi. Při výzkumu se nepodařilo najít nálezy z průběhu konce 12., 13. a počátku 14. století, tedy z období těsně po násilném vyvrácení hradiska. Jediným dokladem o gotické fázi kostela je část kamenné kružby okna, které se podařilo místním obyvatelům zachránit při demolici přístavku márnice.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Moravský Krumlov (Kataster Rokytná, Bez. Znojmo), Intavilan der Gemeinde. Jüngere Burgwallzeit, Mittelalter. Burgwall, mittelalterlicher Dorf. Rettungsgrabung.

NEDAKONICE (okr. Uherské Hradiště)
Nádraží. Novověk. Stratigrafie. Záchranný výzkum.

V průběhu prosince 2000 až února 2001 proběhl archeologický dohled při stavebních úpravách souvisejících s modernizací nádraží ČD v Nedakonicích. Na rozdíl od záchranného výzkumu v trati „Přídanky" však dohled v prostoru vlastního nádraží neprokázal závažnější archeologické situace a nálezy. Jeho přínosem jsou stratigrafická pozorování, na jejichž základě můžeme pravěké, raně a vrcholně středověké osídlení v dotčeném prostoru fakticky vyloučit. Podařilo se zachytit pouze navážkové vrstvy, které lze dát do souvislosti s novodobými stavebními aktivitami v prostoru nádraží.

Přídanky. Středověk, novověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

Modernizací železniční trati Moravský Písek-Huštěnovice byl vyvolán záchranný archeologický výzkum v trati Nedakonice „Přídanky" (viz kap. Doba bronzová). Ten přinesl rovněž nečetné středověké a novověké nálezy, které měly formu intruze v pravěkých objektech. Nálezy středověké a novověké keramiky byly zjištěny i ze sběrů v bezprostředním okolí skryté plochy, také na haldách skryté zeminy.

Dana Menoušková, SM Uherské Hradiště

Resumé:

Nedakonice (Bez. Uherské Hradiště), Bahnhof. Neuzeit. Stratigraphie. Rettungsgrabung.

Nedakonice (Bez. Uherské Hradiště), Přídanky. Mittelalter, Neuzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

NĚMČIČKY (okr. Znojmo)
Intravilán. Středověk, novověk. Odpadní jímky. Záchranný výzkum.

Obec Němčičky se rozkládá po obou stranách bezejmenného potoka, který protéká oblastí ve směru SZ-JV. Oba břehy potoka se zarývají do údolí, které je tvořeno poměrně strmými svahy. Dno potoka se nachází ve výšce cca 260 m n.m. Dnešní osídlení obce zasahuje od nivy potoka svahy údolí i terasu, jejíž hrana se na obou stranách údolí nachází ve výšce 270 m n.m. Díky této konfiguraci terénu není v urbanistickém členění obce možné identifikovat její centrální prostranství. Sprašové podloží teras je překryto hnědozemními půdami.

Zkoumaná parcela (RD č. p. 3, pí Fousková) je lokalizovaná na hraně pravobřežní terasy orientované SV směrem, v nadmořské výšce 272 m n.m. Poloha poskytovala dobrý výhled do širokého okolí zejména SZ, SV a S směrem. První písemná zmínka o Němčičkách je datována rokem 1353, kdy paní Strezna z Němčic, vdova po Hnojíkovi, celý svůj statek v Němčicích s vinicemi, s loukami, lesy a pastvinami a s veškerým příslušenstvím darovala Filipovi z Kosník (Peřinka 1904, 391). Severním směrem od Němčiček, u kóty 290 se nacházejí zbytky tvrze, která je v písemných pramenech poprvé zmiňována v roce 1378 a byla funkční do roku 1451 (Nekuda/Unger 1981, 218).

Pracovníci muzea se na místo stavby dostavili v době, kdy byla provedena skrývka ornice. Na sprašovém podloží však bylo možné zachytit dna objektů, které se nacházely v orniční vrstvě, jež dosahovala mocnosti až 1,5 m. Lze se domnívat, že se na ploše nacházelo nejméně 5 objektů. Bohužel nalezený archeologický materiál, který byl posbírán z odvalů, nebylo možné zařadit k jednotlivým objektům a vrstvám. Nalezené zlomky keramiky dokládají dlouhodobé osídlení polohy, jehož počátek je možné zařadit do období mladohradištního (11. stol.). Kontinuální osídlení je doloženo až do poloviny 16. stol. Existence sídlištních objektů, pravděpodobně odpadních jímek, svědčí mimo jiné o příchodu osadníků mnohem dříve, než jak to dokládají písemné prameny.

Tomáš Berkovec, JMM Znojmo

Literatura:

Nekuda, V., Unger, J. 1981: Hrádky a tvrze na Moravě, Brno.

Peřinka, F. A. 1904: Znojemský kraj. In: Vlastivěda moravská, II. díl, Brno.

Resumé:

Němčičky (okr. Znojmo), Intravilan der Gemeinde. Mittelalter, Neuzeit. Abfallgruben. Rettungsgrabung.

OLOMOUC (okr. Olomouc)
Dolní náměstí, před č. p. 40. Středověk. Sídlištní vrstvy. Záchranný výzkum.

Lokalizace: SMO 1:5000, rok vydání 1991, list Olomouc 8-0; od Z a J s.č. 83:67 mm (parcela. č. 116/14, 448).

V měsících listopadu a prosinci došlo za archeologického dozoru, v souvislosti s celkovou rekonstrukcí objektu, k vybírání suchých zásypů renesančních kleneb v 1. patře (obr. 21). Byly tak získány četné zlomky dobové, ale i starší keramiky, z nichž je nejzajímavější především fragment čelní vyhřívací stěny renesančního reliéfního řádkového zeleně glazovaného kachle s motivem zobrazujícím dámu v baretu. Dále byla nalezena část kožené boty.

V rámci celkové rekonstrukce objektu tzv. masných krámů došlo v říjnu 2001 k hloubení přípojky plynovodu (obr. 21). Zkoumána byla přibližně čtvercová šachtice o délce strany 1,2 m a dosahující maximální hloubky 1,4 m. Pod recentními a novověkými uloženinami o mocnosti 0,7 m byla zachycena primitivní štětová dlažba Dolního náměstí. Pod ní ležela vrstva se sídlištním odpadem v podobě výrazně fragmentární keramiky 14. století, zlomků opracovaných i neopracovaných dřev a odřezků kůží. Intaktních geologických vrstev nebylo dosaženo.

Pavel Šlézar, Karel Faltýnek, SPÚ Olomouc

Resumé:

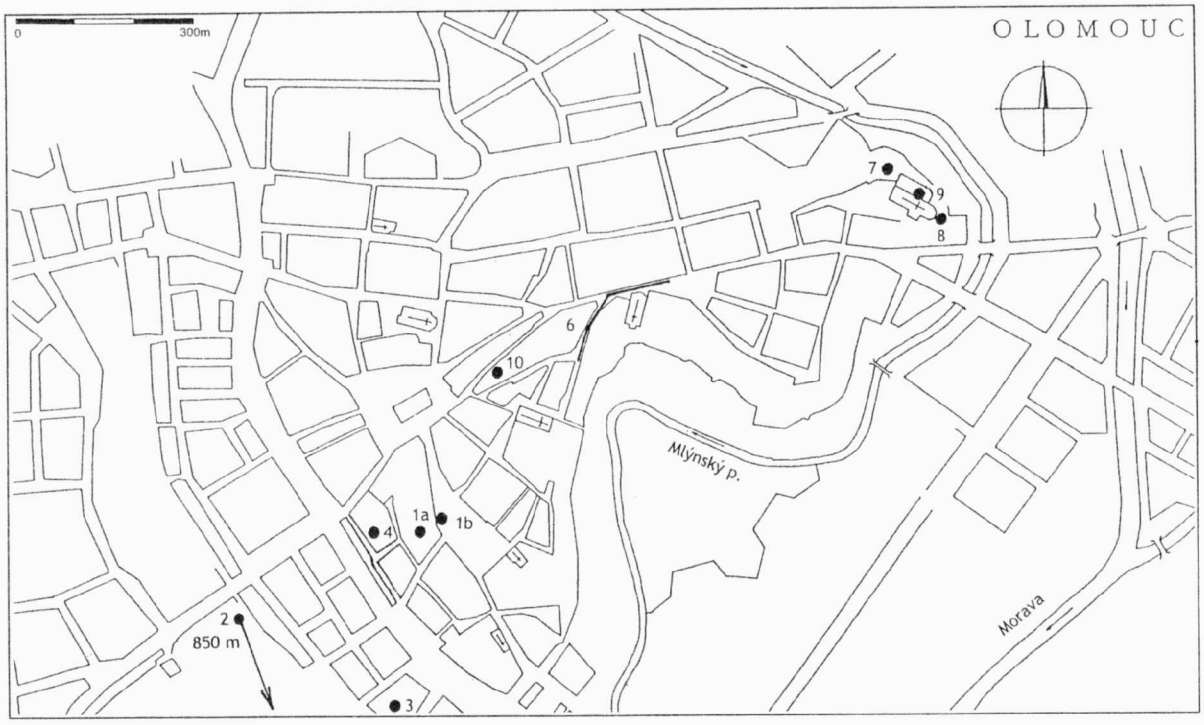
Olomouc (Bez. Olomouc), Dolní Platz Nr. 40, Parzelle Nr. 116/14, 448. Mittelalter. Siedlungsschichten. Rettungsgrabung.

OLOMOUC (okr. Olomouc)
Nerudova 1. Novověk. Město, opevnění. Záchranný výzkum.

Lokalizace: SMO 1:5000, list Olomouc 8-0, rok vydání 1991, od Z a J s.č. 67: 4 mm (parc. č. 1076).

V červenci 2001 proběhla rekonstrukce kanalizace a nádvoří budovy v Nerudově ulici č. o. 1 (obr. 21). Při ní bylo v jižní části dvora odkryto torzo zdi z cihel pojených velmi kvalitní maltou. Zeď o šířce 4 m měla zachovaný líc, byla orientovaná SSZ-JJV a odkryta v délce 2,4 až 5 m. V jejím okolí se nalézala rumištní navážka, jejíž vznik souvisí se stavbou budovy na přelomu 19. a 20. století. Podle srovnání s plánem olomoucké pevnosti z r. 1804 můžeme zdivo ztotožnit s částí ravelinu č. 29, situovaného mezi bastiony VII a VIII. Tento jihozápadní úsek bastionové pevnosti byl vystavěn kolem poloviny 18. století (Michna 1997).

Hana Dehnerová, Pavel Michna, SPÚ Olomouc

Obr. 21. Lokalizace vybraných záchranných výzkumů na území historického jádra Olomouce v roce 2001 (příspěvky Šlézar/Faltýnek, Dehnerová/Michna, Zatloukal/Hejhal/Tomka, Dehnerová, Zatloukal). 1a: Dolní náměstí č. o. 40, zásypy kleneb; 1b: Dolní náměstí č. o. 40 výkop před č. o. 40; 2: ulice Husitská a Ibsenova; 3: Nerudova ulice č. o. 1; 4: Pavelčákova ulice č. o. 21; 5: Univerzitní ulice č. o. 3-5; 6: ulice Univerzitní-Denisova-náměstí Republiky; 7: Václavské náměstí č. o. 5; 8: Václavské náměstí, parc. č. 87/4; 9: Václavské náměstí, parc. č. 153; 10: Ztracená ulice č. o. 10. Lokalisierung der ausgewählten Rettungsgrabungen auf dem Gebiet des historischen Kerns von Olomouc im Jahre 2001 (Beiträge Šlézar/Faltýnek, -Straße Nr. 1; 4: Pavelčákova-Straße Nr. 21; 5: Univerzitní-Straße Nr. 3-5; 6: Univerzitní-Denisova-Straße, Platz der Republik; 7: Václavské náměstí (Wenzelsplatz) Nr. 5; 8: Václavské náměstí, Parzellennummer 87/4; 9: Václavské náměstí, Parzellennummer. 153; 10: Ztracená-Straße Nr. 10.

Literatura:

Michna, P. 1997: Bastionová pevnost Olomouc. Od opevněného města k tereziánské pevnosti. Průvodce dějinami a expozicí. Olomouc.

Resumé:

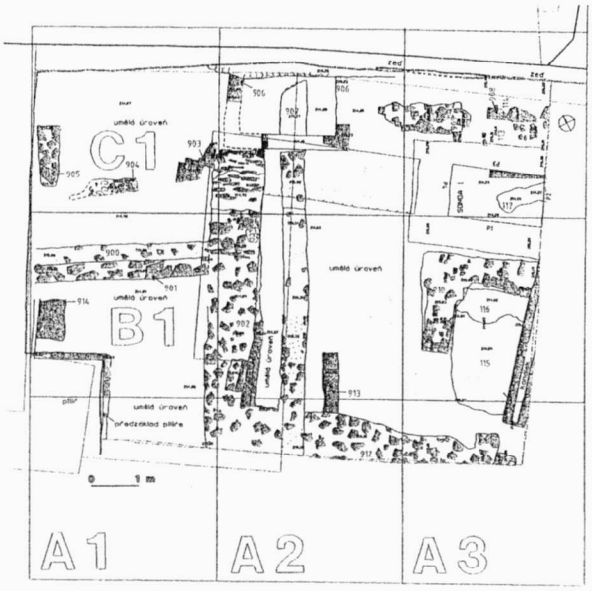
Olomouc (Bez. Olomouc), Nerudova Str. 1. Neuzeit. Stadtbefestigung. Rettungsgrabung.

OLOMOUC (okr. Olomouc)

Pavelčákova ulice č. o. 21, čp. 1. Vrcholný středověk, novověk. Sídlištní vrstvy. Záchranný výzkum.

Lokalizace: SMO 1:5000, rok vydání 1991, list Olomouc 8-0; mm od Z a J s.č. 61:64 mm (parc. č. 464/0).

Stavební projekt plánoval snížení terénu o cca 0,60-0,80 m, což vesměs představovalo pouze odstranění novověkého stavebního rumu, pocházejícího z demolic lehčích zděných přístaveb za domem č. o. 21 (obr. 21). Pro orientační ověření skladby a časového rozpětí souvrství byla na zkoumané parcele vyhloubena nevelká sonda S1/01 (obr. 22) o rozměrech 2x1,20 m a hloubce 1,20 m. Zdokumentované profily P1-4 byly sestaveny do jednoho rozvinutého řezu (obr. 23). Časově se jedná o poměrně jednoduchou stratigrafii, kde k.100-104 tvoří soubor novověkých dorovnávek terénu, ovšem v nálezech je procentuálně silně zastoupen středověký materiál. Důležité je zjištění, že nekontaminované vrcholně středověké vrstvy sahají až k niveletě cca 214,60 m n.m., tedy pouze do hloubky 0,50-0,60 m od současného povrchu parcely. Tyto uloženiny obsahují výhradně keramiku ze 14. století, pouze ojediněle se vyskytuje několik fragmentů datovatelných do 13. století (obr. 24). Interpretačně se vesměs jedná o odpadní vrstvy popela a uhlíků z otopných, popřípadě výrobních zařízeních, proložených tenkými izolačními a dorovnávkovými vrstvami (Zatloukal, Hejhal, Tomka 2002).

Obr. 22. Olomouc, Pavelčákova 21. Celkový půdorysný plán se zakreslenými archeologickými situacemi.
Olomouc, Pavelčákova 21. Gesamtgrundrißplan mit eingetragenen archäologischen Situationen.

Záchranný výzkum doložil velice složitý vývoj právovárečného domu čp. 1, nazývaného již v 16. století „*Starý pivovar*", popřípadě „*U čísla 1*" (Čermák 1987, 144). Sled středověkých vrstev dokládá postupné ukončení nárůstu výšky terénu, které se měnilo s vývojem odpadového hospodářství. Pro využívání této části parcely ve 13. století zde máme pouze nepřímé důkazy v podobě keramických nálezů z druhotných poloh. Dále můžeme konstatovat, že ještě v průběhu 14. století se méně závadný domovní odpad pouze vršil za zadním traktem domu a zvyšoval tak úroveň terénu. V 15. století tento trend obecně ve městech ustává a odpad se shromažďuje většinou v odpadních a fekálních jímkách, jejichž obsah se pravidelně vyváží do prostoru extravilánu. Proto jsou např. archeologické vrstvy z 15. a 16. století ve městech spíše výjimkou, potvrzenou také tímto výzkumem (Zatloukal v tisku). V písemných pramenech je doložen údaj o tom, že dnešní parcela 464/0 vznikla sceleními dvou původních gotických městišť až za majitele Františka Bernarda Dubrueilla v letech 1730-32 (Čermák 1987, 144). Jistý náznak na původní rozměření pozemku by mohl být obsažen v nálezu SV nárožního zdiva, které je situováno přibližně do středu dnešní parcely. Navíc obě části parcely měly odlišné využití i majitele, což je doloženo od 16. století. Tzv. přední dům byl využíván především jako obytná část, kdežto zadní trakt sloužil jako hospodářský objekt pro již zmíněné pivovarnictví, sladovnictví, ale také pekařství (písemné zmínky k roku 1628 a 1667), i když v průběhu 16.-18. století se funkce v obou částech střídaly a zaměňovaly. Po sjednocující přestavbě obou domů v první polovině 18. století sloužila novostavba převážně jako zájezdní ubytovací hostinec až do roku 1942 (Čermák 1987, 144).

Richard Zatloukal, Petr Hejhal, Václav Tomka, SPÚ Olomouc

Literatura:

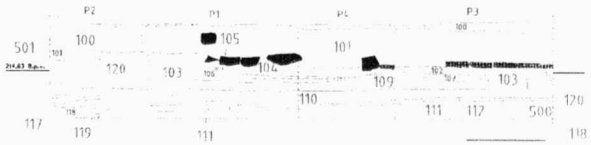
Čermák, M. 1987: Nástin vývoje pohostinství v Olomouci (14. století-poč. 20. století). Okresní archiv v Olomouci, 99-157.

Zatloukal, R. v tisku: K historii domu čp. 1 na ulici Pavelčákova 21 v Olomouci. In: Státní památkový ústav v Olomouci, Výroční zpráva 2001.

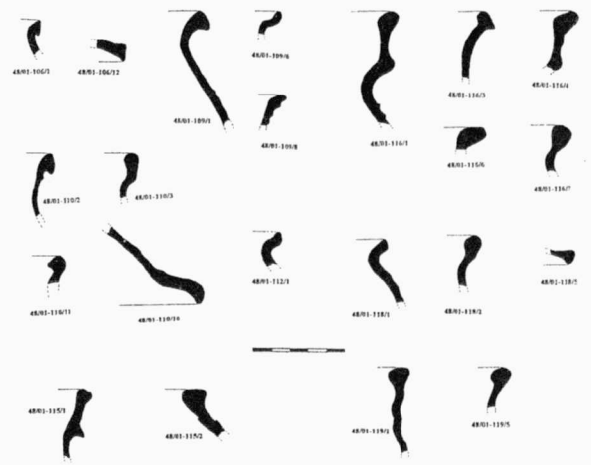
Zatloukal, R., Hejhal, P., Tomka, V. 2002: Olomouc, Pavelčákova 21. Nálezová zpráva, rkp. uložený v archivu SPÚ Olomouc.

Resumé:

Olomouc (Bez. Olomouc), Pavelčákova Str. Nr. 21. Hochmittelalter. Siedlungschiften. Rettungsgrabung.

Obr. 23. Olomouc, Pavelčákova 21. Sonda 1 - rozvinutý řez s profily P1-P4.
Olomouc, Pavelčákova 21. Suchschnitt 1 – Schnitt mit Profilen P1-P4.

Obr. 24. Olomouc, Pavelčákova 21. Vybrané profily okrajů nádob nalezených v lokalitě s inventárními čísly, kresba: Š. Stehlíková.
Olomouc, Pavelčákova 21. Auswahl von Gefäßrändern von Gefässen mit Inventarnummern, die auf der Fundstätte entdeckt wurden.

OLOMOUC (okr. Olomouc)
Univerzitní, Denisova ulice. Středověk. Město. Záchranný výzkum.

Lokalizace: SMO 1:5000, list Olomouc 8-0, rok vydání 1991, linie mezi body v souřadnicích v mm od Z a J s. č. [130,123], [137,140], [142,145] (parc. č. 116/116, 116/45).

V měsících září a říjnu probíhalo napojení Univerzity Palackého na soustavu zemního plynu (obr. 21). Výkopy v ulicích Univerzitní a Denisově (severní svah Michalského kopce, prostor bývalého židovského ghetta) odhalily uliční vrstvy zejména 14.-15. století.

V trase plynovodu na nám. Republiky, před budovou Vlastivědného muzea, již byly vrstvy středověku nepatrné, naopak zde procházela výrazná pravěká kulturní vrstva (viz kap. Eneolit a Doba bronzová, Olomouc, nám. Republiky).

Ztracená 10, parc. č. 238. Středověk, novověk. Město, sídliště. Záchranný výzkum.

Lokalizace: SMO 1:5000, list Olomouc 8-0, rok vydání 1991, od Z a J s. č. 102:118 mm.

V souběhu se stavebními pracemi rekonstrukce domu, situovaného v blízkosti Horního náměstí a na komunikaci směřující na Předhradí, probíhal v dubnu až červenci archeologický výzkum ohrožených částí (obr. 21). V nepodsklepených přízemních místnostech bylo provedeno odvlhčení zdiva odkopáním 0,5 m širokého pásu zeminy podél zdí do hloubky 0,50 až 1,60 m pod úroveň podlahy. Takto byly odhaleny základy stavby s vynášecími pásy. Dům s renesanční dispozicí byl vybudován na středověkém městišti, výzkum doložil neporušené kulturní vrstvy z přelomu 13./14. a průběhu 14. století.

Ve sklepních prostorách (místnost blíže ulici) probíhalo snižování úrovně hliněné podlahy. Byla tak obnažena starší kamenná dlažba (přerušená rýhou směřující od zdi do středu místnosti, patrně trativodem, situace v centrální části sklepa byla porušena novodobou jímkou na vodu). Na povrchu dlažby byly zlomky keramiky datovatelné od přelomu 15./16. století, ale i mladší. V tomtéž sklepě byla zdokumentována kamenná cisterna, která byla vybrána až do hloubky 1,97 m pod úroveň svého dochovaného okraje. Dno nádrže bylo tvořeno skalním podložím. Podle charakteru keramiky a zlomků skleněných lahví byla zasypaná v rozmezí období od druhé poloviny 19. do počátku 20. století.

Hana Dehnerová, SPÚ Olomouc

Resumé:

Olomouc (Bez. Olomouc), Univerzitní und Denisova Str. Mittelalter. Stadt. Rettungsgrabung.

Olomouc (Bez. Olomouc), Ztracená Gasse. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

OLOMOUC (okr. Olomouc)
Václavské nám. č. o. 5, parc. č. 23/2; 149; 150/2. Mladohradištní období, vrcholný středověk, novověk. Opevnění, sídliště. Záchranný výzkum.

Třetí rok záchranného archeologického výzkumu na staveništi Arcidiecézního muzea Olomouc (srov. Sedláčková 2000, 67-68; Kováčik, Procházka, Zůbek 2001, 93-96; Kováčik, Procházka, Zůbek 2001b, 233-235; Šlézar, Zatloukal 2001, 87-92; Zatloukal, Šlézar 2001, 229-232) ukázal, že nebude tím posledním (obr. 21). Plánovaný předpoklad, že výzkum bude v polovině roku 2001 již ukončen, se díky četným stavebně-technickým problémům (statika budov) nepodařilo dodržet a hlavní část - kočárovny - by měla být prozkoumána v roce 2002.

Plocha D1-nová kotelna (obr. 25): Z důvodů nároků na větší manipulační prostor bylo nutné původní stavební jámu rozšířit v jižním směru o 1,5-2 m. Také v této nově prokopané části se podařilo zjistit pokračování středohradištní (9.-10. století) kulturní vrstvy, dokládající pozdně velkomoravské osídlení dómského návrší. Výzkum zde byl ukončen a staveniště bylo předáno zpět stavbě v měsíci březnu.

Plocha D3-čestný dvůr (obr. 25): V měsících listopad a prosinec probíhal výzkum před brankou do čestného dvora, kde byla vyhloubena jáma cca 3x4x2 m pro vodovodní šachtici s příslušenstvím. Z klimatických důvodů se nepodařilo sondu v roce 2001 dokončit.

Plocha D4-kočárovny (obr. 25): V měsících lednu a části února zde byl výzkum omezen převážně na dokumentační práce, neboť probíhalo vypracování prováděcího projektu a pak realizace statického zabezpečení tří opěrných pilastrů u hradební zdi. V plném rozsahu se výzkumná činnost rozběhla až v závěru února. Stále však zůstává nevyjasněné stanovisko ke středovým příčkám mezi místnostmi č. 137, 140 a 142, protože není vyřešeno, zda-li budou odstraněny nebo naopak podezdívány. Výzkum v jejich blízkosti byl pozastaven již v říjnu loňského roku a také v roce 2001 byl omezen pouze na necelou severní polovinu kočároven. Do přijetí definitivnějšího zabezpečení mělce založeného zdiva středových příček zde byl statikem v květnu 2001 archeologický výzkum přerušen a tento stav trval až do konce roku. Do této doby byla učiněna následující zjištění:

V místnostech č. 138 a 139 byly postupně odebírány kulturní vrstvy kolem SZ a středního pilastru na úroveň určenou statikem. V místnosti č. 138 bylo pro potřeby budoucí expozice vypreparováno kamenné zdivo, interpretované V. Dohnalem jako románská hradba. Naše zjištění je ale v silném rozporu s výše uvedenou interpretací, protože se jedná o součást budovy, přistavěné k S základovému zdivu tzv. kaple sv. Máří Magdalény. Přikláníme se ke světskému využití. Pravděpodobně se jednalo o patrovou budovu s klenutým stropem, která díky založení pouze do písčitého podloží a do výplní pravěkých objektů začala záhy po dostavbě (zřejmě na počátku 13. století) staticky pracovat. Byla proto zpevněna opěráky nalezenými v místnostech č. 138 a 143, které jsou v obou případech založeny hlouběji než původní základové zdivo. Liší se také konstrukčně, neboť jsou vystavěny z pečlivěji uspořádaných kamenných prvků, často osekaných do podoby kvádru. Většinou se jedná o druhotně použité opukové kvádříky, zdivo obsahuje také zlomky cihel.

V místnosti č. 143 byl rozebrán kontrolní blok po výzkumu dr. Dohnala a provedena dokumentace dříve nalezených architektur. Při rozebírání destruované kameno-hliněné hradby, budované v závěru 10. století, byly v jejím jádře zjištěny pozůstatky po vyhnilých dřevěných trámech, které tvořily zpevňující roštovou konstrukci. Trámy byly uloženy v prakticky vodorovné poloze, kolmo na vnější kamennou plentu (k vnitřní kamenné zdi současný výzkum ještě nedospěl). Tato hradba dělí celý prostor bývalých kočároven na dvě části, zkoumána je pouze severní. Zmíněný areál tvoří výplně z první poloviny 13. století, kterými byl dorovnáván svah mezi zaniklým kameno-hliněným opevněním a nově budovanou kamennou hradební zdí, dnes severní stěna kočároven.

Jako nejdůležitější činnost pro budoucí období se jeví dořešit zabezpečení nebo odstranění středových příček v kočárovnách tak, aby se mohlo pokračovat ve sledování dalšího průběhu nalezených architektur. Je to prakticky jediná možnost, jak objasnit některé nejasnosti v interpretaci nalezeného zdiva.

Plocha D4-válcová věž 044 (obr. 25): V místnosti č. 142 byla objevena zaklenutá brána do válcové věže, která byla zčásti již v první polovině 13. století zasypána nebo zde byla snížena světlá výška vstupu. Během barokní vestavby vrchlíkové klenby do tělesa věže byla v bráně postavena zeď, která zřejmě zpevňuje založení klenby. Základy této zdi nespočívají přímo na kamenném dláždění brány, ale leží pouze na hliněné výplni z poloviny 13. století, asi 0,40-0,50 m nad úrovní podlahy brány. Zazdívka byla odstraněna a brána byla částečně opět odkryta. Její úplné rehabilitaci brání cihlová klenba uvnitř věže.

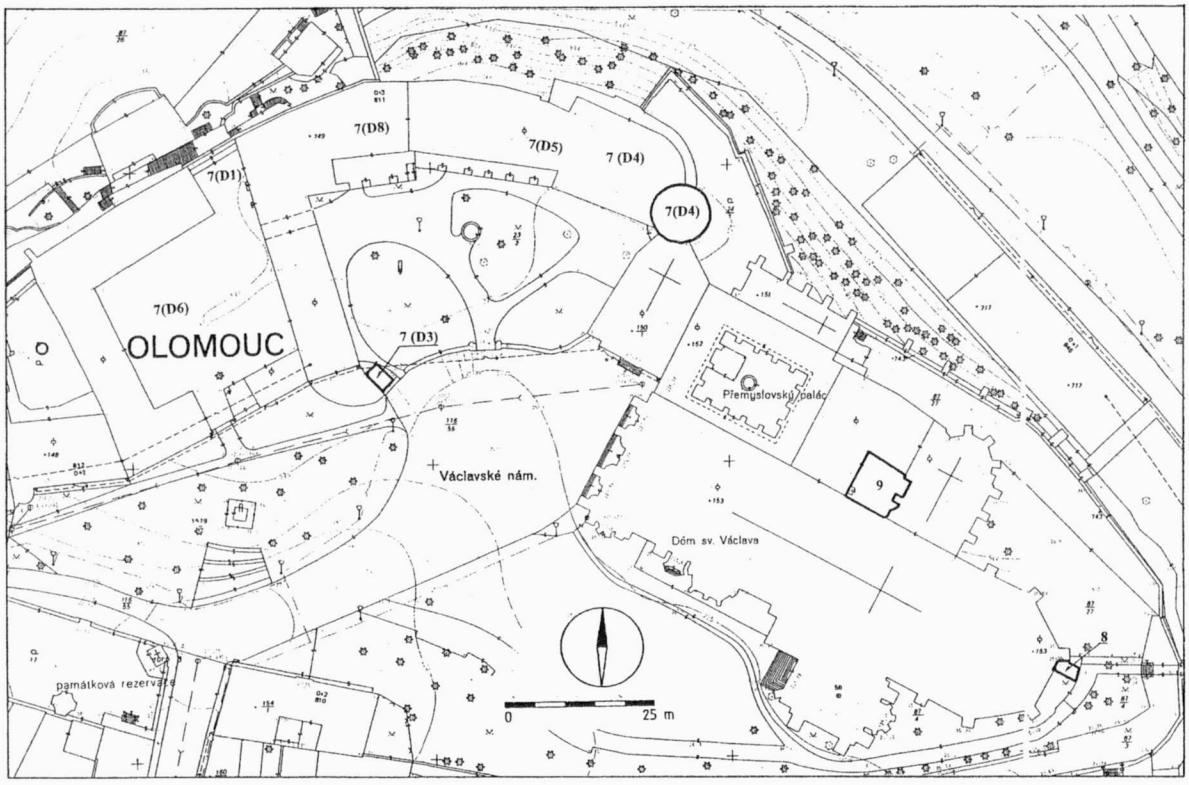
V měsících červen až srpen se z výše uvedených důvodů přesunul výzkum do nitra věže, kde byl vyčištěn starší, v literatuře nezaznamenaný výkop, který byl rozšířen a prohlouben. Bylo zjištěno, že v polovině 18. století zde došlo ke snížení terénu přibližně o 2 m, aby se zvětšil objem skladovacího prostoru, využívaného erárem. Během tohoto zásahu byla odstraněna podstatná část středověkého terénu. Zůstaly zde zachovány vrstvy z doby bronzové, které nasedají přímo na skalnaté podloží, kryté vrstvou písku. Taktéž byly objeveny základy válcové věže.

Plocha D5-místnost č. 134 vedle kočárovny (obr. 25): V měsících září až prosinec byl proveden výkop v místnosti č. 134 mezi západní zdí kočárovny (místnost č. 138) a východní stěnou sklepa č. 034, kde je vyprojektován průchod pro návštěvnický okruh. Souvrství zachytilo období od středověku po eneolit. K významným zjištěním patří objev zbytku destrukce mladohradištního opevnění, jehož další průběh byl již dříve detekován v prostoru kočároven (viz výše). Nad skalním podložím v hloubce 4,70 m leží cca 0,50 m silná vrstva jezerních písků, do které jsou zhloubeny eneolitické objekty kultury nálevkovitých pohárů. Podle nálezů vývrtů a několika zlomků kamenných broušených seker probíhala výroba těchto nástrojů někde v bezprostředním okolí.

Plocha D6-hospodářský dvůr (obr. 25): Byly zde dokumentovány cca 0,60 m hluboké výkopy pro dešťové svody, které jsou z archeologického hlediska negativní (únor-březen). V říjnu proběhla dokumentace a vzorkování výkopu pro kanalizaci, která díky hloubce 2,50 m byla archeologicky velice významná, neboť zjištěné vrstvy navazovaly na již dříve nalezené situace při hloubení stavební jámy pro novou kotelnu.

Plocha D6-přípojka optického kabelu: V září byl dozorován výkop pro optický kabel, který probíhal přes Václavské náměstí do velína v hospodářském dvoře. Rýha byla zdokumentována.

Plocha D8 (obr. 25): V místnostech severního křídla bývalého kapitulního děkanství proběhlo odstraňování stávajících podlah a vyrovnávacích zásypů do hloubky cca 0,50 m. Jednotlivé prostory byly po odtěžení navážek začištěny pro potřeby archeologické dokumentace a jsou nakresleny a vyfotografovány půdorysy. V místnosti č. 122/3 byly vyhloubeny tři malé sondy (cca 0,50 m), které měly objasnit funkci nalezeného zdiva, o kterém se zpočátku uvažovalo jako o hranolové věži. Jedná se však o základy dvou nesoučasných staveb.

Obr. 25. Celkový plán lokality Olomouc, Václavské náměstí se zkoumanými plochami. 7: Václavské náměstí 3-5 (Arcidiecézní muzeum); 8: Václavské náměstí, parc. č. 87/4; 9: Václavské náměstí, parc. č. 153.
Gesamtplan der Fundstelle Olomouc, Václavské náměstí mit Grabungsflächen. 7: Václavské náměstí 3-5 (Erzdiözesan-Museum); 8: Václavské náměstí, Parzellennummer 87/4; 9: Václavské náměstí, Parzellennummer 153.

Václavské náměstí, parc. č. 87/4. Středověk, novověk. Sídlištní vrstvy. Záchranný výzkum.

Lokalizace: SMO 1:5000, rok vydání 1991, list Olomouc 8-0; od Z a J s.č. 251:172 mm.

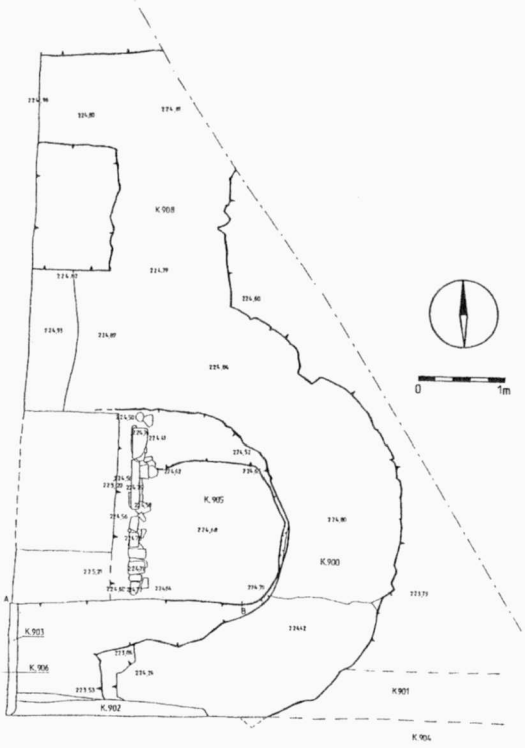
Plánovaná generální oprava vnějšího pláště dómu sv. Václava si pro posouzení statiky budovy vyžádala sondu pro ověření stavu a založení zdiva presbytáře (obr. 21). Výkop situovaný na jižní stranu nejvýchodnějšího opěráku presbytáře měl tvar lichoběžníka o maximálních rozměrech 3,20x2,20 m a hloubku 5,20 m (obr. 25). Zdokumentované souvrství zahrnovalo přibližně 3500 let dlouhý časový interval, tj. od terénních úprav z přelomu 19. a 20. století po věteřovskou kulturu doby bronzové. Vlastní zdivo presbytáře i opěrák nasedají přímo na skalní podloží, takže statické poruchy mají zřejmě jinou příčinu než založení na nestabilním podkladu.

Václavské náměstí, parc. č. 153. Mladohradištní období. Sakrální stavba. Záchranný výzkum.

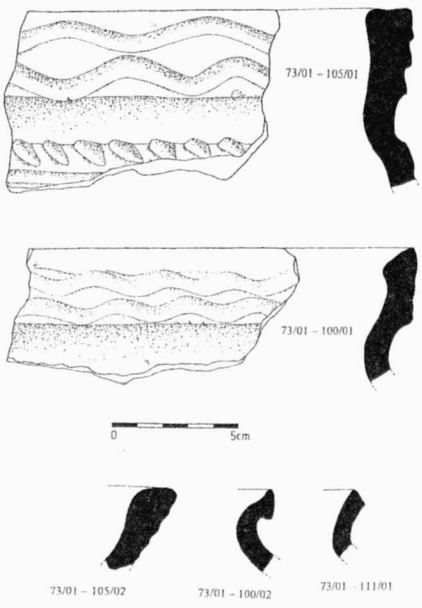
Lokalizace: SMO 1:5000, rok vydání 1991, list Olomouc 8-0; od Z a J s.č. 245:180 mm.

Záchranný archeologický výzkum vyvolaný rekonstrukcí dešťové kanalizace a celkovou sanací tzv. malého dvorku (obr. 21), situovaný mezi severní plášťovou zdí dómu sv. Václava, vikářskou sakristií, chodbou u kanovnické sakristie a kaplí sv. Cyrila a Metoděje (obr. 25), zjistil dosud neznámé základové zdivo (Zatloukal, Hejhal 2002). Fundament stavěný z neopracovaných kamenů spojovaných vápennou maltu, tvořil segment zabíhající pod severní stěnu katedrály, která ho překrývá. Na západní straně byla apsida porušena výkopem (sonda S20/80) z roku 1980, realizovaným V. Dohnalem (Dohnal 1980, 17-18; týž 2001, 114-115). Na apsidu navazuje rovný úsek zdiva, rovnoběžný s obvodovou stěnou dómu (obr. 26). Protože neznámé zdivo nese znaky sakrální stavby, bylo interpretováno jako kostel sv. Václava, vysvěcený olomouckým biskupem Jindřichem Zdíkem v roce 1131. Zřejmě by se jednalo o pozůstatek severního transeptu nebo boční kaple přistavěné k původní trojlodní bazilice. Dosud byla obnažena pouze snížená koruna zdiva, v roce 2002 by zde měl proběhnout další výzkum.

Richard Zatloukal, SPÚ Olomouc

Obr. 26. Olomouc, Václavské náměstí, parc. č. 153, tzv. malý dvorek se zakresleným nově objeveným zdivem k. 900 a 908.
Olomouc, Václavské náměstí, Parzellennummer 153, sog. Kleinhof mit bezeichnetem neu entdecktem Mauerwerk K. 900 und 908.

Obr. 27. Olomouc, Václavské náměstí, parc. č. 153, výběr z nalezené středověké keramiky z tzv. malého dvorku, kresba: Š. Stehlíková.
Olomouc, Václavské náměstí, Parzellennummer 153, Auswahl der mittelalterlichen Keramik aus dem sog. Kleinhof, Zeichnung: Š. Stehlíková.

Literatura:

Dohnal V. 1980: Olomouc, Dómské návrší 1980, V. etapa, rkp. nálezové zprávy.

Dohnal V. 2001: Olomoucký hrad v raném středověku, Olomouc.

Kováčik P., Procházka R., Zůbek A. 2001: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu staveniště Arcidiecézního muzea Olomouc na Václavském náměstí v Olomouci č. o.3-4 v roce 2000. In: Památkový ústav v Olomouci, Výroční zpráva 2000, 93-96.

Kováčik P., Procházka R., Zůbek A. 2001b: Olomouc (okr. Olomouc) Václavské náměstí, čp. 811, parc. 24/1. PV 42 (2000), 233-235.

Sedláčková H. 2000: Přehledy činnosti, Útvar archeologických výzkumů. In: Památkový ústav v Olomouci, Výroční zpráva 1999, 67-68.

Šlézar P., Zatloukal R. 2001: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu staveniště Arcidiecézního muzea Olomouc na Václavském náměstí v Olomouci č. o.3-4 v roce 2000. In: Památkový ústav v Olomouci, Výroční zpráva 2000, 87-92.

Zatloukal, R. v tisku: Třetí rok záchranného archeologického výzkumu na Václavském náměstí č. o. 3-5 v Olomouci. In: Státní památkový ústav v Olomouci, Výroční zpráva 2001.

Zatloukal R., Hejhal P. 2002: Olomouc, Malý dvorek, Etapa I.: listopad 2001. Nálezová zpráva, rkp. uložený v archivu SPÚ Olomouc.

Zatloukal R., Šlézar P. 2001: Olomouc (okr. Olomouc) Václavské náměstí 3-5, parc. č. 149. PV 42 (2000), 229-232.

Resumé:

Olomouc (Bez. Olomouc), Václavské Platz Nr. 5, Parzelle Nr. 23/2, 149, 150/2. Jüngere Burgwallzeit. Hochmittelalter, Neuzeit. Befestigung. Siedlung. Rettungsgrabung.

Olomouc (Bez. Olomouc), Václavské Platz, Parzelle Nr. 87/4. Mittelalter, Neuzeit. Siedlungsschichten. Rettungsgrabung.

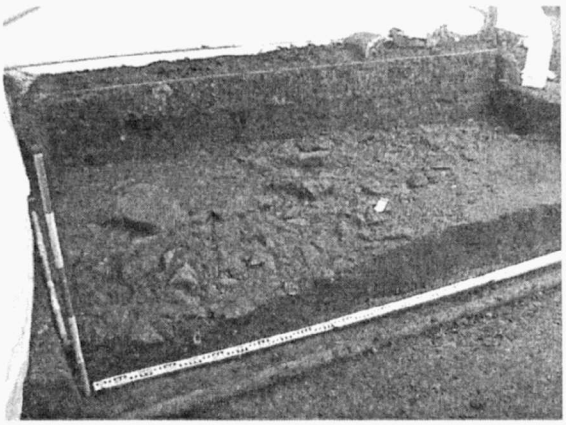
Olomouc (Bez. Olomouc), Václavské Platz, Parzelle Nr. 153. Jüngere Burgwallzeit. Kirche. Rettungsgrabung.

OLOMOUC (okr. Olomouc)
Horní náměstí. Vrcholný středověk, novověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

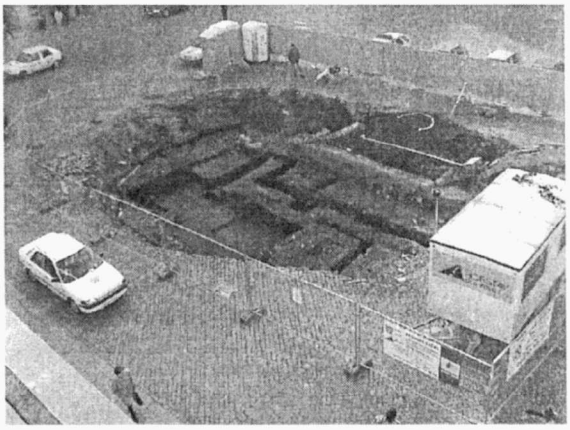
Záchranný archeologický výzkum na ploše stavby Arionovy kašny na Horním náměstí

v Olomouci realizovalo Archeologické centrum Vlastivědného muzea v Olomouci na podnět investora, kterým je statutární město Olomouc. Terénní část záchranného archeologického výzkumu byla provedena ve dnech od 10.10.2001 až do 19.11.2001 (téhož dne byla předána výzkumná plocha zástupcům investora). Velikost plánované kašny a její oválný půdorys určovaly objem výkopových prací i velikost narušení kulturních vrstev v místě stavby (obr. 29). Maximální rozměry plochy výzkumu činí 21x13 m. Po odstranění dlažby a odebrání štěrkového lůžka dodavatelskou firmou byl zahájen samotný výzkum. Úroveň kulturních vrstev byla zachycena 0,70 m pod úrovní dlažby. Výzkumná plocha byla rozdělena na 14 čtverců, každý o straně 4 m. Již po odebrání štěrkového lůžka pod dlažbou byl odhalen betonový relikt zahloubeného veřejného sociálního zařízení, jež fungovalo mezi léty 1906-1956 (Kšír 1969, 26). Tento pozůstatek hygienického zařízení byl již prozkoumán při archeologickém výzkumu v roce 1995, zároveň s ruinami Křížové studny, která plnila svůj účel v letech 1845-1906 (Peška 1996, 2). Jižní a východní strana výzkumné plochy byla poškozena výstavbou kanalizační sítě a proto jsme v těchto místech ve výzkumu nepokračovali, protože pracovníci Památkového ústavu v Olomouci provedli záchranný archeologický výzkum už při zmiňované stavbě (Sedláčková 1999, 62). Také zbylá zkoumaná plocha byla narušena četnými recentními zásahy (např. k nejnovějším narušením došlo při rekonstrukci dláždění na Horním náměstí v roce 2000). Při výzkumu na podzim roku 2001 došlo ke snížení a prozkoumání kulturních vrstev na investorem požadovanou hloubku 1,20 m od úrovně dláždění Horního náměstí. Ve čtvercích 6 a 9 výzkum pokračoval až na podloží, neboť v těchto čtvercích se podařilo objevit část středověkého dláždění, rámcově datovaného do 14. století (obr. 28). Toto dláždění bylo zachyceno i při výzkumu Památkového ústavu na Horním náměstí v roce 2000 (Faltýnek 2001, 226). V těchto čtvercích jsme také zachytili kulturní vrstvy, prozatím rámcově datované do pravěku. Ve čtverci 9 jsme také odkryli doklad plynového osvětlení města Olomouce, jež představují dvě kovové trubky pro plynové vedení. Tyto trubky ležely na plochých kamenech, rovnoběžně vedle sebe ve vzdálenosti 0,58 m a jejich průběh měl směr severozápad-jihovýchod. Vedení potrubí pokračovalo dále do čtverce 10, kde byly také zachyceny betonové základy plynového svítidla, které sloužilo k osvětlení Horního náměstí a zároveň Křížové studny. Movitý archeologický materiál (zlomky keramiky, mazanice, uhlíky, kousky kůže atd.) nalezený během výzkumu se momentálně nachází ve fázi laboratorního zpracování.

Jaroslav Peška, Jakub Vrána, AC VM Olomouc

Obr. 28. Olomouc, Horní náměstí. Středověká dlažba – kontext 176, čtverec 9.
Olomouc, Horní náměstí. Mittelalterliches Pflaster – Kontext 176, Quadrat 9.

Obr. 29. Olomouc, Horní náměstí. Výzkumná plocha, stav po dokončení výzkumu.
Olomouc, Horní náměstí. Grabungsfläche, Stand nach Beendigung der Grabung.

Literatura:

Bláha J. 1995: Ke genezi Horního náměstí. Katalog výstavy, Olomouc, 7-14.

Faltýnek K. 2001: Olomouc (okr. Olomouc). PV 42, 225-7.

Kšír J. 1969: Zásobování města Olomouce pitnou vodou do roku 1896. Zprávy vlastivědného ústavu v Olomouci 143, Olomouc, 18-28.

Peška J. 1996: Odkrytí tzv. Křížové studny v lokalitě Olomouc – Horní náměstí metodou archeogeofyzikálního a archeologického průzkumu. Nálezová zpráva uložena na AC VMO, Olomouc.

Sedláčková H. 1999: Útvar archeologických výzkumů, Památkový ústav v Olomouci, Výroční zpráva 1998, Olomouc, 62,153.

Resumé:

Olomouc (Bez. Olomouc), Hroní Platz. Hochmittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

OLOMOUC (k.ú. Slavonín, okr. Olomouc)
„Horní lán". Pražský typ, doba hradištní. Sídliště, pohřebiště. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum (popis viz kap. Doba bronzová) přinesl nálezy dvou ojedinělých kostrových hrobů (H157, H158), které můžeme časově zařadit do doby hradištní, kdy se jedná o poslední pozůstatky slovanské nekropole zkoumané již v minulých sezónách. Standardní úprava pohřbů bez průkaznějších datovacích pomůcek (železný nožík) nám tyto hroby nedovoluje blíže datovat než do 9. nebo 11. století.

Novým zjištěním byl i objev osídlení z časně slovanského období. Jako velice ojedinělý se jeví nález obydlí (obj. 1405) tzv. pražského typu. Představuje typickou chatu čtvercového půdorysu orientovanou SZ-JV s rozměry 4x4 m s pozůstatky kamenného otopného zařízení v severním rohu. Hlavní část slovanské osady je spojována především s obdobím starší a snad i s počátkem střední doby hradištní (8.-9. stol.). Sídliště čítající 150 jam se koncentruje převážně v severní části plochy a vyznívá ojedinělými objekty v JZ cípu. Nejcharakterističtější druhy objektů jsou jednak obilnice hruškovitého průřezu (27 objektů), dále pak dlouhé mělké oválné jámy (50 objektů), dávané do souvislosti s nadzemními konstrukcemi, a mělké polozemnice (obj. 1224, 1335) o velikosti 3x3 m s orientací SZ-JV a s pozůstatky po otopném zařízením ve východním rohu. Do jaké míry bude možné tuto osadu ztotožnit s nedalekou nekropolí z 9.-11. stol. bude záležet na výsledcích zpracování sídlištních celků.

Marek Kalábek, Arkadiusz Tajer, Vendula Prečanová, AC VM Olomouc

Resumé:

Olomouc (Kataster Slavonín, Bez. Olomouc), „Horní lán". Prager Typus, Burgwallzeit (8.-11. Jh.). Siedlung, Gräberfeld. Rettungsgrabung.

OLŠANY (okr. Prostějov)
„Zlatniska". Mladohradištní období. Pohřebiště. Záchranný výzkum.

V rámci záchranného výzkumu na pozemku firmy Mürdter-Dvořák, s.r.o., v Olšanech u Prostějova (viz kap. Neolit) bylo prozkoumáno též 7 kostrových hrobů z rozsáhlého mladohradištního pohřebiště, které se rozkládá po levé straně silnice z Olšan do Třebčína, mezi budovou výrobny již zmíněné firmy a bývalým mysliveckým areálem. Zesnulí byli uloženi v poměrně prostorných hrobových jamách orientovaných delší osou ve směru V-Z. Bez výjimky leželi na zádech, s hlavou směrem k západu a rukama podél těla. K datování pohřebiště přispěly nálezy dvou stříbrných denárů, a sice ražeb Ondřeje Uherského (1047-1060) a Svatopluka – olomoucký úděl (1095-1107).

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Olšany (Bez. Prostějov), „Zlatniska". Jüngere Burgwallzeit. Gräberfeld. Rettungsgrabung.

OPAVA (okr. Opava)
Ostrožná ul. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti se stavebními úpravami ve sklepních prostorách a se sanačním zásahem za zadním traktem městského domu (vedeného jako kulturní památka r. č. 8-1315) došlo v červenci roku 2001 k započetí záchranného archeologického výzkumu (SPÚO akce č. 12/01) na ulici Ostrožné 8/č.p. 210, parc. č. 251. Dům se nachází v městské památkové zóně.

Ve sklepních prostorách byly výzkumem nalezeny novověké kulturní vrstvy a zachovaná valounová dlažba, která byla sondážně ověřena u JZ stěny objektu. Za zadním traktem objektu byly v sanační jámě (kromě novověkých porušených kulturních vrstev) nalezeny i středověké kulturní vrstvy a štět. Podle nálezů bylo stáří vrstev v této jámě datováno na přelom 13./14. století.

Beethovenova ul. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Z důvodů celkové rekonstrukce objektu církevní školy na parc. č. 231 mělo dojít ke snížení stávajících podlah ve sklepních prostorách o zhruba 40 cm. Z toho důvodu byl v červenci roku 2001 započat záchranný archeologický výzkum (SPÚO akce č. 10/01). Výzkumem byly zachyceny středověké kulturní vrstvy, které byly na základě keramických fragmentů datovány na přelom 13. a 14. století, a novověké kulturní vrstvy. Mimo to zde byl objeven zahloubený objekt (k. č. 500) orientovaný svou delší osou ve směru SZ-JV. Objekt byl zahlouben do podloží. Jeho přední trakt tvořila dřevěná konstrukce, která se zachovala ve spálené formě do výšky přibližně 40 cm. Zadní trakt byl tvořen cihlami a částečně opracovanými kameny spojenými na jílovitou maltu. Vstup do objektu byl situován na jižní straně, kde byly zachyceny dva stupně vysekané v podloží. Podle keramických nálezů datujeme tento objekt přibližně do 16. století. Dále zde byla objevena odpadní jímka vyplněná k. č. 124, 125, 126, 127 a 128. Konstrukce této jámy byla tvořena ze svislých dřevěných sloupků

umístěných v rozích čtvercového půdorysu a vodorovných latí, které tvořily stěny výdřevy. Mezi okolním terénem a dřevěnou konstrukcí se nacházela jílová izolační výplň. Podle keramických fragmentů byla datována na přelom 15. a 16. století. Další objekty, které můžeme interpretovat jako odpadní jímky, byly k. č. 511 a 513. U nich však byly odejmuty pouze svrchní vrstvy, a to z důvodu průsaku spodní vody, která zabraňovala dalšímu výzkumu. I jejich datace spadá do období novověku (16./17. stol.).

Jiří Juchelka, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava

Resumé:

Opava (Bez. Opava), Ostrožná Str. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Opava (Bez. Opava), Beethovenova Str. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

OPAVA (okr. Opava)
Krnovská ulice 17. Středověk, novověk. Sídlištní objekty. Záchranný výzkum.

Nad archeologickou situací halštatského sídliště (popis lokality viz kap. Doba železná) byly registrovány středověké vrstvy s četným, zejména keramickým materiálem a několik zahloubených objektů rozličného charakteru. Nejzajímavější jsou bezesporu dva objekty, č. 505 a 566, s částečně dochovanou konstrukcí stěn, vstupní části a podlahy. Předběžně je lze na základě nalezeného materiálu datovat do 14. století. Skladba nálezového fondu, zejména značné množství strusky, železných předmětů a především keramická dyzna napovídají výrobní činnosti spojené s kovem. K novověkým situacím na lokalitě lze přiřadit kromě kulturních vrstev několik typů zahloubených objektů a základy zděného domu.

Praskova ulice. Středověk, novověk. Kulturní vrstva. Záchranný výzkum.

Sanační výkop podél budovy Geodezie, č. parcely 550/1, odhalil relikty kulturního souvrství a část základů zděného cihlového objektu. Nečetný střepový materiál datuje bázi tohoto souvrství do 14. století. Zdivo pochází z novodobého válkou zničeného domu.

Marek Kiecoň, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava

Resumé:

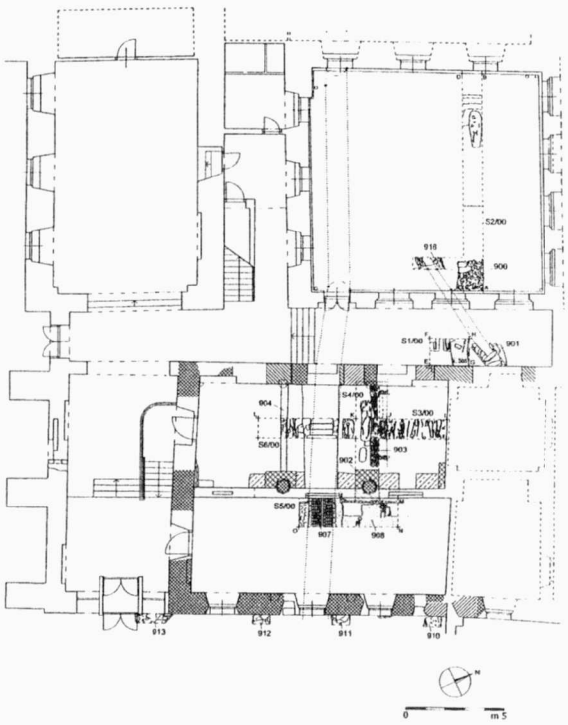
Opava (Bez. Opava), Krnovská Str. 17. Mittelalter, Neuzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

Opava (Bez. Opava), Paskova Str. Mittelalter, Neuzeit. Kulturschicht. Rettungsgrabung.

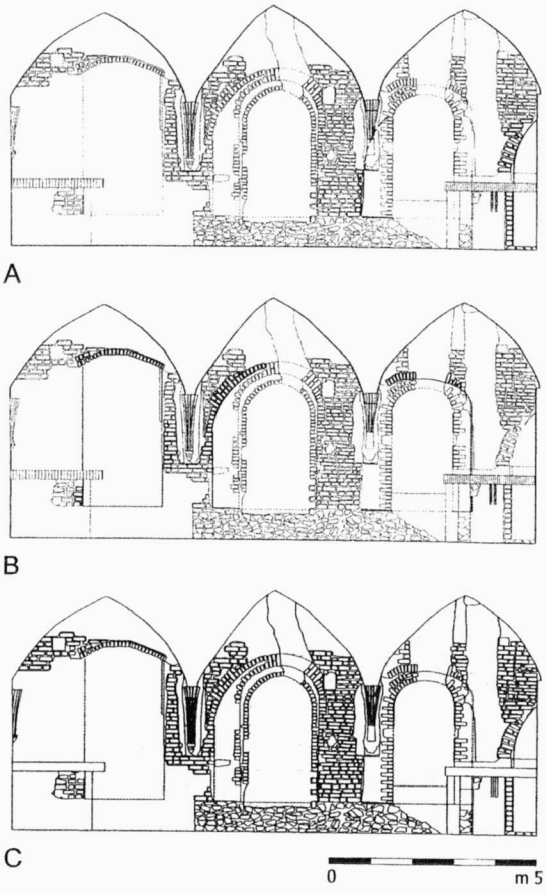
OPAVA (okr. Opava)
Minoritský klášter, parcela č. 496/1. Středověk, novověk. Klášter, pohřebiště. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum realizovaný v červenci-srpnu 2000 byl vyvolán stavební rekonstrukcí východního křídla kláštera. Protože stavební záměr předpokládal snížení terénu v proměnlivé mocnosti jak na rajském dvoře, tak i ve východní části ambitu a v kapitulní síni, bylo rozhodnuto ověřit rozsah dochování středověkých a novověkých vrstev šesti sondami o celkové rozloze cca 36m^2.

Nálezová situace ve všech sondách ukázala, že snížení terénu by musel předcházet plošný záchranný výzkum. V důsledku toho se podařilo prosadit změnu projektu, takže v dotčené části kláštera zůstaly archeologické situace zakonzervovány v původním rozsahu. Postup stavebních prací dále dílčím sejmutím omítek umožnil posoudit relikty minulých stavebních etap na přízemních partiích nádvorních stěn rajského dvora, na části východní stěny východního křídla ambitu, v kapitulní síni a dílem i v zimním refektáři a do výše paty 1. patra na větší části východního a jižního průčelí východního křídla konventu. Zaměřeny rovněž byly již dříve odhalené relikty základového zdiva, nacházející se v betonovém odvětrávacím kanálku před východní fasádou objektu (k. 910-913). Ve všech případech se pravděpodobně jedná o pozůstatky opěráků, v různých obdobích připojených dodatečně k obvodovému zdivu.

Obr. 30. Opava, minoritský klášter.
Opava, Minoritenkloster.

Obr. 31. Opava, minoritský klášter.
Opava, Minoritenkloster.

Počáteční horizont středověkého osídlení lokality reprezentoval zahloubený objekt k. 552 částečně odkrytý v sondě S5, do jehož výplně byly zahloubeny dvě kůlové jámy. Ty zřejmě byly součástí stavby neznámého půdorysu zaniklé požárem, o kterém svědčila až 0,35 m mocná vrstva přepálené mazanice, která celou situaci překryla. Nepočetné keramické fragmenty z těchto nálezových situací ukazují na jejich uzavření nejpozději v době kolem poloviny 13. století. Tato doba je patrně zároveň počátkem výstavby zděných budov v areálu kláštera.

Za pozůstatek nejstarší stavební situace v prostoru východního křídla konventu je možné považovat zeď k. 908, ze které se v sondě S5 dobře dochoval relikt 1,20 m širokého opěrného pilíře, původně kolmo provázaného se zdí orientace S-J, dochované ovšem pouze v negativu. Do souvislosti s touto situací je snad možné položit výkop k. 505 o šířce 0,80 m, orientace Z-V, zachycený v sondě S1. Evidentně byl zaplněn před výstavbou nejstarší fáze zdi oddělující kapitulní síň od východního ramene ambitu. Na jeho dně se nacházely kameny, ve kterých je možné s jistou dávkou opatrnosti spatřovat relikt vytěženého zdiva. Rovněž dno tohoto výkopu dosažené v úrovni 257,19 m n.m., zhruba odpovídá niveletě základové spáry zdi k. 908. Je velmi pravděpodobné, že nálezová situace v sondách S1 a S5 představuje první zděnou stavební fázi minoritského kláštera.

Zbytky starší stavební situace byly odkryty rovněž v západní části kapitulní síně. Jednalo se o nejspodnější řádek základového zdiva (k. 903), orientace V-Z, tvořený jílem spojenými lomovými kameny. Důležitá je okolnost, že toto zdivo se pravoúhle zalamovalo směrem k jihu a bylo v neurčitelné délce využito při stavbě západní zdi kapitulní síně (základové zdivo téže západní zdi kapitulní síně odkryté severněji v sondě S1 bylo naproti tomu již od spodního řádku kladeno na maltu).

Prostor jižně a severně od zdi k. 903 byl zřejmě v době před jejím snesením odlišně využit. Po obou stranách zdi byly odkryty pohřby, ukládané ovšem s nápadně rozdílnou intenzitou. Celkem 19 skeletů a jejich částí, uložených místy ve třech vrstvách nad sebou severně zdi k. 903, nasvědčuje tomu, že zde archeologický výzkum zachytil část hřbitova, a tedy i volného exteriéru nějaké budovy, jistě sakrálního charakteru. Oproti tomu jižně od zdi k. 903 bylo zachyceno pouze 5 hrobových jam, z nichž jedna dotčenou zeď evidentně respektovala. Ze zásypu jednotlivých pohřbů pochází pouze nepočetné středověké keramické zlomky a s výjimkou pohřbu k. 816 všechny náleží keramické produkci 2. pol. 13. – počátku 14. století. Z hlediska relativní chronologie těchto pohřbů má význam zjištění, že i v případě stratigraficky nejstarších pohřbů odkrytých v sondě S3 se v jejich zásypech vyskytovaly fragmenty přepálené mazanice, pocházející z kůlové stavby zachycené v sondě S5, a navíc i úlomky stavebního materiálu (fragmenty omítky a malty). Samotný vztah zdiva odkrytého v zimním refektáři (zeď s opěrákem k. č. 908) a substrukce zdi v kapitulní síni není možné posoudit. Prostor mezi nimi je narušen mladší stavební situací a porovnat nelze ani stratigrafii mladších vrstev, protože se v západní části kapitulní síně nedochovala. Není vyloučeno, že nálezová situace zjištěná v kapitulní síni představuje pozůstatky sakrálního objektu předcházejícího výstavbě konventního kostela sv. Ducha.

Archeologický výzkum rovněž přinesl některé doklady o vybavení kláštera a životě jeho obyvatel v průběhu renesance a baroka. Jednalo se zejména o dokumentaci složitého kanalizačního systému. Ten sestával z hlavní stoky o světlosti cca 1,5x1,0 m se stěnami vyzděnými z lomového kamene a valené cihelné klenby. Do hlavní stoky (S5, k. 908) ústily menší kanálky vnitřních rozměrů cca 0,4x0,4 m, překryté plochými kameny. V průběhu výzkumu v roce 2000 byly dokumentovány dva úseky (k. 901 a 916) kanálku běžícího patrně ze sakristie do JZ koutu rajského dvora. Se vznikem tohoto systému je možné spojit planýrku na rajském

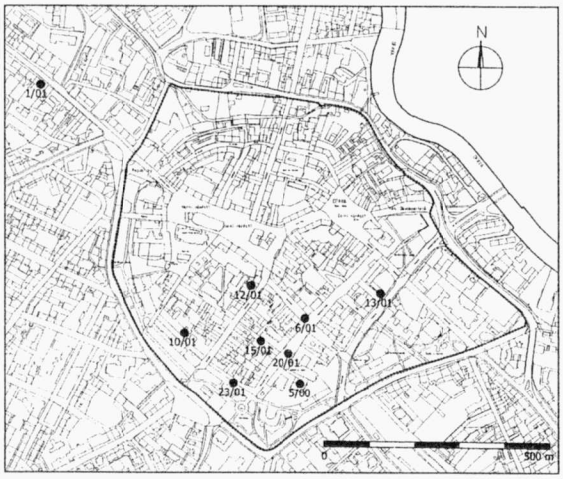
dvoře a dorovnávku pod nejmladší historickou podlahou v zimním refektáři, ze kterých pocházejí četné keramické nálezy 17.-18. století.

Důležitá zjištění se podařilo shromáždit ke stavebnímu vývoji východního křídla konventu také při dílčím stavebně-historickém průzkumu. Na odhalených úsecích nadzemního zdiva v prostoru gotické kapitulní síně, ve východním křídle ambitu a na východním průčelí konventní budovy bylo identifikováno několik středověkých stavebních fází této části kláštera.

Michal Zezula, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava
Dalibor Prix, ÚDU AV ČR

Resumé:

Opava (Bez. Opava), Minoritenkloster, Parz. Nr. 496/1. Mittelalter, Neuzeit. Kloster, Gräberfeld. Rettungsgrabung.

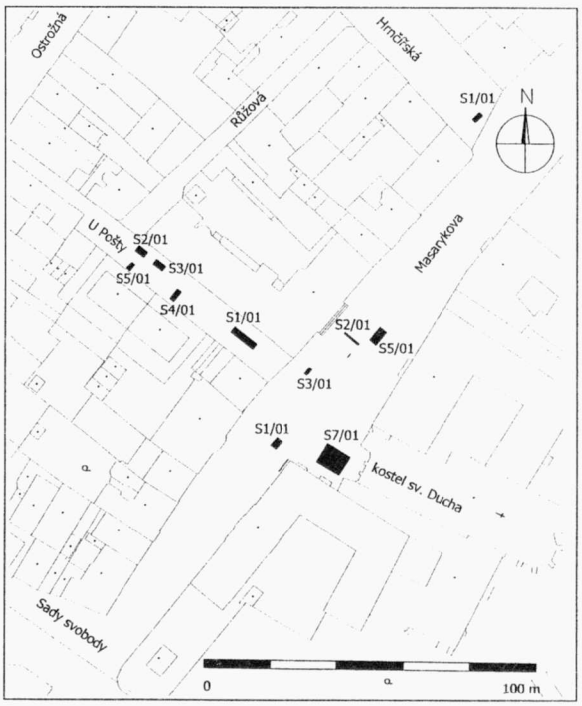
Obr. 32. Opava, lokalizace záchranných výzkumů. 5/00 – Minoritský klášter, 6/01 – ul. Hrnčířská, 10/01 – ul. Beethovenova 1, 12/01 – ul. Ostrožná 8, 13/01 – ul. Praskova 11, 15/01 – ul. U Pošty, 20/01 – ul. Masarykova, 23/01 – ul. Sady Svobody.
Opava, Lokalisierung von Rettungsgrabungen. 5/00 – Minoritenkloster, 6/01 – Hrnčířská-Straße, 10/01 – Beethovenova-Straße Nr. 1, 12/01 – Ostrožná-Straße Nr. 8, 13/01 – Praskova-Straße Nr. 11, 15/01 – U Pošty-Straße, 20/01 – Masarykova-Straße, 23/01 – Sady Svobody-Straße.

OPAVA (okr. Opava)
Ul. Hrnčířská, Masarykova, U Pošty, parcely č. 578, 569/1, 580. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum byl vyvolán rekonstrukcí ulic Hrnčířské, U Pošty a Masarykovy v SV části historického jádra města. Výzkum byl realizován formou sond, položených v místech bezprostředně ohrožených rekonstrukcí a výstavbou inženýrských sítí. Tyto sondy byly navíc na vybraných místech doplněny menšími odkryvy zjišťovacího charakteru. Terénní část výzkumu proběhla v měsících květnu – říjnu roku 2001 (SPÚO akce č. 6/01, 15/01 a 20/01).

Nejstarší známky antropogenních aktivit doložené v sondách na ulici U Pošty a na ulici Masarykově představovaly dva hroby KLPP zahloubené do sprašového půdního typu spolu se sekundárně umístěnými keramickými fragmenty z dalších porušených žárových hrobů (viz kap. Doba bronzová). Další nálezové situace již souvisely s počátky města a jeho středověkým a novověkým vývojem. Protože se většina zkoumaných ploch nacházela pod vozovkami dotčených ulic, nejčastěji zjištěnými situacemi byly různé formy úprav terénu komunikačního charakteru.

V prostoru křižovatky ulic Hrnčířské (sonda S1) a Masarykovy můžeme uvažovat o zpevnění povrchu půdního typu vrstvou valounů, oblázků a tuhových střepů již v 1. pol. 13. století. Tuto úpravu zde v průběhu 13. a 14. století překrylo až 0,55 m silné zvodnělé souvrství s četnými organickými makrozbytky a paleobotanickými nálezy (odštěpky a odřezky dřeva, proutí, listí, odřezky usní). Nejpozději v 15. století byl povrch tohoto souvrství znovu zpevněn štětem, fixovaným roštem z dřevěné kulatiny.

Obr. 33. Opava, ul. Hrnčířská, U Pošty, Masarykova. Lokalizace sond.
Opava, Hrnčířská-, U Pošty, Masarykova-Straße. Lokalisierung der Suchschnitte.

V zásadě analogická situace byla zjištěna i v sondách S1-3 na Masarykově ulici. Zde se navíc podařilo zachytit doklady sídlištních aktivit, příp. výrobních činností, které zde zpevnění povrchu předcházely. V sondě S4 byla odkryta část do podloží zahloubeného objektu (k. 507) nejasné funkce. Četné keramické nálezy umožňují datovat jeho zánik do doby kolem poloviny 13. stol. Teprve poté byl tento prostor zpevněn štětem (k. 152), rovněž v průběhu 14. století překrytým tmavou vrstvou (k. 151), avšak podstatně menší mocnosti než na Hrnčířské ulici. Vznik zmíněné vrstvy jistě souvisí s erozí půdního typu ve výše položené jižní části středověkého města. Prostor dnešní Masarykovy ulice, ve středověku užívaný jako dobytčí trh, byl v průběhu středověku zpevněn štětem ještě nejméně dvakrát (k. 139, 140). Příznačným dokladem zpracování masa přímo na trhu je množství vyzvednutých zvířecích kostí, vlhké prostředí výplně objektu k. 507 a dalších vrstev umožnilo dochování řady nálezů z organických materiálů (kůže, dřevo, konopný provaz).

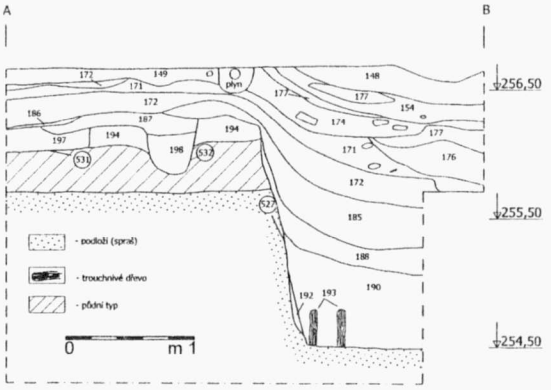
V ulici U Pošty se sondami S4 a 5 podařilo zachytit i osídlení dvou městských parcel (jižní uliční fronta zde byla poválečnými demolicemi posunuta o několik metrů). Důležitým zjištěním je nález zahloubeného suterénu, zasypaného patrně na přelomu 13. a 14. stol (k. 527). Výplň tohoto objektu byla později (15. stol.) porušena oválnou jámou neznámého účelu, druhotně využitou k uložení odpadu. Mezi nálezy z jejího zásypu poutá pozornost zejména několik desítek zvířecích rohů a množství železářské strusky. Další nálezy (slitky olova, strusky, nataveniny na stěnách keramických fragmentů) svědčí i o zpracování barevných kovů v těchto místech. Nejednoznačná je interpretace nálezové situace zachycené v sondě S5. Výkopem pro inženýrské sítě zde byla narušena výplň zahloubeného objektu (?) s keramickými nálezy 14. stol., jehož plošný rozsah se nepodařilo zjistit. Nebylo dosaženo ani dna objektu, v hloubce cca 2,7 m pod dnešní úrovní terénu, částečně již pod hladinou spodní vody, byl pouze zjištěn horizont větších vodorovně položených dřev. V sondách S1 a S2 byla výkopem pro opravu kanalizace odkryta jižní bedněná stěna rozsáhlého objektu, zahloubeného cca 0,6 m pod povrchem půdního typu, interpretovaného jako hnojiště (?). Keramické nálezy z výplně objektu dokládají, že asi ještě v 2. pol. 13. století nebyla v této části města stabilizována uliční síť. Tomu odpovídá i nálezová situace v sondě S1 poblíž ústí ulice U Pošty do Masarykovy ulice, kde nejstarší zpevnění povrchu štětem můžeme položit nejdříve na přelom 13. a 14. století.

Další poznatky k topografii JV části středověké Opavy přinesl dohled nad skrývkou zeminy před západním průčelím konventního kostela sv. Ducha (ul. Masarykova, sonda S7). V ploše cca 50 m^2 zde byla narušena hřbitovní vrstva s charakteristickými nálezy rozptýlených lidských kostí. Po dohodě s investorem se podařilo dosáhnout změny projektu, takže vlastní horizont pohřbů nebyl zasažen. Nečetné keramické fragmenty prozatím umožňují datovat pohřbívání před kostelem sv. Ducha do 13.-15. století.

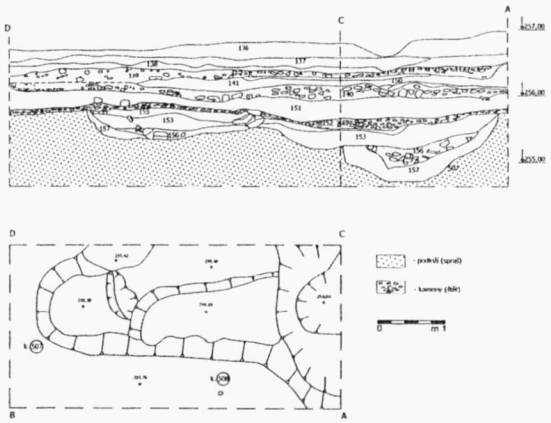
Michal Zezula, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava

Resumé:

Opava (Bez. Opava), Hrnčířská Str., Masarykova Str., U Pošty Str., Parz. Nr. 578, 569/1, 580. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Obr. 34. Opava, ul. U pošty. Sonda S4/01. Opava, U pošty-Straße. Suchschnitt S4/01.

Obr. 35. Opava, ul. Masarykova. Sonda S5/01. Opava, Masarykova-Straße. Suchschnitt S5/01.

PASOHLÁVKY (okr. Břeclav)

Z okraje katastru. Raný středověk. Sídliště. Povrchový sběr.

Lokalita (bližší informace viz příspěvek v kapitole Doba římská) byla využívána i v období raného středověku, jak nám dokumentují dva keramické fragmenty.

Jan Jílek FF MU Brno

Resumé:

Pasohlávky (Bez. Břeclav), Westrand der Gemeinde. Frühmittelalter. Siedlung. Terrainbegehung.

PLAVEČ (okr. Znojmo)
Intravilán obce. Středověk, novověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

V měsíci září-listopadu 2001 byl prováděn archeologický dohled a záchranný archeologický výzkum v rámci rekonstrukce inženýrských sítí a hlavního silničního průtahu obcí. Zjištěné nálezy se nacházely na ZM ČR list č. 34-11-12 v měřítku 1:10 000 v okolí bodu od Z a J s.č. 105:88 mm. Podloží zde tvoří mohutná sprašová návěj a nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 228-235 m n.m. Při překopu silnice se podařilo zdokumentovat na úrovni horizontů naplavenin původní dlažbu komunikace z velkých lomových kamenů, položených na užší hranu, na výšku. V trase kanalizace se pak podařilo zachytit 4 zahloubené objekty (500-503) a 2 zdi. Pravěké osídlení tohoto prostoru se zjistit nepodařilo. Zachycené jámy s početnými zbytky zuhelnatělých dřev v zásypech se dají pouze rámcově zařadit do průběhu středověku, případně počátku novověku. Početné nálezy keramiky však pocházejí z jámy 503, která měla konvexní šikmou stěnu. Dno ani druhou stranu objektu se zachytit nepodařilo. Maximálně zjištěná šířka je 3,8 m a hloubka 2,2 m. Podle profilu se dá usuzovat, že by se případně mohlo jednat o mohutný opevňovací příkop. Početné nálezy kvalitní šedé keramiky s ocelově šedým lesklým povrchem a s pokročilou kolkovanou výzdobou nám ho dovolují datovat do 2. poloviny 14., případně průběhu 15. století.

Zdeněk Čižmář ÚAPP Brno

Resumé:

Plaveč (Bez. Znojmo), Intravilan der Gemeinde. Mittelalter, Neuzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

PLAVEČ (okr. Znojmo)
Areál zámku. Středověk. Kulturní vrstvy. Záchranný výzkum.

Areál dnešního zámku a přilehlého parku, kde se záchranný výzkum uskutečnil, je v údolí říčky Jevišovky, jejíž koryto se nachází v nadmořské výšce 239 m n.m. Vrcholky okolních kopců dosahují nadmořských výšek okolo 290-299 m n.m. Ke sprašové vyvýšenině, na které byl zámek postaven, přitéká od západu říčka Jevišovka a obtéká ji po její severní straně. Od jihu přitéká bezejmenný potok, který se na západní straně vyvýšeniny vlévá do Jevišovky. Vyvýšenina chránila šlechtická sídla zde postavená před případnými záplavami, neboť její nejvyšší bod se nachází o 12 m nad hladinou vodních toků. Výzkum probíhal v jižní části zámeckého parku, který je svou delší osou orientován V-Z směrem. Výkop byl veden od úpatí směrem k nejvyššímu bodu vyvýšeniny, tedy v místech, kde je možné předpokládat zachycení případného fortifikačního systému. Ten se však nepodařilo ani vzhledem k rozsahu výkopu zachytit. Zachyceny byly pouze kulturní vrstvy, z nichž datovací materiál poskytla pouze vrstva k. č. 0103, která obsahovala keramické fragmenty datovatelné do 15. stol. a velké množství propálené mazanice a uhlíků.

Tomáš Berkovec, JMM Znojmo

Resumé:

Plaveč (Bez. Znojmo), Schloss. Mittelalter. Kulturschichten. Rettungsgrabung.

POPICE (okr. Znojmo)
Intravilán obce. Středověk, novověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

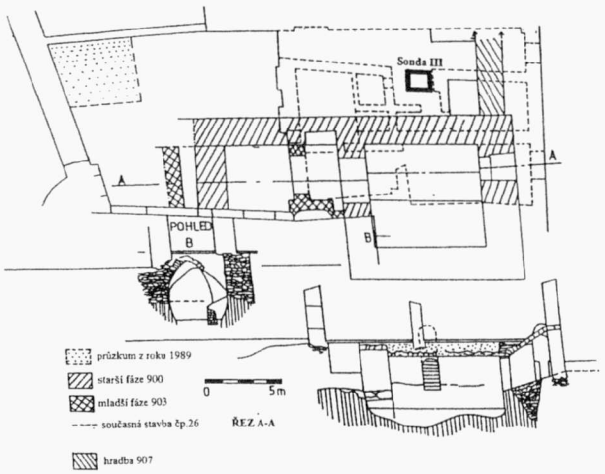
V rámci liniových výkopů pro odvodnění zdiva, dešťové kanalizace a snížení průjezdu v objektu fary v Popicích byl realizován od listopadu 2000 do února 2001 průběžný archeologický dohled a záchranný archeologický výzkum. Sledovány byly především vzniklé profily z hlediska archeologického zájmu a pozornost byla věnována též článkům ve zdivu fary i sousedního kostela. Plocha dotčená výkopovými pracemi se na ZM ČR list č. 34-13-01 v měřítku 1:10 000 nachází v okolí bodu od Z a J s.č. 128:42 mm. Obec Popice se přitom nachází v ochranném pásmu NP Podyjí a kostel s farou jsou zapsané kulturní památky. Nadmořská výška lokality je 290 m n.m. Nachází se na patě návrší Kraví hory s orientací k jihovýchodu, na severním okraji intravilánu obce.

Zjištěné ojedinělé archeologické nálezy se většinou nacházely v druhotných polohách v prostředí recentních navážek a pouze v jednom případě v průjezdu fary, v původní, neporušené vrstvě (situace 3). Drobné zlomky keramiky z průběhu 14.-15. století souvisí se starším středověkým osídlením prostoru v bezprostředním okolí gotického kostela. Nálezy z průběhu 18.-19. století souvisí s přestavbami a změnou vybavení vnitřních místností. Na zadní, severozápadní straně fary bylo zdokumentováno renesanční kamenné okno s červenou polychromií, v přístavku u kostela pak dvě kamenná gotická žebra.

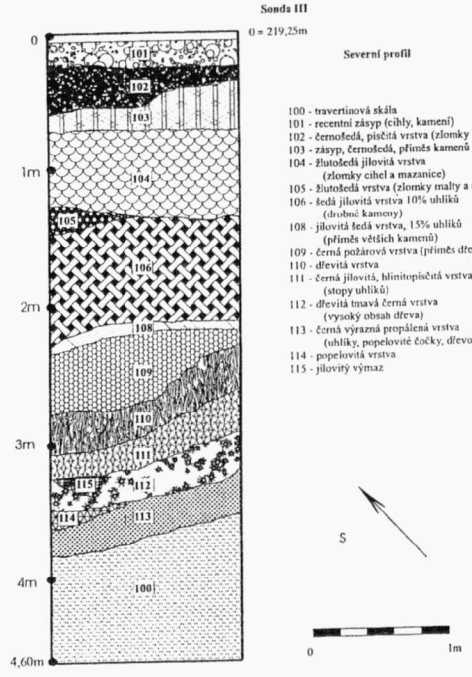
Zdeněk Čižmář ÚAPP Brno

Resumé:

Popice (Bez. Znojmo), Intravilan der Gemeinde. Mittelalter, Neuzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

Obr. 36. Přerov – Horní náměstí, čp. 26 – půdorys domu s vyznačením sondy III.
Přerov – Horní náměstí, Nr. 26 – Hausgrundriß mit Bezeichnung des Suchschnitts III.

Obr. 37. Přerov – Horní náměstí, čp. 26 – stratigrafie sondy III.
Přerov – Horní náměstí, Nr. 26 – Stratigraphie des Suchschnitts III.

PŘEDKLÁŠTEŘÍ U TIŠNOVA (okr. Brno-venkov)
Klášter Porta coeli. 13. stol. Stavba kláštera. Zjišťovací výzkum.

V souvislosti s restaurováním vstupního portálu kostela Nanebevzetí P. Marie v areálu kláštera cisterciaček byl proveden zjišťovací výzkum sondou před portálem. Výzkumem bylo zjištěno, že západní průčelí bylo původně založeno bez základů pro honosný portál, jehož základy byly vybudovány až během stavby. Tyto základy však byly zbudovány pro portál menších rozměrů, takže při budování portálu, který je zde dochován dodnes, musely být zvětšeny. Archeologickým výzkumem se tak podařilo získat další doklady svědčící pro určité nepřesnosti ve stavbě, způsobené patrně spěchem a zásahy zakladatelky kláštera královny Konstancie.

Josef Unger, ÚAPP Brno

Resumé:

Předklášteří u Tišnova (Bez. Brno-venkov), Kloster Porta coeli. 13. Jh. Kloster. Feststellungsgrabung.

PŘEROV (okr. Přerov)
Horní náměstí čp. 26. Doba hradištní, středověk (13.-15.stol.). Sídliště. Záchranný výzkum.

V průběhu měsíce června roku 2001 byla realizována závěrečná etapa záchranného výzkumu při rekonstrukci domu čp. 26 (parcela č. 330) na Horním náměstí v Přerově. Poloha naleziště je lokalizována na ZM 1:10 000, list č. 25-13-12, plocha vymezená body od Z a J s.č. vzdálenými 382:246 mm. Výzkum byl prováděn ve vstupní chodbě domu (protažení sondy I jižním směrem) a v místnosti přízemí (sonda III).V sondě I byla zachycena vně obvodové hradby (k.č. 907 – výzkum z roku 2000) část středověké dlážděné komunikace, položené již na vrstvách s mladohradištním materiálem. V sondě III, která byla položena mezi sondami I a II (výzkum z roku 2000) se podařilo odkrýt mohutné souvrství od doby mladohradištní do 15.stol. Již pod dnešní podlahou domu čp. 26 byly zachyceny vrstvy (k.č. 101-103) s novověkým materiálem, související s přestavbou objektu po polovině 18. století (pravděpodobně roku 1767). Zde se také ukázalo, že podklad novověkého prahu do sousední místnosti (jižní strana sondy III) tvořil fragment pozdně gotického ostění. Vrstva k.č. 104 představovala opět destrukční horizont po pobření zástavby Horního náměstí z přelomu 15. a 16. století za Pernštejnů a překrývala výraznou sídlištní vrstvu (k.č. 105) datovatelnou v rozmezí druhé poloviny 14. a počátku 15. století; podařilo se zjistit i doklady provizorní stavební činnosti v tomto období. Již pod tímto sídlištním horizontem se objevily vrstvy s materiálem 12. a 13.století, které překrývaly další výrazné souvrství z přelomu 10. a 11. století, přičemž vrstva č. 112 patrně souvisela s výstavbou mladohradištního hradiska za vlády krále Boleslava Chrabrého (na rozhraní vrstev č. 112 a 113 byla objevena lebka koně, ale v tomto případě se nepodařilo prokázat existenci objektu, pod jehož nárožím by mohla být uložena jako v předchozích případech – výzkum domu čp. 19 v roce 1990 na parc. č. 342 nebo v roce 1999 v suterénu přerovského zámku).

Horní náměstí. Doba mladohradištní, středověk (14.-16.stol.). Sídliště. Záchranný výzkum.

V roce 2001 byla realizována komplexní rekonstrukce vodovodu a kanalizace na Horním náměstí v Přerově. Poloha naleziště je lokalizována na ZM 1:10 000, list č. 25-13-12, plocha vymezená body od Z a J s.č. vzdálenými 374:231; 376:222; 388:237; 391:248mm. Výzkum byl prováděn formou sledování jednotlivých výkopů a dokumentací následně vzniklých stratigrafických profilů. V severozápadní a jihovýchodní části plochy Horního náměstí se podařilo zachytit souvrství s nálezy od 11. do přelomu 15. a 16.století, přičemž vrstvy s mladohradištním materiálem dosahovaly místy mocnosti až 0,4 m. Z nálezů převažovala vesměs keramika, při výkopu u kaple sv.Jiří na jihovýchodním okraji náměstí byl částečně zachycen i pozůstatek pravděpodobně původní vnitřní dřevěné zástavby akropole hradiska z první poloviny 11.století.

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé:

Přerov (Bez. Přerov), Horní náměstí 26. Burgwallzeit, Mittelalter (13.-15. Jh.). Siedlung. Rettungsgrabung.

Přerov (Bez. Přerov), Horní náměstí. Jüngere Burgwallzeit, Mittelalter (14.-16. Jh.). Siedlung. Rettungsgrabung.

PŘEROV (okr. Přerov)
"Pod Hvězdárnou". Středověk. Sídliště. Povrchový průzkum.

Při povrchovém průzkumu hromad vytěžené hlíny podél výkopu procházejícího přes zahrádkářskou kolonii „Pod Hvězdárnou" se podařilo v létě 2001 shromáždit soubor středověké keramiky ze 14.-15. století. Další menší soubory pocházejí přímo ze soukromých parcel. Lokalita se nachází 2 km východním směrem od centra města.

Václav Martínek, Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Resumé:

Přerov (Bez. Přerov), „Pod Hvězdárnou". Mittelalter. Siedlung. Terrainbegehung.

PŘESTAVLKY (okr. Přerov)
"Opálky". Novověk. Ojedinělé nálezy. Povrchový sběr.

Na známé paleolitické lokalitě (Klíma 1975, 9) bylo nalezeno prostřednictvím povrchového sběru nečetné množství novověké keramiky (17. století). Není vyloučeno, že nálezy mohou souviset s pobytem švédských vojsk v r. 1643 v nedaleké Horní Moštěnici.

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Literatura:

Klíma, B. 1975: Nová paleolitická stanice u Přestavlk (okr. Přerov). PV 1974, 9.

Resumé:

Přestavlky (Bez. Přerov), „Opálky". Neuzeit. Einzelfunde. Terrainbegehung.

RAJHRAD (okr. Brno-venkov)
„Pod Kopci". Středověk, novověk. Klášter. Záchranný výzkum.

Lokalita se nachází v SV části extravilánu obce Rajhrad. Vlastní poloha naleziště je nížinného charakteru, situovaná v pravobřežní akumulační terase řeky Svratky (ZM ČSSR 1:10 000 list 24-34-20, plocha vymezená body vzdálenými v mm od Z a J okrajové sekční čáry: [119,344], [134,352], [140,337], [126,330]). Výkopová rýha proťala lokalitu v prostoru vjezdu a zahrady za Tavernou, před budovou fary, v rajské zahradě, západním křídle a v prostoru hospodářských budov za Státním archivem.

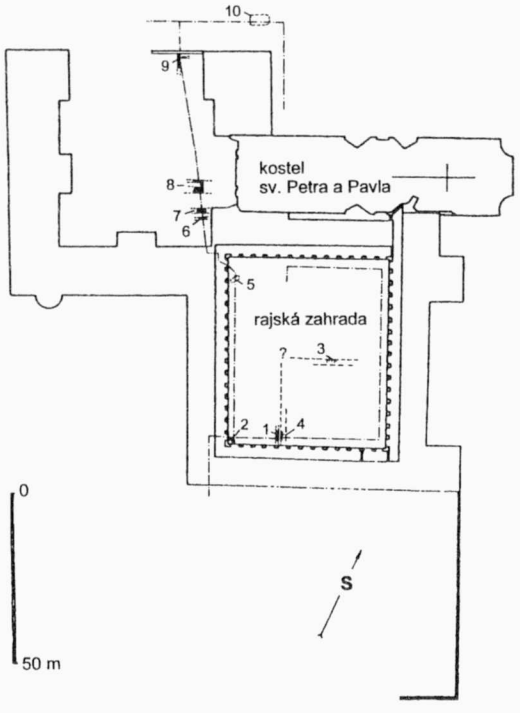
V roce 1951 byla prokopána klášterní zahrada, z které pochází slovanská keramika, žernovy, zvířecí kosti, mazanice a uhlíky. Osídlení hradiště bylo možné datovat do 9. až 12. stol. V sondách byla nalezena destrukce spálených srubových stěn, zemnice a množství keramiky (Staňa 1961).

V roce 1993 proběhly stavební úpravy v rajské zahradě (Unger 1997). Sondy byly vedeny v areálu klášterní zahrady a v areálu rajské zahrady. V hloubce 2,5 až 3,5 m zde byl objeven povrch terénu z doby, kdy zde započala stavební činnost, tzn. z počátku 13. stol. (? stavba kostela). Kulturní vrstva s keramikou je až z 1. pol. 13. stol. a souvisí s životem v klášteře. Nejstarší kamenné zdivo je datováno do druhé poloviny 13. stol. Jinak podstatné stavební změny trvaly až do 30. let 18. stol., kdy celý areál dostal dnešní podobu. Podoba kláštera před počátkem 13. stol. však nebyla tímto výzkumem vyřešena.

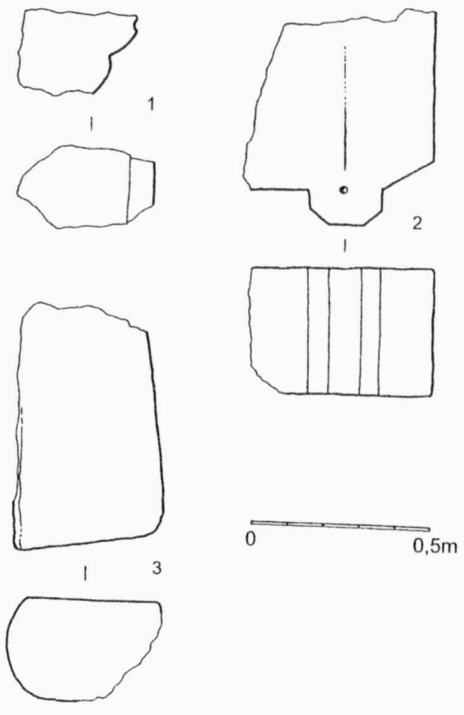
Záchranný archeologický výzkum provedený v roce 2001 v areálu benediktinského kláštera v Rajhradě (Kos 2001) přinesl několik nových poznatků. Během hloubení kanalizačních rýh bylo zachyceno poměrně velké množství archeologických situací. Jednalo se zejména o základová zdiva, sídlištní objekty a souvrství z rozmezí 11.-18. stol.

Nejpočetnější doklady středověké stavební architektury pocházejí z rýhy před současnou farou. Zde bylo zachyceno několik mohutných základových zdí ze 13. stol. Některé nálezy z okolí ovšem dokládají osídlení v blízkosti kostela sv. Petra a Pavla již na přelomu 12. a 13. stol. Podrobnější průzkum však nebylo možné provést, neboť výko-

pová rýha se omezila pouze na 2 m hloubky a v areálu dnešního kláštera jsou mohutné až několikametrové navážky stavební suti z novověkého období. V jedné z novověkých jam byly nalezeny opracované gotické kamenné články.

Obr. 38. Rajhrad, Klášter. Částečný plán půdorysu kláštera s kostelem sv. Petra a Pavla a přilehlými částmi budov. Čerchovaně je vyznačena trasa výkopové rýhy, číslicemi pozitivní archeologické nálezy (1: zeď k. 914, 2: kašna k. 915, 3: příkop zachycený výzkumem J. Ungera v roce 1993, 4: příkop k. 504, 5: jáma se stavební sutí k. 505, 6: zeď k. 919, 7: zeď k. 912, 8: zdiva k. 910 a 911, 9: zdiva k .909 a 908) (převzato a upraveno podle Unger 1997).
Rajhrad, Kloster. Teilplan des Klostergrundrisses mit der St. Paul-und-Peter-Kirche und anliegenden Gebäudeteilen. Strichpunktiert ist die Route der Aushubsrille, mit Ziffern positive archäologische Funde bezeichnet (1: Mauer K.. 914, 2: Brunnen K. 915, 3: Graben, der bei der Grabung J. Ungers im Jahre 1993 entdeckt wurde, 4: Graben K. 504, 5: Bauschuttgrube K. 505, 6: Mauer K. 919, 7: Mauer K. 912, 8: Mauerwerke K. 910 und 911, 9: Mauerwerke K .909 und 908) (übernommen und modifiziert nach Unger 1997).

Obr. 39. Rajhrad, Klášter. Nálezy stavebních kamenných článků (1: inv.č. 69/01-116; 2, 3: inv.č. 69/01-129). Uloženo v klášteře.
Rajhrad, Kloster. Steinerne Bauelemente (1: Inv.Nr. 69/01-116; 2, 3: Inv.Nr. 69/01-129). Deponiert im Kloster.

Při S obvodu fary, v místě dnešní zděné brány, byla rýhou proťata jedna vápenná jáma z raně novověkého období. V okolních navážkách byly též nalezeny volně rozptýlené lidské kosti, které by mohly souviset s likvidací klášterního hřbitova někdy v 17.-18. stol.

Podél J obvodu Státního archivu (zahrada) byla v rýze zachycena masivní kamenná zeď, jejíž zánik spadal někdy do přelomu 17.-18. stol., nelze proto vyloučit, že zeď byla středověkého původu.

Dalším místem výzkumu byla plocha rajské zahrady, kde byl prováděn archeologický výzkum již v roce 1993 (J. Unger). Kromě nálezu pozůstatků zděné cihlové kašny na dešťovou vodu, která se nacházela někdy v 18.-19. stol. v JJZ nároží zahrady, byl zjištěn i fragment středověkého zdiva, datovaného do 13. stol., jak dokládají nálezy keramiky z podložních a nadložních vrstev. O něco mladší (stratigraficky) je výkop s poměrně strmými stěnami, jehož dno ani protější okraj nebyly archeologicky zjištěny. Mohlo se jednat o příkop, jenž uvádí z rajské zahrady v roce 1993 J. Unger. Stáří fortifikace by mohlo náležet do 13. stol.

Posledním pozitivním místem byl úsek nacházející se v prostoru hlavní brány kláštera. Zde

bylo zaznamenáno souvrství s nálezy keramiky a stavebního článku z přelomu 12.-13. stol. a nález jediného sídlištního objektu z 11. stol. Objekt představoval 2 m dlouhou a 70 cm hlubokou jámu s mazanicovým a uhlíkatým zásypem, ve kterém bylo nalezeno několik zlomků keramiky.

Josef Unger, Petr Kos, ÚAPP Brno

Literatura:

Staňa, Č. 1961: Zjišťovací výzkum na slovanském hradišti v Rajhradě. PV 1960, 92-93.

Unger, J. 1997: Rajhrad, okr. Brno-venkov, Benediktinský klášter. PV 1993-1994, 232-234.

Kos, P. 2001: Rajhrad 2000-2001, Tlaková splašková kanalizace. ÚAPP Brno NZ č.j. 318/01.

Resumé:

Rajhrad (Bez. Brno-venkov), „Pod Kopci". Mittelalter (13.-15. Jh.), Neuzeit. Kloster, Siedlung. Rettungsgrabung.

ROSICE (okr. Brno-venkov)
Palackého nám. Středověk, novověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

Na základě smlouvy s Městským úřadem v Rosicích byl proveden dohled a záchranný výzkum při stavbě kanalizačního sběrače. Jde o první etapu rekonstrukce celého Palackého náměstí. Rozsah stavby byl vymezen hranou křižovatky Kolárova-Zámecká ul. přes ulici Na Schodech na Palackého náměstí. Téměř v celém úseku výkopy neporušily žádnou archeologickou situaci. V ulici Zámecké se bezprostředně pod současnou dlažbou vozovky nacházelo skalní podloží. Teprve v prostoru Palackého náměstí před budovou Městského úřadu byly výkopem porušeny kulturní vrstvy, které dosahovaly hloubky 0,7 až 0,5 m od dnešní úrovně vozovky. Podloží v těchto místech tvořila světle hnědá hlína s příměsí písku a jílu. Ve výkopu byla zjištěna jedna nevelká jáma, která měla vanovitý profil dlouhý 0,9 m, rovné dno v hloubce 0,8 m a výrazně skloněné stěny. Z výplně objektu pak byly získány pouze uhlíky a drobné zlomky mazanice. Vrstva, která ji překrývala, však obsahovala zlomky keramiky ze 14. a 17. stol., železnou strusku, zvířecí kosti, úlomky mazanice a uhlíky. Na protější stěně 2 m širokého výkopu pak byla zachycena štětová úprava zřejmě starší komunikace, nacházející se asi 20 cm pod současnou dlažbou, která byla tvořena plochými, na výšku uloženými kameny. Mezi spodní úrovní štětování a podložím byla ještě 20 cm mocná vrstva hnědé prachové hlíny se zlomky keramiky, cihel a železné strusky.

Miroslav Bálek, ÚAPP Brno

Resumé:

Rosice (Bez. Brno-venkov), Palackého Platz. Mittelalter, Neuzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

SLAVKOV U BRNA (okr. Vyškov)
Malinovského ul. Novověk. Sídliště. Záchranný výzkum. Uložení: Muzeum Vyškovska (i.č. A 11 075–11 093).

Poloha lokality v ZM ČR 1:10 000, list č. 24-43-09 v souřadnicích od Z a J s.č. 94:313; 97:313; 94:316; 97:316 mm. Při realizaci přístavby tělocvičny ZŠ Komenského ve Slavkově u Brna byl v průběhu srpna až října 2001 proveden záchranný archeologický výzkum. Na profilu základového pasu, jdoucího přes třetinu délky plochy, byla zdokumentována novověká kulturní vrstva o síle 20-45 cm, která obsahovala zlomky cihel a kamenů, uhlíky, mazanici, čočky malty, fragmenty železných předmětů a střepy keramiky (malované i glazované) a skla. Celý nálezový kontext lze datovat do 16.-17. stol. a představuje doklad určitých terénních úprav této podmáčené lokality již od období raného novověku.

Tomáš Zeman, Muzeum Vyškovska

Resumé:

Slavkov u Brna (Bez. Vyškov), Malinovského Gasse. Neuzeit. Siedlung. Rettungsbrabung.

STARÁ VES NAD ONDŘEJNICÍ (okr. Frýdek-Místek)
Zámek. Novověk. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán zemními pracemi prováděnými v souvislosti s celkovou rekonstrukcí významné renesanční kulturní památky. Výzkum se uskutečnil zejména ve sklepech objektu, kde docházelo ke snižování úrovně podlah, respektive k sanačnímu odkrytí základového zdiva. Sondy byly položeny rovněž v exteriéru – při venkovním líci základového zdiva. Ve sklepních místnostech SV a JV křídla zámku (č. 012, 014, 015, 016 dle plánové dokumentace projektanta) byly nalezeny pouze náplavové vrstvy a starší, valounovým štětem tvořená podlaha. Keramické nálezy z tohoto prostoru byly sporadické a výrazně mladší než stavba sama. Zajímavější byla situace v SZ křídle zámku, konkrétně v přízemních místnostech č. 107 až 109. Po sejmutí podlah a jejich nejmladších podsypů bylo objeveno mocné souvrství, které prozradilo, že tyto místnosti byly původně rovněž podsklepeny. Sklepy pod místnostmi 107 a 108 byly dokonce propojeny, což umožňoval kamenný vynášecí pas. Sklepní prostora pod místností č. 109 sloužila jako mohutná jímka. Shoz odpadu byl v místnosti 109 situován při jejím

středu, což dokládal kuželovitý tvar odpadního sedimentu v jímce, který se směrem k obvodovým zdem sklepa snižoval. Keramický materiál z odpadní jímky pochází z průběhu 16. století. Poněvadž zde nebyl objeven materiál mladší, domníváme se, že jímka plnila svůj účel jen omezenou dobu po vzniku zámecké budovy a poté i se sousedními sklepy zasypáním zanikla. K tomuto opatření mohlo dojít ze stavebně-technických důvodů, neboť existují indicie, že klenuté nádvorní arkády jevily tendenci k poklesu.

Příčnou sondou byl částečně prozkoumán i zaniklý vnější obvodový vodní příkop. Protože ani zde nebyl nalezen archeologický materiál starší šestnáctého století, domníváme se, že zaniklou tvrz staroveských manů, jejíž existenci nepřímo dokládají písemné prameny, je nutno hledat na jiném místě.

Pavel Stabrava, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava

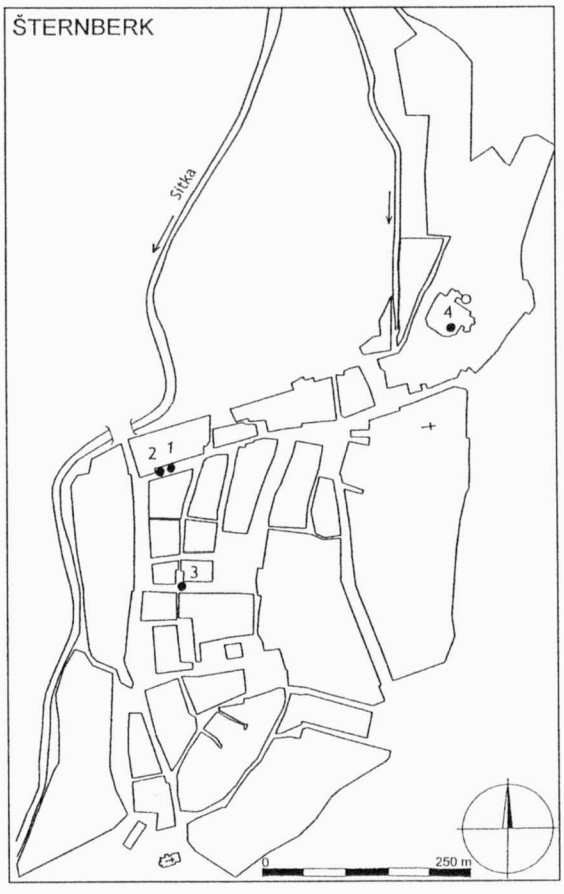
Resumé:

Stará Ves nad Ondřejnicí (Bez. Frýdek-Místek), Schloss. Neuzeit. Rettungsgrabung.

ŠTERNBERK (okr. Olomouc)
Čechova ulice, parcela č. 251, 252. Středověk, novověk. Město, sídlištní vrstvy. Záchranný výzkum.

Lokalizace: SMO 1:5000, rok vydání 1988, list Šternberk 6-3; od Z a J s. č. 42:252 mm.

Záchranný výzkum probíhající v prosinci 2001 byl vyvolán stavbou kanálové přípojky veřejných WC k městské kanalizaci (obr. 40). Nejmladší novověkou kulturní vrstvou v severní části průkopu ulicí byla tmavě šedá jílovitá hlína s množstvím zetlených organických látek a keramikou z období kolem poloviny 18 století. Do ní byla částečně zapuštěna cca 0,6 m široká zeď k.900. Níže se nacházela jílovitopísčitá vrstva s keramikou konce 16. až počátku 17. století a dalším torzem zdiva k.901. Přibližně v polovině dnešní vozovky, jižně od zdi 901, byla překvapivě odhalena kamenná studna (k.902), jejíž koruna ležela v hloubce 0,6 m pod úrovní dnešního povrchu. Prozkoumána a zdokumentována byla jen do hloubky 1,9 m, což byla základová hloubka stavby. Její světlost byla 0,9 m a síla zdiva se pohybovala kolem 0,35 m. Keramiku nalezenou v jejím zásypu lze datovat do průběhu 19. století. Zdivo studny narušovalo v hloubce 1,3-1,8 m přibližně 0,5 m mocnou požárovou vrstvu, pocházející z vyhořelých dřevohliněných konstrukcí, keramikou datovaných do období kolem poloviny 16. století. Tato požárová vrstva dále pokračovala severním směrem pod již zmíněné mladší novověké uloženiny (zeď k.901 na ní spočívá a jen minimálně ji narušuje).

Obr. 40. Lokalizace vybraných záchranných výzkumů na území historického jádra Šternberku v roce 2001 (příspěvky Faltýnek/Šlézar, Faltýnek). 1: U Horní brány před č. 3; 2: U Horní brány před č. 1; 3: Čechova ul. před č. 7; 4: Šternberk - hrad.
Lokalisierzung ausgewählter Rettungsgrabungen auf dem Gebiet des historischen Kerns von Šternberk im Jahre 2001 (Beiträge Faltýnek/Šlézar, Faltýnek). 1: U Horní brány vor Nr. 3; 2: U Horní brány vor Nr. 1; 3: Čechova-Straße vor Nr. 7; 4: Šternberk - Burg.

Jižně od studny k.902 bylo zdokumentováno torzo souvrství antropogenního původu, které se tu podle nalezené keramiky utvářelo od 14. až do konce 17. století. Svým charakterem toto souvrství pocházelo nejspíše z veřejných prostranství středověké a raně novověké ulice a dokládá její minimální čištění, na rozdíl od situace známé v Olomouci.V hloubce 2,1 m souvrství nasedalo na štěrkopískové podloží.

Torza zdiv, nálezové okolnosti i indikační skica města z roku 1834 dokládají, že dnešní Čechova ulice byla v těchto místech minimálně do poloviny 19. století podstatně užší.

Karel Faltýnek, Pavel Šlézar, SPÚ Olomouci

Resumé:

Šternberk (Bez. Olomouc), Čechova Gasse, Parzelle Nr. 251, 252. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Siedlungschiften. Rettungsgrabung.

ŠTERNBERK (okr. Olomouc)
U Horní brány před číslem 3. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V měsíci říjnu proběhl archeologický dohled při stavbě kanálové přípojky - napojování rodinného domku na veřejnou městskou kanalizaci (obr. 40). Během této akce byl zdokumentován a ovzorkován SV profil s kulturními vrstvami, táhnoucí se ve směru SZ-JV o délce cca 4,0 m. Bylo zjištěno, že toto souvrství má mocnost 0,70 m. Z nejspodnější vrstvy nebyly bohužel získány žádné nálezy, kterými by bylo možno ji datovat. Vrstva nad ní naproti tomu poskytla četné zlomky gotických kachlů z období poslední čtvrtiny 15. století. Z nich se spolehlivě podařilo identifikovat kachel s motivem svatého Martina dělícího se s žebrákem o svůj plášť. Tento kachel je pozoruhodný faktem, že otisk identické matrice známe z hradu Bouzova. Další nadložní mohutná požárová vrstva, tvořená pozůstatky spálených dřevohlinitých konstrukcí, pocházela z období kolem poloviny 16. století a bylo by tudíž možno ji ztotožnit s některým historicky doloženým požárem města. Ostatní vrstvy již bohužel neposkytly dostatečné množství materiálu, pomocí kterého by je bylo možno spolehlivě datovat.

U Horní brány před číslem 1. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V měsíci listopadu proběhla obdobná akce, kterou jsme zmínili výše, navíc v těsné blízkosti předchozí parcely (obr. 40). Tentokrát byl dokumentován JZ profil v délce cca 5,7 m. I zde byla prokázána přítomnost požárové vrstvy z období kolem poloviny 16. století. Několik sporadických nálezů získaných z pouze 0,2 m mocné kulturní vrstvy, z míst pod dnešní vozovkou, datuje tuto vrstvu do období raného novověku.

Karel Faltýnek, SPÚ Olomouc

Resumé:

Šternberk (Bez. Olomouc), U Horní brány Nr. 3. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Šternberk (Bez. Olomouc), U Horní brány Nr. 1. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště)
Hradební ulice. Středověk. Hradba. Záchranný výzkum.

Při opravě vodovodního řádu a přípojek došlo před domy č. p. 201 a 174 na ulici Hradební, parcela č. 653/33, k narušení středověké hradební zdi z 14./15.-16. století. Její zbytky byly patrné na obou profilech výkopu, a to v maximální délce 6,8 m. Největší odkrytá výška hradby činila 2,7 m. Hradba v tomto úseku dosahovala mocnosti 3,7-4,2 m. Zachycené torzo hradby bylo vystavěno z hrubého lomového kamene spojovaného maltou. Místo se nachází na ZM ČR 1:10 000 list č. 25-33-17, bod vzdálený od Z a J s.č. 472:109 mm.

Dana Menoušková SM Uherské Hradiště

Resumé:

Uherské Hradiště (Bez. Uherské Hradiště), Hradební Str. Parcelle Nr. 653/33. Mittelalter. Fortifikation. Rettungsgrabung.

ÚJEZDEC (okr. Přerov)
Kaple sv. Jana Sarkandra. Středověk. Sídliště. Povrchový průzkum.

V souvislosti s výkopovými pracemi ve středu obce v okolí kaple sv. Jana Sarkandra byl povrchovým sběrem nashromážděn menší soubor středověké keramiky ze 14. století. Dále byla nalezena železná podkova a několik zlomků novověké keramiky. Obec Újezdec se nachází 3 km jihovýchodně od centra města Přerova a je zmiňována již v listině biskupa Jindřicha Zdíka z roku 1131 (Hosák 1970, 130).

Zdeněk Schenk, FF MU Brno

Literatura:

Hosák, L. 1970: Dějiny Přerova v době předhusitské. In: Dějiny města Přerova I. Brno.

Resumé:

Újezdec (Bez. Přerov), sv. Jan Sarkander Kapelle. Mittelalter. Siedlung. Terrainbegehung.

ÚNANOV (okr. Znojmo)
Intravilán obce, okolí kostela sv. Prokopa. Doba mladohradištní, středověk, novověk. Sídliště. Záchranný výzkum.

V rámci terénních úprav okolí kostela sv. Prokopa a prodloužení kanalizace v intravilánu obce Únanov byl v rozmezí dubna až července 2001 realizován záchranný archeologický výzkum. Dotčená oblast se nachází v bezprostřední blízkosti kostela sv. Prokopa, který je významnou kulturní památkou. Plocha dotčená stavební činností se na ZM ČR 34-11-16 v měřítku 1:10 000 nachází v rozmezí bodů od Z a J s.č. 478:147, 483:147 mm.

Podloží je v dotčeném prostoru tvořeno rezidui jílovité spraše, a to především v dolní, východní části zkoumaného prostoru, zatímco podloží na temenu návrší je již tvořeno pouze horninami dyjského masivu. Lokalita se nachází na výrazném návrší s nadmořskou výškou 295-300 m n.m. a je orientována východním a jihovýchodním směrem. Nachází se na pravém břehu říčky Únanovky, která ho vymezuje od východu a její bezejmenný pravobřežní přítok pak ze severu.

V rámci záchranného archeologického výzkumu se podařilo zachytit a zdokumentovat 6 zahloubených sídlištních objektů, řadu vrstev a zdí. Významnou sídlištní aktivitu reprezentuje 6 zahloubených objektů (500-505) a mohutná kulturní vrstva (kont. 104), které můžeme podle sporadického keramického materiálu datovat do průběhu 12. století. Toto zjištění je důležité, protože posouvá vznik vesnice přibližně o 100 let níže, před první písemnou zprávu ze 13. století. Následný středověký vývoj prostoru reprezentuje několik sídlištních vrstev a zjištěné zdi 900-902, které jsou datovány do průběhu 15. století. Z požárové vrstvy 111 pochází menší hodnotný soubor zlomků kamnových kachlů. Zdivo čtvercové stavby o straně 10 m lze vztáhnout přímo k vlastnímu areálu kostela, i když její přesná interpretace a určení funkce zůstává prozatím neznámá. Gotickou fázi kostela dokládají tři kamenné články, které byly nalezeny v druhotné poloze v základech přístavku. Nejmladší horizont nálezů reprezentují 4 narušené kostrové hroby kostelního pohřebiště, které můžeme rámcově datovat do rozmezí 16.-18. století.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Únavov (Bez. Znojmo), Intravilan der Gemeinde. Jüngere Burgwallzeit, Mittelalter, Neuzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

VACENOVICE (okr. Hodonín)
„Čertobrd". Středohradištní období. Sídliště. Záchranný výzkum.

V červnu 2001 byly dokumentovány profily výkopu pro potrubí mezi obcemi Milotice a Vacenovice (lokalizace na ZM 1:10 000, 34-22-13, od Z a J s.č. 265:356 mm). V polní trati Čertobrd byl výkopem narušen velkomoravský sídlištní objekt. Výplň objektu obsahovala zlomky keramiky, mazanice, zvířecí kosti a drobné kovové předměty. Objekt lze rámcově datovat do 9. století.

Martin Hložek, FF MU Brno

Resumé:

Vacenovice (Bez. Hodonín), „Čertobrd". Mittlere Burgwallzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

VALAŠSKÉ KLOBOUKY (okr. Zlín)
Děkanský kostel Povýšení sv. Kříže (parc. č. 589). Středověk, novověk. Kostel. Záchranný výzkum.

Při realizaci sanačních prací (červen 2001) v objektu děkanského kostela sv. Kříže ve Valašských Kloboukách se podařilo zjistit, že stavba chrámové lodi byla s největší pravděpodobností zbudována již po polovině 14. století v souvislosti s udělením městských práv Kloboukům markrabětem Janem Jindřichem (CDM IX,19), a je tedy nejstarším dosud dochovaným objektem na území města. Poloha naleziště je lokalizována na ZM 1:10 000, list č. 25–43–06, plocha vymezená body od Z a J s.č. vzdálenými 45:153; 50:153 mm. Věž kostela byla přistavěna až ve druhé polovině 16. století. Při výměně dlažby chrámové lodi byl odkryt náhrobník klobouckého měšťana z roku 1682 a otevřen vstup do barokní krypty pod presbytářem kostela, která byla částečně prozkoumána. Krypta byla zbudována ve třetí čtvrtině 18. století (kolem roku 1770) a jistou zvláštností je existence chodby, vedoucí z ní východním směrem do prostoru náměstí (průzkum chodby nebyl realizován).

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno
Radim Vrla, OÚ Zlín

Resumé

Valašské Klobouky (Bez. Zlín), Kirche (Parz. Nr. 589). Mittelalter, Neuzeit. Kirche. Rettungsgrabung.

VÁVROVICE (okr. Opava)
„U Palhanské cesty". Střední doba hradištní. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při záchranném archeologickém výzkumu na stavbě výrobní haly na katastru obce Vávrovice v poloze „U palhanské cesty" byla odkryta část sídliště datovaného nálezy do eneolitu, pozdní doby římské a střední doby hradištní. Základní poloha zkoumané plochy na mapě ZM 1:10 000 15-32-13 je určena koordináty od Z a J s.č. 462:247, 450:243, 454:229, 464:237 mm (bližší popis lokality viz kap. Doba římská).

V severozápadní části zkoumané plochy byly zachyceny dvě sídlištní jámy v superpozici (k. 604 a 614) s nečetným keramickým materiálem zařaditelným do střední doby hradištní. Jámy se nacházely na ploše v určitém odstupu od objektů z eneolitu a pozdní doby římské.

Michaela Zezulová, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava
Ondrej Šedo, AÚ AV ČR Brno

Resumé:

Vávrovice (Bez. Opava), „U Palhanské cesty". Mittlere Burgwallzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

VELATICE (okr. Brno-venkov)
Prostřední Velikonoce. 2. pol. 9. stol. Kostrové pohřebiště. Záchranný výzkum.

Při úpravách polní komunikace, která procházela podél Z hranice intravilánu obce, bylo nalezeno celkem 5 kostrových hrobů. Poloha komunikace je identifikována na mapě ZM ČR 1:10 000 list č. 24–43–02 těmito koordináty od Z a J s.č. 133:374; 130:374; 130:379; 133:379. Na mapě ZM ČR 1:10 000 list č. 24–41–22 těmito koordináty od Z a J s.č. 130:0; 133:0; 133:8; 130:8 mm. Lokalita je součástí vyvýšeného úpatí návrší (297 m n. m.). Nachází se na jeho S straně (275 m. n. m.) a je orientována SV směrem. V směrem padají svahy úpatí do údolí říčky Rokytnice, jejíž koryto se nachází v nadmořské výšce 242 m n. m. Z směrem se nachází mírné úbočí Podolského potoka (250 m n. m.)

Lokalitu pokrývají hnědozemní půdy o mocnosti až 0,65 m. Pod nimi se nacházela vrstva světlých žlutohnědých sprašových půd o mocnosti 0,55 m, které překrývaly pohřbený půdní horizont světlehnědé barvy. Tento podložní horizont byl protkán sítí mrazových klínů vyplněných nadložními sprašovými půdami.

Prozkoumána byla skupinka hrobů č. 1, 2, 4 a 5, z nichž hrob č. 1 patřil asi dvanáctileté dívce, hrob č. 2 muži ve věku 40-50 let, hrob č. 4 poměrně robustní ženě ve věku 35-45 let a hrob č. 5 muži ve věku cca 40 let. Úpravy hrobové jámy, rakev, dřevěná deska apod. nebyly zjištěny. U hrobů č. 4 a 5 je možné vyčlenit hrobovou a v jejím rámci jámu pohřební, kde byl uložen zemřelý. V obou případech se nacházela u J hrany hrobové jámy a její dno se nacházelo o 0,06 a 0,18 m níže. Pohřbení byly v hrobech č. 1, 4 a 5 orientováni ve směru Z (hlava) – J (nohy) a v hrobě č. 2 ve směru S (hlava) – J (nohy). Hrob č. 3 se nacházel cca 120 m S směrem, mimo skupinku hrobů. Kosti v neanatomické pozici se nacházely v mělké kruhové jamce (13,0x12,5x0,18 m). Torzovitost kosterních pozůstatků dovolila určit pouze věk 45-55 let. Jako milodar byl přiložen keramický střep, který pochází z maximální výdutě nádoby uložené v hrobě č. 5. Keramické nádoby se nacházely také v hrobech č. 1 a 4, vždy vlevo od dolních končetin v rozmezí patního a kolenního kloubu. Vedle keramických nádob se v hrobech objevovaly i kovové předměty. V hrobě č. 1 se u lebky nacházel pár oválných náušnic vyrobených ze stříbrného drátku. V hrobě č. 2 se v oblasti levého kotníku nacházel železný nožík. K nejzajímavějším patří výbava hrobu č. 5, odkud pochází nález železné břitvy, jejíž ostří bylo uloženo v pochvě s textilní výstelkou, křesacího kamínku a železného nože, uložených pravděpodobně ve váčku z organického materiálu. Nalezený soubor je možné datovat do 2. poloviny 9. stol.

Skupinka hrobů je součástí V okraje pohřebiště, na kterém se pohřbívalo od 2. poloviny 9. stol. až do 2. poloviny 11. stol. (dle zjištění J. Poulíka z roku 1939, Belcredi 1989).

Tomáš Berkovec, ÚAPP Brno

Literatura:

Belcredi, L. a kol. 1989: Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov. Brno.

Resumé:

Velatice (Bez. Brno-venkov), „Prostřední Velikonoce". 2. Hälfte des 9 Jhs. Gräberfeld. Rettungsgrabung.

VELKÉ BÍLOVICE (okr. Břeclav)
„Pod Novými horami". Doba hradištní. Sídliště. Povrchový sběr.

Na jaře roku 2001 byl na katastru obce Velké Bílovice v trati „Pod Novými horami" proveden povrchový průzkum. Lokalita se nachází v západní části katastru v rovinatém terénu na pravém břehu Bílovického potoka. Průzkum proběhl nalevo od asfaltové polní cesty vedoucí k vinohradům pod návrším Zimarky.

V čerstvě zoraném terénu byly na větší ploše zřetelné 3-4 rozsáhlejší popelovité skvrny s rozptýlenými kameny a drobnými kousky mazanice. S největší pravděpodobností se zde jedná o zbytky sídlištních objektů z dosud neznámého sídliště, jehož rozsah se prozatím nepodařilo bezpečně určit pro stav zemědělských prací. Průzkumem byla zachycena Z-SZ část tohoto sídliště a dle konfigurace terénu se dá předpokládat, že další objekty pokračují SV směrem po pravém břehu potoka, který teče ze zavlažovací nádrže pod Zimarkami, dále na trať „Pod Šísary".

Byla získána kolekce 16 kusů keramiky. Z nich nejzřetelnější jsou: okraj z velké nádoby zdobený rýhou a ostře rytou skloněnou vlnicí (obr. 41:1), téměř celé dno středně velké nádoby s excentricky umístěnou nevýraznou plastickou značkou – svastika (obr. 41:2) a několik menších fragmentů s typickou technologií výroby a zdobení, podle níž se dá bezpečně datovat do doby hradištní.

Překvapivým nálezem je litá bronzová, mírně zdeformovaná přezka oválného tvaru (obr. 41:3) o rozměrech 32x19 mm patřící do okruhu avarských litých bronzů, jejíž mírně odlišnou podobu lze hledat v Prši a na dalších slovansko-avarských lokalitách (Točík 1963, 121d.).

Na základě výsledků průzkumu se zatím nedá s jistotou hledat spojitost nalezené osady s nedalekým pohřebištěm v trati „Úlehle", zkoumaným prof. Z. Měřínským v roce 1976 a vzdáleným přibližně 1,5 km na sever (Měřínský 1976, 69; Kundera/Měřínský 1998, 140d.). I když se nejedná

o nějak početně výraznou kolekci, lze z ní usuzovat na vyšší (asi předvelkomoravské) stáří sídliště.

Literatura:

Kundera, L., Měřínský, Z. 1998: Archeologické lokality na katastru obce Velké Bílovice (okr. Břeclav). JM 34, sv. 37, 140-165.

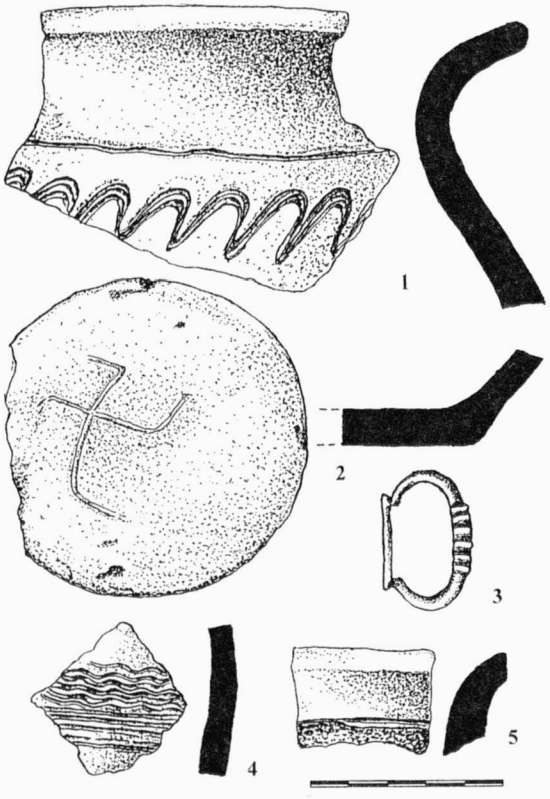
Měřínský, Z. 1976: Pohřebiště ze střední doby hradištní u Velkých Bílovic (okr. Břeclav). PV 1976, 69.

Točík, A. 1963: Pohrebisko a sídlisko z doby avarskej ríše v Prši, SIA XII, 1963, 121-177.

Petr Čáp, FF MU Brno

Resumé:

Velké Bílovice (Bez. Břeclav), „Pod Novými horami". Burgwallzeit. Siedlung. Terrainbegehung.

Obr. 41. Velké Bílovice, „Pod Novými horami". Výběr materiálu.
Velké Bílovice, „Pod Novými horami". Materialauswahl.

VELKÉ HOŠTICE (okr. Opava)
„Za Humny". Středověk. Ojedinělé objekty. Záchranný výzkum.

Při hloubení výkopů pro uložení zemního optického telekomunikačního kabelu Ústí nad Labem-Ostrava byly porušeny tři objekty, které se nalézaly na východní hranici tratě Za Humny. Objekt 501 (zachovala se v půdoryse jen polovina nepravidelného oválu) byl podle keramických zlomků datován do 1. poloviny 13. století. V objektu 503 se nalézaly promíšené keramické zlomky středověké s fragmenty keramiky kultury lidu lužických popelnicových polí. Porušený objekt 502 obsahoval pouze zlomky mazanice.

Jiří Juchelka, SPÚ Ostrava, arch. odd. Opava

Resumé:

Velké Hoštice (Bez. Opava), „Za Humny". Mittelalter. Einzelobjekte. Rettungsgrabung.

VIZOVICE (okr. Zlín)
Panský dvůr. Novověk (18.století). Sídliště. Záchranný výzkum.

V rámci celkové rekonstrukce objektu Panského dvora na Zlínské ulici západně od vlastní stavby vizovického zámku (parc. č. 533, 534) v únoru a březnu 2001 byly odkryty pozůstatky barokní kanalizace, část vyzděné jámy na vápno, související s výstavbou objektu po polovině 18.století, kamenná studna z téhož období a základy blíže neurčené stavby patrně hospodářského charakteru. Lokalita je situována na ZM 1:10 000, list č. 25-12-23, plocha vymezená body od Z a J s.č. vzdálenými 358:256; 367:260 mm. Nejzajímavějším nálezem byly fragmenty renesančního ostění okna, umístěné v sekundární poloze (barokní kanalizace). Pocházejí z výstavby renesančního zámku Nový Smilheim (stavba po polovině 16.století) na místě původního kláštera ze 13.století, který byl zcela destruován při následné výstavbě barokního zámku podle návrhu architekta Grimma po roce 1750.

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé

Vizovice (Bez. Zlín), Panský dvůr. Neuzeit (18. Jh.). Siedlung. Rettungsgrabung.

VYŠKOV (okr. Vyškov)
Kostelní ul. Středověk (14. stol.). Pec, sídlištní objekt, kulturní vrstva. Záchranný výzkum.

Při výkopu plynového vedení byly nalezeny pozitivní archeologické situace na ulici Kostelní, západně od presbytáře kostela Nanebevzetí Panny Marie, který se nachází na V okraji (u hradeb) intravilánu středověkého města. Poloha je identifikována na mapě ZM ČR 1:10 000 list č. 24–41–15 těmito koordináty od Z a J s.č. 484:160; 482:157 mm.

Zachyceny byly celkem 3 objekty datované do 14. stol. Nejvýznamnějším je nález výrobního zařízení, pece (obj. č. 1), bohužel bez bližší specifi-

kace její funkčnosti. Objekt č. 2 a uloženina k. č. 111 vznikly patrně ve stejnou dobu, kdy pec byla funkční – podle sekundární polohy většího množství mazanice. Nalezené objekty asi sloužily obyvatelům židovského ghetta, které je zde doloženo v období od 13. stol. do 2. poloviny 15. stol. V jejich bezprostředním okolí se nacházely domy, které po roce 1460 musely ustoupit výstavbě kostela (Nekuda 1965, 294; Stráhal 1961, 7).

Tomáš Berkovec, ÚAPP Brno

Literatura:

Nekuda, V. (ed.) 1965: Vyškovsko. Vlastivěda moravská, Brno.

Stráhal, P. J. 1961: Historie a popis farního kostela ve Vyškově. Nepubl. rkp., archiv ŘKFÚ Vyškov.

Resumé:

Vyškov (Bez. Vyškov), Kostelní Str. Mittelalter (14. Jh.). Ofen, Siedlungsobjekt, Kulturschicht. Rettungsgrabung.

VYŠKOV (okr. Vyškov)
Ul. Nádražní č. 5, č.p. 1223/3. Středověk (13.-15. stol.), novověk (18.-19. stol.). Vápenické pece. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum proběhl ve dnech 10.-17.10.2001 a byl koncipován jako záchranný, prováděný v souvislosti s výstavbou nové tělocvičny ZŠ Vyškov (Kos 2001). V areálu tak rozsáhlé stavební plochy (ZM ČR 1:10 000 list 24-41-15, plocha vzdálená od Z a J s.č. 472:140 mm) bylo proto nutné předem předpokládat existenci historické městské hradební fortifikace s jádrem ze 14. stol., případně objekty ze starší předlokační fáze výstavby tržního městečka.

Na záchranném výzkumu byla geodeticky zaměřena plocha výzkumu, čtvercová síť, jednotlivé sondy a vybrané kontexty. Podrobné body byly zaměřeny polohově (polární metodou) a výškově (trigonometricky). Souřadnicový systém JTSK (Geodetická kancelář JBS, s.r.o.).

Na zkoumané ploše se jako nejmladší situaci podařilo zachytit kamenné zdi, které byly stratigraficky datovány na přelom 19. a 20. stol., přičemž většina z nich sloužila účelově ještě v tomto století. Jednalo se jmenovitě o kamennou zahradní zídku místní ZŠ, ke které se přimykaly drobné opěrné zídky. Tyto zídky byly ve většině případů bohužel dokumentovány již ve fragmentární podobě. Vrstvy, které kontexty zdí překrývaly, byly převážně novodobého odpadního charakteru, proto byly tyto nejmladší situace dokumentovány pouze v orientační podobě, a protože se nacházely již mimo vlastní základy budoucí stavby, nebyly dále zkoumány. Lze však vzhledem k poloze blízkého vyškovského zámku (bývalého biskupského hradu) předpokládat, že se zde nachází zavezený městský obranný příkop.

Během snižování terénu byl zachycen průběh zděného odpadního kanálu, v jehož výplni byly nalezeny zlomky keramiky z 18. stol. Barokní kanál protínal zkoumanou plochu SSV-JJZ směrem a jeho kameno-cihlová konstrukce byla založena na výplních středověkého úvozu.

Dokumentována v terénu byla pouze jedna izolovaná část kanálu, která porušila okraj velké pece, což se později ukázalo být přínosné pro navázání na nově vznikající profil se stratigrafickými údaji v peci I.

První kresebné dokumentační práce proběhly již během celkového začištění stavební plochy. Plošně se zde vyrýsovaly poměrně mohutné objekty, které bylo možno již v tuto chvíli klást – díky ojedinělým nálezům keramiky – rámcově do 14. stol. Podle dočervena propálených obvodů objektů a ojedinělých nálezů vápence s hrudkami vápna bylo možné v této fázi výzkumu uvažovat o vápenných pecích, což se nakonec i potvrdilo.

Na ploše o rozloze 20x18 m byly postupně odkryty pozůstatky dvou velkých vápenických pecí s mohutnou předpecní jámou, která vybíhala z prostoru, kde byl již během prvních stavebních prací zjištěn (v příčném profilu) zavezený úvoz s druhotně zapuštěným barokním kanálem.

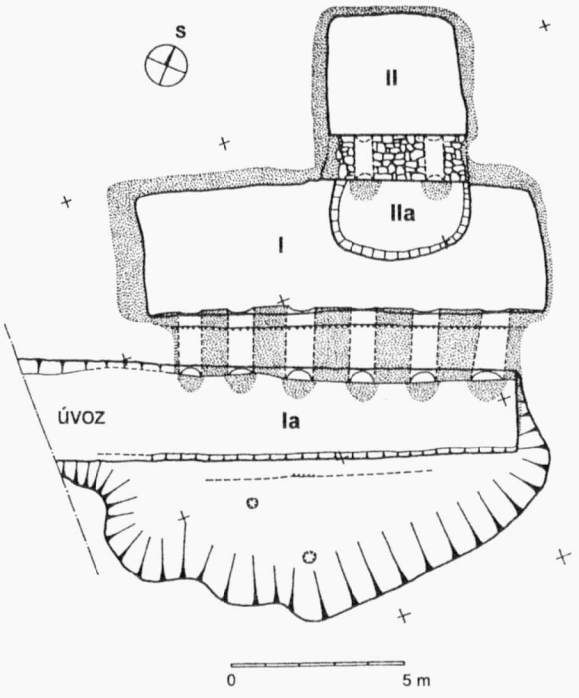
Výrobní objekty byly ovzorkovány v ploše i v několika profilech, které poskytla soustava dílčích i průběžných řezů. V případě pece I byla v jednom průběžném řezu odkryta soustava šesti tahových kanálů, které byly zabudovány v konstrukci hliněné plenty. Jiný průběžný řez odkryl situaci mezi pecemi I a II i s prostorem předpecí vápenky II. Ukázalo se, že pec II je stratigraficky mladší a že částečně využila zadního obvodu pecního prostoru vápenky I, do kterého byla zabudována nová kamenná plenta se dvěma tahovými kanály. Zajímavé bylo zjištění, že oba tahové kanály mladší pece byly dokonale zazděny, a to dodatečně. Během dokumentačních prací a odebírání vzorků zbylé suroviny a produktu, bylo zjištěno, že pec byla zazděna z určitého účelového důvodu, který souvisel s dalším zpracováním surového vápna. Po vypálení vápence se prostě tahové kanály v peci zazdily a pec se změnila na vápennou jámu, kde se hasilo čerstvě vyrobené vápno. Protože byly tyto poznatky zaznamenány nejdříve v peci II, bylo nutné z obdobných důvodů lépe prozkoumat výplně kanálů v peci I. Opět zde byly nalezeny nakupeniny větších kamenů nevyžíhaného vápence, jejichž konstrukce byla zpevněna jílem nebo vápennou hmotou. Nelze proto ani u pece I zcela vyloučit dodatečné využití k hašení vápna.

Co se týče určení stáří obou vápenek, lze hovořit o velmi příznivých datovacích podmínkách. Běžně se v těchto výrobních zařízeních nenachází téměř nic, co by umožňovalo jejich přesnější dataci. V městském prostředí je to oproti venkovu o něco lepší, což dokázaly výzkumy v některých větších městech na Moravě (Brno, Olomouc, Uherské Hradiště) (Měřínský 1983). Vyškovské vápenky zachytily ve svých výplních poměrně významný běh událostí spojených s budováním vrcholně středověkého města. Ve výplni obou pecí i předpecní jámy se např. odrazilo i budování městského příkopu, položeného opodál. Poměrně čistý spraš ový zásyp, vytvářející výrazný časový horizont, poskytl cenný nálezový materiál z poč. 15. stol. a jako drobná intruze se zde vyskytly i zlomky keramiky z přelomu 11. a 12. stol. Stratigraficky nejníže byly v peci II zaznamenány nálezy keramiky pouze ze 14. stol., čímž je také datován zánik této mladší vápenky.

Podle dosavadních poznatků by se zdálo, že i pec I by měla náležet nejpozději do poč. 14. věku. Alespoň by to bylo v souladu s historickými údaji o rozkvětu a budování biskupského města a s existencí městské tvrze. V průběhu dalších výzkumných prací se však ukázalo, že starší pec byla zbudována již ve století 13. Je to nepochybně velmi důležitý poznatek, neboť právě z tohoto období máme ze samotného města velmi málo nálezů (Doležel 1995).

Další otázkou je využití a kapacita prozkoumaných pecí. Z hlediska surovinové stránky byly pro provoz obou vápenek zužitkovávány místní lithothamniové vápence třetihorního stáří. Pro doplnění se lze zmínit, že z naprosto stejného materiálu jsou vyhotoveny některé stavební články, které jsou dodnes zachovány ve starém jádru vyškovského zámku – bývalého hradu. Zdroje těchto vápenců nejsou dosud přesněji známy, zdá se však, že mohly být dobývány v okolí blízkých Brňan nebo Hlubočan (Hlubočanský háj).

Kapacita vápenek je veliká a v případě starší pece I až neobvyklá. Už počet tahových kanálů převyšuje dosud známá zařízení obdobného účelu u nás. Při existenci šesti tahových kanálů byla kapacita starší vyškovské vápenky cca úctyhodných 98 m^3. Odnikud z Moravy ani Čech dosud tak velkou středověkou vápenickou pec neznáme, všechny jsou podstatně menší. Mladší vápenka II měla pouze dva tahové kanály a její kapacita činila asi 35 m^3. Po splnění své funkce byla zavezena materiálem exploatovaným během budování obranného příkopu města. Od této události se v místě obou bývalých vápenek hromadily deponie z prostoru města a jeho širšího okolí, o čemž svědčí nálezy z navážek a dorovnávek z následných období až do současnosti.

Obr. 42. Vyškov, ul. Nádražní 5. Půdorysy středověkých vápenek (I – pec ze 13. stol.; Ia – předpecí starší vápenky; II – pec ze 14. stol.; II.a - předpecí mladší vápenky).
Vyškov, Nádražní-Straße Nr. 5. Grundrisse mittelalterlicher Kalköfen (I – Ofen aus dem 13. Jh.; Ia – Vorofenraum eines älteren Kalkofens; II – Ofen aus dem 14. Jh.; II.a - Vorofenraum eines jüngeren Kalkofens).

Kromě vlastních vápenických pecí byly ve Vyškově zaznamenány poznatky i z prostorů, které sloužily k obsluze vápenek. Jednalo se o velké jámy, které přiléhaly k čelním stěnám pecí, jež byly opatřeny tahovými kanály. Starší pec I měla poměrně rozsáhlou předpecní jámu o rozměrech 15x9 m a hloubce cca 2 m. Zatímco přístupová cesta k peci II se nepodařila během výzkumu zjistit, v případě pece I tomu bylo naprosto opačně. Od Z se k předpecnímu prostoru přimykala hluboká vozová cesta v průřezu ve tvaru písmene „V" s plochým dnem. Sklon úvozu byl ve směru k Z, tedy ve směru ke stávajícímu kapucínskému klášteru. V jižním směru se nacházel obslužný prostor, který zde již nemá tak prudké stěny, ale přechází ve výrazně šikmý svah.

Během preparace situací v předpecní jámě a v prostoru plenty starší vápenky byly zjištěny ojedinělé doklady existence dřevěných konstrukcí. Jednalo se o základové zažlabení pro trámovou konstrukci, zjištěné v koruně čelní hliněné plenty s tahovými kanály a o skromné pozůstatky zákla-

dových žlabů a kůlových jam, nalezených v J svahu obslužné jámy pece. Vzhled dřevěné konstrukce ani účel nelze díky fragmentárnosti získaných informací bohužel přesněji interpretovat. Mohlo by se jednat o doklad jakéhosi lokálního zastřešení předpecního prostoru.

Petr Kos, ÚAPP Brno

Literatura:

Doležel, J. 1995: Ke vzniku a vývoji několika měst střední a severozápadní Moravy (Blansko, Ivančice, Tišnov, Velká Bíteš, Vyškov). AH 20, 201-217.

Kos, P. 2001: Vyškov 2001 - ul. Nádražní č. 5, NZ č.j. 320/01. Nepublik. práce, ulož. archiv ÚAPP Brno.

Měřínský, Z. 1983: K problematice archeologického výzkumu řemeslné výroby 10. až první poloviny 16. století na Moravě a ve Slezsku. AH 8, 41-68.

Resumé:

Vyškov (Bez. Vyškov), Nádražní Gasse Nr. 5. Mittelalter (13.-15. Jh.), Neuzeit (18.-19. Jh.). Stadt, Kalkofen. Rettungsgrabung.

ZELENÁ HORA (okr. Vyškov)
Intravilán obce. Středověk. Kulturní vrstva. Záchranný výzkum. Uložení: Muzeum Vyškovska (i.č. A 11 094–11 099).

Poloha lokality v ZM ČR 1:10 000, list č. 24-42-06, je dána souřadnicemi od Z a J s.č. 101:344 mm. Při výkopu kanalizační rýhy v červnu 2001 byla před domem č. 11 v hloubce cca 30 cm pod povrchem narušena přemístěná kulturní vrstva, z níž se podařilo zachránit několik střepů keramiky. Šlo o kvalitní na kruhu točenou šedou keramiku s krupičkovitým hlazeným povrchem, zdobenou horizontálním rýhováním na seřezaných okrajích, kterou můžeme rámcově datovat do 15. století.

Tomáš Zeman, Muzeum Vyškovska

Resumé:

Zelená Hora (Bez. Vyškov), Intravillan der Gemeinde. Mittelalter. Kulturschicht. Rettungsgrabung.

ZLÍN (k.ú. Malenovice u Zlína, okr. Zlín)
Masarykova ulice. Středověk (13.století). Sídliště. Záchranný výzkum

Při realizaci výstavby veterinární ordinace v Malenovicích u Zlína (Masarykova ulice, parc.č.2193 a 145/3) byl ve výkopu kanalizačního přivaděče zachycen zahloubený sídlištní středověký objekt. Místo nálezu je lokalizováno na ZM 1:10 000, list č. 25-31-24, plocha vymezená body od Z a J s.č. vzdálenými 461:144 mm. Jedná se o pozůstatek sídlištní zahloubené jámy patrně hospodářského charakteru, kterou lze na základě rozboru získaného archeologického materiálu datovat s největší pravděpodobností do období první poloviny 13.století. Byl tak potvrzen předpoklad osídlení po obou březích dolního toku řeky Dřevnice již v 13.století, kdy na pravém břehu vznikalo jádro menšího feudálního panství s centrem v Tečovicích, které se později po polovině 14.století přesunulo na levý břeh do prostoru dnešních Malenovic.

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé

Zlín (Kataster Malenovice z Zlína, Bez. Zlín), Masarykova Str. Mittelalter (13. Jh.). Siedlung. Rettungsgrabung.

ZNOJMO (okr. Znojmo)
Horní náměstí 8. Doba mladohradištní, středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V měsíci dubnu a listopadu 2001 byl proveden záchranný archeologický výzkum ve Znojmě na Horním nám. 8. Ten byl vyvolán kopáním rýh kolem základů domu, za účelem odvlhčení obvodového zdiva budovy. Dotčená oblast se nachází v severní části historického jádra města Znojma, v prostoru MPR. Plocha dotčená stavební činností se na ZM ČR 34-113 v měřítku 1:25 000 nachází v bodě 147 mm od západní sekční čáry a 20 mm od jižní sekční čáry. Na ZM ČR list č. 34-11-21 v měřítku 1:10 000 se pak nachází v bodě od Z a J s.č. 368:51 mm.

Rýha o šířce 0,4-0,5 m proťala 1 m mocné souvrství navážek a vrstev až na geologické podloží. To je na této severní straně Horního náměstí tvořeno okrovou, ulehlou jílovitou spraší (k. 103; obr. 43), pod níž se nachází skála dyjského masivu. Prostor má jižní orientaci s výrazným jižním sklonem. Nadmořská výška Horního náměstí kolísá v rozmezí 292-298 m n.m., přičemž nadmořská výška v místě výzkumu je 298 m n.m.

Při záchranném výzkumu se podařilo rozlišit 25 uloženin a 12 zdí. Ty dokumentují vývoj severozápadní části Horního náměstí (obr. 43) a jsou důležitým zdrojem informací pro možné budoucí archeologické výzkumy. Archeologické nálezy se často nacházely v druhotné poloze ve vrstvách (k. 100 a 101) a byly kontaminovány i v ostatních horizontech, především na vnější straně domu. Ve dvorním traktu se mladší, ojedinělé, nálezy keramiky také nacházely ve starších horizontech. Zdokumentován byl vývoj v období 10.-14. století, tedy v mladohradištním a středověkém období města. Nálezy z průběhu 10.-12. století reprezentuje pouze několik

zlomků keramiky z tuhových či netuhových, esovitě profilovaných nádob (hrnců) s vně vyhnutým, seříznutým okrajem. Kontinuální osídlení tohoto prostoru dokládají zlomky keramiky z průběhu 13. a především 14. století.

Zachycené kamenné zdi odpovídají dvěma časovým horizontům: průběhu 16. století, kdy bylo zdivo přízemí opatřeno řadou opěrných pilířů (obr. 44). Ty byly v pozdějším období zrušeny a volný prostor mezi nimi dozděn. Z průběhu 16.-17. století také pochází sporadické keramické nálezy, mezi nimiž vyniká železný nůž s parohovou či kostěnou rukojetí.

Horní náměstí 19. Doba mladohradištní, středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Na ZM ČR 34-113 v měřítku 1:25 000 se prostor s archeologickými nálezy nachází v okolí bodu od Z a J s.č. 151:18 mm. Na ZM ČR 34-11-12 1:10 000 se místo výzkumu nachází v místě bodu od Z a J s.č. 376:47 mm. Rýhy a odkryvy ve dvorním traktu neproťaly geologické podloží. Nadmořská výška zde činí 294 m n.m.

Celkem se podařilo při výzkumu identifikovat 15 archeologických vrstev (uloženin) a 5 zdí (900-904). Nejstarší zjištěné osídlení náleží 1. polovině 12. století (obr. 43, 45). Z vrstev pochází kolekce keramického materiálu a ostatních nálezů. Zjištěné sídlištní horizonty (především k. 111) dokládají dlouhodobější a intenzivní osídlení jižní strany dnešního Horního náměstí v tomto období. Vývoj prostoru dvorního traktu pokračoval vlastním středověkým obdobím, kdy zde zaznamenáváme mocný destrukční, požárový horizont z průběhu 14. století. Z kontextu 105 pochází velmi početná kolekce keramiky, a to především fragmenty velkých tuhových zásobnic, které mají na vnitřní strany okraje početné značky. Vývoj prostoru v 2. polovině 15. a 1. polovině 16. století reprezentují 3 kamenné zdi (900-902), které předělují dnešní dvorní trakt ve směru V-Z na tři části. Jsou pravděpodobně důkazem toho, že byl celý prostor v tomto období zastavěn. Nejmladším zjištěným objektem je čtvercová, lomovým kamenem obezděná jímka z přelomu 19./20. století. Vývoj sklepních prostorů se podařilo zachytit pouze útržkovitě v podobě navážek z 18. a 19. století. Ty jsou dokladem o intenzivních přestavbách celého domu, který byl navíc poškozen bombardováním za 2. světové války.

Jezuitské náměstí. Středověk, novověk. Město, pohřebiště. Záchranný výzkum.

Při výstavbě severní přístupové stezky v trase Jezuitské náměstí - tzv. Bílý dům byl realizován záchranný archeologický výzkum. Ten byl vyvolán kopáním rýh pro základové pasy budoucího zděného plotu se železnou mříží, který vymezuje zahradu speciální školy a přístupový koridor na Jezuitské náměstí. Dále probíhal dohled v rámci demolicí garáží a následných terénních úprav. Dotčená oblast se nachází v severní části historického jádra města Znojma (obr. 43). Plocha dotčená stavební činností se na ZM ČR 34-113 v měřítku 1:25 000 nachází v bodě 145 mm od západní sekční čáry a 30 mm od jižní sekční čáry. Na ZM ČR list č. 34-11-21 v měřítku 1:10 000 se pak nachází v bodě od Z a J s.č. 361:70 mm. Prostor se nachází v nadmořské výšce 300 m n.m.

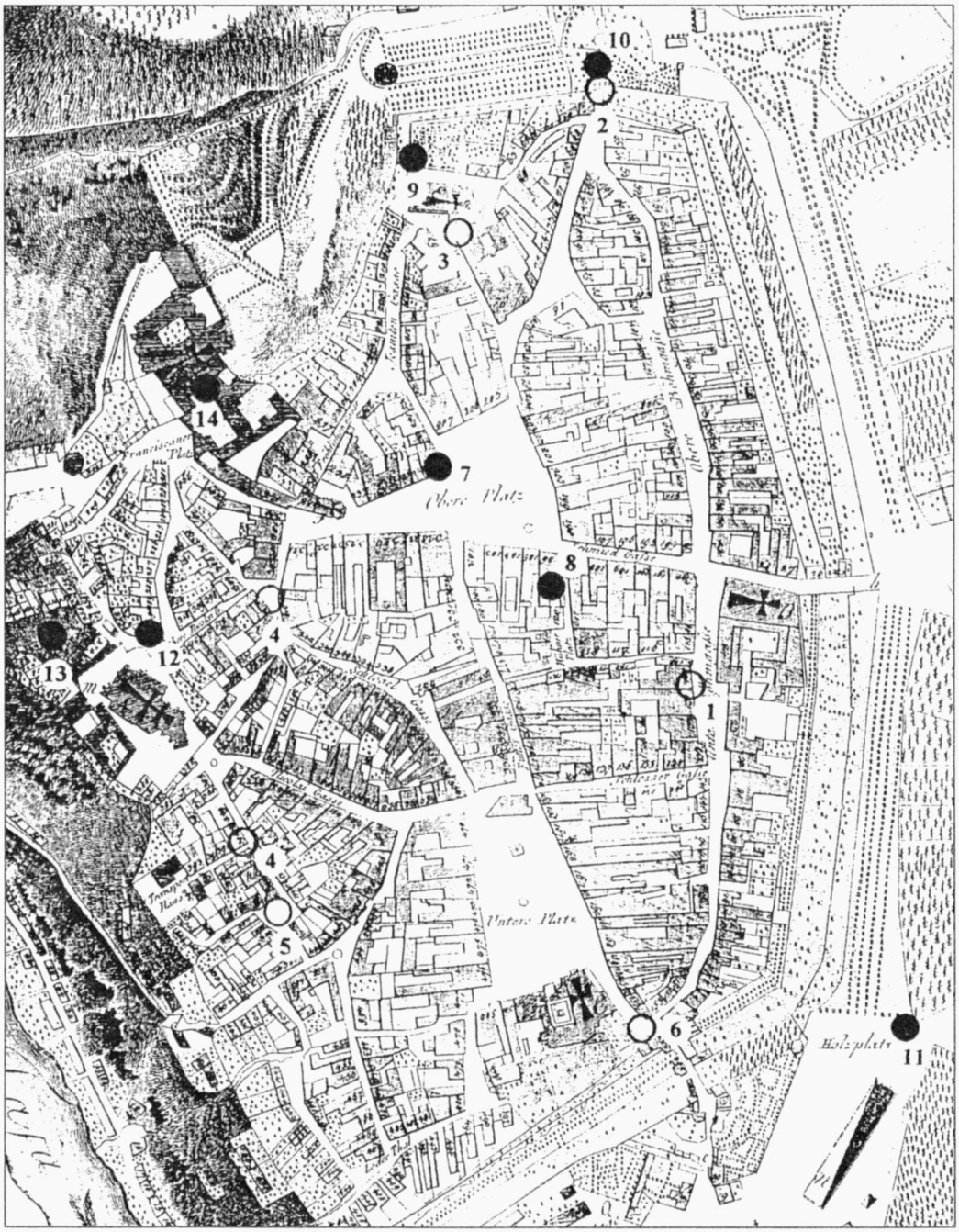
V rámci výzkumu se podařilo zachytit a zdokumentovat několik zdí a vrstev, které obsahovaly různé nálezy. Ty reprezentují zlomky středověké keramiky z průběhu 14. a 15. století, jež se zde vyskytly v druhotné poloze. Většina keramiky spadá do průběhu 16. a 17. století. Zachycené zdi lze interpretovat pouze částečně. Naopak zeď 900 lze zcela jistě přiřadit k obvodové zdi parkových úprav, které vznikaly ve Znojmě na konci 18. a počátku 19. století. Zachycené drobné zlomky antropologického materiálu (H1), u kterých se vyskytovalo poměrně dost zlomků střešní krytiny, představují pravděpodobně nejmladší vrstvu kostrových hrobů kostelního pohřebiště, které u kostela sv. Michala fungovalo v průběhu středověku a novověku.

Náměstí Svobody. Novověk. Město. Záchranný výzkum.

Při výstavbě vstupu do sklepních prostor vinárny na nám. Svobody 19 se podařilo v červenci 2001 zdokumentovat profil se třemi archeologickými kontexty (obr. 43). Z nich se podařilo získat menší soubor nálezů, který datuje keramika do průběhu 16.-17. století. Na ZM ČR 34-11-21 v měřítku 1:10 000 se místo nálezu nachází v místě bodu od Z a J s.č. 368:83 mm.

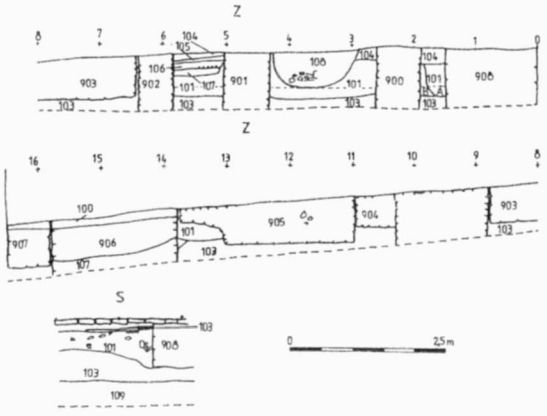
Nám. Republiky. Novověk. Město. Záchranný výzkum.

Při přístavbě tělocvičny u základní školy na náměstí Republiky byl v srpnu 2001 realizován menší záchranný výzkum. Dotčená oblast se nachází pod jižním okrajem historického jádra města Znojma a v ochranném pásmu MPR. Plocha dotčená stavební činností se na ZM ČR 34-113 v měřítku 1:25 000 nachází v bodě od Z a J s.č. 167:9 mm. Na ZM ČR 34-11-21 v měřítku 1:10 000 se pak nachází v bodě od Z a J s.č. 420:16 mm. Prostor v okolí nálezu má příznivou jižní orientaci a nachází se v nadmořské výšce 270 m n.m. V rámci výzkumu se podařilo zachytit a zdokumentovat 1 archeologický objekt, který se dá podle keramického materiálu datovat do průběhu 16., případně počátku 17. století.

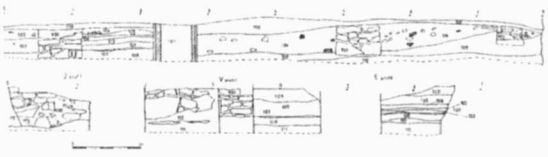

Obr. 43. Znojmo – městská památková rezervace. Výřez katastrální mapy z roku 1815 s jednotlivými pozitivními akcemi. Kruh – akce v roce 2000, plný bod – akce v roce 2001. 1 – Horní Česká, 2 – nám. Svobody, 3 – Jezuitské nám., 4 – ul. Zelenářská, Malá Mikulášská, Pasířská, Mikulášské nám. U Branky, Tkalcovská, 5 - ul. Slepá, Na Kopečku, U Brány, 6 – ul. Kolárova, 7 – Horní nám. 8, 8 – Horní nám. 19, 9. Jezuitské nám., 10 – nám. Svobody, 11 – nám. Republiky, 12 – Staré město, 13 – Staré město „Jáma", 14 – ul. Přemyslovců 4.

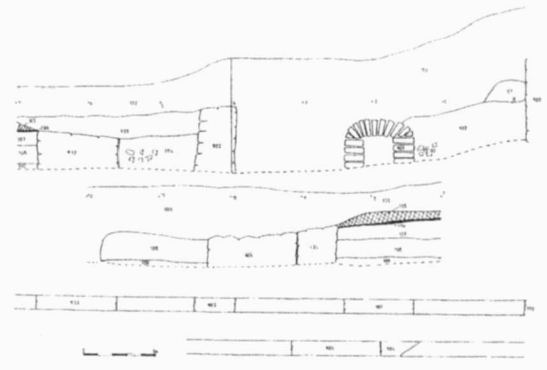
Znojmo – Stadt unter Denkmalschutz. Ausschnitt aus der Katastralkarte aus dem Jahre 1815 mit einzelnen positiven Aktionen. Kreis – Aktion im Jahre 2000, ausgefüllter Kreis – Aktion im Jahre 2001. 1 – Horní Česká-Straße, 2 – nám. Svobody (Freiheitsplatz), 3 – Jezuitské nám. (Jesuitenplatz), 4 – Zelenářská-Straße, Malá Mikulášská-Straße, Pasířská-Straße, Mikulášské nám. (Nikolausplatz), U Branky-Straße, Tkalcovská-Straße, 5 - Slepá-Straße, Na kopečku-Straße, U brány-Straße, 6 – Kolárova-Straße, 7 – Horní nám. (Oberer Platz) Nr. 8, 8 – Horní nám. (Oberer Platz) Nr.19, 9 - Jezuitské nám. (Jesuitenplatz), 10 – nám. Svobody (Freiheitsplatz), 11 – nám. Republiky (Platz der Republik), 12 – Staré město (Altstadt), 13 – Staré město (Altstadt) „Jáma", 14 – Přemyslovců-Straße Nr.4.

Obr. 44. Znojmo, Horní nám. 8. Stratigrafie. Znojmo, Horní nám. Nr. 8. Stratigraphie.

Obr. 45. Znojmo, Horní nám. 19. Stratigrafie. Znojmo, Horní nám. Nr. 19. Stratigraphie.

Obr. 46. Znojmo, ul. Přemyslovců. Stratigrafie. Znojmo, Přemyslovců-Straße. Stratigraphie.

Staré město 1. Doba mladohradištní, středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Při rekonstrukci rodinného domu v ulici Staré město 1 se v lednu a červenci 2001 podařilo získat řadu archeologických nálezů z pravěku a středověku a zdokumentovat stratigrafický vývoj v místě sklepů (srov. kap. Doba bronzová). V nich a v prostoru dvorku byly podél základového zdiva hloubeny liniové výkopy pro odvlhčení celého prostoru. V místech vstupu a západní stěny sklepa z 15.-16. století jsme realizovali dvě menší sondy o rozměrech 0,4x1 m, do hloubky 0,7 (sonda 1), resp. 1,4 m (sonda 2). V horních kontextech sondy 1 se podařilo nalézt několik zlomků keramiky, které dokládají vývoj tohoto prostoru v mladohradištním a pozdějším středověkém období. Při výkopech odvlhčení obvodových zdí na dvorku se podařilo získat početný soubor novověké keramiky z průběhu 17.-19. století. Sledovaný prostor se na ZM ČR v měřítku 1:10 000 34-11-21 nachází v bodě od Z a J s.č. 352:34 mm.

Staré město, ul. Úvoz. Středověk. Město. Záchranný výzkum.

V srpnu a září 2001 byl realizován průběžný záchranný výzkum při plynofikaci prostoru Starého města-„Jámy" a ulice Úvoz. V 7 archeologických situacích se v druhotných polohách i nepoškozených archeologických situacích podařilo zachytit, zdokumentovat a ovzorkovat početné středověké a novověké kontexty. Ty obsahovaly i několik zlomků keramiky z doby bronzové. Početná je především kolekce keramiky, která dokládá vývoj tohoto prostoru v průběhu 13.-15. století. Na ZM ČR list č. 34-11-21 v měřítku 1:10 000 je sledovaný prostor vymezen body od Z a J s.č. 344:38; 350:33; 340:33 mm.

Ul. Přemyslovců 4. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Při úpravě rozvodu plynu v areálu dnešní Obchodní akademie ve Znojmě byl sledován liniový výkop v délce 50 m. Na ZM ČR list č. 34-113 v měřítku 1:25 000 se stavba nachází v prostoru bodu od Z a J s.č. 141:21 mm. Na ZM ČR list č. 34-11-12 se zkoumaný prostor nachází v okolí bodu od Z a J s.č. 351:52 mm.

Při výzkumu se podařilo zachytit a ovzorkovat 10 uloženin a 6 zdí, které dokumentují vývoj části prostoru minoritského kláštera a kláštera klarisek v průběhu středověku a novověku. Do 2. pol. 14. století, případně počátku 15. století se řadí nálezy z k. 108, který se nacházel v sekvenci neporušených vrstev mezi zdmi 903-904. Souvisí tedy s vlastním středověkým vývojem kláštera. Klášterním stavbám náleží pravděpodobně i zachycené zdivo a to především zdi 900, 902-905, přičemž je zcela zřejmé, že zdi nepocházejí z jednoho časového horizontu. Za nejstarší se tak dají považovat zdi 900, 903 a 905, které vykazovaly stejnou strukturu zdiva i malty; k nim se přimykají středověké horizonty s nálezy. Požár komplexu kláštera dokládá výrazný destrukční horizont s mazanicí a uhlíkovou mikrovrstvou (k. 105 a 106), které se těsně přimykají ke zdem 903 a 904. Mladší vývoj reprezentují navážkové vrstvy 100-103 s barokním cihlovým kanálem 901.

Ul. Přímětická. Doba mladohradištní, středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Při výstavbě polyfunkčního domu na ul. Přímětické byl realizován menší záchranný výzkum. Ten se soustředil na skrývku nadloží a hloubení suterénu budoucí budovy na ploše cca 10x12 m. Hloubka výkopů dosahovala 4 m. Na ZM ČR 34-113 v měřítku 1:25 000 se prostor stavby nachází kolem bodu 137 mm od západní sekční čáry a 49 mm od jižní sekční čáry. Na ZM ČR 34-11-12 se zkoumaný prostor nachází v okolí bodu od Z a J s.č. 342:125 mm. Nadmořská výška činí v tomto prostoru 308 m n.m.

Ve dvou horizontech se podařilo zachytit řadu nálezů. První, mladší horizont (k. 101) lze spojit s vlastní zástavbou tohoto prostoru na konci 19. a počátku 20. století. Početná kolekce nálezů pochází z průběhu 30.-40. let 20. století. Dům byl na konci 2. světové války zasažen bombardováním a zcela zničen. Následně parcela již nebyla zastavěna. Starší horizont reprezentují navážky z 2. poloviny 19. století, kdy docházelo v centru města a při jeho rozšiřování k významné stavební aktivitě. Celý terén, který tvořilo pravděpodobně část údolí potoka Lesky, úvoz či kavernu po odtěžení horizontů spraší, byl zasypán sutí (k. 100) z těchto stavebních aktivit. Z nich pak pochází většina starších nálezů v rozmezí starší doby bronzové a následně 1. poloviny 12. století až 17.-18. století. Získány byly i zbytky středověkých stavebních kamenných článků.

Zdeněk Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Znojmo (Bez. Znojmo), Horní Platz 8. Jüngere Burgwallzeit, Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Horní Platz 19. Jüngere Burgwallzeit, Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Jezuitské Platz. Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Gräberfeld. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Svobody Platz. Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Republiky Platz. Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Staré město Str. 1. Jüngere Burgwallzeit, Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Staré město Str. Úvoz Str. Mittelalter. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Přemyslovců Str. 4. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Přímětická Str. Jüngere Burgwallzeit, Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

ZNOJMO (okr. Znojmo)
Minoritský klášter, ul. Přemyslovců 6. Středověk (13.-15. st.), novověk (17.-18. st.). Klášter, kostel Panny Marie, františkánská krypta. Záchranný výzkum.

Zkoumaný areál se nacházel na ploše ostrožny vypínající se nad údolím Gránického potoka. Plocha záchranného archeologického výzkumu byla situována asi ve střední části bývalého kláštera minoritů a klarisek, v prostoru presbytáře kostela Panny Marie (SM ČR 1:5 000 list Znojmo 7-6, plocha vymezená body od Z a J s.č. vzdálenými 354:88 mm). Podle půdorysné dispozice kostela se jednalo přímo o místo ležící pod bývalým vítězným obloukem.

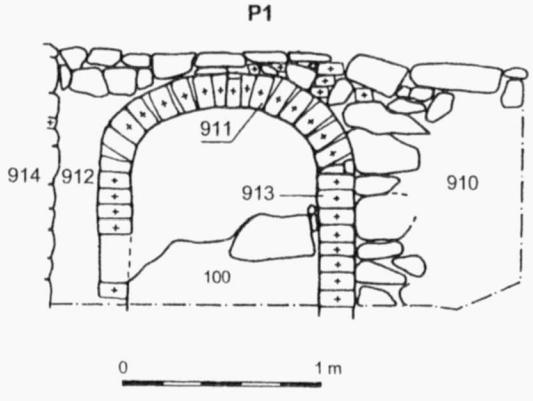
V souvislosti s klášterem minoritů ve Znojmě je mezi svědky listiny Václava I. z r. 1249 uveden magister Hermannus, ministr fratrum minorum in Znoyem (Cod. d. M. II. 357). Dále se uvádí, že v r. 1279 sem byly převezeny ostatky Přemysla Otakara II., zabitého 26.8.1278 v bitvě u Suchých Krut. Byly zde pohřbeny až do r. 1297, kdy byla nad Přemyslem Otakarem II. zrušena klatba. Právě do tohoto období lze zřejmě datovat zdivo objevené během záchranného výzkumu v roce 1998 (Hašek, Kovárník 1999).

Zasvěcení původního kostela je velmi staré, není však zcela jasný jeho původní název. Jsou uváděna patrocinia Nanebevzetí Panny Marie, Naší milé Matky Boží nebo lidově U Matky Boží. Ke kostelu Panny Marie přiléhala také oratoř klarisek, která byla dokončena v pol. 14. stol. Loď minoritů byla o něco širší než presbytář a značně dlouhá. Další stavební úpravy proběhly po požáru r. 1494. V této době došlo k prolomení dvou lomených arkád ve střední zdi mezi lodí minoritů a klarisek. Po vystavění kruchty v lodi byl klášter r. 1534 předán františkánům.

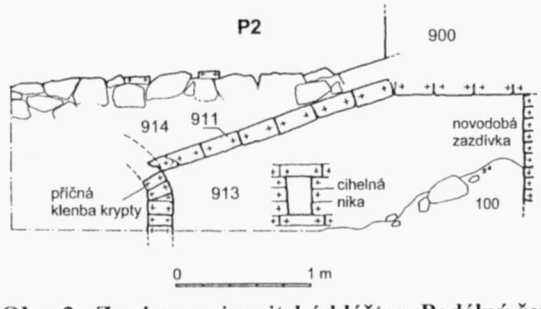
Hlavní průčelí kostela se posunulo v letech 1615-1620. Do let 1653-1654 se datuje výstavba dvou nových věží. V roce 1672 je však klášter opět poškozen požárem. Dále je uváděna výstavba nové hrobky pro františkány, nacházející se před hlavním oltářem. Ta byla vysvěcena r. 1678 a pro klarisky v r. 1685. Poslední stavební úpravy jsou kladeny do let 1774-1775, kdy byl vystavěn do hrobky nový vchod před sakristií. Klášter byl zrušen 21.8.1784. Kostel byl posléze využíván jako vojenský objekt a nakonec v r. 1840 zbourán.

Při archeologickém výzkumu, prováděném v roce 1998, byly zachyceny zbytky zdiva, které náležely ke starší fázi kostela a k přilehlé části křížové chodby. Jednalo se o dosud neznámou sta-

vební etapu. K dokladům staršího osídlení lokality náleží i pravěké nálezy z různých období. Výšinná poloha byla osídlená již v raném a starším eneolitu (MMK IIb, KNP, keramika zdobená brázděným vpichem). Následovalo osídlení kultury s kanelovanou keramikou a jevišovickou kulturou. Osídlení zde ovšem nekončí, o čemž svědčí bohaté nálezy z období ÚK a jiných mladších pravěkých kultur. Archeologický výzkum z r. 1998 doložil též osídlení z 11.-12. stol., které je zde shledáváno v souvislosti s existencí blízké přemyslovské pevnosti. V roce 1995 byl na ploše bývalého minoristského kláštera proveden firmou Geodrill, s.r.o., geofyzikální průzkum (Hašek, Dostál, Tomešek 1995).

Obr. 1. Znojmo, minoritský klášter. Příčný řez vstupní šíjí novověké krypty.
Znojmo, Minoritenkloster. Querschnitt durch den Eingangsteil der neuzeitlichen Krypte.

Obr. 2. Znojmo, minoritský klášter. Podélný řez vstupní šíjí novověké krypty.
Znojmo, Minoritenkloster. Querschnitt durch den Eingangsteil der neuzeitlichen Krypte.

Záchranný archeologický výzkum na půdě bývalého minoritského kláštera byl v r. 2001 prováděn z důvodu předláždění plochy v místě bývalého příručního skladu materiálu Jihomoravského muzea Znojmo. Terénními úpravami byla odkryta plocha, která navázala na zkoumanou plochu z roku 1998. Mělo se též ověřit, zda se právě v tomto místě nenacházela hrobka Přemysla Otakara II.

V pátek 13.7.2001 byla dokopána poslední sonda na ploše výzkumu v minoritském klášteře ve Znojmě. Ukázalo se, že v téměř celé zkoumané ploše se nacházejí zbytky mohutné podzemní prostory (krypty), náležející do 18. stol. Původní cihlová klenba sklepení byla na počátku 19. stol. porušena masivní zdí, která v současnosti dělí celý prostor asi uprostřed v SV-JZ směru. Velice podobného složení je i SV obvodová zeď zkoumané plochy, která příčně předělila původní presbytář kostela. Je vysoce pravděpodobné, že se jedná o zdivo související se stavebními úpravami při budování věznice někdy v první polovině 19. stol. Nalezený materiál ve skladbě zdiva (starší stavební články, cihly), v zásypu sklepení (stavební články, střešní krytina, cihly, bloky zdiva, keramika) i ve výkopové jámě pro uložení zdiva (cihly) tomu opravdu nasvědčuje.

Vstupní šíje do krypty byla nalezena při Z nároží plochy výzkumu, přičemž byla vetknuta do obvodového zdiva presbytáře kostela Panny Marie pod místem, kde se původně nacházel vítězný oblouk. Vnější vstup do krypty byl původně situován z křížové chodby. Podle celkového charakteru zdiva hlavní nosné zdi kostela je jasně patrná odlišnost ve složení obezdívky stěn vstupu do krypty. Zdivo je na rozdíl od masivní kamenné konstrukce presbytáře smíšené, se zbytky cihel.

Asi necelé 2 m od stěny presbytáře je vstupní cihlová šíje krypty ukončena malým nárožím se zbytky cihlové vyzdívky s nástupem na příčnou valenou klenbu s orientací SV-JZ směru, tedy ve směru shodném s podélnou orientací kostela Panny Marie.

V jižním rohu zkoumané plochy bylo zachyceno několik starších zdí, které by mohly náležet k bývalému kostelu Panny Marie, případně k jeho některé starší fázi výstavby ve 14. stol. Na dosti malé ploše jsou nakumulovány celkem 3 fragmenty kamenných zdí stavěných na žlutohnědou maltu. Všechny zdi jsou od sebe odděleny spárami, ani v jediném případě nejsou vzájemně svázány. Nelze ani zcela jednoznačně určit jejich původní účel. Zeď při JV obvodové zdi presbytáře by mohla pravděpodobně souviset se zesílenou patkou pro ukotvení vítězného oblouku, avšak vzhledem k absenci podobného prvku na protilehlé straně presbytáře je funkce zdiva sporná. U ostatních zdí by se snad mohlo jednat o zděné patky opěrných pilířů. Datace uvedených zdí rámcově do středověku je možná pouze na základě charakteru jejich konstrukčního složení. Zdi byly překryty novověkými navážkami a zapuštěny do neporušeného pravěkého souvrství z období eneolitu, starší a pozdní doby bronzové. Středověké zlomky keramiky ze 13.-14. stol. byly v menší míře nalezeny pouze jako intruze ve výplni zavalené novověké krypty, tedy jako součást novějších navážek a dorovnávek.

Na základě provedeného záchranného archeologického výzkumu lze konstatovat existenci zavalené novověké krypty ze 17.-18. stol., která zaujímala téměř celý prostor zkoumané plochy. Podle nově získaných poznatků nelze prokázat ani existenci starší středověké krypty v místě pod vítězným obloukem, která mohla být výstavbou novější krypty zcela zničena.

Josef Unger, Petr Kos, ÚAPP Brno

Literatura:

Hašek, V., Kovárník, J. 1999: Geofyzikální prospekce a archeologický výzkum v areálu bývalého minoritského kláštera ve Znojmě. PV 40 (1997-1998), 434-438.

Hašek, V., Dostál, P., Tomešek, J. 1995: Zpráva o archeofyzikální prospekci na akci Znojmo – minoritský klášter. MS AÚ AV ČR Brno.

Kos, P. 2001: Znojmo 2001, minoritský klášter. ÚAPP Brno NZ čj. 12/02.

Resumé:

Znojmo (Bez. Znojmo), Minoritenkloster, Přemyslovců Str. 6. Mittelalter (13.-15. Jh.), Neuzeit (17.-18. Jh.). Kloster, Krypta. Rettungsgrabung.

ZNOJMO (okr. Znojmo)
Minoritský klášter, ul. Přemyslovců 6. Středověk. Kostel Nanebevzetí Panny Marie, opevnění. Záchranný výzkum.

Stavba minoritského kláštera byla situována na SZ okraji středověkého města Znojma uvnitř hradeb, se kterými bezprostředně sousedila. Klášter je postaven na nevýrazné ostrožně orientované SZ-JV směrem, jejíž nadmořská výška je 296 m n.m. Proti případnému vojenskému přepadu byl areál nejlépe chráněn ze SZ příkrými stěnami hlubokého údolí Gránického potoka (220 m n.m.). Stavba sousedila se Znojemským hradem (JZ směrem 100 m), SZ směrem byl vynikající výhled na Hradiště sv. Hypolita a SV směrem na kupeckou cestu vedoucí od Moravských Budějovic.

Ostrožna je tvořena granitoidními horninami dyjského masivu. Výchozy tohoto rozsáhlého geologického tělesa je možné sledovat v prostoru, který je vymezen Horními Dunajovicemi na severovýchodě, Suchým vrchem u Šatova a Tasovicemi na východě, rakouskou Kremží na jihu a Podmolím na západě. Na sledované lokalitě jsou horniny dyjského masivu překryty zvětralinami a půdními profily na spraších o malé mocnosti.

Záchranný výzkum byl vyvolán generální opravou stavby bývalé nemocnice, která se nachází Z od kláštera minoritů a bezprostředně na ni navazuje (ul. Přemyslovců č. 8). Z tohoto důvodu byly budovány nové inženýrské sítě, které procházely přes pozemek kláštera.

Výkopem kanálu byl zachycen pětiboký polygonální závěr presbytáře kostela Nanebevzetí Panny Marie, jehož stavba nese architektonické prvky typické pro období II. pol. 13. stol. až I. pol. 14. stol. (kolem roku 1274 – po roce 1330). Orientace kostela ve směru SV-JZ s kněžištěm na SV straně stavby je dána polohou stavby mezi dvěma kláštery (minoritů a klarisek), jejichž obyvatelé jej používali ke společným náboženským obřadům. Dokumentovány byly vnější opěráky č. 1 a 2 a vnější strana zdi závěru presbytáře (délka 2,40 m), která se nachází mezi nimi. Na jejich stavbu bylo použito místní granitoidní horniny dyjského masivu, opracované do přibližně kvadratického tvaru a kladené na plocho a spojené maltou. Zdivo nese výrazné stopy poškození způsobené demolicí kostela v roce 1840. Okolní zásyp, tvořený především stavební sutí, obsahuje části lidských kosterních pozůstatků v sekundární neanatomické poloze. Lze předpokládat, že k porušení hrobů došlo již při výstavbě kláštera klarisek a kostela Nanebevzetí Panny Marie. Výzkumem se potvrdil tvar presbytáře, který je zachycen na mapě kláštera z roku 1819, uložené v Moravském zemském archivu (fond B 19, fascikl 6).

Také výkop pro vysokonapěťový kabel procházel prostorem výše jmenovaného kostela, jeho JV vstupní částí. Byla zde zachycena část Z obvodové zdi kostela, základové zdivo nosného oblouku, který odděloval hlavní loď kostela od vedlejší lodi klarisek, a terakotové neglazované dlaždice položené do malty, tvořící podlahu kostela.

Výkop, který bezprostředně navazoval na JV okraj budovy bývalé nemocnice, zachytil část zdiva bašty, která byla součástí městského opevnění. Narušena byla její S stěna a její SZ konec se zaobloval (lze předpokládat, že Z stěna byla vyzděna do pravidelného půloblouku) a její SV roh, na který kolmo navazovala V stěna. Vzdálenost mezi V a Z rohem činila 9 m, výška dokumentovaného zdiva 5,0 m a jeho šířka 1,0 m. Vnitřní prostor bašty byl do výšky 2,6 m vyplněn suťovým kuželem (tvořeným kameny menších rozměrů), na který bezprostředně navazovala požárová vrstva. Bašta mohla plnit svoji funkci v období mezi rokem 1226 (kdy bylo založeno město Znojmo, které dostalo právo stavět hradby) a 15. stol. (do kterého spadá fragment brněnského poháru, pocházející z uloženiny nad požárovou vrstvou). Nalezená bašta se nachází v prostoru, který je z hlediska opevnění města hradbami neznámý – mimo jiné také vzhledem k velké stavební činnosti v prostoru minoritského kláštera.

Tomáš Berkovec, Jaroslav Šmerda, JMM Znojmo

Resumé:

Znojmo (Bez. Znojmo), Minoritenkloster, Přemyslovců Str. 6. Mittelalter. Kirche, Fortifikation. Rettungsgrabung.

SPECIÁLNÍ METODY

VÝSLEDKY LETECKÉHO SNÍMKOVÁNÍ NA MORAVĚ V ROCE 2001

Miroslav Bálek, ÚAPP Brno

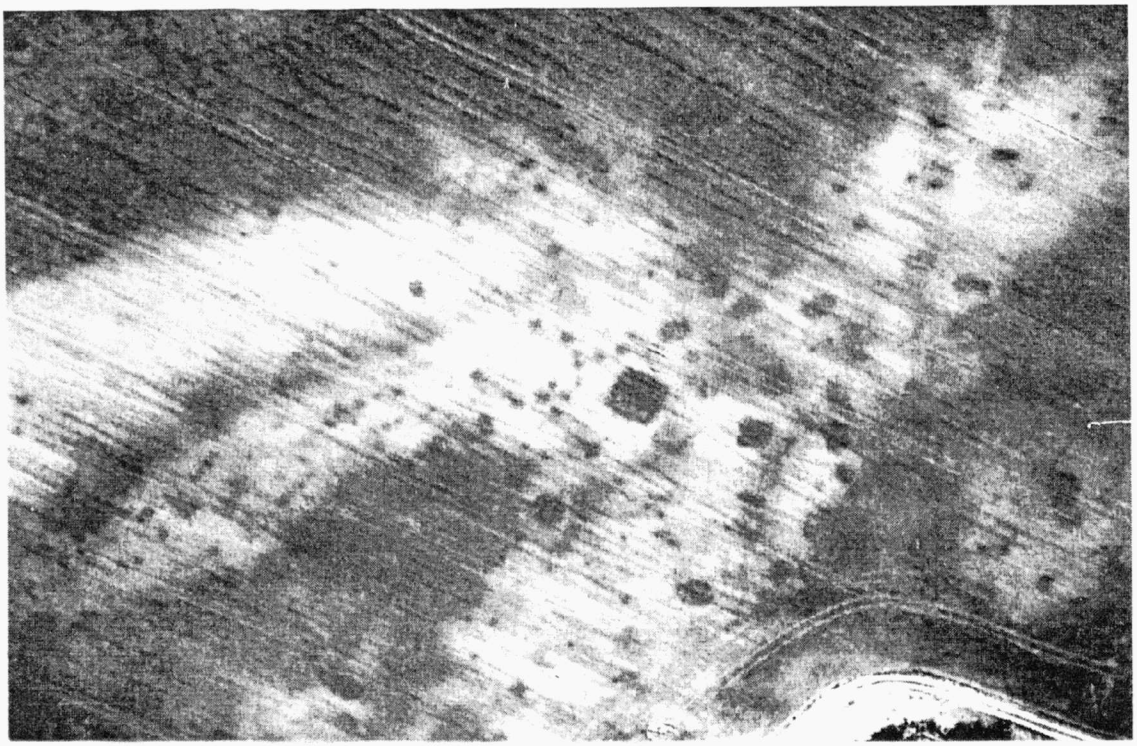
V průběhu roku 2001 uskutečnilo pracoviště Ústavu archeologické památkové péče Brno celkem 14 letů, během kterých byl prováděn letecký průzkum společně s dokumentací známých nemovitých pravěkých, časně historických, ale také historických nemovitých památek. Výsledky prospekce jsou uvedeny v přehledné tabulce, formou zkráceného zápisu, s lokalizací v mapě ZM ČR v měřítku 1:100 000. Podrobněji jsou popsány pouze lokality Kobylí a Lanžhot na Břeclavsku a Trboušany na okr. Brno – venkov.

Početný soubor pořízených fotografií tvoří letecké snímky dokumentačního charakteru. Celkem bylo zdokumentováno 46 lokalit. Z toho je 29 pravěkých nebo časně historických hradisek na okresech Blansko, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Prostějov, Třebíč, Uherské Hradiště, Vsetín, Vyškov, Zlín a Znojmo, jedna pravěká mohyla, čtyři zaniklé středověké hrádky či tvrziště a také 10 moravských hradů nebo jejich zřícenin.

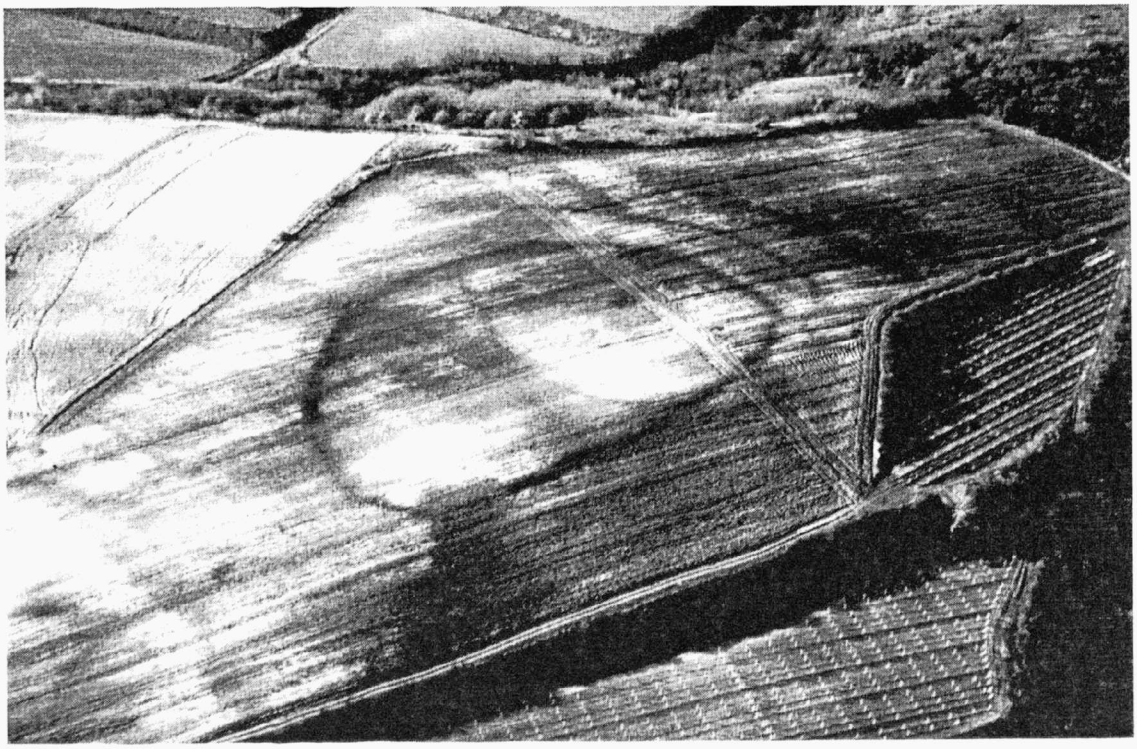
Tab.1. Přehledná tabulka lokalit zjištěných leteckým průzkumem na Moravě v roce 2001.
An overview of sites observed during 2001 aerial survey.

LOKALITA	OKRES	TRAŤ	TYP PŘÍZ.	KATEGORIE			ZM 100	Z/J sek.č. [mm]	AREÁL
				BO	LÚ	LÚU			
Malhostovice	BO	Pod Brabinkou	PP	kult vrstva			24-3	384/345	síd.
Hostěradice	ZN	Vítonická n.loukami	PP	30			34-1	185/292	síd.
Kobylí	BV	Lumperky	PP	5	1	2	34-2	143/276	opev. síd.
Rajhradice	BO	Stráně	VP	15	1		24-3	463/81	síd?
Hrušovany nad Jevišovkou	ZN	Pšeničná	VP	10		1	34-1	320/147	poh.
Nový Přerov	BV	u st. hranice	VP	5		5	34-1	370/133	?
Lednice	BV	u mlýnského rybníka	VP	70			34-2	107/120	síd.
Lanžhot	BV	Podsedky	VP	110			34-2	193/63	síd.
Břeclav	BV	u dráhy	VP	140			34-2	186/98	síd./poh.?
Hrušky	BV	Velká borovina	VP	15			34-2	218/124	poh.?
Polešovice	UH	u pískovny	VP	80			35-1	20/376	síd.
Brno - Holásky	BM		VP	35			24-3	478/136	síd.-latén
Šlapanice	BO	Bezděkov	VP		1		24-4	40/133	?
Trboušany	BO	Nivy	VP	30	1		24-3	344/31	síd
Mackovice	ZN	Břežanské pole	VP	10			34-1	245/227	síd.
Kuchařovice	ZN		VP	20			34-1	64/211	síd.
Mašovice	ZN	u lomu	VP			2	33-2	478/198	síd.
Dyjákovičky	ZN	Z obce	VP	11			34-1	67/113	síd?
Znojmno-Oblekovice	ZN		VP	45			34-1	70/168	poh.
Kyjovice	ZN	V od statku	VP	70			34-1	127/325	síd. - poh.
Ivanovice na Hané	VY	Padělky od Medlovic	VP	20			24-4	311/295	síd.

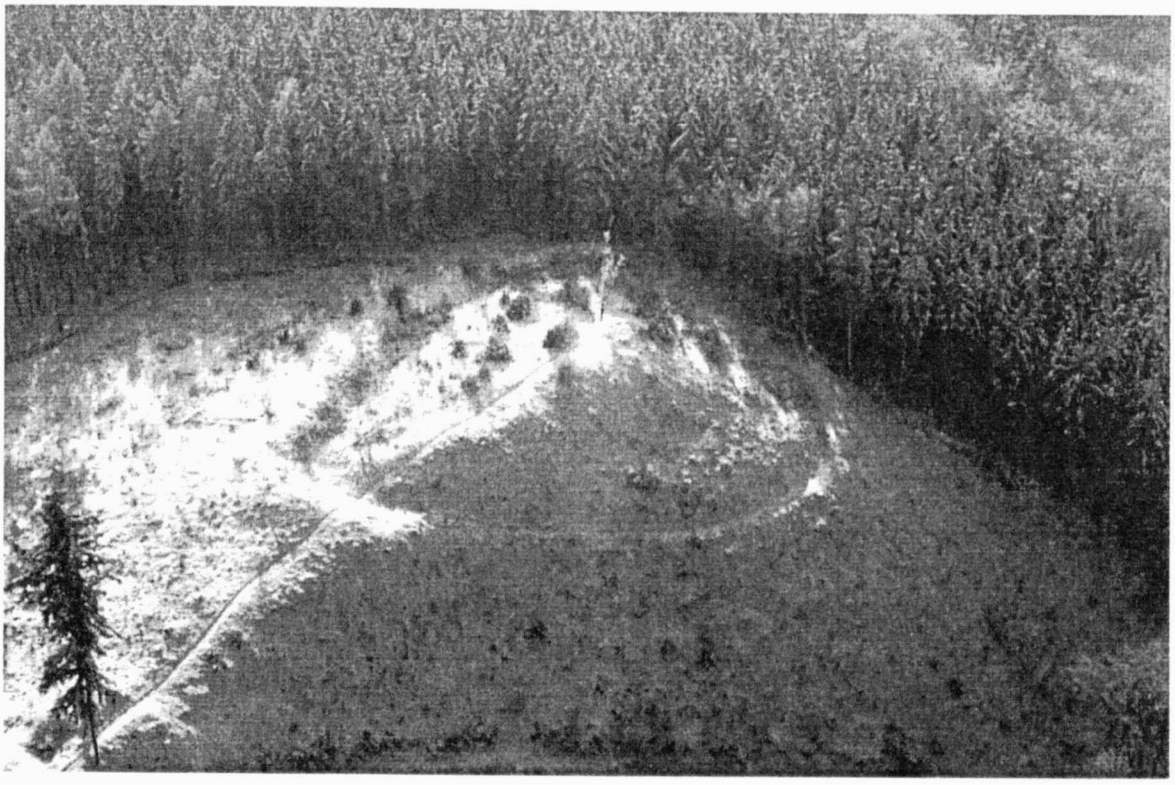
Vysvětlivky zkratek v tabulce: VP – vegetační příznaky, PP – půdní příznaky, BO – bodový objekt, LÚ – lineární útvar, LÚU- lineární útvar uzavřený, ZM 100 – klad listů ZM ČR v měřítku 1:100 000

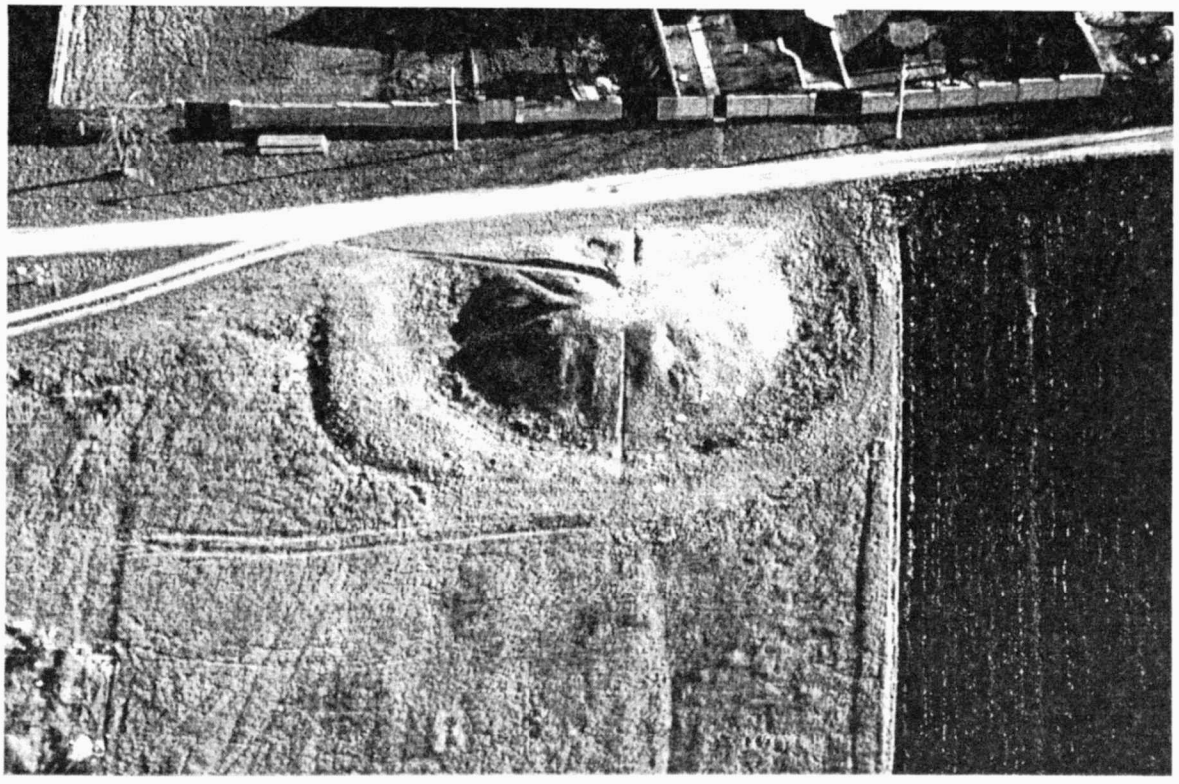
Obr. 1. Lanžhot „Podsedky". Letecký snímek porostových příznaků sídlištních objektů.
Lanžhot „Podsedky". An aerial view of a vegetation features indicating settlement objects.

Obr. 2. Kobylí „Lumperky". Letecký snímek pravěkého opevněného sídliště.
Kobylí „Lumperky". An aerial view of a prehistoric fortified site.

Obr. 3. Úsobrno. Letecký snímek zaniklého středověkého hrádku „Durana".
Úsobrno. An aerial view of a ruined medieval castle „Durana".

Obr. 4. Sokolnice. Letecký snímek tvrziště „Stráž".
Sokolnice. An aerial view of a fortified site „Stráž".

LANŽHOT (okr. Břeclav)
„Podsedky". Sídliště. Nedatováno. Letecká prospekce.

Porostovými příznaky v obilném poli (obr. 1) se rýsovalo asi 110 bodových útvarů, z nichž některé mají obdélný či čtvercový půdorys. Ostatní jsou buď kruhového, nebo nepravidelného tvaru. Jde pravděpodobně o sídelní areál, jehož datování je bez další pozemního průzkumu prozatím nejasné.

KOBYLÍ (okr. Břeclav)
„Lumperky". Opevněné sídliště – hradisko. Pravěk. Letecká prospekce.

Lokalita byla objevena již v roce 1999 M. Minaříkem a do literatury ji uvedli M. Bálek (2000, 203) a J. Kovárník (Hašek-Kovárník 2000, 234). Avšak vzhledem k chybnému popisu na mapě ZM ČR 1:10 000 ji oba autoři mylně označili podle této mapy jako lokalitu s traťovým názvem „Vígrunty". V průběhu roku 2000 byly na této lokalitě zrušeny další plochy vinic a díky tomuto zásahu bylo možné pozorovat nové skutečnosti (obr. 2). Na poorané ploše bývalé vinice byly pozorovány půdní příznaky dvou navzájem se překrývajících uzavřených linií a další přímý lineární útvar. Všechny tři útvary lze interpretovat jako příkopy. První se projevuje v celém průběhu velmi zřetelně a má oválný půdorys se silně zploštělou severovýchodní částí. Jeho rozměry jsou 160 x 110 m. Šířka příkopu na povrchu se pohybuje od 5,1m do 3,7 m. Druhý příkop se rýsoval výrazně pouze v severní a severozápadní části, zbytek je poměrně málo zřetelný. Má nepravidelně oválný téměř trojúhelníkový tvar o rozměrech 130 x 110 x 100 m a šíře příkopu se pohybuje od 3,0 do 3,5 m. Poslední příkop probíhá téměř přímo ve směru jihozápadu k severovýchodu v délce 90 m a dosahuje na povrchu šířky v rozmezí od 9 m do 6 m. Kromě těchto útvarů jsou na snímcích patrné i bodové objekty různé velikosti a tvaru, které pravděpodobně dokládají přítomnost sídlištních objektů. Nově zjištěné okolnosti tak dovolují tuto lokalitu s velkou jistotou považovat za výšinné opevněné sídliště, které bylo vzhledem ke své strategické poloze využíváno v různých obdobích pravěku.

TRBOUŠANY (okr. Brno-venkov)
„Nivy". Opevněné sídliště? Nedatováno. Letecká prospekce.

V obilném poli se rýsovala jako tmavěji zbarvená část přibližně elipsovité linie, jejíž delší osa je asi 190 m dlouhá a probíhá na svazích mírného návrší. Jde pravděpodobně o průběh příkopu, jehož šířku lze pouze odhadovat na 2,5 m. Dále jsou zde zřetelné menší bodové útvary, které zřejmě signalizují přítomnost sídlištních objektů.

Literatura:

Bálek, M. 2000: Výsledky leteckého snímkování na Moravě v letech 1998-1999, PV 41 (1999), 199-207.

Hašek,V. – Kovárník, J. 2000: Nové nálezy pravěkých příkopů na Moravě, PV 41 (1999), 233-237.

Summary:

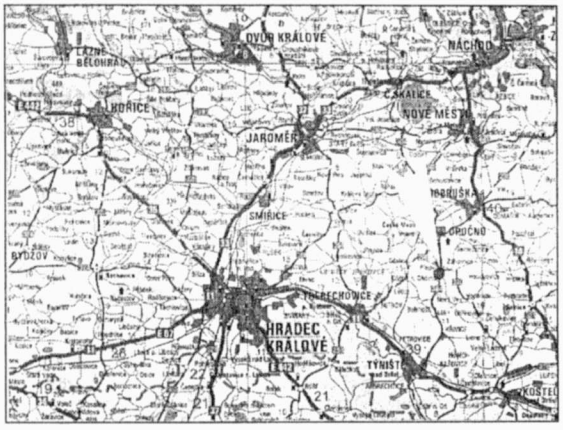
This article presents new results obtained by aerial photography in Moravia during a year 2001.

GEOFYZIKÁLNÍ PROSPEKCE A OVĚŘOVACÍ SONDÁŽ PODZEMNÍ CHODBY V PŘEPYCHÁCH, OKR. RYCHNOV NAD KNĚŽNOU

Vladimír Hašek, AÚ AV ČR Brno
Josef Petera, Obecní úřad Přepychy

Úvod

Na podkladě žádosti obce Přepychy, nacházející se ca 4 km jižně od Opočna na okresu Rychnov nad Kněžnou (obr. 1), bylo v širším okolí tamního farního kostela sv. Prokopa realizováno pracovníky Archeologického ústavu AV ČR v Brně a Geodrillu, s. r.o., Brno geofyzikální měření, které mělo za cíl (Hašek-Tomešek 1999, 2001) potvrdit nebo vyvrátit hypotézu o existenci různých připovrchových nehomogenit vázaných na uvedenou sakrální stavbu.

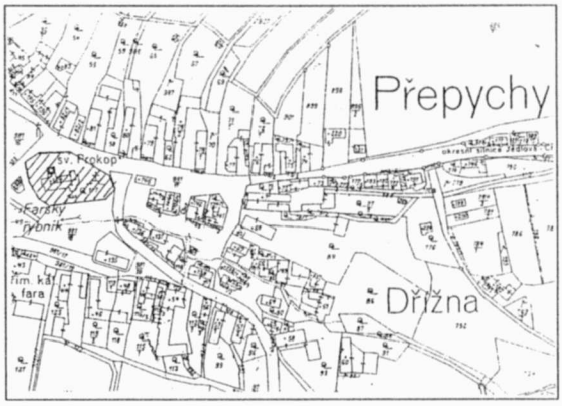

Obr. 1. Přepychy: Situace zkoumané lokality.
Přepychy: Site map.

Hlavním úkolem archeogeofyzikální prospekce uskutečněné metodou půdního radaru (GPR) bylo poskytnutí zejména podrobných informací o možných polohách jak hrobek a hrobů šlechty v interiéru kostela, tak případně nalezení podzemní chodby směřující jižně k faře nebo i severně do obory přes pozemek parcely č. 55 (obr. 2).

Stručný přehled geologických poměrů

Zájmový prostor geofyzikálních prací náleží podle Regionálního členění ČSR (Czudek 1972) do Orlické tabule, budované svrchnokřídovými horninami Českého masivu – spodní turon a v jejich nadloží kvartérním pokryvem. Předkvartérní podloží je podle geologické mapy ČSSR 1 : 200 000 list Náchod (M-33-XVII) tvořeno bělošedými až nažloutlými slínovci, písčitými a spongilitickými slínovci (opuka), vápnitými jílovci, slinitými pískovci apod. Kvartérní pokryv – zvětralinový plášť je zastoupen převážně mechanickými zvětralinami různého zrnitostního složení, vzniklého za mírného až glaciálního klimatu na horninách mezozoika.

Obr. 2. Přepychy: Situační schéma zájmového území.
Přepychy: Plan showing a layout of the site.

Situace zkoumaného areálu

Farní kostel sv. Prokopa se nachází v horní části návsi, uprostřed starého hřbitova (obr. 3). K jednolodní budově se na východě připojuje pětiboký presbytář se sakristiemi po severní a jižní straně, při severozápadním nároží věž, na západním průčelí schodovitá vížka a předsíňka. Kostelní loď je zaklenuta valenou klenbou.

Zdejší plebán se připomíná již roku 1355. V roce 1506 byla na místě staršího, snad dřevěného kostela postavena neklenutá stavba s polygonálním presbytářem. Později byla k severní zdi lodi přistavena strážní věž. Kostel byl renesančně přestaven i zaklenut roku 1574 nákladem Viléma Trčky z Lípy. Po roce 1840 byla zbořena původní věž a přistavená nová (Poche 1980).

Součástí interiéru 16. stol. byly náhrobníky příslušníků místní šlechty, osazené původně v podlaze. V současné době je jich pět zabudováno ve stěnách kostela, a to dva po stranách vítězného oblouku (obr. 4), dva ve stěnách lodě pod kůrem a jeden v podvěží.

Raritou je současná existence zvonice a obecní strážní věže u kostela, na jejímž vzniku měla zřejmě podíl drobná šlechta sídlící zde na několika statcích.

Obr. 3. Letecký snímek areálu kostela sv. Prokopa v Přepychách (foto OÚ Přepychy).
Aerial photograph of the church of St. Prokop in Přepychy.

Obr. 4. Interiér kostela sv. Prokopa s osazenými náhrobníky po obou stranách vítězného oblouku.
Interior of the church of St. Prokop with tombstones on both sides of the triumphal arch.

Podle ústní tradice, písemných pramenů a propadlých míst se pod obcí předpokládá několik chodeb, které měly údajně začínat v kostele pod věží, event. v některé hrobce a končit jednak u obory v Opočně, případně vést z kostela jižně k faře a dále do polí.

Metodika geofyzikálních prací

V interiéru kostela a jeho nejbližším okolí bylo ve dvou etapách prospekce (r. 1999 a 2001) vytyčeno a následně geofyzikou proměřeno 18 profilů o celkové délce 495 m (viz obr. 7 a tab. 1).

Trasy jednotlivých geofyzikálních profilů byly vedeny podle stávající terénní situace a dále i tak, aby procházely přibližně kolmo k očekávanému průběhu lineárních a jiných struktur, tj. V – Z, S – J s odchylkami do směru SZ – JV, resp. SV – JZ.

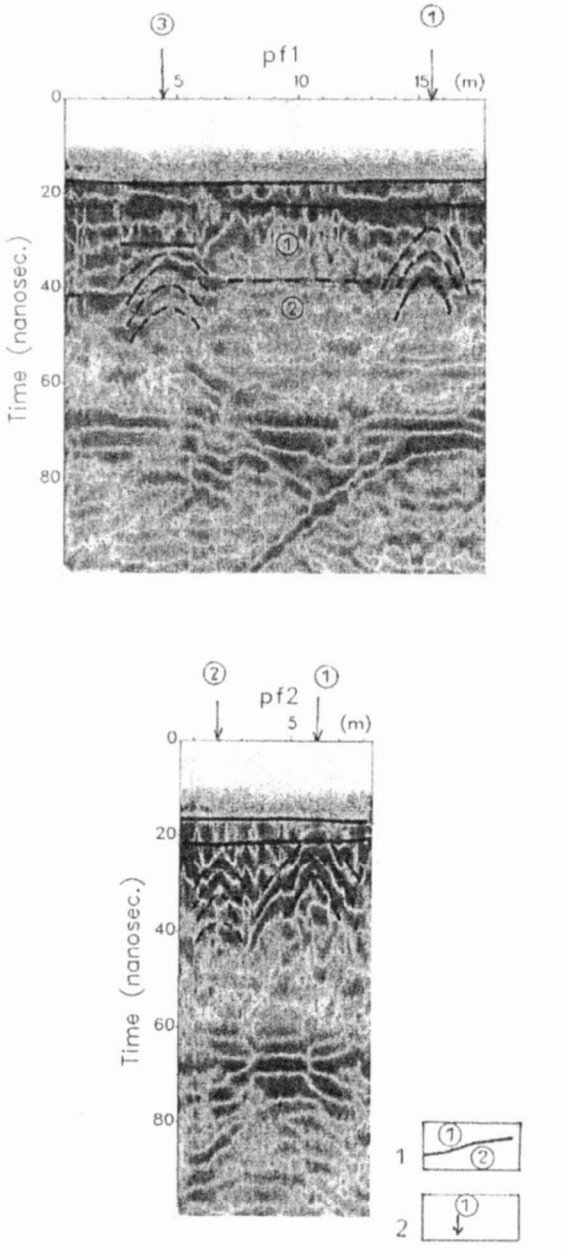
Úlohou metody GPR bylo vysledovat nejen různé připovrchové nehomogenity, nýbrž i určit mocnosti zvětralinového pokryvu. Použitá aparatura RAMAC X3M GEOSCIENCE MALA (Švédsko), anténa 100 MHz (vně kostela) a 200 MHz (interiér), hloubkový dosah ca 4 – 5 m. Anténa se přemisťovala spojitě po povrchu terénu. Krokovací interval 10 cm, resp. 20 cm.

Výsledkem terénních prací na proměřených profilech jsou radarogramy (ukázka obr. 5 a 6), ve kterých je znázorněn čas příchodu jednotlivých vln od doby vyslání elektromagnetického pulzu. Úspěšné použití metody je založeno na existenci rozdílných permitivit (E_r) a měrných odporů jednotlivých litologických vrstev, resp. i připovrchových nehomogenit. Známe-li E_r , můžeme z času příchodu odražené elektromagnetické vlny určit hloubku odrážejícího rozhraní podle vzorce $h(m) = v_r \cdot t/2$. Vzhledem k tomu, že jsme neměli k dispozici žádné doplňující údaje o skutečné mocnosti připovrchové vrstvy kvartérních uloženin, uvažovali jsme dle našich současných znalostí přibližně $E_r = 14{,}1$ $v_r = 0{,}08$ m/ns, t = 32 – 58 ns.

Lokální trojrozměrné (hrobky, hroby, zahloubené, resp. zavalené objekty) a lineárně orientované nehomogenity (předpokládané chodby aj.) v blízkosti povrchu terénu se projevují převážně vícenásobnými odrazy elektromagnetických vln ve tvaru pod sebou umístěných křivek podobných jednoramenným hyperbolám o různé šíři i orientaci – závislost na velikosti úhlu mezi měřeným profilem a směrem hlavní osy nehomogenity, resp. místy přerušením průběhu odrazného horizontu.

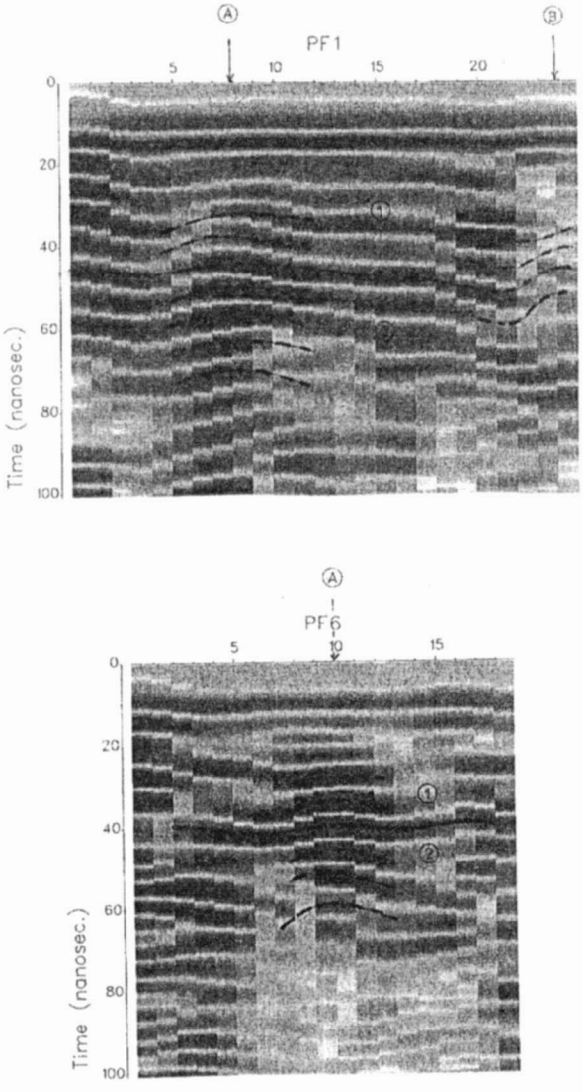
Tab. 1. Seznam profilů.
A list of profiles.

p.č.	lokalizace	označení profilu	délka (m)	orientace
134	interiér kostela	1 K	18	V – Z
		2 K	8	S – J
		3 K	3	S – J
		4 K	11	V – Z
		5 K	13	S - J
107	areál starého hřbitova	1	25	V – Z
		2	23	SV – JZ
		3	22	S – J
		4	19	S –J
		5	24	VSV – ZJZ
		1H	120	lomený
981/18	za hřbitovní zdí	2	40	V – Z
		3	24	SZ – JV
		4	40	S – J, SV – JZ
		5	40	V – Z
		6	19	VJV - ZSZ
127/11	u silnice charitativní domov	7	22	VJV – ZSZ
		8	24	V – Z

Obr. 5. Ukázka zpracování radarogramů z interiéru kostela sv. Prokopa. 1- odrazné rozhraní (kvartér /1/ - spodní turon /2/), 2 – lokální nehomogenita a její označení.

A sample radarogram from the church of St. Prokop. 1 – reflection boundary (Quarternary/Lower Turone), 2- local inhomogenity and its identification.

Obr. 6. Ukázka zpracování radarogramů z širšího území kostela sv. Prokopa.

A sample radarogram from the church of St. Prokop and its surroundings.

Výsledky geofyzikálních prací

Z výsledků zpracování veškerých naměřených radarogramů vyplynulo, že fiktivní rozhraní mezi kvartérními zvětralinami a morfologicky členitým reliéfem navětralých podložních hornin spodního turonu – opuky se ve zkoumaném prostoru nacházejí v hloubkách 1,3 až 2,3 m.

Na interpretovaných profilech v interiéru kostela (ukázka obr. 5) můžeme vyčlenit několik lokálních nehomogenit o max. rozměrech ca 2 x 1,5 m až 3 x 2 m (ozn. 1, 2 5 , obr. 7), které

odpovídají jak polohám hrobek, resp. hrobů označených náhrobky ve stěnách budovy na evangelní a epištolní straně presbyteria u vítězného oblouku a u jižního vnějšího okraje věže (ozn. 4, obr. 7), tak v případě vymizení odrazného rozhraní v lodi pod kruchtou (ozn. 3, obr. 7) nějakému většímu zahloubenému a zasypanému objektu z předchozích stavebních úprav. Nelze vyloučit ani sanovanou hrobku (?) atp.

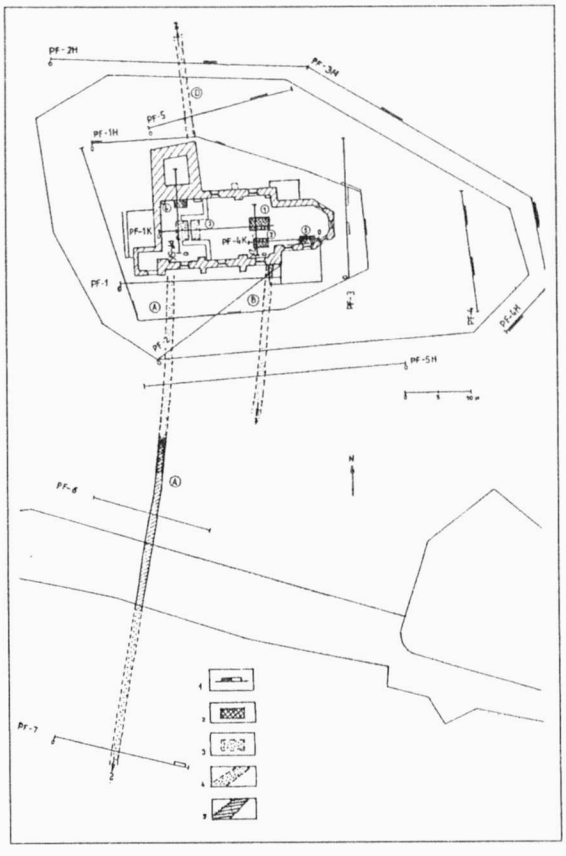
Měření v areálu starého hřbitova a jeho širší okolí (příklad obr. 5) naznačilo projev několika různě rozsáhlých nehomogenit, které podle hustoty situovaných profilů mohou indikovat v důsledku komplikované terénní situace zejména místa recentních hrobů. V několika případech nelze však po vzájemné korelaci „anomalit" vyloučit ani jejich event. lineární charakter (ozn. A, B, D?, obr. 7). Jako zajímavou z hlediska možné lokalizace podzemní chodby můžeme považovat především lineárně orientovanou zónu A o šíři ca 1,0 – 1,5 m, vycházející přibližně jižně od věže kostela; nelze ji vyloučit ani z míst ozn. 3 a pokračující podél fary k jihu, případně kratší pásmo začínající u západního rohu jižní sakristie (ozn. B, obr. 7) a jdoucí paralelně s A. Určitý náznak struktury obdobného typu lze vyčlenit severně od věže ve směru k S (ozn. D), i když místy může jít pouze o naše pravděpodobné interpretační závěry dané možností volby pouze řídké sítě profilů pro geofyzikální práce. Ze všech výše uvedených důvodů se zdá být proto méně věrohodná úvaha pamětníků o event. existenci tras případných chodeb vycházejících z hrobky, resp. hrobu (ozn. 1, 2) a pokračujících jižním směrem k faře a severně na parcelu č. 55.

Odkryvné práce

Interpretovaná lineární zóna ozn. A se v blízkosti fary ověřila archeologickou sondáží, při které byla zjištěna chodba, prozatím o délce ca 27 m, vedoucí směrem ke hřbitovní zdi kostela. Ze strany u potoka je však přerušena nánosem, z druhé u fary pak závalem. Dno prozatím zprůchodněné chodby kopané z povrchu a vyzděné pískitými slínovci je zhruba ve čtyřmetrové hloubce. U fary je její výška téměř 230 cm v místech současného vchodu 160 cm, šířka ca 100 cm. Strop tvoří dva ploché opukové kameny o síle minimálně 15 cm. Datování vzniku chodby je problematické, ale snad souvisí s existencí strážní věže umístěné v areálu stávajícího kostela.

Závěr

Archeogeofyzikální prospekce realizovaná v širším území farního kostela sv. Prokopa v Přepychách na okr. Rychnov nad Kněžnou naznačila v interiéru sakrální stavby existenci pěti plošných nehomogenit, které lokalizují jak polohy hrobek u vítězného oblouku a na vnější jižní straně věže, čímž bylo mimo jiné prokázáno i původní umístění dochovaných náhrobníků v podlaze kostela, tak větší, pravděpodobně sanovaný zahloubený objekt v lodi pod kruchtou.

Obr. 7. Přepychy, kostel sv. Prokopa: Korelační schéma výsledků geofyzikálních prací. 1 – indikace nehomogenit z metody GPR, 2 – polohy hrobek a hrobů v interiéru stavby, 3 – zahloubený, resp. sanovaný objekt, 4 – interpretované lineární struktury, 5 – archeologickou sondáží ověřená podzemní chodba.

Přepychy, church of St. Prokop. Correlation chart of results obtained. 1 – inhomogenities detected by using GPR, 2 – position of tombs and graves in the building, 3 – semi subterranean structure (renewed), 4 – interpreted linear structures, 5 – underground corridor verified by probes.

V prostoru hřbitova se měřením zjistilo několik indikací, u kterých se po vzájemných korelacích předpokládá lineární charakter, způsobený možným průběhem podzemní chodby. Hlavní vyčleněná zóna ověřená archeologickou sondáží prokázala tuto středověkou stavbu prozatím o délce ca

27 m ve směru kostel – fara. Nelze vyloučit, že se může jednat o obdobný příklad, jaký je v Kurdějově u Hustopečí na okr. Břeclav, kde byla zjištěna cihlová úniková chodba z přelomu 16.- 17. stol., vycházející spolu s odbočkami z opevněného kostela sv. Jana Křtitele a směřující do sklepa bývalé radnice (Unger 1987, Hašek-Unger 1994).

Literatura

Czudek, T. 1972: Geomorfologické členění ČR. Studia Geographica 23. NČSAV Praha.

Hašek,V., Tomešek, J 1999: Zpráva o geofyzikálním průzkumu na akci Přepychy – kostel, okr. Rychnov nad Kněžnou. MS AÚ AV ČR Brno.

Hašek, V., Tomešek, J. 2001: Zpráva o geofyzikální prospekci na akci Přepychy, okr. Rychnov nad Kněžnou – farní kostel, II.etapa. MS Obecní úřad Přepychy.

Hašek, V., Unger, J. 1994: Archäogeophysikalische Prospektion der historischen unterirdischer Räume in der Tschechischen Republik. Der Erdstall 20, 30-43.

Poche, E. 1980: Umělecké památky Čech P/S. Academia Praha.

Unger, J. 1987: Unterirdische Gänge in mittelalterlichen und neuzeitlichen Dörfern in Südmähren. Der Erdstall 13, 5-19.

Summary:

A geophysical survey carried out in the vicinity of the parish church of St. Prokop in Přepychy (district of Rychnov nad Kněžnou) determined positions of tombs of local nobility, located within the building. The survey also traced an underground corridor going south from the church to a parsonage. Results obtained by the survey were verified by probes; 27 meters of the corridor have been confirmed so far.

ZPRÁVA O ODBĚRU VZORKŮ ZE SUBFOSILNÍCH KMENŮ PRO DENDROCHRONOLOGICKOU ANALÝZU V POVODÍ ŘEKY MORAVY

Jitka Vrbová-Dvorská †, Jiří Janál, Jaroslav Škojec
Archeologický ústav AV ČR Brno

Hlavním úkolem dendrochronologické laboratoře pracující od roku 1996 při mikulčickém pracovišti Archeologického ústavu AV ČR v Brně byl sběr a datování veškerých dřev z archeologických a stavebně-historických objektů a budování dendrochronologického standardu pro dub v České republice (Dvorská, Poláček 1998). Tato práce byla součástí projektu GA ČR "Sídelní aglomerace velkomoravských mocenských center v proměnách údolní nivy" (reg. č. 404/96/K089), řešeného na mikulčickém pracovišti v letech 1996-2001. Hlavním výsledkem dendrochronologické části projektu bylo vybudování dubového standardu "czges" pro Českou republiku (538-2001 po Kr.) a datování konkrétních dřev z celé řady lokalit včetně Mikulčic a Pražského hradu (Dvorská 2000; táž 2002; Dvorská/Poláček 2001).

K prodloužení dendrochronologického standardu směrem do minulosti bylo nezbytné využít subfosilní kmeny z říčních údolních niv. V roce 1997 byly získány starší vzorky subfosilních kmenů z Nového Mesta n. Váhom, lok. Zelená Voda, a z Gabčíkova (přír. č. 93, 95). V letech 1999-2000 byla hlavní pozornost věnována oblasti Strážnického Pomoraví na katastru obcí Strážnice a Petrov, odkud bylo získáno několik desítek dendrochronologických vzorků (přír. č. 221-226, 865-928). Další vzorky byly odebrány v roce 1999 z toku řeky Moravy mezi Hodonínem a Rohatcem (č. 1062-1081) a v roce 2000 z mohelnické štěrkovny (č. 1231-1240) (Dvorská/Poláček/Škojec/Vachek 2001; Dvorská 2002).

V roce 2001 začal systematický sběr vzorků subfosilních kmenů pro dendrochronologickou analýzu v rámci projektu J. Vrbové-Dvorské "Dendrochronologie subfosilních kmenů jako předpoklad datování prehistorických dřev", podporovaného GA ČR (reg. č. 404/01/P 127). Pozornost byla věnována aktivním štěrkovnám (Hulín, Hustopeče nad Bečvou, Troubky) a stavbám v údolních nivách (Kroměříž-Dolní Zahrady) v povodí řeky Moravy a Bečvy.

Hulín (okr. Kroměříž, Zlínský kraj), trať "Lesní zadní", štěrkovna

Štěrkovna u Hulína se nachází v nivě řeky Moravy 2,5 km jihozápadně od středu Hulína a 3,5 km východně od středu Kroměříže. Od konce 70. let 20. století zde byly nalézány paleobotanické, paleozoologické, antropologické a ojediněle i archeologické nálezy (přehled starších nálezů viz Janál, v tisku).

Při rozšiřování štěrkovny u Hulína probíhal v letech 2000 a 2001 odběr vzorků ze subfosilních kmenů, které jsou i s dokumentací uloženy na Archeologickém ústavu AV ČR Brno, pracoviště Mikulčice-Valy.

V roce 2000 bylo odebráno celkem 13 vzorků ze subfosilních kmenů, které pocházejí z fluviálních písků na bázi povodňových hlín (hloubka 1,8-2,8 m). V hloubce 1,1-1,4 m bylo zjištěno iniciální stadium subfosilní půdy. Vzorky jsou uloženy pod přír. č. 1337-1349 a prozatím se je nepodařilo datovat. Lokalizace odběru vzorků: ZM 1:10 000 list č. 25-31-07, okolo bodu [327:18].

V roce 2001 se pokračovalo v odebírání vzorků pro dendrochronologii. V červnu 2001 bylo odebráno 11 vzorků ze subfosilních kmenů (přír. č. 1461-1471). Část subfosilních kmenů se nacházela již v druhotné poloze na břehu těžební jámy; s velkou pravděpodobností původně ležely na bázi povodňových hlín v hloubce přibližně 2 m. Jeden kmen o délce přibližně 5 m nesl stopu lidské činnosti - výřez o délce 30 cm. Předběžně je tento kmen interpretován jako konstrukční prvek (z mostu ?). Odebrané vzorky zatím nejsou zpracované. Lokalizace odběru vzorků: ZM 1:10 000 list č. 25-31 07, okolo bodu [338:16] (Vrbová-Dvorská/Janál 2002a).

V srpnu 2001 byl pracovníky štěrkovny vyzvednut ze dna štěrkovny z druhotné polohy kmen o délce přibližně 20 m a průměru cca 1,5 m (Vrbová-Dvorská/Janál 2002a). Vzorek nebyl dosud zpracován.

Hustopeče nad Bečvou (okr. Přerov, Olomoucký kraj), štěrkovna

V červenci roku 2001 proběhl odběr vzorků pro dendrochronologickou analýzu ve štěrkovně u Hustopečí nad Bečvou, která se nachází 1,2 km jižně od středu obce v nivě řeky Bečvy.

Vzorky pro dendrochronologii byly odebírány ze subfosilních kmenů, které byly v druhotné poloze kolem příjezdové komunikace ze silnice Hustopeče nad Bečvou - Němetice v severozápadní části štěrkovny a na břehu v severovýchodní části štěrkovny. Ze skládky ve stěži v severovýchodní části štěrkovny nebyly odebrány žádné vzorky, protože kmeny byly uvnitř prohnilé. Celkem bylo

odebráno 11 kusů vzorků, které jsou uloženy na Archeologickém ústavu AV ČR Brno, expedice Mikulčice-Valy, přír. č. 1592-1602, byly změřeny, ale dosud nejsou vyhodnoceny (Vrbová-Dvorská/Janál 2000b).

Kroměříž - Dolní zahrady (okr. Kroměříž, Zlínský kraj), "intravilán obce"

V jižní části intravilánu Dolních zahrad (místní část Kroměříže) byla vyhloubena pro novou stavbu v areálu čistírny odpadních vod jáma o rozměrech 80x20 m a hloubce cca 8 m. Staveniště se nachází v nivě řeky Moravy, na levém břehu regulovaného toku řeky Moravy, 2,5 km jihovýchodně od historického středu Kroměříže. Jáma proťala povodňové hlíny a byla částečně zapuštěna do podložního štěrkopísku.

Podél zpevněných stěn výkopu okolo betonových základů nové stavby byly v druhotné poloze uloženy subfosilní kmeny, z kterých je odebráno celkem cca 15 vzorků pro dendrochronologii. Vzorky jsou t. č. nezvěstné (Vrbová-Dvorská/Janál/Škojec 2002).

Troubky (okr. Přerov, Olomoucký kraj), štěrkovna

V rámci sběru vzorků subfosilních kmenů pro budování dubového dendrochronologického standardu pro české země byl z již druhotné polohy na břehu štěrkovny odebrán 1 vzorek ze subfosilního kmenu. Vzorek je uložen na Archeologickém ústavu AV ČR Brno, expedice Mikulčice-Valy, přír. č. 1586 a prozatím není zpracovaný. Podle ústní informace pracovníka štěrkovny se zde již dříve našlo několik "starých stromů", nějaký kůl a "shluk vrší" (Vrbová-Dvorská/Janál 2002c).

Tragickým úmrtím J. Vrbové-Dvorské koncem roku 2001 skončil předčasně i grant "Dendrochronologie subfosilních kmenů jako předpoklad datování prehistorických dřev". Tím se uzavřela jedna kapitola činnosti mikulčické dendrochronologické laboratoře a dendrochronologického studia subfosilních kmenů. Všechny výše uvedené vzorky jsou uloženy v depozitáři Archeologického ústavu AV ČR Brno, pracoviště Mikulčice-Valy, kde je soustředěna i průvodní dokumentace. Vzorky budou postupně měřeny a křivky postoupeny některé z evropských laboratoří k vyhodnocení.

Zpráva je součástí řešení projektu GA ČR reg. č. 404/01/P127.

Literatura:

Dvorská, J. 2000: Dendrochronologické pracoviště v Mikulčicích v roce 1999. Přehled výzkumů 41 (1999), 283-285.

Dvorská, J. 2002: Dendrochronologické pracoviště při Archeologickém ústavu AV ČR v Brně a MZLU v Brně v roce 2000. Zprávy památkové péče (v tisku).

Dvorská, J., Poláček, L. 1998: Nové dendrochronologické pracoviště v Mikulčicíh. Zprávy památkové péče, roč. LVIII, č. 4, příloha, s. XXXIII - XXXIV.

Dvorská, J., Poláček, L. 2001: K možnostem dendrochronologického datování v oblasti severně od středního Dunaje. In: Galuška, L., Kouřil, P., Měřínský, Z. (eds.): Velká Morava mezi východem a západem. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Uherské Hradiště - Staré Město 28.9.-1.10.1999. Brno, 77-83.

Dvorská, J., Poláček, L., Škojec, J., Vachek, M. 2001: Průzkum údolní nivy řeky Moravy u Strážnice. In: Řehořek, V./Květ, R. (eds.): Niva z multidisciplinárního pohledu IV, Brno, 109-112.

Janál, J. v tisku: Dokumentace holocénních sedimentů ve štěrkovně u Hulína. Geologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku v roce 2001, Brno, roč. IX.

Vrbová-Dvorská, J. Janál, J. 2002a: Hulín - "štěrkovna" (okr. Kroměříž, kraj Zlín). Nálezy subfosilních kmenů, rkp. Uloženo: Archeologický ústav AV ČR Brno, pracoviště Mikulčice-Valy.

Vrbová-Dvorská, J., Janál J. 2002b: Hustopeče nad Bečvou - "štěrkovna" (okr. Přerov, kraj Olomouc). Nálezy subfosilních kmenů, rkp. Uloženo: Archeologický ústav AV ČR Brno, pracoviště Mikulčice-Valy.

Vrbová-Dvorská, J., Janál J. 2002c: Troubky - "štěrkovna" (okr. Přerov, kraj Olomouc). Nálezy subfosilních kmenů, rkp. Uloženo: Archeologický ústav AV ČR Brno, pracoviště Mikulčice-Valy.

Vrbová-Dvorská, J., Janál, J., Škojec, J. 2002: Kroměříž - "Dolní zahrady". Nálezy subfosilních kmenů. rkp. Uloženo: Archeologický ústav AV ČR Brno, pracoviště Mikulčice-Valy.

Resumé:

This article presents results of a dendrochronological laboratory of the Institute.

LATÉNSKÉ NÁNOŽNÍKY S TEXTILNÍ VÝPLNÍ Z MIROSLAVI (OKR. ZNOJMO) A MUŠOVA (OKR. BŘECLAV)

Marie Kostelníková †

D. Jelínková předala k rozboru z nálezů z Miroslavi pět větších zlomků, dva menší a další rozdrcený zlomek dutého bronzového plechového kroužku – nánožníku (obr. 1:1). Na šperku byla zjištěna textilie, pravděpodobně ze šatu zemřelé. Útržek byl velmi špatně zachován, takže bylo možno zjistit jen to, že šlo o plátno s nitěmi kolem 0,6 cm tlustými.

Mnohem lépe byla zachována textilie, která pevně vyplňovala plechovou trubici nánožního kruhu. Jeden zlomek tohoto kroužku se rozpadl a těsnění se v délce 38 mm uvolnilo, zůstalo však zpevněno a zachovalo si onen charakter, který mělo uvnitř kruhu, tj. zachovala se šíře světlosti trubice (cca 12 mm), zkroucení i žebrování (obr. 1:2).

Textilie byla původně zmáčknuta a zkroucena do ruličky, snad i zpevněna nějakou hmotou. Kolem ní byl přehnut plech. Elastická výplň sloužila jako podložka při zdobení povrchu kruhu vybíjením. Snad právě pro pevnost této výztuže nebylo možno trubičku zcela uzavřít a plátno bylo místy vtlačeno do mezery mezi kraji a zde fixováno. Na náramku je vidět v mezeře nizoučký val z plátna.

Obr. 1. Miroslav. 1 - zlomky bronzového nánožníku s textilní výplní, 2 – textil z nánožníku se zřetelným zkroucením a žebrováním, 3 – týž fragment textilu po rozvinutí. M: 4/5 skut. vel.
1 - Bruchstücke des bronzenen Fußringes mit Textilausfüllung; 2 – Textilausfüllung des Fußringes mit deutlicher Vedrehung und einem Abdruck der aus Bronzeblech verfertigten, rippenverzierten Fußringhülse; 3 – dasselbe Textilfragment nach dem Aufrollen.

Některé niti na útržku byly zploštěny. Tenoučký hnědý povlak nedovolil tkaninu pořádně vyhodnotit. Protože i přes zpevnění a zkroucení bylo patrné, že je doposud dobře zachovaná, že je polovláčná, pokusili jsme se ji uvolnit a rozložit. Postupně se to podařilo, jen malá část z vnitřku se rozlomila a utrhla. Vyrovnali jsme fragment, místy však zůstaly na ploše textilie stopy záhybů a mírné zřasení. Původní délka vycpávky odpovídala asi rozvinuté délce šperku (asi 29 cm), šířka po uvolnění je 8 cm (obr. 1:3).

Textilie je tkána ve vazbě plátnové. Snad byla použita již opotřebovaná tkanina, protože tloušťka nití v osnově je značně rozdílná; při kraji, asi v méně porušené části byly niti průměrně 0,6 mm tlusté, jinde jsou zeslabeny na 03,-0,4mm. Tyto niti osnovy jsou rovné, mají zákrut Z s úhlem zákrutu 60°-70°. Niti útku nejsou napnuty, vlní se, mají také zákrut Z s úhlem zákrutu 60° a tloušťku průměrně 0,8 mm (0,5-1 mm). Dostava je v osnově 14-16 nití na 1 cm, v útku průměrně 13 nití na 1 cm. Jednotlivé soustavy bylo možno nezvratitelně určit podle pevného kraje zachovaného útržku. Tento pevný, 2 mm široký kraj je tkán ripsově, tj. zatkáváním útkových nití do sedmi krajních nití osnovy tak, že se útek vrací na konci druhého prohozu do téhož prošlupu jako na začátku prvního prohození. Kraje jsou čistě tkané bez smyček, útky obtáčejí přesně niti osnovy.

Materiál, z něhož byly niti zhotoveny, byl určen pod mikroskopem. V nitích osnovy i útku jsou jemná průhledná vlákénka s dutinkami, kolénky, X-útvary. Některá vlákna mají špičaté konce, jinde je vidět špičatá buňka – len.

Nález z Mušova „U Propustě" z r. 1978, hrob 2, z výzkumu D. Jelínkové, byl předán k rozboru již po konzervaci. Tvořily ho dva duté bronzové nánožníky, na pohled stejné jako nánožník z Miroslavi. Byly také vyplněny tkaninou, bohužel již petrifikovanou, takže se po uvolnění z dutiny rozpadla. Že šlo také o textilii, vyplývalo z toho, že na příčném lomu bylo patrné vrstvení při zkroucení. Při prohlídce zlomků se však přece jen našel maličký, 3 mm dlouhý útržek niti dosud dobře zachované, 0,5 mm tlusté se Z-zákrutem, zkrouceným pod úhlem 50°. Vlákna niti jsou průhledná s dobře patrnými dutinkami, X-útvary, kolénky, špičatými buňkami – len.

Se zmínkami o vyplňování dutých kruhů textiliemi se v literatuře setkáváme poměrně často, vlastním rozborem těchto tkanin se však, pokud je mi známo, autoři nezabývají.

Resumé:

Latènezeitliche Fußringe mit Textilausfüllung aus Miroslav und Mušov.

Das zufällig entdeckte Grab im Intravillan der Stadt beinhaltete eine Eisendrahtfibel, eine Bronzefibel Münsingener Typs und einen raupenartig gegliederten Fußring aus Bronzeblech, im welchem sich Textilteile gut erhielten. Die unvollständige Grabausstattung wird in die Stufe LT B2 datiert (siehe Kapitel „Eisenzeit" – Miroslav).

Auf dem raupenartig gegliederten Fußring aus Miroslav wurde ein Fragment schlecht erhaltenen Leinwands mit 0,6 mm dicken Fäden festgestellt, das wahrscheinlich aus dem Gewand der Verstorbenen stammt. Die den Fußring erfüllende Textilie war relativ gut erhalten. Um die in ein Röhrchen verdrehte Textilie war das Blech umgelegt. Diese elastische Ausfüllung diente als Unterlage bei der Durchschlagverzierung der Oberfläche.

Die Textilie ist mit Leinwandbindung gewebt. Vielleicht wurde ein bereits abgenutzter Stoff verwendet, denn die Dicke der Kettenfäden ist stark variabel. Am Rand waren die Fäden durchschnittlich 0,6 mm dick, anderswo sind sie auf 0,3-0,4 verjüngt. Die Kettenfäden sind gerade, das Gewinde Z weist den Winkel 60°-70° auf. Einschlagfäden sind nicht gespannt, sie wellen sich, die Windung Z ist ebenfalls 60° und ihre Dicke beträgt durchschnittlich 0,8 mm (0,5-1 mm). Die Gewebedichte in der Kette ist 14-16 Fäden, im Einschlag durchschnittlich 13 Fäden pro 1 cm. Einzelne Einheiten sind unwiderlegbar nach dem festen Rand des erhaltenen Fragments festzulegen. Der 2 mm breite Rand ist ripsweise gewebt. Die Ränder sind rein, ohne Schlingen gewebt, Einschläge wickeln genau die Kettenfäden um. Das Material, aus welchem Fäden hergestellt worden waren, wurde als Lein bestimmt.

Zwei raupenartig gegliederte Fußringe aus Mušov – U propustě wurden leider konserviert und das Gewebe petrifiziert. Es konnte jedoch ein Fragment des 0,5 mm dicken Fadens mit 50°-Z-Windung gelöst werden. Das benutzte Material war wieder Lein.

ZPRÁVY O ČINNOSTI

Z práce Archeologického ústavu Akademie věd ČR Brno v roce 2001

Archeologický ústav AV ČR Brno pokračoval v roce 2001 v intencích vlastního výzkumného záměru i celkové vědní koncepce Akademie věd ČR především v řešení několika vymezených zásadních archeologických problémů širší závažnosti.

Za nejdůležitější výstup Střediska pro výzkum paleolitu a paleoetnologie lze považovat publikovaný soubor statí k lokalitě Dolní Věstonice II, reprezentativnímu příkladu velkého loveckého sídliště se složitým vývojem a prostorovým členěním i specifickým spektrem aktivit (zpracování ulovených mamutů, pohřby atd. – srov. Svoboda, J.: K analýze velkých loveckých sídlišť: prostorová struktura a chronologie lokality Dolní Věstonice II-IIa, Památky archeologické XCII-1, 2001, 74-97; s následnými koreferáty D. Westové, M. Fišákové-Nývltové, P. Škrdly a A. Šajnerové). K recenznímu řízení byla dále odevzdána konečná verze rukopisu závěrečné monografie o výzkumu naleziště z počátku mladého paleolitu na Stránské skále u Brna, která vyjde péčí Peadbody muzea Harvardské univerzity. V návaznosti na předchozí výzkum známé gravettienské lokality v Předmostí a na chystanou výstavbu památníku se rovněž podařilo zpracovat a publikovat soubor statí k její stratigrafii, fauně a antropologii (Svoboda, J.: K analýze velkých loveckých sídlišť: výzkum v Předmostí v roce 1992, Archeologické rozhledy LIII, 2001, 431-443; s navazujícími příspěvky M. Nývltové-Fišákové a E. Drozdové). Ve spolupráci s Moravským zemským muzeem v Brně dospělo řešení projektu Grantové agentury AV ČR „Paleolitické a mezolitické osídlení krasu" k dokončení závěrečné monografie „Prehistorické jeskyně", obsahující katalog lokalit a dílčí studie k dosud nezpracovaným výzkumům a lokalitám. Finální prospekční sezonou byl zakončen i grant nadace společnosti National Geographic „Poslední lovci severních Čech", v jehož rámci proběhl výzkum dvou stanic (Dolský Mlýn a Okrouhlík), byl zorganizován závěrečný mezinárodní seminář v Dolních Věstonicích a vypracována závěrečná zpráva.

Pracovníci Střediska pro archeologii doby římské a stěhování národů soustředili svoji pozornost na řešení nově zahájeného projektu Grantové agentury AV ČR „Římská enkláva v oblasti Mušova, současné problémy a význam pro římské vojenské dějiny". Cílem je pokračování v terénním výzkumu římské fortifikace na Hradisku u Mušova, se zaměřením na poznání skutečného rozsahu objektu, na charakter a dataci opevňovacích prvků i na souvislosti s ostatními soudobými strukturami v blízkém okolí. Dalším výstupem by měl být katalog veškerých dosavadních nálezů. Terénní výkopové práce na jihozápadním svahu mušovského Hradiska zachytily další doklady o chronologickém sledu římských vojenských aktivit, zvláště ze starší vrstvy osídlení; mezi nálezy vyniká bronzový nástavec gladiátorské přilby ve formě gryfa. Z výsledků teoretického zpracování lze uvést připravené analytické studie o historicko-sídelních souvislostech nálezu germánské stříbrné spony z Mušova a o problematice vztahu římského pochodového tábora v Modřicích u Brna k soudobému barbarskému osídlení (Tejral, J.: Die Germanische Silberfibel von Mušov und ihr archäologisch-historisches Umfeld; Komoróczy, B.: Das römische temporäre Lager in Modřice). Řešených témat se dotkly i záchranné výzkumy zabezpečované Střediskem pro archeologii doby římské a stěhování národů (Blansko – pozdně laténské sídliště; Modřice – prostor římského pochodového tábora a germánského osídlení; Opava – Vávrovice – sídliště dobrodzieńské skupiny).

Ukončen byl projekt Grantové agentury ČR „Oblast severně od středního Dunaje v období mezi rozpadem západořímské říše a příchodem Slovanů. Nové pohledy archeologického a antropologického bádání", kde se práce vedle závěrečných analýz materiálu a přírodovědných rozborů zaměřily především na dokončování monografie s předběžným názvem „Studien zur Archäologie des mittleren Donauraumes im 5. Jahrhundert". Do tisku pak byl připraven sborník „Die Probleme der frühmerowingischen Entwicklung im mittleren Donauraum", v němž budou publikovány první výsledky rozsáhlého rozboru archeologického materiálu z doby 5. – 6. století, přinášející mj. některé úpravy absolutních dat (oba tituly budou vydány v ediční řadě „Spisy Archeologického ústavu AV ČR, Brno"). Spolu s tím probíhala i kompletace katalogů časně merovejských pohřebišť z Lužic, Holubic, Borotic, Čejkovic aj. Souběžně v rámci spolupráce mezi AV ČR a francouzským CNRS realizovaný projekt „La formation de la civilisation Merovingienne en Europe occidental et central" byl pak na přání francouzské strany rozšířen o problematiku karolinského období, dotýkající se mj. i vytváření a formování elit prvních politických útvarů u západních a jižních Slovanů.

V zásadě ve dvou okruzích byly Střediskem pro slovanskou a časně středověkou archeologii řešeny závažné otázky dějinného a kulturního vývoje v době Velké Moravy. Ke svému završení zde dospěl komplexní projekt Grantové agentury ČR „Sídelní aglomerace velkomoravských mocenských center v proměnách údolní nivy", na interdisciplinární bázi studující v komparaci s dalšími dobovými centry především přírodní prostředí, ale i hospodářské poměry celé mikulčické aglomerace.

Stěžejním výsledkem řešení projektu zde byl vydaný sborník zejména paleoekologických studií, přinášejících vyhodnocení jednotlivých složek přírodního prostředí hradiště v Mikulčicích – geologie, vegetace a vybraných druhů a kategorií fauny, spolu s archeologickou analýzou nálezů souvisejících se zajištěním provozu hradiště a výživy jeho obyvatel (srov. Poláček, L. (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice V. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 21. Brno 2001, 512 str.). Podařilo se rovněž dokončit komplexní archeologickou topografii údolní nivy řeky Moravy v Dolnomoravském úvalu. Další cenná absolutní data z časného i vrcholného středověku poskytla ústavní dendrochronologická laboratoř, její činnost však byla v závěru roku těžce postižena tragickým úmrtím odpovědné pracovnice Mgr. J. Vrbové-Dvorské, PhD.

V roce 2001 byl rovněž uzavřen projekt Grantové agentury ČR „Velkomoravská pohřebiště a jejich přínos pro chronologii 9. a 10. století". Splněn byl především jeho stěžejní cíl: moderní zpracování vybraných velkomoravských nekropolí a podrobný rozbor získaného pramenného fondu; byly zkompletovány a většinou již do tisku připraveny analytické studie či katalogy pohřebišť z Olomouce – Slavonína, Mušova a od mikulčických kostelů č. 6, 8 – 10 a 12. Vedle podrobných poznatků o vývoji a formách pohřbívání na jednotlivých lokalitách byly přitom získány nové závažné informace o některých sakrálních stavbách v Mikulčicích, zvláště o kostelech č. 9 a 12. K tématu však bylo současně zveřejněno i několik dílčích studií, publikovaných zčásti i v ústavem vydaném sborníku (srov. Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (ed.): Velká Morava mezi východem a západem. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference, Uherské Hradiště, Staré Město 28. 9. – 1. 10. 1999. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17. Brno 2001, 427 str.).

Navazující problematiku geneze některých prvků vrcholně středověké sídelní struktury řešil projekt Grantové agentury ČR „Archeologie středověkých měst v českých zemích", který se v prvém roce své realizace soustředil na zpracování katalogu jednotlivých lokalit, na jehož základě by bylo možné nastínit problémovou bilanci dosavadních poznatků o počátcích institucionálních měst na území České republiky.

V centru pozornosti Oddělení archeologické databáze a moravsko-slezského pravěku byly některé otázky historického vývoje jižní Moravy v eneolitu a na přelomu starší a střední doby bronzové (metalurgie pozdního eneolitu a štípaná industrie věteřovské skupiny, práce na publikaci mohylového pohřebiště v Boroticích aj.). Do tisku byl dále připravován katalog archeologických nalezišť z oblasti vodního díla Nové Mlýny. Oddělení archeologické prospekce a mezioborové spolupráce pak koncentrovalo svoje kapacity zejména na archeogeofyzikální prospekci jak na investičních stavbách (např. dálnice D 3 na Táborsku a D 47 na severní Moravě, obchvat I/38 v Jihlavě), tak na známých archeologických lokalitách (Olomouc – Neředín a Slavonín, zaniklá středověká ves Bystřec u Jedovnic, kostel sv. Jiří v Bechyni).

Vedle součinnosti s mnoha domácími vědeckými institucemi pokračoval Archeologický ústav AV ČR Brno také v roce 2001 ve smluvní vědecké spolupráci s mnoha zahraničími partnery. Z více kooperací lze jmenovat kupříkladu projekt „Počátek mladého paleolitu" – společně řešený s Harvardskou univerzitou, Dept. of Anthropology, s cílem komparace materiálu z Předního východu a Moravy pro období asi 40 000 - 30 000 let B.P. – a dlouhodobý projekt AV ČR, AV Slovenské republiky a dalších vědeckých institucí Maďarska, Rakouska i Polska „Moravia Magna", podporovaný Mezinárodní akademickou unií a zaměřený na všestranné poznání prvého státního útvaru západních Slovanů.

Kromě základního výzkumu působil ústav nadále i v oboru konzultační a poradenské činnosti. Podle zákona č. 20/1987 Sb. O státní památkové péči bylo pro orgány státní správy a další veřejné i soukromé instituce a osoby vyhotoveno celkem na 360 písemných odborných expertiz určujících podmínky ochrany archeologických lokalit a archeologických kulturních památek. Z významnějších aktivit v této oblasti je možné jmenovat alespoň vypracování návrhu na prohlášení tvrziště ve Štítině (okr. Opava) za kulturní památku pro Ministerstvo kultury ČR.

Provedeny byly některé menší korekce v organizační struktuře ústavu, kde z Oddělení archeologické prospekce a interdisciplinární spolupráce byli pod přímou pravomoc ředitele vyčleněni pracovníci laboratoří. V souvislosti s uzavřením nových pracovních smluv byli kladně atestováni tři zaměstnanci. Rozšířit se podařilo personální složení, v roce 2001 byli přijati celkem tři noví odborní pracovníci (z toho jeden absolvent VŠ a jeden dokončující studium na VŠ). Čtyři ústavní badatelé pokračují v distančním postgraduálním doktorandském studiu na MU Brno, UK Praha a Univerzitě v Budapešti, jeden z nich pak po složení státní rigorózní zkoušky dosáhl titulu RNDr.

V jednotlivých edičních řadách ústavu byly v roce 2001 vydány celkem tři tituly:

Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (ed.): Velká Morava mezi východem a západem. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference, Uherské Hradiště, Staré Město 28. 9. – 1. 10. 1999. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17. Brno 2001, 427 str.

Poláček, L. (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice V. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 21. Brno 2001, 512 str.

Přehled výzkumů 42 (2000). Red. Komoróczy, B. – Škrdla, P. a kol., Archeologický ústav AV ČR Brno, Brno 2001, 295 str.

V návaznosti na řešené vědecké projekty realizoval Archeologický ústav AV ČR v Brně v roce 2001 jako pořadatel nebo ve spoluúčasti rovněž několik mezinárodních akcí:

- „Přírodovědné metody v archeologii" – mezinárodní konference, Brno, 15. – 16. 2. 2001 (celkem 120 účastníků, z toho 7 zahraničních ze Slovenska).
- „Druhé pracovní setkání Mikulčice – Ostrów Lednicki", Mikulčice, 25. – 26. 5. 2001 (celkem 30 účastníků, z toho 5 zahraničních z Polska).
- 14. Internationales Symposium „Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum". Pořádáno spolu s Österreichische Akademie d. Wiss., Institut für Ur- und Frühgeschichte d. Universität Wien, Archäologisches Institut d. Universität zu Köln a Archeologickým ústavem SAV v Nitře na téma „Kontinuität und Diskontinuität", Kravsko u Znojma 26. – 29. 11. 2001 (přes 50 účastníků, z toho 32 zahraničních badatelů z Francie, Maďarska, Německa, Polska, Rakouska, Rumunska, Ruska a Slovenska).
- „Poslední lovci – sběrači severních Čech". Mezinárodní seminář, Dolní Věstonice 29. 11. 2001 (50 účastníků, z toho 5 zahraničních z Německa).

V oblasti popularizace byly především uskutečněny již dříve chystané výstavy. V rámci spolupráce Akademie věd ČR a francouzského CNRS proběhla v termínu 9. 2. – 30. 6. 2001 v Reiss-Museum v Mannheimu mezinárodní výstava „Das Gold der Barbarenfürsten. Schätze aus Prunkgräbern des 5. Jhs. n. Chr. zwischen Kaukasus und Gallien". Archeologický ústav AV ČR v Brně se rovněž podílel na přípravě výstav „Otto der Grosse, Magdeburg und Europa" (Magdeburg, 27. 8. – 2. 12. 2001) a „Střed Evropy kolem roku 1000" (Národní muzeum v Praze, 3. 3. – 2. 6. 2002). Z dalších aktivit je třeba zmínit realizaci pořadů o výzkumech starší střední doby kamenné spolu s českou a britskou televizí.

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Paleolitické a mezolitické osídlení krasu
Projekt Grantové agentury AV ČR A9001901/98
1999 - 2001, souhrnná zpráva

Tento projekt byl řešen ve spolupráci Archeologického ústavu AV ČR Brno (Středisko pro paleolit a paleoetnologii, J. Svoboda, P. Škrdla a L. Jarošová) a Moravského zemského muzea (ústav Anthropos, K. Valoch), za účasti dalších specializovaných pracovišť. Po více než století intenzivní explorační i publikační činnosti v našich krasových oblastech bylo jeho cílem jednak vytvoření katalogu paleolitických a mezolitických jeskynních lokalit Moravy a Slezska, jednak zpracování a zhodnocení dosud nezveřejněných výsledků krasového výzkumu.

1. Katalog paleolitických jeskynních lokalit Moravy (K. Valoch, J. Svoboda a I. Balák). Katalog předkládá jednotnou databázi jeskyní s paleolitickým osídlením, tj. s artefakty včetně sporných lokalit. Zahrnuje lokalizaci, fyzické vlastnosti jeskyní, charakter nálezů a bibliografii. Na základě revize v terénu i ve sbírkách bylo nově zařazeno několik menších lokalit a materiálů, např. Mikulov-Turold, Říčky-Abri, Pod Kůlničkou, Nad Jáchymkou, Malá Drátenická, U Tří kotlů, Jestřábka, Bobrovského, Jeskyně 184, Kateřinská jeskyně. - Na archeologický katalog navazuje katalog fauny ve stratigrafickém kontextu týchž jeskyní, který vypracoval R. Musil.

2. Tematické studie

Pekárna. K tisku byly připraveny původní rukopisné deníky R. Cižeka z let 1925, 1926, 1929 a 1930 (J. Svoboda, M. Badalová, J. Führerová). Dílčí studie ke stratigrafii a chronologii této jeskyně byly zpracovávány paralelně s grantovým projektem, a to z hlediska typologie (Valoch 1999) i biostratigrafie (Svoboda-Horáček-Ložek- Svobodová-Šilar 2000).

Ochozská jeskyně. K. Valoch vypracoval souhrnnou studii revidující situaci před Ochozskou jeskyní, zpracoval materiál a připojil široce koncipovanou srovnávací studii o středoevropském magdalénienu.

Areál Mokrá-lom. P. Škrdla zjistil při záchranném výzkumu v prostoru ohroženém mokerským lomem menší otevřená sídliště magdalénienu. V návaznosti na to vypracoval studii o struktuře osídlení v jižní části Moravského krasu.

Jeskyně jižní části Moravského krasu podle nepubl. výzkumů B. Klímy: Kůlnička, Liščí a Klímova. Podle rukopisů B. Klímy editoval J. Svoboda texty a dokumentaci. Všechny jeskyně indikují

krátkodové osídlení magdalénienu. Postpaleolitický materiál zpracoval S. Stuchlík, osteologický materiál R. Musil, M. Nývltová-Fišáková a V. Kuželka.

Jeskyně severní části Moravského krasu podle výzkumů J. Skutila: Koňská, Rytířská, Smrtní, Srnčí a Verunčina. Podle pozůstalosti J. Skutila připravila L. Jarošová texty a dokumentaci lokalit k publikaci. Jde o malá až střední sídliště magdalénienu. Neolitický materiál zpracoval R. Tichý, osteologický materiál M. Nývltová-Fišáková.

Mladeč I-III. Na základě zbytků sedimentů a celkové dispozice na lokalitě Mladeč I (Dóm mrtvých) revidoval J. Svoboda nálezovou situaci kosterních lidských pozůstatků v Mladečských jeskyních; graficky je vyjádřena v programu Surfer. Výsledky, které názorně demonstrují vazbu lidských fosilií i artefaktů na Komín mrtvých a jeho suťový kužel, byly srovnány s analogickou situací v Koněpruských jeskyních v Českém krasu. Současně jsme získali první radiokarbonová data, mezi 34-35 ky (viz *Paleolit-Mladeč*). - Lokalita Mladeč II je nyní interpretována jako vertikální rozsedlina zaplňovaná antropologickým i archeologickým materiálem; lokalita Mladeč III - Podkova jako přechodné sídliště (čímž by byla v areálu Mladečských jeskyní výjimečná).

Prvé datum, které jsme současně získali pro obdobnou nálezovou situaci v Koněpruských jeskyních v Českém krasu, chronologicky odpovídá magdalénienu (12,9 ky). Chronologii českých jeskynních lokalit však v současné době upřesňujeme odběrem celých sérií dalších vzorků (Koněpruské jeskyně, Jeskyně sv. Prokopa).

Jeskynní lokality pozdního paleolitu a mezolitu (Morava - Čechy): Soutěska, Barová jeskyně, Průchodice, Zkamenělý zámek, Za Křížem, Na Skalici, aj. (I. Horáček, V. Ložek, J. Svoboda a A. Šajnerová). Tato studie shromažďuje a srovnává doklady osídlení krasových jeskyní a převisů v časovém intervalu od skončení sedimentace spraše po nástup keramických pravěkých kultur. S výjimkou jeskyně Kůlny, kde odkazujeme na monografii K. Valocha (1988), jde o krátkodobá lovecká stanoviště, jejichž význam spočívá především v kontextuálních informacích o biostratigrafickém vývoji a proměnách krajiny pozdního glaciálu a starého holocénu. Z uvedených důvodů tvoří těžiště této studie vedle biostratigrafických expertiz rovněž traseologická analýza archeologických artefaktů. Studie bude v budoucnu využita pro srovnání s novými výzkumy mezolitu v pískovcovém pseudokrasu.

Uvedené studie byly vydány ve sborníku **Prehistorické jeskyně**. Mimo grant jsou do sborníku zařazeny tematicky související studie V. Matouška o lokalitě Bacín v Českém krasu (výstup jiného grantu GA AVČR) a studie J. Svobody o parietálním jeskynním umění (dílčí výstup grantu Maison des Sciences humaines, Paris) a další, rozsahem menší stati (P. Neruda: Němčice I).

Zhodnocení: V rámci jednotlivých kapitol předkládají autoři souhrnné zhodnocující texty k problematice magdalénského osídlení střední Evropy (K. Valoch), sídelně-archeologickou studii (P. Škrdla), ekologicko-archeologickou studii (I. Horáček, V. Ložek, J. Svoboda a A. Šajnerová), studie k funerálním praktikám v krasu (J. Svoboda, V. Matoušek) a k parietálnímu umění v krasu (J. Svoboda).

3. Ostatní

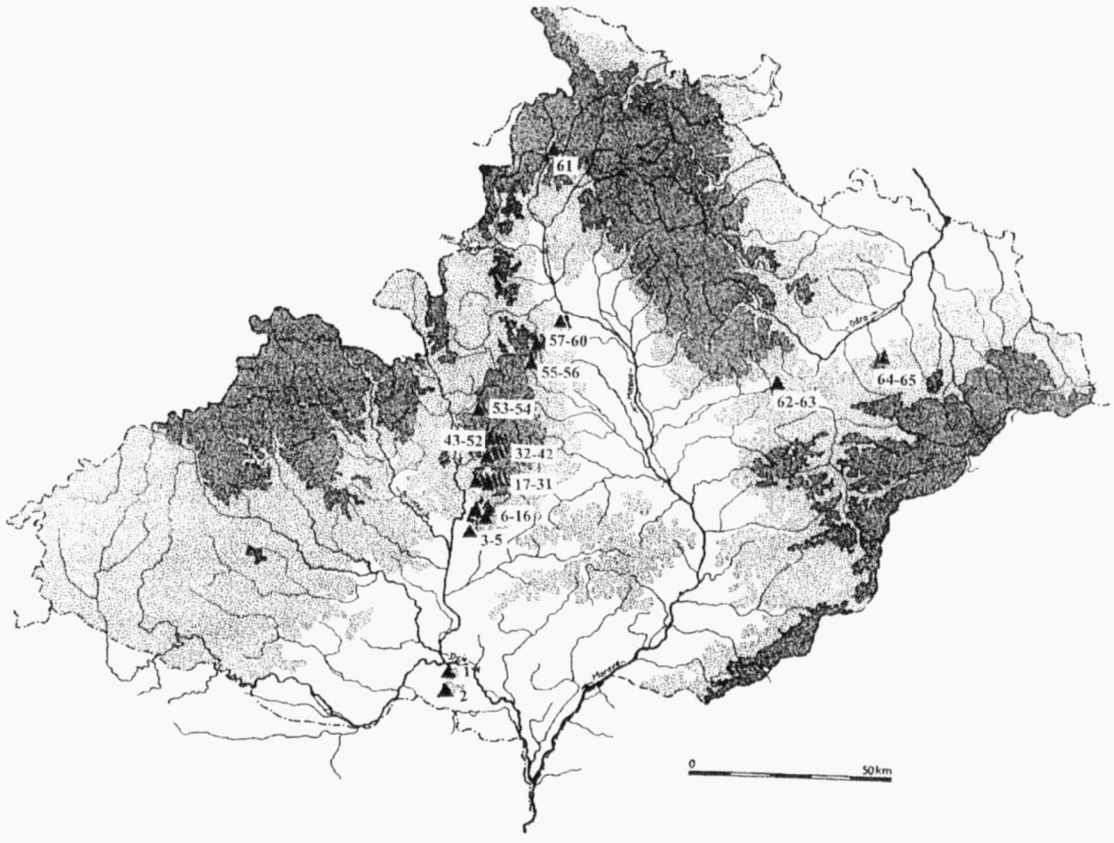
Výsledky krasového projektu byly předneseny K. Valochem a J. Svobodou na konferenci "Speleologický průzkum a výzkum v chráněných krajinných oblastech", Macocha, 24.-26. 9. 2001. K výsledkům našeho paralelního výzkumu v pískovcovém pseudokrasu byl organizován specializovaný seminář "Poslední lovci-sběrači severních Čech", Dolní Věstonice, 19. 11. 2001 (srv. následná zpráva). Obě konference se dotkly nejen otázek výzkumu v krasu a pseudokrasu, ale rovněž ochrany těchto vzácných lokalit a perspektivně především doladění zájmů ochrany a výzkumu.

V průběhu projektu byly průběžně odebírány další vzorky travertinu, kostí a uhlíku pro datování metodou C14.

V rámci srovnání lokalit, materiálu i výzkumných metod jsme navštívili jeskynní lokality Evropy, v horním Podunají, a to Bockstein, Hohlenstein, Vogelherd, Hohle Fels (exkurze Hugo-Obermaier Gesellschaft, duben 2000; účastni K. Valoch a J. Svoboda) a ve vých. Belgii, a to Sclayn, Engis, Spy (exkurze UISPP, září 2001; účastni K. Valoch a J. Svoboda). Mimo rámec projektu jsme navštívili klasické jeskynní lokality Périgordu, Lotu, Pyrenejí, Kantabrie a Kastilie (hrazeno z projektu Maison des Sciences humaines, Paris; účastni J. Svoboda, P. Škrdla a L. Jarošová).

Z hlediska perspektiv jsme zvažovali nálezovou situaci v jeskyni Dzeravá skala v Malých Karpatech, Slovensko. Vzhledem k tomu, že tato krasová lokalita může potenciálně zodpovědět některé otázky stratigrafie mladého paleolitu v jeskynních podmínkách, začal od r. 2002 komplexní interdisciplinární výzkum ve spolupráci se slovenskými a polskými pracovišti a odborníky (L. Kaminská, J.K. Kozlowski, J. Svoboda; grant Leakeyovy nadace).

Jiří A. Svoboda, AÚ AV ČR Brno

Obr. 1. Morava, rozložení krasových jeskyní s paleolitickým a mezolitickým osídlením. 1: Soutěska, 2: Turold, 3-5: Stránská skála I, 6-16: jižní část Moravského krasu (Abri?, Jeskyně Trampů?, Kůlnička, Hadí, Pekárna, Adlerova, Křížova, Liščí, Klímova, Netopýrka, Švédův stůl), 17-31: střední část Moravského krasu (Spodní Jáchymka?, Jáchymka, Barová, Býčí skála, Kostelík?, U Tří kotlů, Jestřábka, Vinckova, Malá Drátenická, Bobrovského, Výpustek, Drátenická, Nová Drátenická, Žitného, V Kolíbkách), 32-42: Suchý žleb a Holštejnsko (Rytířská, Umrlčí?, Kateřinská, Koňská, Kravská, Verunčina, Srnčí, Smrtní, Cigánská?, Balcarova, Michalova), 43-52: Pustý žleb a Sloupsko (Nad Východem?, Pod Hradem, jeskyně 184, Pod Koňským spádem?, Sedmnáctka?, Osmnáctka?, Šošůvské jeskyně, Kůlna, Sloupské jeskyně, Poustevna), 53-54: Boskovický kras, 55-56: Konický kras (Průchodice), 57-60: Mladečsko-Javoříčkský kras (Mladeč, Podkova, Zkamenělý zámek, Jezevčí díra?), 61: Jesenický kras (Hanušovice?), 62-63: Hranický kras (Hlavicova jeskyně?, Kobylanka), 64-65: Štramberský kras (Šipka a Čertova díra).

Tab. 1. Data C14 pro pozdní glaciál/starý holocén z jeskyní Moravského a Českého (ČK) krasu. Korekce podle programu CALIB.REV.4.3. (Stuiver - Reimer 1993).

Lokalita	Vrstva/rok	Materiál	Číslo vzorku	Datum (BP)	Interval (2 sigma)	Datum (bp)
Pekárna	v. gh/1925-30	kost	Ly 2553	12 940 ± 250	14310-16299	15566
Pekárna	v. 6-7/1986	kost	GrN 14828	12 670 ± 80	14278-15716	15310
Pekárna	v. 6-7/1986	paroh	OxA 5972	12 500 ± 110	14137-15569	15084
Kolíbky	1982	paroh	OxA 5973	12 680 ± 110	14262-15762	15321
Nová Drátenická		kost	OxA 1953	13 870 ± 140	16097-17224	16640
Nová Drátenická		kost	OxA 1954	12 900 ± 140	14397-16067	15530
Nová Drátenická		kost	OxA 1952	11 670 ± 150	13180-15119	13790
Kůlna	v. 6, vnitřek		GrN 5097	11 590 ± 80	13189-13856	13488
Kůlna	v. 6, vchod		GrN 11053	11 450 ± 90	13150-13811	13436
Kůlna	vrstva 4		GrN 6102	11 470 ± 105	13150-13821	13444
Kůlna	vrstva 3		GrN 6120	10 070±85	11234-12274	11629
Koněprusy (ČK)	Proškův dóm	lid. kost	GrA-13696	12 870 ± 70	14449-15950	15503
Bacín (ČK)	baze pukliny	lid. femur	OxA 9271	9 490 ± 65	10560-11093	10731
Martina (ČK)	Vesmírná ch.	uhlíky	Praha	8 219 ± 219	8544-9596	9247

Last Foragers of Northern Bohemia
Grant project of the National Geographic Society No 6330-98
1999 - 2001, Final report

For several reasons, the region of Northern Bohemia (Czech Republic) has been neglected by previous archaeological research: first, the distance from the national capital, Prague, second, the population change and the interruption of local research tradition at the end of the World War 2, and third, formation of a vast military zone after the World War 2. Recent systematic surveys have shown that this region has specific potentials for studies of the Mesolithic, a period hitherto poorly known in Czech archaeology. Especially the sandstone rockshelters, a typical feature of Northern Bohemian landscape, are promissing not only for archaeology but also for broader contextual studies of Holocene paleoclimatology, environment, settlement strategies, and resource exploitation. Until 1998, our surveys concentrated on the regions of the Polomené Mts. and the Peklo Valley, both south of the town of Česká Lípa

Since 1999, in frame of the NGS programme, this research achieved a higher level of a systematic collaborative project. In addition, we expanded the geographic scope to new subregions of Northern Bohemia. Systematical excavations were held at sites in the Labe-River Sandstones and the Bohemian Switzerland natural reserves, in the former military zone of Ralsko, and at the Bezděz Castle Hill. Smaller regional surveys were held in the adjacent areas as well. Also, we initiated mutual collaboration over the national border (J. Vollbrecht, excavator of the open-air Mesolithic sites at Reichwalde, Saxony).

1. Methodology:

In frame of preliminary surveys, the individual rockshelters were selected basing on several viewpoints: size, shape, insolation, distance from water, danger from damage, etc. In some cases, small test-pits were made to obtain preliminary evidence of human presence.

During the systematic excavation, regular trenches were located, 1,5 – 2 m wide, usually in transversal direction to the rock wall. All artifacts (pottery, lithics, etc.) and bones are measured three-dimensionally, and computerized. Stratigraphic sections and plans are drawn separately. As a result, we may combine the computerized sections and plans of artifact distributions with the drawings of layers and features.

The sediment is being sieved for microliths, microfauna, snails and paleobotanical macroremains, and samples for sedimentological (granulometric) analyses were taken from the individual layers. Especially the content of the hearths was floated for paleobotanical macroremains. Charcoal samples were taken for C14 dating.

2. Personal structure:
Archaeologists:

Jiří Svoboda, Institute of Archaeology, AS CR, Brno-Dolní Věstonice (Mesolithic archaeology)

Lenka Jarošová, Institute of Archaeology, AS CR, Brno-Dolní Věstonice (Mesolithic archaeology)

Vladimír Peša and Petr Jenč, Regional Museum of Česká Lípa (Later prehistoric and Medieval archaeology)

Geologists and paleoecologists:

Václav Cílek, Institute of Geology, AS CR, Prague (Geology)

Vojen Ložek, Institute of Geology, AS CR, Prague (Malaccozoology)

Ivan Horáček, Faculty of Science, Charles University (Vertebrate fauna)

Petr Pokorný, Institute of Botany, AS CR, Prague-Třeboň (Paleobotany)

Emanuel Opravil, Institute of Archaeology, AS CR, Brno-Opava (Paleobotany)

Václav Sojka, Nature Protection, Labe-river Sandstones Reserve, Děčín-Chřibská

C14 datings were kindly provided by Hans van der Plicht, University of Groningen, and a geochemical analysis by Josef Havel, Masaryk University at Brno.

Students:

Institute of Basic Education ("Institut základů vzdělanosti"), Department of Anthropology, Charles University, Prague (1999-2000),

Faculty of Humanities, Department of Archaeology, Masaryk University, Brno (2001),

Faculty of Science, Department of Anthropology, Masaryk University, Brno (1999-2001).

Individual students from other universitites and faculties, American, Australian, and Czech, participated as well. The students were organized in groups of about 10 people for each excavation week.

3. The Labe-River Sandstones (Labské pískovce) Natural Reserve (July 4-27, 1999).

1999/1. The "Švéd" Rockshelter

cadastre Doubice, distr. Děčín

Relatively large (about 30 x 5 m) but low rockshelter, in a side gorge, with SES exposition, evidently used as a refuge during historical times. As a result the upper part of the sediments was removed from inside.

Transversal trench, 5,3 x 2 m. Depth - entrance: 1,75 m, interior: 0,5 m.

The trench at the entrance opened the following section:

- removed sediments (including redeposited Mesolithic industry together with subrecent pottery)

- intact sandy layers with prehistoric pottery

- sterile layer of whitish sand

- intact sandy Mesolithic layer (with a rich lithic industry, including characteristic microlithic triangles. Surprisingly, the same layer contained three fragments of a broken Neolithic axe. A C14 sample from this position, 8180 ± 110 BP (GrN 25170), shows a fully Mesolithic age, so that any Neolithic admixture must be a mechanical disturbance. E. Opravil determined the charcoal as predominantly *Quercus* sp. with additional pieces of *Pinus* sp.

1999/2. The "Jezevčí" Rockshelter

cadastre Doubice, distr. Děčín

This rockshelter lies in a side gorge adjacent to the "Švéd" rockshelter, it is 15 m long, maximally 2,5 m wide, and openes toward the SES.

Longitudinal trench (irregular shape), 5 x 2,5 m, with additional trenches. Maximal depth: 2,5 m.

The sedimentary filling has previously been damaged by several generations of large badger´s nests and the bioturbation still continues recently. Thus, a volume of disturbed sediments had to be removed prior to serious excavation. Subsequently, a portion of intact stratigraphy was found, with three superimposed hearths. These hearths occured as more or less regular spots of burnt sand, charcoal, and burnt stones - some are usable as ochre for painting, separated by thin interlayers of yellowish sand. The lithic industry is not rich, but important by relationship to these individual stratigraphic levels. The C 14 samples were taken from each hearth:

Lower hearth 8530 ± 150 BP (GrN 25171)

Middle hearth 5090 ± 35 BP (GrN 25169)

Upper hearth 4730 ± 50 BP (GrN 25168)

Interesting results were obtained by P. Pokorný by floating the lower, Mesolithic hearth for paleobotanical macroremains. Following species (mostly seeds) were determined: *Sambučus nigra, Picea abies, Rubus idaeus , Chenopodium album, Rubus sp., Pinus sylvestris, Coryllus avellana, Poaceae.* These results are important not only for environmental reconstruction, but also for evidence on possible plant gathering. This concerns *Sambucus nigra*, berries such as *Rubus*, and, evidently, hazel. E. Opravil determined the charcoal from the three hearths as predominantly *Pinus* sp. and *Quercus* sp., with a single fragment of *Tilia* sp. from the upper hearth.

1999/3. The "Sojčí" Rockshelter

cadastre Jetřichovice - Studený, distr. Děčín

This rockshelter lies in a side gorge of the Chřibská Kamenice river, it is about 15 m long, maximally 4 m wide, and opens towards the SES.

Transversal trench, 2 x 3,5 m. Maximal depth: 2 m.

The trench yielded a complex sequence of darkish, sandy-loamy layers with hearths and charcoal and prehistoric pottery (0,6-0,8 m). Charcoal from this context was determined by E. Opravil as of *Pinus* sp. and *Pinus sylvestris*, *Quercus* sp., *Corylus avellana*, *Acer* sp., *Betula* sp., and *Populus/Salix*.

In the yellow-whitish sand of the subsoil (0,8 - 1,4 m) was a regular Mesolithic hearth with related small pits (this is a typical pattern in the region), and with relatively rare lithic industry. The charcoal is exclusively of *Pinus sylvestris*. Still deeper (1,4 - 2 m), the stratigraphy continued into sterile sand.

1999/4. The "Arba" Rockshelter

cadastre Srbská Kamenice, distr. Děčín

This is a small rockshelter located in a rock wall high above the Kamenice river. The length is 11 m, maximal width 5 m, and exposure is towards the WSW.

Trench 2,5 x 2,5 m. Depth: 0,8 m.

The site provided a surprisingly high density of lithic artifacts, but in a shallow stratigraphy and partly disturbed situation. Thus, the organic material mostly originates from the recent bioturbation. The lithics are a typical Mesolithic industry (total of 6577 pieces), with numerous microlithic triangles. By number of these microliths and their statistical structure, Arba is actually one of the richest Mesolithic sites in the Czech Republic.

4. The former "Ralsko" military zone (July 1-21, 2000).

2000/1. The "Uhelná rokle" Rockshelters

cadastre Hradčany – Ralsko, district Č. Lípa

The site is formed by a lineary ordered series of three long, south-facing rockshelters (1-3) in one of the central valleys of the Hradčanské Cliffs area. The name indicates coal production in the past. A shallow trench showed that in the Rockshelter 1,

earlier deposits have already been removed during medieval and later activities.

Rockshelter 2 is 20 long and maximally 4 m wide. Two transversal trenches were made, both 4 m x 1,5 m, separated by 4,5 m distance. Maximal depth (2a) was 1,8 m. The above 0,5-0,7 m is formed by a sequence of darkish, humous and sandy-humous layers with interlayers of charcoal and burnt sand (hearths). Following (0,5-1 m) were sandy, light grayish layers with charcoal. All these layers included later Neolithic pottery and lithics, Bronze Age and Hallstatt Age pottery.

A regular hearth at the base of this sequence, without archaeological material, provided a date of 8530 ± 150 BP (GrN 25776) and thus supplied the only evidence of an episodic Mesolithic occupation inside the Hradčanské Cliffs area.

The remaining 0,8 m of the deposits was filled by sandy layers of yellow, light-brownish, and white colorations. Some charcoal was distributed in the light-brownish layers. No archaeological finds were recovered. At the base was an accumulation of large sandstone boulders, and the weathered sandstone bedrock.

Rockshelter 3 is about 15 m long and maximally 3 m wide. Square trench of 1,5 x 1,5 m was made, with depth of 2 m. The whole stratigraphic sequence is formed by humous and sandy-humous layers of yellow, brownish and grayish coloration. Two important interlayers with charcoal and burnt sand (hearths) were located in the depth of 0,8m and 1,3 m. Large sandstone boulders appeared at the base, above the weathered sandstone bedrock. The archaeological context was later Neolithic, Bronze Age and later pottery.

2000/2. The "U Obory" Rockshelter

cadastre Doksy, district Č. Lípa

A smaller rockhelter in the same valley of Uhelná rokle in center of the Hradčanské Rocks, separated in two parts, 6m and 4,5 m long, respectivelly; the width is about 2 m.

Longitudinal trench 3,5 x 1,5 m in the left abri. Maximal depth: 2,5 m (and a small trench in the right abri).

The upper 0,5 m of the stratigraphic sequence (in the both parts of the rockshelter) provided a series of darkish, humous and sandy-humous layers, interstratified with charcoal and burnt-sand interlayers (hearths). The archaeological context was later prehistoric (later Neolithic and Bronze Age) ceramics and lithics.

Surprisingly, the lower 2 m of the stratigraphy in the left abri was formed by glacial loess, with a few humic interlayers, sandstone debris, and pseudomycelia. This is a unique case of loess deposition in the sandstone areas, and thus a source of information about later Pleistocene environments in North Bohemia. The molluscs were sampled by Vojen Ložek. There were no traces of human presence in this layer. We did not reach the sandstone bedrock.

2000/3. The "Donbas" Rockshelter

cadastre Hradčany – Ralsko, distr. Č. Lípa.

A 15 m long and 3 m wide, north-facing rockshelter at the bank of the Ploučnice river, at the northern margin of the Hradčanské Cliffs. The name is derived from an inscription left by the Soviet Army on the rock wall

Transversal trench, 3,5 x 2 m. Maximal depth: 0,7 m.

This rockshelter yielded a complex but shallow sequence of darkish, sandy-loamy layers with medieval features, hearths, charcoal and Hallstatt Age (Billendorf culture) pottery (0-0,6 m). The layer with prehistoric ceramic material yielded a date of 3800 ± 130 BP (GrN 25773). Whereas *Populus/Salix* dominated in one of the medieval features, charcoal from the prehistoric context was determined by E. Opravil as of *Pinus sylvestris*, *Corylus avellana*, and *Acer* sp.

Between this stratigraphic complex and the sandstone bedrock was a shallow interlayer of 0,05-0,1 m, with a few lithic artifacts, probably Mesolithic.

2000/4. The "Bezděz" Rockshelter

cadastre Bezděz, district Č. Lípa

This rockshelter, 18 long and about 3 m wide, is located in a sandstone formation at the western slope of the phonolithic Smaller Bezděz Hill, near a medieval royal castle.

Trench 3,5 x 2,5 m. Depth: 1,6 m.

The upper part of the section (0-0,25 m) provided important medieval features (relicts of bitumen-ovens), related probably to the castle construction during the 13th century. Wood and charcoal related to the oven construction is of *Fagus sylvatica* and *Acer* sp. Other charcoal from this layer is of undetermined conifers and deciduous trees, *Pinus sylvestris, Quercus* sp., and single fragments of *Tilia* sp. and *Populus/Salix*.

Bellow was a stratigraphy of brownish to darkish sandy-loamy layers, with Bronze Age (Lusatian, 0,3-0,5 m), Middle Neolithic (Stroked pottery 0,5-0,9 m) and Mesolithic (facies with microlithic trapezes) layers (1-1,6m), interstratified by charcoal layers. There was a sterile interlayer between the Neolithic and the Mesolithic. The base was formed by weathered sandstone, directly covered by the lowermost Mesolithic charcoal layer. The whole section was rich in faunal remains, both molluscs

and smaller vertebrates, and it was sampled by Vojen Ložek and Ivan Horáček.

The C14 date of 6930 ± 120 BP (GrN 25772) corresponds well to the archaological context: a Mesolithic with trapezoid microliths. Several bone awls were recovered as well, and a polished and pierced bead from a deer canine were associated. Together with another, unfinished pierced artefact, this piece is the only decorative object discovered during our project.

After E. Opravil, the charcoal from the Mesolithic layer belongs mainly to *Pinus sylvestris*, with a few fragments of *Quercus* sp., *Fraxinus excelsior*, and *Corylus avellana*.

Thus, Bezděz is potentially a key site for considering the Mesolithic/Neolithic transition. In relationship with the paleozoological analyses and C14 datings, there is a good perspective to reconstruct the stratigraphic, paleoenvironmental and chronological context of the transitional period.

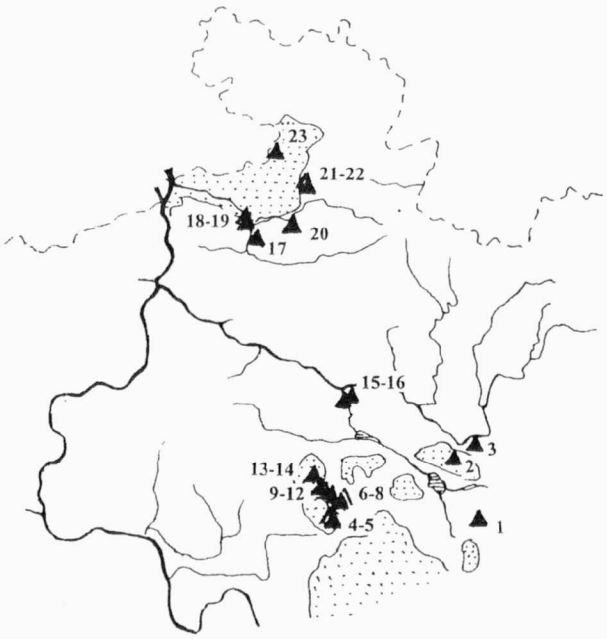

Fig. 1. Northern Bohemia, network of the systematically explored Mesolithic rockshelters. 1: Bezděz, 2: Uhelná rokle, 3: Donbas?, 4-5: Vysoká and Nízká Lešnice, 6-8: Proškův převis, Strážník, Stará skála, 9-12: Máselník, Černá Louže, Pod Černou Louží, Šídelník, 13-14: Heřmánky, Hvězda, 15-16: Pod Zubem, Pod Křídlem, 17: Arba, 18-19: Dolský mlýn, Okrouhlík, 20: Sojčí převis, 21-22: Švédův and Jezevčí rockshelters, 23: S. Vencl´s rockshelter. Dotted areas: sandstone plateaus ("rock-cities"), after Demek et al., 1965.

5. The Bohemian Switzerland (České Švýcarsko) Natural Park (July 1-27, 2001).

2001/1. The "Dolský Mlýn" (Grundmühle) Rockshelter

cadastre Vysoká Lípa, distr. Děčín

More than 20 m long rocksheleter, maximally 3 m wide, exposed to SE, on the shore of the Kamenice river at the base of a steep river canyon. The sedimentary filling is thick, as a result of sand accumulation from the side-gorges to the main canyon.

Trench A: 3 x 2 m. Depth: 2,6 m.

Trench B: 2,5 x 2 m. Depth: 3,2 m.

In the both trenches, the stratigraphy starts finelly bedded sandy and chacoal layers (0,4 m), with New Age pottery, disturbed by recent and subrecent pits from above. The charcoal is of *Pinus sylvestris* and *Corylus avellana*; associated were seeds of *Secale cedreale* and *Bromus* sp.

Following was a complex of 1,2-1,4 m composed of thick sandy layers, interstratified by more humous and darker layers, and hearths. This complex included prehistoric pottery and lithic industry. The charcoal is predominantly of *Pinus sylvestris*, accompanied by *Corylus avellana, Tilia* sp., *Quercus* sp., *Fraxinus* sp., *Ulmus* sp., *Acer* sp., *Populus/Salix*, seeds of *Bromus secalinus*, achenocarps of *Chenopodium album* and *Malva pusilla*, nutshales of *Corylus avellana* and *Carpinus betulus*, and sclerocia of mashrooms. Results of a geochemical analysis of one of the clayish microlayers, realised by J. Havel, suggests possible organic nature of the sediment (housing animals?).

The base of the both trenches was formed by 1-1,4 m of sandy deposits with darker interlayers, with Mesolithic artifacts. A sequence of C14 dates were obtained from charcoal layers and hearths in the depth intervals of 20 - 35 cm, with the results of 6720 ± 120 BP, 7020 ± 50 BP, 7770 ± 70 BP, and 6910 ± 60 BP (the last date from the deepest location is probably contaminated). In trench B, 210 cm below surface, there was a massive hearth composed of a huge accumulation of basalt pebbles collected and transported from the nearby river bed, with a date of 7020 ± 50 BP. Thick pebble overlayer formed a coverage of three circular, pan-shaped depressions. Another, less complex hearth composed of basalt pebbles, burnt sand and charcoal was found below, in the total depth of 240 cm, and a date of 7770 ± 70 BP. The charcoal is predominantly of *Pinus sylvestris*, accompanied by *Tilia sp., Populus/Salix, Ulmus* sp., *Quercus* sp., *Corylus avellana*, *Acer* sp., and *Fraxinus* sp.; and *Corylus avellana* nutshales.

Since the Mesolithic industries of Dolský Mlýn are characterized by the microlithic trapezes, the both C14 dates correspond well to this cultural context.

2001/2. The "Okrouhlík" Rockshelter

cadastre Kamenická stráň, distr. Děčín

More than 30 m long line of rockshelters, with maximal width 3 m, opened to SW. The sedimentary filling is shallow and it was partly removed in the eastern part.

Trench I: 4-4,8 x 2 m. Depth: 0,3 m (upper plateau) - 1,3 m (slope)

Trench II: 2 x 1,5 m. Depth: 0,8 m

Trench IIA: 2 x 1,25 m. Depth: 1, 6 m

Contrary to the nearby site of Dolský Mlýn, the Mesolithic layers were located in a quite shallow position at Okrouhlík, trench I. On the upper plateau, features such as a central hearth, an adjacent pan-shaped depression, and a structure of smaller, kettle-shapes pits around, appeared just below the surface. The hearth in the center of the plateau, only 0,3 m below surface and on top of the whitish-yellow coarse-grained basal sands, was formed by a deposit of several charcoal microlayers and red-burnt sand. The variability of C14 dates, taken from the central hearth and from two adjacent pits, shows that the recorded features may not be contamporaneous, but have accumulated during longer time-span of using the rockshelter platform. Naturally, such a shallow situation also suffered from recent pits and other disturbances. Contrary to Dolský Mlýn, the Mesolithic industry from Okrouhlík is characterized by typical microlithic triangles, with three C14 dates of 7300 - 9170 BP (Table 1).

At the base of the trench II we found another massive hearth composed of basalt pebbles, similar to the 1,75 cm hearth at Dolský Mlýn. The hearth was located in the depth of 0,8 m on the surface of whitish-yellow basal sand; its C14 date is 7940 ± 70 BP. Lithic industry from this context was poor. An adjacent trench IIA, by reaching the depth of 1,6 m, demonstrated that the underlying sands are archeologically sterile.

The charcoal from the hearths was determined as predominantly *Pinus sylvestris*, associated with *Quercus* sp., *Corylus avellana*, *Populus/Salix*, *Ulmus* sp., *Acer* sp.; numerous nutshales were of *Corylus avellana*.

Tab. 1. C14 dates for the North Bohemian Mesolithic. Correction after the programm CALIB.REV.4.3. (Stuiver - Reimer 1993).

Lokalita	Kontext	Hloubka cm	Materiál	Číslo vzorku	Datum (BP)	Interval (2 sigma)	Datum (bp)
Pod zubem	ohniště, C	75	uhlíky	GrN 23332	6790 ± 70	7510-7785	7656
Pod zubem	uhl. poloha, B	80	uhlíky	GrN 23333	6580 ± 50	7421-7570	7461
Bezděz	uhl. poloha	140	uhlíky	GrN 25772	6930 ± 120	7571-7970	7745
Dolský mlýn	uhl. poloha	175	uhlíky	GrN 26557	6720 ± 120	7422-7788	7581
Dolský mlýn	ohniště	210	uhlíky	GrN 26558	7020 ± 50	7699-7942	7838
Dolský mlýn	ohniště	240	uhlíky	GrA 19156	7770 ± 70	8407-8699	8584
Dolský mlýn	uhl. poloha	260	uhlíky	GrA 19157	6910 ± 60	7614-7916	7719
Okrouhlík I	ohniště		uhlíky	GrA 19158	7300 ± 60	7970-8276	8151
Okrouhlík II	ohniště		uhlíky	GrA 19161	7940 ± 70	8590-9012	8927
Šídelník I	uhl. poloha	76-79	uhlíky	GrA 11456	7120 ± 80	7758-8147	7941
Šídelník I	uhl. poloha	90	uhlíky	GrN 24213	7830 ± 170	8335-9227	8596
Černá Louže	uhl. poloha	cca 230	uhlíky	GrN 21558	7950 ± 80	8545-9027	8929
Pod Č. Louží	konc. uhlíků	120-125	uhlíky	GrA 11455	7620 ± 80	8212-8588	8405
Vys. Lešnice	konc. uhlíků	cca 240	uhlíky	GrN 24217	7930 ± 160	8393-9267	8925
Pod zubem	uhl. poloha, B	115-120	uhlíky	GrN 23335	7660 ± 130	8182-8748	8412
Pod zubem	uhl. poloha, B	115	uhlíky	GrN 23334	8110 ± 240	8408-9545	9025
Pod křídlem	uhl. poloha	50-70	uhlíky	GrN 23331	8160 ± 80	8815-9401	9124
Švédův převis	konc. uhlíků	120-130	uhlíky	GrN 25170	8180 ± 110	8778-9470	9228
Šídelník III	ohniště	80	uhlíky	GrN 24214	8300 ± 150	8818-9547	9397
Uhel. rokle II	ohniště	70	uhlíky	GrN 25776	8530 ± 150	9137-9911	9529
Jezevčí převis	ohniště 3	cca 240	uhlíky	GrN 25171	8410 ± 65	9160-9532	9469
Máselník I	konc. uhlíků 6	cca 110	uhlíky	GrN 21556	8560 ± 70	9438-9682	9533
Máselník I	konc. uhlíků 7	cca 130	uhlíky	GrN 21557	8790 ± 70	9553-10154	9888
Okrouhlík I	jamka 5		uhlíky	GrA 19162	8680 ± 70	9531-9910	9624
Okrouhlík I	jamka 6		uhlíky	GrA 19163	9170 ± 70	10211-10547	10357
Níz. Lešnice	konc. uhlíků	120	uhlíky	GrN 24210	10160 ± 190	11195-12802	11901

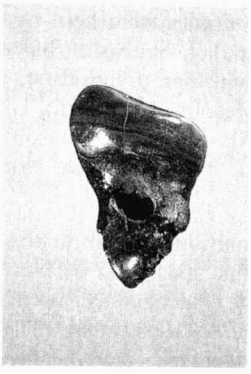

Fig. 2. Bezděz: pierced and polished deer tooth.

Fig. 3. Bezděz: medieval bitumen-furnace (left) and the Late Mesolithic/Neolithic trench (right).

Fig. 4. Dolský mlýn: Hearth with filling of basalt pebbles.

Fig. 5. Dolský mlýn: Pan-shaped pits after removal of the pebble coverage.

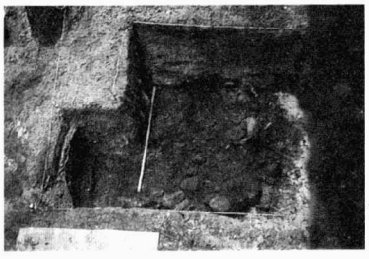

Fig. 6. Okrouhlík: Hearth with filling of basalt pebbles.

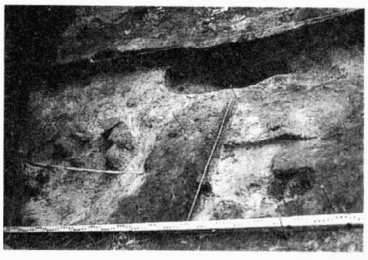

Fig.7. Okrouhlík: Central hearth with adjacent pits.

6. Supplementary surveys:

1999, April 26-May 2. - This was the initial prospection survey of rockshelters in the Labe-River Sandstone Reserve. It appeared that certain rockshelter fillings were already destroyed or damaged in the past, especially during more than a century of buriing garbage ("Smetník", etc.); others suffered from historial human activites, being used for wood-coal and asphalt ovens, refugia, cellars, or from animals, especially badgers. A number of large-sized and well insolated rockshelters in the higher parts of the Sandstones provided no trace of human occupation. In addition, we realised a trip to the neighbouring part of Germany (Saxonia), where a Mesolithic rescue excavation is being realised by Jürgen Vollprecht in the area of the coal mine of Reichwalde. Possible interregional relationships over the national borded and further collaboration were discussed.

1999, September 26-October 1. - This survey was realised in frame of three microregions: The Hradčanské Cliffs, an area which was until 1990 a military zone, so that no previous research was possible. Rockshelters in the Uhelná Rokle (Coal Gorge) in the central part of this area were selected for the 2000 excavation. - The Lonelinness Valley. An isolated gorge, north of Česká Lípa, provides one promissing rockshelter, where a preliminary test trench yielded prehistoric pottery and Mesolithic artifacts. - Further research in the Labe-River Sandstones area, along the Kamenice rivery canyon. The rockshelter of Dolský Mlýn was tested and selected for the 2001 excavation, whereas several other rockshelters (U pukliny, Soorgrund) yielded negative results.

2000, July 24-28. - This survey centered on regional context of the NE part of the former military zone area. Concerning Mesolithic, one more site was discovered in the area of the deserted medieval village „Černá Novina". Mesolithic artifacts were discovered in secondary position, in front of a rockshelter modified as a cellar during the Middle Ages. The section documented at this site (max. depth of 1m) included an upper humous layer, light-brownish sandy layer (Early New Age pottery), whitish *podzol* horizon, and an orange coarse-grained sand (archaeologically sterile). Importance of this site is therefore mainly in its isolated geographic position on the NE margin of our investigated.

2001, April 24-May 2. - Survey in a separate sandstone region of NE Bohemia, the Teplice-Adršpach and Broumov Cliffs. Even if this whole area lies in a higher location and thus colder climate compared to the North Bohemian sites, and the sandstones there are less suitable for rockshelter formation, we selected one site, "U sekery", for test trenching, in spring 2002.

7. The concluding seminar organized at Dolní Věstonice, Nov. 29, 2001

Introductory papers were held by V. Sojka (Sandstone landscape), J. Svoboda (Surveys in the North Bohemian sandstone pseudokarst, Summary of the 1977-2000 Mesolithic research), L. Jarošová (Results of the 2001 excavation season), and V. Peša (Postmesolithic finds from the North Bohemian pseudokarst).

Scientific contributions were presented by D. Nývlt (Continental glaciation of Northern Bohemia), P. Pokorný (Paleobotany: northern verus southern Bohemia), V. Jankovská (The Jestřebí pollen section), I. Horáček (fauna), and E. Drozdová (anthropological finds).

Comparative Mesolithic materials from other regions were presented by K. Valoch (Smolín, south Moravia), J. Vollbrecht (Reichwalde, Saxony), I. Sýkorová and P. Šída (new Mesolithic sites in Central Bohemia) and P. Škrdla (Mesolithic finds from the Morava river valley).

8. Conclusions

The 1999-2001 excavation and survey project expanded into several unexplored subregions of North Bohemia: in the north, the Labe-River Sandstones and Bohemian Switzerland natural reserves along the German border; to the southeast and east, the area of the former military zone Ralsko (Hradčasnké Cliffs). Finally, the remarkable phonolithic hill of Bezděz provided an important Mesolithic assemblage in a good environmental and stratigraphic context. As an interesting preliminary result, it seems that the artifact densities at certain northern sites (Švéd, Arba, Dolský Mlýn, Okrouhlík), if compared to the previously excavated more southern sites, reflect an increasing trend from south to north. If this pattern is true, we should relate the the North Bohemian Mesolithic occupation to the densely occupied European Plain in the north, rather than to the Central Bohemian Basin in the south. On the contrary, some southern sites offered a better organic preservation, with faunal remains and bone industry.

The paleobotanical and paleontological evidence demonstrates the formation of the forested landscape since the early Holocene (Boreal and Early Atlantic periods), but not a radical shift between the Mesolithic and later prehistoric landscapes during the Atlantic. Compared to the Middle Holocene variability of habitats, the subrecent and recent vegetational cover of this region, dominated by conifers, looks more monotonous. The forthcoming paleobotanical, malacozoological and vertebrate-paleontological analyses should confirm this picture.

In terms of C14 chronology, the typologically diagnostic Mesolithic sites may now be separated in two stages, with the boundary (calibrated) between 8000 - 8500 bp:

Sites with trapezes: Dolský mlýn, charcoal layers and hearths in the depths of 175 cm, 210 cm, 240 cm, and 260 cm: four data from 6720 ± 120 BP to 7770 ± 70 BP; Bezděz, 140 cm charcoal: 6930 ± 120 BP.

Sites with triangles: Pod zubem, 115-120 cm charcoal deposits: 7660 ± 130 BP and 8110 ± 240 BP, Pod křídlem, 50-70 cm hearth: 8160 ± 80 BP; Švédův převis, 120-130 cm charcoal concentration: 8180 ± 110 BP; Okrouhlík I, a series of four dates between 7300 ± 60 and 9170 ± 70 BP.

There does not seem to be a chronological overlap between these two stages, nor between the Mesolithic (ending at 7500 bp) and Neolithic, starting in central parts of the Czech Republic at around the same date. However in Northern Bohemia, the earliest Neolithic (Linear Pottery) is only represented by a few potsherds, whereas the later Neolithic (Stroked Pottery) already forms a dense horizons, both at open-air sites and in the rockshelters. At Bezděz, there is a sterile interlayer between the latest Mesolithic and the Stroked Pottery layer. We consider these informations as basic for understanding the Mesolithic/Neolithic transition in its environmental context.

Perspectives:

As a part of the Dolní Věstonice Studies Series, a multidisciplinary monographic volume resuming the results of this project are prepared for publication.

Jiří A. Svoboda, AÚ AV ČR Brno

Sídelní aglomerace velkomoravských mocenských center v proměnách údolní nivy. Zpráva o výsledcích grantu Grantové agentury ČR č. 404/96/K089

Interdisciplinární sídelně - archeologický "nivní" projekt byl řešen v letech 1996-2001 na pracovišti Archeologického ústavu AV ČR Brno v Mikulčicích. Jako spolunositelé se na něm postupně podíleli: Moravské zemské muzeum v Brně, Ústav archeologické památkové péče Brno, opavské pracoviště Památkového ústavu v Ostravě, Český geologický ústav v Praze, brněnské pracoviště Botanického ústavu AV ČR v Průhonicích, Veterinární a farmaceutická univerzita v Brně a Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.

Hlavním předmětem studia byla údolní niva řeky Moravy v Dolnomoravském úvalu a v ní ležící velkomoravská centra, zejména Mikulčice a Staré Město – Uherské Hradiště. V popředí zájmu stály otázky, proč nejvýznamnější centra velkomoravského státu vznikala na říčních ostrovech v nivě větších řek jižní a jihovýchodní Moravy, částečně i jihozápadního Slovenska, a jak se přírodní podmínky nivy promítly do života těchto center. K lepšímu uchopení problematiky mělo přispět posouzení holocenního vývoje přírody a osídlení celé moravní nivy v prostoru Dolnomoravského úvalu, tj. mezi Napajedelskou bránou a soutokem s Dyjí. Úkolem projektu bylo podpořit další razantní zpracování obrovského pramenného fondu z Mikulčic a jeho publikaci.

Cílem projektu byla příprava podkladů pro novou komparaci obou předních center Velké Moravy, a to zejména v oblasti geografických podmínek, sídelního a hospodářského vývoje. Oproti některým dřívějším diskusím, založeným na kvantitativních ukazatelích (počty kostelů, bohatých hrobů, zbraní a pod.), které v 80. letech vedly k otevřenému sporu o "prvenství" mezi Mikulčicemi a Starým Městem, nová etapa výzkumu se zaměřila na střízlivou kritickou analýzu jednotlivých složek pramenného fondu obou lokalit. Současně usilovala o přiblížení metodiky práce obou středisek výzkumu.

Projekt svým zaměřením vycházel z obecných potřeb raně středověkého výzkumu na Moravě a v České republice. Šlo především o prohloubení orientace na široce pojatý sídelně-archeologický výzkum a o nové možnosti exaktního datování archeologických pramenů. S pomocí projektu bylo v Mikulčicích zprovozněno středisko interdisciplinárního výzkumu s paleoekologickou a dendrochronologickou laboratoří. Jako vzor v tomto úsilí stála některá vědecká pracoviště v Německu, Polsku a v dalších zemích Evropy, zaměřená zmíněným způsobem již několik desetiletí.

Problematika velkomoravských center a údolní nivy byla sledována ve třech rovinách. V nejširší úrovni byla studována údolní niva Dolnomoravského úvalu a její holocenní osídlení. Ve střední rovině se práce soustředily na komparaci Mikulčic a Starého Města - Uherského Hradiště. V nejužším a nejdetailnějším pohledu byla problematika údolní nivy a velkomoravských center sledována na lokalitě Mikulčice-Valy.

Protože sledované území svým rozsahem mnohonásobně překračovalo možnosti soustavného terénního průzkumu, omezily se terénní aktivity projektu na 4 krajinné transekty: 1/ širší prostor mikulčické aglomerace, 2/ širší prostor staroměstsko-uherskohradišťské aglomerace, 3/ Strážnické Pomoraví, 4/ Soutok Moravy s Dyjí.

Údolní niva je akumulační rovinou řeky, tvořenou převážně povodňovými sedimenty. Jako významný prvek historické kulturní krajiny byla niva osídlována po větší část své existence, tj. od mezolitu po sklonek raného středověku. Teprve periodické povodně počínaje vrcholným středověkem změnily nivu v prostor nevhodný k trvalému obývání.

Ač není mezi přírodovědci ani archeology jednoty v názorů, zda hlavním důvodem povodní a vzniku nivy bylo odlesňování krajiny a její přeměna v ornou půdu nebo klimatické změny - zejména zvýšená srážková činnost, je zřejmé, že na největší vlně povodní v posledním tisíciletí se výrazně podepsala právě lidská činnost.

Vývoj údolní nivy je vlastně dějinami řeky od její fáze divočení po fázi meandrování. Šlo o vývoj velmi dynamický se střídajícími se etapami akumulace a eroze, s neustálým překládáním ramen nebo posouváním meandrů. Zejména v posledním tisíciletí prošla krajina říční nivy převratným vývojem, který zcela změnil její hydrografii, reliéf i vegetaci. Uložily se až několikametrové vrstvy povodňových hlín, zvedla se hladina podzemní vody, původní porost tvrdého luhu se změnil v periodicky zaplavovaný měkký luh. Za těchto okolností je rekonstrukce původní pravěké a raně středověké nivní krajiny a poznání lidských sídel v jejím prostoru velmi obtížné a bude mít vždy více či méně charakter modelu. Toto studium se neobejde bez interdisciplinární spolupráce mnoha přírodovědných i historických oborů.

Údolní niva má z hlediska potřeb pravěké a raně středověké archeologie jednu velkou přednost. Díky vlhkému půdnímu prostředí se zde na rozdíl od suchých provzdušněných půd běžných sídlištních areálů uchovávají lépe organické materiály včetně dřeva. Díky nim je možné na nivních lokalitách řešit otázky jinde nedostupné.

V souvislosti se studiem velkomoravských center v údolní nivě vystupují čtyři základní okruhy otázek: 1/ otázka rekonstrukce původní vodní sítě a historického reliéfu nivy nezbytná pro vymezení jednotlivých sídelních areálů a poznání celkové topografie aglomerací, 2/ otázka hospodářského využití nivních poloh v bezprostředním okolí hradu, zejména v souvislosti s výživou tak velké koncentrace obyvatel, 3/ do jaké míry ovlivňovaly výběr nivních poloh pro zakládání mocenských center geopolitické, strategické, sociálně-kulturní nebo hospodářské zájmy státu a jeho nobility, 4/ do jaké míry přispěly měnící se přírodní podmínky nivy k zániku center.

Nejucelenější informace o přírodním prostředí Mikulčic a údolní nivy středního Pomoraví v raném středověku přinesla **paleobotanika**. E. Opravil dokončil determinaci veškerých rostlinných makrozbytků z Mikulčic, zhodnotil jednotlivé zastoupené druhy rostlin a na jejich základě zrekonstruoval rostlinná společenstva v mikulčické údolní nivě v 9. století *(76, 81)*. Podobným způsobem pojednal i podstatně chudší soubory paleobotanického materiálu ze Starého Města *(75)* a z Pohanska u Břeclavi *(79)*. Těmito analýzami opětovně podložil své základní teze o vývoji říční nivy, publikované v monografickém zpracování údolní nivy z roku 1983, a detailněji propracoval rekonstrukci nivní krajiny v prostoru velkomoravských center. Svými poznatky o kulturních plodinách *(81)*, surovinové skladbě dřevěných nálezů *(80, 81)* a hospodářském významu vegetace *(82)* doplnil naše znalosti hospodářských poměrů mikulčické aglomerace a Velké Moravy obecně. Pro potřeby celkového paleoekologického hodnocení sledovaného území podal E. Opravil přehled fosilní flóry a fauny v údolní nivě Dolnomoravského i Hornomoravského úvalu *(78)*. S podporou projektu řešil další dílčí otázky paleobotanického výzkumu na Moravě *(74, 77)*.

Paleoekologickou rekonstrukci E. Opravila měly doplnit pylové analýzy zajišťované V. Jankovskou a M. Kaplanen. Zpracování série 42 nově odebraných vzorků z přirozených i antropogenních sedimentů potvrdilo značný stupeň odlesnění a ruderalizace mikulčické krajiny v raném středověku, k detailní rekonstrukci vegetace a hospodářských poměrů však vzhledem ke špatnému dochování pylových zrn nestačilo *(57)*. Ověřování přítomnosti pylů v povodňových sedimentech ze Starého Města bylo zcela negativní. Tato etapa pyloanalytického výzkumu v Mikulčicích byla uzavřena konstatováním, že pro další analýzy je nezbytné najít vhodné sedimenty s lépe zachovanými pyly, které by poskytly dostatečně reprezentativní pylová spektra. V rámci projektu byly připraveny metodické texty k využití pylové analýzy v archeologii a příspěvek shrnující stav poznání v této oblasti *(54-56)*.

Důležitou součástí řešení projektu byla **dendrochronologie** jako jedna z nejspolehlivějších metod exaktního datování archeologických objektů. J. Vrbové-Dvorské se podařilo ve spolupráci se zahraničními laboratořemi vybudovat v krátké době dubový standard pro Českou republiku ("czges", 538 po Kr. až 2001) a datovat celé série dřev z Mikulčic, Pražského hradu, Malé Strany a dalších významných raně středověkých lokalit *(14-16, 19-22)*. Po více než 30 letech neúspěšných pokusů o vlastní dendrochronologii tak česká archeologie získala první exaktní data pro raný středověk a možnost datování veškerého dostatečně zachovaného dubového materiálu z archeologických, stavebně-historických i uměleckých objektů středověkého a novověkého stáří. Projekt na zpracování subfosilních kmenů, nezbytný pro prodloužení standardní křivky směrem do minulosti a pro datování pravěkých dřev, byl přerušen v počátečním

stadiu tragickým úmrtím J. Vrbové-Dvorské na konci roku 2001. V rámci projektu byla odebrána a dokumentována větší série subfosilních dubů ve Strážnickém Pomoraví *(26-27)*. Překvapivé výsledky mikulčické dendrochronologie byly představeny na mezinárodním dendrochronologickém kolokviu v Mikulčicích v roce 1998 *(111, 5)*. V roce 1999 založila J. Dvorská s částečnou podporou projektu další dendrochronologickou laboratoř – na Mendelově zemědělské a lesnické univerzitě v Brně, která měla být zaměřena na výchovu studentů v oboru a na ekologické aplikace dendrochronologie *(18)*. Nezbytnou součástí náplně dendrochonologického pracoviště byla osvěta mezi archeology a památkáři, zaměřená na metodické návody k odběru, uložení a zpracování vzorků historických dřev *(23-24)*. Aplikace dendrochronologických dat v archeologii, která byla předmětem samostatného semináře, spadá již do oblasti archeologické metodologie *(112)*.

Hlavní pozornost **kvartérně-geologického výzkumu,** zajišťovaného P. Havlíčkem, M. Vachkem, P. Vodou a J. Riedlovou, byla zaměřena na širší prostor obou velkomoravských center *(38)*, na dokumentaci subfosilních kmenů ve Strážnickém Pomoraví *(26-27)* a na mapování dun navátých písků v prostoru mezi Hodonínem a soutokem Moravy s Dyjí *(103)*. Za pomoci archivní dokumentace a 236 nových ručních vrtů byla připravena geologická mapa Mikulčic v měřítku 1:000 *(39, 45)*. Zpracování geologické mapy 1:5000 pro Staré Město – Uherské Hradiště bylo komplikováno městskou zástavbou s četnými antropogenními zásahy a ztrátou části dokumentace v archivu městského úřadu při povodni v roce 1997 *(41)*. Obě nově zpracované geologické mapy jsou základní pomůckou pro hodnocení sídelního vývoje velkomoravských aglomerací v Mikulčicích a Starém Městě – Uherském Hradišti. Zvláštní pozornost byla věnována písčitým dunám v nivě jako potenciálním místům pravěkého a raně středověkého osídlení; výzkum se zaměřil na oblast jejich největší koncentrace, tj. na soutok Moravy a Dyje v zázemí velkomoravského hradiště Pohansko *(40, 44, 103)*. Doplňkem geologického mapování bylo sedimentologické a sedimentárně-petrografické studium vybraných kvartérních profilů a sedimentů *(42-43, 46, 72)*. Průběžně byla zajišťována geologická dokumentace všech odkryvů ve Starém Městě. Z geologického hlediska byly vyhodnoceny i další archeologické lokality ve sledovaném úseku údolní nivy; jejich dokumentace zůstala v nepublikovaných rukopisných zprávách.

Obecná **geografie** přispěla zejména k celkovému hodnocení přírodních podmínek sledovaného úseku údolní nivy řeky Moravy včetně predispozic k průběhu starých cest *(11, 61)*. M. Culek na základě srovnání geografických podmínek obou velkomoravských center předložil "geografický" model jejich možného sídelně-geografického vývoje v 9.-10. stol. *(11)*.

V oblasti **archeozoologie** se díky spolupráci mezi ARÚ Brno a Ústavem anatomie a histologie Zemědělské akademie ve Wrocławi podařilo po téměř 10 letech, která uplynula od úmrtí Z. Kratochvíla, posunout zpracování zvířecích kostí z Mikulčic podstatně dopředu. W. Chrzanowska, A. Krupska a D. Januszkiewicz-Załęcka zpracovaly přibližně 75.000 kostí ze čtyř nověji zkoumaných ploch v odlišných částech aglomerace *(48, 51-52)*. Tyto plochy byly vybrány tak, aby doplňovaly výsledky dlouholeté práce Z. Kratochvíla. Druhové určení kostního materiálu potvrdilo odlišnou skladbu masité stravy zejména u "řemeslnického" areálu v severním podhradí. Archeozoologický výzkum pokračoval i v oblasti zpracování jednotlivých zvířecích druhů a navázal tak na dřívější Kratochvílovo hodnocení prasete a skotu z Mikulčic. V. Chrzanowska a J. Krupska vyhodnotily koňské kosti *(49-50)*, J. Mlíkovský ptačí kosti a Z. Zawada ryby. Autor zpracování ptačích kostí dokládá poprvé přítomnost dvou plemen kura domácího v raném středověku Evropy *(70)*. Naprostá převaha zastoupení kapra mezi rybími kostmi z Mikulčic a značná velikost zjištěných jedinců by nevylučovaly možnost chovu kaprů v širším prostoru velkomoravských nivních center *(107)*. Obě posledně uvedené studie přinesly rovněž podstatná zjištění k paleoekologii Mikulčic.

V. Páral vyhodnotil osteologický materiál z vybraných objektů jednak na slovanských zemědělských sídlištích v zázemí mikulčického hradiště, jednak v areálu Starého Města a Uherského Hradiště. V porovnání se zastoupením zvířecích druhů v Mikulčicích vykazuje první skupina objektů značné rozdíly, zatímco druhá se téměř neodlišuje. Dílčí archeozoologický příspěvek představuje hodnocení kostěné a parohové industrie z hlediska použité suroviny *(83)*.

Zpracování malakofauny z Mikulčic je cenným příspěvkem k paleoekologii a hospodářským poměrům velkomoravských Mikulčic *(47)*.

Své místo v řešení projektu měla i **petroarcheologie**, zaměřená na zkoumání surovin nezbytných pro zajištění základních potřeb života velkomoravských center v údolní nivě. Šlo zejména o přírodovědné analýzy keramiky jako nejpočetnější nálezové kategorie, jejíž uchopení zůstává jedním ze základních metodických problémů archeologie při zpracování velkých nálezových fondů. Hlavními cíli přírodovědného studia keramiky z Mikulčic a z dalších raně středověkých lokalit na Moravě, které zajišťovala pro potřeby projektu J. Vrbová-Dvorská, byla objektivizace archeologického popisu a třídění keramického zboží, určení provenience a řešení technologických otázek výroby *(25, 108)*. Vedle mineralogicko-petrografických a che-

mických analýz prováděla J. Vrbová experimentální výpaly keramiky v elektrické peci i v replice slovanské dvoukomorové pece *(17, 108)*. Analýzy i experimenty prokázaly naprostou převahu lokálních surovin při výrobě mikulčické keramiky. Podařilo se vyčlenit některé skupiny keramiky cizí provenience, které se jen zčásti kryjí s keramickými "importy" archeologického třídění *(25)*.

Předběžné petrografické určení žernovů poskytlo důležitou výpověď k obchodním kontaktům a dalším hospodářským vztahům velkomoravských Mikulčic *(12)*.

Archeologie se v rámci řešení projektu zaměřila především na 4 oblasti výzkumu: 1/ na analýzu vybraných dílčích úseků pramenného fondu z Mikulčic a Starého Města, konkrétně těch pramenů, které umožňují sledovat vývoj osídlení, přírodní podmínky a hospodářské poměry, 2/ na sledování vývoje osídlení modelových lokalit a vybraných krajinných transektů v údolní nivě v průběhu celého holocénu, 3/ na budování archeologické topografie pro údolní nivu a přilehlé terasy, 4/ na spolupráci s přírodovědnými obory při řešení ekologických a ekonomických otázek, ale i na celkové shrnutí interdisciplinárního výzkumu nivy a velkomoravských center v ní ležících. Na archeologickém zpracování mikulčického fondu se podíleli vedle autora této zprávy E. Droberjar, J. Janál, E. Klanicová, T. Kučerovská, M. Kostelníková, M. Marek, I. Mateiciucová, M. Mazuch, A. Medunová-Benešová, J. Meduna, J. Musil, M. Salaš, R. Skopal, J. Škojec a P. Škrdla.

Archeologické zpracování **Mikulčic** se zaměřilo na vybrané kategorie nálezů a na prozkoumané plochy v zaniklých řečištích. Nové poznatky o hospodářských poměrech hradiště plynou z hodnocení mincí *(60)*, přeslenů *(62)* dřevěných nálezů *(94)*, dřevoobráběcích a zemědělských nástrojů *(90, 92)*, žernovů *(63)*, pražnic *(102)*, rybářského náčiní *(64)* a hliněných závaží *(65)*. Analýza těchto souborů byla založena na typologickém hodnocení a mapování nálezů. Protože většina prozkoumaných ploch v Mikulčicích postrádá nálezové zprávy se základním zpracováním nálezových kontextů, je stratifikace výše uvedených nálezů a jejich bližší relativně-chronologické zařazení závislé na budoucím stratigrafickém zpracování prozkoumaných ploch. V dnešní fázi studia je kladen důraz na faktografickou stránku zpracování; samotné kompletování mnohdy velmi početných souborů se za daných podmínek pramenného fondu ze starých dlouhodobých výzkumů stává samostatným problémem zpracování. Výpověď analýzy výše uvedených kategorií nálezů se netýká pouze hospodářského provozu centra, ale postihuje podstatně širší oblast všednodenního života velkomoravského hradu.

Významnou součástí projektu bylo zpracování výzkumu zaniklých říčních ramen řeky Moravy v Mikulčicích *(9)*. V našem prostředí unikátní velkoplošné odkryvy upřesnily průběh řečišť v nejbližším okolí hradu, přinesly nálezy dřevěných konstrukcí (mostů, fortifikačních objektů a protierozních bariér), dřevěných artefaktů a dalších organických zbytků, které se v běžných podmínkách našich sídelních areálů nedochovávají. Díky dendrochronologii bylo možné upřesnit datování mostů v rámci 9. století, za pomoci geologie, sedimentologie, geomorfologie, botaniky, zoologie se podařilo přibližně rekonstruovat vodní poměry v řečištích a určit jejich strategický a hospodářský význam pro život hradu. Výpověď říčních sedimentů datovaných archeologickými nálezy je cenným příspěvkem ke studiu paleoekologie údolní nivy. Publikace těchto odkryvů bude po delší době prvním komplexním vyhodnocením většího úseku prozkoumané plochy v Mikulčicích.

Pro mapování povelkomoravského osídlení 10.-13. století v Mikulčicích posloužilo komplexní zpracování grafitové keramiky *(86)*. Problematice grafitové keramiky ve střední Evropě bylo věnováno jedno z mezinárodních kolokvií *(109)*. Na základě rozptylu rané grafitové keramiky a nejmladších hrobů na kostelních hřbitovech byly získány první konkrétní poznatky k celkovému sídelnímu vývoji Mikulčic v 10. století. Otázka povelkomoravského osídlení je z hlediska vývoje údolní nivy a v ní situovaných sídel zásadního významu, neboť právě v tomto období nastávají výrazné změny přírodního prostředí a tím i obyvatelnosti údolní nivy. Třináctým stoletím končí až na výjimky soustavné osídlení říční nivy.

Pozornost byla věnována také osídlení slovenské strany řeky Moravy, a to jak vlastnímu pokračování mikulčické aglomerace na přilehlém katastru Kopčan, tak širšímu zázemí. Ke koordinaci sídelně-archeologického výzkumu na obou stranách řeky bylo zorganizováno pracovní setkání úzkého okruhu našich a slovenských badatelů *(115)*.

Jako modelový příklad vývoje osídlení a struktury sídelních areálů v údolní nivě sloužilo komplexní zpracování pravěkého osídlení Mikulčic *(2, 93, 85, 104, 67, 97, 66, 13, 71)* a průzkum písčitých dun v soutokové oblasti Moravy a Dyje *(103)*. Většina dnes patrných vyvýšenin navátých písků v širším okruhu mikulčické nivy byla osídlena v pravěku a raném středověku. Rovněž asi dvě třetiny zkoumaných dun v soutokové oblasti vykazují stopy osídlení nebo alespoň krátkodobého pobytu člověka v době od mezolitu po novověk.

Archeologická topografie, nezbytná pro sídelně-geografický obraz údolní nivy *(95)*, byla připravován ve spolupráci s projektem SAS ČR (MK), a to jak pro katastry obcí v tradičním zázemí mikulčického hradiště, tak pro katastry zasahující do údolní nivy řeky Moravy v celém Dolnomoravském úvalu *(98-99, 58, 100-101, 59, 53; 69, 106,*

68). Na zpracování všech 46 katastrálních území se podíleli zejména J. Škojec, D. Menoušková, M. Vaškových a E. Klanicová. Bohužel soupis archeologických nálezů a nalezišť chybí pro slovenskou stranu řeky Moravy v úseku jižně od Skalice. Ačkoliv byly iniciovány pokusy o budování topografie i v tomto prostoru *(115)*, k realizaci záměru zatím nedošlo.

Zpracování archeologických pramenů ke **Starému Městu – Uherskému Hradišti** je na rozdíl od Mikulčic limitováno trvalou potřebou archeologického dohledu při stavební činnosti v zastavěné části obou měst. Tou byl po celou dobu řešení projektu povinován jak spoluřešitel L. Galuška, tak spolupracovníci projektu D. Menoušková a M. Vaškových. Práce mohly proto probíhat pouze v omezeném rozsahu, a to následujícími způsoby: 1/ kompletováním nálezů fosilní fauny a flóry ze starých výzkumů a jejich přírodovědnými rozbory, 2/ sledováním paleoekologických otázek při nových odkryvech záchranného nebo předstihového charakteru ve Starém Městě, 3/ budováním archeologické topografie pro oba katastry a jejich okolí, 4/ shrnutím sídelně-geografické problematiky na základě nových interdisciplinárních výzkumů a dalších podkladů (např. hydrologická pozorování při povodni 1997), 5/ řešením dalších dílčích otázek spojených s hospodářskou problematikou nebo s jinými oblastmi všednodenního života raně středověké aglomerace.

Výsledkem takto orientovaného výzkumu je rozšíření záběru bádání ve Starém Městě na širší sídelně-archeologickou problematiku a příprava podkladů pro novou historickou interpretaci. Byl předložen nový pohled na sídelně-geografický vývoj Starého Města – Uherského Hradiště *(30, 34)*. Pro katastry Starého Města, Uherského Hradiště, Sadů a dalších obcí zasahujících do údolní nivy Moravy v Dolnomoravském úvalu byla připravena archeologická topografie *(68-69, 106)*, pro některá území byl zhodnocen celkový vývoj osídlení *(32-33)*. Příspěvkem k poznání technologie výroby honosných kování ze Starého Města je dílčí práce L. Galušky *(31)*.

Srovnání Mikulčic a Starého Města – Uherského Hradiště je založeno na hodnocení sídelního vývoje obou aglomerací, zejména v geografických a hospodářských souvislostech *(35)*. Přestože obě hradiště leží v údolní nivě středního toku Moravy, vzdálena od sebe pouhých čtyřicet kilometrů, podmínky pro rozvoj jejich aglomerací byly značně rozdílné. Mikulčice zaujímaly sice strategicky velmi výhodnou polohu říčních ostrovů uprostřed nivy, z hlediska celkového sídelního a hospodářského vývoje byly však možnosti jejich růstu silně limitující. Naproti tomu staroměstsko-uherskohradišťská aglomerace, zejména v prostoru pravobřežních vyvýšených okrajů nivy, disponovala téměř neomezenými možnostmi dalšího sídelního rozvoje. Nabízí se teoretické modely výkladu vývoje obou center, které bude potřebovat v budoucnu ověřovat dalším výzkumem. Na rozdíl od Mikulčic s poměrně jasnou strukturou sídelních areálů je interpretace Starého Města podstatně složitější. Je komplikována jak horším stavem dochování archeologických pramenů, tak specifickým charakterem terénního výzkumu v zastavěném prostoru obou měst. V každém případě se dřívější vyhraněné názory na lokalizaci hlavního hradu, předhradí a podhradí v prostoru staroměstsko-uherskohradišťské aglomerace, jak je prezentovali V. Hrubý nebo R. Snášil, jeví jako předčasné. I kdybychom přijali Snášilovu teorii o Starém Městě jako podhradí celé aglomerace, vidíme již dnes výrazný nepoměr mezi Starým Městem a mikulčickým podhradím. Na rozdíl od poměrně jednoduchého útvaru v Mikulčicích se ve Starém Městě zdá projevovat nová kvalita sídelního organismu, směřující k městu.

Závěrem lze stručně shrnout výsledky projektu. V Mikulčicích byl iniciován vznik střediska interdisciplinárního sídelně-archeologického výzkumu s paleoekologickou a dendrochronologickou laboratoří. Během trvání projektu byla konstituována a plně rozběhnuta archeologicky orientovaná dendrochronologie v ČR a iniciováno dendrochronologické studium subfosilních kmenů v říčních sedimentech. Je tragickou ránou osudu, že realizátorka tohoto pro archeologii neocenitelného počinu Jitka Vrbová-Dvorská s koncem projektu tragicky odešla z tohoto světa.

Pro Mikulčice jako modelovou lokalitu projektu byla vyhodnocena většina kategorií nálezů, které souvisejí s ekologií hradiště a s obživou jeho obyvatel. Pozornost byla věnována i otázkám surovinové základny, zejména potenciálním zdrojům materiálu pro výrobu keramiky. K řešení některých teoretických otázek (dendrochronologie, údolní niva, přírodovědné analýzy keramiky, grafitová keramika) byly organizovány mezinárodní konference a příspěvky publikovány ve dvou svazcích řad ITM *(3, 5)*. Za pomoci projektu výrazně pokročilo základní zpracování obrovského fondu z terénních výzkumů 1954-1992 v Mikulčicích; většina výsledků byla publikována nebo připravena pro tisk v pěti svazcích ediční řady SBM *(2, 4, 6-8)*. Nejnáročnější úkol – komplexní stratigrafické zpracování zaniklých říčních koryt v Mikulčicích – bude dokončeno v nejbližším období a jako částečný výsledek projektu připraveno k publikaci *(9)*.

Údolní niva řeky Moravy v prostoru Dolnomoravského úvalu je zhodnocena jak z hlediska přírodního prostředí *(5)*, tak holocenního osídlení *(8)*.

Zpracování staroměstské problematiky probíhalo s ohledem na tamější odlišné podmínky výzkumu v podstatně skromnějších rozměrech. Spoluřešitel L. Galuška byl nucen v průběhu řešení

projektu provádět soustavně záchranné práce v prostoru Starého Města. Tyto výzkumy byly však vedeny vždy se zřením k problematice řešené v projektu. Lze konstatovat, že v rámci projektu se staroměstský výzkum přiblížil širokému interdisciplinárnímu pojetí sídelně-archeologického výzkumu prosazovaného v Mikulčicích. Na základě takto zaměřeného výzkumu byly podstatně rozšířeny naše znalosti sídelně-geografických podmínek aglomerace v prostoru Starého Města a Uherského Hradiště a připraveny podklady pro nové porovnání s Mikulčicemi. Ve spolupráci s archeology Slováckého muzea v Uherském Hradišti byla v rámci projektu zpracována archeologická topografie celé aglomerace, která bude jistě jedním z důležitých článků pro další hodnocení sídelního vývoje této lokality.

Současný výzkum v Mikulčicích se soustřeďuje přednostně na faktografickou stránku zpracování. Při daných personálních možnostech, při obrovském rozsahu a rozmanitosti pramenného fondu ze čtyřicetileté etapy výzkumů na této lokalitě to ani jinak nejde. Katalogy jednotlivých kategorií nálezů a jejich základní kritické analýzy jsou podkladem pro další mikulčický výzkum i pro širší archeologické bádání. V 7 svazcích dvou publikačních řad, připravených v Mikulčicích v rámci tohoto projektu, je obsaženo obrovské množství materiálu a informací, ale také mnoho problémů a otázek. Jejich hlubší teoretické vyhodnocení na jedné straně a populárně-vědecká prezentace na straně druhé si vyžádají delší dobu.

Díky Grantové agentuře ČR a jí podporovanému projektu se podařilo mikulčické pracoviště Archeologického ústavu AV ČR Brno přiblížit podobně zaměřeným střediskům šířeji pojatého sídelně-archeologického výzkumu ve vyspělejší části Evropy. Tento perspektivní směr bádání ukazuje nové možnosti archeologického výzkumu na Moravě.

Závěrem chci poděkovat řediteli Archeologického ústavu AV ČR Brno doc. PhDr. Pavlu Kouřilovi, CSc., za podporu takto orientovaného výzkumu a všem zúčastněným za spolupráci na řešení projektu. Můj největší dík patří paní Marii Cimflové za obětavou pomoc ve všech fázích projektu, zejména však při přípravě knižních výstupů.

Hlavní výstupy projektu

Knihy:

(1) Květ, R. (ed.) 1997: Niva z multidisciplinárního pohledu II. Sborník rozšířených abstrakt k 2. semináři konanému 14.10.1997 v Geotestu v Brně. Brno.

(2) Poláček, L. (Hrsg.) 1997: Studien zum Burgwall von Mikulčice II. Brno.

(3) Poláček, L. (Hrsg.) 1998: Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa - Naturwissenschaftliche Keramikuntersuchungen. Internationale Tagungen in Mikulčice IV. Brno.

(4) Poláček, L. (Hrsg.) 1998: Studien zum Burgwall von Mikulčice III. Brno.

(5) Poláček, L. – Dvorská, J. (Hrsg.) 1999: Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der March. Internationale Tagungen in Mikulčice V. Brno.

(6) Poláček, L. (Hrsg.) 2000: Studien zum Burgwall von Mikulčice IV. Brno.

(7) Poláček, L. (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(8) Poláček, L. (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice VI (v tisku).

(9) Poláček, L. u. Koll.: Mikulčice I. Flußarme und Brücken (v přípravě).

Studie, články a zprávy:

(10) Adamová, M. – Havlíček, P.: Geochemický průzkum subfossilní polygenetické pseudočernozemě a navátých písků při soutoku Dyje s Moravou (Barvínkův hrůd). Zprávy o geologických výzkumech v roce 2001 (ČGU Praha, v tisku).

(11) Culek, M. – Ivan, A. – Kirchner, K. 1999: Geomorphologie der Talaue der March zwischen der Napajedla-Pforte und dem Zusammenfluß mit der Thaya (Zum Naturmilieu in der Umgebung von Mikulčice und Staré Město). In: Poláček, L. – Dvorská, J. (Hrsg.): Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der March. Internationale Tagungen in Mikulčice V. Brno, 199-221.

(12) Dohnal, K.: Mühlsteine – makroskopische Beurteilung der lithologischen Typen (Exkurs). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(13) Droberjar, E. 1997: Römische Kaiserzeit und Völkerwanderungszeit. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice II. Brno, 277-309.

(14) Dvorská, J. 1997: Nová dendrochronologická laboratoř v Mikulčicích. In: Květ, R. (ed.): Niva z multidisciplinárního pohledu II. Brno, 55-56.

(15) Dvorská, J. 2000a: Dendrochronologické pracoviště v Mikulčicích v letech 1998 a 1999. Zprávy památkové péče 60, příloha, 53-55.

(16) Dvorská, J. 2000b: Dendrochronologické pracoviště v Mikulčicích v roce 1999. Přehled výzkumů 41 (1999). Brno, 283-285.

(17) Dvorská, J. 2001: Experimentales Brennen von Keramik - eine naturwissenschaftliche Studie. Archeologické rozhledy 53, 45-58.

(18) Dvorská, J.: Dendrochronologická pracoviště při Archeologickém ústavu v Brně a MZLU v Brně v roce 2000. Zprávy památkové péče (v tisku).

(19) Dvorská, J. – Boháčová, I. 1999: Das historische Holz im Kontext der archäologischen Untersuchungen der Prager Burg. In: Poláček, L. – Dvorská, J. (Hrsg.): Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der March. Internationale Tagungen in Mikulčice V. Brno, 55-67.

(20) Dvorská, J. – Heußner, U. – Poláček, L. – Westphal, T. 1999: Zum Stand der Dendrochrologie in Mikulčice (Mähren, Tschechien). In: Poláček, L. – Dvorská, J. (Hrsg.): Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der March. Internationale Tagungen in Mikulčice IV. Brno, 69-78.

(21) Dvorská, J. – Poláček, L. 1998: Nové dendrochronologické pracoviště v Mikulčicích. Zprávy památkové péče 58, příloha, 33-34.

(22) Dvorská, J. – Poláček, L.: 1999: Dendrochronologické pracoviště v Mikulčicích v roce 1997. Zprávy památkové péče 59, příloha, 7-8.

(23) Dvorská, J. – Poláček, L. 2000: Základní principy a problémy dendrochronologie. Archaeologia historica 25, 435-441.

(24) Dvorská, J. – Poláček, L. 2001: K možnostem dendrochronologického datování v oblasti severně od středního Dunaje. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (eds.): Velká Morava mezi východem a západem. Brno, 77-83.

(25) Dvorská, J. – Poláček, L. – Schneider, G. 1998: Chemische Analysen der Keramik von Mikulčice (Bez. Hodonín, Tschechien). In: Poláček, L. (Hrsg.): Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa - Naturwissenschaftliche Keramikuntersuchungen. Internationale Tagungen in Mikulčice IV. Brno, 295-312.

(26) Dvorská, J. – Poláček, L. – Škojec, J. – Vachek, M. 2001: Průzkum údolní nivy řeky Moravy u Strážnice. In: Řehořek, V. – Květ, R. (eds.): Niva z multidisciplinárního pohledu IV. Sborník rozšířených abstrakt ke 4. semináři konanému 10.10.2001 v Geotestu v Brně. Brno, 109-112.

(27) Vrbová-Dvorská, J. – Poláček, L. – Škojec, J. – Tegel, W. – Vachek, M.: Paläoökologische und dendrochronologische Untersuchungen an subfossilen Baumstämmen in Flußablagerungen der March bei Stražnice, Mähren. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice VI (v tisku).

(28) Dvorská, J. – Vrla, R. 2000: Hrad Malenovice - dendrochronologická analýza prvků střeleckého ochozu. Zprávy památkové péče 60, příloha, 57-59.

(29) Galuška, L. 1997: Pravěké a středověké osídlení nivy Moravy v oblasti Uherskohradišťska. In: Květ, R. (ed.): Niva z multidisciplinárního pohledu II. Brno, 48-49.

(30) Galuška, L. 1998a: Die großmährische Siedlungsagglomeration Staré Město – Uherské Hradiště und ihre Befestigungen. In: Henning, J. – Ruttkay, A.T. (Hrsg.): Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa. Bonn, 341-348.

(31) Galuška, L. 1998b: Souprava velmože z hrobu 266/49 ze Starého Města (K poznání neobvyklé technologie výzdoby raně středověkých předmětů). In: Ve službách archeologie. Brno, 95-107.

(32) Galuška, L. 2000a: Nejstarší dějiny Starého Města. In: Kol. autorů: Staré Město v proměnách staletí. Staré Město, 29-117.

(33) Galuška, L.: 2000b: Osídlení katastru Uherského Ostrohu před vznikem Ostrova-Stanice. In: Kolektiv autorů: Uherský Ostroh. Uherský Ostroh, 23-40.

(34) Galuška, L. 2001: Staroměstsko-uherskohradišťská aglomerace - vývoj osídlení a přírodní podmínky v 6.-10. století. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (eds.): Velká Morava mezi východem a západem. Brno, 123-137.

(35) Galuška, L. – Poláček, L.: Die Siedlungskomplexe von Mikulčice und Staré Město – Uherské Hradiště. Siedlungsarchäologischer Vergleich der zwei bedeutensten Zentren Großmährens. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice VI (v tisku).

(36) Górecki, J. – Kurnatowska, Z. – Poláček, L. 2002: Druhé pracovní setkání Mikulčice – Ostrów Lednicki, Mikulčice 25.-26.5.2001. Archeologické rozhledy 54, 512-515.

(37) Górecki, J. – Kurnatowska, Z. – Poláček, L. – Sláma, J.: Druhé pracovní setkání Mikulčice – Ostrów Lednicki, Mikulčice 25.-26.5.2001. Studia Lednickie VII (v tisku).

(38) Havlíček, P. 1999: Die geologischen Verhältnisse in der Umgebung der Siedlungsagglomerationen der großmährischen Machtzentren Mikulčice und Staré Město-Uherské Hradiště. In: Poláček, L. – Dvorská, J. (Hrsg.): Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der

March. Internationale Tagungen in Mikulčice IV. Brno, 181-197.

(39) Havlíček, P. 2001a: Geologická stavba okolí Mikulčic-Valů. Zprávy o geologických výzkumech za rok 2000 (ČGÚ Praha), 73.

(40) Havlíček, P. 2001b: Geologická stavba velkomoravského mocenského centra Břeclav-Pohansko a jeho okolí. Zprávy o geologických výzkumech za rok 2000 (ČGÚ Praha), 71.

(41) Havlíček, P. - Poláček, L.: Geologische Situation im Bereich des großmährischen Zentrums von Staré Město – Uherské Hradiště. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice VI (v tisku).

(42) Havlíček, P. – Nehyba, S. 1998: Kvartérně geologické, sedimentologické a sedimentárněpetrografické výzkumy v Mikulčicích, okr. Hodonín. Zprávy o geologických výzkumech v roce 1997 (ČGÚ Praha), 157-158.

(43) Havlíček, P. - Nehyba, S. 2001: Granulometrie kvartérních sedimentů soutokové oblasti Moravy s Dyjí. Zprávy o geologických výzkumech za rok 2000 (ČGÚ Praha), 84.

(44) Havlíček, P. - Novák, Z. 2000: Kvartér soutokové oblasti Moravy a Dyje. Zprávy o geologických výzkumech za rok 1999 (ČGU Praha), 187-189.

(45) Havlíček, P. – Poláček, L. – Vachek, M.: Geologische Situation im Bereich des Burgwalls von Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(46) Havlíček, P. - Smolíková, L.: Subfosilní polygenetická pseudočernozem v navátých píscích při soutoku Dyje s Moravou (Barvínkův hrůd). Geologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku v roce 2001 (v tisku).

(47) Horsák, M. – Marek, O. – Poláček, L. Mollusken aus den archäologischen Grabungen in Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(48) Chrzanowska, W. – Krupska, A.: Tierknochenfunde aus dem Suburbium des Burgwalls von Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(49) Chrzanowska, W. – Krupska, A.: Pferdeknochen aus Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(50) Chrzanowska, W. – Krupska, A.: Archäozoologische Analyse der Pferdebestattungen aus Mikulčice und Břeclav-Pohansko. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(51) Chrzanowska, W. – Januszkiewicz-Załęcka, D.: Tierknochenfunde aus der Vor- und Hauptburg des Burgwalls von Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(52) Chrzanowska, W. – Siembieda, J.: Pathologische Veränderungen auf den Knochenüberresten der Haustiere von Mikulčice (Exkurs). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(53) Janál, J.: Archäologische Fundstätten und Funde im "Hinterland" des Burgwalls von Mikulčice VII (Ergänzungen zu Katastralgebieten Břeclav, Kostice, Lanžhot). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice VI (v tisku).

(54) Jankovská, V. 1997: Archeologie a pylová analýza – metodické poznámky. Archeologické rozhledy 49, 146-147.

(55) Jankovská, V. 1998: Pylové analýzy a archeologie. In: Kouřil, P. et al. (ed.): Ve službách archeologie. Sborník k 60. narozeninám RNDr. V. Haška, DrSc. Brno, 115-118.

(56) Jankovská, V. 1999: Pollenanalysen und archäologische Forschung in der Tschechischen und Slowakischen Republik. In: Jerem, E. – Poroszlai, I. (eds.): Archaeology of the bronze und iron age. Budapest, 309-314.

(57) Jankovská, V. – Kaplan, M. – Poláček, L.: Pollenanalytische Forschung in Mikulčice. Bisherige Ergebnisse, Interpretationen, Probleme und Ausblicke auf künftige Arbeiten. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(58) Klanicová, E. 2000: Archäologische Fundstätten und Funde im "Hinterland" des Burgwalls von Mikulčice III (Katastralgebiete Kostice, Lanžhot, Tvrdonice, Týnec). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice IV. Brno, 363-403.

(59) Klanicová, E.: Archäologische Fundstätten und Funde im "Hinterland" des Burgwalls von Mikulčice VI (Katastergebiet Břeclav). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice VI (v tisku).

(60) Kučerovská, T. 1998: Münzfunde aus Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice III. Brno, 151-170.

(61) Květ, R.: Alte Wege im Marchtal von dem Engpaß bei Napajedla bis zum Zusammenfluß mit der Thaya. In: Poláček, L. – Dvorská, J. (Hrsg.): Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der March. Internationale Tagungen in Mikulčice V. Brno 1999, 223-226.

(62) Marek, O. – Kostelníková, M. 1998: Die Spinnwirtel aus Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice III. Brno, 171-326.

(63) Marek, O. – Skopal, R.: Die Mühlsteine aus Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(64) Mazuch, M.: Fischereigerät aus Mikulčice und die Frage des Fischanteils an der Ernährung der Bewohner des Burgwalls. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(65) Mazuch, M.: Zur Frage der Nutzung von Tongewichten aus Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(66) Meduna, J. 1997: Latènezeit. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice II. Brno, 249-275.

(67) Medunová-Benešová, A.: Neolithikum und Äneolithikum. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice II. Brno, 93-146.

(68) Menoušková, D.: Archäologische Fundstätten und Funde im nördlichen Teil des Untermarchtals III (Katastralgebiete Uherské Hradiště und Sady). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice VI (v tisku).

(69) Menoušková, D. – Vaškových, M.: Archäologische Fundstätten und Funde im nördlichen Teil des Untermarchtals I (Katastralgebiete von Babice, Huštěnovice, Jarošov, Kněžpole, Kostelany n. Moravou, Kunovice, Mařatice, Míkovice, Nedakonice, Ostrožská Nová Ves, Polešovice, Spytihněv, Topolná, Uherský Ostroh, Vésky). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice VI (v tisku).

(70) Mlíkovský, J. Vögel aus der frühmittelalterlichen Burg Mikulčice, Mähren. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(71) Musil, J. 1997: Römische Ziegel. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice II. Brno, 311-339.

(72) Nehyba, S. - Havlíček, P.: Granulometrické studium vybraných kvartérních sedimentů v okolí Mikulčic. Zprávy o geologických výzkumech v roce 2000 (v tisku).

(73) Opravil, E. 1997a: Údolní niva Moravy v interpretaci archeologických nálezů z Mikulčic. In: Květ, R. (ed.): Niva z multidisciplinárního pohledu II. Brno, 43-44.

(74) Opravil, E. 1997b: Wilder Weinstock (*Vitis vinifera* subsp. *sylvestris*) in Äneolithikum Mährischen Pforte (Mähren, Tschechische Republik). Čas. Slezs. Muz. Opava A46, 169-172.

(75) Opravil, E. 1998a: Gegenwärtiger Stand archäobotanischer Forschungen in der Siedlungsagglomeration von Staré Město in der Burgwallzeit (Exkurs). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice III. Brno, 354-356.

(76) Opravil, E. 1998b: Zusammenfassende Übersicht der Ergebnisse von Analysen der Makroreste pflanzlicher Herkunft aus Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice III. Brno, 327-356.

(77) Opravil, E. 1999a: Archeologické nálezy kavylu na Moravě. Pravěk NŘ 9, 153-157.

(78) Opravil, E. 1999b: Umweltentwicklung in der Talaue der March (Ober- und Untermarchtal). In: Poláček, L. – Dvorská, J. (Hrsg.): Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der March. Internationale Tagungen in Mikulčice V. Brno, 165-180.

(79) Opravil, E. 2000a: Archäobotanische Funde aus dem Burgwall Pohansko bei Břeclav. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice IV (Exkurs). Brno, 165-169.

(80) Opravil, E. 2000b: Holz aus frühmittelalterlichen Gräberfeldern in Mähren. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice IV. Brno, 171-176.

(81) Opravil, E. 2000c: Zur Umwelt des Burgwalls von Mikulčice und zur pflanzlichen Ernährung seiner Bewohner. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice IV. Brno, 9-169.

(82) Opravil, E.: Landschaft des Burgwalls von Mikulčice und ihre wirtschaftliche Bedeutung. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(83) Páral, V. – Sacherová, G. 2001: Zvířecí kosti jako surovina pro řemeslnou výrobu. In: Hašek, V. et al. (ed.): Ve službách archeologie III. Sborník k 75. narozeninám Prof. RNDr. Jana Jelínka, DrSc. Brno, 167-169.

(84) Poláček, L. 1997: Údolní niva a sídelně-archeologický výzkum velkomoravských mocenských center. In: Květ, R. (ed.): Niva z multidisciplinárního pohledu II. Brno, 52-55.

(85) Poláček, L. 1997: Naturräumliche Bedingungen der urzeitlichen Besiedlung. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice II. Brno, 29-43.

(86) Poláček, L. 1998a: Die Graphittonkeramik aus Mikulčice. In: Poláček, L. (Hrsg.): Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa - Naturwissenschaftliche Keramikuntersuchungen. Internationale Tagungen in Mikulčice IV. Brno, 127-197.

(87) Poláček, L. 1998b: Neue Forschungen zum Burgwall von Mikulčice. In: Henning, J. – Ruttkay, A.T. (Hrsg.): Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa. Bonn, 359-362.

(88) Poláček, L. 1999a: Pokračování "nivního" projektu v Mikulčicích. In: Řehořek, V. (ed.): Niva z multidisciplinárního pohledu III. Brno, 62-64.

(89) Poláček, L. 1999b: Die Talaue der March und die Erforschung der großmährischen Machtzen-

tren. In: Poláček, L. – Dvorská, J. (Hrsg.): Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der March. Internationale Tagungen in Mikulčice V. Brno, 227-232.

(90) Poláček, L. 2000: Holzbearbeitungswerkzeug von Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice IV. Brno, 303-361.

(91) Poláček, L. 2001: K poznání přírodního prostředí velkomoravských nížinných hradišť. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (eds.): Velká Morava mezi východem a západem. Brno, 315-325.

(92) Poláček, L.: Landwirtschaftliche Geräte aus Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(93) Poláček, L. – Marek, O. 1997: Quellen zur urzeitlichen Besiedlung. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice II. Brno, 13-27.

(94) Poláček, L – Marek, O. – Skopal, R. 2000: Holzfunde aus Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice IV. Brno, 177-302.

(95) Poláček, L. – Škojec, J.: Zur vor- und frühgeschichtlichen Besiedlung der Talaue der March (Untermarchtal), Mähren. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice VI (v tisku).

(96) Procházka, R. 1998: Zur Konstruktion der Wehrmauern der slawischen Burgwälle in Mähren im 8. bis 12./13. Jahrhundert. In: Henning, J. – Ruttkay, A.T. (Hrsg.): Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa. Bonn, 363-370.

(97) Salaš, M. 1997: Bronze- und Urnenfelderzeit: In: Studien zum Burgwall von Mikulčice II. Brno, 147-247.

(98) Škojec, J. 1997: Archäologische Fundstätten und Funde im "Hinterland" des Burgwalls von Mikulčice I (Katastralgebiete Hodonín, Lužice, Mikulčice, Moravská Nová Ves). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice II. Brno, 343-397.

(99) Škojec, J. 1998: Archäologische Fundstätten und Funde im "Hinterland" des Burgwalls von Mikulčice II (Katastralgebiete Dubňany, Mutěnice, Ratíškovice, Rohatec, Vacenovice). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice III. Brno, 393-456.

(100) Škojec, J. 2000: Archäologische Fundstätten und Funde im "Hinterland" des Burgwalls von Mikulčice IV (Katastralgebiete Čejkovice, Dolní Bojanovice, Josefov, Nový Poddvorov, Petrov, Prušánky, Starý Poddvorov, Strážnice, Sudoměřice, Vnorovy). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice IV. Brno, 405-495.

(101) Škojec, J. 2001: Archäologische Fundstätten und Funde im "Hinterland" des Burgwalls von Mikulčice VI (Katastralgebiete Bzenec, Moravský Písek, Veselí n. Mor., Vracov). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(102) Škojec, J.: Lehmwannenfunde aus Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

(103) Škojec, J. – Havlíček, P. – Poláček, L.: Archäologische und geologische Untersuchungen der Sanddünnen am Zusammenfluß der March und Thaya, Mähren. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice VI (v tisku).

(104) Škrdla, P. – Mateiciucová, I. – Přichystal, A. 1997: Mesolithikum (gespaltene Steinindustrie). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice II. Brno, 45-91.

(105) Škrdla, P. – Poláček, L. – Škojec, J. 1999: Mikulčice (okr. Hodonín), "Kostelec" – T 1996. Přehled výzkumů 39 (1995-1996), 249-258.

(106) Vaškových, M.: Archäologische Fundstätten und Funde im nördlichen Teil des Untermarchtals II (Katastralgebiet Staré Město). In: Studien zum Burgwall von Mikulčice VI (v tisku).

(107) Zawada, Z.: Fischreste aus Mikulčice. In: Studien zum Burgwall von Mikulčice V (v tisku).

Disertační práce:

(108) Dvorská, J. 1999: Frühmittelalterliche Keramik als Objekt des naturwissenschaftlichen Studiums. Disertační práce, katedra mineralogie, petrografie a geochemie Masarykovy univerzity Brno.

Konference organizované v rámci řešení grantu:

(109) Graphittonkeramik des 8.-13. Jahrhunderts in Mitteleuropa. Mezinárodní mikulčické kolokvium, Mikulčice 20.-22.5.1996.

(110) Údolní niva z multidisciplinárního pohledu II. Seminář organizovaný ve spolupráci s Geografickou obcí Českých zemí a Geotestem Brno, Brno, 14.10.1997.

(111) Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie. Mezinárodní mikulčické kolokvium, organizované společně s Deutsches Archäologisches Institut, Abt. Eeurasien Berlin, Mikulčice 22.-24.9.1998.

(112) Dendrochronologická data a jejich archeologická interpretace. Pracovní setkání archeologů a dendrochronologů, Mikulčice, 1.6.2000.

(113) Mikulčice - Ostrów Lednicki 1. Pracovní setkání věnované problematice interdisciplinárního výzkumu dvou významných raně středověkých center, Legnogóra (Polsko), 24.9.1999.

(114) Interdisciplinární výzkum údolní nivy řeky Moravy mezi Napajedly a soutokem s Dyjí. Pracovní setkání spoluřešitelů. a spolupracovníků projektu GA ČR č. 404/96/K089, Mikulčice, 7.12.1999.

(115) Mikulčice - Kopčany. Pracovní setkání archeologů k problematice sídelně-archeologického výzkumu raně středověké aglomerace v Mikulčicích a jejího zázemí na obou stranách řeky Moravy, Mikulčice, 30.3.2000.

(116) Mikulčice – Ostrów Lednicki 2. Druhé pracovní setkání věnované problematice interdisciplinárního výzkumu dvou významných raně středověkých center, Mikulčice 25.-26.5.2001.

Lumír Poláček, AÚ AV ČR Brno

Nabídka Archeologického ústavu AV ČR v Brně

Publikace je možné zakoupit (na fakturu, dobírkou, v hotovosti) na adrese:
Archeologický ústav AV ČR
Královopolská 147
612 00 Brno
tel.: 541514112, fax: 541514123
e-mail: infor@iabrno.cz

Dolnověstonické studie

sv. 4

Jiří Svoboda (Ed.): Pavlov I - Northwest I. The Upper Paleolithic Burial and Settlement Context. Brno, Archeologický ústav 1997, 472 s., obr., mp. ISBN 80-86023-04-4

450,- Kč

sv. 5

Vladimír Sládek, Erik Trinkaus, Simon W. Hillson, Trenton W. Holliday: The People of the Pavlovian. Skeletal Catalogue and Osteometrics of the Gravettian Fossil Hominids from Dolní Věstonice and Pavlov. Brno, Archeologický ústav 2000, 244 s., tab. ISBN 80-86023-27-3

300,- Kč

sv.7

Jiří Svoboda (Ed.): Prehistorické jeskyně. Katalogy, dokumenty, studie.
Brno, Archeologický ústav 2002, 407 s., obr. tab., váz., ISBN 80-86023-38-9

450,- Kč

sv. 8

Jiří Svoboda a kol.: Paleolit Moravy a Slezska. 2. aktualizované vydání.
Brno, Archeologický ústav 2002, 407 s., obr. tab., váz., ISBN 80-86023-38-9

250,- Kč

Fontes Archaeologiae Moravicae

X. Vít Dohnal: Kultura lužických popelnicových polí na východní Moravě. Brno , Archeologický ústav 1977, 85 s., 75 obr., 5 tab.

20,- Kč

XII. Jindra Nekvasil: Horákovské sídliště v Brně- Králově Poli. Brno, Archeologický ústav 1979, 49 s., 69 tab.

20,- Kč

XIV. Jindra Nekvasil: Pohřebiště lužické kultury v Moravičanech. Brno, Archeologický ústav 1982 , I. a II. díl 493 s., 364 tab.

I. díl 70,- Kč
II. díl 50,- Kč

XXII. Anna Medunová-Benešová, Petr Vitula: Siedlung der Jevišovice - Kultur in Brno-Starý Lískovec (Bez.Brno-město). Brno, Archeologický ústav 1994, 91 s., 32 tab.

40,- Kč

XXIII. Lubomír Šebela: The Corded Ware Culture in Moravia and in the Adjacent Part of Silesia (Catalogue). Brno, Archeologický ústav 1999, 238 s., 226 tab.

400,- Kč

Monografie

Pavel Kouřil: Slovanské osídlení českého Slezska. Brno, Archeologický ústav; Český Těšín, Muzeum Těšínska 1994, 220 s., 15 tab., 86 obr. ISBN 80-901679-3-4

100,- Kč

Jiří Svoboda: Čas lovců. Dějiny paleolitu, zvláště na Moravě. Brno, Archeologický ústav 1999. 352 s., il., barev. fot. ISBN 80-86023-19-2

150,- Kč

Dagmar Jelínková: Slovanské pohřebiště z 9. až 12. století v Mušově. Katalog. Brno, Archeologický ústav 1999, 262 s., tab., obr. ISBN 80-86023-09-5
(Moravia Magna)

400,- Kč

Lumír Poláček: Terénní výzkum v Mikulčicích. Mikulčice - průvodce, svazek 1. Brno, Archeologický ústav 2000, 44 s., tab., obr., mp., fot. ISBN 80-86023-26-5

70,- Kč

Pavel Kouřil, Dalibor Prix, Martin Wihoda: Hrady českého Slezska. Brno-Opava, Archeologický ústav 2000, 645 s., tab., obr., mp., bar. fot. ISBN 80-86023-22-2

1 000,- Kč

Přehled výzkumů

1966	Brno, AÚ 1967, 134 s., 58 tab.	40,- Kč
1967	Brno, AÚ 1968, 240 s., tab.	40,- Kč
1968	Brno, AÚ 1970, 147 s., 67 tab.	40,- Kč
1969	Brno, AÚ 1971, 86 s., 42 tab.	40,- Kč
1975	Brno, AÚ 1977, 110 s., 35 tab., 51 obr.	40,- Kč
1978	Brno, AÚ 1980, 76 s., 12 tab., 30 obr.	40,- Kč
1979	Brno, AÚ 1981, 83 s., 13 tab., 32 obr.	40,- Kč
1980	Brno, AÚ 1982, 66 s., 8 tab., 35 obr.	40,- Kč
1984	Brno, AÚ 1987, 100 s., 11 tab. 32 obr.	40,- Kč
1985	Brno, AÚ 1987, 114 s., 20 tab., 26 obr.	40,- Kč
1987	Brno, AÚ 1990, 142 s., 15 tab., 40 obr.	40,- Kč
1990	Brno, AÚ 1993, 147 s., 35 tab.	40,- Kč
1991	Brno, AÚ 1993, 134 s., 24 tab.	40,- Kč
1992	Brno, AÚ 1996, 154 s.,32 tab., 11 obr.	40,- Kč
1993-1994	Brno, AÚ 1997, 349 s., tab., obr.	235,-- Kč
1997-1998 (40)	Brno, AÚ 1999, 450 s., tab., obr.	400,-- Kč (200,-- Kč)
1999 (41)	Brno, AÚ 2000, 286 a., tab., obr.	300,-- Kč

Sborníky Archeologického ústavu Československé akademie věd

III. **Karlu Tiehelkovi k pětašedesátinám.** Brno, Archeologický ústav 1963-1964, 275 s., 52 tab.

10,- Kč

VI. **Sborník k 80. narozeninám Josefa Poulíka. Pravěké a slovanské osídlení Moravy.** Brno, Archeologický ústav; Muzejní a vlastivědná společnost v Brně 1990, 430 s., obr.

100,- Kč

Spisy Archeologického ústavu Akademie věd ČR v Brně

Falko Daim, Lumír Poláček (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice I. Brno, Archeologický ústav 1995, 469 s., obr., tab. ISBN 80-901679-4-2
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 2)

150,- Kč

Čeněk Staňa, Lumír Poláček (Hrsg.): Frühmittelalterliche Machtzentren in Mitteleuropa. Mehrjährige Grabungen und ihre Auswertung. Symposion Mikulčice, 5. - 9. September 1994. Brno, Archeologický ústav 1996, 331 s., obr., tab., fot. ISBN 80-901679-9-3.
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 6)
(Internationale Tagungen in Mikulčice III)

150,- Kč

Lumír Poláček (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice II. Brno, Archeologický ústav 1997, 397 s., obr., tab., mp. ISBN 80-86023-02-8
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 7)

150,- Kč

Jaroslav Tejral, Herwig Friesinger, Michel Kazanski (Hrsg.): Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike im mittleren Donauraum. Brno, Archeologický ústav 1997, 362 s., obr. ISBN 80-86023-07-9
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 8)

312,- Kč

Lumír Poláček (Hrsg.): Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa. Naturwissenschaftliche Keramikuntersuchungen. Brno, Archeologický ústav 1998, 314 s., obr. ISBN 80-86023-03-6
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 9)
(Internationale Tagungen in Mikulčice IV)

150,- Kč

Pavel Kouřil, Rostislav Nekuda, Josef Unger (Ed.): Ve službách archeologie. Sborník k 60. narozeninám RNDr. Vladimíra Haška, DrSc. Příspěvky z konference Přírodovědecké metody v archeologii. Kravsko 5. - 6. března 1996. Brno, Archeologický ústav 1998, 327 s., obr. ISBN 80-86023-13-3
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 10)

250,- Kč

Lumír Poláček (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice III. Brno, Archeologický ústav 1998, 456 s., obr., tab. ISBN 80-86023-01-X
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 11)

200,- Kč

Jaroslav Tejral (Hrsg.): Das mitteleuropäische Barbaricum und die Krise des römischen Weltreiches im 3. Jahrhundert. Brno, Archeologický ústav 1999, 236 s., tab. ISBN 80-86023-14-1
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 12)

300,- Kč

Jaroslav Tejral, Christian Pilet, Michel Kazanski (Ed): L´Occident romain et l´Europe centrale au début de l´époque des Grandes Migrations. Brno, Archeologický ústav 1999, 358 s., obr., tab., mp.
ISBN 80-86023-06-0
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 13)
400,- Kč

Lumír Poláček, Jitka Dvorská (Hrsg.):Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der March. Brno, Archeologický ústav 1999, 232 s., obr., mp.
ISBN 80-86023-20-6
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 15)
(Internationale Tagungen in Mikulčice V)
250,- Kč

Jan Bouzek, Herwig Friesinger, Karol Pieta, Balász Komoróczy (Hrsg.): Gentes, Reges und Rom. Auseinandersetzung-Anerkennung-Anpassung. Festschrift für Jaroslav Tejral zum 65. Geburtstag., Archeologický ústav 2000, 250 s., obr., mp., ISBN 80-86023-24-9
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 16)
350,- Kč

Luděk Galuška, Pavel Kouřil, Zdeněk Měřínský (Ed.): Velká Morava mezi východem a západem. Grossmähren zwischen West und Ost. Archeologický ústav 2001, 427 s., obr., mp. ISBN 80-86023-28-1
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17)
350,- Kč

Lumír Poláček (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice IV. Brno, Archeologický ústav 2000, 495 s., obr., mp. ISBN 80-86023-21-4
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 18)
300,- Kč

Jaroslav Tejral (Hrsg.): Probleme der frühen Merowingerzeit im Mitteldonauraum. Brno, Archeologický ústav 2002 , 361 s., tab., obr.. ISBN 80-86023-15-X
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 19)

Stanislav Stuchlík (Ed.): Oblast vodního díla Nové Mlýny od pravěku do středověku. Brno, Archeologický ústav 2002, 503 s., tab., obr. ISBN 80-86023-27-3
(Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 20)

Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně

VII - 2 **Josef Unger a kol.: Pohořelice - Klášterka. Pravěká sídliště, slovanská osada a zaniklá středověká ves.** Praha, Academia 1980, 114 s., 8 tab., 33 obr., něm. res.
22,- Kč

IX - 1. **Jiří Svoboda: Křemencová industrie z Ondratic.** Praha, Academia 1980, 109 s., 4 tab., 40 obr., angl. res.
19,- Kč

3. **Zdeněk Kratochvíl: Tierknochenfunde aus der grossmährischen Siedlung Mikulčice 1.Das Hausschwein.** Praha, Academia 1981, 147 s., 56 tab.
60,- Kč

Studie Archeologického ústavu AV ČR v Brně

XV - 1.**Věra Souchopová: Počátky západoslovanského hutnictví železa ve světle pramenů z Moravy.** Brno, Archeologický ústav 1995, 121 s., 23 tab., angl. res.
ISSN 1211-1457
75,- Kč

XVI - 1. **Stanislav Stuchlík, Jana Stuchlíková: Pravěká pohřebiště v Moravské Nové Vsi-Hruškách.** Brno, Archeologický ústav 1996, 211 s., 16 tab., 50 obr., něm. res. ISSN 1211-1457

85,- Kč

XVII - 1. **Zdeňka Měchurová : Konůvky - zaniklá středověká ves ve Ždánickém lese.** Brno, Archeologický ústav 1997, 264 s., 73 tab., něm. res. ISSN 1211-1457, ISBN 80-86023-12-5

100,- Kč

Starší publikace

Skutil, J.: Bibliografie moravského pleistocénu 1850-1950. Brno, Archeologický ústav 1965, 258 s.

10,- Kč

Kratochvíl, Z.: Tierknochenfunde aus der grossmährischen Siedlung Mikulčice I. Das Hausschwein-Messtabellen. Brno, Archeologický ústav 1982, 370 s.

10,- Kč

Kratochvíl, Z.: Tierknochenfunde aus der Siedlung Mikulčice II., III., IV. Das Hausrind-Messtabellen. Brno, Archeologický ústav 1982, 409 s.

50,- Kč

Bibliografický rejstřík regionálních časopisů pro archeologii (Morava) II. Opava – Brno, Archeologický ústav 1992, 120 s.

10,- Kč

Švédské zlaté poklady a umění Vikingů. Katalog výstavy Státního historického muzea ve Stockholmu. Praha-Brno, ČSAV 1968, 71 s., fot.

5,- Kč

Grossmähren – 1100 Jahre Staats- und Kulturtradition. Ausstellung. Praha, Archeologický ústav 1964, 57 s., 64 fot.

5,- Kč

Sborník Československé společnosti archeologické při ČSAV 1. K poctě 75. narozenin akademika Jana Eisnera. Brno, Krajské nakladatelství 1961, 159 s., tab.

10,- Kč

Sborník Československé společnosti archeologické při ČSAV 4. 1970-71. Brno, Blok 1971, 158 s., tab.

5,- Kč

Sborník Archeologického ústavu ČSAV. Současné úkoly československé archeologie. Referáty z celostátní konference československých archeologů. Valtice 1978, 254 s.

10,- Kč

Archaelogia Historica

Sborník příspěvků přednesených na celostátních konferencích k problematice historické archeologie.

7/1982 Středověká vesnice na území ČSSR. Brno 1981, 528 s.

50,- Kč

27/2002 Hrady a jejich úloha ve středověkém vojenství a osídlení. Brno 2002, 687 s.

400,- Kč

Ostatní publikace:

Mediaevalia archaeologica 2. Brno a jeho region. Praha-Brno 2000, 277 s., obr., tab. ISBN 80-86124-25-8

170,- Kč

Eduard Droberjar: Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha, Národní muzeum v Praze 1997, 378 s., obr., tab. ISBN 80-7036-039-9
(Fontes Archaeologici Pragenses, 21)

820,- Kč

Jiří Pajer: Novokřtěnské fajánse ze Strachotína. Mikulov, Regionální muzeum 2001, 175 s., obr., tab. ISBN 80-85088-11-8

350,- Kč

AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY KNIHOVNA PRAHA

PŘEHLED VÝZKUMŮ 43 (2001)

Vydává:	Archeologický ústav AV ČR Brno Královopolská 147, 612 00 Brno E-mail: infor@iabrno.cz http://www.iabrno.cz
Odpovědný redaktor:	Doc. PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.
Redakce a příprava pro tisk:	Mgr. Balázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla, PhD., PhDr. Lubomír Šebela, CSc., Alice Del Maschio, Miroslav Lukáš
Jazyková úprava:	PhDr. Jan Balhar, CSc.
Na titulním listě:	Plastika medvěda z Pavlova (kresba J. Svoboda); letecký snímek Mušova a Pálavy (foto O. Šedo)
Tisk:	BEKROS
Náklad:	350 ks

© 2002 by the Authors.
All rights reserved.

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

KNIHOVNA AV ČR
PD 1520
43 (2002)
1591/04